DA

DICȚIONARELE ALBATROS

DICȚIONARUL sănătății

DA

Scanned with OKEN Scanner

supracoperta: GH. MARINESCU

referent științific:
prof. dr. doc. VICTOR SĂHLEANU

BUCUREȘTI • 1978

Scanned with OKEN Scanner

Acest *Dicționar al sănătății* se adresează în special tineretului, care este astăzi, mai mult decît oricînd, asaltat de o supraabundență de informații din toate domeniile activității umane, printre care cele din sfera medicinii, foarte numeroase și mult îmbogățite, pot provoca neînțelegeri dacă nu se cunoaște conținutul lor exact.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

DICȚIONARUL sănătății

Coordonator: acad. EUGEN A. PORA

Autori:
dr. GHEORGHE FRECUȘ
dr. DEZIDERIU HOLICSKA
dr. ZOLTÁN KIS
acad. EUGEN A. PORA
dr. GHEORGHE SIMU
dr. AURELIA SÎRBU
dr. ANDREI VITÁLYOS

EDITURA ALBATROS

CUVÎNT ÎNAINTE

Acest Dicționar al sănătății *se adresează în special tineretului, cel care este astăzi, mai mult decît oricînd, asaltat de o supraabundență de informații, de termeni și noțiuni din toate domeniile, printre care cele din sfera medicinii, foarte numeroase și mult îmbogățite cu sensuri noi, pot provoca neînțelegeri dacă nu se cunoaște conținutul lor exact.*

Grija pentru om stă la baza politicii statului nostru și fiecare dintre noi avem obligația să supraveghem modul și mediul nostru de viață. Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism *prevede: „În domeniul ocrotirii sanitare se va urmări dezvoltarea activității medicale preventive, ridicarea nivelului de cultură sanitară a întregii populații, precum și asigurarea mijloacelor de apărare și refacere a sănătății oamenilor muncii. Se va lărgi și perfecționa rețeaua de asistență sanitară — policlinici, spitale, preventorii, case de nașteri etc. — la nivelul exigențelor medicale moderne".*

Pornind de la aceste considerații am alcătuit acest dicționar, care intenționează să prevină tineretul și publicul larg de înțelegerea greșită a unor boli, simptome și de încercarea de a se tămădui din auzite, de la unii sau de la alții, adesea persoane neavizate, greșit informate.

Nu spun nimic nou atunci cînd exprim realitatea că fiecare bolnav face boala în forma sa proprie și, ca atare, fiecărui bolnav îi trebuie un anumit tratament, pe care nu i-l poate prescrie decît medicul. Astfel, fiecare bolnav poate azi și trebuie să beneficieze de o asistență competentă și adecvată bolii sale. A consulta medicul,

Scanned with OKEN Scanner

în acest caz, înseamnă a ține la sănătate; a evita medicul și a te trata singur, după recomandările unora sau altora, înseamnă, aproape sigur, a te îmbolnăvi mai grav.

Am inițiat acest Dicționar al sănătății nu cu intenția de a oferi cititorilor leacuri pentru eventuale afecțiuni, ci pentru a-l ajuta să înțeleagă conținutul termenului care îi denumește boala și, astfel, să se adreseze din timp medicului.

Nu sînt de părere că bolnavul trebuie să fie numai un obiect pe care îl tratează medicul, spunîndu-i : „Nu te preocupa, tovarășe, de boala dumitale, tot nu o poți înțelege ! Lasă-ne pe noi să facem treaba asta !" Sînt ferm convins că acest procedeu este greșit. Marii medici pe care i-am cunoscut — Iuliu Hațieganu, Ion Goia, Daniel Danielopolu și mulți alții susțineau că bolnavul trebuie să aibă o contribuție hotărîtoare în vindecare. Dar pentru asta este necesar ca el să-și înțeleagă boala, să lupte astfel prin subconștient pentru ca totul să evolueze spre bine.

„Dicționarul sănătății" nu se adresează deci specialiștilor, ci tineretului și oamenilor care au studiat anatomia, fiziologia, igiena etc. și care pot înțelege conținutul termenilor medicali pe care i-am selectat. Vindecarea unei boli este cu atît mai sigură și mai rapidă, cu cît o înțelegem și o sesizăm mai repede.

Am încercat să dăm fiecărui termen definiția conținutului său exact, să descriem simptomatologia (uneori și diferențial), gravitatea bolii și, uneori, să indicăm ceea ce ar trebui făcut. Poate că nu în toate cazurile am reușit cum e mai bine. Acest lucru este normal, căci pe drumul unui astfel de dicționar sîntem încă la început. Cu ajutorul cititorilor și al specialiștilor, sperăm ca eventualele ediții viitoare să fie tot mai bune, fiindcă socotim că, în evoluția vertiginoasă a cunoștințelor noastre despre om și sănătatea (sau bolile) lui, mulți din termenii actuali vor fi înlocuiți și multe din conținuturile actuale ale altor termeni se vor schimba, în urma noilor achiziții pe care știința le aduce zi cu zi în dar prețios omului.

Pentru alcătuirea acestui Dicţionar al sănătăţii *am consultat multe izvoare recente. Din cauza aceasta unii din termenii noştri nu mai concordă cu denumirea lor mai veche. Dar pentru a uşura cititorului o mai rapidă orientare, am dat, în paranteză, sinonimul termenului respectiv.*

Noi îndreptăm bolnavii spre medici, pentru că azi există numeroase şi atît de variate medicamente, încît numai oamenii de specialitate se pot orienta în utilizarea lor. Cred că omenirea cultă *foloseşte prea multe medicamente, fie că trebuie, fie că nu trebuie, numai fiindcă a auzit de la cineva că preparatul X e bun la ceva. Este cazul să se ştie că orice medicament este o substanţă străină corpului, care nu trebuie luată decît în cazuri absolut necesare. În epoca noastră sîntem asaltaţi de mii de substanţe chimice, cu care venim în contact prin alimentaţie, apă, aer; toate acestea trebuie să treacă prin ficat, organul chemat să apere organismul de agresiunile chimice şi nu este deloc indicat să agravăm funcţionarea acestui organ vital prin exces de medicamente.*

La acest dicţionar au lucrat patru medici specialişti (internist-patolog, endocrinolog, neurolog, otorinolaringolog) şi 3 biologi-fiziologi. Subsemnatul, am încercat să coordonez forma şi nivelul întregului material, substituindu-mă unui cititor oarecare, doritor să se lămurească asupra naturii unei boli a cărei denumire o cunoaşte. Editura, eu însumi şi colectivul de autori vom fi bucuroşi să constatăm în ce măsură am izbutit în această încercare.

Munca la acest dicţionar nu a fost deloc uşoară. Ea a necesitat mii de fişe, sute de confruntări şi eliminări de termeni, sute de ore de muncă din partea fiecărui colaborator. Sperăm că, în urma tuturor acestor străduinţe, Dicţionarul sănătăţii *să poată fi de ajutor cititorilor pentru ca aceştia să îşi înţeleagă boala, să nu se mai teamă de medic şi din conlucrarea conştientă a amîndorura să se ajungă la refacerea sănătăţii.*

Ne-am ferit în mod deliberat să indicăm medicamentele diferitelor boli, despre care vorbim, chiar dacă acestea sînt curente.

Scanned with OKEN Scanner

Numai la primul ajutor ne-am permis să spunem ce trebuie făcut în mod concret pînă la intervenţia medicului. La sfîrşitul fiecărui articol am dat iniţialele numelui autorului.

Trebuie să mulţumesc Editurii Albatros pentru grija şi forma impecabilă în care scoate acest dicţionar, care face plăcută consultarea lui.

Cu aceste gînduri preliminare, urez cititorilor să nu aibă nevoie să consulte acest dicţionar pentru uzul lor propriu, ci numai din curiozitate sau pentru alte cazuri şi să se bucure de o sănătate deplină pînă la adînci bătrîneţi.

Acad. EUGEN A. PORA

Scanned with OKEN Scanner

A

ABACTERIAN, proces inflamator provocat de alte cauze decît bacteriile; ex. turbarea este provocată de virusul rabic, micozele de ciuperci inferioare, distomiaza de viermi etc. (Z.K.).

ABAZIE v. ASTAZIE

ABCES, inflamație purulentă, situată în interiorul unui țesut (conjunctiv, muscular) sau al unui organ (plămîn, creier,...) formată în urma unei infecții. **A.** este căptușit, în interior, de o membrană groasă (cu fibrină) care conține puroi (amestec de leucocite pline cu bacterii și cu microbi liberi) iar, în unele cazuri, cu sînge și cheaguri de fibrină. **A.** poate ajunge la suprafața corpului sau a organului respectiv, unde apare sub formă de punct galben înconjurat de un țesut tumefiat și roșu, provocînd dureri la atingere. **A.** poate fi *cald,* cînd provoacă febră (prin fistulă se poate deschide singur în exterior) sau poate fi rece, cînd e cauzat de o infecție tuberculoasă (ganglionii cervicali tuberculoși). Există **A.** *dentare, tegumentare* (*buboaie*), *renale, hepatice* etc. La orice apariție de **a** trebuie consultat de urgență medicul. (E.P. + A.S.).

ABDOMEN (PÎNTEC, BURTĂ), cavitate inferioară a trunchiului, delimitat în partea de sus prin diafragmă (a cărei contracție presează organele abdominale și le face proeminente la fiecare inspirație), în partea de jos de bazin, la spate de coloana vertebrală, lateral și înainte de o pătură musculară (care îi permite să-și modifice volumul și forma, după individ și starea lui de îngrășare). **A.** conține o parte din organele aparatului digestiv (stomac, intestin subțire și gros, ficat, pancreas), excretor (cei doi rinichi, ureterele, vezica urinară), sexual (la femeie — ovarele, trompele, uterul; la bărbat — vezicula seminală, prostata), glandele suprarenale, splina, aorta abdominală, vena cavă inferioară, vena portă, cisterna Pequet, ple-

Scanned with OKEN Scanner

xurile nervoase vegetative: mezenteric, solar, renal și hipogastric. Toate organele tubului digestiv din **a.** sînt suspendate de un ligament membranos numit mezenter și mezocolon și au, la exterior, o membrană seroasă, care căptușește și pereții cavității abdominale, numită peritoneu. **A.** se delimitează în diferite regiuni de explorări funcționale. **A.** *acut* este un sindrom abdominal dramatic care poate fi provocat de diferite afecțiuni grave ale organelor abdominale; se manifestă prin: debut brusc, dureri abdominale violente, contractura musculaturii pereților foarte puternică, greață, vărsături, febră ridicată, față înspăimîntată, **a.** balonat etc. Cauzele **a.** *acut* sînt de 3 tipuri: 1) peritonite acute provocate de perforația stomacului (ulcer), apendicelui, colecistului inflamatic, pancreasului; 2) ocluzii intestinale (ileus) care provoacă întreruperea tranzitului intestinal și spargerea organului, hernie încarcerată, tumoare abdominală, ghem de limbrici etc.; 3) sarcină extrauterină, mai ales în trompe, care se rup cînd fătul ajunge la o anumită mărime și se produce o hemoragie internă mare. Uneori, colice renale, hepatice, intestinale, pot limita simptomatologia **a.** *acut*. În toate cazurile, trebuie, de urgență, consultat medicul deoarece necesită intervenție chirurgicală. (E.P. + H.D.).

ABDUCTOR, mușchi care îndepărtează două piese scheletice; îndepărtarea degetului mare de palmă este dată de mușchiul extensor al policelui; îndepărtarea mîinii de corp este dată de mușchiul deltoid; ambii mușchi au acțiune de abducție. (E.P.).

ABERAȚIE CROMOZOMIALĂ, modificarea numărului sau formei cromozomilor care provoacă, de multe ori, apariția unor boli, numite cromozomiale, care se transmit ereditar. După cum interesează, cele 22 perechi de cromozomi nesexuali (autozomi) sau perechea de cromozomi sexuali (heterozomi), există **a.** *autozomale* sau *heterozomale*. În locul perechii normale de cromozomi (disomie) se poate întîlni un singur cromozom (monosomie) sau trei sau mai mulți cromozomi (trisomie, polisomie). Trisomia perechii 21 se întîlnește în idioția mongoloidă sau boala lui Langdon-Down, una din cele mai frecvente boli autozomale. Anomaliile heterozomiale sînt asociate cu tulburări ale dezvoltării corporale și sexuale, cu sterilitate la ambele sexe, fenomene de intersexualitate, dezvoltare intelectuală redusă: (boala Klinefelter sau masculinizarea femeii, boala Turner sau feminizarea bărbatului, pseudohermafroditismul masculin pseudohermafroditismul femenin). **A. c.** pot fi parțial remediate prin tratament hormonal sau chirurgical. (G.S.)

ABIOZĂ, suspendarea temporală a vieții unui organism. **A.** se produce atunci cînd din mediu lip-

Scanned with OKEN Scanner

seşte un factor necesar vieţii; în lipsa oxigenului se produce *an-oxy-bioză*, în lipsa apei *an-hidro-bioză* etc.; sînt şi substanţe care suspendă (opresc) fenomenele de viaţă (V. ANTIBIOTIC) în caz de **a.** se spune că mediul este abiotic. (E.P.)

ABLAŢIE, scoaterea (îndepărtarea) parţială a unui organ sau ţesut (de ex. a unei părţi a stomacului sau a unei tumori a ficatului) prin operaţie. (E.P.)

ABORTIV, substanţă sau procedeu care provoacă avortul. (E.P.)

ABSORBŢIE, proces fizico-chimic de pătrundere a unor substanţe printr-un epiteliu sau membrană în sînge sau celulă. Cea mai importantă este **a.** *digestivă*, prin care principiile alimentare de bază, rezultate prin procesul digestiei, trec în sînge (aminoacizi, glucoză, glicerină, săruri minerale etc.) sau în limfă (grăsimile). Există o **a.** *bucală* (cianurile), *gastrică* (mai ales alcoolul), *intestinală* (cea mai mare parte a alimentelor digerate se absorb în jejun şi în colon (intestinul gros, mai ales pentru apă, medicamente). Procesul de **a.** se face prin structurile speciale ale mucoaselor digestive, care, în regiunea intestinului subţire, îşi măresc mult suprafeţele de contact cu conţinutul lichid al chimusului, prin pliurile (valvule conivente) şi vilozităţile intestinale. **A.** are loc datorită fenomenelor de difuziune, de diferenţe de presiune osmotică (**a.** *pasivă*) dar şi unei activităţi proprii a celulelor epiteliilor de absorbţie, care consumă mai mult oxigen decît în stare de repaus (**a.** *activă*). Substanţele toxice ce rezultă în intestin în urma activităţii florei bacteriene nu se absorb decît în foarte mică cantitate. În unele afecţiuni intestinale cantitatea lor creşte foarte mult, provocînd simptome de intoxicaţie (cu cefalee, vomă, colici). În aceste cazuri se indică purgative care oprind **a.** apei şi reducînd apa din sînge (fenomen invers **a.**) provoacă mişcări peristaltice active şi elimină la exterior conţinutul intestinal. **A.** *respiratorie* este procesul prin care gazele şi aerosolii pătrund în sînge (la fel şi unele anestezice) prin intermediul epiteliului alveolelor pulmonare. O serie de particule nebiodegradabile (silice, asbest) pot provoca leziuni în celulele alveolare şi boli de insuficienţă respiratorie (silicoze, asbestoză). **A.** *parenterală sau cutanată* este pătrunderea prin piele a unor substanţe (novocaina, histamina, etc.) care incluse în creme, prin frecare, pătrund mai uşor în piele (la animale aceasta este larg răspîndită, mai ales la cele acvatice). **A.** *celulară* se referă la pătrunderea, prin membrana celulelor, a unor substanţe din sînge în plasma interstiţială. Toată viaţa celulei se datoreşte **a.** *celulare*. V. DIGESTIE. (E.P. + + G.F.)

ABSTINENŢĂ, reţinerea de la consumul anumitor băuturi, alimente, deprinderi etc. **A.** poate

fi exercitată din convingere personală, precum și ca adjuvant al unui tratament medical. O întrerupere bruscă a unor consumuri (de alcool, de cocaină etc.) poate duce la o serie de tulburări neurovegetative, numite fenomene de **a.** (Z.K. + A.S.)

ABULIE, tulburare a voinței caracterizată prin lipsa de voință, de promptitudine, de spontaneitate și de inițiativă într-o activitate. Bolnavul abulic stă, de obicei, nemișcat, timp îndelungat, răspunde greu și lacunar la întrebări și nu execută nici o comandă solicitată de interlocutor. **A.** se observă mai ales în schizofrenie, confuzie mintală, depresie, intoxicații cronice medicamentoase, melancolie, obsesii etc. (A.S.)

ACALCULIE, formă deosebită de agnozie, caracterizată prin incapacitatea bolnavului de a înțelege și a utiliza cifrele și simbolurile matematice de a efectua calcule. **A.** apare, de obicei, împreună cu apraxia constructivă și cu afazia și se datorește unei leziuni în regiunea plicii curbe din lobul frontal (A.S.).

ACARIOZĂ, boli provocate de infestarea cu paraziți externi ca: *Demodex folliculorum* (acneea), *Sarcoptes* (rîia), păduchele etc., care fac parte din grupa acarienilor și pot transmite prin înțepături virusurile unor maladii grave. Se dezvoltă mai ales pe suprafețele murdare ale pielii, de aceea pentru a-i înlătura se cere o igienă strictă și consultarea unui medic care să prescrie medicația adecvată. (E.P.)

ACARIOZĂ SARCOPTICĂ v. RÎIE

ACCES (ATAC), manifestarea bruscă și intensă a unei boli, care apare intermitent (pe fond patologic sau sănătos) și este însoțită de febre ridicate (ex. febra intermitentă sau epilepsia); după **a.** se poate reveni la o stare cvasinormală dar, fiind un simptom complex, trebuie consultat medicul. **A.** *convulsiv*, **a.** *epileptic*, **a.** *febril* etc. (E.P.)

ACCIDENT, întîmplare neprevăzută care produce tulburări funcționale sau lezionale organismului. Ex.: **a.** *de circulație*, **a.** *profesional*, **a.** *terapeutic*, **a.** *vascular*, *cerebral* etc. Ca urmare a **a.** poate să apară incapacitatea de muncă temporară sau permanentă. (A.S.)

ACETILCOLINĂ substanță cu acțiune vasodilatatoare puternică, care joacă și rol de mediator chimic în transmiterea influxului nervos la sinapsele din interiorul sistemului nervos central, la cele parasimpatice, cît și la legătura axonilor motori din măduva spinării cu placa motoare a mușchilor striați sau cu ganglionii spinali. **A.** apare, în mod normal, la terminația axonului atunci cînd ajunge aici un influx nervos.; **a.** acționează asupra dendritelor sau a plăcii motoare prin fenomene de depolari-

Scanned with OKEN Scanner

zație; după acțiunea sa ea este descompusă de colinesterază (în colină și acetat) și astfel sinapsa revine la starea de polarizație de repaus; **a.** este mediatorul care asigură toate actele de relație a organismului cu mediul, spre deosebire de adrenalină, care asigură actele vieții vegetative. Se administrează, la indicația medicului în boli arteriale, cardiace. (E.P.+ + G.F.)

ACETONĂ, lichid incolor, solubil în apă, alcool, eter, ușor volatil, foarte inflamabil și cu miros caracteristic (eteric). În organismul normal ia naștere în ficat, prin decarboxilarea unor substanțe din grupa acetaților. În sînge (acetonemie) se găsește, normal, în cantitate de 0,3 mg/100 ml și se elimină prin urină (acetonurie) în cantități de 1—4 mg/1000 ml. În diabet, inaniție, în oboseli intense, cancer etc., acetonemia și acetonuria cresc. În mod normal corpii cetonici, care sînt un produs intermediar al metabolismului lipidic, sînt distruși de țesuturi, dar în maladii cataboliza-rea acizilor grași este incompletă. Bolnavii au o urină cu miros puternic de **a.** și expirația lor are miros de mere putrede. Cînd se simt aceste simptome trebuie consultat de urgență medicul, fiindcă altfel corpii cetonici duc la acidoză și comă. (G.F. + E.P.)

ACID ADENOZINTRIFOSFORIC (prescurtat: A.T.P.), nucleotid format din adenină (bază azotată), riboză (glucid cu schelet din 5 atomi de carbon) și 3 molecule de acid fosforic. În organism este important ca: 1) transportor de fosfat necesar în diferite sinteze; 2) substanță macroergică cu rol esențial în procesele bioenergetice celulare. Este răspîndit în toate țesuturile organismului dar mai ales în inimă, ficat, țesutul muscular și nervos. Ca medicament se folosește în tahicardia paroxistică, distrofii musculare, scleroza în plăci etc. (G.F.)

ACID BORIC, acid anorganic cu proprietăți antiseptice dezinfectante; în soluție de 4% cu apă fiartă se folosește la spălarea ochilor, a dermatozelor și a rănilor (mai ales pe față). (E.P.)

ACID CARBONIC, acid nestabil; rezultă din procesele de oxidare a substanțelor organice (care au lanțuri de C) și se elimină disociat prin respirație (CO_2 și H_2O). Respirația în mediu concentrat de CO_2 produce intoxicare (aceasta se manifestă prin cefalee, greață, vertije, vomă, tulburări vizuale și auditive, dispnee, cianoză și în final moarte). Bolnavul trebuie scos la aer curat, să i se administreze oxigen sau chiar să i se facă respirație artificială. Sub formă de bicarbonați (de Na, K) se folosește în combaterea hiperaciditățiigastrice și pentru spălarea arsurilor provocate de acizi sau alcali; carbonatul de calciu este folosit ca antidiareic,

cel de magneziu ca laxativ *(magnesia usta)*. (E.P. + G.F.)

ACID LACTIC, lichid siropos, incolor sau slab gălbui, cu gust acru. În natură apare liber ca produs de fermentare în murături, lapte acru etc. Apare în mușchii animalelor superioare ca produs de degradare al glucozei și se acumulează aici în condiții de efort muscular îndelungat (cînd organismul contractează „datoria de oxigen"); lactacidemia crește în asfixie, diabet, intoxicații cu CO. Se obține prin fermentarea lactică a zaharurilor sub influența speciilor de *Streptococcus lactius* și *Lactobacillus bulgaricus*. Se utilizează în vopsitorie, ca acidulant al băuturilor, ca solvent etc. În medicină se utilizează ca antiseptic intestinal, antidiareic la nou-născuți și ca medicație de substituție în hipo- sau anaciditate gastrică. Oamenii cu mare consum de produse de fermentație lactică (iaurturi) au și longevitate. La adulți se întrebuințează la tratamentul diareei, precum și la spălături vaginale (în soluții de 2‰). *Lactatul de sodiu:* se utilizează ca antiseptic intestinal. În doze mari se utilizează ca sedativ și chiar hipnotic. *Lactatul de calciu:* se utilizează ca antiseptic intestinal și antipruriginos în prurit, urticarii, dermatoze, toxice etc. (G.F. + E.P.)

ACID URIC, pulbere albă, cristalină, greu solubilă în apă care se comportă ca acid bazic. În organismele animale rezultă, în mod normal, ca produs de catalizare a nucleoproteinelor. Excesul provoacă gută, artritism etc. (G.F.)

ACIDITATE GASTRICĂ, valoarea de *p*H a sucului gastric care, în mod normal, este de 1,5 la 1,8 g la litru și este dată de prezența acidului clorhidric; **a.g.** este necesară pentru activitatea normală a pepsinei și joacă un rol de sterilizare a alimentelor ingerate (omoară bacteriile). Modificările **a.g.** apar în diferitele afecțiuni ale stomacului: nevroză gastrică, gastrită acută și cronică, ulcer, cancer stomacal și trebuie interpretate în cadrul simptomatologiei complexe. *Hiperaciditatea* apare, de obicei, în ulcer stomacal. *Hipo-* sau *aclorhidria* este suspectă de cancer. Interpretarea valorii **a.g.** împreună cu celelalte semne de dispepsie, intră în atribuțiile medicului, care, în baza lor, prescrie tratamentul necesar. (E.P. + A.V.)

ACIDOFIL, termen care desemnează afinitatea (atracția) către substanțe de natură acidă. De ex.: o parte dintre granulațiile globulelor albe se colorează intens cu colorantul acid eozina, de unde și numele de eozinofile. (G.F.)

ACIDOZĂ, tulburare a echilibrului acido-bazic din sînge, caracterizată prin preponderența componentei acide în dauna celei bazice. **A.** se poate produce atît prin creșterea metaboliților acizi

cît şi prin scăderea rezervei alcaline. Ea poate fi: *respiratorie, diabetică* sau *renală* etc. **A.** *respiratorie* se datoreşte excesului de CO_2 din sînge (ex. asfixii), **a.** *diabetică* apare în faza gravă a bolii comă diabetică, prin acumularea în sînge a corpilor cetonici: acetonă, acid diacetic şi paraoxibutiric. În **a.** *renală* tulburarea se datoreşte modificărilor survenite în rinichi, care duc la o scădere a rezervei alcaline (uremie, nefrită). Simptomatologie: oboseală fizică, nelinişte, greţuri, vărsături, tulburări mintale şi miros de acetonă al expiraţiei. **A.** se pune în evidenţă prin măsurarea *p*H-ului sanguin şi examenul urinei. (A.S.)

ACIN (ACINUS), structură microscopică, rotundă, semănînd cu o boabă de strugure, constituită din celule epiteliale secretorii, în jurul unui spaţiu care se continuă cu canalicule ce se unesc unul cu altul dînd pînă la urmă canalul de excreţie al glandei. Formează numeroase glande din organism (salivare, pancreatice, mamare, lacrimale etc.). (G.S. + E.P.)

ACIZI NUCLEICI (ADN, ARN), constituie componenta neproteică a nucleoproteinelor. Sînt produşi macromoleculari alcătuiţi astfel: baza azotată este un mononucleotid, care prin polimerizare (peste 2000 mononucleotide legate prin acidul fosforic) dau **a.n.:** *acidul ribonucleic* (ARN) care conţine *riboza* (ca pentoză) şi *baze azotate* (uracil, citozină, adenină, guanină), format dintr-o singură catenă de mononucleotide uşor răsucite şi *acidul desoxiribonucleic* (ADN), care conţine *desoxiriboza* (ca pentoză) şi *baze azotate* (timină, citozină, adenină şi guanină) şi e format din două catene de mononucleotide ce se unesc prin punţi de hidrogen între bazele azotate (A—T; C—G) care din cauza legăturilor prin acidul fosforic sînt răsucite în dublă spirală. ADN se găseşte în nucleu şi se transmite în diviziunea celulară. El conţine matricea ereditară (succesiunea legăturilor dintre bazele azotate) de pe care se formează prin „copiere" ARN, care iese în citoplasmă şi pe matricea lui se succed aminoacizii liberi din celulă dînd polipeptide şi proteine specifice ale celulei respective. Prin alterări ale succesiunii bazelor azotate din **a.n.** pot apare tulburări de structură şi funcţiuni (boli de natură ereditară). (E.P. + G.F.)

ACLORHIDRIE (ANACIDITATE), lipsa acidului clorhidric din sucul gastric. În consecinţă, activitatea digestivă a pepsinei este, la rîndul său, micşorată şi deci procesul de sfărîmare a moleculelor de proteină în stomac este incomplet; microbii intraţi cu alimentele nu se mai distrug şi atunci apare o stare de „greutate" în stomac, iar trecerea microbilor în intestin produce infecţii de enterocolite. În **a.** unele săruri de fier nu pot trece sub formă de cloruri. Se întîlneşte în cursul

unor gastrite cronice, anemii. (A.S. + E.P.)

ACNEE, boală a pielii, leziuni inflamatorii ale glandelor sebacee şi foliculilor piloşi avînd ca substrat un dezechilibru între androgeni şi estrogeni. Forma punctată sau comedonul se caracterizează prin reţinerea secreţiei sebacee, care apare ca o ridicătură avînd în centru un punct negru, sau sub forma unui filament albicios (uneori conţine o larvă de acarian—*(Demodex folliculorum)*; se întîlneşte în special pe nas, frunte, bărbie, umeri, mai ales în pubertate; **a.** *inflamatorie,* în care se asociază o infecţie microbiană (provocată de stafilococi), prezintă mici ridicături roşii, al căror centru devine gălbui, purulent. Cînd formarea de puroi este abundentă se vorbeşte de **a.** *pustuloasă.* Producerea de pete roşii (datorită înmulţirii vaselor), de fibroză, de cheratină sau de cicatrice asemănătoare celor din variolă, caracterizează formele mai rare dar mai grave de **a.** *rozacee, cheloidă* sau *varioliformă.* Adesea **a.** îşi are originea în disfuncţii digestive (constipaţii) sau hepatice, dar şi în tulburări endocrine. Se tratează în funcţie de natura ei, prin aplicare de spălături desinfectante şi tratament general (antibiotice, autovaccin, hormoni, vitamine). (G.S.)

ACOLIE, oprimarea secreţiei biliare provocată de obstrucţia canalelor biliare (pietre la ficat) şi însoţită de obicei de crize dureroase (colice biliare). (E.P.)

ACOMODARE, proces temporar prin care un organism sau un organ îşi modifică forma, structura sau funcţiunea, pentru a se adapta unor noi condiţii de viaţă, apărute în mediul său înconjurător; aceste modificări pot dispare dacă se revine la condiţiile anterioare. În oftalmologie se vorbeşte de **a.** cristalinului pentru ca imaginea să se formeze pe retină; de **a.** irisului pentru a nu lăsa să pătrundă în ochi o cantitate prea mare de lumină. La altitudini, se vorbeşte de o **a.** atunci cînd creşte numărul de hematii şi cantitatea de hemoglobină pentru a se putea respira normal în condiţii de presiuni scăzute de oxigen. În activitatea omului pot interveni numeroase **a.** la noi forme de muncă, la noi regimuri alimentare etc. (E.P.)

ACONDROPLAZIE (CONDRODISTROFIE FETALĂ), formă rară a nanismului, provenită dintr-o boală congenitală a cartilajului de creştere a oaselor lungi datorită osificării encondrale, anormale, precoce; originea ei nu este bine cunoscută. Se caracterizează clinic prin: statură mică, cap şi trunchi bine dezvoltate, extremităţi însă foarte scurte. Acondroplazicii sînt vioi, cuminţi, au organele genitale bine dezvoltate dar înfăţişarea lor este caraghioasă (capul mare, fruntea boltită, rădăcina nasului scufundată, şira spinării încovoiată, picioarele în formă de O). (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

ACRILAT, material plastic obținut prin polimerizarea acidului acrilic. Ca *palapont* și *paladon* se folosește în chirurgie ortopedică. Din el se confecționează ochi artificiali, oase sintetice, dinți, proteze dentare etc. (G.F.)

ACROCEFALIE v. OXICEFALIE

ACROCIANOZĂ, coloraţia albăstruie (vînătă) a unor extremităţi (degete, nas), însoţită uneori de furnicături la acel nivel, expresie a unor turburări circulatorii locale (embolie, tromboză, spasm arterial, arterită, tromboflebită) sau generale (insuficienţă cardiocirculatorie), ca şi a unei oxigenări insuficiente a organismului (scleroză pulmonară). **A.** poate preceda necroza regiunii respective. Se tratează prin medicaţie vizînd restabilirea unei circulaţii normale. (G.S.)

ACROMATOPSIE, tulburare de vedere caracterizată prin incapacitatea bolnavului de a diferenţia culorile. Datorită **a.** persoana respectivă vede de cele mai multe ori numai în alb-negru (A.S.)

ACROMEGALIE (BOALA PIERRE MARIE), boală a adulţilor, caracterizată prin creşterea exagerată a părţilor proeminente ale extremităţilor corpului: nasul, urechile, limba, falca, mîinile, picioarele,părţile osoase ale feţei. Dezvoltarea în exces interesează şi organele interne: inima, ficatul, splina, stomacul, intestinele, laringele (vocea devine joasă) cauza bolii fiind hipersecreţia hormonului de creştere, cu condiţia ca boala să înceapă după terminarea epocii de dezvoltare a omului, cînd talia propriu-zisă nu mai poate participa la creştere. Acest hormon (somatotrop) este secretat de către celulele eozinofile ale hipofizei, care fac fie o hipersecreţie simplă (mai rar), fie o proliferare simplă (netumorală), dar în special mai frecvent, una tumorală (adenom eozinofil al lobului anterior hipofizar). Hiperproducţia hormonului somatotrop provoacă tulburări şi în metabolismul glucidic. Se asociază cu reducerea potenţei la bărbaţi, a libidoului la femei, cu o stare de slăbiciune progresivă şi în caz de tumoare hipofizară cu semne de compresiune cerebrală, cefalee, tulburări vizuale; **a.** debutează insidios, dar are evoluţie de lungă durată şi primele semne evidente apar după 10—15 ani. Bolnavul moare în urma complicaţiunilor, fie ale diabetului, fie ale celor cerebrale. Tratamentul, aplicat la timp, poate opri evoluţia bolii; constă din radioterapie sau extirparea hipofizei bolnave sau tumorii hipofizare. (A.V.)

ACTH (ADRENOCORTICOTROP HORMON), hormon hipofizar, care susţine integritatea morfologică şi funcţională a corticalei suprarenale, dar posedă şi un număr de acţiuni de tip metabolic, care au loc şi în absenţa organului ţintă. Lipsa lui produce o atrofie a corticalei suprarenale

Scanned with OKEN Scanner

și insuficiența sa funcțională. **A.** este secretat de lobul anterior hipofizar. Zona externă, cea glomerulară, sediul secreției de aldosteron, este independentă de stimularea **a.** deci nu modifică metabolismul mineral al organismului. Acțiunile extrasuprarenale ale **a.** sînt: mobilizarea lipidelor din depozit, creșterea corpilor cetonici în sînge, scăderea trigliceridelor în țesutul adipos și creșterea lipidelor în ficat. Reglarea secreției de **a.** se face datorită unui mecanism de *feedback* negativ, cu hormonii corticosteroizi circulanți: creșterea concentrației acestora produce o inhibiție a secreției de **a.** și invers, scăderea corticosteroizilor în circulație stimulează descărcarea de **a.** Există și un control central, cu sediul în hipotalamus. **A.** se utilizează ca medicament. **A.** a fost extras la început din hipofiza animalelor. Azi i se cunoaște formula chimică și se prepară sintetic. Un tratament îndelungat cu **a.** epuizează suprarenala de aceea se întrebuințează numai la indicația medicului. Hipersecreția de **a.** poate ajunge la valori importante și a fost observată după stress chirurgical, emoții, administrare de insulină. (A.V.)

ACTINOMICOZĂ (BOALA RIVALTA), una din principalele boli cronice produse de ciuperci atît la om, cît și la animale (vaci, cai, porci). Întrucît agentul patogen, *Actinomyces bovis*, infectează în special lucrătorii agricoli, se discută posibilitatea contaminării prin utilizarea ca scobitoare a paielor: boala se localizează în special în jurul cavității bucale și numai rar în alte regiuni (intestin, plămîn, piele). Apare sub forma unor umflături de consistență foarte dură, interesînd, în special, maxilarul inferior. Ulterior leziunea se înmoaie, apărînd perforații ale pielii, prin care se scurge un puroi conținînd granule galbene („granule de sulf"), în care, la microscop, se recunosc filamente și spori de ciupercă. Se obțin rezultate terapeutice bune, mai ales în formele superficiale, prin tratament cu antibiotice cu acțiune împotriva ciupercilor (antimicotice). (G.S.)

ACTINOTERAPIE, denumirea oricărui tratament care utilizează radiațiile: solare → *helioterapie*, raze X → *roentgenterapie*, raze γ → *gammaterapie*, radiații ultraviolete → *ultravioletterapie*, ultrasunete→ *ultrasonoterapie*. (E.P.)

ACTIVARE, 1). Punerea în funcțiune a unui organ, care din anumite cauze și-a încetinit sau oprit activitatea (injecția intracardiacă cu adrenalină poate repune în activitate o inimă oprită prin șoc); căldura activează circulația; cafeina activează metabolismul cerebral etc. **2).** Proces care declanșează o reacție chimică prin aport extern de energie (iradierea cu raze X ilumineză un ecran de sulfură de Zn). (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

ACTIVITATE, totalitatea acțiunilor desfășurate de o persoană la un moment dat; **a.** este forma generală de realizare pe plan psihomotor a unui individ și este de mai multe feluri: **a.** *musculară*, **a.** *nervoasă superioară*, **a.** unui organ etc. **A.** *musculară* este exercitarea unei forțe de contracție prin care se poate ridica o greutate sau se poate exercita o presiune, fenomen care se realizează prin scurtarea mușchilor striați înserați pe două pîrghii osoase (din care cel puțin una e mobilă) sau a mușchilor netezi, care alcătuiesc pereții organelor cavitare și astfel presează conținutul acestora, iar în cazul sfincterelor opresc tranzitul prin tuburi. Prin **a.** *musculară* se realizează toate actele de motricitate ale organismului: locomoția, trecerea lichidelor în lungul cavităților digestive, excretoare etc.; la baza ei stau fenomene biochimice de transformare a unor substanțe încărcate cu energie potențială (ATP, ACP, glucoză, acid lactic, grăsimi), în molecule mai simple cu degajarea de energie chimică și mecanică. **A.** *musculară* se realizează deci prin contracțiune musculară; se măsoară în travaliu mecanic (gcm, kgm). În timpul acesteia se intensifică circulația sanguină a acestora (se deschid noi capilare), temperatura sîngelui care iese din mușchi se ridică față de cea de la intrare, o parte din glicogenul muscular se consumă. O **a.** *musculară* prea intensă duce la oboseală fizică. Este declanșată și controlată de centrii nervoși motori din etajele superioare ale creierului (A.S. + + E.P.)

ACȚIUNE DINAMICĂ SPECIFICĂ, intensificarea metabolismului bazal sub influența alimentelor consumate. De ex. proteinele ingerate provoacă o creștere de 30% a metabolismului bazal, glucidele și lipidele de cca 4—6%. Diminuarea **a.d.s.** denotă tulburări ale centrilor hipotalamici. (Z.K.)

ACȚIUNE OBSESIVĂ, tulburare de activitate caracterizată printr-o suită de mișcări executate stereotip, în repetate rînduri, ori de cîte ori bolnavul care are obsesii sau fobii se află în fața obiectului sau faptului care-l preocupă, în mod patologic. **A.o.** este un fel de „descărcare tensională", pe care bolnavul o face, deși este conștient că nu era nevoie. Astfel, de ex. un bolnav cu teamă de infecție, de murdărie, se spală pe mîini de cîte ori ajunge să deschidă ușa, să dea mîna cu cineva sau să apuce un obiect oarecare. **A.o.** survine în psihastenie, nevroza obsesivo-fobică. (A.S.)

ACUITATE, însușirea funcțională a unui analizator de a percepe stimulii slabi (liminari) și de a diferența intensitățile mici dintre aceștia. **A.** poate fi mărită prin exercițiu și antrenament. **A.** *vizuală*, de ex. scade cu vîrsta și cu diferitele modificări de curbură a ochiului. Se măsoară cu ajuto-

rul unei scări de litere de tipar de diferite mărimi, pe care pacientul le privește de la o anumită distanță și, astfel, i se prescriu lentilele pentru o vizibilitate normală. (A.S. + E.P.)

ACUMETRIE v. AUDIOMETRIE

ACUPUNCTURĂ, procedeu terapeutic originar din China. **A.** se bazează pe o acțiune reflexă și se caracterizează prin introducerea în țesutul celular subcutanat a unor ace de diferite dimensiuni și din diferite metale. Punctele stabilite sînt bine precizate conform unor hărți prealabile. Acele de aur (excitatori — acțiune *yang*) sau de argint (inhibitorii — acțiune *inn*) se lasă un timp în locul înțepat, ele provocînd o durere locală datorită atingerii unei ramuri periferice a unui nerv rahidian, care are legături de metamerie cu anumite organe interne. Prin **a.** se declanșează în sistemul nervos central fenomene de excitație sau de inhibiție, care se folosesc în tratamentul unor tulburări cum ar fi: algiile, spasmele, cefaleele rebele, contracturile, sciatica, lumbago etc. și, în general, în tulburările funcționale. (A.S.)

ACUT, simptom brusc și foarte intens a unui proces maladiv. Poate avea o durată variabilă și se poate repeta, avînd intervale de acalmie care variază cu natura bolii. Durerile provocate de pietrele la rinichi sînt foarte **a.** dar între crize pot exista perioade, luni sau ani de liniște. În unele cazuri crizele **a.** (coronariene, renale, hepatice) pot fi așa de intense încît duc la moarte. În toate cazurile este necesară consultarea medicului. (A.S.)

ADAPTARE, proces complex prin care un organism își modifică forma, structura și funcțiunile potrivit unor condițiuni de mediu în care să poată trăi și să se reproducă. Forme ale **a.** sînt acomodarea, aclimatizarea, naturalizarea, homocromia, mimetismul, homotipia. Grație **a.,** la condiții noi de mediu și în timp, se produce evoluția organismelor care prin selecție naturală alege și păstrează pe cele mai bine adaptate. Boala de **a.;** orice boală determină în organism reacții generale de apărare și de **a.** la agentul agresiv care a provocat-o, care se caracterizează prin mai multe etape. Reacția organismului poate fi disproporționat de mare față de cauze. O injecție de 0,02 ml de formol în piciorul unui șobolan determină o reacție generală, dureroasă cu artrite de lungă durată (boala de **a.**), dar dacă animalului i se administrează cortizon, nu se produce decît o slabă reacție locală și trecătoare (V. STRESS). (E.P.)

ADDUCTOR, orice mușchi care apropie două piese scheletice; apropierea degetului mare de palmă este dată de mușchiul flexor al policelui; apropierea mîinii (ridicate lateral) de corp e

dată de mușchiul pectoral; ambii mușchi au acțiuni de adducție. (E.P.)

ADENOCARCINOM, cancer profilat de obicei dintr-o glandă sau dintr-o mucoasă glandulară, cu un grad de diferențiere care îi permite să reproducă într-o oarecare măsură structura glandulară a țesutului de origine. De multe ori are o evoluție mai lentă decît alte forme de cancer. Se întîlnește, în special, la stomac, glandă mamară, intestin gros, rect, mucoasă uterină, bronhii, piele etc. (G.S.)

ADENOIDECTOMIE, îndepărtarea pe cale chirurgicală a vegetațiilor adenoide, a țesutului limfatic hipertrofiat din partea faringeană a nasului și deasupra amigdalelor faringiene, unde pot bloca respirația nazală și funcționarea trompei lui Eustache. (D.H.)

ADENOIDITĂ (VEGETAȚIE), boală a copilăriei, care constă în infecția (acută sau cronică) a țesutului limfatic adenoidian, situat la nivelul planșeului rinofaringean. Forma acută produce febră ridicată, scurgere nazală muco-purulentă, obstrucții ale cavităților nazale, agitație, vărsături. Semnele bolii sînt cu atît mai evidente și marcate, cu cît copilul e mai mic. Complicații secundare se manifestă la inimă, în auz, la faringe și laringe. **A.** *cronică* prezintă semne asemănătoare, dar mai atenuate, mai ales stări de obstrucție nazală, respirație pe gură, bronșite și scurgeri nazale continui. Vegetațiile constituie un focar permanent de infecție și trebuie îndepărtate prin operație. Persistența vegetațiilor și hipertrofia țesutului limfatic adenoidean provoacă și tulburări de creștere, întîrzierea dezvoltării intelectuale; apoi, apar deformări osoase la nivelul boltei palatine alveolare și chiar ale cutiei toracice. Dat fiind că mulți copii prezintă vegetații, ei trebuie duși la medic și urmate recomandările acestuia. (D.H.)

ADENOM, tumoare a organelor glandulare. Poate fi de natură benignă și malignă, în acest din urmă caz se numește adenocarcinom. Are ca punct de plecare epiteliul diferitelor organe glandulare (ficat, glandă mamară, glandele cu secreție internă sau externă, mucoasele digestive, urogenitale etc.). (A.V.)

ADENOMATOZĂ, stare patologică caracterizată prin hipertrofie granulară. Termen folosit pentru a desemna cancerul alveolar. (G.S.)

ADENOPATIE, denumire generică pentru orice afecțiune a ganglionilor limfatici, caracterizată prin creșterea în volum a acestora. (G.S.)

ADENOVIROZE grup de boli infecțioase cu evoluție, în general, benignă, întîlnite în special la copii, cauzate de mai multe tipuri de virus (adenovirusuri) cu afinitate specială pen-

tru mucoasa conjunctivală, faringiană și țesutul limfatic. Bolnavul prezintă înțepături în ochi, cu lăcrimare, dureri în gît și mărirea în volum a amigdalelor și ganglionilor cervicali, fenomene însoțite de febră (de obicei) moderată. Aceste fenomene se mențin cîteva zile, după care trec, persistînd însă timp mai îndelungat mărirea în volum a ganglionilor. Se aplică tratament simptomatic antitermic (aspirină, piramidon, și antibiotice) (G.S.)

ADERENȚĂ, stabilirea de legături noi și permanente între 2 organe, care, în mod normal, sînt separate. Poate fi urmarea unor procese congenitale (prepuțul și glandul penisului) sau inflamatorii, care se întîlnesc, în special, la nivelul pleurei, peritoneului și pericardului, dar apar adesea și după intervenții chirurgicale în regiunea abdominală, putînd provoca ocluzii și dureri. După extensiunea lor se numesc simfize (pe o suprafață mai restrînsă) sau sinechii. (G.S.)

ADINAMIE, scăderea generalizată a forței musculare datorită căreia bolnavul execută mișcările cu mult efort, cu greutate. **A.** survine în gripă, febră tifoidă, hepatită epidemică, neurastenie etc. (A.S.)

ADIPOZITATE v. OBEZITATE

ADIPSIE, lipsa senzației de sete; **a.** survine mai ales în boli psihice. (E.P.)

ADIURETINĂ (ADH = ANTIDIURETIC HORMON, VASOPRESINĂ), hormon al hipofizei posterioare, care se secretă sub acțiunea unui sînge mai concentrat în săruri minerale și are rolul de a mări reabsorbția apei la nivelul tubului conturat proximal al nefronului pentru a împiedeca o concentrare și mai mare a sîngelui. În concentrație mai mare ADH are acțiune de contracțiune asupra musculaturii arteriorelor mărind prin aceasta presiunea arterială a sîngelui. Multă vreme s-a crezut că această acțiune se datorește unui alt hormon posterohipofizar, numit vasopresină. Azi se știe că este același hormon, care în concentrații mici are acțiune antidiuretică, iar în concentrații mari, acțiune hipertensivă. În absența lui apare boala numită „diabet insipid" caracterizată prin eliminarea zilnică a unei mari cantități de apă (de la 10—20 l). (E.P.+A.V.)

ADN v. ACIZI NUCLEICI

ADOLESCENȚĂ, perioadă de tranziție de la *pubertate* (14—16 ani la băieți, 13—14 ani la fete), la *adult* (21—22 ani la bărbați, 19—20 ani la fete), caracterizată prin multe tulburări endocrine (apariția secrețiilor hormonale sexuale, involuția timusului etc.), care influențează și stabilitatea neurovegetativă a adolescentului. Acum se intensifică procesele de creștere (oase, mușchi), care transformă pe copil în adult. Dacă eforturile muscula-

Scanned with OKEN Scanner

re nu sînt bine dozate, atunci se pot produce deficienţe anatomice, ca: încovoierea coloanei vertebrale, torace plat, membre subţiri. În această perioadă apar afecţiuni, sentimente puternice de aceea părinţii şi educatorii trebuie să înţeleagă pe adolescent şi nu să îl forţeze fizic sau psihic. Adolescentul înţelege orice dacă i se explică totul raţional. (E.P.)

ADRENALINĂ (EPINEFRINĂ, SUPRARENINĂ), hormon secretat de medulara glandelor suprarenale, cu acţiune simpaticomimetică (efectele sale sînt similare cu cele ale excitării sistemului simpatic: vasoconstricţie periferică şi centrală, bronhodilataţie, hiperglicemie, vasodilataţie coronariană, creşterea tonusului cardiac, stimularea oxidărilor biologice etc.). În sînge se găseşte în cantitate de 1,2 μg ‰ şi este amestecată cu izomerul său, noradrenalina în proporţie de 1:4. Se utilizează în astmul bronşic, în hemoragiile nazale sau hemoroidale şi în cazuri de sincopă cardiacă, în injecţie intraventriculară (V. ACETILCOLINĂ). (G.F.)

ADRENOCORTICO HORMON v. ACTH

ADULT, denumirea perioadei de viaţă între adolescenţă şi bătrîneţe; durata ei depinde de valorile care se dau celor două vîrste şi care variază după popoare, latitudine geografică. **A.** reprezintă perioada de maturitate psihică şi de maximă capacitate de muncă. (E.P.)

AEROFAGIE, înghiţire de aer, care se acumulează în stomac, presînd prin dilataţia acestuia, pe diafragmă şi inimă şi cauzînd dureri atît în abdomen, cît şi în inimă; **a.** survine mai ales la fumători (care înghit aer cu fum) sau la băutorii de sifon. **A.** e mai mult un simptom decît o boală şi survine mai ales la oamenii nervoşi. Se tratează nervozitatea, se ia cărbune activ, care absoarbe gazele şi se bea cu paiul, cîte puţin, pentru a nu înghiţi aer; se fac cît mai des respiraţii adînci. La sugar **a.** produce vome frecvente. (E.P.)

AEROSOLI (AERODISPERSII), particule foarte fine de substanţă solidă sau lichidă, dispersate în gaz sau aer şi care au viteze de mişcare browniană foarte mari, astfel că se încarcă electric şi în acest fel pătrund în aparatul respirator, în care rămîn după ce se descarcă electric. Ceaţa e un aerosol (apă în aer), fumul şi praful de asemenea (solid în aer). Sub formă de **a.** se pot administra: bronhodilatatoare (adrenalină, efedrină) în astmul bronşic, bronhoconstrictoare (pilocarpină, cholină), expectorante (de obicei, acestea se administrează împreună cu antibiotice, cu care se amestecă şi într-un curent de oxigen). **A.** pătrund din pulmoni în sînge; pe această cale se poatea dministra ouabaina în insuficienţele cardiace etc. La multe

tratamente balneare aerosoloterapia foloseşte sistemul **a.** pentru afecţiuni (în special) bronhopulmonare. Ele se prescriu de medicii balneologi. (E.P.)

AEROTERAPIE (CURĂ DE AER), tratament bazat pe aerul curat (în special de munte), indicat mai ales în afecţiunile pulmonare cronice şi stările de convalescenţă, precum şi după afecţiuni prelungite şi epuizante. Este recomandabil ca oamenii care lucrează în medii poluate să iasă o dată pe săptămînă la aer curat, în păduri, la pescuit, la munte etc. (A.S.)

AFAKIE (APHAKIA), lipsa cristalinului, mai ales prin operaţie în urma albeţii (cataractă) sau a unei miopii exagerate, dar poate fi şi congenitală; vederea nu se pierde dar ochiul devine puternic hipermetrop (în cazul unei miopii iniţiale, scoaterea cristalinului poate duce la normal). (E.P.)

AFAZIE (DISFAZIE), tulburare de limbaj, datorită leziunii centrului vorbirii sau a căilor descendente; **a.** *motorie* (sau externă), imposibilitatea exprimării corecte a cuvintelor cu păstrarea capacităţii de înţelegere a lor; **a.** *senzorială* (sau internă) imposibilitatea înţelegerii semnificaţiei cuvintelor cu păstrarea capacităţii de exprimare; **a.** *mixtă* (sau totală) forma clinică cea mai frecvent întîlnită este **a.** *motorie* combinată cu **a.** *senzorială*. **A.** survine în hemoragia cerebrală, traumatism cranio-cerebral, tumori cerebrale, care produc distrugerea centrilor nervoşi ai vorbirii (centrul Broca, de la baza circumvoluţiunii frontale ascendente); centrul auditiv al vorbirii (lobul temporal); centrul scrisului (circumvoluţiunea frontală 2) etc. **A.** este însoţită adesea de agrafie, adică dificultatea de a scrie limbajul intern; (după sediul leziunii pot fi: corticale, subcorticale sau transcorticale. (E.P. + A.S.)

AFECT, intensă trăire subiectivă şi de scurtă durată în care survine totdeauna o îngustare a conştiinţei, astfel că persoana nu-şi mai poate controla comportamentul care devine impulsiv, dezorganizat, haotic şi uneori poate avea consecinţe grave, atît pentru sănătatea proprie, cît şi pentru a celor din jur. (A.S.)

AFECŢIUNE, boală, maladie; se vorbeşte adesea de afecţiune pulmonară, renală, gastrică etc., adică de o îmbolnăvire a acestor organe. **A.** ar privi deci un organ, pe cînd boala ar privi organismul întreg. (E.P.)

AFERENT, în anatomie, fiziologie şi cibernetică, cale sau proces care merge de la periferie spre un centru cu rol important (structural sau regulator etc.); de ex. vase **a.** sînt cele care aduc sînge la un organ; fibre nervoase **a.** cele care culeg şi conduc impulsurile excitatoare spre centrii ner-

Scanned with OKEN Scanner

voși (centripet). (V. EFERENT). (G.F.)

AFERENTAȚIE INVERSĂ v. FEED-BACK

AFONIE, imposibilitate de vorbire; se poate întîlni în bolile inflamatorii și tumorale ale laringelui (difterie) precum și în unele boli neuropsihice sau ca urmare a unor emoții puternice, comoții cerebrale etc. (A.S.)

AFRODISIAC, substanță medicamentoasă sau naturală care mărește apetitul sexual. (E.P.)

AFTĂ, leziune destul de frecventă, în special, a mucoasei bucale, caracterizată prin apariția de mici vezicule, la început transparente, apoi opace, înconjurate de o margine roșie. După spargerea lor, rămîn mici ulcerații rotunde sau ovale, acoperite de un depozit gălbui și înconjurate de o aureolă roșie, foarte dureroasă. Se localizează pe partea mucoasă a buzelor sau pe mucoasa obrajilor și se vindecă după 2—8 zile. Apar și în vulvă și rect (mai ales la copii) în legătură cu ingerarea unor substanțe iritante sau toxice, ca și în stări dificile ale organismului, legate de alimentație insuficientă, fără vitamine, surmenaj, boli infecțioase. Evoluția se complică de suprainfecția **a.** cu microbi sau ciuperci (ultima eventualitate, în special, la sugari). Ca tratament se utilizează spălături cu soluții dezinfectante, întreținerea unei igiene bucale corespunzătoare și evitarea substanțelor iritante. (G.S.)

AGAR-AGAR (GELOZĂ), polizaharid, produs de unele alge marine, ce se prezintă ca o masă translucidă de culoare ușor gălbuie. Prin gelificare se utilizează la prepararea mediilor de cultură pentru bacterii sau alge unicelulare, precum și în industria alimentară (jeleuri, aspicuri). În doze mici (5 g pe zi) este un laxativ ușor. (G.F.).

AGENT PATOGEN, denumirea microorganismelor, care determină bolile infecto-contagioase. **A.p.** sînt bacteriile, virusurile, richetsiile, unele protozoare și ciupercile. Unele microorganisme nu sînt patogene, deși trăiesc în organismul nostru, de ex. bacilul coli (în intestinul omului); se numesc saprofite. În unele condiții acestea pot produce boli ale intestinelor, căilor urinare și chiar peritonită (atunci cînd se înmulțesc exagerat). În acest caz microorganismele poartă numele de saprofiți facultativi. (A.V.)

AGITAȚIE, tulburare a psihomotricității manifestă printr-o amplă și intensă modificare a întregii activități, aceasta devenind zgomotoasă, dezordonată, fără scop. Este însoțită de mișcări inutile, necontrolate, care pot fi periculoase atît pentru bolnav cît și pentru cei din jur. **A.** se desfășoară sub diverse forme și se

asociază, de obicei, cu modificări ale conștiinței. Formele clinice mai cunoscute sînt: **a.** *catatonică*, **a.** *maniacală*, **a.** *epileptică*, **a.** *anxioasă* etc. Ținînd seama de potențialul de periculozitate pe care-l are, **a.** este o urgență și reclamă ca atare rapida și eficienta imobilizare și tratare a bolnavului la un serviciu medical cu psihotrope majore (neuroleptice, butirofenone etc.); pînă la venirea medicului i se pot administra calmante, iar la nevoie bolnavul va fi imobilizat. (A.S.)

AGLUTINARE, aderența microbilor sau celulelor libere sub formă de grămezi vizibile cu ochiul liber, sub acțiunea unor anticorpi, numiți aglutinine. Reproducerea fenomenului în laborator se utilizează pentru precizarea grupelor sanguine sau diagnosticul unor boli infecțioase (reacția Widal — în febră tifoidă și paratifoidă, reacția Wright — în bruceloză, reacția Hirst, — în gripă, reacția Weil - Felix — în tifosul exantematic etc. (G.S.)

AGLUTININĂ (ANTICORP AGLUTINANT), anticorp ce se formează în sînge, care produce aglutinarea microbilor sau a celulelor libere (hematii), cu formarea de grămezi sau conglomerate. Fenomenul se datorește prezenței pe suprafața microbilor sau celulelor a unor antigeni capabili să producă apariția de aglutinine, numiți aglutinogeni (V. TRANSFUZIE DE SÎNGE, GRUPĂ DE SÎNGE.) (G.S.)

AGNOZIE, tulburare a percepției caracterizată prin lipsa capacității de a recunoaște obiectele, persoanele, locurile etc. **A.** se datorește în majoritatea cazurilor unor leziuni ale zonelor corticale din jurul analizatorilor. **A.** *vizuală* (sau optică); persoana nu recunoaște vizual obiecte cunoscute, nu poate citi etc. **A.** *auditivă*, cînd bolnavul nu înțelege sensul cuvintelor, o melodie etc. **A.** *tactilă* sau stereoagnozia, cînd bolnavul nu recunoaște obiectele prin pipăit. (A.S.)

AGONIE, stadiu biologic, stare preterminală foarte gravă a organismului, în care apar tulburări mari cardiovasculare, respiratorii, psihice etc. În majoritatea cazurilor este tulburată conștiința deși sînt și cazuri unde conștiința este păstrată. Cele mai frecvente simptome sînt tulburările de respirație, de circulație, neurovegetative etc. Durata **a.** variază după boala care o determină: ea este, de obicei, foarte scurtă în infarctul miocardic și lungă în bolile pulmonare sau renale. Întrucît în **a.** bolnavul continuă să audă și să înțeleagă ceea ce se petrece în jurul său, trebuie înconjurat cu multă grijă și atenție. **A.** necesită terapie intensivă de urgență în serviciile de reanimare, sub îngrijirea unui personal calificat, ea fiind de fapt o luptă contra morții, care poate avea șanse de reușită. (A.S.)

AGORAFOBIE (KENOFOBIE), teama de a traversa piețe, străzi

largi sau de a se afla în săli sau alte locuri publice mari, stadioane, plaje etc. **A.** este însoţită de tulburări neurovegetative, tremurături etc. Se întîlneşte în psihastenie, nevroză obsesivo-fobică, nevroză anxioasă. (A.S.)

AGRANULOCITOZĂ (GRANULOFTIZIE, NEUTROPENIE MALIGNĂ), boală a sîngelui, caracterizată prin scăderea pînă la dispariţie a numărului leucocitelor polinucleare sau granulocite. Bolnavii prezintă ulceraţii ale mucoaselor, în special ale mucoasei bucale şi amigdaliene, dar şi ale stomacului, intestinului sau vulvei. Boala poate fi produsă de infecţii microbiene, în general de pneumonie sau osteomielită, dar ea poate apărea, în special, în urma acţiunii asupra măduvii hematogene, producătoare de granulocite, a unor substanţe toxice (benzol) sau medicamentoase (neosalvarsan, piramidon, barbiturice, unele antibiotice, citostatice, ca şi razele X). Se tratează prin administrarea de transfuzii de sînge şi medicamente care stimulează funcţia măduvii hematogene, în special vitamine din complexul B; complicaţiile infecţioase se tratează prin administrare de antibiotice. (G.S.)

AGRESIVITATE, manifestare impulsivă de a se certa, a se bate, a ataca pe cei din jur. **A.** se observă mai ales la psihopaţi, alcoolici cronici, epileptici etc. (A.S.)

AKINEZIE, incapacitatea de a executa acte motorii voluntare cu toate că muşchii respectivi nu sînt paralizaţi. **A.** survine, în special, în sindromul extrapiramidal datorat exagerării tonusului muscular. (A.S.)

ALANTOIDĂ (ALLANTOIS), formaţiune embrionară, constituită din ziua a 22-a a vieţii intrauterine, dintr-un diverticul ventral al intestinului posterior în care se acumulează urina şi-l transformă într-un sac cu pereţii subţiri. Extremitatea dilatată a diverticulului constituie vezicula **a.** iar pediculul formează canalul alantoidian. În foiţa de la exteriorul veziculei **a.** se dezvoltă o bogată reţea vasculară, care constituie a doua circulaţie fetală, cea alantoidiană, asigurată de două artere. **A.** sau ombilicale, emanate din partea posterioară a aortei şi două vene **a.** sau ombilicale, care se deschid în sinusul venos al inimii. La mamifere, **a.** nu prezintă aceeaşi dezvoltare ca la reptile şi la păsări, ea fiind redusă la un simplu tub, care se deschide pe de o parte în intestinul cloacal, iar pe de altă parte se aplică pe faţa internă a chorionului, pe care-l vascularizează. În această zonă se va forma placenta. (A.V.)

ALĂPTARE, hrănirea cu lapte a nou-născutului pînă la vîrsta de circa 9 luni. Ea este naturală sau artificială. Laptele de mamă reprezintă hrana ideală a copi-

Scanned with OKEN Scanner

lului; conține proteine, grăsimi și zaharuri de compoziție și structură adecvată copilului; are sărurile minerale, cantitativ și calitativ necesare sugarului; conține anticorpi și hormoni care conferă copilului o anumită rezistență contra infecțiilor; are exact temperatura optimă pentru digestia sugarului; ajunge în condiții de sterilitate de la sînul mamei în gura copilului. **A.** poate începe la 12—24 ore după naștere (la copiii prematuri ceva mai tîrziu), la început din 3 în 3 ore (între 7 dimineața și 10 seara), apoi la $3^1/_2$, 4 ore, astfel că zilnic se alăptează de 7—6—5 ori, pînă la înțărcare. Majoritatea mamelor au lapte suficient; în acest caz se recomandă o alternanță a ambilor sîni, în procesul de **a.** În general sugarul are nevoie de 3 ore pentru digestia laptelui și apariția foamei. Dacă se stabilește un ritm de **a.** el trebuie menținut cu tot prețul. Dacă copilul suge mai mult decît îi trebuie (de obicei din vina mamei, care nu respectă timpul de supt, optim de 15 minute), atunci el vomează (la 15—20 minute după supt). Supraalimentația provoacă diaree. În rare cazuri se produce o **a.** insuficientă. **A.** de la doică cere aceleași reguli, numai că această situație trebuie declarată în mod oficial și doica trebuie examinată de medic; angajarea ei se face pe baza unui certificat medical. Dacă trebuie să se recurgă la o **a.** *artificială* (numai în cazuri de forță majoră) se recomandă ca cel puțin primele 3 luni sugarul să primească lapte de mamă și trecerea la hrană cu lapte de animale să se facă treptat. La noi se folosește mai ales laptele de vacă (în alte țări însă și cel de capră și de măgăriță), care are cam aceeași cantitate de grăsimi, e mai puțin dulce, dar are de două ori atîtea proteine cît laptele de mamă. Pentru **a.** laptele de vacă se diluează cu apă fiartă și i se adaugă zahăr. El se administrează cu biberonul care se fierbe înainte de utilizare, apoi se răcește la 35°C. Dacă se produc tulburări digestive (dispepsii) trebuie consultat un medic pediatru. Controlul **a.** se face prin urmărirea greutății copilului, a suturii oaselor craniene (fontanele), a scaunului, a urinei etc. În caz de înțărcare timpurie (forțată) e bine ca sugarul să primească în loc de lapte de vacă preparate de lapte special fabricat în acest scop. (A.V. + E.P.)

ALBASTRU DE METIL, substanță colorantă, acidă, solubilă în apă, care se folosește fie ca dezinfectant al gurii (în angine se badijonează amigdalele cu soluție de **a. de m.**), fie pentru a încerca permeabilitatea renală (la cei cu afecțiuni renale eliminarea **a. de m.** e întîrziată). (E.P.)

ALBEAȚĂ (CATARACTĂ), opacizarea cristalinului sau a capsulei sale ce se produce din mai multe, cauze: bătrînețe, arterioscleroză, diabet, leziuni ale cristalinului,

Scanned with OKEN Scanner

sifilis etc.; are în general o evoluţie lentă (5—8 ani) şi se accentuează cu oboseală, îmbolnăviri microbiene, alimentaţie carenţată în vitamine etc. Apare mai ales la bătrîni (cataractă senilă). În toate cazurile trebuie consultat oftalmologul, căci unele forme ale **a.** se pot trata prin medicaţie, iar altele prin operaţie. (E.P.)

ALBINISM (ALBINOS), formă de acronie congenitală constînd din dispariţia culorii *pielii*, a *irisului* a *coroidei*, datorită lipsei pigmentului melanic. **A.** poate fi mai adesea congenital şi poate exista la toate rasele, inclusiv la negri. Mai frecvent este la nordici. Există şi rase de animale albinoase: şoareci, şobolani etc. (E.P.)

ALBUMINURIE, prezenţa substanţelor proteice în urină. **A.** *renală* se datoreşte unei boli de rinichi (nefrite,) dar se întîlneşte şi în boli bacteriene sau virale (scarlatină, difterie, reumatism grav, gripă, etc.), cînd este însoţită şi de febră; de asemenea apare în infecţii, intoxicaţii. **A.** *funcţională* apare la sportivi, după supraefort şi oboseală, precum şi în boli digestive (supraalimentaţie proteică) etc. (E.P. + A.S.)

ALCALOIZI, unele baze azotate, de origină vegetală, cu acţiune puternică asupra animalelor: nicotina, morfina, cocaina, papaverina, efedrina, chinina, cafeina, theina, stricnina etc. Se consideră că la plante au rol de apărare contra animalelor. Sînt toxice şi trebuie manipulate cu grijă şi folosite exclusiv la indicaţia medicului. Majoritatea lor au putut fi izolate în stare pură; li se cunoaşte precis structura şi se ştie care anumite grupări sînt active; multe sînt deja sintetizate (cocaina, aconitina, atropina, nicotina, hiosciamina, pilocarpina). Pentru a li se micşora acţiunea toxică, fără a modifica pe cea farmacologică atomul lor de azot a fost legat de oxigen şi sub această formă se utilizează în terapia unor maladii, hipertonii musculare, spasme digestive, parkinsonism etc. (E.P.)

ALCALOZĂ, tulburare a echilibrului acidobazic din organism datorită creşterii rezervei alcaline din sînge sau a altor cauze. **A.** poate fi de mai multe feluri: *gazoasă* (în răul de altitudine), *respiratorie* (astm), *metabolică* etc. (A.S.)

ALCOOL ETILIC (ETANOL), lichid transparent ce fierbe la +78°C şi se obţine fie din distilarea unor sucuri de fructe fermentate (struguri, prune, piersici etc.), fie din fecule de amidon (din grîu, porumb, cartofi etc.) după transformarea lor în dextrine şi zaharuri. Este parte integrantă a tuturor băuturilor alcoolice, tăria lor fiind dată de concentraţia în alcool: bere 4—8%; vin 8—14%; ţuică 15—30%; rachiu 40—50%; coniac 50—60% etc. Este şi un desinfectant ce se foloseşte în medicină sub formă

de alcool denaturat (medicinal), care fiind foarte toxic nu se poate consuma. **A.e.** are o acțiune de excitare a sistemului nervos în cantitate mică (de unde senzația de muncă mai ușoară și posibilitatea de a face ceea ce în mod normal nu poți face; de aici, numeroasele cazuri de accidente). (E.P.)

ALCOOL METILIC (METANOL), alcool mai simplu decît cel etilic derivat de la metan. Este un lichid incolor, volatil, cu miros plăcut și inflamabil. Este un puternic toxic metabolic și neurotrop (are acțiune specifică asupra nervului optic). Provoacă accidente grave atît pe cale cutanată cît și pe cale digestivă sau pulmonară. 10 ml de **a. m.** pot provoca orbirea. Doza mortală de **a.m.** pentru om este de 50—75 grame. Manifestările intoxicației sînt: cefalee, amețeli, vomă, astenie, pierderea vederii, comă și în ultimă instanță moartea. În intoxicații ușoare ca antidot se folosește carbonat de amoniu și bicarbonat de sodiu, iar în intoxicații acute, grave, se fac transfuzii masive de sînge. (E.P. + G.F.)

ALCOOLISM (ETILISM), intoxicație acută sau cronică cu alcool manifestată prin ansamblul modificărilor fiziologice și psihologice pe care le prezintă persoana în starea de ebrietate (contează concentrarea de alcool și calitatea băuturii). După durata consumului se cunosc două forme mai importante: **a.** *acut* (beție), stare de intoxicație acută și intensă, datorită unui consum imediat și excesiv de băuturi. Tulburările sînt multiple și se desfășoară sub formă de veselie (la început), tristețe spre a se termina cu somn agitat. La trezire persistă o stare generală rea, cu cefalee, grețuri, indispoziție etc. Stările de **a.a.** se însoțesc de tulburări de conștiință și de memorie, variabile, datorită cărora se pot comite o serie de acte anormale de care alcoolicii nu-și mai aduc aminte la trezire. **A.** *cronic*, este însoțit de o serie de tulburări grave de ordin somatic, neurologic și psihic, cum ar fi: gastrita, miocardita, nefrita, ciroză hepatică, polinevrită etc. Psihic, alcoolicul se degradează treptat. (A.S.)

ALDOSTERON, unul dintre hormonii corticosuprarenali, care reglează îndeosebi metabolismul electrolitic (retenție de sodiu și apă și eliminare de potasiu), dar intervine și în reglarea metabolismului glucidic. Secreția deficitară a hormonului duce la tulburări circulatorii, precum și la scăderea rezistenței organismului față de agenții patogeni. (Z.K.)

ALERGEN, substanță sau corp străin organismului care provoacă o stare de alergie a acestuia (urticarie, eczemă); **a.** sînt, pentru unele persoane sporii de flori de brad, mirosurile, fragii, căpșunile etc. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

ALERGIE, (SENSIBILIZARE, HIPERSENSIBILITATE), reacţie modificată a organismului la un contact repetat cu o substanţă antigenică; reacţiile alergice sînt de tip anafilactic şi se manifestă fie sub formă generalizată a întregului organism (şocul anafilactic), fie ca reacţii localizate (urticarie, eczeme, astm etc.). De obicei această reacţie este normală sau *normergică*, corespunzînd unei reacţii imune obişnuite, care tinde să neutralizeze sau să elimine mai rapid antigenul respectiv. În unele cazuri se produce însă o reacţie exagerată sau *hiperergică*, datorită faptului că din combinarea anticorpilor cu antigenii, rezultă substanţe toxice în genul histaminei, care produc fenomene patologice, uneori foarte grave (şocul anafilactic, caracterizat prin frisoane, astm, diaree, edem, putînd duce la moarte). O formă mai atenuată este boala serului, care urmează injectării unui ser de la altă specie şi se traduce prin febră, edem şi urticarie. Sensibilitatea organismului la diferite substanţe alimentare, medicamentoase, industriale sau biologice se numeşte ideosincrazie şi produce fenomene mai mult sau mai puţin grave, mergînd de la edem, urticarie, eczemă, astm, pînă la şoc. Stările hiperergice se previn prin evitarea contactului cu substanţa respectivă şi administrarea de medicamente care diminuează reacţia alergică (antialergice, desensibilizante). În unele cazuri de boli cronice grave (infecţii cronice, tuberculoză, cancer) reacţia organismului la antigeni este mult diminuată sau chiar dispărută (anergică). (G.S.)

ALEXIE (CECITATE VERBALĂ), imposibilitatea de-a citi un text; se datoreşte unor leziuni localizate în circumvoluţia occipitală stîngă externă. **A.** apare de multe ori împreună cu agrafia şi agnozia culorilor, în tumori cerebrale, în stări demenţiale etc. (A.S.)

ALGIE (ALGEZIE), sensibilitate dureroasă; se foloseşte în diverse denumiri de dureri localizate: nevralgie (de nerv), mialgie (musculară), artralgie (articulară), polialgie (multiplă). A.S.)

ALIENAŢIE MINTALĂ (NEBUNIE), tulburare gravă (parţială sau generală) a funcţiilor psihice (psihoze), în care bolnavul nu mai deţine controlul asupra propriilor acte, astfel că nu-şi mai poate aprecia nici suferinţa şi nu mai răspunde de faptele sale, devenind incomod şi pentru cei din jur. **A.m.** poate fi provocată de unele *intoxicaţii* cronice voluntare (alcoolism, morfinomanie), *infecţii* (febră tifoidă, pneumonie, TBC, sifilis), traumatisme craniocerebrale. În toate cazurile trebuie solicitată de urgenţă asistenţa medicului psihiatru. (A.S. + E.P)

ALIMENT, denumire pentru produsele naturale sau prelucrate necesare creşterii şi menţinerii vieţii, care furnizează principiile

alimentare de bază: proteine, grăsimi, glucide, vitamine, săruri minerale, cît şi energia de care organismul are nevoie pentru activitatea sa; **a.** folosite de om sînt: a) pentru aportul în proteine: carnea, ouăle, peştele, caşcavalurile şi brînzeturile; b) pentru glucide: pîinea (pentru albi), orezul (pentru asiatici), pastele făinoase, cartofii, zarzavaturile şi fructele uscate, zahărul; c) pentru grăsimi: laptele, untul, slănina, uleiurile. Pentru un om adult sînt necesare zilnic şi de fiecare kg. greutate: 1,0—1,5 g. proteine, 0,5—1,0 g grăsimi, 6—7 g glucide. De asemenea, de cca 3000 kcal/zi pentru un funcţionar, 4000 kcal/zi pentru un muncitor, 5000 kcal/zi pentru un muncitor agricol (6500 kcal/zi pentru un cosaş). Se ştie că 1 g grăsimi prin ardere degajă 9 cal, iar 1 g de proteine sau glucide degajă cîte 4 cal fiecare. Pe baza acestor date în raţia omului se pot înlocui unele alimente cu altele, în anumite proporţii; nu se poate însă să acoperim toate nevoile energetice de 3000 kcal numai cu grăsimi; în orice raţie trebuie să existe în mod echilibrat toate cele trei principii alimentare de bază. (E.P.)

ALIMENTAŢIE ARTIFICIALĂ, alimentaţia unui bolnav incapabil să mănînce sau a unui individ care refuză să mănînce; în aceste cazuri substanţele nutritive i se administrează pe cale extra-naturală: clisme, sonde gastrice, injecţii, perfuzii (V. SUGAR) (G.S.)

ALLANTOIS v. ALANTOIDĂ

ALOPATIE, metodă de tratament bazată pe antagonisme simptomatologice (inflamaţiile prin răcoritoare locale) — „contraria contrariis curantur". (E.P.)

ALOPECIE (CHELIE), lipsa sau căderea părului, parţială sau totală (mai ales a părului de pe cap). **A.** poate fi ereditară sau cauzată de diferite boli ale pielii (seboree — frecventă la bărbaţi) dar şi de boli infecţioase (febra tifoidă, erisipelul, gripa etc.), însoţite de temperatură foarte ridicată (39°C); **a.** , în acest caz, e temporară. Multe intoxicaţii (mai ales cu mercur) provoacă o **a.** generalizată. **A.** trebuie prevenită prin igiena părului, deoarece nu se poate încă trata. (E.P.)

ALOPECIE AREATĂ v. PELADĂ

ALVEOLĂ, cavitate mică din organism în care se găseşte aer sau o formaţie dată. **A.** *dentare* sînt situate la nivelul marginii dentare a celor 2 maxilare în care se găsesc rădăcinile dinţilor şi măselelor; inflamaţia lor se numeşte alveolită. **A.** *pulmonare* reprezintă dilataţiunile terminale ale bronhiilor la nivelul cărora aerul atmosferic vine în contact cu sîngele din capilarele pulmonare, cedîndu-i oxigen şi preluînd bioxid de carbon .(G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

AMAUROZĂ, slăbire sau pierdere completă a vederii din cauza unei leziuni a retinei sau a nervului optic respectiv, fie a regiunii de proiecție din lobul occipital; este cauzată mai adesea de un agent patogen sau de un accident. (E.P.)

AMBIVALENȚĂ, trăirea simultană a unor elemente cu rezonanță afectivă contradictorie sau a unor sentimente antagoniste; de ex. bolnavul iubește și urăște în același timp o persoană anumită, el dorește să stea acasă dar și să plece la un prieten etc. **A.** survine în psihastenie, schizofrenie. (A.S.)

AMBULATOR, tratament în care bolnavul vine regulat la medic, pentru a primi îngrijirile necesare; în rest își poate vedea de ocupația sa obișnuită. (E.P.)

AMENOREE, oprirea menstrelor, după o perioadă anterioară de cicluri menstruale. **A.** este fiziologică (normală) în timpul sarcinii și uneori în timpul alăptării. Apare uneori *compensator*, în interesul organismului femeii, în cursul unei boli de durată sau de gravitate mai mare și chiar în timpul convalescenței după aceasta; în cazul subnutriției sau a inaniției. Un *șoc nervos* poate provoca **a.** (femeile deportate). **A.** poate fi provocată și de *afecțiuni* ale aparatului genital feminesc, după extirparea lui, după *radioterapie* (administrarea razelor roentgen pentru castrare) *Menopauza*, în jurul vîrstei de 50 de ani este caracterizată, printre altele, prin oprirea definitivă a ciclurilor menstruale. (A.V.)

AMEȚEALĂ (VERTIJ), senzație subiectivă ce se manifestă prin tulburări vestibulare, cu impresii de rotire a obiectelor sau a propriului corp și cu pierderea echilibrului, adesea este însoțită de greață și chiar vomă. Este simptomul cel mai important al bolilor de labirint. **A.** fiziologică apare la schimbarea bruscă a poziției capului și corpului (în ascensor, pornire sau oprire bruscă a unui vehicol), la urmărirea cu ochii a obiectelor cînd ne deplasăm rapid, în rotirea corpului în legănat, la privirea de la mare altitudine; **a.** *patologică*, în leziunile urechii interne (otite, labirintite) dar și în hipertensiuni, tumori cerebrale, epilepsie, spondiloză cervicală, intoxicații grave (alcool, nicotină), în diabet, uremie, menopauză, indigestii, constipații grave etc. Dacă se repetă trebuie chemat medicul pentru a cunoaște cauza și a o înlătura. (A.S. + D.H.)

AMFEETAMINĂ, substanță sintetică din grupa aminelor cu o puternică acțiune stimulatorie asupra sistemului nervos central (psihostimulente), putînd provoca neliniște, agitație și insomnii. **A.** se folosesc numai după prescrierea medicului în stări de astenie, surmenaj, convalescență, depresie, epilepsie morfeică etc. (luate fără indicații medicale și

Scanned with OKEN Scanner

fără supraveghere pot produce toxicomanie); sînt contraindicate în stări anxioase, hipertensiune, unde agravează tabloul clinic. (A.S.)

AMIBIAZĂ (DIZENTERIE AMIBIANĂ), boală parazitară în evoluţie cronică produsă mai ales de protozoarul *Entamoeba dysenteriae*, transmisă prin apă sau alimente impurificate (fructe), întîlnită mai ales în regiunile calde. Se caracterizează prin diaree cu scaune mucopurulente şi sanguinolente, în care se poate pune în evidenţă parazitul în formă mobilă sau închistată. Se complică frecvent cu abces al ficatului. Se previne prin fierberea apei şi spălarea alimentelor. Se tratează cu antibiotice şi substanţe dezinfectante. (G.S.)

AMIGDALITĂ, inflamaţie acută sau cronică a amigdalelor palatine. **A.** *acută,* boală frecventă, banală, caracterizată prin dureri violente, mai ales la înghiţire, cu iradieri spre urechi, temperatură ridicată, dureri de cap, dureri musculare etc. Local se observă congestia mucoasei faringiene, amigdalele sînt mărite, acoperite de puncte albicioase purulente, care pot să conflueze, formînd o pseudomembrană albăgălbuie, care acoperă toată suprafaţa amigdalei, nedepăşind însă niciodată marginile amigdalei (detaşarea lor nu produce hemoragie fapt important din punct de vedere al diferenţierii de angina difterică, la care pseudomembranele nu respectă graniţele amigdalei, iar detaşarea lor produce o uşoară hemoragie). Există şi unele forme cu prognostic grav, pe care însă medicul specialist le diferenţiază fără dificultate: **a.** *flegmonoasă,* **a.** *pseudomembranoasă,* **a.** *ulceroasă,* **a.** *bolilor infecţioase* (difteria, scarlatina etc.) **a.** *sindroamelor hematopoetice* (leucemie, agranulocitoză) etc. **A.** *cronică:* puseurile repetate de **a.** *acută* duc la cronicizarea inflamaţiei amigdaliene, Simptomatologia ei, ca la orice boală cronică, este discretă şi numai printr-un examen atent se evidenţiază o uşoară jenă la deglutiţie, cu înţepături iradiate spre urechi, uneori tuse seacă, subfebrilităţi, adinamie etc. Prin puroiul ce-l conţin pot fi sursa unei infecţii de focar, care produce îmbolnăvirea încheieturilor, inimii, rinichilor etc. **A.** *cronică* nu se tratează cu eficacitate medicamentos, ci numai prin ablaţia amigdalelor. (D.H.)

AMILOIDOZĂ, boală gravă a metabolismului proteic care apare, de obicei, secundar, în urma supuraţiilor cronice, prelungite, bronhiectaziei, osteomielitei, TBC-ului, reumatismului cronic etc. Boala constă în depunerea unor mase de amiloid (compus dintr-o albumină specială) în pereţii vasculari, precum şi în ţesutul conjunctiv interstiţial al diferitelor organe. Semnele principale ale **a.** sînt: mărirea de

volum a splinei, ficatului, albuminurie mare, edeme, diaree. (E.P.)

AMIMIE, pierderea capacității de exprimare prin mimică a stărilor trăite. **A.** survine în urma lezării unor regiuni corticale și subcorticale responsabile de mobilitatea mușchilor feței. **În a.** fața are aspect de mască, imobilă, cu privirea fixă, păstrînd mult timp aceeași expresie și în vădită contradicție cu trăirile persoanei respective. **A.** se observă în encefalita epidemică, boala lui Parkinson, paralizia generală progresivă etc. (A.S.)

AMINOACIZI (ACIZI AMINAȚI), substanțe organice care conțin în molecula lor una sau mai multe grupări aminice ($-NH_2$) și una sau mai multe grupări carboxilice ($-CO.OH$). Reprezintă elementele de bază ale proteinelor (și prin urmare ale vieții în general). Exemple: glicocolul, alanina, metionina, etc. **A.** *esențiali*: cei a căror prezență în alimente este absolut necesară în cantități corespunzătoare. Exemple: leucina, izoleucina, histidina, triptofanul etc., care sînt procurați din alimentele vegetale; fără ei organismul animal nu poate realiza sinteze proteice. (G.F.)

AMIOTONIE v. ATONIE

AMIOTROFIE (ATROFIE MUSCULARĂ), scăderea pînă la dispariție a fibrelor musculare dintr-un mușchi striat, ceea ce are drept consecință diminuarea volumului acestuia. **A.** este de mai multe feluri; mielopatică, miopatică, parietală, spinală etc. (A.S.)

AMIOSTENIE v. ATONIE

AMNEZIE, tulburare de memorie, caracterizată prin incapacitatea fixării și evocării faptelor trăite; pierderea totală sau parțială a memoriei. **A.** *anterogradă* sau *de fixare* este forma cea mai frecventă și mai înseamnă pierderea posibilității de a reține fapte noi. **A.** *retrogradă* sau *de evocare* se caracterizează prin lipsa capacității de reproducere sau recunoaștere a unor fapte anterioare. **A.** sînt, în majoritatea lor *mixte* adică *antero-retrograde*. **A.** *lacunară* se caracterizează prin imposibilitatea bolnavului de a-și reaminti unele perioade din viață. **A.** apare în traumatisme cranio-cerebrale, epilepsie, ateroscleroza cerebrală, demență, isterie, stări tensionale etc. (V. MEMORIE) (A.S.)

AMNIOS (SAC AMNIOTIC), membrana care învelește embrionul pînă la naștere. În stadiile, numite blastulă și gastrulă ale embriogenezei, prin segmentarea oului fecundat iau naștere două feluri de celule, unele spre centru, numite celule micromere, din care se formează embrionul, și altele, situate periferic, numite celule trofoblastice, din care se formează o cavitate, numită *cavitate amniotică primară*. Într-un stadiu mai avansat prin segmen-

tarea trofoblaștilor se formează vezicula amniotică și cea ombilicală, ambele destinate ocrotirii embrionului, dezvoltat în cavitatea amniotică. În cavitatea amniotică se află lichidul amniotic, un produs de secreție a membranei amniotice, la care se adaugă produsul de excreție fetală; conține săruri (ClNa 7%), albumină, uree, epitelii fetale în stări patologice meconiu și sînge. **A.** are rolul (fiziologic) de a proteja fătul în dezvoltarea lui armonioasă amortizînd orice traumatisme, directe asupra uterului. (A.V.)

AMORȚEALĂ, senzație neplăcută, stare de insensibilitate și înțepenire a unui membru, însoțite de înțepături (furnicături), în membre sau alte părți ale corpului. Cauza **a.** este starea de excitație a terminațiunilor nervilor senzitivi, datorată lipsei de irigare sanguină a nervilor porțiunii respective. (Z.K.)

AMPRENTĂ, urma lăsată pe o suprafață; urma degetelor și a plantei piciorului care este caracteristică pentru fiecare individ. **A.** *digitale,* reprezintă desenul crestelor papilare pe vîrful degetelor. Acestea apar în luna a treia a dezvoltării embrionare, cresc cu vîrsta, fără a-și schimba desenul. După forma arcurilor, a buclelor, a cercurilor etc., se pot identifica prin procedeul de dactiloscopie. **A.** reprezintă caractere ereditare și în unele cazuri se pot folosi pentru căutarea sau identificarea paternității. (E.P.+Z.K.)

AMPUTAȚIE, îndepărtarea pe cale chirurgicală a unei părți sau a unui organ, părți din corp. Este o intervenție mutilantă, de aceea indicația cere mult discernămînt. Ea se poate face numai pe țesuturi sănătoase care se pot cicatriza bine, ca eventual să poată purta o proteză de înlocuire. Se execută în cazurile de leziuni tisulare profunde, care prin necroză și materiile toxice ce se produc în acest proces periclitează viața. Mult timp după **a.** bolnavul mai „simte" dureri sau diferite excitații în porțiunea înlăturată din cauza centrilor nervoși care controlau sensibilitatea și motricitatea părții amputate și care pot fi excitați de influxuri nervoase indirecte. (D.H.+E.P.)

AMUZIE, formă specială de agnozie de tip auditiv, caracterizată prin imposibilitatea de a mai recunoaște bucăți muzicale (melodie, ritm, tonalitate). De obicei **a.** este însoțită de agnozie vizuală și apare în cadrul afaziei senzoriale. (A.S.)

ANABOLISM v. ASIMILAȚIE

ANABOLIZANT, substanță, în general, din grupa steroizilor (ca și testosteronul), care activează fenomenul de anabolism și deci de refacere a unui organism slăbit; avînd și acțiuni secundare **a.** se administrează numai la recomandarea medicului. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

ANACIDITATE v. ACLORHIDRIE

ANAFILAXIE, stare de sensibilitate a organismului faţă de anumite substanţe de obicei, de natură coloidală, proteică sau nu, astfel că o mică doză din acestea, chiar în cantitate foarte mică, poate declanşa fenomene grave, uneori chiar mortale (şoc anafilactic). Azi se foloseşte mai mult termenul de alergie. **A.** se consideră a fi un proces opus celui de imunitate. (E.P.)

ANALEPTIC, substanţă şi medicament cu rol stimulativ şi de refacere a sistemului nervos central; se foloseşte în astenie, anemie (fier), epuizare, tulburări de veghe, stări comatoase (**a.** cardiac, **a.** respirator). Acţiunea lor este întărită şi de un regim alimentar, zis de convalescenţă (lapte, ouă, ciocolată, prăjituri, ovăz etc.). (A.S.)

ANALGEZIC, substanţă medicamentoasă care excită sistemul nervos central; alină durerea. Se va folosi numai la indicaţia medicului (**a.** *narcotice, anestezice, antitermice* etc.). (A.S.)

ANALIZATOR (ANALIZOR), denumire dată de Pavlov unui complex structural, care are rolul de a analiza excitaţiile cu care organismul vine în contact; orice **a.** este compus din trei părţi esenţiale: un receptor (capătul periferic), format din organul de simţ (ureche, ochi etc.), o cale de transmitere reprezentată de nerv şi de un centru senzorial (capătul central), localizat în scoarţa cerebrală. Exemple de **a:** *vizual, acustic, gustativ, olfactiv, tactil.* Activitatea de analiză a scoarţei cerebrale se face pe baza senzaţiilor ce se produc în centrii de proiecţie corticali în urma excitaţiilor venite prin **a.** (A.S.+ Z.K.)

ANAMNEZĂ, informaţiile culese de medic despre bolnav, boală şi modul de viaţă al acestuia. Ele sînt de mare ajutor în stabilirea corectă a unui diagnostic. (A.S.)

ANASARCĂ, creşterea cantităţii de lichid din ţesutul celular interstiţial al întregului organism cu apariţia de edeme care duc la umflarea acestor ţesuturi, destinderea pielii şi ştergerea cutelor. Apăsarea pielii cu degetul lasă o urmă care persistă cîteva momente; apare în insuficienţa cardiocirculatorie avansată (cînd este mai accentuată în porţiunile inferioare ale organismului), boli de rinichi (evidentă la nivelul pleoapelor şi a organelor genitale) sau în stări caşectice (în boli infecţioase cronice, cancer sau inaniţie). Frigul favorizează apariţia **a.** Se intervine prin tratarea cauzei producătoare în asociaţie cu regim alimentar şi substanţe care favorizează eliminarea lichidelor din organism. (G.S.)

ANASTOMOZĂ, cuvînt de origine greacă care înseamnă deschidere,

legătură, comunicare (prin intermediul unui orificiu). Din punct de vedere medical se înțelege legătura anatomică sau creată pe cale chirurgicală între vasele care asigură alimentarea sanguină sau limfatică al unui organ, în cazul obliterării vasului principal, sau comunicarea creată artificial între două organe cavitare (ex. între 2 anse intestinale, între intestin și stomac etc.). Termenul de **a.** utilizat, în trecut, pentru definirea legăturii dintre 2 nervi, este înlocuit cu termenul de „comunicant", căci noțiunea nu redă sensul adevărat deoarece, legătura, în cazul nervului, nu se face prin orificiu. (D.H.)

ANATOMIE, disciplina care se ocupă de studiul morfologic al structurilor organismului și a raporturilor dintre organele lui. **A.** *descriptivă* descrie organele în toate amănuntele lor vizibile cu ochiul liber. **A.** *topografică* studiază raporturile între diferitele organe și țesuturi ale corpului omenesc; este necesară chirurgiei. **A.** *artistică* se ocupă de studiul corpului uman, din punct de vedere al artelor plastice, al picturii etc. **A.** *comparată* descrie organele și țesuturile organismelor, comparativ cu dezvoltarea lor pe scara filogenetică. **A.** *patologică,* specialitate medicală care studiază modificările structurale produse de boală într-un organism, permițînd prin aceasta recunoașterea bolii respective. În acest sens se utilizează atît observația cu ochiul liber a bolnavului, sau, în special, în cursul necropsiei, cît și examenul microscopic al țesuturilor și organelor recoltate din organismul viu sau mort. Întrucît aceasta permite individualizarea și sistematizarea bolilor, ca și înțelegerea mecanismului lor de reproducere, **a.** reprezintă principala bază teoretică și practică a tuturor specialităților medicale și dezvoltarea ei științifică a premers dezvoltarea științifică a științelor medicale. În zilele noastre și probabil încă mult timp, cel mai precis diagnostic medical este în marea majoritate a cazurilor cel stabilit cu ajutorul metodelor de **a.** patologică clasică (examen macro- și microscopic) și moderne (histochimie — histoenzimologie, microscopie electronică, citologie, imunofluorescență, autohistoradiografie, culturi de țesuturi). (G.S. + A.V.)

ANATOXINĂ (TOXOID), toxină microbiană, care, sub acțiunea prelungită a unor substanțe chimice (formol) și la etuvă de +35°C, își pierde toxicitatea, dar își păstrează proprietățile antigenice, adică de a produce anticorpi (antitoxine). Se utilizează pe scară largă în vaccinări (**a.** *difterică, tetanică, stafilococică etc.*) (G.S.)

ANCHILOSTOMIAZĂ, boală, cu largă răspîndire mai ales în țările calde și regiunile miniere, produsă de viermele parazit *Ankylostoma duodenalis,* caracterizată prin apariția unei anemii grave de tip hi-

Scanned with OKEN Scanner

percrom, tulburări digestive şi nervoase. (G.S.)

ANCHILOZĂ, imobilizarea unei articulaţii (parţială sau totală) survenită fie prin atrofia sau dispariţia cartilajului articular şi aderenţa consecutivă a capetelor articulare (artrite, TBC, blenoragii reumatismale), fie în urma unor leziuni periarticulare (cicatrici ale pielii, scurtarea tendoanelor etc.). Se consultă medicul, fiindcă tratamentul se face în concordanţă cu cauzele bolii. (E.P)

ANEMIE boală produsă de scăderea numărului de globule roşii sau a încărcării lor cu hemoglobină. Ca urmare scade cantitatea de oxigen pe care o transportă sîngele la ţesuturi şi se produc tulburări generale (paliditate, slăbiciune generală, adinamie). Apare în urma unei pierderi de sînge (în hemoragii externe mari şi interne — ulcere grave) sau în boli în care distrugerea (hemoliza) globulelor roşii este exagerată (**a.** *hemolitică*.) Alteori producerea globulelor roşii este deficitară în urma unei lipse a organismului în fier (**a.** cu globule palide sau hipocrome, cum este cloroza) sau a vitaminelor (**a.** pernicioasă sau *hipercromă*). Există şi cazuri cînd **a.** este urmarea unei funcţii insuficiente a măduvei hematogene. În funcţie de cauzele producătoare se tratează prin: administrare de transfuzii, terapie antihemolitică (corticoterapie, îndepărtarea splinei), administrare de fier şi vitamine, în special vitamină B_{12}, şi suprimarea factorilor toxiinfecţioşi care au produs insuficienţa funcţională a măduvei osoase. (G.S.)

ANERGIE, lipsă de alergie adică de producţie de anticorpi, care să reacţioneze cu antigenii unei anumite boli. Rugeola împiedică alergiile provocate de difterie. Apare în cursul unor boli infecţioase. (E.P.)

ANESTEZIE, stare în care corpul întreg (**a.** *generală*) sau numai anumite părţi ale acesteia (**a.** *locală*), în urma administrării unor substanţe (anestezice) sau procedee îşi pierde sensibilitatea dureroasă. **A.** este o metodă folosită atît în fiziologia animală cît şi în intervenţiile pe om. Substanţele care dau **a.** *generală* sînt *barbituricele* (nembutalul, pentotalul, brietalul) care blochează mai ales transmisiunea sinaptică a legăturilor complexe (aşa cum sînt în creier), *cloraloza*, care blochează legăturile sinaptice ale encefalului, fără a influenţa prea mult reactivitatea măduvei spinării, *anestezici volatili* (eter, protoxid de azot şi pluotan) ce se administrează sub formă de aerosoli, pe cale respiratorie (acţionează ca şi barbituricele). **A.** se poate produce prin aplicarea anesteziculuí *direct* pe celulele nervoase (locală) sau prin ajungerea lui *indirect*, la celulele nervoase prin intermediul sîngelui sau al lichidului cefalo-rahidian; anestezicul poate fi introdus în sînge fie prin injecţii intravenoase, fie

prin inhalație pulmonară, fie prin absorbție (din rect). Mijlocul de administrare a anesteziculuí depinde de boală și de starea fiziologică a aparatului cardio-vascular și nervos. La orice tip de **a.** se deosebește o perioadă de *exaltație* (agitație musculară, idei nedefinite, neregularitate cardio-vasculară), apoi o perioadă de **a.** propriu-zisă (dispariția reflexelor musculo-tendinoase, ultimul care dispare este reflexul cornean, care este mereu urmărit de anestezist, pentru a nu depăși doza de **a.**; regularitatea activității cardio-vasculare); perioada de *revenire* (nu rar cu vomă, tulburări digestive și chiar pulmonare). **A.** este folosită exclusiv de medici anesteziști sau numai sub supravegherea medicală, căci administrarea nerațională de anestezic poate provoca accidente cardiace, renale, nervoase. (E.P.)

ANEVRISM, dilatarea patologică, localizată, a unei artere, datorată leziunii unei porțiuni a peretelui. După formă, se vorbește de **a.** *fusiform* sau ampular care interesează, în special, arterele mari, mai ales aorta. Poate fi cauzat de o leziune a pereților arteriali, produsă des de infecția sifilitică, de arterioscleroză (asociată cu hipertensiune arterială) sau de reumatism. Infecțiile microbiene sau micotice pot produce **a.** ale arterelor mici. Se întîlnesc și **a.** *congenitale*. Cînd **a.** produce comunicarea arterei cu o venă se vorbește de **a.** *arteriovenos*. Tratamentul este chirurgical (îndepărtarea porțiunii dilatate cu refacerea peretelui arterial), asociat cu tratamentul bolii cauzatoare. (G.S.)

ANEXE EMBRIONARE, organe care asigură nutriția, respirația și excreția embrionului sau fătului: vezicula ombilicală, amniosul, alantoidă, placenta și cordonul ombilical (G.S.)

ANEXE UTERINE, organe situate în legătură cu uterul (trompa, salpingele), ovarul și ligamentele de susținere ale uterului. Inflamația concomitentă a acestor organe se numește anexită. (V. OVAR). (G.S.)

ANEXITĂ, inflamația trompelor și ovarelor, produsă de o infecție, în marea majoritate a cazurilor ascendentă, după un avort sau naștere. Agentul patogen poate fi strepto-, stafilo-, sau gonococul. Bacilul coli, sau cel tuberculos infectează pe cale hematogenă, descendentă. Ovarele și trompele, în faza acută a **a.**, sînt turgescente, hiperemice, în lumenul tubar se produce un exsudat seros sau purulent, se formează uneori un abces ovarian sau tuboovarian, care prin revărsare de puroi în cavitatea abdominală poate da naștere peritonitei. În **a.** *cronică* peretele trompelor se îngroașă, orificiul lor abdominal se închide, putîndu-se transforma în hidro- sau piosalpinx. Semnele **a.** *acute:* dureri în loja inferioară,

Scanned with OKEN Scanner

abdominală, cu apăsare musculară, febră, leucocitoza, prelungirea duratei menstruației, scaune dureroase. În **a.** *cronică* durerea este diminuată în general, dar mai accentuată premenstrual și în timpul menstruației. Contactul sexual poate fi dureros (dispareunie). **A.** este urmată deseori de sterilitate secundară. Prevenirea și tratamentul intră în atribuțiunea medicului. (A.V.)

ANGINĂ PECTORALĂ (ANGOR PECTORIS), durere care apare în crize și este localizată în regiunea inimii, de acolo propagîndu-se către stern, umărul stîng, brațul stîng, pînă la ultimele degete ale mîinii stîngi, alteori către gît și omoplat. Durerea este adesea asociată cu respirație grea (dispnee), tahicardie (puls accelerat), aritmie, dar mai ales cu senzația morții iminente. Crizele pot fi provocate de un efort fizic (ex. cînd se aleargă, se ridică un obiect greu, se exercită o muncă fizică neobișnuit de grea) sau de un șoc psihic (spaimă, supărare); uneori apare fără antecedente cunoscute. Cauza **a.p.** este ischemia miocardului (lipsa cantității necesare de oxigen pentru buna funcționare a musculaturii inimii), provocată prin îngustarea sau astuparea arterei coronare, printr-un cheag sau arterioscleroză, alteori un simplu spasm coronarian (în vreo 50% din cazuri). Tratamentul constă în *prevenirea* cauzelor, care o declanșează, evitarea efortului fizic, traumelor psihice, fumatului, reglementarea vieții, a regimului alimentar la persoanele bolnave de inimă sau de vase. Tratamentul medicamentos va fi prescris de medic. (A.V.)

ANGIOGRAFIE, studiu radioscopic sau radiografic al vaselor de sînge prin injectarea acestora cu substanțe numite radioopace, de contrast. (E.P.)

ANGIOM, tumoare benignă, a vaselor sanguine (hemangiom) sau limfatice (limfangiom). Se prezintă sub formă de noduli roșii-violacee, bine delimitate, moi sau mai dure, după cum este vorba de forme cavernoase sau capilare, întîlnite în special sub piele (cînd, de multe ori, sînt congenitale) dar și în alte organe. Spre deosebire de hemangioame, limfangioamele sînt palide. Se tratează prin excizie chirurgicală. Există și forme maligne de **a.** (hemangiosarcoame, limfangiosarcoame) la care excizia chirurgicală trebuie completată cu radioterapie. (G.S.)

ANGUILLULA (STRONGYLOIDES), vierme nematod (*Strongyloides stercoralis*), care parazitează tubul digestiv provocînd crampe și scaune diareice; apar și dermatite și prurit prin locul pe unde larvele au pătruns în organism (de obicei între degete). Se cere o examinare coprologică după care medicul prescrie medicația antihelmintică potrivită. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

ANIZOMETROPIE, inegalitatea de refracție a celor doi ochi (ex. unul e miop, celălalt hipermetrop); **a.** se corectează cu lentile adecvate tulburării fiecărui ochi. (E.P.)

ANOREXIE, lipsa poftei de mîncare; este un simptom provocat fie de o afecțiune a tubului digestiv, fie de o tumoare malignă. În unele cazuri **a.** este de origine psihică, fără substrat organic: **a.** *mintală* este o boală destul de gravă a femeilor tinere, caracterizată prin amenoree, slăbire progresivă, lipsa poftei de mîncare și un infantilism psihic. Tratamentul ei constă în depistarea și înlăturarea cauzei ce o produce. (A.V.+A.S.)

ANORMAL, (se referă mai ales la copii) cu infirmități fizice sau psihice (orbi, surdo-muți, dar și paralitici, idioți, înapoiați mintali, cu caracter instabil); aceștia sînt crescuți în așezăminte speciale sub controlul unor profesori de specialitate. (E.P.)

ANOSMIE, lipsa totală a simțului mirosului datorită fie unei leziuni în zona olfactivă, fie degenerării senzoriale din epiteliul nazal. **A.** apare în tumori cerebrale, rinite cronice, tabagism etc. În stările gripale cu coriză **a.** are un caracter temporar. (A.S.)

ANOXIE, lipsa suficientă a cantității de oxigen din organism (mai ales din sînge) datorită căreia se produc perturbații însemnate în funcționalitatea diverselor aparate și sisteme ale corpului. **A.** în cazuri grave pune în pericol însăși viața. **A.** poate fi provocată de scăderea tensiunii oxigenului din aer și deci din alveolele pulmonare, de încetinirea circulației pulmonare, de micșorarea puterii de fixare a oxigenului pe hemoglobină, de încetinirea respirației etc. (A.S.)

ANTAGONISM, două (sau mai multe) acțiuni care se anihilează sau se opun una (unele) alteia (altora) sînt antagoniste: flexiunea și extensiunea; contracția și relaxarea musculară; activitatea simpatică și parasimpatică; acțiunea Na și Ca asupra permeabilității capilare pentru apă; suprarenala și pancreasul pentru glicemie etc. În organism din jocul antagonist al unor astfel de acțiuni rezultă funcția normală(E.P).

ANTECEDENTE, ansamblul informațiilor privitoare la viața bolnavului și a familiei sale, pînă la apariția bolii curente. **A.** *eredocolaterale,* bolile cu transmisie ereditară existente la rude, familie. **A.** *personale,* particularitățile dezvoltării fiziologice pe etapa de vîrstă a bolnavului. **A.** *patologice,* bolile suferite de la naștere pînă în prezent de către bolnav. (A.S)

ANTIALERGIC v. ANTIAHISTAMINIC

ANTIASMATIC, medicament care combate astmul bronșic, producînd relaxarea musculaturii bron-

şice (atropină, adrenalină, substanţe antialergice etc.). (G.S.)

ANTIBIOGRAMĂ, metodă de cultură microbiană pe medii speciale asupra cărora se încearcă eficacitatea diferitelor antibiotice pentru a putea alege pe cel mai eficace. (E.P.)

ANTIBIOTIC, azi se dă ca nume generic pentru substanţele care împiedică dezvoltarea sau creşterea unor bacterii (efect bacteriostatic) sau care distrug bacteriile (efect bacteriolitic prin liză şi bactericid): ex. aureomicina, penicilina, streptomicina. Azi ele joacă un rol important în prevenirea şi combaterea bolilor infecţioase, a epidemiilor şi se utilizează numai sub prescripţii medicale. Folosirea pe scară largă şi nu întotdeauna justificată a **a.** a dus la apariţia unor bacterii rezistente la acţiunea lor. Unele **a.** sînt produse de către ciuperci sau alge (penicilina, cloromicetina, streptomicina, aureomicina etc.); altele sînt sintetizante chimic: sulfamidele (cu acţiune bacteriostatică). (E.P.)

ANTICOAGULANT, substanţă care poate împiedica coagularea sîngelui; ex.: *heparina, dicumarolul* etc. **A.** se folosesc în tromboze, flebite, arterite, pentru a împiedeca formarea chiagurilor de sînge care ar putea bloca circulaţia locală. (A.S.+E.P.)

ANTICONCEPŢIONAL, substanţă care împiedică fecundaţia. Medicamentele **a.** sînt substanţe hormonale sintetice, estrogene şi gestagene, care împiedică ovulaţia (maturaţia ovulului în ovare); se administrează sub formă de tablete care se iau între zilele a 5-a şi a 25-a de ciclu menstrual, zilnic o dată. Întrebuinţarea lor este răspîndită pentru prevenirea sarcinii nedorite, deşi specialiştii nu sînt de acord asupra inofensivităţii lor (putînd provoca diferite boli ale organelor genitale). (A.V.)

ANTICORP, substanţă de natură proteică (globulinică) produsă de organism în urma pătrunderii unei structuri străine, numită antigen. **A.** sînt formaţi de organele limforeticulare şi sînt capabili să reacţioneze specific împotriva antigenului care le-a indus formarea şi să-l distrugă. După natura acestor reacţii există mai multe tipuri de **a.:** *aglutinine* (care aglutinează microbii sau celulele străine), *precipitine* (care precipită antigenii), *lizine* (care topesc microbii sau celulele străine), **a.** *fixatori de complement* (care combinîndu-se cu antigenul fixează în acest complex complementul), *antitoxine* (care neutralizează toxinele). Punerea în evidenţă a **a.** este deosebit de valoroasă în stabilirea diagnosticului de laborator al bolilor infecţioase. Pe lîngă aceşti **a.** care pot fi puşi în evidenţă în serul pacienţilor (**a.** *solubili*) şi care au rol deosebit în rezistenţa împotriva bolilor toxi-infecţioase, există o catego-

rie de **a.** care acționează în strînsă legătură cu celulele care îi produc, numiți **a.** *celulari*. Aceștia au rol preponderent în imunitatea de transplant sau antiumorală. Producerea **a.** s-ar face pe cale „instructivă" (configurația moleculară a antigenului determină structura complimentară a **a.** în sensul unei matrițe) sau „selectivă" (antigenul selecționează producerea structurii complimentare corespunzătoare dintre numeroasele tipuri de **a.** existente în orice organism). (G.S.)

ANTICORP AGLUTINANT v. AGLUTININĂ

ANTIDEPRESIV, medicament cu acțiune asupra stării depresive pe care o poate influența, diminuînd-o sau rezolvînd-o în întregime. Din acest motiv. **a.** se mai numește și depresolitic sau timoanaleptic. Exemple de **a.:** antideprin, amitriptilin etc. (A.S.)

ANTIDIURETIC v. ADIURETINĂ

ANTIDOT, substanță care neutralizează un efect toxic, acțiunea unui virus sau a unor bacterii: acționează fie blocînd absorbția, fie combinîndu-se cu toxicul și creînd un produs inofensiv organismului (sărurile metalelor grele cu albușul de ou; săruri de arsen cu sulfatul de magneziu; stricnina cu permanganatul de potasiu etc.); uneori o substanță administrată produce un efect contrar altei substanțe, numită **a.:** opiul și cofeina. (A.S.+E.P.)

ANTIGEN, substanță cu structură, de obicei proteică, care pătrunsă într-un organism este capabilă să determine formarea de anticorpi. **A.** sînt reprezentați în special de microbi, paraziți sau celule străine, dar pot fi întîlniți și în propriile celule ale organismului transformate în celule canceroase sau denaturate de acțiunea unor factori patogeni, infecțioși sau toxici. De asemenea pot deveni **a.** diferite substanțe chimice care pătrunse în organism se combină cu o proteină. (G.S.)

ANTIHISTAMINIC (ANTIALERGIC), substanță care anihilează sau atenuează efectele provocate de histamină (care provoacă vasoconstricții locale, activează secrețiile salivare, gastrice, iar în cantitate mai mare șoc histaminic cu colaps); în alergii se eliberează histamină, care produce erupții tegumentare și prurit; substanțele **a.** provoacă în general somnolență și toropeală. (E.P.)

ANTINEVRALGIC, medicament care înlătură sau calmează durerea (nevralgia); în majoritatea cazurilor se folosesc combinații medicamentoase, care își sumează efectul. Luate abuziv **a.** produc obișnuință (ex. aspirina, piramidonul, algocalmin etc.). (A.S.)

ANTIPIRETIC, substanțe care provoacă scăderea febrei fie prin micșorarea metabolismului, fie prin intensificarea transpirației

Scanned with OKEN Scanner

(şi deci a pierderii de căldură). (Ex.: piramidon, fenacetina). (A.S.)

ANTISEPSIE, distrugerea microbilor patogeni la nivelul organismului (piele, mucoase) prin aplicare de soluţii sau substanţe antiseptice (apă oxigenată, tinctură de iod, permanganat de potasiu, borax, cloramină, rivanol etc.). Soluţiile antiseptice, mai diluate decît cele dezinfectante, distrug microbii fără a produce leziuni ale organismului. (G.S.+D.H.)

ANTISPASTIC (SPASMOLITIC), substanţă cu efect principal asupra spasmului musculaturii netede din pereţii tubului digestiv sau din vasele de sînge. Ex.: papaverina, atropina, ceaiul de tei etc. (A.S.)

ANTISTREPTOLIZINA O v. ASLO

ANTISUDORIFIC, medicament cu acţiune locală (sub axilă) sau generală, care opreşte sau micşorează sudaţia, care uneori are miros neplăcut (abundentă mai ales la obezi, la astenici, la bolnavi TBC). Există preparate care trebuie folosite numai la recomandarea medicilor sau a cosmeticienilor, căci produc stări de intoxicaţie şi alergie. (E.P.)

ANTITOXINĂ, anticorp capabil să neutralizeze toxinele bacteriene (**a.** *difterică*, **a.** *tetanică*). **A.** se obţine în serul animalelor cărora li s-a injectat de repetate ori şi la anumite intervale de timp, toxină bacteriană; serul care conţine **a.** (ser antitoxic) se utilizează în tratamentul toxiinfecţiilor. (G.S.)

ANTIVITAMINE, substanţe (al căror aranjament spaţial al moleculelor este foarte asemănător cu cel al moleculelor de vitamine) care intră în combinaţii în locul moleculelor naturale de vitamine, dar neputînd îndeplini funcţiile vitaminelor respective duc la boli datorate carenţelor de vitamine. (G.F.)

ANTRACOZĂ, depunere de pulbere de cărbuni la nivelul plămînilor. Se întîlneşte la mineri sau alţi muncitori care lucrează în locuri unde atmosfera este încărcată cu praf de cărbuni, la locuitorii marilor oraşe industriale şi la marii fumători. Apare sub forma unor pete negricioase, mai mult sau mai puţin extinse, vizibile în special pe suprafaţa plămînilor. În cazurile mai grave pot apare complicaţii infecţioase pulmonare, scleroză pulmonară şi chiar insuficienţă cardiocirculatorie. Se previne prin măsuri igienice care îndepărtează praful de cărbune din atmosferă. (G.S.)

ANTRAX (CĂRBUNE, DALAC), boală infecto-contagioasă provocată de pătrunderea în organism, pe cale cutanată, digestivă sau pulmonară, a sporilor de bacili antrax sau cărbunoşi. Forma cutanată (pustulă malignă) apare sub forma unei cruste negricioase înconjurate de vezicule (bubă

neagră) la cei ce manipulează animale moarte de această boală (crescători, măcelari, veterinari). Consumul cărnii acestor animale produce forma intestinală a bolii iar aspirația sporilor produce pneumonia cărbunoasă (boala colectorilor de zdrențe). Se previne prin sacrificarea și incinerarea animalelor bolnave. Tratamentul constă în administrarea de ser și antibiotice. (G.S.)

ANTROPOLOGIE, știința despre om, care se ocupă cu originea și evoluția biologică a omului, precum și cu relațiile social-istorice, în care s-a dezvoltat acesta. După obiectul studiat, **a.** se ramifică în mai multe discipline: morfologia studiază structura organismului uman; antropogeneza, originea și evoluția omului; etnogeneza, formarea popoarelor; etologia comportamentul specific uman etc. (Z.K.)

ANTROPOMETRIE, parte a antropologiei, ce se ocupă de măsurarea corpului omenesc (mai cu seamă a scheletului) cu ajutorul diferitelor instrumente, înregistrarea și sistematizarea datelor obținute. **A.** studiază comparativ aceste date, pentru cunoașterea diferenței între indivizi de diferite vîrste, sex, rasă etc. (A.V.)

ANURIE, oprirea patologică a urinării, provocată fie de defecțiuni renale, fie prin retenție de urină în vezica urinară datorită unui obstacol (calculi, tumoare, prostată) pe uretră; poate fi vorba și de oligurie, provocată de scăderea puternică a presiunii arteriale, de nefrite sau de o inhibiție de origine nervoasă. (E.P.)

ANUS, deschiderea rectului la exterior. Este alcătuit dintr-un sfincter muscular, care se deschide condiționat atunci cînd rectul este plin cu materii fecale (nevoia de defecație). Pielea **a.** este încrețită și se continuă cu mucoasa rectală unde se găsesc valvulele Morgagni. Vasele de sînge (mai ales venele) se pot dilata sub mucoasa rectală, pornind hemoroizi interni sau externi sub mucoasa anală; aceștia se pot inflama sau pot da hemoragii externe. În urma unor frecări (haine, hîrtie, oxiuri, constipații cronice, transpirații abundente) se produc *abcese* dureroase sau fistule între **a.** și exterior (însoțite de prurit, toate acestea necesită tratament medical conservativ sau operator) sau simple *fisuri* sanguinolente (sedentarism); (se tratează cu băi călduțe, supozitoare). În toate afecțiunile de mai sus bolnavul caută să nu mănînce pentru a nu avea scaune, care sînt în general foarte dureroase. **A.** *contra* naturii este un orificiu de evacuare a materiilor fecale de obicei în fosa iliacă stîngă ce se practică chirurgical după ce rectul cancerizat a fost extirpat; el este o legătură a colonului descendent cu exteriorul. (V. RECT, HEMOROIZI). (E.P.)

ANXIETATE, stare de neliniște, mai mult sau mai puțin conștien-

Scanned with OKEN Scanner

tă, ce produce o puternică tensiune interioară, neplăcută şi manifestată prin nesiguranţă, nelinişte şi un adevărat şir de tulburări neuro-vegetative ca dispnee, transpiraţie, paloare, tahicardie etc. **A.** se întîlneşte în nevroze, confuzie mintală, depresie, melancolie, schizofrenie. În angină pectorală **a.** ajunge pînă la o teamă exagerată faţă de moarte. (A.S.)

AORTITĂ, inflamaţia, de obicei, cronică a aortei, pe o porţiune localizată, sau în tot lungul ei, pînă la bifurcarea sa în abdomen, în dreptul regiunii lombare. **A.** poate fi banală — mai rar — reumatismală, sifilitică sau complicată cu ateroscleroză. **A.** poate produce aneurisme, ce se pot rupe, sau tromboze, care — prin eliberarea şi punerea în circulaţie a unui cheag (tromb) provoacă embolie, cu toate consecinţele sale (infarct al organului, de care aparţine vasul în care s-a oprit cheagul). **A.** se manifestă prin dureri din ce în ce mai mari în regiunea sternului, care ajung să fie asemănătoare cu cele din angina pectorală. **A.** poate da complicaţii arteriale, renale. (A.V.)

APARAT, totalitatea organelor care realizează o funcţie a organismului: **a.** *circulator* (inima, arterele, capilarele, venele, vasele şi ganglionii limfatici) **a.** *digestiv* (gura, esofagul, stomacul, intestinul subţire şi gros), rectul şi anusul, ficatul, pancreasul; **a.** se spune şi despre totalitatea unor substanţe care îndeplinesc aceleaşi funcţiuni generale, **a.** enzimatic al pancreasului (amilaze, lipaze, tripsinogen etc.); **a.** sînt şi sistemele fizice care înregistrează unele funcţiuni ale organismului (**a.** de electrocardiografie, **a.** de scufundare sub apă etc.). (E.P.)

APĂ, lichid incolor, fără gust, miros, care îngheaţă la 0°C şi fierbe la +100°C; molecula ei este formată din 2 atomi de hidrogen şi 1 atom de oxigen (H_2O); sub această stare o aflăm ca vapori de **a.**; **a.** lichidă este un dihidrol ($2H_2O$), iar gheaţa un trihidrol ($3H_2O$); **a.** din natură e un amestec de mono- di- şi trihidrol în care cantitatea maximă de dihidrol o găsim la +37°C; **a.** este mediul în care se desfăşoară procesele metabolice ale vieţii, organismele vii conţinînd între 45 şi 92% **a.**; corpul omului are 75% **a.**; **a.** are o mare inerţie termică (se încălzeşte greu şi se răceşte greu) prin aceasta contribuind la menţinerea constantă a temperaturii corpului (mai ales la homeoterme); din cauza amestecului de mono-, di- şi trihidrol densitatea ei scade cu creşterea temperaturii; dar densitatea maximă este la +4°C, ceea ce permite ca gheaţa să plutească la suprafaţă, iar adîncimile lacurilor şi mărilor să nu îngheţe niciodată şi astfel viaţa acvatică să nu fie periclitată. La separarea **a.** de aer, moleculele ei sînt mai „îndesate" şi

formează un fel de membrană de tensiune superficială, care permite unor insecte să se miște deasupra ei și unor larve sau organisme acvatice să se agațe de ea pentru a putea respira aerul atmosferic. Oxigenul e solubil în **a.** (invers proporțional cu temperatura), astfel că organismele acvatice îl pot lua prin aparatul lor respirator (branhii, tegument). **A.** *potabilă* nu trebuie să conțină bacili sau substanțe organice, să aibă maximum 0,5 g săruri minerale la litru, capabilă să fiarbă legumele (să nu aibă prea mult calciu) și să facă spumă cu săpunurile. În natură **a.** este adesea infectată cu bacterii, paraziți sau resturi toxice de substanțe provenite din industrii, astfel că trebuie avută o deosebită grijă cînd se bea. **A.** bună este în izvoare (directe sau fîntîni), care provine din păturile freatice, care sînt alimentate prin filtrare (de păduri și straturi de nisip) de către ploi. **A.** de la robinete este deja tratată pentru a nu fi periculoasă (javelizare, ozonizare, clorinizare, radiații ultraviolete sau gamma). În locuri unde nu există mijloace publice de desinfectare a **a.** e bine să se fiarbă și să se bea imediat după răcire; **a.** *distilată* se obține prin răcirea (condensarea) vaporilor apei ce fierbe; **a.** *dură* conține mult carbonat de calciu, care la fiert se depune ca o crustă pe pereții vaselor; **a.** *minerală* are un conținut mai ridicat de anumite săruri minerale (iod, sulf, cupru etc.) și gaze, avînd prin ele proprietăți terapeutice; **a.** *termală* este **a.** *minerală* încălzită ce izvorăște din pămînt și se utilizează în balneo-fizioterapie; **a.** *oxigenată* este o soluție de 3—5% peroxid de hidrogen (H_2O_2) și se utilizează ca desinfectant și decolorant prin proprietatea sa de a elibera oxigen molecular, care oxidează substanța vie); **a.** *reziduală* rezultă din activitatea casnică (menajeră și fecaloidă) și din cea *uzinală*; uneori este foarte toxică (poluată cu tot felul de substanțe, distruge, în rîuri, vietățile); conține de asemenea multe microorganisme (*Bacterium coli*, *Eserichia* etc.). Ea trebuie purificată prin sedimentare, fermentare (pentru a mineraliza substanțele organice) și filtrare. Prin procedee chimice și biologice aceasta poate fi recuperată, fenomen foarte important azi, cînd pe plan mondial se pune problema nevoilor crescînde de **a.** în toată activitatea omului; **a.** *de var* (var stins) este o soluție de hidroxid de calciu; **a.** *tare* este **a.** cu acid azotic folosită în lipiturile cu cositor; **a.** *regală*, un amestec de 3 părți acid clorhidric și 1 parte acid azotic, utilizată în controlul aurului; **a.** *de Javel* este o soluție 5—10% de hipoclorit de potasiu folosită ca dezinfectant; **a.** *de brom*, conține 3% brom și se utilizează în combaterea otrăvirilor cu hidrogen sulfurat; **a.** *de clor*, care conține clor, se întrebuințează ca desinfectant și de-

Scanned with OKEN Scanner

colorant; **a.** *de barită*, conține hidroxid de bariu și se folosește la determinarea bioxidului de carbon din aerul expirat; **a.** *de Colonie* este în fond o soluție alcoolică de uleiuri eterice (de flori) și se folosește în scopuri cosmetice și de desinfecție; **a.** *gazoasă* (sifon) conține CO_2 la saturație și se folosește pentru diluarea vinurilor tari sau a sucurilor de fructe; **a.** *de mare* este cea din mări și oceane (conține în medie 35 g săruri minerale diferite la 1 litru; în caz de lipsă de apă se poate bea cîte o linguriță tot la 5—10 minute altfel are un efect de purgație foarte drastic); **a.** *grea* (în locul atomilor de hidrogen are 2 atomi de deuteriu — izotopul greu al hidrogenului) există în cantitate foarte mică și în apa izvoarelor; se produce industrial fiind utilizată în centralele nucleare ca moderator de neutroni. (G.F.+E.P.)

APECTOMIE, secționarea și îndepărtarea pe cale chirurgicală a vîrfului (apex) unei rădăcini dentare purtătoare a unui focar infecțios (granulom). (G.S.)

APENDICITĂ, inflamația apendicelui (anexă a tubului digestiv); apendicele se află la începutul intestinului gros. Forma *acută* a **a.** apare brusc, cu febră, în jurul a 38°C, frisoane, grețuri, vărsături, dureri violente de defensă (apărare) musculară la nivelul jumătății drepte, inferioare a abdomenului. De obicei se agravează repede, ducînd la perforația organului, revărsarea conținutului său în cavitatea peritoneală și peritonita consecutivă. La primul simptom suspect trebuie consultat medicul, care, punînd diagnosticul, indică intervenția (urgentă). **A.** *cronică* este de obicei consecința unei **a.** *acute*, petrecută pe neobservate; tratamentul ei este operator. Cauza bolii: infecție propagată din vecinătate sau de un corp străin din conținutul intestinal, eventual viermi intestinali (oxiuri) intrați în apendice. (A.V.)

APETIT (POFTĂ DE MÎNCARE), senzație plăcută de foame ce precede de obicei masa. **A.** se intensifică în fața unei mîncări frumos prezentate și gustoase, de asemenea crește într-o societate plăcută. **A.** se micșorează aproape în toate bolile (la alcoolici, tabagici, emoții puternice) și se intensifică la bolnavii de diabet, ulcer etc. (E.P.)

APNEE (OPRIREA RESPIRAȚIEI), întreruperea temporară a respirației. La om e posibilă cel mult un minut (numai la scufundătorii de perle ea este prelungită prin exerciții pînă la maximum 3 minute); în **a.** sîngele își pierde curînd încărcătura de oxigen și în unele organe foarte sensibile la anoxie (creier, inimă) pot apărea leziuni grave. (E.P.)

APOFIZĂ, proeminență osoasă, care servește la inserții musculare (**a.** *musculară*) sau la articulația

oaselor (**a.** *articulară*) V. COLOANĂ VERTEBRALĂ. (G.S.)

APONEVROZĂ, formaţiune anatomică lată şi turtită, de consistenţă fibroasă prin care se inseră unii muşchi sau care învelesţe muşchii. **A.** epicraniană, faringiană etc. (G.S.)

APOPLEXIE, hemoragie, mai ales cerebrală, provocată prin ruptura unui vas în creier. Sîngele extravazat, avînd o presiune mai mare, produce o destrucţie a substanţei cerebrale. După localizarea şi gradul destrucţiei provocate apare moartea imediată sau suspendarea funcţiunii organului inervat de către zona distrusă (paralizia organului sau funcţiunii respective). **A.** apare, de cele mai multe ori, drept consecinţa arteriosclerozei vaselor cerebrale şi hipertensiunii arteriale. (A.V).

APRAXIE, tulburare a activităţii psihomotorii caracterizată prin incapacitatea persoanei de a executa o serie completă de mişcări ordonate sau corespunzătoare unui anumit scop (îmbrăcatul, aprinderea unei ţigări, deschiderea unei uşi etc.). **A.** se datoreşte unei leziuni localizate în regiunea parietală sau în corpul calos. În **a.** bolnavul înţelege ceea ce i se cere să facă dar este incapabil să realizeze motric cele solicitate (A.S.)

APRINDERE DE PLĂMÎNI v. PNEUMONIE

APROSEXIE, tulburare a atenţiei voluntare, datorită căreia persoana nu mai sesizează noul din ambianţă şi nu se poate concentra asupra unei anumite activităţi; idei, fapte. **A.** se întîlneşte în oligofrenia gravă, demenţă, tumori frontale, confuzie mintală etc. (A.S.)

ARAHNOIDĂ, una din cele 3 meninge (cea mijlocie) care învelesţe sistemul nervos şi măduva spinării, situată între duramater şi piamater. (A.S.)

ARAHNOIDITĂ, proces inflamator al arahnoidei din cauza căreia se tulbură sau se blochează circulaţia lichidului cefalorahidian exercitînd o comprimare asupra formaţiunilor vecine. **A.** poate fi subacută sau cronică şi se manifestă prin: dureri de cap, ameţeli, etc. (A.S.)

ARBORE GENEALOGIC, schema grafică a unei familii care arată gradul de rudenie a membrilor săi; **a.g.** se foloseşte la studiul bolilor cu transmitere ereditară şi familială. (A.S.)

ARITMIE, tulburarea ritmului bătăilor cardiace cu modificarea numărului contracţiilor şi a intervalelor care există între ele. Se datoreşte unei dereglări a nervilor vegetativi care controlează ritmul cardiac sau unor leziuni ale miocardului, în special al ţesutului nervos nodal, responsabil de contracţia automată a inimii. Cele mai importante forme sînt: extra-

Scanned with OKEN Scanner

sistola (apariţia unei contracţii la interval neregulat), tahicardia paroxistică (apariţia bruscă de contracţii frecvente, care încetează tot atît de brusc), fibrilaţia atrială (pierderea completă a ritmului cardiac cu contracţii foarte numeroase). (G.S.)

ARITMOMANIE, obsesia numerelor şi operaţiilor aritmetice. În **a.** bolnavul se simte constrîns să numere diverse cifre să adune, să împartă, astfel că toată activitatea sa obişnuită este ordonată pe calcule multiple şi inutile pe care le face deşi este conştient că nu au nici un rost. **A.** se întîlneşte în psihastenie, nevroza obsesivo-fobică, isterie, neuroza anxioasă etc. (A.S.)

ARN v. ACIZI NUCLEICI

ARSURĂ, leziune provocată de căldură mare (foc) de substanţe chimice (caustice), sau de radiaţii ionizante; după gravitate se clasifică în 4 categorii: 1) *eritem*, care dispare cu descuamarea pielii (arsuri obişnuite de soare); 2) este atacată epiderma care produce vezicule cu lichid, dureroase, după spargerea cărora pielea se usucă şi apoi cade, lăsînd o cicatrice, roşie, care se vede la frig sau la cald; 3) **a.** ajunge la dermă şi muşchi şi chiar pînă la os; apar pustule largi cu un conţinut brun-sanguinolent, se produce necroza pielii şi a unor ţesuturi de dedesubt; 4) cînd se ajunge la carbonizarea ţesuturilor. În ultimele două tipuri de **a.** se produc de obicei infecţii care agravează vindecarea. Dar **a.** depinde mai ales de extinderea ei; una punctiformă de gradul 4 se vindecă relativ uşor, dar una extinsă pe 30% din suprafaţa corpului, chiar dacă e de gradul 2, provoacă multe complicaţii, din cauză că proteinele lezate de arsură se absorb şi fiind toxice, afectează ficatul, rinichiul şi mai ales sistemul nervos. De obicei, apare infecţie secundară şi chiar septicemie, care, la copii şi oameni vîrstnici, poate determina moarte. În caz de **a.** *termică* de gradul 1 şi 2 se spală regiunea cu alcool, nu se aplică nici un fel de grăsimi şi se chiamă medicul; în **a.** *chimică*, se neutralizează rana, în caz de acizi cu o soluţie diluată de bicarbonat de sodiu 1—3% (în caz de sodă cu o soluţie diluată de oţet). În tot cazul bolnavii cu **a.** de gradul 3 şi 4, cît şi cei cu suprafeţe mari de piele atacată, trebuie duşi imediat la spitale, la serviciul de urgenţă, starea lor generală e rea, cu dureri mari, pasibili de complicaţii grave etc. Uneori se fac grefe pentru a înlocui pielea arsă (de obicei autogrefe). **A.** se mai numeşte şi senzaţia neplăcută pe care o simţim pe esofag, pornind de la capătul de jos al sternului care, adesea, este însoţită de un lichid acid care regurgitează în gură (în hiperclorhidrii, după digestia de alimente grase sau iritante). A se consulta medicul dacă acestea se repetă des. (E.P.)

ART-TERAPIE, formă specială de psihoterapie care foloseşte în special bolnavilor spre activităţi

Scanned with OKEN Scanner

artistice cum ar fi pictura, muzica, sculptura, etc. **A.** se recomandă în nevroze, schizofrenie etc. (A.S.)

ARTERĂ (ARTERIA), vas de sînge, care duce sîngele de la inimă spre periferie. În constituţia lor găsim 3 straturi concentrice: tunica internă (sau intima), mijlocie (sau media) şi externă (sau adventiţia). După calibrul lor **a.** se divid în: **a.** mari, mijlocii şi mici, iar după proporţia elementelor constitutive, elastice şi musculare. În categoria **a.** de tip elastic se găsesc **a.** cu un calibru mare (aorta, pulmonara, carotida internă, etc.). În categoria celor de tip muscular sînt **a.** mijlocii (femorala, poplitea, radiala, humerala, occipitala etc.) (E.P.)

ARTERIOGRAFIE, procedeu radiofotografic de evidenţiere a structurii arterelor prin impregnarea anumitor zone ale acestora cu substanţe iodate, radioopace, urmată de expunerea la raze X. (E.P.)

ARTERIOSCLEROZĂ v. ATEROSCLEROZĂ.

ARTICULAŢIE (ÎNCHEIETURĂ), formaţiune prin care se leagă două oase vecine în scheletul osos al omului şi animalelor vertebrate. **A.** se clasifică în două mari categorii: *fixe,* neîntrerupte, numite sinartroze şi mobile, *întrerupte,* numite diartroze; în prima categorie amintim sutura, prin care se fixează între ele oasele cutiei craniene. Suturile fixe pot fi de trei feluri: *dinţată* (ex. legătura osului frontal şi parietal), *scuamoasă* (dintre osul temporal şi parietal); *armonică* (oasele nazale şi maxilare). Diartrozele sînt **a.** în care oasele sînt mobile unul faţă de celălalt. Elementele constitutive ale **a.** mobile sînt: capsula articulară, care se fixează pe marginea suprafeţelor articulare; stratul extern format din benzi fibroase care dau rezistenţa capsulei; membrana sinovială care căptuşeşte interiorul **a.** şi secretă un lichid numit sinovial, cu rolul de a înlesni alunecarea celor 2 suprafeţe articulare; suprafeţele articulare sînt feţele osoase care vin în contact şi pot avea formă sferică, ovoidă, de şa etc. În cazul nepotrivirii între suprafeţele articulare se află meniscuri sau cartilaje semilunare cu rolul de a micşora nepotrivirea. Astfel de formaţiuni se întîlnesc la **a.** genunchiului. **A.** semimobile sau amfiartrozele au mobilitate redusă, la care suprafeţele articulare sînt aproape plane. Astfel se articulează corpurile vertebrale, oasele tarsiene etc. (Z.K.)

ARTRITĂ, inflamaţia articulaţiilor (încheieturilor); **a.** are diferite forme şi cauze printre care: *poliartrita reumatismală acută* prezentă, de cele mai multe ori, la copii şi adolescenţi, punînd în pericol nu numai articulaţiile dar şi inima. Apare ca o complicaţie a amigdalitei, uneori la scurt timp după aceasta, cu febră, dureri, tumefacţia, roşeaţa, căldura înche-

Scanned with OKEN Scanner

ieturilor. Uneori se localizează pe o singură articulaţie, alteori se propagă de la una la alta sau de la început interesează multe articulaţii, diminuîndu-le astfel funcţionarea. Tratamentul **a.** constă în repaus, comprese reci, antibiotice. **A.** cronică este o boală ce urmează **a.** *acute*, avînd o durată de ani de zile; durerile dispar şi reapar în funcţie de schimbarea vremii sau la frig. Tratamentul ei este fizic, balneoterapic şi medicamentos (A.V.)

ARTROZĂ, afecţiune degenerativă a ţesuturilor cartilaginoase şi osoase, ce formează articulaţia. Suprafeţele articulare sînt expuse (cu înaintarea vîrstei) presiunii, frecării; cartilajul devine mai subţire, suprafeţele neregulate, spaţiile articulare mai înguste. Pe marginile acestora se depune calciul, sub formă de ciocuri, pinteni, punţi, care se pot vedea bine prin radiografii. La început poate să nu apară durerea, pe urmă mobilitatea articulaţiei respective devine tot mai redusă şi dureroasă. Este boala vîrstei, dar poate să apară şi la tineri, în special la sportivi, după eforturi mari, repetate îndelungat, la cei care depun muncă fizică grea sau la oamenii graşi. Una dintre localizările frecvente este coloana vertebrală (spondilartroză), extremitatea inferioară (genunchiul, articulaţia coxo-femurală, mîinile, etc.). Tratamentul constă în: căldură, ultrascurte, ultrasunete, roentgen, masaj, gimnastică medicală, balneoterapie. Nu se vindecă complet, dar durerile se reduc şi articulaţia bolnavă îşi poate recîştiga parţial mobilitatea. (A.V.)

ASANARE, eliminarea unui focar de infecţie (dinţi, amigdale, apendice etc.), fie prin tratament conservativ, fie chirurgical; **a.** se referă şi la curăţirea unei incinte, locuinţe, chiar oraş sau regiune, de un agent care produce sau transmite o anumită maladie (ex. ţînţarul Anofel care transmite malaria). (E.P.)

ASCITĂ, revărsarea de lichid în cavitatea peritoneală. Se întîlneşte la bolnavii cu insuficienţă cardiacă, boli de rinichi, ciroză hepatică sau cancer al organelor abdominale. Se tratează prin evacuarea lichidului (paracenteză), administrarea de medicamente ce favorizează eliminarea lichidelor şi prin tratarea cauzelor care au produs boala. (G.S.)

ASCULTAŢIE (AUSCULTAŢIE), metodă de examen fizic al bolnavului direct, cu urechea, sau prin intermediul unui aparat acustic (stetoscop), a regiunii bolnave (examenul inimii şi plămînilor, ca şi al fătului). (G.S.)

ASEPSIE, sterilizarea instrumentelor şi a utilajelor folosite la o intervenţie chirurgicală cu ajutorul căldurii, ultrasunetelor, razelor violete (deasemenea a fiolelor sau a unor lichide ce se dau în perfuzie sau injecţie). Prin **a.** se suprimă viaţa microorganisme-

Scanned with OKEN Scanner

lor (viruși, microbi) care ar provoca infecții bolnavilor. (E.P.)

ASFIXIANTE, gaze cu acțiune sufocantă asupra aparatului respirator; gaze *lacrimogene* (produc și lăcrimare: α-cloroacetofenona. cianura de β-brombenzil); gaze *strănutătoare*, compuși ai arsenului (difenilcloroarsena, difenilcianoarsina); gaze *iritante* foarte toxice (cloropicrina) și gaze *vezicante* (iperita). (E.P.)

ASFIXIE, suprimarea (bruscă sau înceată) a respirației urmată de pierderea cunoștinței. Cauze: 1) modificări de respirație care stînjenesc pătrunderea aerului și implicit a oxigenului în organism (spînzurare, înec, înăbușire, etc.); 2) blocarea hemoglobinei de către oxidul de carbon avînd drept consecință imposibilitatea acesteia de a transporta oxigenul din aer în țesuturi sau apariția unei hemoragii puternice care lipsește organismul de o însemnată cantitate de globule roșii cu hemoglobină; 3) inactivarea unor enzime respiratorii (citocromoxidaza) de către cianuri. **A.** se caracterizează prin: față umflată, violacee, bătăi ale inimii slabe, hemoragii etc. În caz de **a.** omul trebuie transportat imediat la aer curat, unde i se va face respirație artificială timp îndelungat (chiar pînă la 2 ore). **A.** poate fi lentă (insuficiență treptată și de lungă durată a oxigenului) sau *acută* (suprimarea bruscă a respirației cu pierderea cunoștinței). (A.S. + E.P.)

ASIMILAȚIE (ANABOLISM), totalitatea reacțiilor chimice și energetice care duc la formarea țesuturilor pe baza produșilor de absorbție ai alimentelor (v. METABOLISM). (E.P.)

ASLO (ANTISTREPTOLIZINĂ O), natura streptococică a unei infecții se pune în evidență prin stabilirea prezenței **a.** în aerul sanguin al bolnavului. Titrul **a.** stabilit prin anumite metode ale laboratorului serologic crește peste 200 la sfîrșitul primei săptămîni după o infecție, datorită streptococilor și ajunge la limita superioară după 2—3 săptămîni. (A.V.)

ASPIRAȚIE, mecanism de a ridica un lichid într-un sistem de vase, prin provocarea unei presiuni negative (vid). Cu o pipetă aspirăm un lichid pînă la o anumită înălțime (metodă volumetrică); prin destinderea cavităților inimei se produce o **a.** de sînge din venele cave în auriculul drept, iar din auricul în ventricul; în urma expirației (depresiunea atmosferică în plămîni) se produce o **a.** de sînge din venele subdiafragmatice în cavele toracice. (E.P.)

ASPIRINĂ, numele comercial al acidului acetilsalicilic, medicament ce se utilizează pentru proprietățile sale antipiretice și analgezice în combaterea reumatismelor, cefaleelor, mialgiilor, nevralgiilor, stărilor gripale. (G.F.)

ASTAZIE (ABAZIE), sindrom de ordin psihomotor caracterizat prin imposibilitatea bolnavului de

Scanned with OKEN Scanner

a sta în picioare sau de a merge singur fără a fi sprijinit. La examinare se constată că reflexele, motilitatea şi sensibilitatea rămîn în limite normale. **A.** se întîlneşte în isterie. (A.S.)

ASTENIE, stare subiectivă de oboseală intensă şi preluugită, însoţită de epuizare, lipsă dc tonus adecvat pentru o activitate susţinută spre deosebire de oboseală nu dispare după repaus. Se întîlneşte în nevroze, depresii, convalescenţă, surmenaj. Se tratează după natura ei, numai de către medici neurologi (A.S.)

ASTEREOGNOZIE, agnozie tactilă datorită căreia bolnavul nu poate recunoaşte obiectele numai prin palpare (dacă ţine ochii închişi). (A.S.)

ASTIGMATISM, tulburare de vedere produsă prin deficit de refracţie datorită unor diferenţe de curbură ale ochilor. **A.** este pus în evidenţă de oftalmolog prin examinare. În **a.** se recomandă corectarea prin ochelari cu lentile potrivite. (A.S.)

ASTM, stare patologică, caracterizată prin nevoie intensă de aer, cu expiraţie foarte dificilă. **A.** *bronşic, cardiac, dispeptic, intricat, ovarian,* cu *polen, profesional, renal* etc. Cel mai răspîndit **a.** este cel bronşic. În special expiraţia este dificilă, din cauza spasmului musculaturii bronhiilor. Accesul de **a.** durează uneori numai minute, alteori ore, iar în formele grave zile întregi (status astmatic). Bolnavul încearcă să scuipe, tuşeşte, dar abia poate elimina puţină secreţie vîscoasă. Cauza **a.** *bronşic* este o hipersensibilitate la o substanţă oarecare (alergie) dar un anumit rol au şi sistemul neurovegetativ, infecţiile, bacteriile. Prin durata cronică **a.** *bronşic* poate duce la enfizem pulmonar şi la insuficienţă cardiacă. Tratamentul **a.** *bronşic* constă în depistarea agentului provocator (dacă se poate), înlăturarea lui sau desensibilizarea organismului, tratament sedativ al sistemului nervos, spasmolitice şi în unele cazuri tratament hormonal, cu preparate corticosuprarenale. Efect bun are şi climatoterapia, în anumite regiuni lipsite de impurităţi ale aerului (maritim, grotă). **A.** *cardiac* este caracterizat prin dispnee (respiraţie dificilă) ce apare sub formă de accese (de obicei în timpul somnului, provocate de către insuficienţa cardiacă) întovărăşite adesea de cianoză şi tuse, urmate de expectoraţia unei mici cantităţi de spută lichidă serospumoasă, roză. Cauza sa este o insuficienţă acută a inimii, cu stază şi edem pulmonar, care necesită ajutor medical imediat. **A.** *intricat* este un **a.** *bronşic* care evoluează este declanşat şi întreţinut de o altă afecţiune, de obicei pulmonară (bronşită cronică, emfizem). **A.** *ovarian* este declanşat şi întreţinut de către o insuficienţă ovariană; **a.** polenic este un **a.** *bronşic* provocat de polen; **a.** *profesional* se întîlneşte

la persoanele care lucrează cu făină, blănuri etc. (A.V.)

ATAC v. ACCES

ATAVISM, apariţia unor caractere (sau formaţiuni) care au existat la un strămoş îndepărtat şi care nu au apărut în generaţiile intermediare (o pilozitate exagerată este un **a.** ce aminteşte strămoşii noştri comuni cu ai maimuţelor; idem coada care apare la unii embrioni umani. Se pare că **a.** poate fi pus şi pe seama unei gene recesive, care a rămas în stare latentă pînă la un moment dat. (E.P.)

ATAXIE, tulburarea psihomotorie caracterizată prin imposibilitatea coordonării mişcărilor active. **A.** se întîlneşte în tabes, boala lui Pott, boala lui Friedreich etc. (A.S.)

ATELECTAZIE, turtirea, colabarea alveolelor pulmonare din cauza lipsei aerului alveolar. La noii născuţi **a.** are loc cînd plămînul nu a respirat încă sau a respirat slab. La adulţi se întîlnesc focare de **a.** date de tumori sau corpi străini, sau în pneumotorace (artificial, terapeutic). Constatarea **a.** are importanţă şi în medicina legală; ţesutul pulmonar devine **a.** la persoanele înecate (A.V.)

ATEROMATOZĂ, leziune a intimei (stratul intern al aortei) şi a arterelor; ridicături care au înăuntrul lor o masă moale, gălbuie şi sfărămicioasă, formată din resturi de ţesuturi degenerate şi distruse, conţinînd şi substanţe lipidice, între care colesterol. Ele se calcifică ulterior devenind dure, scleroase, de aici denumirea de *ateroscleroză*. Se pot exulcera, dînd un aspect multiform al interiorului vaselor arteriale. (V. ARTERIOSCLEROZĂ). (A.V.)

ATEROSCLEROZĂ, proces patologic complex, caracterizat prin deglomerarea (distrugerea) fibrelor elastice a pereţilor arteriali, înlocuirea lor cu fibre conjunctive colagene — o reacţie scleroasă — cu depunerea între ele a unei substanţe grăsoase (colesterol) şi calciului. În geneza bolii figurează *alimentaţia* bogată în grăsimi, de origine animală, *modul de viaţă* (încordare nervoasă, sau schimbări bruşte în starea nervoasă) *vîrsta* (40—50 ani), *sexul* (cel feminin pare a fi mai menajat în perioada funcţionării ovarelor cu secreţie de foliculină), *tipul constituţional* (metabolismul mai încetinit, hipertensiunea), *infecţii* (reumatism), *tabagismul, alcoolismul.* Rolul sistemului nervos se realizează în două direcţii: 1) tulburare vasomotorie cu angiospasme; 2) acţiunea asupra proceselor de metabolism. Localizările **a.** în ordinea importanţei şi a gravităţii: arterele coronare, cerebrale, renale, periferice. Evoluţia ei este, de obicei, îndelungată. Tratamentul constă în prescrierea medicamentelor care micşorează influenţa defavorabilă a sistemului nervos asupra vaselor (antispasmodice, antihipertensive) şi a celor care

Scanned with OKEN Scanner

micşorează infiltraţia cu colesterol a pereţilor vasculari, interzicerea fumatului. (A.V.)

ATETOZĂ, mişcarea involuntară, lentă, aritmică cu aspect tentacular în special la faţă, la extremitatea mîinii sau a piciorului. Survine în sindromul extrapiramidal. (A.S.)

ATLAS, anatomic reprezintă prima vertebră a coloanei vertebrale cu formă şi funcţie specială (Z.K.)

ATONIE, diminuarea capacităţii contractile a muşchilor în perioada de repaus; **a.** musculară, prostatică, uterină. (V. AMIOTONIE, AMIOSTENIE, AMIOTROFIE). (A.S.)

ATP v. ACID ADENOZINTRIFOSFORIC

ATREPSIE, tulburare gravă a stării de nutriţie a nou-născuţilor datorată, de obicei, unui regim alimentar defectuos. Se caracterizează prin slăbire pronunţată, vărsături, diaree, erupţii sau infecţii cutanate, răcirea corpului. Se tratează prin administrarea unui regim alimentar corespunzător şi combaterea complicaţiilor infecţioase. (G.S.)

ATREZIE (ATRESIA), lipsa de permeabilitate a unui canal sau orificiu din organism (tubul digestiv, vase, vagin, orificiu bucal, anus), de multe ori incompatibilă cu viaţa. (G.S.)

ATRIU, numele celor 2 cavităţi superioare, mai mici, ale inimii care comunică cu cele 2 ventricule prin orificiile atrioventriculare, închise de valvule. În **a.** drept se deschid 2 vene cave, aducînd sînge venos, în **a.** stîng cele 4 vene pulmonare aducînd sînge arterial. Fiecare **a.** prezintă cîte un mic diverticul în formă de urechiuşe, numit auricul. (V. INIMĂ). (G.S.)

ATROFIE, tulburare caracterizată prin diminuarea volumului unor celule, ţesuturi sau organe cu consecinţe însemnate asupra funcţionalităţii acestora. (Timusul prezintă o **a.** normală la pubertate; alte organe se pot **a.** prin nefuncţionare (imobilizare în gips cîteva luni) sau prin lezarea centrilor nervoşi respectivi (hemoragii corticale). **A.** poate apare în boli cronice degenerative, ex. *cerebrală, corticală, hepatică, musculară, senilă* etc. (A.S.)

ATROPINĂ, alcaloid extras din rădăcini şi din seminţe de laur porcesc şi de mătrăgună, foarte toxic. Sub formă de săruri (în special sulfaţi, şi în concentraţii bine determinate) se utilizează ca anticolinergic şi antispasmodic în tratamentul astmei, epilepsiei (cu acţiuni parasimpatiolitică), etc.; cea mai veche utilizare cunoscută este aceea de midriatic (măritor al pupilei ochiului) în scopul obţinerii unui plus de „frumuseţe" de către femei. Astăzi midriaza permite examinarea

mai comodă a fundului de ochi în scopul diagnosticării. (G.F.)

AUDIOMETRIE (ACUMETRIE), metodă de examinare a auzului. Poate fi: **a.** *fonică* (prin folosirea vocii: şoaptă, vorbire curentă, voce tare se obţin indicaţiuni asupra gradului leziunii); **a.** *instrumentală* (prin utilizarea de diapazoane, ceasuri, monocord etc.); **a.** *radioelectrică* foloseşte audiometrul, un aparat care emite sunete de diferite frecvenţe (înălţimi) şi intensităţi (în decibeli). Din curba realizată — audiogramă — se poate citi gradul leziunii şi localizarea ei precisă. Pe baza unei audiograme se prescrie tipul de aparat de surditate necesar. (D.H.)

AURĂ, grup de tulburări (senzoriale, psihice, motorii) care preced instalarea unei crize epileptice sau isterice. **A.** joacă rol de semnal, în sensul că rămîne neschimbată la aceeaşi persoană. Durata sa este foarte scurtă, de cîteva secunde sau minute. (A.S.)

AUTISM, tulburare de comportament manifestată prin izolare, închidere în sine, ruperea legăturii cu lumea din jur. **A.** se întîlneşte în schizofrenie, psihopatie etc. (A.S.)

AUTOACUZARE, formă de delir micromaniac, în care bolnavul îşi caută o serie de pretexte spre a se învinovăţi şi a cere insistent să fie pedepsit. **A.** se întîlneşte în melancolie, psihoze de involuţie. (A.S.)

AUTOFAGIE, proces prin care un organism sau o celulă — în lipsă totală de hrană de la exterior — îşi consumă părţi din corpul său propriu; la celulă proteinele proprii sînt consumate mai ales de către lizozomii din organism mai ales ţesutul adipos. (E.P.)

AUTOGREFĂ v. AUTOPLASTIE

AUTOHEMOTERAPIE, metodă de tratament, care constă din luarea sîngelui de la bolnav în condiţii sterile şi injectarea lui intramuscular. Se face de obicei în doze crescînde, de 2—3—4——5—10 ml, zilnic, o dată, sau la 2 zile o dată. S-a utilizat demult, înaintea introducerii în terapeutică a sulfamidelor şi antibioticelor, la bolnavi suferinzi de infecţii banale, subacute, cronice (amigdalite, otite, medii, reumatism). Acţiunea ei terapeutică se explică printr-un fel de proteinoterapie, şi autovaccinoterapie stimulînd forţele de apărare ale organismului. (A.V.)

AUTOINFECŢIE, intoxicaţia propriului organism prin substanţe nocive rezultate din propriul său metabolism sau din alte focare deja existente. (A.S.)

AUTOLIZĂ, proces de degradare enzimatică a unei celule, a unui ţesut sau a unui organism care se face fără nici o intervenţie de enzime de la exterior; (adesea cu enzime cu originea în înseşi celu-

Scanned with OKEN Scanner

lele respective); în perioada larvară țesuturile insectelor se autolizează și pe seama materialului degradat se construiesc noi substanțe, noi celule și noi țesuturi; produșii de **a.** pot ajunge în sînge provocînd tulburări ale echilibrului biochimic al acestuia și chiar intoxicații sau alergii. (E.P.)

AUTOMATISM, activitate desfășurată fără un control conștient; **a.** *ambulator*, activitate paroxistică cu debut și revenire bruscă, întîlnită în epilepsie, isterie. Bolnavul poate parcurge distanțe mari, fără ca ulterior să reconstituie drumul parcurs. **A.** *mental*, se caracterizează printr-o desfășurare dezordonată a proceselor psihice, scăpate de controlul conștiinței. **A.** *verbal*, vorbire fără legătură logică, greu inteligibilă, fără rost și sens — întîlnită în intoxicații, stări febrile, traumatism cranio-cerebral; **a.** *cardiac* și intestinal, inima și intestinul se pot contracta un anumit timp și în afara organismului, datorită unui țesut nervos intramural (nodal), care devine excitat prin produșii de catabolism ai contracției anterioare. **A.** este mecanismul de fond al activității inimii și intestinului, peste care se suprapune în organism inervația extrinsecă, care adaptează acele contracțiuni nevoilor de circulație sau de digestie impuse de factorii exteriori. (A.S. + E.P.)

AUTOMEDICAȚIE, procedeu prin care anumite persoane își prescriu și iau o serie de medicamente a căror eficacitate o știu mai ales din auzite, de la alți bolnavi. Dat fiind că fiecare bolnav reprezintă un caz specific al bolii respective, de cele mai multe ori **a.** nu i se potrivește, ci mai mult strică. Medicamentele se iau numai la prescripția medicală, după o analiză și examinare atentă a bolnavului. (E.P.)

AUTOMUTILARE, tulburare de comportament manifestată prin mutilarea propriului organism. **A.** apare în melancolie, epilepsie, isterie, schizofrenie, parafrenie, demențe. S-a constatat și în timpul războiului la oameni fricoși pentru a scăpa de linia de foc. Se pedepsește aspru de tribunalele militare, căci reprezintă o fugă de răspundere. (A.S.)

AUTOPLASTIE (AUTOGREFĂ), metodă chirurgicală prin care se înlocuiește o parte a pielii arse (sau a altor organe) cu o altă porțiune sănătoasă luată de la același individ. **A.** se folosește și pentru reparații ale feței în cazuri de accidente (striviri de țesuturi). (E.P.)

AUTOPSIE (NECROPSIE), operație anatomo-patologică, (prin deschiderea corpului unui cadavru), examinarea tuturor organelor și țesuturilor sale. Fără **a.** medicul rămîne tributar noțiunilor învățate, fără să vadă dacă a greșit sau nu și fără să-și poată

îndrepta în viitor greşelile. **A.** controlează concordanţa dintre simptomele observate la bolnavi, în timpul vieţii şi leziunilor macro- şi microscopice găsite după moarte. Tehnica **a.** este simplă şi uşor de învăţat, încît poate fi executată în cel mai mic spital în condiţii bune. Nu este periculoasă pentru medic şi nu poate da nici o frică de infecţii sau contaminări dacă se iau precauţii necesare. **A.** *medico-legală* este menită să stabilească cauza morţii, într-un caz dat, suspect de crimă. (A.V.)

AUTOREGLARE (REGLARE AUTOMATĂ), reglare efectuată cu ajutorul unui dispozitiv numit regulator automat. Din punct de vedere cibernetic fiinţa vie (deci şi omul), precum şi organele şi aparatele sale pot fi privite ca sisteme. Orice sistem poate fi descompus teoretic în blocuri funcţionale care leagă între ele diferite mărimi caracteristice. Asupra comparatorului acţionează atît mărimea de intrare cît şi cea de ieşire prin legătura inversă numită şi conexiune inversă, aferentaţie inversă sau *feed-back*. Între momentul în care apare o variaţie (schimbare) a mărimii de intrare şi momentul în care apare o variaţie corespunzătoare mărimii de ieşire, există un timp mort al sistemului. În sistemele neuronale timpul mort se mai numeşte şi timp de latenţă. Pentru a se studia efectul şi comportarea căii de legătură inversă aceasta poate fi izolată În cazul sistemelor biologice s-a determinat existenţa căilor de reacţie prin lezarea anumitor circuite neuronale. Remarcăm două feluri de *feed-back* (respectiv două categorii de sisteme de reglare) 1) *Feed-back* negativ (acţiune recurentă negativă), cînd reacţia este de tipul: a stimulează pe A, A inhibă pe a : a .....+..... A .....−..... În general echilibrele funcţionale dintr-un organism se menţin prin astfel de scheme. De ex. relaţiile glandei hipofizare cu celelalte glande din sistemul endocrin (periferic). Principiul feed-back-ului negativ acţionează la toate nivelurile de organizare ale materiei vii. El este unul din principiile de bază ale realizării homeostaziei. 2) *Feed-back* pozitiv (acţiune recurentă pozitivă) cînd reacţia este de tipul: a .....+..... A .....+..... a. Evident aici avem de-a face cu un proces de autoexcitaţie. Rezultatul poate fi prelungirea sau amplificarea efectului. Dacă durează mult această reacţie se poate ajunge la distrugerea sistemului. Organismele vii utilizează mai rar acest principiu. (G.F.)

AUTOSUGESTIE, capacitatea persoanei de a-şi impune anumite gînduri, acţiuni. **A.** se face în terapie individuală sau de grup. (A.S.)

AVITAMINOZĂ (CARENŢĂ VITAMINICĂ), afecţiune provoca-

tă de lipsa vitaminelor în alimentație; ele sînt specifice fiecărei vitamine (V. VITAMINE). (E.P.)

AVORT, întreruperea sarcinei, înaintea lunei a VI-a (după acest termen este vorba de naștere prematură provocată). Se poate produce *spontan*, drept consecință a unei boli a fătului sau mamei, traumatisme suferite de mamă. **A.** *provocat* este întreruperea *artificială* a sarcinii înainte de luna a VI-a. Acesta din urmă se poate face în baza indicației *medicale*, aprobată de procuratură, dacă mama suferă de o boală pe care o agravează sarcina, punîndu-i viața în pericol (TBC, boli de inimă, de rinichi, boli mintale etc.). **A.** este criminal, dacă se face fără indicații medicale și fără aprobarea procuraturii. Întreruperea sarcinii nu este indiferentă pentru femeia gravidă. Pe lîngă riscul operator (care este relativ mic) și infecție, chiar dacă **a.** este executat într-o instituție medicală, poate provoca tulburări endocrine avînd ca urmare sterilitatea definitivă. În ceea ce privește evoluția în timp a **a.** vorbim despre un **a.** *iminent*, *incipient*, *incomplet* sau *complet*. **A.** *iminent* poate fi oprit în evoluție printr-un tratament adecvat, cel incipient sau cel incomplet trebuie completat prin chiuretaj, prin eliminarea conținutului uterului gravid, spre a prevîntîmpina hemoragii și infecții, ce pot avea urmări fatale. (A.V.)

AXILĂ, depresiune situată dedesubtul prinderii brațului pe umăr delimitată de torace, braț, mușchiul pectoral mare și de mușchii dorsalul mare și rotundul mare. Pielea **a.** este prevăzută cu peri și conține numeroase glande sudoripare și sebacee. Sub piele se găsește un țesut celular — gras ce conține vasele, nervii și ganglionii limfatici. La acest nivel se pot întîlni numeroase procese patologice: infecții ale glandelor și ganglionilor, metastaze în cancerul glandei mamare. (G.S.)

AXON, prelungirea neuronului cu rol de a transmite influxul nervos spre alți nervi (dendrite) sau spre alte celule (celulifug). Trecerea influxului nervos de la **a.** se face cu ajutorul acetilcholinei (la sistemul nervos central și parasimpatic, iar la sistemul simpatic prin adrenalină sau noradrenalină). (E.P.)

AZOOSPERMIE, lipsa spermatozoizilor, celulelor de fecundație din sperma bărbatului. Poate fi determinată prin obliterarea (astuparea) canaliculelor, care duc spermatozoizii din testicul spre uretră (cauză mecanică). Cauza acestei stări este o infecție, de obicei venerică (gonoree), care astupă cu puroi lumenul canalelor excretorii (epididimită). O altă cauză a **a.** este lipsa de producere a spermatozoizilor (cauză funcțională), fie din lipsa de dez-

Scanned with OKEN Scanner

voltare a testiculilor, fie ca urmare a unui proces inflamator al însuși parenchimului testicular de origine virotică (parotidită, gripă) sau bacteriană (orhită) care distruge parenchimul secretor. **A.** are prognostic rezervat. (A.V.)

AZOTEMIE, acumularea în sînge a produșilor azotați degradați (uree, azot rezidual). Normal azotul rezidual nu trece de 40 mg%, iar ureea de 30 mg%. În insuficiență renală cantitatea lui crește de 2—3—4 ori, sau chiar mai mult. **A.** poate să apară nu numai în insuficiență renală, ci și în dezintegrarea în exces a proteinelor și în diminuarea cantității de lichide în sînge. Dacă **a.** apare ca urmare a insuficienței renale, vorbim despre uremie azotemică, care prezintă un aspect clinic bogat în simptome: dureri de cap, amețeli, vărsături, convulsii, pînă la comă. Diagnosticul și tratamentul **a.** se face numai de către medic. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

B

BACIL, gen de bacterie în formă de bastonaș. Din grupa **b.** cei mai cunoscuți sînt agenții patogeni ai tuberculozei, difteriei, dizenteriei, tetanosului etc. Dar nu toți **b.** sînt patogeni. De ex. **b.** *coli* (*Escherichia coli*) face parte din simbionții naturali ai intestinului gros, cu un anumit rol în digestie deși unele tulpini sînt patogene și la sugari pot produce enterite grave, iar la adulți cistite, pielonefrită, colecistită, peritonite etc. Îmbolnăvirile cauzate de **b.** se tratează cu antibiotice. (Z.K.)

BACTERICID, substanță care distruge bacteriile; cele mai eficace **b.** sînt antibioticele. (K.Z.)

BACTERIE, organism unicelular din clasa *Schizomycetes* cu dimensiuni microscopice. **B.** reprezintă forma cea mai primitivă de structură celulară. Fără **b.** nu ar putea exista viață pe Pămînt. **B.** de formă sferică se numesc coci (stafilococi, gonococi); de bastonaș, *bacili* (colibacili); formele ondulate și spiralate — *spirili* (spirocheta), iar cele de formă îndoită, ca o nuia — *vibironi*. Dimensiunile lor variază între 1—5 μ. Corpul **b.** este învelit de un perete celular, care adesea este acoperit cu o pătură mucoasă. Sub peretele celular se găsește membrana celulară. În citoplasma lor se pot evidenția amidon, glicogen, proteine, acizi nucleici etc. Unele **b.** sub influența condițiilor neprielnice se transformă în spori, învelindu-se cu o teacă rezistentă. În stare de spor (neavînd nevoie de oxigen, de substanțe alimentare și apă) pot duce o viață latentă un timp îndelungat. *Sporii* sînt extrem de rezistenți față de condițiile nefavorabile, după încetarea cărora își reiau activitatea. Mișcarea **b.** se face cu ajutorul unor prelungiri citoplasmatice, cu cili sau flageli. Tipurile lipsite de organite locomotoare sînt imobile sau fac mișcări tîrîtoare. **B.** se reproduc prin diviziune simplă, prin conjugare (adică prin contopirea temporară

Scanned with OKEN Scanner

a două bacterii înaintea diviziunii lor) cît și prin spori. Transformarea în spori la unele **b.** are loc sub influența condițiilor nepriel-nice. După raportul lor față de O_2 extern **b.** pot fi *aerobe* (care pot exista numai în prezența oxigenului) și *anaerobe*, care trăiesc exclusiv în medii lipsite de oxi-gen. Se întîlnesc ca formă inter-mediară și *anaerobe facultative* (pot trăi în ambele medii). După modul de nutriție **b.** pot fi *auto-trofe* (cele care pot să-și sintetizeze substanțe organice) și *hetero-trofe* (care trăiesc exclusiv pe seama substanțelor organice sin-tetizante de alte specii). **B.** au-totrofe care folosesc ca sursă energetică reacții chimice se nu-mesc *chemosintetizante;* iar cele care utilizează razele luminoase *fotosintetizante* etc. Heterotrofele pot să folosească carbonul numai din substanțe organice. Majori-tatea heterotrofelor sînt *saprofite*; ele nu produc boli, nu sînt para-zite. Pe baza specificului acti-vității **b.** pot fi fermentative, putrefactive, fotogene, termoge-ne etc. Din categoria heterotro-felor fac parte și *parazitele* care trăiesc numai pe seama protei-nelor sintetizate de alte orga-nisme vii. În anumite condiții și saprofitele pot să se transforme în patogene (v. *bacil*). Produsele **b.** care provoacă îmbolnăvirea organismelor se numesc *toxine*. Afară de aspectele sanitare, sînt importante și din punct de vedere agricol sau industrial. De ex. **b.** care trăiesc pe rădăcinile plante-lor leguminoase au capacitatea de a fixa azotul atmosferic transfor-mîndu-l în amoniac; alte specii transformă amoniacul în săruri azotoase, iar altele, prin conti-nuarea oxidării, în săruri azotoa-se, îngrășăminte deosebit de im-portante. Multe ramuri ale in-dustriei moderne se bazează pe activitatea **b.** (industria alimen-tară, a pielii, de medicamente etc.). Segmentul inferior al tu-bului digestiv (intestinul gros) la om și animal conține o floră bacteriană foarte variată, de mare însemnătate. Acestea ca simbionți naturali ai omului și animalelor. **B.** participă la pro-cesele digestive, producînd și u-nele vitamine. **B.** pot fi distruse de antiseptice, de lumină intensă sau de temperatură ridicată etc. În organism numărul lor este limitat de activitatea celulelor fa-gocitare. Recent **b.** sînt adesea folosite și în cercetări genetice, a-vînd în vedere timpul de repro-ducere foarte scurt (unele în 20′) oferind astfel condiții avan-tajoase studierii legilor eredi-tății. Primul tratat de bacteriolo-gie a fost elaborat de V. Babeș și V. Cornil, în 1885. (Z.K.)

BACTERIOFAG, virus mult mai mic decît bacteriile (25—100 μm) care atacă, prin liză (bacterioli-ză), cu ajutorul unor substanțe (lizine, de tip enzimatic) ce se gă-sesc în sînge, în medii de cultură sau intestin și în final desinte-grează bacteriile. Se pare că

Scanned with OKEN Scanner

există, specific pentru fiecare tip de bacterie, un **b.** (E.P.)

BACTERIOSTATIC, substanță care împiedică înmulțirea bacteriilor participînd astfel la reacțiile de apărare a organismului viu. Pentru desfășurarea efectului **b.** este necesară o perioadă mai lungă de timp, contrar bactericidelor. Substanțele **b.** se utilizează deci în combinație cu bactericidele, pentru tratamentul afecțiunilor infecțioase cronice, ca de ex. TBC. Un exemplu de **b.** este PAS (acidul para-amino-sulfonic). În cazul infecțiilor acute grave nu se întrebuințează **b.** nici la bolnavi cu reacție de apărare diminuată (sugari, bătrîni, diabetici). (A.V.).

BADIJONAJ, procedeu profilactic, terapeutic sau anestezic constînd din ungerea unei suprafețe cutanate sau mucoase cu soluții medicamentoase, ex. sol. albastru de metil, tinctură de iod etc. **B.** poate fi folosit cu scop anestezic, terapeutic sau profilactic. (A.S.)

BAIE, procedură folosită în scop igienic, sau terapeutic: introducerea corpului, sau o unor părți ale acestuia într-un anumit mediu, de obicei lichid. **B.** *igienică* se face o dată sau de mai multe ori pe săptămînă, cu apă la temperatura între 20—25°C. **B.** *terapeutică caldă* (+28°C) activează circulația, bătăile inimii, respirația, ridică ușor temperatura corpului, ea are efecte de detentă, dar dacă este prea caldă și de durată, devine obositoare. Se indică prin balneoterapie. **B.** *reci* răresc frecvența inimii și a respirației, mărind însă amplitudinea mișcărilor cardiace și pulmonare, dar după terminarea ei efectele devin stimulante și se produce o încălzire a corpului cu accelerarea bătăilor inimii, intensificarea circulației și o stare de bună dispoziție. **B.** *sauna,* corpul se expune la aer uscat și încălzit pînă la 100°C timp în care se produce o transpirație foarte abundentă (în 15 minute se pierde 2—3% din greutatea corpului), care formează un strat de vapori spre exterior, ce ferește pielea de un contact direct cu aerul fierbinte. **B.** este însoțită de bătăi ale corpului cu cîrpe sau cu măturici (pentru activarea circulației); este urmată de obicei de o **b.** *igienică.* Mai pot exista **b.** *medicală* în apa căreia se adaugă diferite substanțe medicamentoase (clorură de sodiu pentru reumatisme, carbogazoasă, ca sedativă, etc.); **b.** *de lumină,* fie de soare (helioterapie), fie de lămpi ultraviolete, fie de lumină puternică; **b.** *turcească* sau de vapori calzi. **B.** *de șezut,* se întrebuințează de cele mai multe ori pentru tratamentul hemoroizilor și alinarea durerilor abdominale. Apa călduță, cu hipermanganat sau ceai de mușetel are efect bun asupra leziunilor perianale, inflamațiilor cronice. **B.** *sărate,* sînt prescrise în scop terapeutic, pentru boli reumatismale, boli gine-

Scanned with OKEN Scanner

cologice cronice, sau în scop întăritor, în covalescență, după boli grave, cronice, după intervenții sau după pierderi mari de sînge. Acțiunea lor terapeutică se explică prin depunerea sărurilor din apă, pe tegumente, unde provoacă o dilatare a vaselor, hiperemie. Cristalele de sare exercită o acțiune vasodilatatoare (și după terminarea **b.**, timp de vreo zi) deci este bine să nu ne ștergem după **b.**, ci să ne uscăm la soare. În țara noastră stațiuni balneare cu **b.** *sărate* există la Sovata, Ocna Mureș, Ocna Sibiului, Bazna, precum și **b.** *maritime*. Indicația balneoterapiei o face medicul, care prescrie durata, temperatura apei, numărul băilor. (A.V.)

BALANITĂ, inflamația glandei penisului (capătul lui), asociată de obicei și cu cea a foiței interne a prepuțului, balanopostită. Suprafața lor devine roșiatică, hiperemică, erodată. Igiena defectuoasă joacă rol ajutător în producerea ei, prepuțul îngust (fimoză), bolile venerice, diabetul oamenilor în vîrstă. Tratamentul ei este local, dermatologic. (G.S.)

BALNEOLOGIE, disciplina medicală care se ocupă cu studiul și aplicarea tratamentului balneoclimatic în diferite îmbolnăviri (A.V.)

BALNEOTERAPIE, tratamentul prin ape minerale ce se aplică în medicină în diferite stațiuni cu ape balneare. Efectele **b.** se exercită prin căldură, prin proprietățile chimice și fizice, prin efectul radioactiv al apelor pe lîngă influența binefăcătoare a schimbării de mediu, a condițiunilor climatice ale stațiunilor respective. **B.** se indică în diferitele afecțiuni cronice, ginecologice (metroanexită, sterilitate, tulburări de ciclu menstrual), medicale (articulare, boli ale tubului digestiv, cardiovasculare, tulburări de metabolism), urologice (calculoză renală), precum și boli funcționale ale organelor interne, provocate de tulburări ale activității sistemului nervos. Pentru băi se folosesc diferite ape minerale: 1) carbogazoase (preferate pentru afecțiunile cardiovasculare); 2) sulfuroase (care influențează inflamațiunile cronice); 3) băile radioactive care acționează asupra sistemului nervos, intensifică circulația, reglează funcția glandelor endocrine, ameliorează procesele inflamatorii cronice (articulare, ginecologice); 4) apele clorurate și cloroalcaline se recomandă în afecțiunile tubului digestiv și cele hepatice; 5) apele amare (cu sulfat de magneziu) au efect bun în constipații; 6) apele feruginoase se indică în tratamentul anemiilor și în convalescență. În stațiunile balneoclimatice bolnavul este influențat — în afara efectului curativ al apelor — de factorii locali și meteorologici, reuniți sub noțiunea de climat. (A.V.)

BALONARE (METEORISM), umflarea abdomenului ca urmare a apariției unei cantități mari de

gaze în stomac, dar mai ales în intestinul subțire și gros; cauza **b.** sînt mai ales fermentațiile glucidelor (apare mult CO_2) sau a protidelor (apare mult amoniac) dar și în gastroenterite și toxiinfecții alimentare; dacă **b.** este trecătoare (de natură alimentară) se poate administra cărbune activ (care absoarbe gazele), ceaiuri de mentă, de mușețel etc. Dacă este de lungă durată trebuie consultat medicul. (V. AEROFAGIE). (E.P. + A.S.)

BALSAM, produs vegetal vîscos bogat în uleiuri volatile, rășini și substanțe aromatice produse de unele plante superioare în special conifere și leguminoase. Pentru plantele care-l secretă are rolul de cicatrizant al rănilor acestora. Pentru proprietățile lui stimulante și dezinfectante se întrebuințează în medicină și cosmetică. **B.** *de Canada:* se extrage din *Abies balsamea* și se întrebuințează în microscopie (pentru fixarea lamelei pe lama microscopică), ca ciment pentru lentile etc. **B.** *de Tolu:* se extrage din *Toluifera balsamum;* se întrebuințează în combaterea tusei și la prepararea unor produse cosmetice. **B.** *de Peru* se extrage din *Toluifera pereirae;* se folosește la prepararea parfumurilor, la aromatizarea ciocolatelor, ca cicatrizant și antiprurit, precum și împotriva rîiei. (G.F.)

BANDAJ, procedeu ce constă în aplicarea unui pansament cu ajutorul unei fețe sterile (de a comprima o anumită regiune, sau de a susține un braț și de a-l fixa într-o anumită poziție). (V. PRIM AJUTOR). (E.P.)

BARAJ, tulburarea ideomotorie caracterizată printr-un blocaj în șirul ideilor în exprimarea lor. **B.** se întîlnește în schizofrenie. (A.S.)

BARBITURICE, substanțe cu acțiune hipnotică, sedativă sau narcotică, derivate ale acidului barbituric; unele **b.** au proprietăți anticonvulsante și fac parte din tratamentul epilepsiei. Obișnuința necesită doze din ce în ce mai mari. Intoxicațiile cu **b.** dau erupții cutanate, paloare, hipotensiune, anurie, colaps, provoacă chiar moartea. În caz de intoxicații se fac spălături gastrice, transfuzii, se administrează oxigen. Se recomandă folosirea **b.** numai sub control medical. Exemple de **b.:** fenobarbital (luminalul), veronal, amobarbital (amitalul, ciclobarbitalul etc.) Nu se recomandă în insuficiență cardiacă sau renală, la bătrîni. (A.S. + E.P.)

BAZIN (PELVIS, CAVITATE PELVIANĂ) partea inferioară a cavității abdominale, formată din așa-numita excavație pelviană. **B.** este delimitat jur împrejur de către un perete osos (de o parte și de alta de oasele iliace), înapoi de coloana vertebrală lombosacrală, înainte de simfiza pubiană. Aceasta din urmă este un cartilaj care nu se osifică, decît

la bătrîneţe, permiţînd la femei o îndepărtare a oaselor pubiene, în timpul expulzării fătului. **B.** *eutocic* este **b.** *normal*, nemodificat în capacitate, formă sau înclinare şi care permite (la femei) naşterea normală. **B.** *distocic*, viciat, care prin forma, dimensiunile şi înclinările sale nu permite desfăşurarea normală a naşterii (ex. **b.** *mic*, *rahitic* etc. (V. NAŞTERE). (E.P)

BAZOFIL, care are afinitate pentru substanţe de natură bazică. De ex. o parte a globulelor albe din sîngele omului, denumite polinucleare bazofile, prezintă granulaţiuni în protoplasma lor, care se colorează violet cu albastru de metilen. (G.F.)

BĂTĂTURĂ (CLAVUS), hiperkeratoză uşor reliefată, netedă, scuamoasă sau verucoasă, de culoare brun-gălbui, localizată la punctele de presiune a încălţămintei. **B.** apar de obicei pe faţa externă a degetului mic şi faţa dorsală a degetelor de la picioare, dar şi pe plantă. **B.** este foarte dureroasă şi produce jenă funcţională în timpul mersului. Tratamentul şi este uneori nesatisfăcător. Se recomandă băi călduţe, urmate de pomezi keratolitice, radioterapie, ultrascurte sau injecţii intralezionale cu cortizon. (A.V.)

BENIGN, proces patologic cu evoluţie favorabilă, lipsită de gravitate, boală care se vindecă (ex. boală infecţioasă benignă, tumoră benignă). (G.S.)

BESTIALITATE, perversiune sexuală caracterizată prin raporturi sexuale cu animale. **B.** se întîlneşte la oligofreni, psihopaţi, schizofreni, demenţi etc. (A.S.)

BEŢIE, stare de intoxicaţie (cu alcool, stupefiante), ce se manifestă prin tulburări psihice şi nervoase. (V. ALCOOLISM). (A.S.)

BICARBONAT (DE SODIU), activator al sucului gastric; se administrează (un vîrf de cuţit) şi în cazul insuficienţelor de aciditate sau al unor stomacuri prea încărcate; **b.** grăbeşte digestia gastrică şi deci uşurează starea de încărcare. Este bine să fie utilizat numai la indicaţia medicului, căci în doză mare tamponează secreţia acidă. (E.P.)

BILANŢ ENERGETIC, cantitatea de energie primită şi cedată de organism într-un anumit timp. Ea se măsoară de obicei în calorii şi se exprimă fie în calorii pe kg/greutate, fie în calorii pe metru pătrat suprafaţă corporală. **B.e.** se determină prin măsurarea *metabolismului bazal*, adică a cheltuielii energetice necesare întreţinerii reacţiilor biochimice ale corpului (contracţiunea inimii, procesul de digestie, tonusul muscular etc.) care se găseşte în repaus total, la o temperatură de cca +18°C (zero fiziologic, cînd desbrăcat nu simţi nici cald nici rece) şi pe nemîncate (timp de 12—14 ore). Măsurarea **b.e.** se

face determinînd consumul de oxigen și producția de CO_2 într-un timp determinat și raportînd rezultatele la oră și m^2 suprafață corporală (care se cunoaște din tabele, fiind o rezultantă a raportului dintre greutate și talie). La bărbați valoarea **b.e.** este de circa 45 cal/oră/m^2 respectiv 1080 cal/zi/m^2, iar la femei de 40 cal/oră/m^2, respectiv 960 cal/zi/m^2. Creșterea valorii **b.e.** este o indicație de hipertiroidism (boala Basedow) iar scăderea lui de hipotiroidism (mixedem). (E.P.)

BILĂ, produs de secreție al ficatului, cu un rol fiziologic în digestie, de culoare galben-verzuie, cu un bogat conținut de mucus (din care cauză e filantă) alcătuită din: *săruri biliare* (săruri ale acizilor tauro- și glicocolic), *pigmenți biliari* (bilirubina și derivații ei), *colesterol, lecitină* etc. Se produce continuu de celulele hepatice și se varsă în vezica biliară, iar în timpul digestiei direct în duoden. **B.** *hepatică* **(A.)** e mai fluidă, cea veziculară sau cistică **(B.)** este mai vîscoasă, mai concentrată în colesterol. Sărurile biliare permit o fină emulsionare a grăsimilor (scad puternic tensiunea superficială a apei apropiind-o de aceea a grăsimilor) și activează lipaza; de asemenea împiedică procesele de putrefacție din intestin (la persoanele care suferă de „ficat", fecalele au un miros deosebit de greu, din cauza unei cantități scăzute de bilă). Pigmenții biliari rezultă din degradarea hematiilor bătrîne în splină, iar hemoglobina lor este adusă la ficat și transformată în porfirine și bilirubine care apar în **b.** (în diferite stadii de oxidație). Cînd **b.** nu se poate vărsa în vezica biliară sau în intestin (calcule pe traiectul canalului hepatic sau coledoc) sau se produce o bruscă distrugere de hematii (anumite boli), pigmenții biliari se varsă în sînge, se fixează pe conjunctiva ochiului, apoi în piele și provoacă gălbenarea sau icterul; în acest caz fecalele sînt decolorate și bogate în grăsimi. (V. DUODEN). (E.P. + Z.K.)

BILIRUBINĂ, pigment biliar ce apare ca urmare a distrugerii globulelor roșii; are culoare gălbui auriu. În mod normal se găsește într-o cantitate mai redusă în sînge și în ficat, unde se transformă și ajunge în tubul digestiv, continuindu-și transformarea în coprobilină. În intestin o parte din ea se reasoarbe în sînge. (V. BILĂ). (Z.K.)

BIOCATALIZATORI, substanțe organice absolut necesare desfășurării normale a reacțiilor chimice care stau la baza fenomenelor vitale. Ele sînt sintetizate de ființele vii în propriul organism (autotrofe) sau sintetizate și concomitent luate cu hrana de către cele heterotrofe. Acționează mărind viteza reacțiilor chimice (**b.** *pozitivi*) sau micșorînd-o (**b.** *negativi*). **B.** se supun legilor

generale ale catalizei; a) intervin activ și în cantități foarte mici în comparație cu masele substanțelor reactante; b) modifică viteza de realizare a echilibrului reacțiilor chimice (dar nu modifică echilibrul); c) acțiunea lor este specifică (specialitatea este de anumite grade). Există enzime care acționează specific numai asupra unui singur izomer optic al unei substanțe. În categoria **b.** se cuprind: enzimele, hormonii și vitaminele. (G.F.)

BIOELEMENT, element chimic care intră în compoziția substanțelor în structura și metabolismul ființelor vii. După proporția de participare se clasifică în: 1) *macroelemente* (de obicei rol plastic, de construcție), ca de ex. carbonul, hidrogenul, oxigenul, azotul, sulful, calciul, fosforul, potasiul, clorul, sodiul, magneziul, alcătuiesc cam 99,9% din greutatea corpului omenesc; 2) *oligoelemente* (microelemente) cu rol plastic și catalitic (în special), ca de ex. fierul, iodul, cobaltul, manganul etc. (cam 19 elemente în total). Ele alcătuiesc aproximativ 0,1% din greutatea corpului omenesc; 3) *ultramicroelemente*, acestea există în cantități foarte mici în organisme, intrate accidental, ca de ex. aur, argint, cesiu, bariu etc. (G.F.)

BIOMETRIE, știința folosirii tehnicilor și rezultatelor măsurătorilor în biologie și medicină. Se aplică cu succes și în genetica umană și în antropometrie (ramură a antropologiei). Măsurătorile și numărătorile făcute asupra unui organism se fac în vederea precizării caracterelor structurale și funcționale, aprecierii dezvoltării, stabilirii diferențelor. (G.F.)

BIOPOTENȚIAL, diferența de potențial (electric) manifestată de materia vie. De ex. între interiorul (electronegativ) și exteriorul (electropozitiv) unei celule vii există totdeauna o diferență de potențial; la fel între interiorul și exteriorul unui mușchi viu. **B.** pot fi „culese" cu ajutorul microelectrozilor de sticlă sau platină și înregistrate cu aparate speciale. **B.** observabil în repausul activității celulare se numește potențial de repaus de membrană și apare ca o manifestare a polarizării membranei, iar aceasta ca o consecință a structurii membranale. Excitarea celulei are ca urmare (între altele) și modificarea **b.** în sensul că în zona vecină punctului de aplicare a excitantului are loc o negativare electrică în raport cu restul membranei. Această negativare se propagă din aproape în aproape — fenomenul numindu-se potențial de acțiune (curent de acțiune). Manifestările electrice sînt mult mai evidente în mușchi și nervi. Înregistrarea curenților de acțiune ai diferitelor țesuturi sau organe pe imprimante speciale (cu aparate adecvate) conduce la obținerea unor grafice caracteristice

care în funcţiune de organul investigat se numesc: electrocardiogramă (ECG), electroencefalogramă (EEG), electromiogramă (EMG), electroretinogramă (ERG), electrodermatogramă, etc. Pe măsura perfecţionării metodelor de înregistrare valoarea diagnostică a manifestărilor electrice ale organelor creşte şi mai mult. (G.F.)

BIOPSIE, prelevarea şi examinarea la microscop a unei porţiuni mici dintr-un ţesut au organ, în scop de diagnostic, histopatologic. **B.** prin aspiraţie: puncţionarea cu un ac gros şi aspirarea materialului necesar pentru **b.B.** extemporanee se face în timpul intervenţiei chirurgicale, spre a cunoaşte natura benignă sau malignă a unei tumori, în vederea aplicării metodei potrivite a operaţiei în continuare. (A.V.)

BIORITM CIRCADIAN v. RITM NICTEMERAL

BÎLBÎIALĂ (LOGONEVROZĂ), tulburare de vorbire de natură nevrotică care apare mai ales în copilărie în perioada preşcolară şi se manifestă prin greutate în pronunţarea corectă a unor cuvinte sau repetări şi omisiuni de silabe. Se accentuează şi sînt însoţite de emoţii, vorbit în public: în schimb, dispar complet cînd copilul cîntă. Tratamentul **b.** se face de către medic şi logoped şi reuşeşte cu atît mai radical, cu cît este început mai devreme. (A.S.)

BLASTOMICOZĂ, boală provocată de ciuperci din grupa drojdiilor care se localizează mai ales pe mucoasa gurii (stomatita cremoasă) sau pe piele (cu aspecte de noduli, fistule etc.). Ciupercile fiind foarte rezistente, în general, la desinfectantele obişnuite, **b.** se tratează cu ioduri de potasiu sau uleiuri iodate, sulfat de cupru iar dacă sînt exterioare se pot opera chirurgical. Sînt grave la sugari şi copii, unde se datoresc insuficientei curăţiri a biberoanelor, a vaselor şi, în general, a nerespectării igienei copilului. (E.P.)

BLEFARITĂ, inflamaţia pleoapelor produsă de diferite infecţii microbiene, virale, micotice sau parazitare, ca şi în urma acţiunii unor agenţi fizici sau chimici. Extensiunea inflamaţiei la conjunctive produce *blefaroconjunctivita*. Se tratează prin aplicare de spălături antiinflamatoare (muşeţel), protargol, antibiotice, cortizon sau tratament specific antifungic sau antiparazitar. (G.S.)

BLENORAGIE (URETRITĂ GONOCOCICĂ, GONOREE), boală venerică, infecto-contagioasă, transmisă aproape exclusiv prin contactul sexual, produs de agentul patogen, diplococul Neisser (gonococ). La *bărbat* debutează printr-o inflamaţie a uretrei anterioare, cu o senzaţie de arsură de-a lungul canalului

uretral (se simte la urinare), după o perioadă scurtă de latenţă, de 1—2 zile. Netratată se extinde spre uretra posterioară, vezica urinară, prostată, epididim, testicul, manifestîndu-se printr-o secreţie purulentă, care se scurge prin uretră şi o infectează în contactul sexual şi pe parteneră. La *femei* infecţia apare la nivelul orificiului uretral, glanda Bartholini, în vulvă, vezica urinară, uter, trompe, putîndu-se propaga pînă în peritoneu, determinînd peritonită. Netratate devin cronice şi produc sterilitate. Se cunosc şi determinări la distanţă: *artrită blenoragică*. Tratamentul, la început, se făcea cu sulfamide (mică sau mai mare eficacitate) şi prin vaccinări. Azi, în era antibioticelor, numărul îmbolnăvirilor şi durata tratamentului a scăzut considerabil, dar au apărut şi tulpini de gonococi, rezistente la dozele obişnuite de penicilină. şi boala părînd a lua din nou amploare. (A.V.)

BOALA LUI ADDISON, boală provocată prin insuficienţa glandelor suprarenale, caracterizată prin astenie, slăbire în greutate şi forţă fizică, tulburări digestive, lipsă de poftă de mîncare, constipaţii, vărsături, cu dureri în epigastru şi flancuri şi coloraţia brună a pielii şi mucoaselor (boala bronzată); la baza ei stau leziuni tuberculoase, tumorale sau de altă natură. Se administrează ca tratament extracte sau chiar transplant de suprarenală, hormoni şi regim strict de odihnă cu evitarea oricărei intoxicaţii. (G.S.)

BOALA LUI ALZHEIMER, psihoză gravă presenilă, ce debutează la 40—60 de ani, cu frecvenţă mai mare la femei. Cele mai importante simptome pe care le prezintă asemenea bolnavi sînt: agnozia, apraxia, demenţa, agitaţia psihomotorie şi crizele de epilepsie. (A.S.)

BOALA LUI BASEDOW, boală cronică, datorată funcţionării în exces a glandei tiroide. Apare cu prodominanţă la femei, cu mai mare frecvenţă între vîrsta de 15—30 ani şi mai ales în pubertate, sarcină, menopauză. Printre cauzele ei amintim ca factor predispozant terenul: persoane cu debilitate tiroidiană familială (guşă), constituţie neuroendocrină instabilă. Printre factorii declanşatori figurează situaţiile de conflict social sau familial, stările de tensiune nervoasă, efortul fizic sau mai ales intelectual, de durată, neadecvat capacităţii persoanei respective. Mai rar intervin şi infecţii, care lezează glanda tiroidă: gripa, reumatismul, parotidita epidemică, sau diferite focare de infecţie. B. se instalează de obicei lent, brusc mai rar, în urma unei emoţii puternice, cu simptome de tahicardie (puls ridicat), exoftalmie (bulbucarea ochilor), guşă, tremurături fine, senzaţie de căldură, slăbire în greutate (apetitul păstrat), oboseală la efort, nervozitate, insomnie. Diagnos-

Scanned with OKEN Scanner

ticul este uşor de făcut, în baza prezenţei semnelor principale. În caz de dubiu se recurge la metabolismul bazal sau radioiodocaptare. Tratamentul constă în primul rînd în rezolvarea situaţiei conflictuale, schimbarea mediului, repaus, medicamente tireo-statice şi sedative, cură de altitudine. În cazul formelor severe se intervine chirurgical (strumectomie) sau — la persoanele de peste 40 de ani — tratamentul cu iod radioactiv. Pentru clasificare vezi *tiroidă*. (A.V.)

BOALA LUI CUSHING, afecţiune gravă, care, în afara unor cazuri rare de remisiune spontană, netratată, în cel mult 5 ani, duce la o evoluţie letală. Cauza propriu-zisă a **b.** nu este clarificată; simptomele sale clinice ne arată o hiperactivitate a corticalei glandei suprarenale, cu hiperplazia ei simplă sau tumorală. În vreo 30—40% din cazuri se constată (la autopsie) şi un mic adenom, de obicei, bazofil, antehipofizar. Aspectul clinic al **b.** în formele complete este caracteristic: faţă rotundă (plină) congestionată, hipertensiune, obezitate tronculară, hirsutism (hipertricoză), gît în formă de „bufon", striuri violacee pe flancuri, abdomen şi coapse, tulburări în metabolismul glucidic (diabet), amenoree la femei. Apare de 5 ori mai frecvent la femei decît la bărbaţi. În cazuri incipiente, neclare, diagnosticul se fixează cu ajutorul examinărilor de laborator şi razelor roentgen. Tratamentul: iradierea cu roentgen a hipofizei sau chirurgical. (A.V.)

BOALA LUI FAHR, boală ce se caracterizează prin prezenţa unor calcefieri vasculare intracerebrale, localizate mai ales în muşchii de la bază şi în cerebel. **B.** se manifestă prin simptome din seria cerebeloasă şi a nucleilor striaţi asociată cu stare delirantă şi demenţială. Localizarea diagnostică este făcută pe baza examenului radiologic. **B.** are caracter familial. (A.S.)

BOALA LUI HODGKIN v. LIMFOGRANULOMATOZĂ

BOALA LUI PARKINSON, boală neurologică de tip degenerativ; se manifestă prin tremurături, ale membrelor, capului, contracturi, amimie, tahilalie, sialoree etc. care denotă o suferinţă a sistemului extrapiramidal. **B.,** de obicei, apare după 40 de ani şi se datoreşte scăderii dopaminei. Tratamentul se face sub supravegherea medicală de specialitate. (A.S.)

BOALA LUI PIERRE MARIE v. ACROMEGALIE

BOALA RIVALTA v. ACTINOMICOZĂ

BOALA SOMNULUI, boală ce apare în regiunile calde şi este determinată de paraziţii denumiţi *Tripanosoma*. **B.** este transmisibilă prin înţepătura insectei *Glossina palpalis*. Cele mai carac-

Scanned with OKEN Scanner

teristice simptome sînt: starea febrilă, adenopatiile şi somnul prelungit (18—20 de ore). (A.S.)

BOALĂ, tulburarea echilibrului funcţional al organismului sub acţiunea factorilor de mediu intern sau extern sau datorită unei deficienţe moştenite. Orice **b.** prezintă o cauză sau un complex (etiologie), un mecanism de producere (patogeneză) şi produce un complex de semne sau simptome (simptomatologie), după care poate fi recunoscută (diagnosticată). Metodele care încearcă vindecarea ei constituie tratamentul. Se pot distinge 5 categorii mari de boli: *malformaţiile,* caracterizate de prezenţa unor ţesuturi sau organe deficiente structural şi funcţional încă de la naştere, în urma unui defect genetic sau a acţiunii defavorabile a factorilor de mediu asupra sarcinii (membre cu formă sau dimensiuni anormale, **b.** datorită lipsei unor enzime); *distrofiile,* care sînt urmarea excesului sau deficienţei unor substanţe în organism (tulburări de metabolism, hipovitaminoze); *inflamaţiile* ce reprezintă urmarea acţiunii nocive a factorilor de mediu asupra organismului (arsuri, congelări, intoxicaţii, **b.** infecţioase şi parazitare); *tulburările de circulaţie* sînt produse de afluxul crescut sau scăzut de sînge (congestii, hemoragii, infarcte); *tumorile* sînt expresia proliferării excesive a unor ţesuturi (cancer, **b.** de sistem). După evoluţia în timp **b.** poate fi *acută,* cînd simptomele sînt foarte exprimate pentru o perioadă scurtă de timp, sau *cronică,* cînd simptome mai puţin exprimate se extind pe o perioadă îndelungată de timp. Există forme intermediare *subacute* sau *subcronice* iar după intensitatea simptomelor bolile sînt uşoare sau grave; după faptul că se vindecă sau sînt fatale, ele sînt *benigne* sau *maligne.* (G.S.)

BOALĂ HIPERTENSIVĂ, afecţiune în care tensiunea arterială (TA) se ridică deasupra valorii, considerată ca normală. După recomandarea OMS (Organizaţia Mondială a Sănătăţii), TA = = 140/90 mm Hg este considerată ca normală. Nivelul TA este reglat de factori hemodinamici şi neuroendocrini. Mecanismul hemodinamic reglează volumul circulant al sîngelui, care creşte în împrejurările fiziologice, muncă fizică, iar în cazurile patologice ca urmare a afecţiunilor cardiovasculare. Mecanismul nervos este reprezentat de stimuli, care vin din partea sistemului nervos, provocînd, după nevoile organismului, contracţia sau relaxarea pereţilor vasculari. Stările morbide ale sistemului nervos pot întreţine tulburări în reglarea nervoasă a vaselor. Mecanismul endocrin intervine şi el în reglarea TA prin hormoni, care controlează metabolismul hidromineral, suprarenala (cu adrenalina), hipofiza (cu vasopresina). Este bine cunoscut şi rolul funcţionării ovarelor: la femei hiper-

Scanned with OKEN Scanner

tensiunea apare de obicei în perioada menopauzei. Forma cea mai frecventă a **b.h.** este cea *esențială*, cu vreo 70—80% din toate formele. Etiologia ei, multifactorială, nu este încă complet elucidată. Se incriminează factorii eredoconstituționali (familial, diabetul părinților), constituția stenică și cu deosebire condițiile de viață: profesiuni care necesită încordare nervoasă permanentă, sedentarismul, supraalimentația, abuzul de alcool și în special de tutun. **B.h.** evoluează în stadii: primul, *oscilant*, apare după eforturi și emoții, apoi dispare. Se descoperă întîmplător, prin măsurarea TA cu ocazia unui examen medical, făcut în alte boli. Stadiul cu hipertensiune *permanentă* în care bolnavul are cefalee, amețeli, vîjîituri în ureche, insomnii, oboseală, uneori dureri precordiale. Stadiul următor este **b.h.** *visceralizată*, cu ateroscleroza vaselor cardiace, renale, cerebrale sau periferice. Fiecare localizare are semnele ei caracteristice și poate fi complicată cu accidentele proprii ale organului în suferință: angină pectorală, infarct miocardic, insuficiență cardiacă, hemoragie cerebrală, insuficiență renală cu uremie, obliterarea arterelor extremităților inferioare, cu gangrena membrului. *Diagnosticul* **b.h.** se face prin măsurarea TA. Examenul fundului de ochi furnizează date importante despre starea vaselor cerebrale, examenul urinei despre starea rinichilor, oscilometria indică starea arterelor extremităților, examenul cardiologic (ECG) evidențiază alterațiile inimii. *Tratamentul* este simptomatic, dat fiind că în majoritatea cazurilor nu cunoaștem cauza lor. Se recomandă reglementarea vieții, evitarea suprasolicitărilor fizice și în special a celor nervoase. Se propune intercalarea de repausuri în activitatea de zi, de săptămînă și de lună, gimnastică medicală și respiratorie, sporturi ușoare. Se prescriu regim hipocaloric, reducerea supragreutății, restricția grăsimilor, condimentelor, alcoolului și mai ales a nicotinei. *Prognosticul* este în funcție de respectarea prescripțiilor iar tratamentul medicamentos se face sub control medical permanent. **B.h.** este, ca și diabetul zaharat, o boală în care tratamentul odată început, nu se mai poate întrerupe fără riscul recidivei. În cazurile în care cauza ei este cunoscută (renală, endocrină), se indică tratamentul cauzal. (A.V.)

BOLI AUTOIMUNE (BOLI DE AUTOAGRESIUNE), boli produse de reacția imună a organismului împotriva unor celule, țesuturi sau organe proprii. Ele contrazic principiul clasic al imunologiei asupra toleranței imunologice a organismului pentru propriile sale structuri. De cele mai multe ori, reacția imună care generează aceste boli este indusă de denaturarea țesuturilor sau organelor de către acțiunea unor factori fizici, chimici, sau microbieni (în special virusuri). Există

unele organe care prezintă susceptibilități de a fi ținta unei autoagresiuni (hematii, leucocite, tiroidă, cornee, testicul, articulații, țesut conjunctiv, țesut nervos, ficat, rinichi). Cele mai importante **b.a.** sînt anemiile hemolitice, leucopenia, trombocitopenia, tiroidita Hashimoto, cheratoconjunctivita Sjögren, bolile de colagen, rectocolita hemoragică, scleroza multiplă, precum și unele forme de hepatită cronică, nefrită sau miocardită. Există presupuneri că și în producerea arteriosclerozei și chiar a îmbătrînirii organismului ar interveni factori imuni. Tratamentul constă în diminuarea reacției imune a organismului prin administrare de cortizon sau substanțe citostatice. În unele forme se obțin rezultate prin îndepărtarea chirurgicală a splinei sau a timusului. (G.S.)

BOLI CONTAGIOASE (INFECTOCONTAGIOASE, TRANSMISIBILE), boli produse de microbi, care se transmit prin contactul dintre bolnav și un individ sănătos (microbii, de cele mai multe ori, se răspîndesc prin picăturile de salivă din aer ce se împrăștie cu ocazia vorbitului, tusei sau strănutului — norul lui Pflügge —); în alte cazuri se transmite și prin contactul mîinilor murdare (febra tifoidă, dizenterie, holeră) sau prin insecte ce trec de la un individ la altul (tifos exantematic, malarie, febră recurentă etc.), în funcție de aceasta poarta de intrare a infecției este cea nazofaringiană (în majoritatea bolilor infecțioase: scarlatina, rujeola, varicela, variola, tusea convulsivă, oreionul, hepatita, difteria, ciuma, tuberculoza etc.), digestivă (febra tifoidă, holera, dizenteria) sau cutanată (în bolile transmise de trecerea paraziților de la un individ la altul: tifos exantematic, febră recurentă, ciumă etc.). În **b.** venerice (sifilis, blenoragie, șancru moale, limfogranulomatoză inghinală), sensibilitatea deosebită a microbului în mediul extern nu face posibilă transmiterea decît prin contact sexual. Datorită mecanismului lor de transmitere, **b.** evoluează de cele mai multe ori sub formă de epidemii și chiar pandemii, separate de perioade de endemie. Concomitent ele produc la animale epizootii. Prezentînd o mortalitate mare în secolele trecute, **b.** sînt astăzi în mare parte controlate prin prevenirea lor, prin măsuri de igienă, vaccinare și prin tratament eficient cu seruri și antibiotice. (G.F.)

BOLI DE COLAGEN, boli caracterizate prin lezarea țesutului conjunctiv sau colagen dintr-o mare parte a organismului, în special în vase și articulații. Principalele **b. de c.** sînt reumatismul acut și cronic, periarterita nodoasă, lupusul eritematos, sclerodermia, dermatomiozita. De cele mai multe ori, **b. de c.** este produsă de reacția imună a organismului împotriva țesutului conjunctiv, datorită denaturării acestuia de

substanţe chimice sau microbi (v. *boli de autoagresiune*). În urma acestei reacţii, fibrele conjunctive se umflă, se desagregă (intumescenţă fibrinoidă), în jurul lor se produce o reacţie inflamatorie (granulom) şi pînă la urmă se sclerozează şi, ca urmare, părţi importante de organe sînt scoase din funcţie, gravitatea îmbolnăvirii putînd duce la moarte. Se tratează prin îndepărtarea factorilor infecţioşi şi toxici şi combaterea reacţiei imune prin administrare de cortizon şi citostatice. (G.S.)

BOLI DE IRADIERE (BOALĂ ACTINICĂ), boli datorate acţiunii razelor sau radiaţiilor ionizante, survenite accidental (explozii atomice) sau în urma aplicării terapeutice a radiaţiilor (în special în tratamentul cancerului). Există forme acute în care moartea survine în urma distrugerii organelor hemotopoietice, urmată de hemoragii şi infecţii grave şi forme cronice în care tulburările sînt mai atenuate şi evoluează în timp, însoţite de necroze ale pielii şi diferitelor organe. O complicaţie gravă a formei cronice o formează leucemia şi tumorile maligne. Formele acute se tratează prin grefă de măduvă hematogenă şi transfuzii mari de sînge iar cele cronice (pe lîngă transfuzii) se vindecă prin administrarea de medicamente care stimulează hematopoeza. Necrozele necesită (uneori) intervenţie chirurgicală. (G.S.)

BOLI DE SISTEM, boli care interesează organele limforeticulare (ganglioni, splină, timus, formaţiuni limfatice anexate tubului digestiv) din întregul organism, ceea ce le conferă o gravitate deosebită şi o evoluţie de cele mai multe ori fatală (leucemii, limforeticulosarcoame, limfogranulomatoză Hodgkin, mielom multiplu, reticuloze). (G.S.)

BOLI EREDITARE, afecţiuni şi malformaţi înnăscute şi definitive; unele din ele pot fi parţial remediate prin operaţii (gură de iepure, varice, hernii, chelie, insuficienţe hormonale), altele, nu (hemofilia). Trebuie evitate căsătoriile între parteneri care au acelaşi tip de **b.e.** (E.P.)

BOLI PROFESIONALE, boli căpătate prin intoxicaţii sau îmbolnăviri la locul de muncă şi din cauza muncii prestate: intoxicaţii cu plumb (saturnism), cu mercur (mercurism), cu fosfor (fosforism), cu tetracloretan, cu substanţe radioactive (boala actinică), cu arsen, silicoză, asbestoză, bruceloză etc. Legea de protecţie a muncii le defineşte şi le indică exact termenul în care ele pot apare. (E.P.)

BOLI PSIHICE, orice afecţiuni caracterizate prin tulburări ale activităţii nervoase superioare care aduc cu ele modificarea temporară sau permanentă a personalităţii bolnavului. Cele mai cunoscute **b.** sînt *neurozele* (bolna-

Scanned with OKEN Scanner

vul manifestă o modificare a conștiinței propriei suferințe, supradimensionînd cauzele) și *psihozele*, în care este tulburată însăși conștiința bolnavului despre sine și despre boala sa, de așa manieră, încît persoana nu mai poate să-și recunoască propriile tulburări (D.H.)

BOLI VENERICE: 1) *sifilisul*, cu agentul lui patogen — *Treponema pallidum;* 2) *blenoragia* sau gonoreea, provocată de un diplococ, numit gonococ; 3) *șancrul moale*, provocat de bacilul *Haemophylus Ducreyi;* 4) *limfogranulomul inghinal*, sau boala lui Nicolas Fabre, cu agentul patogen *Myagawanella lymphogranulomatis*. Unii autori consideră că trichomoniaza vaginală, tot mai răspîndită în ultima vreme, aparține acestei grupe; agentul său patogen este un parazit microscopic, *Trichomonas*, care se propagă, în afară de contactul sexual, prin băi, făcute în ape stătute, infestate și foarte frecvent prin infecție spitalicească V. BOALĂ. (A.V.)

BOLILE COPILĂRIEI: pot fi clasificate după perioadele de vîrstă ale copilului, pînă la vîrsta de 15 ani (pubertate). 1) Încă din momentul fecundării (aberațiuni cromozomiale, enzimopatii familiale, constelații de grupe sanguine), apoi în decursul sarcinii (de bolile mamei, de relațiile hormonale ale acesteia, de traumatisme psihice și fizice ale gravidei, de modul ei de viață: alcoolism, tabagism, condiții grele de muncă, privațiuni alimentare și energetice etc.) și chiar în momentul nașterii (hipoxie, asfixie, aspirație de meconiu). Pediatria preventivă, prenatală se ocupă de recunoașterea la timp și prevenirea pe cît posibil a tuturor acestor agresiuni și afecțiuni prenatale. La naștere se încheie prima perioadă de viață a copilului. 2) *În prima lună* după naștere pot apare boli datorită traumatismelor suferite în cursul nașterii (bosă serosanguinolentă, cefalohematom, paralizii nervoase), infecția plăgii ombilicale sau prezența unor malformații congenitale (omfalocel, imperforații anorectale sau uretrale, malformații cardiace). Pediatria noului născut se ocupă acum și de îngrijirea specială a prematurilor, de resuscitare a celor care au suferit hipoxii în cursul nașterii, de profilaxia conjunctivitei noului născut și în caz de incompatibilitate a Rh-ului părinților, dacă apare icterul, de transfuziile necesare; 3) în *perioada de sugar* (de la o lună la un an) se întîlnesc boli ale aparatului respirator (bronșite, bronhopneumonii) și digestiv (dispepsii, toxicoze). Pediatrul se va îngriji în special de nutriția optimă și va lua măsuri în legătură cu lactația (îmbolnăvirea mamei, a sînilor, a mameloanelor), va urmări anomaliile congenitale de gură (buza de iepure, gura de lup), apoi coriza, pneumoniile, tusea, debilitatea sugarului. În caz de lipsă de lapte ma-

Scanned with OKEN Scanner

tern va prescrie modul de nutriţie artificială. 4) În *prima parte a copilăriei* (1 la 3 ani) majoritatea **b.** sînt în legătură cu tubul digestiv: dispepsii, enterocolite, toxicoze, distrofii şi încep să apară şi boli contagioase care se menţin şi intensifică; 5) în *perioada celei de-a doua copilării* (3—7 ani), mai ales prin contactul cu alţi copii rujeolă, pojar, scarlatină etc.; tot acum pot apare tulburări ale metabolismului mineral (rahitism), spasmofilie (tetanie), infecţii ale aparatului respirator (rinite, gripe, faringite, amigdalite, bronşite, pneumonii) sau ale aparatului digestiv (stomatite, gastroenterocolite, viroze), **b.** cutanante (alergii, boli imunologice sau ale sistemului osteo-articular, ale celui hematopoetic, rar tuberculoză (din cauză că vaccinul BGG este obligatoriu). Nu rareori apar fenomene reumatice (coree, leziuni cardiace). 6) În *cea de-a treia copilărie* (7—15 ani) rar apar **b.** infecţioase (din cauza instalării imunităţii din perioada anterioară şi a vaccinărilor) şi bolile devin mai rare. Toate îmbolnăvirile copilului se previn prin respectarea riguroasă a prescripţiilor de igienă şi prezentare la vaccinări. (A.V. + G.S.)

BOLILE TRAHEEI: îmbolnăvirile traheei; sînt propagate fie dinspre laringe, fie dinspre bronhii; inflamaţiile acute şi cronice: traheite, nespecifice sau specifice, tumorile benigne sau maligne, rar anomalii congenitale. Un interes special merită aşa-numita *traheotomie*, adică secţionarea traheei şi introducerea prin orificiul astfel creat a unei canule, prin care să poată intra aer în plămîni. Această intervenţie este necesară, salvînd viaţa bolnavului, care s-ar sufoca altfel, dacă apare strictura faringelui, datorită unui proces morbid (faringită pseudomembranoasă difterică). (D.H.)

BORAX (BORAT DE SODIU), sare solubilă în apă, astringentă şi dezinfectantă. Se foloseşte în concentraţie de 10% contra aftelor, anginelor, blastomicozelor bucale; face parte din compoziţia majorităţii pastelor de dinţi. (E.P.)

BOTRIOCEFALOZĂ, boală provocată de un vireme parazit din grupa cestodelor, care pătrunde în organismul omului prin ingestia de peşti insuficient fierţi. poate ajunge pînă la 9 m lungime şi este format dintr-un foarte mare număr de proglote (indivizi). (E.P.)

BOTULISM, toxiinfecţie alimentară foarte gravă datorită consumului de conserve, în special vegetale, conţinînd toxina *bacilului botulinic*. Sporii acestui bacil provin din sol dar şi din intestinul animalelor domestice; nu pot germina decît în mediu strict anaerob, cum sînt conservele impropriu sterilizate sau păstrate. Foarte activă (0,00001 mg de toxină ucide un şoarece). La om, produce vărsături, diaree, paralizii oculare, faringiene, respira-

Scanned with OKEN Scanner

torii, cu mortalitate de peste 50%. Simptomele se datoresc leziunilor produse în sistemul nervos. Se obţin rezultate terapeutice prin administrare de ser antibotulinic. (G.S.)

BRADICARDIE, rărirea ritmului cardiac. De obicei atleţii au numai 45—50 bătăi de inimă pe minut, pe cînd oamenii neantrenaţi au 70. În schimb atleţii au un volum ventricular de cca 60 cc pe cînd oamenii normali, numai 45 cc. Ca urmare debitul cardiac în repaus este cam acelaşi, în efort însă antrenatul ajunge la 80 contracţiuni cardiace şi la un minut volum de 4800 cc, fără să simtă vreo jenă, pe cînd neantrenatul ajunge la 90 contracţiuni cardiace şi la un minut volum de 4000 cc şi, repede, la oboseală. **B.** se produce sub acţiunea acetilcholinei şi a predominantei parasimpatice; ea apare normal prin antrenament dar şi în urma unor boli cardiace. (E.P.)

BRADIKINEZIE, încetineala activităţii psihomotorii. De multe ori activitatea este descompusă în acţiuni care sînt executate foarte încet şi cu pauze mari între ele. **B.** apare în parkinsonism, melancolie etc. (A.S.)

BRADILALIE, încetinirea ritmului vorbirii, datorită cărora expresia verbală devine greoaie, lentă, tărăgănată iar cuvintele sînt adeseori pronunţate silabisit. **B.** apare în intoxicaţii cronice, stări confuzive, encefalite cronice, stări demenţiale, epilepsie etc. (A.S.)

BRAHIALGIE, durere cu localizare la membrul superior. **B.** poate fi de origine traumatică, circulatorie, infecţioasă etc. (A.S.).

BRAHICEFALIE, malformaţie ereditară craniană datorită căreia diametrul antero-posterior este mult mai mic, iar diametrul lateral mai mare decît normal. **B.** dă aspectul de cap turtit. **B.** caracterizează unele popoare mongoloide (laponi, turci, mongoli, etc.). (A.S.+E.P.)

BRAHIDACTILIE, malformaţie congenitală caracterizată prin degete mai scurte decît normalul. (E.P.)

BRAŢ, porţiune dintre umăr şi cot a membrului superior; osul humerus al **b.** se articulează în sus pe omoplat şi în jos cu cubitus şi radius, oasele antebraţului; muşchii **b.** sînt *deltoidul* (care îndepărtează **b.** de corp), *marele pectoral* (care îl apropie), *bicepsul* (care ridică antebraţul), *tricepsul* (care îndreaptă antebraţul). Sub muşchi trec artera şi vena humerală cît şi nervii brahiali, cubitali etc. (E.P.)

BRÎNCĂ v. ERIZIPEL

BRONHIE, denumire generică pentru ramificaţiile duble ale traheii prin care aerul e condus la cei doi pulmoni, cît şi ramifi-

Scanned with OKEN Scanner

caţiile secundare ale acestora care duc aerul în lobii pulmonari. Scheletul **b.** este alcătuit din inele cartilaginoase, al căror diametru e din ce în ce mai mic şi chiar cartilajul care le formează e din ce în ce mai subţire. Ultimele ramificaţii, lipsite de scheletul cartilaginos, se numesc bronhiole; ele se deschid în alveolele pulmonare. (E.P.)

BRONHIECTAZIE, dilataţia parţială sau generalizată a bronhiilor, urmată de oprirea secreţiilor, infecţie şi supuraţie produsă în special de infecţii repetate ale bronhiilor (bronşite), care distrug stratul musculo-elastic al peretelui bronşic, permiţînd dilatarea lui. Simptomele principale sînt: tuse matinală, cu expectoraţie abundentă mucopurulentă. Poate duce la scleroză pulmonară cu insuficienţă cardiacă şi degete hipocratice. Se previne prin tratarea corectă a bronşitelor. Tratamentul constă în combaterea infecţiei cu antibiotice. În cazuri complicate se îndepărtează chirurgical segmentul sau lobul pulmonar interesat. (G.S.)

BRONHOPNEUMONIE. inflamaţia plămînului începe de la bronhii, întîlnită mai ales la persoane cu rezistenţă scăzută la boli (copii, bătrîni, bolnavi, denutriţi). Se caracterizează prin febră, tuse, expectoraţie mucopurulentă sau sanguinolentă, tulburări respiratorii mergînd pînă la asfixie (sufocare) şi insuficienţă cardiacă. Survine de multe ori ca o complicaţie a bolilor infecţioase (gripă, pojar, tuse convulsivă), ca şi la cei operaţi sau care sînt obligaţi să stea la pat multă vreme. Se tratează cu antibiotice, asociindu-se în cazurile mai grave cu stimulente ale respiraţiei şi cardiotonice. (G.S.)

BRONŞITĂ, inflamaţia bronhiilor produsă de cele mai multe ori de infecţii microbiene, evoluînd independent sau în cadrul unei boli infecţioase; se manifestă cu tuse cu expectoraţie, de obicei mucopurulentă, cu sau fără febră. Se poate complica, mai ales la copii sau la bătrîni, cu bronhopneumonie. **B.** repetate, neglijate, pot produce **b.** cronică, bronşiectazie, scleroză pulmonară, şi insuficienţă cardiacă. Se tratează cu substanţe dezinfectante şi antibiotice, asociate cu expectorante. În formele cronice se asociază medicamente care diminuează secreţia bronşică. Este deosebit de eficientă administrarea medicamentelor sub formă de aerosoli (eucaliptol, hiposulfat de sodiu etc.). (G.S.)

BRUCELOZĂ, boală infecţioasă a animalelor domestice cauzată de mai multe tipuri de bacili înrudiţi, care se transmit prin lapte sau manipularea produselor infectate. La om, produce febra ondulantă sau febra de Malta. *Brucela melitensis* provine de la capre şi oi, **b.** *abortus* (cel mai patogen la om), de la

vaci, **b.** *suis*, de la porci. La animale principalul simptom este avortul. La om produce febră îndelungată (în medie de 3 luni, dar putîndu-se prelungi ani de zile) cu caracter ondulant, slăbiciune, dureri musculare și articulare, transpirații profunde, adenită și uneori *orchită*. Serul bolnavilor aglutinează microbul (reacția Wright) iar injectarea în piele a unui extract microbian produce o reacție caracteristică (reacția Burnet). Boala se previne prin fierberea laptelui și sacrificarea animalelor bolnave. Vindecarea se obține prin tratament cu antibiotice, în special cu catomicină. (G.S.)

BUFEURI DE CĂLDURĂ, senzații de încălzire bruscă de jos în sus, însoțite și de transpirații, care apar în unele dispepsii digestive sau după mese încărcate, cît și în perioada de climacteriu la ambele sexe. (E.P.)

BULB RAHIDIAN, prelungirea măduvei spinării înspre creier, porțiune mai umflată între măduvă și protuberanță. Este locul de încrucișare a căilor ascendente și descendente ale sistemului nervos și originea multor nervi bulbari; ca urmare a acestei încrucișări, substanța cenușie (în continuarea celei din măduvă) este ruptă în mai multe aglomerări, care constituie centrii de origine a nervilor bulbari: VI — *oculomotor extern*, care inervează mușchiul drept extern al ochiului; VII — *facial*, care inervează mușchii feței (o ramură a acestuia contribuie la formarea nervului coarda timpanului); VIII — *auditiv*, care inervează melcul urechii, dar și utricula, sacula și canalele semicirculare; IX — *glosofaringeanul*, care dă motricitatea și sensibilitatea limbii și faringelui; X — *pneumogastricul* (=vagul), care inervează esofagul, stomacul, pulmonii, inima; XI — *spinalul*, care inervează laringele și corzile vocale; XII — *hipoglosul* (care dă motricitatea limbii). **B.** este deci sediul celor mai importante centre nervoase ale organelor vieții vegetative și se numește „nod vital", iar distrugerea lui (prin înțepare) nu este compatibilă cu viața. Excitarea lui provoacă tulburări funcționale în aria vegetativă (glicozurie, poliurie, albuminurie, salivație, secreții gastrice, vasomotricitate, sudație etc.). Leziunile **b.** provoacă tulburări complexe (sindroame), care pot afecta ansamblul cardiopulmonar, cardiogastric, sau tulburări ale echilibrului (în **b.** este și centrul vestibular, centrul tonusului muscular) sau chiar paralizii uni- sau bilaterale (întreruperea căilor piramidale descendente), paralizii faciale etc. sau ale membrelor (ca în poliomielită). (V. CREIER). (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

BULIMIE, senzaţie exagerată şi patologică de foame. Bolnavul mănîncă mult, peste măsură, fără control. **B.** se întîlneşte în manie, stările grave de oligofrenie şi în stări demenţiale. (A.S.)

BURSĂ SEROASĂ, formaţiune anatomică constituită dintr-un sac închis ale cărui jumătăţi sînt învaginate una în alta, conţinînd între ele, ca orice seroasă, o cantitate redusă de lichid care permite alunecarea. Are rolul de a amortiza frecarea dintre muşchi sau tendoane şi planul osos (burse tendinoase, teci sinoviale) sau de a limita alunecarea pielii pe acest plan (burse subcutante). Inflamaţia **b.** se numeşte bursită. (G.S.)

BURTĂ v. ABDOMEN

BUZĂ DE IEPURE, malformaţie congenitală, sub forma unei crăpături a buzei superioare. În cazuri mai uşoare are loc numai o denivelare a buzei, în cazuri mai grave scizura se extinde pînă la orificiul narinei, eventual cuprinde şi cerul gurii. Se formează în primele 2 luni intrauterine, în urma unei tulburări de creştere a mugurilor faciali ai embrionului. Tratamentul constă în operaţie timpurie. (D.H.)

Scanned with OKEN Scanner

C

CADAVRU, orice organism mort. (E.P.)

CADUCA (MEMBRANA DECIDUA), învelișul oului, embrionului, fătului, care se elimină odată cu ele. Termenul medical este placentă, care (complet formată) este alcătuită dintr-o parte *fetală* — vilozitățile coriale — și o parte *maternă* — decidua (între aceste două elemente se găsesc lacurile sanguine); placenta se numește hemocorială. (A.V.)

CAFEINĂ (TEINĂ), alcaloid care se găsește (natural) în multe plante din regiunea tropicală (cafea, cacao, cola etc.); azi se obține prin sinteză; se folosește ca tonic cardiac și stimulent al sistemului nervos central; ridică tensiunea arterială; se utilizează tot mai mult prin consumul de cafea; în consum excesiv (peste 3—4 cafele pe zi) dă intoxicație cu extrasistole, vomă, diaree, agitații nervoase, insomnii, halucinații, slăbire, cefalee, oboseală. (E.P.)

CALCANEU, osul călcîiului pe care se sprijină prin tibia și peroneul greutatea întregului corp; cînd este rupt necesită îngrijiri speciale din partea medicului. (E.P.)

CALCITONINĂ, hormon hipocalcemiant, de natură polipeptidică, secretat de celulele C aflate în spațiile interfoliculare de tiroidă. Aceste celule se mai găsesc în paratiroidă, timus, ductul tireoglos al diferitelor animale. Localizarea lor împrăștiată a determinat pe unii autori să le considere de origine comună, din creasta neurală primitivă, împreună cu o serie întreagă de celule endocrine, secretante de polipeptide (cele secretante de ACTH/MSH hipofizar, cele β pancreatice, celule secretante de gastrină din stomac, enteroglucagon din intestine etc). Izolarea **c.** umane a

fost posibilă după studiul histochimic al cancerului tiroidian medular, secretant de **c.** (cancer al celulelor **c.** din tiroidă). Dozarea **c.** se face pe cale biologică și radioimunologică; are ca acțiune principală scăderea calcemiei (calciului sanguin) pînă la normalizare și de reducerea fosforului circulant. **C.** poate interveni ca protector împotriva hipercalcemiei de origine alimentară, ajută conservarea calciului în oase, stimulează osteogeneza, pe lîngă o acțiune inhibitorie a absorbției osoase, are acțiune pozitivă deci în vindecarea fracturilor. **C.** reduce secreția de insulină, inhibînd acțiunea sa stimulatoare de pătrundere a glucozei în celule, este deci antagonista insulinei. Se pun mari speranțe în utilizarea **c.** în terapeutica leziunilor osoase și a calculozei renale. (A.V.)

CALCIU, elementul care, sub formă de fosfat și carbonat, dă substanța solidă a oaselor; în sînge se găsește o cantitate constantă de circa 10 mg la litru (calcemie normală); în anumite afecțiuni calcemia poate crește (reumatisme) și atunci **c.** se elimină prin urină (calciurie); **c.** este necesar în coagularea sîngelui, în procesele de osificare (alături de fosfor și vitamina D), în echilibrul mineral al sîngelui (în lipsa lui se produc crize de hipersensibilitate); zilnic omul are nevoie de circa 1 g **c.** pe care îl ia din lapte, zarzavaturi etc. (E.P.)

CALCUL, formațiune dură, adesea de consistență pietroasă, care apare în canalele sau cavitățile organismului în urma precipitării substanțelor conținute în lichide. Apariția **c.** se datorește inflamației (sărurile se precipită în jurul exsudatelor), stagnării lichidului (urmată de concentrarea și precipitarea sărurilor) sau creșterii concentrației unor substanțe. De obicei, întîlnim **c.** la nivelul căilor biliare *(litiază biliară)* sau urinare *(litiază renală)*, dar pot fi găsiți rar și în canalele excretoare ale pancreasului, glandelor salivare (sialoliți), în intestin (enteroliți, coproliți), bronhii (bronholiți), precum și în interiorul vaselor, în special al venelor (fleboliți), producînd o simptomatologie mai mult sau mai puțin exprimată. Litiaza biliară reprezintă o complicație a colecistitelor, sarcinilor repetate sau a unor tulburări în metabolismul colesterolului și pigmenților biliari. **C.** *biliari* sînt formați din colesterol, bilirubină sau săruri, uneori avînd o compoziție mixtă. De multe ori se complică cu infecții sau pot obstrua canalele biliare producînd icter mecanic. Litiaza renală este de asemenea urmarea unor infecții a căilor urinare sau a unor tulburări de metabolism, legate de regimul alimentar și de apa de băut. **C.** *renali* sînt formați din urați, oxalați, fosfați sau săruri de calciu. **C.** *urinari* se complică cu inflamații ale căilor urinare, în spe-

Scanned with OKEN Scanner

cial pielite sau nefrite sau pot duce, prin obstrucția acestor căi la producerea hidro- sau pionefrozei. Ambele forme de litiază (biliară sau renală) se traduc prin crize foarte dureroase denumite colice biliare sau renale. Tratamentul crizelor se face prin repaus la pat, cu aplicare de căldură locală și medicație antispastică. Infecția se combate prin antibiotice și se încearcă dizolvarea **c.** prin regim bogat în lichide și medicamente. Recidivele se previn prin regim alimentar excluzînd substanțele generatoare de **c.** și cură repetată hidrominerală. (G.S.)

CALCULOZĂ v. CALCUL

CALMANT, medicament sau procedeu care micșorează și chiar îndepărtează durerile, colicile, tusea etc.; dat fiind și acțiunea toxică a unora, **c.** se iau numai la prescripția medicului. (E.P.)

CALORIE, unitate de măsură (tolerată) a cantității de căldură. Se definește ca fiind cantitatea de căldură necesară ridicării cu un grad a temperaturii unui gram de apă (între 19,5°C și 20,5°C de ex.). Multiplul ei este kilocaloria (kcal) = 1000 calorii; therma kcal. = 100 kcal. = 100.000 cal. Cheltuiala bazală de energie a unui om adult este de 40 kcal. pe m^2 de piele într-o oră. Pe zi este de aprox. 2460 kcal pentru un om de înălțime și greutate medie (1,80 m^2 piele) care face o muncă fizică ușoară și un exercițiu fizic ușor (plimbare). La această valoare de întreținere se adaugă 50 kcal/oră pentru profesiunile sedentare, 50—90 kcal/oră pentru muncile fizice ușoare, 50—140 kcal/oră pentru muncile moderate și 140 kcal/oră pentru muncile grele. Pentru stabilirea rațională a rațiilor alimentare zilnice se ține seama pe lîngă conținutul lor în vitamine, săruri minerale și de valoarea lor calorigenă, care pentru principalele grupe de alimente se consideră în medie: glucide (zaharuri) — 4,1 kcal/gram; proteine (cărnuri) — 4,2 kcal/gram; lipide (grăsimi) — 9,4 kcal/gram. (G.F.)

CALUS, țesutul ce apare la sudura oaselor fracturate; unde se simte o îngroșare care doare multă vreme; nu rareori un **c.** anormal se datorește mișcărilor nepermise cu membrul fracturat. Ca urmare osificarea se face anormal și apasă nervii vecini de unde durerile, sau comprimă vasele, de unde senzația de frig a regiunii respective sau a membrului. (E.P.)

CANALUL BOTALLO, face parte din sistemul circulator al fătului, realizînd legătura între artera aortă și artera pulmonară, ca și orificiul BOTALLO, care face legătura între cele două atrii ale inimii. În mod normal, la naștere ambele se obturează. Neînchiderea necesită intervenție chirurgicală. (Z.K.)

Scanned with OKEN Scanner

CANCER (TUMOARE MALIGNĂ), excrescenţă sau umflătură care creşte rapid, infiltrează ţesuturile învecinate, se răspîndeşte în alte organe pe calea vaselor limfatice sau sanguine producînd tumori secundare sau metastaze; poate recidiva după operaţie iar netratat duce la moarte. Poate porni din orice organ, dar în special din stomac, bronhii, uter, mamelă, piele, ganglioni. Se recunoaşte după forma neregulată, cu aspect de conopidă, deseori ulcerată, de culoare albicioasă, dură, sîngerînd uşor. La microscop are aspect caracteristic, datorită neregularităţilor şi chiar monstruozităţilor pe care celulele care formează **c.** le prezintă faţă de cele normale. Aceasta permite recunoaşterea **c.** într-un fragment de ţesut recoltat din leziunea suspectă (metoda biopsiei) sau chiar prin examenul microscopic al diferitelor secreţii şi excreţii, care pun în evidenţă prezenţa de celule canceroase (examen citologic). Reprezintă a doua cauză de mortalitate, după bolile cardiovasculare. Apare, în special, după 40 de ani, fiind rar în copilărie şi tinereţe. Se datoreşte transformării celulelor normale ale organismului în celule bolnave, canceroase, datorită unor mutaţii produse de factori cancerigeni, sau carcinogeni. După ţesutul de origine, tumorile maligne se clasifică în carcinoame sau epitelioame (plecate din ţesutul epitelial), sarcoame (din ţesuturile conjunctive), tumori nervoase (din ţesutul nervos), tumori melanice (din pete pigmentare) şi teratoame sau disembrioame (din resturi de celule embrionare). Succesul tratamentului **c.** constă în recunoaşterea sa timpurie, înainte de apariţia metastazelor, cînd un tratament chirurgical sau radiologic corect duce la vindecarea sa definitivă. Medicul trebuie consultat totdeauna în cazul unei răni care nu se vindecă, a hemoragiilor, umflăturilor persistente, slăbirii în greutate şi forţă fizică. În cazuri avansate, ameliorări apreciabile se obţin cu tratamente radiologice speciale sau substanţe anticanceroase (citostatice). **C.** *gastric*, cea mai frecventă formă de **c.** din ţara noastră, ca şi în alte ţări, produce dureri ale stomacului, care spre deosebire de ulcere nu sînt ritmate de alimentaţie ci au un caracter neregulat şi progresiv. Este însoţit de slăbire în greutate şi forţă fizică, pierderea poftei de mîncare (în special pentru carne), uneori greţuri şi vărsături cu aspect de drojdie de cafea. Diagnosticul se stabileşte prin examenul radiologic. **C.** *bronhopulmonar*, reprezintă de asemenea o formă frecventă de **c.**, care produce tuse cu expectoraţii sanguinolente, mai rar adevărate hemoptizii, ca şi dispnee sau senzaţie de opresiune toracică, uneori junghiuri. Bolnavul slăbeşte în forţă fizică şi

Scanned with OKEN Scanner

greutate. Examenul radiologic, completat cu examenul citologic al sputei și eventual de bronhoscopie, asigură diagnosticul. **C.** *uterin* este cea mai frecventă localizare a **c.** la femeie. Atrage atenția asupra lui hemoragia uterină între cicluri sau după instalarea menopauzei, într-un stadiu mai avansat este complicat cu o scurgere purulentă. Examenul ginecologic stabilește diagnosticul. Formele incipiente, clinic inaparente de **c.**, pot fi recunoscute printr-un examen citologic al secreției vaginale obținută de la femei aparent sănătoase. **C.** *mamar* este, de asemenea, o formă frecventă de **c.** la femeie (în unele țări cea mai frecventă formă). Apare ca un nodul dur, de formă neregulată, în sîn. Cea mai indicată metodă de diagnostic într-un stadiu incipient este palparea atentă a sînilor de către femeie odată pe lună și prezentarea la medicul specialist îndată ce observă un astfel de nodul. Deoarece nu orice astfel de modificare este un **c.**, diagnosticul se va preciza prin examen radiologic, citologic sau executarea unei biopsii. **C.** *cutanat* apare de cele mai multe ori la față sau la buză, mai rar avînd alte localizări, sub forma unei mici ulcerații cu margini neregulate care nu prezintă tendință de vindecare ci dimpotrivă se extinde și produce sîngerări. Netratat, se întinde pe largi suprafețe (ulcus rodens). **C.** *cavității bucale* apare de asemenea ca o ulcerație neregulată, cu margini dure, neregulate, și fondul sîngerînd, care se extinde progresiv, întîlnită de obicei la nivelul limbii sau al mucoasei obrajilor. (G.S.)

CANCERUL SÎNGELUI v. LEUCEMIE

CANCEROFOBIE, frică nemotivată de cancer; teama aceasta face pe bolnav să recurgă la examinări multe, laborioase și inutile. Cu toate asigurările primite bolnavul își manifestă neîncrederea față de toți acei care încearcă să-l convingă că nu are cancer. **C.** apare în neuroză anxioasă, psihastenie, isterie etc. (A.S.)

CANDIDOZĂ, boală produsă de ciuperca *Candida (Monilia) albicans,* în special la copiii mici, debili, caracterizată prin apariția pe mucoasa bucală, a unor mici membrane albicioase care se detașează cu ușurință (mărgăritărel). În cazuri mai grave, în special în urma unor tratamente prelungite cu antibiotice, leziunea se poate extinde la alte mucoase (căile respiratorii) sau la piele, sau să producă chiar septicemii. Se tratează prin spălături locale cu soluții antiseptice și antibiotice cu acțiune antifungică. (G.S.)

CAPACITĂȚILE RESPIRATORII, ale plămînilor, reprezintă volumele de aer care pot exista în a-

Scanned with OKEN Scanner

cesta în mod normal; a *aerlui respirator normal* (500 cc), a *aerului complimentar* (în urma unei inspirații profunde mai intră cca 1500 cc de aer), a *aerului de rezervă*, pe care-l putem elimina într-o expirație forțată (cca 1500 cc) și a *aerului rezidual*, pe care nu-l putem scoate din plămîn decît prin pneumotorax (cca 1500 cc). Pulmonul poate avea maximum 6000 cc aer, dar în mod normal numai 4500 cc (se numește capacitatea totală a pulmonului). Suma aerului respirat normal, a aerului complimentar și aerului de rezervă constituie capacitatea vitală. (V. RESPIRAȚIE). (E.P.)

CAPILAR, vas de sînge foarte subțire (între 5—30 μ Ø) în general de diametrul globulelor roșii, care trec prin el, care face legătura între arteriole și venule. Pereții **c.** sînt alcătuiți dintr-un singur strat de celule endoteliale, astfel că sînt foarte subțiri și prin ei se pot face schimburile de soluții și substanțe nutritive din sînge înspre țesuturi (la capătul arterial) și dinspre țesuturi în spre sînge (la capătul venos). **C.** constituie porțiunea cea mai importantă a aparatului circulator, toată activitatea inimii și a vaselor este în slujba schimburilor de la nivelul **c.** Suprafața lor totală din interiorul tuturor organelor la om depășește 6500 m². În repaus nu toate **c.** unui organ (ex. mușchi) sînt deschise, astfel că prin ele trece o cantitate mai redusă de sînge; dar în activitatea organului se deschid toate *c.* și cantitatea de sînge care trece poate fi de zeci de ori mai mare ca în repaus. În urma acestor variații de circulație, volumul unui organ e mai mic sau mai mare (pletismografie) el putîndu-se măsura, și prin aceasta ne poate indica gradul lui de activitate. Pe traiectul *c.* se găsesc niște celule închise care se pot contracta, reglînd astfel debitul lor de circulație. Gradul de contracțiune este determinat pe de o parte de substanțele de catabolism al țesutului respectiv (cu cît sînt mai multe, cu atît se relaxează contracțiunea celulelor musculare inelare), pe de altă parte, de influențe nervoase ce vin din centrii hipotalamici sau chiar din scoarța cerebrală (ne înroșim cînd mințim!). V. ARTERĂ, VENĂ (E.P.)

CARACTER 1) Trăsătură particulară, specifică: 2) ansamblul de trăsături și manifestări comportamentale determinate de influența educației și a întregii tradiții socio-culturale. (A.S.)

CARACTERE SEXUALE sînt modalitățile după care putem cunoaște un sex; date de prezența gonadelor: (testicul și ovar) și pot fi morfologice, comportamentale, psihice; sînt determinate de prezența hormonilor sexuali masculi sau femeli. Ele pot fi **c.s.** *primare* (spermatozoidul și ovulul, împreună cu organele sexuale mascule și fe-

Scanned with OKEN Scanner

mele) sau **c.** *secundare*, determinate de secreţiile hormonale ale glandelor sexuale mascule (predominanţa de testosteron) sau de cele femele (predominanţă de oestrogeni). Dintre cele morfologice: (la bărbat) corpul mai musculos, prezenţa bărbii şi a mustăţilor, pilozitatea caracteristică, vocea mai groasă; la femeie corpul mai fin, mamelele, bazinul şi şoldurile mai dezvoltate, pilozitatea pubiană în triunghi cu baza în sus, vocea mai subţire etc. (la animale: la broască o calozitate pe degetul 1 al membrelor anterioare, la masculi, la tritoni prezenţa crestei pe spate, la cocoş creastă dezvoltată, pinteni, coadă de pene lungi; la găină creastă mică, fără pinteni, penaj şters; la marsupiale punga marsupială; la leu coama, la ţap, berbec, cerb, coarne mai mari decît la capră, oaie şi căprioară). **C.s.** apar după maturitatea sexuală şi unele din ele pot dispare odată cu regresiunea ovarelor (menopauză) sau extirparea glandelor sexuale. (E.P.)

CARANTINĂ, procedeu de izolare a unui individ suspect de o boală contagioasă care a fost în contact cu un asemenea bolnav, pe o perioadă care corespunde cu timpul de incubaţie a bolii, cu scopul de a preveni răspîndirea ei. (D.H.)

CARBON, elementul principal, care stă la baza tuturor substanţelor organice care alcătuiesc materia vie; are proprietatea de a se uni atît cu elemente electropozitive (H, N, S, P) cît şi cu cele electronegative (O), şi cu el însuşi, alcătuind lanţuri (catene) ce pot fi lineare (ca în proteinele din grupa keratinelor, elastinelor etc.) sau spiralate şi globulare (ca în albumină, gliadină etc.). **C.** cu oxigenul dă oxidul de **c.** (CO) un gaz toxic, ce se combină cu hemoglobina în mod definitiv, dînd un compus nedisociabil (carboxi-Hb) şi prin blocarea Hb se ajunge la asfixie şi moarte. CO se degajă din cărbunele aprins, din sobele care nu au ardere bună, din gazul metan etc. În caz de intoxicaţie individul trebuie scos imediat la aer curat, să i se facă respiraţie artificială, urgent chemat medicul pentru transfuzii de sînge. **C.** cu oxigenul dă şi bioxidul de **c.** (CO_2), care rezultă şi din oxidările complete ale alimentelor (cu C) în organism. CO_2 excită normal centrul respirator din bulb. Dacă în aer este o cantitate mare de CO_2 (de ex. în săli rău aerisite), cel din organism nu se mai poate elimina bine, se acumulează în sînge şi ţesuturi şi dă cefalee, ameţeală, vomă, cianoză, leşin. Este suficient să se iasă la aer curat, ca aceste simptome să dispară. Sub presiune sau sub influenţa anhidrazei carbonice, CO_2 cu apă dă acidul carbonic, sub care formă, CO_2 de la ţesuturi e dus prin sînge pînă la pulmoni, unde se degajă sub formă gazoasă de CO_2; CO_2 este un

excitant al mișcărilor gastro-intestinale; CO_2 înghețat la — 79° se folosește ca „zăpadă carbonică" atît în laboratoarele de analiză, cît și pentru tratamentul unor afecțiuni cutanate (epitelioame, ceratoame etc.) (E.P.)

CARBUNCUL (FURUNCUL ANTRACOID), inflamația purulentă a unui grup de foliculi sau glande ale pielii, ducînd la apariția unei colecții purulente cu multiple căi de evacuare a puroiului care amintește leziunea produsă de bacilul antrax. Se tratează chirurgical și prin administrare de antibiotice.(G.S.)

CARDIA, sfincterul care separă esofagul de stomac fiind alcătuit din musculatură netedă și striată; se deschide la înaintarea bolului alimentar prin esofag și se închide cînd stomacul prezintă contracțiunile tonice sau peristaltice. Poate fi deschis în timpul vomei. (E.P.).

CARDIOGRAFIE, metodă de înregistrare grafică a bătăilor inimii; **c.** se poate face la animale prin introducerea unui cateter cu o pîlnie elastică mică în interiorul cavităților inimii și înregistrarea — prin transmisie cu aer — a variațiilor de presiune (metoda Chauveau-Marey la cal): **c.** prin aplicarea unei capsule cu membrană elastică de cauciuc, la om, pe locul unde se simte mai bine șocul apexian și transmiterea prin aer a variațiilor de presiune la o altă capsulă pe membrana căreia joacă o peniță ce înscrie mișcările corespunzătoare bătăilor inimii pe un cilindru înregistrator (cardiograf); **c.** prin înregistrarea variațiilor electrice ale inimii, în care caz se numește electrocardiografie sau prescurtat ECG. Din studiul cardiogramei se știe că auriculul se contractă timp de 1/8 sec. și stă 7/8 sec., iar ventriculele se contractă imediat după auricule, timp de 3/8 sec. și apoi stau 5/8 sec.; în total deci inima se contractă 4/8 sec. și stă în repaus alte 4/8 sec., astfel inima activează într-un regim perfect echilibrat și din acest motiv ea poate funcționa timp de zeci de ani fără să obosească. Pe cardiogramă se pot localiza și momentele cînd se aud zgomotele inimii: unul mai surd în timpul contracțiunii ventricolului stîng și altul mai sonor în timpul relaxării ventriculare (după ce sîngele a fost împins în artera aortă) și închiderii bruște a valvulelor sigmoide; de asemenea pe cardiogramă se poate proiecta ECG ale căror variațiuni de potențial electric se însumează cu literele PQRST și se constată cărui moment al contracțiunii cardiace le corespund. (E.P.).

CARENȚĂ, lipsă, deficit; ex. **c.** *afectică*, **c.** *vitaminică* etc. boli de **c:** avitaminoze (beri-beri, scorbut, rahitism), insuficiențe alimentare (lipsă de unii aminoacizi esențiali) etc. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

CARIE, leziune în urma căreia se pierde o parte dintr-un dinte (sau os) ducînd la formarea unei cavităţi. **C.** *dentară* apare în urma lezării stratului exterior protector al dintelui (smalţ), care permite invadarea de către microbii din cavitatea bucală a stratului subiacent, dentina. Apare la nivelul acestui strat o cavitate de diferite dimensiuni şi profunzimi (**c.** *primară*). Aceasta atinge curînd pulpa dentară producînd inflamaţia dureroasă a acesteia (pulpită) sau necroza acesteia (gangrenă). Interesarea pulpei se complică cu diferite leziuni în jurul rădăcinei dintelui ca periodontita (inflamaţia ţesuturilor care leagă dintele de osul maxilar), osteita alveolară (inflamaţia ţesutului osos care delimitează alveola dentară), abcesul radicular. La nivelul rădăcinii, prin cronicizarea inflamaţiei poate apare granulomul periradicular, care constituie un focar de infecţie responsabil de producerea unor leziuni la distanţă (leziuni cardiace, reumatism articular, nefrită). **C.** dentară poate fi prevenită prin păstrarea unei igiene riguroase a cavităţii bucale (spălarea atentă a dinţilor după mîncare, evitarea alimentelor dure sau fierbinţi). Odată apărută trebuie tratată de specialistul stomatolog (curăţirea cavităţii de ţesut necrotic şi obturarea ei cu material special — plombă). **C.** *secundară*: cavitate care apare la periferia unei **c.** *primare* obturate anterior. **C.** *recidivă:* care îşi continuă evoluţia în porţiunea cea mai profundă a unei **c.** *primare* obturate anterior. Se pare că boala se produce prin descompunerea resturilor alimentare rămase pe suprafaţa dinţilor şi în special în fisurile smalţului de către microbii din cavitatea bucală. Apar produşi, în special acizi, capabili să atace smalţul în punctele unde este mai subţire. Apariţia **c.** dentare se pare că este legată de tipul de alimentaţie. **C.** *osoasă:* cavitate apărută la nivelul unui os interesat de diferite procese inflamatorii (osteomielită, tuberculoză). (G.S.)

CARIOKINEZĂ, ansamblul modificărilor nucleare şi protoplasmatice care au loc în timpul diviziunii celulare. (E.P.)

CAROTEN (CAROTENOIZI), hidrocarburi nesaturate cu catene laterale colorate în galben sau galben-portocaliu, sintetizate de plante de unde le iau şi animalele (care nu le pot sintetiza). În concentraţii mai mari se găsesc în morcovi şi gălbenuş de ou. **C.** reprezintă provitaminele A. Transformarea acestora în vitamină A se face în ficatul animalelor, sub influenţa unei enzime: carotenaza. În organismele animale se acumulează în ficat şi rinichi. (V. VITAMINA A). (G.F.)

CAROTIDĂ, arteră principală (dreaptă şi stîngă) care duce

sîngele oxigenat la cap; compresiunea **c.** și deci întreruperea circulației sîngelui mai mult de 2 1/2 — 3 ne, duce la moartea individului prin lipsa de oxigenare a creierului; la sacrificarea animalelor (mai ales pentru consum: porci, oi, păsări) se taie **c.** și astfel sîngele iese la exterior și după 3 minute animalul moare; în vechime tăierea **c.** era practicată și în sacrificarea jertfelor omenești. (E.P.)

CARTILAJ, țesut de consistență semidură (putîndu-se tăia cu cuțitul), formînd singur sau în asociație cu țesutul osos scheletul unor organe, și suprafețe de articulare. Este format din celule ovale (celule cartilaginoase, condrocite), conținute într-o capsulă care le separă de o substanță fundamentală (condrina), ce poate conține o cantitate variabilă de fibre elastice (cartilaj elastic) sau conjunctive (cartilaj fibros). Se găsește la nivelul pavilionului urechii, laringelui, nasului, între vertebre (discuri sau meniscuri intervertebrale), acoperă suprafețele de contact ale oaselor (**c.** *articular*). O parte din oase provin din osificarea unui nodul cartilaginos (osificare). Creșterea oaselor în lungime se face de asemenea pe baza unui țesut cartilaginos, situat la limita dintre epifiză și diafiză (**c.** de creștere), care se osifică la maturitate. La vîrste înaintate există tendința de osificare a **c.** (G.S.)

CASTRARE, extirparea glandelor sexuale, a testiculelor la bărbați sau a ovarelor la femei, fie cu intervenție chirurgicală, fie prin radioterapie aplicată asupra acestor glande, care sînt foarte sensibile la acțiunea razelor roentgen. La bărbat **c.** poate fi consecința unui traumatism, alteori o boală (TBC, tumoare), necesită extirparea testiculelor sau a ovarelor. **C.** se face la bărbați și în cazul carcinomului prostatei, care este hormonodependent, sau a ovarelor în cazul cancerului glandei mamare. Dacă **c.** este făcută înaintea perioadei de pubertate bărbatul devine eunuc iar după pubertate caracterele lui sexuale secundare persistă, însă bărbatul devine impotent; **c.** la femei este urmată de bufeuri de căldură, amețeli, cafelee, insomnii, obezitate, nu rareori de tulburări psihice; cu cît **c.** se face mai tîrziu, cu atît această simptomatologie e mai redusă. În orient s-a practicat **c.** la bărbați spre a obține eunuci. (A. V. + E.P.)

CAȘEXIE sindrom (grupă de simptome) caracterizat printr-o slăbire progresivă, pînă la emaciere; se observă lipsa de apetit, tegumente palide, fine, uscate, pilozitatea axilo-pubiană redusă pînă la dispariție, unghii friabile, părul capului rar, subțire (cade), bradicardie, hipotensiune, anemie. Din punct de vedere neuropsihic, bolnavii de **c.** sînt astenici, cu încetinire

în vorbire şi ideaţie, anxioşi-depresivi, melancolici. Funcţiunile lor endocrine sînt insuficiente — lipsă de menstruaţie la femei, impotenţă la bărbaţi, hipotiroidism, insuficienţă suprarenală (Addison alb). **C.** are numeroase forme: 1) **c.** *nervoasă* apare cu mai mare frecvenţă la fete tinere, poate fi pur funcţională sau datorită unei encefalite în antecedente; 2) forme *endocrine*, predominant hipohipofizare, hipotiroidiene sau hiposuprarenale; 3) forme cu *anemii* grave; 4) forme *digestive*. După cauze: 1) forma *tumorală*, *diabetică*, postinfecţioasă, traumatică (craniană), *iatrogenă* (apărută după intervenţiile chirurgicale, făcute pe hipofiză), *carenţială* (după carenţă alimentară îndelungată), formă *nervoasă* etc. Tratamentul **c.** este substitutiv, compensarea deficitului hormonal, simptomatic, antianemic, cardiotonic şi alimentaţie (la nevoie, artificială). Prognosticul este în funcţie de cauză. **C.** *lui Simmonds* este descrisă de acest autor, în 1912, pe baza unui caz observat de el; o distrugere completă a hipofizei, cu slăbirea progresivă în greutate, cu o serie de simptome somatoviscerale metabolice, endocrine şi neuropsihice. Observaţiile ulterioare au arătat însă, că pe de o parte **c.** nu este un apanaj necondiţionat al distrugerii hipofizei (Sheehan a descris un sindrom de necroză hipofizară după o naştere complicată fără **c.**; pe de altă parte, există o serie întreagă de **c.** cu cauze extrahipofizare, avînd ca simptom principal **c.** (boli infecţioase cronice, netratate: TBC, cancer, în faza lor avansată, tulburări de nutriţie, carenţiale, **c.** nervoasă etc.). Termenul de **c.** a intrat deci azi în domeniul istoricului, cu atît mai mult, cu cît centrii care reglează funcţiunile de metabolism sînt localizaţi — după cunoştinţele noastre actuale — în afară de hipofiză, în regiunea hipotalamică. Un proces care alterează sau distruge hipofiza, poate trece şi asupra acestor centri, realizînd astfel un complex de insuficienţă neurohipofizară + **c.** aşa cum a văzut şi descris Simmonds. (A.V.)

CATALEPSIE (FLEXIBILITATE CEROASĂ), tulburare psihomotorie în cadrul căreia se menţine fără folos, timp îndelungat o anumită poziţie luată sau impusă persoanei. **C.** survine în catatonie, stări confuzive etc. (A.S.)

CATAPLASMĂ, aplicare de diferite substanţe, mălai, sare, nisip, eventual un medicament, care, după încălzire, se aplică pe diverse regiuni ale corpului pentru calmarea durerilor (colici gastrice, dureri reumatismale). Frecvente sînt **c.** cu muştar (dar cu atenţie să nu producă arsuri). În general **c.** sînt un ajutor eficace, căci produc vasodilataţie puternică a regiunii pe care sînt

Scanned with OKEN Scanner

aplicate şi prin creşterea debitului de sînge micşorează durerile. (E.P.)

CATAPLEXIE, dispariţia bruscă a tonusului neuromuscular, în urma căruia persoana poate cădea. **C.** poate fi produsă de o emoţie puternică; poate apărea şi în epilepsie. Durata unei crize de **c.** este variabilă (secunde-minute), timp în care bolnavul rămîne conştient. (A.S.)

CATAR DE FÎN, îmbolnăvire catarală, a mucoaselor nazale, ce apare brusc, de obicei sezonier, legat de strînsul fînului sau de înflorirea unor flori (primulă). Particulele de polen, suspendate în aer, pătrund în nas, provoacă o senzaţie de mîncărime, uscarea gurii, strănut, în acelaşi timp se produce o secreţie bogată, seroasă, a mucoaselor nazale şi oculare. **C. de f.** aparţine bolilor alergice, şi este condiţionat de o hipersensibilitate a organismului; tratamentul este simptomatic, antialergic şi — dacă este posibil — depistarea agentului provocator, urmată de desensibilizare. (A.V.)

CATARACTĂ v. ALBEAŢĂ

CATATIMIE, tulburare de afectivitate în sensul îngustării sferei de interese şi intensificării trăirii; se observă în stările depresive, paranoide. (A.S.)

CATATONIE, sindrom din domeniul tulburărilor de activitate şi voinţă; simptome principale: stereotipii de atitudine şi de mişcare, flexibilitate ceroasă, opoziţie, negativism, fenomene de ecou etc. **C.** apare în schizofrenie şi în stările confuzive postinfecţioase sau toxice. (A.S.)

CATETER, tub de cauciuc, de material sintetic, de sticlă sau de metal, avînd diferite diametre şi lungimi, utilizat frecvent în evacuarea conţinutului vezicii urinare = cataterizare. Se face, la bărbaţi, cu un **c.** de cauciuc sau de metal iar la femei cu un **c.** de sticlă în scop terapeutic (evacuarea retenţiei de urină) sau de diagnostic (luarea urinei sterile pentru examinare de laborator) (A.V).

CATGUT, fir de material resorbabil steril, format din ţesutul conjunctiv al intestinului (de oaie în special), care după tratament alcătuieşte o substanţă organică rezistenţă cu care se cos plăgile sau se fac mai ales cusăturile organelor interne (intestin, artere, vene) şi care după circa o săptămînă se resorb complet, timp în care s-a făcut şi sutura părţilor secţionate prin operaţii. (E.P.)

CAUSTIC, calitatea unor substanţe sau corpuri de-a distruge ţesuturile atinse (ex. fierul încins, acidul sulfuric sau azotic concentrate, soda caustică, amoniacul concentrat etc.); cînd se aplică pe piele, produc escare; sînt deosebit de grave cînd atacă organele interne (stomac),

Scanned with OKEN Scanner

producînd dureri mari; în caz de intoxicaţii cu substanţe caustice pentru acizi se vor administra alcalii, iar pentru alcalii se vor da acizi slabi. (E.P.)

CAUTER, instrument chirurgical, avînd ca parte principală un fir metalic incandescent (pe cale electrică) cu care se pot îndepărta prin ardere diferite malformaţii existente pe suprafaţa pielii sau în interiorul corpului. (Z.K.)

CAVERNĂ, termen generic pentru un gol ce rămîne după eliminarea unui ţesut necrozat, de obicei în tuberculoză; este delimitat de un ţesut de granulaţie, scleros ce se formează în organul lezat. **C.** are dimensiuni variabile, poate fi *închisă,* incapsulată de către un ţesut fibros, drept expresie a apărării organismului sau *deschisă;* eliminîndu-şi în acest caz din urmă, conţinutul său infecţios, prin bronhie, sub formă de spută. Rareori cauza **c.** este un proces de embolizare pulmonară de către un corp străin, sau o masă tumorală care circulă în sînge aceasta astupă o ramură a arterei pulmonare şi provoacă infarct. Ţesutul pulmonar, rămas fără aprovizionare de sînge, suferă o necroză, care se lichefiază şi se resoarbe sau se elimină prin bronhii, lăsînd în urmă o **c.** (A.V.)

CAVITATE BUCALĂ, poarta de intrare a tubului digestiv prin care pătrund alimentele în organism; **c.b.** e închisă spre exterior de buze şi e alcătuită dintr-o cavitate delimitată de oasele palatine în sus, de limbă în jos, de arcadele dentare, lateral; înspre partea posterioară se continuă cu faringele; în **c.b.** alimentele sînt parţial sfărîmate cu ajutorul dinţilor amestecate cu salivă cu ajutorul limbii pentru înmuiere, gustate şi apoi înghiţite; au loc o serie de excitaţii (mecanice, gustative) care stau la baza reflexelor de secreţii digestive; din cauza contactului prim cu alimentele, **c.b.** poate fi sediul unor fenomene bacteriene, pe care în parte saliva le neutralizează prin proprietăţile ei bactericide; această acţiune trebuie ajutată prin spălarea dinţilor, folosirea unor dezinfectante bucale (apă de gură), repararea dinţilor stricaţi (sedii de fermentare şi putrezire), respiraţie cît mai puţin pe gură (pentru a evita intrarea de bacterii din aer). Afecţiunile **c.b.** sînt variate: printre anomaliile congenitale amintim buza de iepure (cheiloschizis), gura de lup (cheilognatopalatoschizis) şi diferite alte fisuri bucale; microstomia (buzele prea mici), gura prea mică (sinchelie), microcheţie, achelie, (buzele prea mici sau chiar lipsă). Inflamaţia **c.b.** se numeşte *stomatită,* sau dacă numai o parte din ea suferă = *cheilită* (inflamaţia buzelor), *gingivită* (mucoasa gingivală inflamată) sau *glosită* (inflama-

ţia limbii). Inflamaţiile **c.b.**: stomatită acută, cataralâ, purulentă, pseudomembranoasă, flegmonoasă, ulceroasă. Formele stomatitei cronice, specifice: tuberculoasă, sifilitică, ca să amintim numai cele mai frecvente forme. Printre afecţiunile parazitare, cea mai frecventă este scorul, datorită ciupercii: *Oidium albicans*, care apare în special la copiii mici. Tumorile benigne ale **c.b.**: fibroame, lipoame, angioame etc. şi cele maligne: carcinomul (al limbii, al buzelor), şi mai rar sarcomul (gingival, lingual); o formă deosebită de tumoare gingivală este epulis-ul, care poate fi benign sau malign (degenerat sarcomatos). (E.P. +A.V.)

CĂILE PIRAMIDALE, fascicule de fibre nervoase descendente (motoare), avînd originea în scoarţa emisferelor cerebrale; sînt căile mişcărilor voluntare, care transmit excitaţiile neuronilor din zona motoare (girusul frontal ascendent) la coarnele anterioare ale măduvei spinării. O parte din **c.p.** la nivelul bulbului, se încrucişează, de unde şi denumirea de **c.p.** *încrucişate* iar celelalte (**c.p.** *drepte*), trec pe partea heterolaterală doar la nivelul segmentului unde fac sinteză. Leziunea **c.p.** (hemoragie cerebrală, traume mecanice etc.) atrage după sine paralizia jumătăţii heterolaterale a corpului (V. SISTEM NERVOS CENTRAL). (Z.K.)

CĂRBUNE MECIDINAL (CĂRBUNE ACTIV), cărbune obţinut prin încălzirea, în absenţa aerului, a unor produse de origine animală sau vegetală care se foloseşte ca absorbant al gazelor din intestine, ca dezinfectant stomacal, antidot în intoxicaţiile cu arsen, fosfor, cianuri, morfină, ciuperci etc. (G.F.)

CĂRBUNE v. ANTRAX

CĂSCAT, act reflex motor, urmare a oboselii centrilor nervoşi; **c.** constă într-o inspiraţie profundă cu deschiderea gurii (în care timp se închid orificiile trompelor lui Eustache, deci nu se aude) şi expiraţie; în urma acestui „act motor" muşchii cervicali prin contracţia lor măresc debitul circulator al creierului şi centrii nervoşi primesc mai mult sînge. (E.P.+Z.K.)

CĂSĂTORIE, încheierea oficială a convieţuirii unui bărbat cu o femeie. Legile noastre nu permit **c.** pînă la vîrsta de 15 ani. Fiind legată de examenul medical (prenupţial), nu se admite în cazul bolilor infecţioase, transmisibile la oricare dintre partenerii examinaţi (tuberculoză deschisă, sifilis, blenoragie); **c.** consanguină, cu boli sau anomalii ereditare transmisibile. În cazul bolilor cardiace interdicţia este exagerată, accidentele sînt relativ rare la femeile cardiace. La bărbaţii cu aortită **c.** este interzisă numai dacă insuficienţa valvulelor aortice este decompensată. În arterioscleroză cu boală hipertensivă

Scanned with OKEN Scanner

c. este permisă cu autorizație medicală. La femeile cu îmbolnăviri cardio-venale, edeme, impune o precauțiune la sarcină. În caz de psihopatie, existentă înainte de căsătorie, tribunalul pronunță nulitatea **c.** În cazul existenței semnelor de boli sau malformații congenitale, ereditare, evidente, dacă examenul medical prenupțial declară caracterul transmisibil al acestora, **c.** este interzisă (E.P.)

CEAI MEDICINAL, extract apos obținut (prin diferite procedee: decocție, infuzie, macerație) din diferite organe ale plantelor medicinale (mușețel, tei, mentă, sunătoare etc.) care se întrebuințează ca adjuvante în tratamentul diferitelor boli. (G.F.)

CECITATE (ORBIRE), dispariția sau lipsa vederii; **c.** poate să fie cauzată de leziunea ochiului (cornee, cristalin, retină) dar și de leziunile căilor nervoase (nervul optic) sau a zonei de proiecție corticală. **C.** *psihică* survine în leziunea bilaterală a lobului occipital, fără ca bolnavul să știe că nu mai vede. (A.S.)

CECITATE VERBALĂ v. ALEXIE

CECITATE DIURNĂ v. HEMERALOPIE

CECUM, începutul intestinului gros, în care se varsă intestinul subțire, prin valvula ileo-cecală; la capătul **c.** se găsește apendicele. **C.** se poate inflama la indivizii care mănîncă mult și nu fac mișcări; poate fi bolnav de tuberculoză sau de cancer; **c.** este o regiune cu o bogată inervație proprie, de unde se comandă mișcările și secrețiile în restul colonului. (V. COLON). (E.P.)

CEFALEE (DURERE DE CAP), apare în foarte multe boli somatice sau psihice și îmbracă forme și localizări diferite, fiind însoțită de un cortegiu simptomatic extrem de divers; uneori durerea cuprinde întregul cap (intoxicații, meningită), alteori se localizează la ceafă sau numai la frunte; **c.** poate fi nocturnă (sifilis, tumori), sau matinală (neurastenie), după sau înainte de mese (la dispeptici digestivi) etc. Dacă **c.** este persistentă și acută, trebuie consultat medicul; dacă e ocazională, se poate lua un calmant (antinevralgic, piramidon, aspirină, cafea). **C.** nu trebuie confundată cu migrena (în care pe lîngă durerea de cap mai apar senzații de vomă, transpirații, tulburări de vedere etc.). (A.S.+ E.P.)

CELULĂ, unitatea morfologică și funcțională a tuturor organismelor; forma și mărimea ei pot varia după țesuturile pe care le alcătuiesc, (în medie la om au între 10—20 μ) dar toate au o structură destul de uniformă, avînd membrană, protoplasmă și nucleu; membrana **c.** are spre exterior un strat de mucopolizaharide, apoi două straturi de proteine între care există o pă-

Scanned with OKEN Scanner

tură de fosfoprotide; prin membrană pot pătrunde în **c.** anumite substanţe prin fenomenul de pinocitoză; protoplasma **c.** este alcătuită dintr-o mulţime de organite **c.**: mitocondrii în care au loc fenomenele de oxidare, aparatul Golgi, sub formă de dictiosomi, care împreună cu canaliculele ergastoplasmei, cu ajutorul ribozomilor, secretă diferitele produse de elaborare a **c.** (după specificul ţesuturilor respective); ribozomii fiind alcătuiţi din ARN sînt sediul propriu-zis al proteosintezelor celulare; ei se găsesc în lanţuri (polizomi) în lungul cărora este matricea dată de ARN nuclear şi transmis ARN-ului pentru secvenţa aminoacizilor care alcătuiesc proteinele; lizozomii sînt nişte formaţiuni care înglobează din protoplasmă anumite substanţe neutile, sau rezultate ale metabolismului şi printr-o digestie lizozomală se elimină la exterior; ***nucleul*** **c.** (unic, rar mai mulţi) conţine în cromozomii săi ADN, care reprezintă codul ereditar al speciei; el conţine şi multe enzime, cît şi foarte mulţi ribozomi. În cursul vieţii în **c.** are loc diviziunea celulară pentru a înlocui **c.** care mor; diviziunea **c.** poate fi *directă* (amibe) sau indirectă, cu sau fără reducere cromatică. **C.** corpului se divid prin mitoză, care prezintă mai multe faze; 1) profaza, în care filamentul cromatic al nucleului se rupe într-un număr dat de cromozomi (specific pentru fiecare specie) şi aceştia se dispun la mijlocul **c.** ca într-un aster; 2) *metafaza*, în care fiecare cromozom se divide longitudinal în două şi fiecare cromozom se divide longitudinal în două şi fiecare jumătate migrează pe filamente protoplasmatice spre unul din capetele **c.**; 3) *anafaza*, în care cromozomii se găsesc la cele două capete ale **c.** şi se reunesc intim într-un filament cromatic; 4) *telofaza*, în care între cei doi nuclei (fiecare cu acelaşi număr de cromozomi) se produce o membrană care separă **c.** iniţială în două **c.** fiice. **C.** reproducătoare se divid prin *meioză*, în care numărul cromozomilor se împarte de la început în două (în metafază), apoi diviziunea se face mereu cu un număr de jumătate, atît la spermatocite, cît şi la ovocite. După fecundarea în ou, numărul cromozomilor revine la normal. **C.** de acelaşi tip (structură şi funcţiune) se unesc în ţesuturi, numărul lor în acelaşi ţesut putînd fi enorm; creierul, de exemplu are peste 14 miliarde de **c.** nervoase. La multe ţesuturi **c.** se pot regenera, mai ales la cele care vin în contact cu acţiuni mecanice (epiderma, ţesutul epitelial al stomacului şi intestinului), **c.** epiteliului pulmonar etc.. Această putere de regenerare a **c.** lipseşte ţesutului nervos, a cărui **c.** uzate nu se refac, ci funcţiunea lor toate fi recuperată de alte **c.** care au stat în repaos. În general toate **c.** celorlalte ţesuturi se refac, astfel că

Scanned with OKEN Scanner

își înnoiesc și structura și funcțiunea. Numai după îndelungate funcțiuni ele se umplu de produși de catabolism toxici, pe care nu îi mai pot elimina și ne mai putînd fi înlocuite, duc la fenomenul de bătrîneţe și final la moarte. (E.P.)

CELULITĂ, inflamația țesutului celular subcutanat sau din jurul unor organe, apărută ca o afecțiune independentă sau o complicație a altor boli (boli infecțioase, septicemii). Cele mai frecvente localizări sînt *orbitare, perimaxilare, perifaringiene, pelviene, periprostatice, perivezicale.* Necesită tratament cu antibiotice sau chirurgical (G.S.)

CENTURĂ, legătură confecționată special pentru abdomen, în caz de ptoză, de hernie, de sarcină sau de grăsime; **c.** se face la indicația medicului de către atelierele ortopedice. (E.P.)

CEREBEL (CREIER MIC), formațiune mediană de substanță nervoasă cenușie situată în partea posterioară a encefalului, spre exterior. **C.** este format din 2 lobi (emisfere) cerebeloși legați cu o formațiune mai veche (vermis), care au rol important în echilibru și în tonusul mușchilor striați. Leziuni ale **c.** produc tulburări de atitudine și tărie musculară; extirparea (sau leziunea) unui lob determină poziții culcate pe partea respectivă, iar scoaterea vermisului duce la tulburări ale tuturor mișcărilor (devin nesigure, tremurătoare, slabe). Astfel de fenomene se produc și în embolii cerebeloase. (E.P.)

CERUMEN (CEARĂ), secreție a glandelor tegumentare din conductul auditiv extern; uneori se adună (împreună cu praful) așa de mult că formează un dop de **c.**, care înfundă urechea (se pierde auzul); se produce brusc, mai ales după spălarea de dimineață, cînd în conduct a pătruns puțină apă care a înmuiat dopul și l-a împins spre interior, pentru a-l extrage e bine să se consulte un medic specialist ORL. (E.P.)

CERVICALĂ, regiunea dinspre gît sau de la gîtul unor organe (uter, vezică). Ex.: vertebre cervicale, nervi cervicali, simpatic cervical etc. (E.P.)

CERVICITĂ, inflamația acută, subacută sau cronică a colului uterin. Poate fi cauzată de agenți bacterieni banali, ca strepto-, stafilo-, gonococi, sau specifici (foarte rar) sifilisul, tuberculoza. Forma acută se manifestă prin congestie, îngroșarea mucoasei cervicale și secreție, de obicei, muco-purulentă. În forma cronică apare și eroziunea (rana) porțiunii vaginale a colului. Tratamentul **c.** este ginecologic, local și general; în cazul formelor cronice electrocauterizarea, diatermocoagularea eroziunii sau în ultimă instanță amputația colului uterin. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

CEZARIANĂ operaţie care incizează linia mediană a abdomenului pentru a scoate la suprafaţă uterul din care apoi se scoate fătul; **c.** se practică în cazul în care bazinul mamei este strîmt, deformat etc. şi în cazul unui accident (moartea mamei), dacă nu au trecut mai mult de cîteva zeci de minute. (E.P.)

CHELIE v. ALOPECIE

CHELOID, cicatrice patologică, caracterizată prin formarea exuberantă de ţesut conjunctiv, simulînd uneori o tumoare. Se tratează prin radioterapie. (G.S.)

CHIASMĂ OPTICĂ, încrucişarea parţială a nervilor optici, la baza creierului, astfel că ambii ochi văd în acelaşi timp obiectele din partea stîngă sau cele din partea dreaptă. Ca urmare se poate aprecia bine distanţa la care se găseşte obiectul lateral. (V. OCHI.). (E.P.)

CHIL, lichid din chilifere, limfatice, cisterna lui Paquet şi canalul toracic; **c.** conţine multe globule albe (lipsesc total hematiile) şi picături de grăsime (E.P.)

CHILIFERE, capilare ale sistemului circulator limfatic ce se termină în „deget de mănuşă" între celulele ţesuturilor din organism; **c.** se găsesc în vilozităţile intestinale, absorb grăsimile din chimusul intestinal, pe care le conduc prin canalul toracic şi vena subclaviculară stîngă, evitînd astfel calea de absorbţie hepatică; grăsimile astfel absorbite sînt duse către ţesuturi şi se pot aici depozita sub formă de trigliceride. (V. SISTEM LIMFATIC). (E.P.)

CHIM(-US), conţinutul lichid al stomacului (**c.** *gastric)* şi al intestinului subţire (**c.** *intestinal*), alcătuit dintr-un amestec complex de apă, alimente sfărîmate aflate în diferite grade de degradare, enzime (specifice compartimentului digestiv respectiv), şi bacterii etc.; **c.** înaintează în lungul tubului digestiv pe baza unor reflexe care deschid şi închid sfincterele dintre diferitele segmente digestive (pilor, valvulă ileo-cecală) şi datorită mişcărilor intestinale (tonice, peristaltice etc.); după ce trece în intestinul gros **c.** pierde apa (prin absorbţie) şi se transformă în materii fecale. (E.P.)

CHIMIOTERAPIE, denumire generică pentru o terapie cu substanţe chimice în scopul tratării unor boli sau sindroame. Se foloseşte mai ales pentru a distruge bacteriile, fără a ataca şi celulele corpului; arsenicul omoară tripanosoma (boala somnului), spirochetele (sifilisul); chinina omoară hematozoarul (frigurile) etc., fără a dăuna celulelor şi ţesuturilor gazdei. (A.S.+E.P.)

CHININĂ, alcaloid chinolinic extras din scoarţa arborelui de **c.** *(Cinchona,* fam. *Rubiaceae).* În stare pură este o substanţă albă, cristalizată, fără miros, solubilă în apă şi solvenţi organici. Sub

formă de săruri care-s foarte amare (carbonaţi, etilcarbonaţi, clorhidraţi, sulfaţi etc.) se utilizează ca analgezic şi antipiretic. Se întrebuinţează de asemenea pentru combaterea malariei. Provocînd spasme uterine poate provoca avorturi, din care cauză nu se poate procura decît pe bază de reţetă medicală (G.F.).

CHIRURGIE, specialitate medicală care tratează bolile prin operaţii. Metodele **c.** se caracterizează prin deosebita lor eficienţă în ameliorarea sau vindecarea bolilor. Din **c.** *generală* s-au diferenţiat multe ramuri, care au dat discipline de sine stătătoare: ortopedia, neurochirurgia, ginecologia etc. (G.S.+D.H.)

CHIST, cavitate (pungă) anormală apărută în organism în urma dilatării unui mic focar preexistent, a resorbţiei unor exsudate sau ţesuturi necrozate sau datorită prezenţei unor paraziţi. Are un perete solid şi un conţinut lichid, mai rar aerian. În prima categorie intră **c.** apărute în diverse glande (**c.** *glandulare, salivare, pancreatice, foliculare, ale ovarului, renale)* sau în urma unor malformaţii (**c.** *branhiale,* **c.** *epidermoide* sau *dermoide),* **C.** *hematice* apărute din resorbţia unor hemoragii sau **c.** *cerebrale* sau osoase apărute din resorbţia unor necroze sau abcese din aceste organe ilustrează a doua categorie. **C.** *hidactic* poate apărea în orice organ, dar în special în ficat şi plămîni, în urma infectării cu parazitul *Taenia echinococus.* La unii bolnavi organe întregi se pot transforma în **c.** (boala chistică a ficatului, sau plămînului, rinichi polichistic) sau **c.** interesează întregul sistem osos (osteita fibrochistică generalizată); **c,** ovariene pot fi funcţionale şi dispar odată cu ciclurile sau pot fi cronice (vegetante) cînd pot evalua spre cancer. În majoritatea cazurilor **c.** se tratează chirurgical. (G.S.)

CHIURETAJ (RACLAJ), evacuarea conţinutului uterin, sau a mucoasei uterine, cu ajutorul unor instrumente speciale, numite chiurete. Materialul obţinut prin **c.** se trimite la examen histopatologic pentru stabilirea diagnosticului. **C.** are loc în cazul întreruperii sarcinii, făcută pe baza indicaţiunii medicale şi autorizaţiei procuraturii, fie pentru completarea unui avort spontan, sau criminal, incomplet, cu resturi placentare = **c.** *evacuator.* De asemenea, în toate cazurile de pierderi de sînge din uter, cu scopul de a opri hemoragia şi de a stabili cauza sîngerărilor, executînd un examen histopatologic din materialul evacuat; **c.** *explorator* se face cu anestezie locală sau generală, în condiţii de sterilitate şi — dacă este necesar — sub scutul antibiotic. (A.V.)

CIAN, gaz incolor, cu miros de migdale amare, foarte toxic, are acţiune lacrimogenă; blocînd fierul din hemoglobină împiedică transportul de oxigen de către ţesuturi.

Scanned with OKEN Scanner

Se degajă la descompunerea cianurilor metalelor bivalente (cupru, mercur). C-Ion conținut în acidul cianhidric și sărurile sale (cianuri), nitrili etc., datorită căruia substanțele respective au proprietăți toxice. (G.F.)

CIANOZĂ, coloraţie albăstruie a pielii sau a mucoaselor, datorită unei oxigenări insuficiente sau stagnării sîngelui la acel nivel. Se întîlneşte în special la bolnavii de inimă (insuficienţă cardiocirculatorie), boli pulmonare (pneumonii, tuberculoză, scleroze pulmonare) sau în boli vasculare (arterite, flebite, varice). Interesează cu predilecţie porţiunile inferioare ale corpului şi extremităţile (degete, buze, nas, pomeţi). În unele boli congenitale ale inimii în care sîngele venos se amestecă cu cel arterial datorită unei comunicaţii între atrii sau între arterele aortă şi pulmonară, **c.** este foarte exprimată (bolnavi albaştri). (G.S.)

CICATRICE, ţesut nou care acoperă o leziune de formă diferită, provenită fie prin incizii chirurgicale, fie prin traume mecanice, chimice, arsuri etc. Dacă plaga care a provocat-o este tratată medical atunci **c.** poate fi chiar neobservată; dacă însă tratamentul a fost inadecvat, **c.** are formă urîtă, disgraţioasă. În acest caz se poate apela la chirurgia estetică, care poate repara defectul (E.P.)

CICATRIZARE, procesul de vindecare a unei plăgi (răni) prin formare de ţesut conjunctiv care înlocuieşte ţesuturile distruse. Se face *per primam intentionem* (în plăgi chirurgicale sau neinfectate), cînd cicatricea are o extensiune minimă sau *per secundam intentionem*, cînd complicaţiile infecţioase ale plăgii duc la apariţia unor cicatrice mari, uneori vicioase. Cicatricele apărute după arsuri sau radiaţii au o anumită tendinţă de cancerizare. (G.S.)

CICLOTIMIE, formă uşoară a psihopatiei cu alternanţe de stări afective cu perioade de euforie şi hiperactivitate, sau cu depresie, cu inactivitate. (A.S.)

CICLU, ansamblu de fenomene succesive care se repetă, în totalitate, după o anumită perioadă de timp. Biologia oferă nenumărate exemple de **c.**: *cardiac, menstrual, enterohepatic, metabolice, acidului citric* etc. (G.F.)

CIFOZĂ (COCOAŞĂ), deformarea coloanei vertebrale cu accentuarea convexităţii posterioare din regiunea toracică. **C.** poate fi datorită şi unei poziţii vicioase a individului, dar mai ales unor boli ale coloanei vertebrale (tuberculoză sau boala lui Pott). (V. LORDOZĂ, SCOLIOZĂ). (G.S.)

CIL, prelungire protoplasmatică de forma unui firişor fin, care se găseşte în număr variabil pe

suprafața unor celule epiteliale de la aproape toate animalele (afară de nematode și artropode). Cînd sînt foarte lungi se numesc *flagele*, iar cînd se unesc lateral pot alcătui *membrane ondulante*. Datorită microscopului electronic azi se cunoaște bine structura **c.**, putem înțelege și funcțiile lor. La animale ce au epitelii ciliate s-a putut demonstra că activitatea ritmică a **c.** e legată de o excitație nervoasă a rețelei de fibrele nervoase ce trec de la o celulă la alta. La unicelulare rolul rețelei nervoase îl joacă o rețea de legătură între granulele bazale ale tuturor **c.**, rețea care a putut fi pusă în evidență cu azotat de Ag. (E.P.)

CILINDRURIE, prezența în urină a unor formațiuni cilindrice celulare ce provin prin desprindere de pe tubii renali, ca urmare a unor boli, ca de ex.: nefrite acute și cronice, pielonefrite etc. (G.F.)

CIRCULAȚIA SÎNGELUI, deplasarea sîngelui de la inimă la țesuturi și înapoi prin vase închise, al căror ansamblu constituie aparatul circulator sanguin. Organul propulsor, *inima*, pune în mișcare masa sanguină, iar pe de altă parte dintr-o serie de vase, *artere*, care conduc sîngele de la inimă în diferitele părți ale organismului, *vene*, care readuc sîngele la inimă și *capilare* (interpuse între artere și vene, sub forma unei rețele fine de canale) la nivelul cărora se petrec fenomenele de schimburi dintre sînge și țesuturi. **C.s.** se face în două sisteme distincte: *circulația mare* și *cea mică*. **C.s.** *mare* pornește din ventriculul stîng al inimii, de unde sîngele este propulsat în aortă — artera principală — din care ajunge prin ramificații arteriale în toate organele și țesuturile corpului. La nivelul țesuturilor, prin capilare, sîngele cedează oxigenul și substanțele nutritive aduse, se încarcă cu bioxidul de carbon și deșeurile rezultate din metabolism. Din capilare, sîngele trece mai departe, prin vene, care se adună, în două vene mari, vena cavă inferioară și superioară, ambele se varsă în auriculul drept, al inimii, unde se termină circulația mare (ca un cerc închis). Sîngele ajuns în auriculul drept, trece prin orificiul tricuspidal al inimii în ventriculul drept, din care pornește *circulația mică*, prin artera pulmonară, plămîni, capilarele sanguine răspîndite în parenchimul pulmonar. În capilarele pulmonare, sîngele cedează bioxidul de carbon adus, se încarcă cu oxigen, pe care-l transportă prin vene pînă la auriculul stîng al inimii, punctul terminal al circulației mici. Din auriculul stîng sîngele trece prin orificiul bicuspidal în ventriculul stîng, de unde începe din nou circulația mare. În **c.s.** trebuie considerate: suprafața de contact a sîngelui cu pereții vaselor, presiunea și viteza sîngelui în diferitele părți ale aparatului circulator. Pre-

Scanned with OKEN Scanner

siunea sîngelui e determinată de activitatea inimii și de starea de elasticitate a arterelor. La începutul arborelui circulator, deci în aortă, presiunea este între 50—70 mm Hg (presiunea minimă sau diastolică) și 120—140 mm Hg (presiunea maximă sau sistolică); scăderea presiunii în **c.s.** este dată de frecarea tot mai mare a sîngelui de pereții vaselor, a căror suprafață crește înspre capilare (suprafața internă a acestora e cel puțin de 1000 ori mai mare decît a aortei); din acest motiv, la nivelul capilarelor, presiunea scade pînă la 0,4 mm Hg, permițînd schimbarea principiilor alimentare, a gazelor, etc. între sînge și țesuturi; chiar și în vene scade presiunea sîngelui, ajungînd la nivelul venei cave să fie chiar negativă; viteza sîngelui crește de la capilare spre vene, ajungînd la vărsarea lui în cave să fie aproape de cea din aortă (39 cm/sec). Diferența se datorește faptului că diametrul venei cave este cu ceva mai mare decît a aortei. Variația celor trei elemente: suprafața de contact, frecarea sîngelui de pereți și diametrul vasului, constituie factorii care ne permit să înțelegem variația presiunii și vitezei sîngelui, în lungul arborelui vascular. După unii autori, *circulația coronariană* ar reprezenta a treia variantă de circulație, care asigură oxigenul și nutriția necesară musculaturii inimii, fiind constituită din artere coronariene, rețea capilară și venele coronariene (E.P.)

CIRCUMCIZIE, intervenție igienică la copii care constă în secționarea ligamentului care leagă prepuțul de gland (capul penisului), astfel că acesta nu mai rămîne acoperit de prepuț; în caz contrar s-ar putea produce multe infecții ale penisului, mai ales în țările calde. (E.P.)

CIRCUMVOLUȚIE, zona cortexului cerebral situată între două șanțuri. Fiecare **c.** este formată în afară din substanța cenușie iar în interior din substanță albă. (A.S.)

CIROZĂ, boala cronică a ficatului caracterizată prin degenerarea grasă a țesutului hepatic și înlocuirea lui cu țesut conjunctiv, ceea ce duce la scăderea în volum, deformarea și indurația organului. Este urmarea inflamațiilor hepatice, în special de natură infecțioasă, tratate insuficient sau incorect (hepatită epidemică, sifilis, malarie), a abuzului de alcool, intoxicațiilor cu arsen sau fosfor sau a unor tulburări circulatorii cronice (insuficiență cardiocirculatorie). Fibroza ficatului produce dificultăți sîngelui venos adus de vena portă de a străbate organul, ducînd la stagnarea lui în ramurile acestei vene și apariția de splenomegalie, ascită și circulația colaterală în urma dilatării venelor care leagă vena portă de vena cavă inferioară (varice esofagiene,

hemoroizi, dilatarea venelor subcutanate periombilicale în formă de cap de meduză). Insuficient tratată, **c.** duce la insuficiență hepatică. Boala se previne prin tratarea corectă a hepatitelor acute, ca și a celorlalte boli care o produc, precum și prin evitarea toxicelor. Tratamentul constă în regim alimentar și medicamente care menajează și ajută funcția celulelor hepatice, stimulează regenerarea țesutului hepatic. În sens mai larg se utilizează termenul de **c.** pentru a desemna și fibroza altor organe (ex. **c.** pancreatică). (G.S.)

CISTITĂ, inflamație a vezicii urinare, produsă de propagarea unei infecții ascendente sau descendente pe uretră sau ureter, sau de stagnarea urinii sau eliminării prin urină a unor microbi sau substanțe toxice. Evoluează acut sau cronic, cu sensibilitate și dureri în hipogastru și micțiuni frecvente. Examenul urinii furnizează informații prețioase asupra cauzelor și naturii bolii. Se tratează cu antibiotice și îndepărtarea cauzelor care produc stagnarea urinei. (G.S.)

CISTOSCOPIE, metodă prin care se examinează vizual interiorul vezicii urinare cu ajutorul unei sonde care, la vîrf, are o lampă electrică. (E.P.)

CITOSTATIC, substanță care oprește multiplicarea celulară. Se administrează în tratamentul cancerului, al bolilor autoimune și la purtătorii de organe transplantate. (G.S.)

CIUMĂ v. PESTĂ

CIUPERCI, sînt forme de vegetale fără clorofilă, care pot fi microscopice (mucegaiuri, care determină boli criptogamice, ca rugina, tăciunele) sau de talie mai mare, care se prezintă ca o pălărie cu forme diferite. Unele **c.** sînt comestibile: urechiuțele, bureții, lăptucile, trufele, șampinioanele; altele sînt foarte toxice, producînd chiar moarte; **c.** comestibile reprezintă o hrană valoroasă pentru om (azi există culturi speciale de **c.**). În cazurile de intoxicație cu **c.** trebuie imediat băut lapte și cerut ajutorul medicului. Se provoacă vomă, pentru a elimina **c.** din stomac (prin injectare de substanțe vomitive) și se supraveghează atent inima. (E.P.)

CLAUDICAȚIE, boală provocată de o circulație defectuoasă arterială; cauza poate să fie o scurtare, fie o alungire a picioarelor; începe prin oboseala picioarelor în timpul mersului; piciorul își poate pierde orice sprijin și forță iar individul poate cădea; se manifestă printr-o șchiopătare și spasme, care dispar prin odihnă, dar revin în urma mișcării (piciorul se răcește, este palid). Fiind o boală a arterelor, ne vom adresa medicului. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

CLAUSTROFOBIE, frica nejustificată față de spații închise. **C.** apare în psihastenie, nevroză obsesivă, nevroză anxioasă etc. (A.S.)

CLAVUS v. BĂTĂTURĂ

CLEPTOMANIE, impulsie irezistibilă pentru însușirea unor obiecte străine de obicei inutile. Ulterior bolnavul regretă actul comis, încearcă să le ducă înapoi. **C.** apare în isterie, epilepsie, psihopatie etc. (A.S.)

CLIMACTERIU (MENOPAUZĂ), încetarea funcției glandelor genitale. **C.** la femei apare în jurul vîrstei de 50 de ani (între 45 — 55 ani) și este caracterizat prin oprirea menstruației, a funcției generative și prin apariția unei serii de simptome neuro-viscerale: bufeuri de căldură urmate de transpirații, excitabilitate anormală, nervozitate, tulburări în ritmul cardiac, hipertonie, tulburări de somn, ameteli, cefalee și altele. Durata și intensitatea acestor simptome este variabilă, în funcție de constituția femeii, de trecutul ei genital, de condițiile sale de viață etc. **C.** *nestabilizat,* durează uneori cîteva luni, alteori ani de zile și se poate complica cu tulburări de metabolism (îngrășare), hipertireoză, neuroză etc. **C.** poate fi *spontan* sau *artificial,* (datorită extirpării ovarelor, din cauza unei tumori, sau provocat de un tratament cu raze roentgen). **C.** la bărbați *(andropauză)* apare mai tîrziu, către 60—70 ani, de obicei cu simptome mult mai atenuate. Involuția senilă a testiculelor se produce mai lent, ca cea a ovarelor la femei, dar și la bărbați pot apare simptome morbide: bufeuri, tulburări de memorie, de somn, circulatorii (hipertensiune, angină pectorală), potență diminuată, stări depresive etc. **C.** necesită tratament numai în cazurile patologice. Tratamentul este simptomatic, sau hormonal, după nevoie. (A.V.)

CLIMAT, totalitatea caracterelor fizico-chimice ale unei anumite regiuni, determinată de numeroși factori: situația geografică a regiunii respective, altitudinea sa de la nivelul mării, vecinătatea cu munți sau cu ape, vegetația, temperatura aerului, condițiile de precipitații, de vînturi, umiditatea aerului, radiațiile solare, electricitatea atmosferică etc. Sub acest aspect deosebim un **c.** *tropical, cald* și *polar.* După relațiile cu elementele geografice cunoaștem **c.** *maritim, subalpin, alpin* și de *șes.* După extindere, *macro-* și *microclimat* acesta din urmă referindu-se la mediul nostru imediat, al locului de muncă, al unei clădiri, al unei văi etc. *Microclimatul* poate fi influențat, de către impuritățile aerului ce ne înconjoară, provenind din deșeurile industriale (fum, substanțe chimice etc.). Fiecare **c.** are influența sa binefăcătoare sau rea, asupra organismului uman, cunoscînd relațiile strînse între om și mediul său înconjurător. Anumite boli sînt influen-

Scanned with OKEN Scanner

ţate favorabil de către un anumit climat. De ex. pentru hipertiroidieni este bun **c.** *subalpin*, pentru cei alergici, astmatici **c.** *maritim* (E.P.+A.V.)

CLIPIRE, închiderea bruscă a pleoapelor, care la omul normal se produce din cînd în cînd (la 5—20 secunde), pentru a umecta uniform corneea anterioară şi a o curăţa astfel prin spălarea cu secreţia lacrimală, de eventualele firişoare de praf sau corpuri străine ce se depun pe ea; **c.** este mai deasă într-un mediu poluat. Cînd **c.** e prea frecventă şi însoţită de o secreţie abundentă de lacrimi, trebuie consultat un oftalmolog (se produce şi în miopie, hipermetropie, adică în forţarea ochiului). (E.P.)

CLISMĂ, introducerea în rect a unui lichid — cu ajutorul unui *irigator* (v.) pentru a determina evacuarea conţinutului său, sau pentru a introduce în corp anumite medicamente sau principii alimentare; **c.** de evacuare, medicamentoasă, alimentară. (E.P.)

CLOASMĂ, denumire generică pentru pete, de culoare galbenă, brună, cenuşie, de formă neregulată situate pe frunte, obraji, bărbie. Forma cea mai obişnuită este **c.** *uterină* a gravidelor. **C.** *albă* (vitiligo) = lipsa pigmentului pielei; **c.** *bronzată* (după expunere prelungită la soare), **c.** caşectică, **c.** hepatică (termen impropriu). (A.V.)

CLOROFORM, lichid incolor cu miros caracteristic şi gust dulceag. Bun solvent organic. E inflamabil numai în straturi subţiri. În medicină se întrebuinţează (acum mai rar) ca narcotic şi ca dizolvant al cerii (în tehnica dentară). (G.F.)

CLOROM, tumoare de culoare verzuie care apare la nivelul oaselor la unii bolnavi de leucemie. (G.S.)

CLOROZĂ, anemie a fetelor tinere, datorită unui regim igieno-dietetic defectuos, care coincide cu creşterea rapidă din perioada de pubertate şi instalarea menstruaţiei. Se caracterizează prin scăderea pronunţată a fierului din globulele roşii şi culoarea palidă, verzuie, clorotică a tegumentelor. Se tratează prin administrarea de doze masive de fier şi vitamină C, regim alimentar corect, combaterea sedentarismului. (G.S.)

CLORPROMAZINĂ (LARGACTIL, PLEGOMAZIN, etc.), derivat de fenotiazină (este lichid la temperatura obişnuită) cu calităţi neuroleptice; se utilizează ca hipnotic şi sedativ al sistemului nervos central. Se indică în tratarea alergiilor, a unor boli psihice, a şocului postransfuzional precum şi a vomelor de diferite etiologii: cancer, uremii, sarcină etc. (G.F.)

COAGULARE proces complex de transformare a unui produs li-

Scanned with OKEN Scanner

chid (sînge, lapte) într-un cheag, cu o separare de o parte lichidă (ser, zer). **C.** sîngelui este separarea sîngelui într-un coagul roşu, moale, format dintr-o reţea de fibrină conţinînd hematii, leucocite şi trombocite şi în ser. Fenomenul apare în urma declanşării unui proces complex enzimatic cînd sîngele este scos din vase, şi constînd din transformarea fibrinogenului solubil în fibrină insolubilă sub acţiunea trombinei, care, la rîndul ei, provine din protrombină activată de tromboplastine în prezenţa ionilor din calciu. Alţi factori (convertina, accelerina şi factorii hemofilici) sînt necesari pentru ca procesul să decurgă normal. Rolul **c.** este oprirea promptă a hemoragiilor prin închiderea spaţiilor mici de rupturi, apărute accidental la nivelul vaselor. Lipsa sau cantitatea insuficientă a unor factori de **c.** duce la hemofilie. În condiţii patologice **c.** poate apărea şi în vase (tromboză). **C.** sîngelui poate fi împiedecată fie prin mijloace mecanice (legarea vaselor), dar mai ales prin administrarea de substanţe care scot calciul din sînge (nitrat de sodiu), sau de substanţe anticoagulante (heparină, hirudinină), care opresc acţiunea trombinei. La unele persoane există o lipsă de protrombină (care nu se formează în ficat din cauza lipsei de vitamina K şi astfel prezintă o hemofilie foarte accentuată), orice rană poate produce o pierdere de sînge, uneori chiar pînă la moarte. **C.** laptelui: separarea laptelui în chiag şi ser, în urma transformării caseinogenului în cazeină în urma acidifierii prin fermentaţie lactică. În stomac, procesul se produce sub acţiunea labfermentului, enzimă din sucul gastric. **C.** apei: separarea impurităţilor organice din apă prin adăugare de substanţe astringente (metodă de purificare a apei). (G.S. + E.P.)

COASTE, oasele care formează cuşca toracică (în număr de 12 perechi); pornesc de pe coloana vertebrală, înconjoară pulmonii, inima şi marile artere şi vene, cît şi esofagul şi o parte a traheei; primele 7 se unesc în faţă pe stern, celelalte 3 pe un cartilaj substernal al coastelor (false), ultimele două sînt libere; între **c.** sînt muşchii intercostali externi (care ridică coastele în sus, dilatînd cuşca toracică în inspiraţie şi muşchii intercostali interni, care trag coastele în jos (în expiraţie). (E.P).

COBALTOTERAPIE, utilizarea cobaltului radioactiv (Co^{60}) în tratamentul tumorilor maligne. (G.S)

COCA, frunze de *Erythroxylon coca*, plantă din familia inului pe care locuitorii din Peru şi Bolivia le mestecă pentru acţiunea lor stimulatoare. **C.** conţine mai mulţi alcaloizi, dintre care unii cu proprietăţi excitatoare; tot din această plantă se extrage şi cocaina. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

COCAINĂ, substanţă cristalizată cu proprietăţi anestezice; azi **c.** se obţine şi prin sinteză şi se foloseşte mai ales la anestezie locală, căci acţionează asupra terminaţiilor nervoase senzitive de la periferie; se prescrie şi se utilizează numai la indicaţiile medicului. Prin folosire îndelungată, dă obişnuinţă şi se ajunge la *cocainomanie*, stare gravă care atacă sistemul nervos; indivizii sînt neliniştiţi, nu pot dormi, au coşmaruri, halucinaţii, delir şi se calmează numai pe timpul cît iau **c.** sub formă de praf sau injecţii. **C.** duce inevitabil, prin caşexie, la moarte. (E.P.)

COCCIS, osul triunghiular, alcătuit din sudarea a 4 vertebre, care termină coloana vertebrală la om; rest al vertebrelor care alcătuiesc coada la animale; **c.** are şi la femeie o anumită mobilitate în timpul naşterii, putînd mări deschiderea sacrală. (E.P.)

COD GENETIC, reprezentarea biochimică a informaţiei ereditare (genetice) prin intermediul a patru baze azotate (2 purinice şi două pirimidinice), care alcătuiesc codonii din macromolecula de acid dezoxiribonucleic (ADN). ADN depozitează codul genetic sub forma a 64 de codoni. (G.F.)

COIT (COPULAŢIE, ACT SEXUAL), împreunare sexuală a bărbatului cu femeia; scopul biologic este fecundarea ovulului. Avînd în vedere că maturaţia ovulară — una din condiţiile necesare fecundaţiei — este periodică, instinctul sexual pentru **c.** la animale este periodic. La om instinctul sexual nu este condiţionat de periodicitatea maturaţiei ovulare. În afară de **c.** *natural* — împreunare penis-vagin, există o serie de **c.** *abnormale*. Reuşita **c.** este legată de integritatea anatomică şi funcţională a organelor genitale şi a sistemului nervos al partenerilor. Tulburările de potenţă sexuală au importanţă la bărbaţi, pot fi datorate fie dezvoltării insuficiente a organelor genitale, fie unor boli ale acestor organe sau ale sistemului nervos. (A.V.)

COLA, nuca unor arbori din genul *Cola (nitida, verticilata, acuminata)* din familia *Sterculiaceae*, originară din Africa de Vest şi America de Sud, din care se extrage un suc cu cafeină, teobromină etc. ce se foloseşte sub formă de tinctură ca tonic amar şi stimulent al sistemului nervos. (E.P.)

COLAGEN, proteină din grupa scleroproteinelor care conţine glicocol, prolină şi oxiprolină. Intră în mod constant în substanţa fundamentală din structura pielii, cartilajelor, tendoanelor, ligamentelor, oaselor, solzilor etc. Nu se digeră de către pepsină şi tripsină (fermenţi proteolitici). Prin fierbere în apă a ţesuturilor care o conţin se separă sub forma unui lichid vîscos cunoscut sub numele de gelatină sau clei animal. În anumite cazuri în **c.** se

Scanned with OKEN Scanner

depun substanțe străine care provoacă boli de colagen (sclerodermii, periarterite, reumatisme articulare etc.). (G.F.)

COLAGOG (COLECISTOKINETIC), substanțe sau medicamente care declanșează și ușurează secreția și evacuarea bilei în intestin; peptonele (care se găsesc în bulionul de carne), sulfatul de magneziu (în sol. 2% în apă călduță dimineața) sau uleiul de măsline, sînt cele mai cunoscute (E.P.)

COLAPS, stare gravă datorită unei insuficiențe circulatorii. **C.** poate fi de natură cardiacă, respiratorie, cerebrală, vascular periferic. (A.S.)

COLECISTITĂ, inflamația acută sau cronică a vezicei biliare, provocată fie prin infecții bacteriene, fie prin prezența calculilor biliari. Forma *acută* provoacă dureri violente sub rebordul costal drept, febră, grețuri, vărsături. În perioada crizei, vezica biliară își mărește volumul, de aceea poate fi palpată. Forma *cronică* apare periodic, însoțită de crize și provoacă tulburări dispeptice permanente. Tratamentul **c.** este medicamentos, dietetic sau chirurgical. (A.V.)

COLEDOC, canalul biliar prin care bila se varsă în duoden și care aduce bilă fie din canalele hepatice, fie din canalul cistic; prin canalul **c.** bila se varsă în timpul digestiei, cînd un hormon stomacal (colecistokinina) determină contracția vezicei biliare și bila cistică ajunge în duoden. (V. FICAT). (E.P.)

COLESTEROL, substanță de natura sterolilor foarte răspîndită în organism; se găsește liber sau esterificat cu acizi grași în toate țesuturile, dar mai ales în creier, măduva spinării, sînge, mușchi etc. și în semințe de plante, în produse de origine animală, gălbenuș de ou, lanolină, untură de pește etc. Are asemănări chimice cu vitamina D (este provitamina D), cu hormonii sexuali și hormoni ai corticosuprarenalei, precum și cu sărurile biliare (care derivă din **c.** prin metiloxidare). În stare pură este o substanță cristalină, insolubilă în apă rece, solubilă în solvenți organici. Are rol în reglarea permeabilității membranelor celulare față de lichide. *Colesterolemie:* cantitate de **c.** din sînge variază la omul sănătos, între 1,2—1,8 g la litru; **c.** crește în caz de regim alimentar bogat în grăsimi și scade în inanițiii parțiale sau cancer, TBC, hepatite etc.; depășirea **c.** normal duce la depozitarea unor grăsimi pe peretele interior al arterelor (ateromatoză), care provoacă creșterea presiunii arteriale, accidente cerebrale sau coronariene. (G.F. + E.P.)

COLIBACIL, bacil gram-negativ, ciliat, care joacă rol important, fiziologic în segmentul inferior al

colonului, contribuind la procesul de digestie a celulozei. Pătrunderea lor în curentul sanguin se numește colibaciloză. **C.** din sînge se elimină prin rinichi, infectează urina, producînd colipielocistită. Înmulțirea lor în sînge determină colisepticemie, o boală asemănătoare febrei tifoide. O altă localizare a **c.** este vezica biliară, *colecistită*. (E.P.)

COLICĂ, durere violentă, abdominală, ce apare brusc, sub formă de crize; este de origine variabilă: 1) *intestinală,* în legătură cu enterocolita, apendicită, pancreatită; 2) *biliară,* provocată de infecția vezicei biliare, sau calculoză biliară; 3) *renală* provocată de cele mai multe ori prin calculoză renală; 4) *genitală* în legătură cu afecțiuni uteroanexiale. Stabilirea cauzei este datoria medicului, care prescrie tratamentul necesar. (A.V.)

COLITĂ, denumire generică pentru inflamația colonului; este asociată de multe ori și cu inflamația intestinului subțire, enterocolită. **C.** *acută,* localizată pe un singur segment (colonul ascendent, transvers, descendent) sau *difuză,* cu caracter infecțios parazitar, sau toxic, survenind brusc și avînd o durată de timp limitat. **C.** *cronică,* consecința unei **c.** *acute* nevindecată, netratată suficient, are multe forme: **c.** *dizenterică* (cauzată de bacilul dezenteriei); **c.** *de fermentație,* de *putrefacție* după localizarea ei pe colonul ascendent sau descendent, termen perimat azi. **C.** *granuloasă* (localizare a bolii lui Coohn pe colon), **c.** *polipoasă,* **c.** *spastică, atonă, ulcerohemoragică.* Forma neurovegetativă este caracterizată prin eliminarea unor scaune mucomembranoase. Mai nou se insistă asupra deficitului enzimatic în patogenia **c.** Tratamentul **c.** necesită examen medical, coprologic și este medicamentos, dietetic. (A.V.)

COLOANĂ VERTEBRALĂ, șirul de vertebre care se găsesc în partea posterioară (sau dorsală) a corpului vertebratelor și care închid în inelul lor osos măduva spinării — centrul nervoreflex — ferind-o de leziuni. La om **c. v.** este alcătuită din 29 vertebre și un coccis (7 cervicale, 12 dorsale, 5 lombare și 5 sacrale), acestea din urmă unite în osul sacru). Fiecare din ele are spre partea dorsală un corp vertebral ca un disc turtit, iar înspre partea ventrală o apofiză spinoasă (ascuțită), iar spre partea laterală, de o parte și alta, sînt apofizele laterale. Între două corpuri vertebrale se găsește un cartilagiu de unire, în care uneori se produc fenomene de osificare, la un disc sau la altul, ceea ce provoacă dureri cunoscute sub numele de *spondiloză.* Între două vertebre există un spațiu prin care ies nervii rahidieni, care își au originea fie în prelungirile dendritice de la periferie, fie în nucleii de substanță cenușie din măduvă. **C.v.** prezintă 2 curburi externe, una cervicală, alta lombară. Datorită mușchilor vertebrali, **c.v.** se poate îndoi ușor; dacă nu ar

Scanned with OKEN Scanner

fi această posibilitate, ea s-ar putea ușor rupe și astfel leza măduva spinării; **c. v.** poate prezenta deformări: cocoașă (cifoză), lordoză, scolioză, spondiloză etc. (E.P.)

COLODIU, azotat de celuloză care dizolvat 4% într-un amestec de alcool-eter, formează un lichid vîscos care, la rîndul său, prin evaporare formează (dacă stratul este subțire) o peliculă transparentă, aderentă. În medicină se utilizează pentru acoperirea rănilor ușoare (izolare etc.). (G.F.)

COLOSTRU, secreția glandei mamare, ce apare în ultimele săptămîni ale sarcinii și timp de cîteva zile după naștere. **C.** este de culoare alb-gălbuie, de consistență aproape seroasă-lichidă. Producerea de **c.** o putem considera ca o primă fază, pregătitoare a secreției de lapte, care din ziua a 4-a după naștere ia aspectul laptelui. Înainte s-a crezut că are rol important în transportul unor anticorpi, necesari noului născut, pentru apărarea sa împotriva diferitelor infecții. La examenul microscopic găsim în **c.** picături de grăsime și mici formații rotunde. (A.V.)

COMĂ, stare foarte gravă de suferință a organismului, manifestată prin pierderea cunoștinței, tulburări psihomotorii și senzoriale. Bolnavul are aspect de om adîncit în somn, indiferent la ce se petrece în jur, cască frecvent, poate prezenta incontinență urinară, fecală. În **c.** rămîn păstrate funcțiile esențiale ale organismului (respirația, circulația etc.), de care depinde însăși viața. În unele cazuri bolnavul nu mai înghite, respirația se accelerează, temperatura crește brusc și se poate produce colaps și moarte. Pe toată durata **c.** este întreruptă orice posibilitate de comunicare cu bolnavul. Cînd este de origine nervoasă, după intensitatea și localizarea leziunilor cerebrale (traume, hemoragii, meningite) **c.** se împarte în: **c.** *vigilentă:* (cortico-subcorticală), **c.** *diencefalică* (talamostriată), **c.** *mezencefalică* (letargică), **c.** *bulbară.* Dar **c.** poate surveni și datorită unor intoxicații cu CO (oxid de carbon), cu barbiturice, datorită unui șoc insulinic sau a uremiei. La cel mai mic semn de **c.** trebuie urgent chemat medicul. (A.S.+E.P.)

COMOȚIE CEREBRALĂ, tulburare neuropsihică gravă provocată de un traumatism craniocerebral. Urmărind starea conștiinței bolnavului, se poate localiza sediul **c.c.** Frecvente sînt hematoamele intracraniene care pot apare la cîteva zile după accident. Rămîn sechele: dureri de cap, amețeli, crize epileptiforme. Se recomandă de urgență consultarea medicului și luarea unei encefalograme. (A.S.+E.P.)

COMPARTIMENTELE LICHIDE ALE CORPULUI. Greutatea totală a lichidelor din organismul uman variază între 50—70% din greutatea sa. S-a convenit împărțirea

în patru compartimente a lichidelor din corp: 1) *intracelular* (în protoplasma celulară circa 30 litri de apă); 2) *extracelular* (în lichidul interstiţial circa 10 litri apă, apa extracelulară a ţesutului conjunctiv dens şi a osului); 3) *circulator* (sîngele şi limfa: circa 5 litri de sînge şi 10 litri limfă); 4) *transcelular* (lichidele din canalele glandelor exocrine, din tubii colectori ai rinichiului, din umoarea apoasă a ochiului, din tractul digestiv, din arborele traheobronşic etc. care reprezintă circa 2,5% din apa totală a corpului). Volumul total al apei din corp se poate determina cu apă marcată cu deuteriu, tritiu sau antipirină. Volumul unui compartiment poate fi determinat utilizînd o substanţă test care să îndeplinească condiţiile: 1) să se distribuie uniform; 2) să nu fie toxică; 3) să nu se metabolizeze în timpul difuziei; 4) să se elimine numai prin urină; 5) să se poată determina cantitativ în sînge şi urină. Compoziţia lichidelor diferă mult de la un compartiment la altul, mai puţin de la o componentă la alta a lichidului extracelular şi mai puţin între componentele lichidului extracelular. Diferitele **c.l. ale c.** se influenţează reciproc, din punct de vedere cantitativ şi al compoziţiei existînd un echilibru permanent. (G.F.)

COMPLEX DE INFERIORITATE, stare de natură psihologică, prin care individul se consideră inferior celorlalţi. **C. de i.** are originea în educaţie şi mai ales într-un ataşament prea puternic faţă de mamă, care îşi „salvează" copilul din orice împrejurare, nelăsîndu-i acestuia iniţiativa şi felul propriu de a ieşi din impas; bolnavul trebuie examinat de psiholog în vederea redării încrederii în forţele proprii. (E.P.)

COMPORTAMENT, totalitatea manifestărilor unui individ. **C.** poartă o amprentă personală specifică, care dealtfel defineşte stilul fiecăruia. **C.** se dezvoltă pe baza zestrei genetice, de aici „aerul familial" al tuturor membrilor din aceeaşi familie. (A.S.)

COMPRESĂ, aplicaţie umedă, constînd din îmbibarea cu apă simplă, sau cu unele adausuri (ceaiuri, alcool etc.) a unei bucăţi de pînză, de dimensiuni corespunzătoare regiunii de tratat. Pot fi *reci*, *calde* sau *alternante*. În cazul adausului de alte substanţe la apă, este bine să ungem pielea cu vaselină, pentru evitarea macerăţiei tegumentelor. (A.V.)

COMPRESIUNE, producerea unei presiuni asupra unui organ de către un alt organ mărit în mod patologic sau de o cauză mecanică exterioară (centură). Este produsă în special de tumorile benigne şi maligne şi poate duce la tulburări mai mult sau mai puţin grave, uneori punînd în pericol viaţa bolnavului. (G.S.)

CONDIMENT, ingredient (mai ales de natură vegetală şi minerală), care se adaugă alimentelor proas-

Scanned with OKEN Scanner

pete sau preparate, pentru a le da un anumit gust și miros, prin care să se declanșeze pofta de mîncare și de asemenea și secrețiile digestive; **c.** nu este un aliment în sine și se adaugă în cantități mici, dar dacă se face exces din el (prea pipărat, ardeiat, acru, dulce), atunci se pot provoca iritări ale mucoaselor digestive și îmbolnăviri (diaree, constipații, inflamații cu ulcerări și hemoragii digestive). (E.P.)

CONDIȚIONARE, procedeul prin care se elaborează un reflex condiționat. **C.** este mecanismul care stă la baza învățatului, a educației, a executării unor deprinderi de activitate, gesturi etc., adică a majorității comportamentelor pe care le cîștigăm în timpul vieții. Termenul este introdus de Pavlov. (E.P.)

CONDRITĂ, inflamația cartilajelor, de obicei transmisă de la țesuturile învecinate, în special de la os, care produce degenerarea țesuturilor. (G.S.)

CONDRODISTROFIE FETALĂ v. ACONDROPLAZIE

CONEXIUNE INVERSĂ v. FEEDBACK

CONFABULAȚIE, tulburare de memorie constînd din redarea unor evenimente pe care bolnavul nu le-a trăit. **C.** are valoarea unei supliniri a lacunelor mnestice din cadrul psihozei Korsakov și face parte din imaginație. **C.** apare în parafrenie, psihoza presenilă etc. (A.S.)

CONGENITAL, fenomen care se referă la o tulburare a noului născut (morfologică sau funcțională) și își are originea într-o afecțiune ce s-a exercitat asupra oului (infecție, lovire); fenomenul **c.** nu este implicit și ereditar. (E.P.)

CONGESTIE (HIPEREMIE) dilatarea activă a vaselor cu intensificarea circulației sanguine, mai ales în anumite părți ale organismului, rar în întregul organism, produsă mai ales de factori de natură inflamatorie. **C.** este un simptom și nu o boală. Este de natură *arterială,* de culoare roșie vie. Se cunosc: **c.** *pulmonară* în prima fază a pneumoniei, **c.** *premenstruală* a uterului; **c.** sînt hiperemiile provocate de acțiunea nervilor vegetativi, vaso-dilatatori și pot fi cauzate de emoții, de căldură, frig, toxine microbiene, substanțe chimice, radiații etc. (A.V.+G.S.)

CONJUNCTIVITĂ, inflamația acută sau cronică a conjunctivei (membrana care tapetează fața posterioară a pleoapelor și globul ocular pînă la periferia corneei), produsă de diferiți agenți iritanți fizici sau chimici și de infecții microbiene. **C.** de primăvară se datorește sensibilității față de polen. **C.** purulentă este produsă de infecția cu diferiți germeni piogeni; la copilul nou-născut poate fi de natură gonococică. Deosebit de gravă este **c.** granuloasă sau tra-

Scanned with OKEN Scanner

homul. În funcţie de cauză şi gravitate se tratează prin spălături şi comprese oculare cu muşeţel sau soluţii antiseptice, cortizon, antibiotice; **c.** blenoragică a nounăscutului se previne prin instilarea în conjunctivă a unei picături de soluţie de nitrat de argint (procedeul Credé). (G.S.)

CONJUNCTIVITĂ GRANULOASĂ v. TRAHOM

CONSANGVINIZARE, înrudirea de sînge prin reproducerea a două organisme care au un înaintaş apropiat comun (căsătoriile între fraţi, veri etc.). În unele cazuri, prin **c.** se pot întări unele caractere pozitive (producţia de lapte, fătarea de 2—3 gemeni), dar se pot întări şi caracterele negative (calviţia) sau pot apărea caractere recesive, existente la înaintaş (hemofilie, unele boli mintale). Din acest din urmă motiv, **c.** la om este interzisă (E.P.).

CONSERVE, alimente de origine vegetală, animală sau combinate, închise în borcane, cutii de tablă etc. şi sterilizate fie prin căldură, fie prin substanţe citostatice, fie prin radiaţii gamma. etc.; intoxicaţiile cu **c.** sînt foarte grave de aceea trebuie examinate bine, în prealabil, pentru a nu fi alterate. (E.P.)

CONSTIPAŢIE (COPROSTAZĂ), stare patologică constînd din reţenţia conţinutului intestinal în colon şi în rect. Cauzele **c.** sînt variate: 1) **c.** *mecanică* se produce în urma stenozei intestinale, de natură diferită: cicatricială, tumorală; 2) **c.** *alimentară,* din cauza unei alimentaţii prea sărace în resturi nedigerabile (lipseşte excitaţia fiziologică a peretelui intestinal); 3) **c.** *dischinetică,* provocată de tulburarea aparatului nervos din peretele intestinal, legată intim şi de starea sistemului nervos vegetativ şi central. În dezvoltarea **c.** are o importanţă deosebită lipsa factorului reflex condiţionat. După formă deosebim **c.** *atonă,* în care fecalele au aspectul unui cilindru, cu brazde longitudinale şi **c.** *spastică,* în care masele de fecale au aspectul unor globurele (bile) nu prea mari şi dure (asemănătoare fecalelor de oaie). Simptomele generale ale **c.** (stereoremie) sînt dureri de cap, stări depresive, gust rău şi miros urît în gură, limba acoperită, saburală. Tratamentul este în funcţie de forma **c.** (A.V.)

CONSTITUŢIE, ansamblul acelor însuşiri anatomice, fiziologice, biochimice şi psihologice ale unui individ, care au un grad important de stabilitate şi prezintă corelaţii puternice între ele. **C.** este formată din caracterele ereditare şi influenţa mediului asupra individului. În **c.** unui om, intră numai modificările care prezintă caractere de durată (schimbarea formei, prezenţa unei imunităţi cîştigată după o boală infecţioasă). S-au făcut multe încercări de clasificarea tipurilor de **c.** Astfel, deja Hipocrate descrie 4 tipuri de **c.:**

Scanned with OKEN Scanner

sanguinic, coleric, flegmatic şi *melancolic*. În secolul trecut, şcoala franceză (Sigaut) descrie tipuri musculare, respiratorii, digestive şi cerebrale. Şcoala germană reprezentată de Kretschemer, recunoaşte tipul leptosom, atletic, picnic şi diplazic. Şcoala medicală italiană (Giovanni şi Viola) deosebesc tipuri megalo-, normo- şi microsplanchnice. Clasificarea lui Pende are ca bază funcţiunea glandelor endocrine, după el există un tip hipo- şi hipertiroidian, hipopituitar, hipergenital, hipersuprarenal. Stiller insistă asupra existenţei unui tip de **c.** astenică. Jaentsch deosebeşte un tip B (basedowoid) şi unul T (tetanoid). Pavlov consideră că **c.** omului este determinată de modul cum reacţionează sistemul nervos central la influenţa mediului extern, gradul de excitaţie şi inhibiţie provocat. (A.V.)

CONSULT MEDICAL, schimb de păreri între medici de aceeaşi specialitate sau de specialităţi diferite în scopul stabilirii diagnosticului şi tratamentului, spre deosebire de CONSULTAŢIE MEDICALĂ, care este convorbirea medicului cu bolnavul şi examinarea lui în scopul stabilirii diagnosticului şi tratamentului. (G.S.)

CONŞTIINŢĂ, trăsătură a activităţii nervoase superioare a omului constînd în utilizarea celui de al doilea sistem de semnalizare (vorbirea) pentru a gîndi şi a determina raporturile sale cu realitatea înconjurătoare pe baza reflectării realităţii obiective. **C.** a apărut în procesul muncii şi este specifică omului. În unele stări de mare oboseală (sau sub acţiunea drogurilor, a alcoolului) **c.** poate fi alterată sau chiar dispare. **C.** prezintă tulburări în stările depresive, melancolie, demenţă precoce, epilepsie. În cazurile de hipnoză, isterie, delir oniric se poate vorbi de o dublare a **c.** (E.P.)

CONTAGIOS, care se transmite de la un bolnav la un individ sănătos (boli transmisibile), are loc direct sau indirect: prin materiile fecale (febra tifoidă, dezinteria, holera), prin spută (scarlatina, rugeola, difteria, meningita epidemică, tuberculoza, pneumonia), prin secreţii şi descuamări ale pielii (variola, scarlatina, pesta bubonică, erisipelul, conjunctivele, bolile venerice) — , prin sîngele supt de paraziţi (pesta, tifosul exantematic, lepra), prin contact direct sau indirect cu haine, mobile ale bolnavului, prin persoane sau animale care au venit în contact cu bolnavul. (E.P.+D.H.)

CONTRACTURĂ, contracţiune musculară permanentă; muşchiul nu se mai relaxează, devine rigid; apare la membre (nu se mai pot îndoi), la degete (mai ales la picioare), la faţă etc.; unele sînt provocate de o ischemie, datorită unei poziţii anormale a membrului, degetelor etc., altele sînt urmarea unor infecţii sau intoxicaţii (tetanos, stricnină, ergotină) sau tulburări corticale (TBC, meningită, hipnoză). (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

CONTRACȚIE, scurtarea unui mușchi ce se inseră (prin tendoane) pe două pîrghii osoase, din care cel puțin una e mobilă, astfel că în urma **c.** una se apropie de cealaltă. **C.** constă în deplasarea filamentelor de miosină (contractilă) și a celor de actină (elastice) unele printre altele, apropiind astfel cele două membrane. **C.** se produce la mușchi striați sub acțiunea acetilcolinei, care este eliberată la terminația axonului motor ce vine la placa motoare, iar la mușchii netezi de adrenalina ce se eliberează la terminația axonilor simpatici ce se răspîndesc la suprafața fibrei musculare netede. **C.** reprezintă o cheltuială de energie furnizată de ATP, CP și glucoză; ea se măsoară cu dinamometrele. În multe maladii musculare (amiotrofii, degenerescențe, miosite etc.), forța **c.** musculare este extrem de scăzută. Cauzele atoniei pot fi multiple și este necesar să se consulte medicul. (E.P.)

CONTROL ONCOLOGIC, metodă de depistare precoce a cancerului prin completarea oricărui examen medical cu un examen atent al organelor, la nivelul cărora apare mai frecvent cancerul (stomac, plămîn, uter, mamelă, piele etc.). (G.S.)

CONTUZIE, leziune tisulară provocată de o acțiune mecanică (lovire), care nu duce decît la o compresiune a țesuturilor fără rupturi externe; cînd **c.** este ușoară se produce o hemoragie capilară subtegumentară, care dă o pată ce se înălbăstrește, apoi devine brună, verzui-gălbuie și apoi dispare (se produce mai ales la femei cu țesuturile dermice delicate). Cînd **c.** este gravă, sîngele ce invadează țesuturile dermice și subacente poate să se infecteze și să ducă la gangrene; în caz de **c.** ușoară se aplică comprese ușoare cu apă și alcool (în proporții egale) sau cu ulei și se face un masaj foarte ușor. (E.P.)

CONVALESCENȚĂ, ultima fază a unei boli, cînd după dispariția simptomelor, organismul își revine progresiv la starea de sănătate. În funcție de gravitatea bolii, durează mai mult sau mai puțin. (G.S.)

CONVULSIE, contracția repetată involuntară a unui grup muscular sau a musculaturii întregului organism. **C.** *clonice:* scurte, ritmice, localizate de obicei la un grup muscular. **C.** *tonicoclonice:* alternarea contracțiilor scurte, ritmice, cu contracții de durată mai lungă. **C.** survine în epilepsie, eclampsie, isterie etc. (A.S.)

COORDONARE, relație ce se stabilește în cadrul unui proces dinamic complex, astfel încît intrarea în acțiune, amplitudinea, intensitatea, durata și ieșirea din acțiune a unor piese sau subansambluri se face cu minim de cheltuială energetică, pentru asigurarea eficienței biologice. De ex.: coordonarea mișcărilor picioarelor și a altor părți ale corpului uman

Scanned with OKEN Scanner

în mers, fugă, sărituri etc., a activității cardiace, pulmonare și în general a tuturor aparatelor care îndeplinesc funcții vegetative, în raport cu diferitele situații ale organismului. (G.F.)

COPILĂRIE, perioadă de viață de la naștere pînă la adolescență. **C.** se poate diviza în mai multe perioade, ale căror limite sînt, de altfel, stabilite arbitrar: 1) de la naștere pînă la 1/2—3 ani, cînd dentiția de lapte (temporară) este completă; se poate subdiviza în : a) primele 6 zile de viață constituie perioada postnatală precoce; b) din ziua 7—30, perioada neonatală tardivă, de adaptare la condițiile de viață extrauterină; c) vîrsta de sugar de la prima lună pînă la un an; d) copilul mic sau antepreșcolarul, între 1—2 1/2 ani. 2) A doua **c.** (vîrsta preșcolară) de la 2 1/2—3 ani, pînă la 6—7 ani, cînd apare primul molar definitiv, atenția este voluntară, suficient dezvoltată și permite școlarizarea; 3) a treia **c.** (vîrsta școlară), de la 6—7 ani, pînă la 15—16 ani, cînd, odată cu sfîrșitul perioadei pubertății, copilul devine adolescent. Copilul trebuie să se dezvolte armonios fizic, psihic, intelectual și moral. Creșterea și dezvoltarea lui se desfășoară din momentul concepției și pînă la maturitate și este condiționată de factori genetici, neuro-endocrini, de mediu, alimentație, îngrijire igienică, activitate fizică, regimul instructiv-educativ și mediul social. Factorii patologici, care pot să acționeze antenatal sau postnatal, influențează de obicei negativ creșterea și dezvoltarea copilului. (A.V.)

COPROCULTURĂ, însămînțarea pe medii de cultură a unor mici porțiuni de materii fecale, în scopul identificării unor microbi patogeni. Servește la diagnosticul unor boli ale tractului digestiv (febră tifoidă, paratifoidă, dizenterie, holeră, enterocolită) sau la depistarea unor purtători sănătoși ai acestor infecții. (G.S.)

COPROFAGIE (SCATOFAGIE), îngerare de materii fecale, tulburare gravă a instinctului alimentar, ce apare în oligofrenia profundă, schizofrenie cronică, demență etc. (A.S.)

COPROLALIE, tulburare de vorbire manifestată prin tendința de a întrebuința cuvinte și expresii pornografice și obscene; apare în stări de agitație psiho-motorie, în psihopatii, schizofrenie, epilepsie, alcoolism, oligofrenie, demență etc. (A.S.)

COPROSTAZĂ v. CONSTIPAȚIE

CORD v. INIMĂ

CORD SPORTIV, hipertrofia miocardului în urma efortului sportiv, prin antrenament; nu este o leziune cardiacă, dar necesită control medical. (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

CORDON OMBILICAL, formațiune tubulară, de circa 50—60 cm lungime și de grosimea degetului mic (la nou născut) care realizează legătura între făt și placentă, cuprinzînd 1 venă și 2 artere, învelite într-un țesut conjunctiv-mucos. Vena transportă de la placentă sîngele bogat în oxigen iar cele două artere duc de la făt la placentă sîngele încărcat cu produsele de dezasimilație (deșeuri) și bioxidul de carbon. În placentă se petrece purificarea sîngelui și încărcarea sa cu oxigen, cu materiile nutritive: săruri, vitamine, hormoni și anticorpi, primiți din organismul matern. **C.o.** prea scurt poate provoca tulburări în nutriția fătului, iar cel prea lung se poate înfășura intrauterin, în jurul gîtului fătului putînd provoca sufocarea. La naștere **c.o.** se taie la nivelul ombilicului, plaga rezultată se vindecă în 5—7 zile. (A.V.)

COREE, sindrom neurologic, caracterizat prin prezența unor mișcări involuntare, aritmice, dezordonate și fără finalitate. **C.** apare în multe afecțiuni, cum ar fi spre ex.: **c.** *Sydenham* la copii, **c.** *Hutington,* la adulți, **c.** *gravidică,* **c.** *senilă* etc. Se recomandă odihnă totală și regim. (A.S.)

CORIZĂ (GUTURAI, RINITĂ ACUTĂ, BANALĂ), inflamație acută catarală a mucoasei nazale provocată de frig și umezeală; infecția propriu-zisă este produsă de virusi în asociație cu diferiți germeni banali. Este o boală banală, cu un decurs ușor, ce constă în scurgerea nazală, la început seroasă, apoi mucopurulentă, iar la sfîrșit purulentă, însoțită de cefalee, subfebrilitate și ușoară alterare a stării generale. O formă specială de **c.** este cea sifilitică, care este o manifestare a sifilisului nou-născutului. (D.H.)

CORNEE, partea transparentă a globului ocular, acoperită în mod normal de pleoape; la marginea acestora se deschid canalele lacrimale și, prin mișcarea pleoapelor, **c.** este mereu umectată; atingerea **c.** cu degetul, determină imediat clipitul (reflexul cornean), iar cînd acesta nu mai are loc, este semn că individul este anesteziat sau mort. (V. OCHI). (E.P.)

CORNUL LUI AMMON v. HIPOCAMP

COROIDĂ, membrană vasculară de culoare închisă ce se găsește între sclerotică și retină. (V. OCHI).

COROIDITĂ, inflamația coroidei, producînd tulburări de vedere. (G.S.)

CORONARE, vasele musculaturii inimii, arterele și venele care asigură aprovizionarea ei cu sînge. Arterele **c.** principale provin din aortă; artera **c.** stîngă irigă jumătatea stîngă a inimii și partea anterioară a septului; artera **c.** dreaptă irigă jumătatea dreaptă a inimii și partea posterioară a septului. Venele **c.** sînt colectate

într-o singură venă, care se varsă în auriculul drept. Artera **c.** stîngă deservește 2/3 din inimă, iar cea dreaptă 1/3, fapt care explică de ce apare mai frecvent îmbolnăvirea jumătății stîngi a inimii, de pe urma insuficienței **c.** Arterele coronare sînt în majoritatea cazurilor terminale, explicînd astfel oprirea definitivă a circulației sanguine în teritoriul pe care îl irigă vasul trombozat (infarctul). În cazuri rare, cînd există o circulație colaterală, tromboza coronariană poate trece neobservată, dat fiind că zona miocardică afectată de tromboză, va fi alimentată cu sînge prin ramuri colaterale. (A.V.)

CORPI STRĂINI, formațiuni de materie organică sau anorganică, străine organismului, care pe o cale nefiziologică, nenaturală, ajung în organism (de obicei în cantități mici). Copiii din joacă pot introduce în cavitățile nazale sau în conductul auditiv extern boabe de fasole, porumb, nasturi, pietre etc. Uneori, dacă acești corpi sînt mici și trec ușor prin cavitatea nazală pot fi aspirați, devenind intrabronșici. La fel, din conductul auditiv extern, în urma tentativelor de extracție neadecvate, pot perfora membrana timpanului și ajunge în urechea medie, provocînd complicații grave. Alteori, **c.s.** ajung în organism prin răniri cu arme de foc (proiectil, schijă) sau în urma accidentelor de muncă (așchii de lemn, metal etc.). În toate cazurile este necesară extracția **c.s.** de către medicul specialist, de care aparține organul în cauză. (D.H.)

CORSET, centură destinată menținerii trunchiului într-o poziție normală. Se utilizează pentru corectarea deformațiilor coloanei vertebrale sau imobilizarea ei în cazuri de fracturi (corset gipsat). (G.S.)

CORTICOSTEROIZI, hormoni secretați de corticosuprarenală. Proprietatea comună a **c.** este scheletul steranic asemănător cu colesterolul sau vitamina D. Pe baza proprietăților fiziologice și structurale **c.** pot fi grupați în glucocorticoizi, mineralocorticoizi și androgeni. *Glucocorticoizii* acționează asupra metabolismului glucidic, protidic și lipidic, stimulînd descompunerea protidelor, oxidarea acizilor grași, determinînd o valoare crescută a glicemiei. Sînt foarte eficiente în tratamentul bolilor alergice, avînd un efect puternic antiinflamator. Formele naturale sînt cortizonul și hidrocortizonul. *Mineralocorticoizii* acționează asupra metabolismului hidromineral, fiind reprezentați de către dezoxicorticosteron și aldosteron. Acești hormoni duc la retenție de sodiu și eliminare de potasiu. *Androgenii* joacă rol în formarea caracterelor sexuale secundare. (Z.K.)

COSMETICĂ, disciplină complexă de medicină curativă, anatomie și igienă, care are ca obiect înfrumusețarea corpului pentru a păs-

Scanned with OKEN Scanner

tra prospețimea pielii și aspectul ei de tinerețe; se folosește în special masajul pentru a menține circulația sanguină, a îndepărta depozitele de grăsimi, dar și de substanțe cosmetice (creme, badijonări etc.) care să ajute la acest scop; dacă se face de timpuriu (cînd nu este necesară) părțile de piele tratate, de îndată ce se întrerupe tratamentul devin zbîrcite și urîte. (E.P.)

COT, regiune situată la articulația antebrațului pe braț, prin oasele cubitus, și radius pe humerus: este învelită într-o sinovie puternică; este articulația cea mai solicitată a organismului, din acest motiv este și foarte bine întărită; în unghiul intern al **c.** trece vena mediană, care servește mai adesea la injecții intravenoase. Se pot produce luxații (mai ales la copii mici, cărora li se trage doar avantbrațul) iar la adulți fracturi (mai ales ale oaselor ce formează cotul). (E.P.)

CRAMPĂ, contracție involuntară a unui mușchi sau grup de mușchi, dureroasă, de durată relativ scurtă și cu revenire spontană la normal. Se produce mai ales la mușchii gambei piciorului sau a degetelor de la picioare și mai rar la mîini. Apar mai ales noaptea din cauza unei poziții defectuoase a membrelor (lipsă de circulație) sau a frigului; dar apar și după oboseli mari și în prezența acidului lactic în mușchi. Apar și în boli ca: dizenterii, gripe, diabet, intoxicații alimentare etc. Se remediază prin poziții normale în timpul somnului, prin administrare de vitamină B_2 supraforte. O formă specială de **c.** este cea profesională, care apare la scriitori, muzicieni, telegrafiști, adică a unor grupe de mușchi chemați să facă o activitate de lungă durată. Acest tip de **c.** apare numai în contextul activității respective, căci în afara ei mișcarea degetelor se face normal. (A.S. + E.P.)

CRANIOTOMIE, secțiune în cutia craniană osoasă pentru a putea ajunge la o tumoare cerebrală; *cranioplastie:* aplicarea unei grefe (auto-) de țesut osteoperiostic pe o deschizătură craniană, pentru a o închide ermetic, prin formarea unei noi porțiuni osoase. (E.P.)

CRANIU, totalitatea oaselor capului, care adăpostește encefalul, nervii cranieni, glandele hipofiză și epifiză, organele de simț ale văzului, auzului, gustului și mirosului; e format din 4 oase nepereche: frontal, etmoid, sfenoid și occipital; 4 oase perechi: 2 temporale și 2 parietale; acestea închid cutia craniană; spre partea anterioară se mai sudează la ea: oasele nazale (2), lacrimale (2), vomerul, maxilarul superior, maxilarul inferior, palatinele (2), malarele (2). După diametrul anteroposterior este normal (cca 12 cm) (normocefal sau ortognath); brahicefal (cca 10 cm) sau dolicocefal (12 cm); brahicefalia este caracteristică

pentru turci, mongoli, iar dolicocefali întîlnim printre albi etc. (E.P.)

CREATININĂ, derivatul dezhidratat al creatinei — o substanță ce rezultă din catabolizarea proteinelor. În stare pură este o substanță cristalină, solubilă în apă caldă și insolubilă în solvenți organici. Creatininemia totală (creatina + creatinina) la om este între 4 și 5 mg/100 ml sînge. În intoxicațiile cu mercur sau în ablațiile renale creatininemia este crescută. **C.** se elimină prin urină: cam 2 g/24 de ore la adult. **C.** crește după efort muscular și scade în distrofii musculare și inaniție. (G.F.)

CREȘTERE, proprietate fundamentală a organismului viu, care începe după fecundația ovulului și se termină cînd omul devine adult (și bătrîn). Ritmul **c.** este mai rapid în viața intrauterină, rapid în primul an după naștere, apoi **c.** se face mai încet și se continuă tot mai lent pînă la adult. Între înălțimea individului și greutatea sa există relații care se pot proiecta pe curbe de creștere; la mascul **c.** este ceva mai mare decît la femelă; în funcție de vîrstă (înălțime și greutate) se poate calcula și suprafața corpului în m^2, valoare importantă în studiul metabolismului energetic. În ultimele decenii se observă o accelerare a **c.** la adolescenții de ambele sexe. **C.** este dirijată de sistemul neuroendocrin: hipofiză, tiroidă, glande sexuale; **c.** armonioasă se face prin dezvoltarea paralelă a tuturor caracterelor somatice, genitale și psihice; **c.** se termină odată cu osificarea cartilagiilor diafizoepifizare ale oaselor. În cursul **c.** proporțiile dintre cap și trunchi (întreg corpul) se modifică simțitor, ajungîndu-se de la aspectul de copil (capul 1/4 din lungime) la aspectul de adult (capul 1/8 din corp). (A.V.)

CRETINISM, formă foarte gravă a distrofiei tireopate endemice în care sistemul nervos central a fost lezat de timpuriu, intrauterin, și profund (V. Săhleanu). Din cauza lipsei hormonului tiroidian matern sînt împiedicate procesele de diferențiere ale fătului, atît ale tiroidei sale, cît și mai cu seamă a sistemului nervos central. Există două forme de **c.**: una fără gușă, alta cu gușă (gușa nu poate produce hormon tiroidian). **C.** se caracterizează printr-o serie de semne morfologice și psihice. Creșterea cretinului este încetinită, are talie mică, cap mare în raport cu trunchiul și membrele, gîtul scurt și larg, torace globulos, abdomen mare, flasc, membre inferioare scurte și curbate, mîinile și picioarele disproporționat de mari, organele genitale rămîn infantile; are tegument uscat, păr rar, roșcat, subțire. Psihic, cretinul prezintă o încetineală mintală, uneori pînă la idioție. În unele regiuni **c.** pare a avea o frecvență mai mare (este endemic), însă în urma lup-

Scanned with OKEN Scanner

tei sistematice, antiendemice, a Institutului, de endocrinologie Parhon, în ultimii 30 de ani **c.** a dispărut complet. Tratamentul este profilactic constînd în administrarea de sare iodată în regiunile endemice, iar cel curativ constă din administrarea permanentă, substitutivă a preparatelor de tiroidă; acesta însă dă rezultate problematice. (A.V.)

CRIODESICARE v. LIOFILIZARE

CRIPTOMNEZIE, tulburare de memorie caracterizată prin însușirea unor invenții ca fiind creații proprii. **C.** apare în stări crepusculare, parafrenie, demență etc. (A.S.)

CRIPTORHIDIE, lipsa coborîrii testiculilor. Testiculii noului născut sînt de obicei coborîți în scrot. În primul an de viață **c.** poate să nu fie patologică, **c.** unilaterală la noii-născuți are o frecvență de cca 3%. Testiculii reținuți în canalul inghinal pot coborî spontan, însă **c.** abdominală de cele mai multe ori nu se rezolvă spontan. Cauza **c.** este lipsa de dezvoltare a testiculilor, în viața intrauterină sau un obstacol în traectul descinderii lor. Tratamentul trebuie să fie precoce, cel mult la 6—8 ani, constînd din administrarea în doze suficiente a hormonului gonadotrop. Dacă acest tratament nu dă rezultate, testiculii vor fi coborîți chirurgical. (A.V.)

CRISTALIN, formațiune de lentilă biconvexă și transparentă, ce se găsește în globul ocular, care la om are un Ø de cca 9 mm și o grosime de 4—6 m la mijloc. Partea posterioară este mai bombată decît cea exterioară. Este situat înapoia irisului de care e lipit, fiind legat în jurul său de un ligament suspensor, care îl fixează de coroidă. Datorită mușchiului ciliar care-l înconjoară, **c.** poate fi puțin întins, micșorîndu-și curburile (îndepărtînd imaginea de pe retină) sau poate fi deplasat în întregime, mai înainte sau mai înapoi efectuînd astfel o proiectare a imaginii vizuale pe retină. Este alcătuit dintr-o mulțime de lame transparente, care, în unele cazuri, se pot opacifia, parțial sau total, provocînd albeață (cataractă). (V. OCHI.) (E.P.)

CRIZĂ, stare gravă cu o durată variabilă, în evoluția unei boli. Uneori apare brusc, cu dureri acute (stomac perforat, pietre la rinichi, la vezica biliară, epilepsie etc.), alteori **c.** se instalează la sfîrșitul unei boli și înseamnă uneori trecerea bruscă spre vindecare sau spre sfîrșit (pneumonie, tifos, holeră etc.). (E.P.)

CROMATINĂ, complex de nucleoproteide bazofile din care sînt alcătuiți cromozomii. **C.** sexuală, formație de formă semilunară în celulele organismului feminin. Poate fi observată în apropierea nucleului sau a membranei celulare. Însemnătatea practică constă

în faptul că pe baza lipsei sau existenţei ei se poate identifica sexul persoanei respective. (G.F. + Z.K.)

CROMOFOB, celulă sau ţesut care nu se colorează cu un colorant dat; o anumită parte a celulei care nu se colorează (ca disctiosomul); *cromofile* sînt celulele sau ţesuturile care fixează intens un colorant anumit. (E.P.)

CROMOZOM, element structural (de obicei filiform) al nucleului celular, vizibil mai ales în cursul diviziunii celulare indirecte (mitoză). Este alcătuit din ADN şi histone ca substanţe caracteristice, precum şi din ARN şi proteine. Numărul somatic şi forma **c.** sînt caracteristice speciilor (nu totdeauna riguros constante). Există multiple dovezi morfologice, biochimie şi genetice potrivit cărora **c.** ar fi purtătorii materialului ereditar, ai informaţiei genetice (prin ADN-ul pe care-l conţin). **C.** *omologi* sînt asemănători ca formă şi funcţie dar de origini diferite — unul matern, altul patern; **c.** *sexuali* (alozomi, heterozomi, heterocromozomi), sînt diferiţi din punct de vedere genetic şi din unirea lor rezultă determinismul sexual. La om **c.** denumiţi X şi Y pot forma combinaţiile YY — sex femeiesc şi XY sex bărbătesc. (G.F.)

CRUCEA ROŞIE, organizaţie internaţională înfiinţată din iniţiativa lui Henri Dunant, în 1864, în Elveţia al cărei principiu de funcţionare este *per humanitatem ad pacem* şi *inter arma caritas*. Normele de funcţionare obligă ţările aparţinătoare organizaţiei ca în timp de război să manifeste atitudine umană faţă de răniţi şi prizonieri precum şi faţă de populaţia civilă. În timp de pace organizează ajutorarea populaţiei lovită de calamităţile naturale. Sediul organizaţiei este în Geneva. Organele internaţionale ale ei sînt: ligile Asociaţiilor de Cruce Roşie şi Consiliul Internaţional al Crucii Roşii (Z.K.)

CRUP, inflamaţie cu formaţiuni pseudomembranoase, pe mucoasele cavităţii bucale, pe amigdale, în faringe, trahee şi bronhii etc. Pseudomembranele iau naştere din fibrină produsă pe suprafaţa mucoasei care aderă de celulele epiteliale superficiale, necrozate şi care prin iritaţie locală produce crize de tuse chinuitoare. Cantitatea de pseudomembrane poate fi aşa de mare că obstruiază căile aeriene. Dacă bolnavul nu le poate elimina prin tuse, produc asfixiere. Cel mai adesea însoţeşte difteria, dar poate apare şi la alte boli (ex. scarlatina); necesită îngrijire medicală, tubajul sau în ultimul caz traheotomia. (D.H.)

CULTURĂ MICROBIANĂ, menţinerea în viaţă şi înmulţirea microbilor rezultaţi din mediul extern sau organism, în vase conţinînd medii nutritive (medii de cultură) lichide sau solide. Se utilizează în scopul diagnos-

Scanned with OKEN Scanner

ticării (recunoașterea microbului care a produs boala), pentru prepararea vaccinurilor și serurilor și pentru studiul proprietăților diferiților microbi. Cel mai utilizat mediu de cultură este bulionul (lichidul în care s-a fiert carnea, îmbogățit cu peptonă și diverse zaharuri), gelatina sau geloza (geluri preparate din fierberea oaselor sau a algei agar-agar, îmbogățite cu bulion, zahăr, peptonă, sînge, ser, lichid de ascită etc.). Metodele de preparare trebuie să furnizeze medii de cultură sterile. Cultivarea microbilor duce la tulburarea mediilor lichide și apariția la suprafața mediilor solide a mici formațiuni rotunde, izolate, numite colonii microbiene. (G.S.)

CULTURĂ DE ȚESUTURI, metodă experimentală de studiu în biologie și medicină, care realizează menținerea în viață și creșterea unor țesuturi recoltate din organism. Permite studiul creșterii și diferențierii celulare, a activității diferitelor medicamente și substanțe etc. Se realizează în vase sterile conținînd lichide nutritive. Cînd se obține cultivarea țesutului complex al unui organ, se vorbește de culturi de organe. (G.S.)

CURARA, toxină extrasă din planta *Strychnox nux,* din America de Sud, care, împreună cu alte sucuri, formează venin (indienii otrăveau vîrful săgeților cu acesta: animalul atins paralizează). Din **c.** s-a ajuns să se izoleze tubocurarina, o substanță ce se folosește în medicină pentru a paraliza anumiți mușchi în timpul unor intervenții chirurgicale. **C.** acționează numai asupra plăcii motoare, blocînd transmiterea influxului motor, dar nu influențează asupra centrilor nervoși; se folosește și în stări de contractură, de spasme arteriale etc. (E.P.)

CURĂ DE AER v. AEROTERAPIE

CURENT DE AER, flux de aer răcoros sau rece determinat de deplasarea aerului. Acțiunea dăunătoare a **c.de a.** constă în faptul că produce o scădere locală a temperaturii corporale, ce nu poate fi compensată de sistemul termoregulator al corpului. În părțile astfel răcite are loc o vasoconstricție cu efect diminuant asupra debitului circulator. Ca urmare, scade rezistența în aceste locuri iar agenții patogeni se pot înmulți producînd îmbolnăviri. **C.de a.** poate provoca și reacții alergice sau reumatice. Este deosebit de periculos, dacă acționează asupra părților corporale transpirate, deoarece în astfel de cazuri gradul de răcire locală a corpului este și mai pronunțat. Vîntul nu este așa de periculos deoarece atinge toată suprafața corporală, iar sistemul

termoregulator poate să compenseze în mod corespunzător pierderea de căldură a corpului. (Z.K.)

CUTIREACŢIE (INTRADERMOREACŢIE), încercarea sensibilităţii unui individ faţă de o anumită substanţă (în special microbi sau toxine microbiene) prin inocularea în piele a unei mici cantităţi din această substanţă. Reacţia pozitivă se traduce prin apariţia după 24—48 ore a unei mici ridicături de culoare roşie (papulă eritematoasă), indicînd că organismul este infectat cu microb sau sensibilizat faţă de substanţa respectivă. Cele mai utilizate **c.** sînt Pirquet şi Mantoux, pentru tuberculoză, Burnet pentru bruceloză, maleina pentru morvă, Dick pentru scarlatină. Există şi **c.** care sînt pozitive la cei lipsiţi de anticorpi faţă de o anumită toxină (reacţia Schick în difterie). **C.** se utilizează şi la depistarea sensibilităţii faţă de diferitele substanţe (polen, pulberi, substanţe chimice) care produc boli alergice (eczeme, astm). (G.S.)

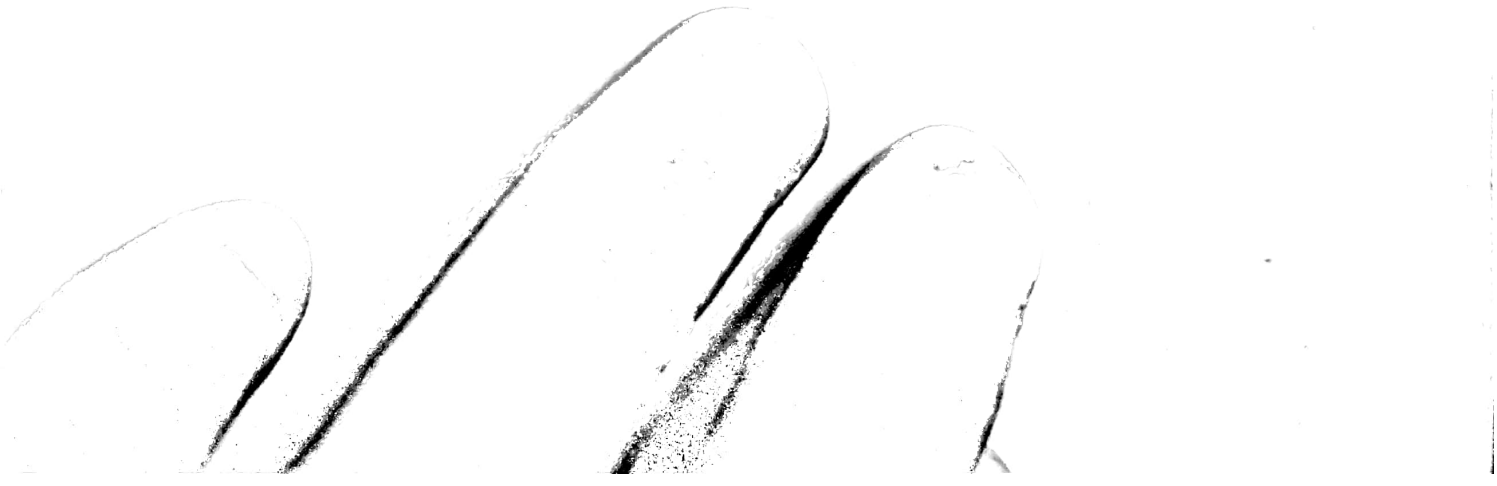

Scanned with OKEN Scanner

D

DALAC v. ANTRAX

DALTONISM (DISCROMATOPSIE), defecțiune congenitală de vedere (descrisă de fizicianul J. Dalton), care constă în incapacitatea deosebirii roșului de verde. Există variante în care individul confundă roșul intens cu brunul închis sau chiar insensibilitatea pentru roșu etc. Daltoniștii nu pot practica profesiuni în care semnalizarea în culori are rol prioritar (circulație). (Z.K.)

DDT (abreviere pentru diclordifeniltricolormentilmetan), insecticid de contact și de ingestie. În stare pură este o pulbere de culoare albă, fără miros; cel tehnic are aspect ceros galben și cu miros de mere. E insolubil în apă, dar solubil în solvenți organici. Împotriva insectelor se utilizează în doze de 0,1—0,15% sub formă de pulberi, suspensii, emulsii sau soluții. În doze mici (de ex. cele care se folosesc curent în agricultură), nu este toxic pentru om și animale, dar în doze mari provoacă intoxicații în special asupra sistemului nervos central. Prin folosirea produselor agricole (cereale, zarzavaturi, animale care se hrănesc cu plante stropite etc.), insecticidul se acumulează treptat și în organismul omului. Are acțiune toxică asupra cholinesterazei, asupra transaminazelor etc. La animale (șoarece) s-a dovedit și o acțiune genetică întîrziată care dă sindactilii, căderea părului, ptoză de organe și caşexie pronunțată, fenomene care pot apărea chiar în generația a cincea. (G.F. + E.P.)

DEBILITATE, stare de slăbire a organismului, care este de obicei consecința unei subnutriții sau a unei boli îndelungate; organismul debil este puțin rezistent la orice efort fizic sau mintal (copiii născuți sub 2000 g sau înainte de termene); pentru debili se iau măsuri speciale pentru a-i aduce la normal (v. *sugar*), iar dacă acestea nu sînt

Scanned with OKEN Scanner

adecvate, copilul rămîne toată viața debil. **D.** necesită îngrijiri speciale și nu întotdeauna persoana debilă poate face față cerințelor vieții. Adultul cu **d.** se reface mai ușor prin înlăturarea cauzelor care au dus la această stare: odihnă activă, alimentație rațională etc. **D.** *mintală* este forma cea mai ușoară de oligofrenie, în care bolnavul are o capacitate mintală redusă, precum și o gîndire lipsită de suplețe și cu tendință de inerție. În orașele mari se socotește că **d.** este urmarea unei intoxicații cronice cu CO, NO_2 și SO_2, plumb, hidrocarburi incomplet arse și o tensiune de oxigen mai redusă. (E.P. + A.S.)

DEBIT URINAR, cantitate de urină eliminată de o persoană în 24 de ore; cantitatea unei substanțe din urină (uree, fosfați etc.) eliminată prin urină în 24 de ore. (E.P.)

DECALCIFIERE, stare gravă prin care se pierde calciul din organism, mai ales sub formă de fosfat tricalcic, din oase; este consecința mai multor factori: lipsa de vitamina D, oboseli mari și de lungă durată, imponderabilitate, ca urmare se produce o osteoporoză și frecvente rupturi de oase; **d.** este însoțită și de hiperexcitabilitate nervoasă nejustificată. (E.P.)

DECES, încetarea definitivă a tuturor funcțiunilor vitale ale organismului (activitate cardiacă, respiratorie, mintală etc.). Constatarea oficială a **d.** se face de către medic, care, pe baza unei examinări făcute, eliberează un certificat, autorizînd înmormîntarea. (E.P.)

DECIDUA, învelișurile fetale. **D.** *completă* este formată dintr-o porțiune bazală, una capsulară și marginală. **D.** *vera* sau cea uterină; **d.** *serotină, interuteroplacentară;* **d.** *reflexă, ovulară;* **d.** *menstruală,* mucoasa uterină, ce se elimină odată cu menstruația. V. CADUCA. (A.V.)

DECOCT, lichid în care s-a fiert un anumit preparat de care apoi s-a separat (filtrare sau decantare); **d.** de cereale (o lingură grîu, orz, porumb, ovăz, fasole uscată, mazăre, linte — se fierb 3 ore, apoi se strecoară, se adaugă puțină sare și se dă copiilor cu boli digestive) sau **d.** de orez contra diareelor etc. (E.P.)

DECOMPRESIUNE, înlăturarea compresiunii (apăsării) exercitate asupra unui organ de către un alt organ mărit în mod patologic sau de către colecții de lichide patologice. Ex. **d.** plămînului se face prin evacuarea unei colecții de lichid pleural; **d.** vezicii urinare prin înlăturarea chirurgicală a tumorilor uterului. (G.S.)

DECONECTARE, stare psihică deosebită, antagonistă tensiunii; blocare de sinapse în cadrul sistemului nervos central. *Substanțe* deconectante (psihotrope) cu ac-

Scanned with OKEN Scanner

ţiune specială asupra blocării sinapselor, cum ar fi spre exemplu neurolepticele sedative. Prin schimbări de activitate neuronii care au fost solicitaţi sînt deconectaţi şi se pot odihni, deci se poate realiza prin schimbarea ocupaţiei cu odihnă activă. (A.S. + E.P.)

DECUBIT, poziţie orizontală, relaxată, a corpului. Individul poate să stea întins pe spate (**d.** *dorsal*), pe burtă (**d.** *ventral*) sau pe flancuri (**d.** *lateral* drept sau stîng); rana care apare la indivizii care stau mult timp în aceeaşi poziţie (din cauza unei boli) produsă de compresiunea ţesuturilor moi (se întîlneşte în special la nivelul feselor, sacrului, omoplaţilor). **D.** se previne prin introducerea de perne moi (de cauciuc) între aceste regiuni şi pat. **D.** *protetic:* rana produsă în mucoasa bucală de compresiunea unei proteze vicioase. (V. ESCARĂ). (G.S.)

DEFECAŢIE, eliminarea resturilor fecale prin anus (prin trecerea materiilor fecale în rect şi de aici prin eforturi musculare se deschide sfincterul anal); uneori există reţineri parţiale ale materiilor fecale provocată de reflexul de **d.** (E.P.)

DEFECT, structura sau funcţia imperfectă a unui ţesut sau organ, care poate duce la apariţia de boli de gravitate diferită. Poate apărea de la naştere (**d.** *congenital*) sau să fie urmarea unor boli (ex. lezarea valvulelor cardiace de către reumatism care duce la apariţia unui **d.** *valvular*). Lipsa unei enzime **d.** *enzimatic.* (G.S.)

DEFECTOLOGIE, disciplină medico-pedagogică special profilată pentru educarea deficienţilor senzorial şi mintali (orbi, surdomuţi, înapoiaţi mintali etc.). (A.S.)

DEFIBRILARE, restabilirea ritmului cardiac normal, perturbat de fenomene de fibrilaţie atrială sau ventriculară. (G.S.)

DEFLORARE, ruptura himenului la fete (atunci cînd este făcută fără consimţămîntul fetei constituie viol); de obicei în **d.** se produce o hemoragie uşoară (nu întotdeauna). După o săptămînă, ruptura se cicatrizează şi resturile membranei himenale mai pot persista pînă la prima naştere, cînd dispar complet. (E.P.)

DEFORMAŢIE, formă anormală a unor organe (membre) care pot apare la naştere, **d.** *congenitală;* în urma unei poziţii vicioase a corpului, **d.** *coloanei vertebrale;* în urma unor boli, **d.** *musculo-osoasă,* produsă de poliomielită, tuberculoză etc. Pot fi îndreptate total sau parţial prin tratament chirurgical sau ortopedic. (G.S.)

DEGENERESCENŢĂ, acumulare anormală de diferite substanţe în celulele unor ţesuturi sau organe, ducînd la alterarea lor funcţională şi la simptome mai mult sau mai puţin grave. Se

produce în cursul intoxicaţiilor sau infecţiilor şi interesează în mod deosebit ficatul, rinichiul, inima, muşchii, vasele etc. După natura substanţelor acumulate, există **d.** *proteică*, grasă, glucidică, minerală. Cele mai obişnuite forme de **d.** *proteică* sînt: **d.** *granulară* (intumescenţă tulbure) apărută în cursul bolilor febrile sau **d.** *vacuolară* (intumescenţă clară), caracteristică unor intoxicaţii mai uşoare care, de obicei, trec odată cu boala. **D.** *hialină* interesează pereţii vaselor în cursul arteriosclerozei; la bolnavii cu supuraţii cronice prelungite (gangrene, osteomielite) organele suferă o **d.** *amiloidă*, în cursul căreia sînt scoase din funcţie în urma depunerii amiloidului, o substanţă proteică anormală. **D.** *grasă* (adipoasă) interesează în special ficatul şi inima în intoxicaţii şi boli infecţioase, cînd poate produce moartea prin insuficienţă a acestor organe. În arterioscleroză, în peretele arterelor mari se depune colesterol (substanţă grasă) formînd ateroame. Bolile în care predomină **d.** se numesc boli degenerative (arterioscleroză, boli ale sistemului nervos). (G.S.)

DEGERĂTURĂ, leziune produsă în urma expunerii prelungite la frig, mai ales a unor extremităţi ale corpului (nas, urechi, degete). La început se produce o „piele de găină", apoi o relaxare musculară, vasodilataţie şi edem, coagularea sîngelui local şi lipsă totală de circulaţie, care duce la gangrenă. Apare febră, albuminurie şi tulburări psihice. În funcţie de gravitate **d.** sînt de gradul I (roşeaţă, tumefiere, durere), II (apariţia de băşicuţe cu hemoragii), III (răni superficiale), IV (răni adînci cu pierderea unor părţi din organ). Se tratează preventiv prin ferire de frig (îmbrăcăminte caldă), dar dacă **d.** s-au produs atunci se face o încălzire lentă a locului, fricţiuni cu zăpadă, cu ulei, cu alcool; nu se fac bandaje pentru că locul trebuie să aibă o circulaţie din ce în ce mai abundentă. (G.S.)

DEGLUTIŢIE, actul prin care bolul alimentar format în urma sfărîmării alimentelor şi a impregnării lor cu salivă (în cavitatea bucală) este trecut în faringe, apoi în esofag şi prin cardia este dus la stomac. (E.P.)

DEJUN DE PROBĂ, dejun constînd, de obicei, din ceai şi pîine prăjită administrat unui bolnav în scopul determinării acidităţii sucului gastric (care este extras ulterior printr-o sondă). (G.S.)

DELIR, tulburare de fond a gîndirii manifestată prin prezenţa unor idei false, neconforme cu realitatea, şi dublate de convingerea puternică a bolnavului cu verosimilitatea lor. După conţinut şi rezonanţă afectivă **d.** se clasifică în: **d.** *expansiv*, **d.** *micro-*

manic, **d.** *paranoid*, **d.** *mistic* etc. Ele survin în unele psihoze, ca: schizofrenie, psihoză periodică, parafrenie, alcoolism cronic, psihoză presenilă etc. (A.S.)

DELIRIUM TREMENS, psihoză gravă care apare pe fondul unui alcoolism cronic și se manifestă prin confuzie mintală, agitație psihomotorie, tremurături generalizate, temperatură ridicată, stare generală alterată. Internarea și un tratament de specialitate sînt obligatorii. (A.S.)

DEMENȚĂ, sindrom psihic grav caracterizat prin pierderea progresivă a capacităților cognitive. Bolnavul nu-și mai poate folosi gîndirea, de unde decurge restul tulburărilor manifestate prin acțiuni absurde, afinități puerile etc. **D.** poate fi datorată unui complex de factori între care cei mai cunoscuți sînt: intoxicațiile, infecțiile și traumatismele craniocerebrale. (A.S.)

DEMINERALIZARE, pierderea unor cantități însemnate de săruri, fenomen ce se observă în anumite tulburări de nutriție (pierderea de cloruri — prin sudoare, fosfați, carbonați de calciu, prin urină și fecale); ca urmare se produce decalcifierea oaselor și pot apărea fracturi frecvente; indivizii slăbesc căci întregul metabolism e deranjat prin lipsa ionilor minerali, care nu se mai găsesc în cantitate determinată în sînge, în țesuturi, în celule și prin lipsa lor desfășurarea normală a metabolismului este tulburată. (E.P.)

DENDRITĂ, prelungire protoplasmatică, de obicei, fin ramificată, a celulei nervoase, care, într-un arc reflex, conduce influxul nervos centripet, adică înspre corpul celulei nervoase. **D.** recepționează orice excitații ale organelor de simț, conducîndu-le spre centrii nervoși, astfel că reprezintă elementele prin care intrăm în contact cu mediul exterior. (E.P.)

DENTINĂ (IVORIU), substanță fundamentală compusă din oseină și săruri minerale din care este alcătuită pulpa dintelui. Este străbătută de canalicule cu direcția de la cavitatea dentară către exterior. (G.F.)

DENUTRIȚIE, stare fiziologică în care alimentele zilnice nu acoperă în totul necesarul de proteine și de energie, catabolismul predominînd asupra anabolismului, producîndu-se astfel o slăbire generală, progresivă, și o micșorare puternică a rezistenței față de agenții agresivi externi (psihici, bacterieni, virali etc.) În lagărele naziste fenomenul era des întîlnit. În lume există încă popoare (mai ales în Africa, America de Sud, Asia Centrală) unde se constată **d.** (E.P.)

DEONTOLOGIE, studiul obligațiilor medicului față de bolnav, confrați, personalul ajutător, față de colectivitate și stat, ca și a drepturilor profesionale, mo-

Scanned with OKEN Scanner

rale și materiale, stabilite prin legi scrise și nescrise, prin tradiții, norme de educație, conștiință (Kraus-Manolescu). Elementele cele mai importante ale **d.** medicale privesc responsabilitatea juridică și morală a medicului. Respectarea normelor este asigurată prin forța de constrîngere a puterii de stat iar a celor nescrise, de conduită socială este asigurată prin puterea opiniei publice precum și prin obiceiurile și tradițiile vieții sociale, care aparțin domeniului moralei. Datoria medicului este de a face totul pentru însănătoșirea bolnavului, de a nu folosi știința sa pentru scopuri criminale, de a păstra secretul medical, de a-și ridica mereu pregătirea profesională, de a fi la zi cu toate achizițiile medicinei. (A.V.)

DEPENDENȚĂ. 1) Tulburare psihică, prin care bolnavul este lipsit de inițiativă și spontaneitate, fiind în același timp puternic atașat de alte persoane, ale căror dispoziții le execută fără șovăire. **D.** se întîlnește în oligofrenia gravă. 2) Stare patologică datorată obișnuinței luării unui toxic, bolnavul este determinat să consume permanent drogul respectiv, în caz contrar apărînd o serie de tulburări, cunoscute sub denumirea de fenomene de abstinență. (**D.** apare în alcoolism cronic, morfinomanie, barbituromanie etc.). (A.S.)

DEPILARE (EPILARE), procedeu de înlăturare a părului de pe anumite părți ale corpului, cu ajutorul unor mijloace mecanice (ras, tăiat, smuls) sau chimice (preparate toxice); **d.** este bine să se facă prin smulgerea fiecărui fir cu ajutorul unei pense speciale; să se evite cu strictețe **d.** cu ajutorul razelor X, care după un timp poate da dermite și chiar cancer al pielii. (E.P.)

DEPISTARE, metode de descoperire a unor boli infecțioase, de obicei în stadiu incipient sau într-o formă inaparentă; **d.** se realizează prin activitatea personalului sanitar specializat. Se utilizează în special **d.** formelor incipiente sau inaparente de boli infecțioase sau cancer. (A.S.)

DEPRESIUNE, stare de tristețe intensă datorată unei tulburări de afectivitate. Totul este văzut și trăit sub impresia unui profund pesimism care face ca bolnavul să se gîndească numai la nenorociri, catastrofe etc. Unul din cele mai mari pericole este impulsul pentru sinucidere, urmare a autoacuzării, considerarea vieții ca fiind inutilă etc. **D.** se poate trata, dar numai sub controlul și cu avizul medicului specialist (psihiatru). **D.** este ușor de recunoscut după expresia feței bolnavului. (A.S.)

DEPRINDERE, crearea prin exercițiu și antrenament a unei ușurințe în executarea unei acțiuni. **D.** joacă un mare rol în sport și orice profesie. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

DERMATITĂ, inflamația pielii, cu evoluție acută sau subacută, produsă de factori diferiți. **D.** produse de factori fizici: **d.** *solară* (produsă de acțiunea prelungită a razelor solare), **d.** *actinică* (radiotermită), produsă de razele roentgen. **D.** produse de substanțe chimice; **d.** *toxice* (produse de microbi); **d.** *streptococice* sau *stafilococice* (în special la copii) produse de paraziți. Cînd **d.** este produsă de sensibilitatea deosebită a organismului față de o anumită substanță, se vorbește de **d.** *alergică* sau **d.** *de contact* (se produce în urma contactului cu substanța respectivă). Intensitatea leziunilor merge de la simplă roșeață pînă la apariția de vezicule, pustule **(d.** *piogenă),* eczeme etc. Se previne prin evitarea contactului cu factorii respectivi. Supurațiile se tratează cu antibiotice, alergia cu substanțe antialergice. (G.S.)

DERMATOMICOZĂ, boală a pielii produsă de ciuperci. (G.S.)

DERMATOZĂ, nume generic al bolilor de piele cu caracter degenerativ, deci boli la care predomină leziunile degenerative **(d.** *profesională,* **d.** *precanceroasă*). (G.S.)

DESCUAMARE, proces normal fiziologic, prin care se înțelege desprinderea porțiunilor epiteliale superficiale (celulele cărnoase ale pielii). Acestea sînt înlocuite de elemente noi, ca urmare a diviziunii continue a stratului bazal al epidermei. **D.** este mai accentuată în unele boli tegumentare (dermatoze, dermatite sau scarlatină). Băile de soare exagerate, inflamația pielii, au ca urmare **d.** Odată cu micile porțiuni pierdute se pot răspîndi și o serie de bacterii sau virusuri, astfel că **d.** poate fi o sursă de noi infecții; de aceea trebuiesc luate măsuri — izolarea bolnavului pînă ce procesul încetează (scarlatină). (Z.K. + E.P.)

DESENSIBILIZARE, procedeu biologic prin care se ajunge la suprimarea stării de sensibilitate (alergie) a unei persoane față de o anumită substanță, (administrarea de cantități infime de substanța respectivă, producerea de febră ridicată sau piretoterapie, injecții de sînge propriu sau autohemoterapie) sau administrarea de medicamente desensibilizante (romergan, cortizon etc.) (G.S.)

DESHIDRATARE, proces complex prin care organismele vii pierd apa din țesuturi; la om cauzele **d.** sînt: transpirație, vomitări repetate, scaune diareice, insuficiența funcțională a corticosuprarenalelor etc. Adesea **d.** este însoțită de procese lezionale. (G.S.)

DETERGENT (DETERSIV), substanță tensioactivă utilizată ca agent de spălare și dezinfectare. Moleculele **d.** au o parte polară hidrofobă și una nepolară lipofilă, astfel că printr-o orientare

Scanned with OKEN Scanner

corespunzătoare micşorează tensiunea superficială avînd drept consecinţe: înmuierea, emulsionarea, spumarea şi dezinfecţia. **D.** *anionactiv:* alcooli sulfataţi; **d.** *cationactivi* săruri cuaternare de amoniu; **d.** *neionici:* amestecuri de oxid de etilen cu alchilfenoli, alcooli superiori şi acizi graşi. **D.** are calităţi superioare faţă de săpunurile obişnuite atît prin capacitate de udare cît şi prin puterea de pătrundere în fibre etc. (G.F.)

DEVIAŢIA SEPTULUI, deformare a septului nazal osteocartilaginos datorită unei tulburări de dezvoltare, ce apare în timpul pubertăţii. La sexul masculin este mai frecvent decît la cel feminin. Partea cartilaginoasă a septului, care este înconjurată de un schlet osos, se dezvoltă mai rapid decît cadrul osos, în care, dacă nu încape, deviază sau se luxează. Uneori ia naştere în urma unui tratament al nasului. Este foarte frecventă, dar se poate considera patologică numai în cazul în care produce obstrucţii nazale, tulburări auditive, retenţii în sinusuri, cefalee etc. În aceste cazuri, tratamentul constă în intervenţia chirurgicală. (D.H.)

DEVITALIZARE, desfiinţarea intenţionată a funcţiilor vitale ale unui ţesut. **D.** se utilizează frecvent în stomatologie cu scopul de a necroza pulpa dentară (a sistemului canalicular, radicular, a conţinutului ei organic) în vederea obliterării cu un material care are rolul de a izola şi proteja de infecţii regiunea periapicală. (D.H.)

DEZALCOOLIZARE, metodă de tratament folosită în alcoolismul cronic şi care constă din crearea unui dezgust faţă de băutură, pe principiul reflexelor condiţionate. **D.** se face după ce, în prealabil, bolnavul a fost treptat dezintoxicat, adică scos de sub influenţa consumului zilnic de alcool. Tratamentul de **d.** presupune o aprobare prealabilă din partea bolnavului. Cele mai cunoscute substanţe folosite în **d.** sînt: ipeca, hiposulfatul de sodiu şi antalcoolul. (A.S.)

DEZECHILIBRU ALIMENTAR, raţie în care nu există toate principiile alimentare necesare creşterii sau întreţinerii organismului normal (carenţe proteice, minerale, vitaminice etc.); ca urmare se produc tulburări. (E.P.)

DEZGUST, senzaţie de respingere a unor alimente, cauzată de un consum exagerat sau o intoxicaţie. Este un simptom. Poate apărea şi în boli psihice. (E.P.)

DEZINFECTANT, orice mijloc fizic (fierbere, raze X) sau chimic (substanţe antiseptice) care distrug microbii (sterilizare); cele mai bune **d.** sînt radiaţiile ultraviolete ale soarelui „unde nu pătrunde soarele, intră medicul"). **d.** *obişnuite:* leşia de cenuşă

(sau de Na, K) cu care se fierb rufele murdare, hipocloritul de sodiu 3% pentru petele de fecale, urină etc. de pe lengeria bolnavilor; formol (soluție 5%) pentru mîini (după care se spală imediat cu apă curată); varul proaspăt stins pentru sol, lemn, pereți; sublimatul (1‰) pentru instrumente metalice, alcool (70%) etc. (V. STERILIZARE). (E.P.)

DEZINFECȚIE, acțiune ce se aplică asupra organismului, încăperilor, obiectelor din mediul înconjurător și care urmărește distrugerea tuturor microorganismelor patogene care pot provoca sau transmit boli. (D.H.)

DEZINSECȚIE, procesul de distrugere a insectelor, acarienilor paraziți și a ouălor sau larvelor acestora (ele pot fi purtători de microbi, viruși etc.). **D.** se practică de către SANEPID-uri; un mijloc casnic este folosirea DDT-ului în soluții de 1/10 000 pulverizate pe haine, corp, mobile (sau ca pudră amestecată cu un diluant). (E.P.)

DEZINTOXICARE, metodă terapeutică folosită pentru eliminarea unei toxicomanii (alcoolice sau medicamentoase). **D.** se face într-un timp îndelungat și cuprinde trei etape mari: 1) etapa pregătitoare de cunoaștere și schițare a relației medic bolnav cu alcătuirea unei scheme terapeutice și cîștigarea cooperării bolnavului; 2) etapa de dezintoxicare propriu-zisă, în care se scade progresiv doza de toxic, sub protecție de tonice, vitamine și psihotrope; 3) etapa de consolidare în care tratamentul urmează să reechilibreze homeostazia organismului. **D.** necesită, pentru primele două etape, internare obligatorie într-un spital de psihiatrie, iar pentru ultima, un control permanent. (A.S.)

DEZLIPIRE DE RETINĂ, afecțiune oculară rară, constînd din separarea celor 2 foițe embrionare, retiniene, printr-un proces patologic: infiltrare cu serozitate, exsudat inflamator, hemoragie, proces tumoral, tracțiune cicatricială etc. **D. de r.** primitivă apare de cele mai multe ori la miopi sau arterioscleroși, cauza fiind o ruptură retiniană. Din punct de vedere simptomatic ea se caracterizează prin scăderea accentuată a vederii, strîmtoarea cîmpului vizual. Tratamentul este de domeniul oftalmologului, fiind de cele mai multe ori chirurgical. (V. OCHI). (A.V.)

DEZVOLTARE INTRAUTERINĂ, procesele de segmentare ale ovulului fecundat, a oului în peretele uterin. Printr-un proces de diviziune celulară, oul se împarte la început în două, apoi în patru, opt, șaisprezece etc., formîndu-se o îngrămădire de celule, de aspect muriform, de unde poartă denumirea de *morulă*. În centrul morulei se formează o cavitate, conținînd lichid, stadiul

numindu-se *blastulă;* acum ovulul se nidează de uter. Urmează invaginarea polului apical și aranjarea în două straturi a celulelor embrionare, se formează astfel blastula, cu o foiță externă, *ectoblast* și alta internă, *endoblast*. Printre ele, prin îngroșarea ectodermului, va lua naștere foița *mezodermică*. Această fază a dezvoltării poartă numele de *gastrulă*. Din ectoderm vor lua naștere: sistemul nervos, organele de simț, epiderma și fanerele (unghiile, părul); din mezoderm, aparatul uro-genital, locomotor și circulator; din endoderm, aparatul digestiv și respirator. Dezvoltarea oului în cele 9 luni de gestație, trece prin 2 stadii principale: *embrionar*, în care viitorul făt nu are aspectul de germene uman, și *fetal*, în care acesta capătă înfățișarea umană. Granița dintre aceste două perioade este plasată între luna a II-a și a III-a de sarcină. La sfîrșitul lunii a doua, embrionul are lungimea de 4 cm, cîntărește 11 g, prezintă cap, cu față, bărbie, nas, ochi schițați, ceea ce îi dă aspect uman. Apar degetele și începe diferențierea organelor genitale interne. Dimensiunile fătului, la sfîrșitul lunii a III-a sînt de 9 cm/55 g, în luna a IV-a 16/270, în luna a V-a, 25/650, în luna a VI-a, 35/1000, luna a VII-a 40/1750, luna a VIII-a 45/2500, la sfîrșitul lunii a IX-a 50—55/3250—3500 g. (A.V.)

DIABET ZAHARAT, boală caracterizată prin neputința totală sau parțială a organismului de a utiliza zahărul (glucidele) din alimentație; deficiența determină creșterea cantității zahărului în sînge (hiperglicemie); zahărul se elimină prin urină *(glicozurie)*, bolnavului îi este mereu foame *(polifagie)*, iar pentru eliminarea zahărului neîntrebuințat, pentru dizolvarea lui bea multe lichide *(polidipsie)*. Metabolismul (întrebuințarea) glucidelor este un procedeu complex, în care rolul principal îl are hormonul pancreasului — insulina. În **d.z.** insulina scade parțial sau total prin: diminuarea secreției de insulină; nevoile crescute ale organismului pentru insulină; prezența enzimelor care degradează sau descompun insulina. **D.z.** poate să apară la orice vîrstă, cu mai mare frecvență între 40—50 ani; cu cît apare la o vîrstă mai înaintată, cu atît evoluția lui este mai benignă. **D.z.** poate fi urmat de complicații grave: arterioscleroză generală sau localizată (pe inimă — infarct miocardic, pe membre — endarterită obliterantă cu gangrena membrelor), cataractă (opacitarea cristalinului). Coma este complicația cea mai gravă a **d.z.** și se produce prin acumularea în sînge a produselor toxice, rezultate din utilizarea necorespunzătoare a proteinelor și grăsimilor. **D.z.** este o boală răspîndită (vreo 30% din locuitori suferă de **d.z.**) și se poate moșteni de la părinți bolnavi. Diagnosticul precoce al **d.z.** permite oprimarea evoluției sale,

Scanned with OKEN Scanner

prin tratamentul adecvat (regim alimentar, şi, la nevoie, administrarea de medicamente). În formele grave se foloseşte insulina, sub formă de injecţii. **D.** necesită supraveghere şi îndrumare medicală permanentă. (A.V.)

DIAFIZĂ, partea mediană a unui os lung, care se termină cu epifize; este alcătuită dintr-un tub osos cu pereţi groşi, cu structuri de fibre osoase longitudinale compacte, care îi dau o mare rezistenţă: humerusul se rupe doar sub o greutate de 175—275 kg; femurul sub 265—400 kg greutate (în funcţie de individ, de vîrstă, de starea fiziologică etc.). În canalul **d.** osoase se găseşte măduva osoasă care la adult este şi un depozit de grăsimi. (V. OS). (E.P.)

DIAFRAGM, muşchi sub formă de boltă, care separă cavitatea abdominală de cuşca toracică. Este alcătuită din fibre musculare radiale, fixate în jos, pe coloana vertebrală, pe coaste şi pe pereţii anteriori ai abdomenului, iar în sus, pe o aponevroză, numitul centru frenic. Se contractă pe baza influenţei aduse prin nervul frenic de la centrul respirator bulbar prin care se măreşte diametrul longitudinal de sus în jos al cuştii toracice, provocînd o presiune negativă în pulmon, care primeşte astfel aerul de la exterior (inspiraţie). În acelaşi timp masa viscerală abdominală e împinsă înainte (mai ales la bărbaţi). (E.P.)

DIAGNOSTIC, totalitatea procedeelor de analiză şi sinteză a simptomelor pe care le prezintă un bolnav, pentru a putea stabili care este boala de care suferă, astfel ca să i se poată institui tratamentul cel mai adecvat. Un **d.** bun ţine seama de etiologia bolii şi de patogenia ei şi se face pe baza multor analize morfologice, funcţionale şi chimice. Stabilirea **d.** este una din sarcinile cele mai grele ale medicului. **D.** *anatomopatologic, bacteriologic, citologic, de laborator,* etc. **D.** *simptomatologic* se bazează numai pe unele simptome superficiale, care poate fi, de cele mai multe ori, greşit. (A.V.)

DIAPEDEZĂ, fenomenul prin care leucocitele trec prin pereţii endoteliului capilar în spaţiile intercelulare, unde există o acumulare de bacterii; trecerea este determinată de atracţia pe care toxinele bacteriene eliberate o exercită în jur, ajungînd la pereţii endoteliali, care îi străbat. Leucocitele odată ajunse la locul infecţiei înglobează bacteriile şi le digeră; dacă capacitatea de înmulţire a bacteriilor este foarte mare, atunci leucocitele se umplu aşa de mult cu bacterii, încît mor, dînd, prin acumulare, puroiul. (E.P.)

DIAREE, stare patologică ce se caracterizează prin accelerarea

Scanned with OKEN Scanner

tranzitului intestinal, scaune frecvente şi lichide. Cauza **d.** este iritaţia peretului intestinal, fie prin secreţie excesivă de lichid, fie prin absorbţia insuficientă a acestuia de către peretele intestinal. Se formează deci în intestin produse, care excită peretele (musculatura) intestinal provocînd contracţii, spasme. **D.** se observă în tulburări de digestie, în boli infecţioase acute: febra tifoidă, dizenterie, toxiinfecţii alimentare, în stări inflamatorii locale ale intestinului, unele intoxicaţii cu arsenic sau mercur, în insuficienţă cardiacă, în tulburări psihonervoase. Una dintre cele mai frecvente cauze ale **d.** este insuficienţa digestivă = dispepsia acută sau cronică. Tratamentul constă din înlăturarea cauzei care o provoacă, avînd în vedere recomandarea medicului. (A.V.)

DIASTOLĂ, perioadă care corespunde dilatării inimii prin care se produce o depresiune ce „cheamă" sîngele din venele cave în auriculul drept şi din venele pulmonare în auriculul stîng; **d.** *auriculară* cînd auriculele încep să se dilate; **d.** *ventriculară* cînd ventriculele se dilată; se produce o depresiune care aspiră sîngele din auricule în ventricule. Umplerea cu sînge a cavităţilor inimii se face în timpul **d.** acestora. (E.P.)

DIATERMIE (TERMOPENETRAŢIE, TRANSTERMIE), procedeu fizioterapic care constă în principiu în ridicarea temperaturii organelor sau ţesuturilor prin folosirea energiei electrice. Utilizînd curenţi electrici de înaltă frecvenţă (lungimi de undă între 300—500 m) se obţin următoarele efecte asupra ţesuturilor: creşterea temperaturii locale şi a metabolismului celular; dilatarea capilarelor şi a arteriolelor şi ca urmare intensificarea circulaţiei; acţiune calmantă asupra nervilor; creşterea capacităţii de apărare a celulelor sau umorilor împotriva unor microbi. Pielea se încălzeşte mai repede decît muşchii şi oasele. **D.** cu unde scurte (10 m) provoacă încălzirea mai mare a muşchilor şi a oaselor decît a pielii. Undele scurte stimulează funcţionarea glandelor endocrine. Unul din efectele locale ale **d.** este electrocoagularea care se utilizează şi în otorinolaringologie, ginecologie şi urologie. (G.F.)

DIATEZĂ EXSUDATIVĂ, anomalie congenitală a organismului, (apare mai ales la copii) caracterizată printr-o predispoziţie particulară a pielii şi a mucoaselor de a reacţiona la acţiunea unor noxe, prin fenomene de exsudaţie, inflamaţie şi catar. Noxele pot fi reprezentate de factorii infecţioşi (bacterii, virusuri), chimici (săpun), mecanici (frecare) etc. Manifestările tegumentare pot fi leziuni seboreice, eczeme, iar

la nivelul mucoaselor catare recidivante ale căilor respiratorii superioare. Manifestările exsudative se asociază cu hipertrofia țesutului limfatic (ganglioni, splină, timus). Pot apare manifestări neurovasomotorii ca: spasme, colici abdominale, neliniște, insomnii, stări subfebrile, fără etiologie infecțioasă, predispoziția de a voma la cauze minime. Diagnosticul și tratamentul **d.** aparține medicului pediatru. (A.V.)

DICROTISM (PULS DICROT), prezența undei dicrote, provocată de șocul închiderii valvulelor aortei; cînd dicrotul lipsește, denotă o funcționare incompletă a acestor valvule, prin care o parte a sîngelui sistolic se înapoiază în ventricul. (E.P.)

DIETĂ v. REGIM

DIFTERIE, boală infecto-contagioasă, dată de bacilul *Coryne bacterium;* apare frecvent la copii, între 1—5 ani, în general sub 15 ani, este sezonieră, cu frecvență mare toamna și iarna. Infecția se transmite de la om la om, prin contact direct cu bolnavul sau purtătorul de germen, de la copiii vaccinați preventiv. **D.** azi este o boală din ce în ce mai rară, sporadică, deși înainte au fost epidemii. După o perioadă de latență, între 2—6 zile, apare sub diferite forme: unele localizate la nivelul faringelui, altele, de la început, toxice, septice, grave. Febra există în toate formele, 38—39°, cu inapetență, dureri de cap, accelerarea pulsului, cu simptome locale, faringiene și anginoase (angină difterică). Pe amigdalele tumefiate și pe vălul palatului apar membrane false fibrinopurulente, ganglionii cervicali sînt măriți, sensibili. În formele grave (săptămîna a doua) apar semne care trădează suferința inimii, iar în ultimul stadiu pot să apară semne de boală ale sistemului nervos: pareze, paralizii ale vălului palatin, nervului facial, laringelui, sau chiar ale membrelor. Tratamentul trebuie început imediat și constă în administrarea cît mai precoce a serului antidifteric (anatoxină difterică) și a antibioticelor. Efectul imediat al tratamentului este dezlipirea falselor membrane, dispariția febrei, însă pericolul apariției semnelor toxice (inimă, paralizii musculare) nu este încă eliminat. Este necesar de aceea ca bolnavul să stea la pat sub observație, timp de 3 săptămîni. În cazuri grave, există pericolul de sufocare, din cauza membranelor false faringiene (intubații). Mortalitatea formelor grave atinge 10—15%. Izolarea bolnavului este obligatorie, de preferință în spital sau secții de boli infecțioase. (A.V.)

DIFUZIUNE, două substanțe (A și B) ce vin în contact și pătrund una în alta; viteza de **d.** depinzînd de concentrația substanței A față de B; acest fenomen se produce între două gaze, lichide,

Scanned with OKEN Scanner

lichid și gaz etc. Viteza de **d.** depinde mai ales de temperatură și de natura substanței solvate (mărimea moleculelor). Între două gaze sau două soluții identice, dar de temperaturi diferite se produce o **d.** a moleculelor mai agitate (la temperatură mai ridicată), printre cele mai puțin agitate. Rezultatul oricărei **d.** este egalizarea celor două componente (gaze, soluții, temperaturi diferite). Alături de alte forțe, **d.** stă și la baza trecerii oxigenului din aerul pulmonar în sînge și a CO_2-ului din sînge în aerul alveolar; a lichidului intestinal încărcat cu glucoză, aminoacizi, săruri minerale, vitamine etc., înspre sînge, a ureei din sînge spre urină etc. (G.F. + E.P.)

DIGESTIE, procesul prin care alimentele ingerate sînt mărunțite și degradate pînă la produși absorbabili: *glucoză*, pentru glucide (ca amidon, glicogen etc.), *acizi grași* și *glicerină* (pentru toate lipidele), *aminoacizi* (pentru toate proteinele), *nucleotide* (pentru toți acizii nucleici), *săruri minerale* și, pentru toate, ca vehiculant, *apa*. Acest proces de mărunțire se face cu ajutorul unor mijloace enzimatice și mecanice.

A) **Procesele enzimatice** sînt specifice pentru fiecare tip de aliment: 1) Pentru *amidonoase* (polioze), încă din gură ptialina salivară, în cîteva secunde, atacă amidonul, transformîndu-l în dextrine și chiar în maltoză; în stomac, activitatea ptialinei este oprită de aciditatea sucului gastric și numai după ce chimusul gastric trece în duoden și se neutralizează prin secreția pancreatică și biliară, procesul de degradare a poliozelor se continuă prin amilază, maltază pancreatică, care desfac orice glucid în *glucoză* (chiar lactoză, zaharoză, glicogen etc.), substanță care poate trece în sînge ca atare prin procesul de absorbție. 2) Pentru *proteine* primul atac enzimatic se petrece în stomac, unde pepsina rupe în două macromoleculele proteice (în polipeptide) și apoi desprinde din acestea părți mai mici (peptide), care trec ca atare în duoden și intestin. Aici sînt atacate de *tripsina* pancreatică, de *erepsina* intestinală și degradate pe rînd pînă la stadiul de *aminoacizi*, care pot trece prin peretele intestinal în sînge; 3) *lipidele* nu sînt solubile în apă și din acest motiv ele trebuie sfărîmate și transformate în produși hidrosolubili; primul atac se petrece în stomac, unde lipazele gastrice atacă mai ales trigliceridele din lapte, eliberînd glicerina, care este solubilă în apă și poate trece ca atare mai departe și acizi grași care sînt trecuți apoi în intestin, unde, în prezența bilei, toate grăsimile se mărunțesc în picături foarte mici, la suprafața cărora atacă lipazele pancreatice desfăcînd moleculă de moleculă în glicerină și acizii grași respectivi; acestea din urmă se saponifică și sub formă de săruri de Na, K etc. (din acidul oleic — oleat de

Na, din acidul palmitic, palmitat de K etc.) solubile în apă (săpunuri) ce pot trece din intestin prin celulele epiteliului acestuia, unde se întîlnesc cu glicerina absorbită, ca atare și unde se refac în grăsime (specifică organismului respectiv). O parte din picăturile foarte fine de grăsimi pot trece prin spațiile intercelulare ale epiteliului intestinal în interiorul vilozităților intestinale, unde se găsește un vas limfatic (evitînd ficatul). 4) Acizii *nucleici* sub acțiunea pepsinei gastrice, dar mai ales a tripsinei și erepsinei din intestin sînt desfăcuți în nucleotide, care se pot absorbi ca atare și fracțiunea lor proteică este desfăcută, ca orice proteină, în aminoacizi.

B) **Procesele mecanice** de sfărîmare și de mărunțire a alimentelor în lungul tubului digestiv însoțesc pe cele enzimatice. 1) După masticație are loc și procesul de degustare care se face de organele gustative, de la care pornesc excitațiuni informative la centrii olfactivi din bulbi și telencefal de unde se comandă pe cale reflexă, prin pneumogastric, excitațiuni care declanșează secreția gastrică în funcție de cantitatea și calitatea de alimente ce trec prin gură. De aici proporționalitatea dintre cantitatea alimentelor și cantitatea de suc gastric. 2) În stomac, alimentele sînt amestecate cu sucul gastric, datorită mișcărilor peristaltice și a celor tonice, pînă ce se produce un amestec uniform a alimentelor intrate cu sucul gastric secretat. Cînd în stomac apar peptonele (substanțe de un anumit grad de degradare proteică) se produc contracțiile tonice care presează întreg conținutul gastric forțînd deschiderea pilorului și trecînd în duoden o parte a conținutului stomacal (chimusul gastric). Reacția acidă a acestuia, în bulbul duodenal, determină pe cale reflexă închiderea pilorului, care nu se mai deschide decît cînd aciditatea chimusului din duoden s-a neutralizat prin secrețiile alcaline (bicarbonați, fosfați) ale sucului pancreatic și al bilei. Atunci se produce o nouă contracție tonică, o nouă cantitate de chimus gastric intră în duoden ș.a.m.d., pînă ce întreg conținutul stomacului se golește. S-a dovedit experimenal și clinic că prezența grăsimilor în stomac, mai ales a slăninei, în cantitate mare oprește **d.** gastrică și menține alimentele în stomac mult mai multă vreme. De aici și senzația de încărcare a stomacului pe care o avem după o masă bogată în grăsimi. În intestin alimentele ajung destul de mărunțite, dar procesul lor de degradare se continuă prin mișcările intestinale, care sînt de mai multe feluri: *locale*, *de răsturnare*, *peristaltice;* cele locale sînt formate din unde gîtuitoare inelare ce se produc și se relaxează unele lîngă altele și au încă rolul de a sfărîma alimentele și a le amesteca

Scanned with OKEN Scanner

bine cu sucurile intestinale și pancreatice; mișcările de răsturnare se produc prin îndoirea anselor intestinale dintr-o parte în alta, în însăși cavitatea abdominală și au rolul de a schimba conținutul chimusului intestinal și de a face ca acesta împreună cu bulele de gaze apărute în procesele de degradare să înainteze spre intestinul gros; mișcările peristaltice constau într-o gîtuire a intestinului, care înaintează în lungul lui, dinainte înapoi și are rolul de a împinge chimusul intestinal spre porțiunea posterioară (inferioară) a tubului digestiv. Ele se produc prin contracția puternică a musculaturii circulare a intestinului și relaxarea celei longitudinale înainte, astfel în dilatația care apare se acumulează o parte din chimus și aceasta e împinsă înspre partea posterioară a intestinului. 3) Chimusul intestinal trece în tot lungul intestinului subțire și atunci cînd din el s-au resorbit glucoza, aminoacizii, glicerina, glucidele, multe din sărurile minerale, el trece în intestinul gros prin *valvula ileocecală*, care se deschide numai în lipsa substanțelor de mai sus (zilnic trec cca 2 l de chimus intestinal în cecum). De îndată ce el se umple, valvula ileocecală se închide. În intestinul gros se absoarbe apa și se concentrează chimusul intestinal formîndu-se materiile fecale. Pe măsură ce acest proces înaintează în lungul colonului, o altă cantitate de chimus vine în cec. Materiile fecale în cantitate de 100—200 g, zilnic la om se acumulează final în rect și în mod voluntar sînt eliminate de aici prin orificiul anal, la exterior. În acest proces mecanic, intervin mușchii abdominali și chiar diafragma. În procesul de digestie un rol important îl joacă și flora bacteriană a intestinului. (E.P.)

DIGITALĂ, substanță cardiotonică extrasă din frunzele plantei *Digitalis* (degețel) și folosită în tratamentul bolilor cardiovasculare. (G.S.)

DILATAȚIE, mărirea cavității unui organ cu relaxarea și subțierea pereților în cursul unor boli. **D.** *inimii* constă în mărirea unora sau a tuturor cavităților cardiace în urma existenței unor leziuni ale orificiilor cardiace care împiedică expulzarea normală a sîngelui sau datorită presiunii crescute a sîngelui în artere; este un semn de funcție defectuoasă sau insuficientă a inimii. În caz de obstacole sau stricturi la nivelul orificiilor, pot fi întîlnite **d.** ale *esofagului* (megaesofag), *stomacului*, *intestinului gros* (mega- sau dolicocolon), *rectului* etc. (G.S.)

DILEMĂ, tulburare de voință și activitate, datorită căreia bolnavul nu mai poate lua prompt o hotărîre, rămînînd timp îndelungat într-o continuă nehotărîre în fața soluțiilor posibile din care trebuie să aleagă una. **D.** apare în psihastenie, nevroză anxioasă, psihopatie astenică etc. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

DINAMOMETRIE, măsurarea forței diferiților mușchi (palmei etc.) cu ajutorul dinamometrului; valoarea normală a strîngerii este în medie de 40 kg la femei și 50 la bărbați; în paralizii, miopatii și alte afecțiuni (sau în oboseală, intoxicații etc.) valoarea forței dinamometrice scade. (E.P.)

DINTE, formații dure, implîntate la marginea alveolară a maxilarelor, avînd rolul de a tăia și sfărîma alimentele, introduse în gură. La selacieni solzii de pe suprafața cordului sînt similarii dentiției. La unele specii de vertebrate, dinții se găsesc pe bolta sau pe podeala cavității bucale, pe mucoasa esofagului, sau — la păsări — chiar a gușii. Un **d.**, indiferent de forma și rolul său, este format dintr-o parte externă, liberă, care depășește marginea alveolară a maxilarului, numită coroană, și alta internă numită rădăcină, cuprinsă în alveola osoasă a maxilarului. În interiorul **d.** se găsește o cavitate (a pulpei) ocupată de un țesut conjunctiv, vasele și nervii. Cavitatea pulpară se prelungește pînă la vîrful rădăcinii prin canalul dentar, prin care intră și ies vasele și nervii **d.** În jurul cavității și canalului este situată o manta de ivoriu (dentină). Fața externă a dentinei este acoperită la nivelul coroanei, de smalț, iar la nivelul rădăcinii, de ciment. Smalțul este cel mai dur țesut din organism, în compoziția lui intră săruri minerale, în special fosfat acid de calciu și fluorură de calciu; are o culoare albă sau gălbuie. Dentina este formată dintr-o substanță fundamentală de țesut colagen compact și calcificat, cuprinzînd 70—80% săruri minerale (90% fosfat de calciu, 5% carbonat de calciu, 2% fosfat de magneziu, 3% fluorură). Printre bolile **d.** cea mai răspîndită este *caria dentară* care poate fi numită cu drept cuvînt „boala civilizației". Caria a existat și în antichitate, însă frecvența ei a crescut înspăimîntător în ultima vreme. Aproape nu există azi om, care să nu aibă cel puțin un dinte cariat. Cauza bolii este pe de o parte rezistența diminuată a dinților, de pe urma pregătirii culinare a alimentelor (pîinea fină, fierbere, frigere), pe de altă parte descompunerii (fermentarea) alimentelor rămase între dinți, în special a făinoaselor, glucidelor. Acidul lactic (sau alți acizi) existenți în alimente atacă smalțul dinților, subțiindu-l și fisurîndu-l. Microbii prin enzimele lor lărgesc fisura, caria devine tot mai profundă și infecția pătrunde în pulpă (pulpită) de aici prin canalul radicular atacă membrana ce înconjoară rădăcina dintelui (periodontită). Complicațiile cariei dentare pot fi prevenite printr-un control stomatologic periodic (cel puțin de două ori pe an), care permite depistarea și tratamentul precoce al leziunilor incipiente. *Parodontoza* este o afecțiune a alveolei dentare (provocată ade-

Scanned with OKEN Scanner

seori de cauze interne), duce la mobilizarea și nu arareori la pierderea **d.** Tumorile benigne și maligne ale dinților apar relativ rar. (E.P. + G.S. + A.V.)

DIOPTRIE, unitate de măsură utilizată în optică, respectiv în oftalmologie pentru exprimarea caracteristicii de refracție a lentilelor, egală cu valoarea reciprocă a distanței focale exprimată în metru: $D = \frac{1}{m}$. Astfel, de ex., lentila cu distanța focală de 1 m este de 1 **d.**; aceea cu distanța focală de 2 m este de 0,5 **d.** etc. Pentru lentilele convexe (presbitism) **d.** se exprimă cu +, iar pentru cele concave (miopie) cu —. (Z.K.)

DIPLOPIE, vedere dublă a obiectelor, fie din cauza divergenței axei ochilor, fie a paraliziei unor mușchi ai acestora (sifilis, reumatisme rebele, isterie etc.). **D.** *monoculară, binoculară, heteronimă, omonimă, orizontală, verticală* etc. (A.S.)

DIPSOMANIE, stare impulsivă, imperioasă de a consuma băuturi alcoolice în cantități mari. Apare în crize care durează cîteva zile și după care o perioadă de cîteva luni bolnavul nu mai bea deloc. Etiopatogenia este controversată, de unde și varietatea mare de tratamente propuse. (A.S.)

DISARTRIE, tulburare de vorbire manifestată prin imposibilitatea exprimării corecte a cuvintelor (acestea sînt pronunțate greșit, adesea neinteligibil). **D.** survine în sindromul piramidal, extrapiramidal, cerebelar etc. (A.S.)

DISC EMBRIONAR, formație protoplasmatică cu numeroși nuclei ce are forma unui disc (la ouăle telolecite) și se găsește la suprafața vitelusului (gălbenușului). Din **d.e.** (sau germinativ—cicatriculă) iau naștere țesuturile și organele embrionare (este pata roșie care o găsim adesea în ouăle de găină). (E.P.)

DISC INTERVERTEBRAL, cartilagiu fibroelastic așezat între corpurile vertebrelor, cu rol important în mișcările coloanei. **D.i.** este alcătuit la periferie dintr-un inel fibros, iar în centru dintr-o masă pulpară elastică, deplasabilă limitat care se modelează variat în cadrul diverselor mișcări ale coloanei vertebrale. (A.S.)

DISECȚIE, operație de secționare și disociere a unui organ sau a unei părți (cu ajutorul foarfecilor, penselor, bisturielor) pentru a-l putea studia mai bine; **d.** se poate face și pe viu (vivisecție) în anumite cazuri, dar obișnuit se face pe cadavre. (E.P.)

DISEMINARE, răspîndirea, în organism, a unui microb sau a cancerului, de obicei pe calea vaselor limfatice (**d.** *limfogenă*) sau sanguine (**d.** *hematogenă*). (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

DISFAZIE v. AFAZIE

DISGRAFIE, tulburarea caligrafiei: scrisul este modificat, literele deformate, astfel că devine de necitit. **D.** survine în alcoolism cronic, stări confuzive, demenţă etc. (A.S.)

DISHIDROZĂ, boală caracteristică prin transpiraţii intense la nivelul degetelor de la mîini şi picioare, însoţite de apariţia de vezicule şi descuamaţie. În unele cazuri este urmarea unei infecţii cu ciuperci sau microbi. (G.S.)

DISIMULARE, mascarea conştientă a unei boli în faţa familiei, a prietenilor; apare în special în stările depresive sau în psihoze progresive, în care bolnavul se crede persecutat dacă se află că este suferind. (A.S.)

DISKINEZIE, proces patologic caracterizat prin apariţia unor modificări în activitatea motorie vegetativă a organelor contractile. **D.** poate avea localizări diferite, cele mai cunoscute fiind: **d.** *biliară,* tulburare motorie care împiedică evacuarea bilei din vezica biliară; **d.** *intestinală,* tulburare a motilităţii intestinale, cu repercusiuni multiple asupra absorbţiei şi eliminării. **D.** *uterină,* tulburare uterină în cursul travaliului care modifică evoluţia normală a naşterii. (A.S.)

DISLALIE, tulburare de vorbire în care este alterată dicţiunea în special. **D.** survine în intoxicaţii, infecţii etc. (A.S.)

DISLEXIE, imposibilitatea de a citi curent un text (fără a prezenta o tulburare senzorială). **D.** apare la copiii oligofreni, postencefalici etc. (A.S.)

DISLOGIE, tulburare a ideaţiei, manifestată printr-o vorbire incorectă. **D.** intervine în stări confuze, demenţiale, encefaloze etc. (A.S.)

DISMNEZIE, tulburare de memorie caracterizată printr-o greutate vădită în a fixa, păstra sau evoca evenimente. **D.** survine în surmenaj, nevroză, depresie, scleroză, etc. (A.S.)

DISOCIERE, tulburare caracterizată prin apariţia unor modificări în funcţionalităţi unitare, într-un sistem sau în sincronizarea şi armonizarea unor subsisteme. Exemplu: **d.** *albuminocitologică,* observată în lichidul cefalorahidian, survenită în poliradiculonevrite şi alte boli neurologice şi în care creşte numai albumina, reacţia celulară rămînînd în valori obişnuite. **D.** *electrolitică:* desfacerea unui electrolit în anioni şi cationi în prezenţa unui curent electric. **D.** *psihică,* destrămarea integrităţii persoanei, datorită căreia procesele psihice capătă un caracter anarhic, haotic. **D.** *tabetică,* pierderea sensibilităţii profunde cu păstrarea celei termoalgezice şi parţial a sensibilităţii tactile. (A.S.)

DISPNEE, tulburarea ritmului şi amplitudinii respiraţiei, însoţită

de senzaţia de sete de aer. Simptom al bolilor cardiace (insuficienţă cardiacă), respiratorii (pneumonii, bronhopneumonii, scleroze pulmonare), sanguine (anemii), nervoase. (G.S.)

DISPOZIŢIE, stare afectivă de bază elementară: nu are o orientare precisă şi este în mare măsură determinată de funcţionalitatea organismului în ansamblul său. **D.** este un adevărat „rezonator" al stării de sănătate, un seismograf al homeostaziei. De aceea, orice tulburare în vreun sistem sau aparat o modifică într-un fel sau altul. În general **d.** se consideră a fi bună sau rea; are o intensitate moderată şi este constantă în timp în comparaţie cu alte procese afective cum ar fi emoţia sau afectul. (A.S.)

DISTIMIE, tulburare de afectivitate, manifestată prin indispoziţie, stare de disconfort, neplăcere. **D.** survine în stări reactive, neuroze, depresii etc. (A.S.)

DISTROFIE, boală cronică ce apare la sugari, în perioada de ablactaţie (înţărcare) sau în primii ani ai vieţii. **D.** este caracterizată de tulburări în dezvoltare; slăbire, rezistenţă diminuată împotriva infecţiilor, temperatură subnormală, toate funcţiile vitale diminuate. Diagnosticul **d.** este uşor, descoperirea cauzei este însă uneori dificilă: alimentaţia nepotrivită a copilului, insuficienţă unilaterală, alimentaţia lipsită de unele componente importante (vitamine), infecţii ale tubului digestiv, sau infecţii de altă natură (otită, cistită, piodermită, gripă). De cele mai multe ori este vorba despre un cerc vicios: tulburările digestive alternează cu infecţii, care diminuează rezistenţa copilului. Tratamentul constă din descoperirea şi înlăturarea cauzei, aplicarea unui regim corespunzător şi tratament medicamentos. (A.V.)

DISTROFIE OSOASĂ v. OSTEODISTROFIE

DIUREZĂ, formare şi eliminare de urină (uneori peste 3 litri pe zi); ea poate fi un procedeu de spălare a sîngelui, cînd se realizează prin diuretice (în: nefrite cronice cu albuminurie, pietre la ficat sau rinichi, edeme cu oligurie, hepatite etc.). **D.** se obţine, în afară de medicamente şi cu ape minerale, lapte, ceaiuri de flori, băi călduţe etc. (E.P.)

DIVIZIUNE REDUCŢIONALĂ v. MEIOZĂ

DIZENTERIE, boală infecţioasă caracterizată prin dureri abdominale, tenesme (senzaţie dureroasă de necesitate) şi numeroase scaune mucosanguinolente. După agentul cauzal există două forme de **d.**: 1) **d.** *bacilară*, produsă de bacilul dizenteriei, care este forma frecvent întîlnită în regiunile temperate; 2) **d.** *amibiană* produsă de protozoarul *Entamoeba disenteriae* sau *histolitica* (V. AMIBIAZĂ). (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

DOLICOCOLON v. MEGALOCOLON

DOLICOCEFALIE, modificare a conformației craniene caracterizată printr-o disproporție între diametrul anteroposterior (sagital) și cel lateral în sensul alungirii primului (fața neobișnuit de lungă). (A.S.)

DRAJEURI, medicamente în formă de pilule învelite, de obicei, în zahăr și o gumă alunecoasă cu rol de-a masca gustul sau mirosul; nu trebuie supt, ci se înghite cu puțină apă, după indicația medicului. (E.P.)

DRENAJ, favorizarea scurgerii secrețiilor patologice dintr-o plagă accidentală sau chirurgicală, sau dintr-o cavitate care conține lichid patologic, cu ajutorul *drenurilor* (tuburi de cauciuc, meșe de tifon). Cînd se utilizează aparate aspiratoare se vorbește de **d.** *aspirativ.* (G.S.)

DROMOMANIE, cerință imperioasă, nestăpînită de a pleca, de a părăsi locul, domiciliul unde se află. Bolnavul părăsește fără motiv locul unde se găsește, poate parcurge distanțe mari sub imperiul acestei impulsiuni. **D.** se întîlnește în nevroze, psihopatie, epilepsie etc. (A.S.)

DUODEN, regiunea inițială a intestinului subțire, care urmează după stomac, imediat după pilor; pentru a ajunge în **d.,** chimusul gastric trebuie să treacă prin pilor (v. *digestie*); prima porțiune a **d.** este bulbul duodenal, în care chimusul gastric acid determină o excitare a pereților care se transmit prin pneumogastricul senzitiv la bulb, de unde prin pneumogastricul motor pancreatic comandă secreția de „secretină", care activează vărsarea sucului pancreatic în **d.** *terminal* (excretină), ca și eliberarea unei cantități de insulină (increatină). În **d.** se varsă sucul pancreatic prin două canale, unul mai anterior (canalul Santorini) și altul, cu 2—3 cm mai jos, principal, în ampula lui Vater (canal Wirsung); în **d.** se varsă și canalul coledoc prin deschiderea sfincterului Oddi și lăsarea în ampula lui Vater a unei bile cistice, cca de 4 ori mai concentrată decît bila hepatică, care e necesară în stabilizarea picăturilor mici de grăsimi. Exploatarea funcțională a **d.** se face prin tubaj duodenal, cu sonde care se introduc prin gură (sau nas), ajung în stomac (se recoltează și de aici) apoi se introduc prin mișcările stomacului în **d.**, pentru a recolta mai ales bilă normală, gălbuie, A sau cistică B, brună închis, provocată prin ingestia de sulfat de magneziu. Cînd există o obstrucție a canalului cistic prin „pietre la ficat" atunci nu se obține bila B; după o injecție de secretină se obține apoi lichidul pancreatic; **d.** poate prezenta ulcerații, stenoze duodenale etc. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

E

ECHILIBRU ACIDO-BAZIC, stare normală de menținere a *p*H-ului sanguin între 7,30—7,42, condiție strict necesară pentru desfășurarea proceselor vitale. Reglarea **e.a-b.** se face prin: a) mecanisme fizico-chimice cu intervenție imediată, datorită sistemelor tampon: (acid carbonic/bicarbonat de sodiu, fosfat monosodic/fosfat disodic, hemoglobină acidă/hemoglobinat de potasiu etc.); b) mecanisme biologice cu intervenție tardivă: 1) eliminarea CO_2 prin plămîni; 2) eliminarea de către rinichi a H^+ (ioni de hidrogen) în caz de acidoză sau a bicarbonatului de sodiu în caz de alcaloză etc. ; 3) neutralizarea de către ficat a substanțelor alcaline sau acide; 4) eliminarea prin piele a acidului lactic acumulat în urma efortului muscular; 5) creșterea acidității sucului gastric și scăderea alcalinității sucului pancreatic în acidoză etc. (G.F.)

ECHILIBRU BIOLOGIC, stare relativ staționară a unei asociații mai mari sau mai mici (ecosistem), de plante (producătoare de substanțe organice și oxigen), de animale (consumatoare primare și secundare de substanțe organice și oxigen și producătoare de CO_2) și de bacterii (reducătoare de substanțe organice de origine vegetală sau animală în săruri nutritive: azotați, fosfați, carbonați etc.). Pentru ca acest ecosistem să se mențină constant trebuie ca între partenerii care îl alcătuiesc să existe un **e.b.,** adică schimbul de materie și energie să se mențină aproape la aceeași valoare. (E.P.)

ECHIMOZĂ, pată de mărime și culoare variabilă apărută pe piele, mucoase sau conjunctive, în urma unei hemoragii subiacente (survenite în urma unei căderi, lovituri etc.). Durata **e.** este de circa 2 săptămîni; pata are o margine bine delimitată și pe măsura transformării hemoglobinei extravazate în produși

de degradare, este la început violacee, ulterior albastră, verde și gălbuie. Spre deosebire de **e.** *cutanată*, **e.** *conjunctivă* continuă să rămînă roșie-violacee, pînă la resorbție. (V. HEMATOM). (A.S.)

ECHINOCOCCUS v. TENIE

ECLAMPSIE, stare caracterizată prin contracțiuni ale tuturor mușchilor corpului, ce alternează cu relaxarea lor (contracturi tonico-clonice); nu rareori are loc pierderea cunoștinței; una dintre formele **e.** este cea gravidică, ce apare mai des în jumătatea a doua a epocii de sarcină sau în timpul facerii. Este o complicație gravă a sarcinii, precedată de hipertensiune, albuminurie și edeme. Cauza **e.** gravidice nu este elucidată complet, se presupune a fi o intoxicație a mamei cu produșii de dezasimilare, provenite de la făt (toxemie gravidică); uneori necesită întreruperea sarcinii, în interesul vital al mamei. Crizele de convulsii pot fi prevenite printr-o alimentație riguroasă a mamei (regim lactat, anticonstipant), iar în timpul lor trebuie pus în gura bolnavei un ștergar ud pentru a nu-și mușca limba și chemat imediat medicul pentru a-i administra calmantele necesare. **E.** la *sugari* sau la copiii mici apare ca urmare a unor boli infecțioase (gripă, dizenterie, meningoencefalită) sau emoții puternice cu accese de plîns. Copilul se dezbracă, i se fac băi călduțe cu mușețel, iar pe cap i se pun comprese reci. **E.** la *adulți* apare în legătură cu diferite afecțiuni ale sistemului nervos central, isterie, epilepsii sau la intoxicație cu stricnină (A.V.)

ECMNEZIE, tulburare a memoriei caracterizată prin trăirea unor evenimente trecute la modul prezent, ca și cum s-ar întîmpla acum. **E.** apare în psihoze involutive, presenile etc. (A.S.)

ECOLALIE, repetarea sub formă de ecou a cuvintelor spuse de interlocutor. **E.** survine în schizofrenie, confuzie etc. (A.S.)

ECOLOGIE, disciplină care studiază relațiile între organisme și între acestea și mediul lor de viață; organismele nu trăiesc decît în asociații complexe numite biocenoze, în care întotdeauna există unele care produc substanță organică vie (plantele) altele care o consumă (animalele) și altele care o reduc în elemente minerale (bacteriile); azi se vorbește din ce în ce mai mult de o **e.** *umană*, care are mari implicații în organizarea vieții sociale și în igienă. (E.P.)

ECOMIMIE, reproducerea mimicii interlocutorului. **E.** survine în schizofrenie, confuzie etc. (A.S.)

ECOPRAXIE (ECOKINEZIE), imitarea gesticii, a atitudinilor și mișcărilor (de către bolnav) a persoanelor din jur. **E.** survine în stări onirice, catatonice, maniacale etc. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

ECOUL GÎNDIRII, tulburare din domeniul cognitiv; bolnavul are impresia că îi sînt repetate și deci cunoscute de ceilalți cele mai intime gînduri. **E.** survine în automatismul mental, stare onirică, schizofrenie etc. (A.S.)

ECTAZIE, dilatarea artificială (abnormală) a unui organ cavitar (stomac, intestin, arteră etc.) ce se practică în cazuri de stricturi, de inflamații. (E.P.)

ECTOPARAZIT, parazit ce trăiește pe suprafața corpului sau chiar în cavitățile lui deschise (gură, nas, cavități bronhice): plosnița, purecele, rîia, ciuperci. (E.P.)

ECTOPIE v. CRIPTORHIDIE

ECZEMĂ, boală a pielii produsă în urma sensibilizării organismului față de o substanță cu care a venit în contact, de obicei, în mod repetat. **E.** reprezintă manifestarea alergiei la nivelul pielii. Evoluează acut, cînd la nivelul degetelor și mîinii apar pete roșii, pe suprafața cărora sînt vezicule care ulcerează, fiind însoțite de prurit. În formele subacute sau cronice se produce îngroșarea epidermei pe suprafețe limitate și descuamarea ei, de asemenea însoțită de prurit. Pe lîngă evitarea contactului cu substanța respectivă, se tratează prin aplicații de unguente conținînd cortizon, ca și prin administrarea de medicamente antialergice. Putînd avea origini diferite, **e.** pot fi tratate numai de medici în urma unor analize speciale. Aplicarea la întîmplare sau „din auzite" a unor leacuri duce mai adesea la înrăutățirea bolii. Deseori **e.** sînt provocate de o cauză internă (toxine, substanțe chimice) și manifestate și întreținute de cauze externe (iritații ale pielii). Se prescriu aproape întotdeauna regimuri speciale, laxative, evitarea contactului pielii cu substanțe iritabile (săpunuri, leșii, detergenți etc.) (G.S.)

EDEM, creșterea cantității de lichid la nivelul unui țesut (mai adesea pielea) datorită insuficienței circulatorii, bolii renale sau prezenței unor obstacole pe vasele sanguine sau limfatice, inflamației sau modificării compoziției plasmei sanguine. Regiunea edemațiată apare umflată și la presiunea cu degetul lasă o urmă persistentă. Cauza: insuficiențe circulatorii, renale, cardiace, hepatice, pulmonare etc. Se tratează înlăturînd cauza, care poate fi stabilită numai de medic. **E.** *pulmonar*, insuficiența cardiacă este întovărășită la început de dispnee, care se transformă în accese: astm cardiac și ulterior în edem pulmonar. În acest caz din urmă transsudatul lichid (extravazat) umple alveolele și bronhiile. Starea bolnavului în acest caz este gravă. Atît astmul, cît și **e.** apar de obicei în urma insuficienței acute a ventriculului stîng al inimii, pune în pericol viața bolnavului și necesită tratament imediat. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

EDENTAȚIE (ADENTAȚIE), pierderea dinților (sau lipsa lor originală ca la edentate: furnicar, tatuu, lepes, pangolin). **E.** poate fi cauzată prin extracție medicală sau cădere naturală (bătrînii uneori nu mai au dinți). Nu rar, după scoaterea medicală a dinților se poartă proteze complete. În caz de **e.** *naturală* (de bătrînețe) gingiile se întăresc și pot servi la o masticație parțială (gustul alimentelor nu mai este însă pregnant); se recomandă în caz de **e.** să se folosească proteze parțiale sau totale, care redau gurii capacitatea sa integrală de primire, sfărîmare și gustare a alimentelor. (E.P.).

EFERENT, care duce în afara obiectului considerat, ce pleacă de la ceva, centrifug etc. De ex. fascicule de nervi ce pleacă din diferite porțiuni ale sistemului nervos central sau de la ganglioni spre periferie; vase sanguine ce pleacă dintr-un organ. (V. AFERENT). (G.F.)

EFORT, contracție puternică a unui grup de mușchi, în vederea realizării unui lucru mecanic neobișnuit; cînd **e.** se face cu mîinile, mușchii pieptului și ai abdomenului se contractă puternic pentru a fi puncte de sprijin contracțiunilor manuale (ridicarea unui obiect greu, împingerea unui vehicol încărcat etc.). În **e.** din cauza presiunilor intrapulmonare și intraabdominale se pot produce rupturi ale unor vase de sînge, mai ales ateromatoase (apoplexii pulmonare și chiar cerebrale). Efecte asemănătoare pot apărea și în eforturile abdominale (de defecație) sau pot să se producă hernii ale unor anse intestinale în pereții abdominali. Un **e.** de durată duce și la o „febră musculară" de durată. **E.** intelectual poate fi ajutat de excitanți nervoși (cafea, alcool etc.) dar numai pentru o durată scurtă altfel încordarea nervoasă poate provoca hemoragii cerebrale. (E.P.)

EGOCENTRISM, preocupare exagerată față de sine însuși, de sănătate, de îmbrăcăminte, de ocupație. Din cauza aceasta bolnavul este evitat și se crede persecutat. **E.** se întîlnește în isterie, psihopatii, hemoragii cerebrale cu paralizii, intoxicații neuromedicamentoase etc. (E.P. + A.S.)

EIDETISM, posibilitatea unor persoane de-a reproduce în prezent și în mod conștient și foarte fidel o amintire, o imagine cu toate particularitățile sale. **E.** survine mai ales la pictori, compozitori, scriitori etc. dar și la psihopați, isterici etc. (A.S.)

EJACULARE, expulzarea spermei în momentul final al actului sexual la bărbat; se datorește contracției vezicei seminale, a sfincterelor uretrei și a mușchilor bulbocavernoși. Concomitent cu ejacularea are loc și orgasmul. (Z.K.)

Scanned with OKEN Scanner

ELECTROCARDIOGRAFIE (ELECTROCARDIOGRAMĂ, ECG), înregistrarea grafică a biocurenților produși de activitatea inimii, cu ajutorul unui aparat numit electrocardiograf. Executarea **e.** este importantă pentru diagnosticul bolilor de inimă, în care ea poate prezenta modificări caracteristice. (G.S.)

ELECTROCUTARE (ELECTROTRAUMATISM), ansamblu de tulburări provocate de trecerea curentului electric prin organismul viu, contracții musculare puternice, traumatisme, iar în cazuri grave pierderea cunoștinței și uneori moartea. Curentul electric este periculos (chiar mortal) peste intensitatea de 80 miliamperi sau peste tensiunea de 350 de volți sau pentru frecvențele cuprinse între 40 și 60 de hertzi. Curentul alternativ este mai periculos decît cel continuu. Primul ajutor ce se acordă electrocutatului: 1) scoaterea lui cu mijloace izolante de sub acțiunea curentului electric, 2) repaus de cîteva ore dacă șocul electric a fost ușor, respirație artificială și transportarea la spital dacă șocul a fost puternic. (G.F.)

ELECTROENCEFALOGRAFIE (EEG), înregistrarea grafică a activității bioelectrice a sistemului nervos central, utilă în diagnosticul unor afecțiuni cerebrale, cum ar fi epilepsia, tumorile cerebrale etc. (A.S.)

ELECTROFOREZĂ, fenomen fizic și tehnică analitică bazate pe deplasarea sub acțiunea curentului electric a particulelor încărcate electric ale unui sistem coloidal. Migrarea spre anod e denumită *anaforeză* iar cea spre catod *cataforeză*. În medicină procesul este utilizat pentru separarea unor fracțiuni proteice, lipidice sau glucidice din ser, urină, lichid cefalorahidian etc. Viteza de deplasare a acestor substanțe, precum și concentrațiile se schimbă în funcție de natura suferinței. (G.F.)

ELECTROMIOGRAFIE (EMG), înregistrarea grafică a activității electrice a mușchiului, folosită în vederea precizării de diagnostic a unor boli de tip muscular sau nervos. (A.S.)

ELECTROȘOC, utilizarea curentului electric în tratamentul unor boli psihice; introdus în psihiatrie în anul 1938. **E.** a cunoscut o foarte largă aplicare cu rezultate satisfăcătoare. După apariția psihotropelor această formă de tratament și-a restrîns aplicațiile numai la stările depresive, schizofrenie și psihoze halucinatordelirante. **E.** se aplică numai de către medicul specialist (psihiatru). Metoda **e.** constă în aplicarea, de obicei, bitemporală a unor electrozi prin care va trece, pentru o perioadă scurtă de timp (0,1—0,6 sec), un curent electric alternativ de 100—140 V. **E.** e contraindicat în boli

Scanned with OKEN Scanner

cardiace grave, decompensate, graviditate etc. (A.S.)

ELECTROTERAPIE, orice metodă de tratament care folosește curentul electric. Ex. curent continuu (ionoterapie), faradic, de mare frecvență (diatermie), electrosomn etc. (A.S.)

ELEFANTIAZĂ, hipertrofia sau mărirea enormă de volum a unui organ sau a unei părți din corp, de obicei a unui membru, cel mai frecvent a membrului inferior, de pe urma unei staze limfatice. Se datorește închiderii vaselor limfatice în urma unei inflamații cronice, care duce la scleroza vaselor limfatice a părții respective. **E.** este frecventă în regiunile tropicale, unde este cauzată de un vierme parazit, numit *Filaria,* care prin pătrunderea sa astupă vasele limfatice. Membrul interesat își mărește volumul de 2—3 ori, semănînd astfel cu piciorul unui elefant. Tratamentul **e.** este dificil. (A.V.)

ELONGAȚIE, alungirea prin extindere forțată și eventual rupere a fibrelor musculare sau nervoase *(e. musculară,* **e.** *nervoasă).* **E.** survine în accidente, traumatisme etc. și este însoțită de dureri, paralizie, tulburări trofice etc. **E.** poate fi și procedeu terapeutic folosit în spondiloză și hernie de disc care vizează întinderea coloanei vertebrale pentru degajarea discurilor intervertebrale. (A.S.)

EMACIERE v. CAȘEXIE

EMBOLIE, astuparea unui vas, printr-o substanță străină, circulantă în sînge, denumită, în general, embol, care poate fi o bulă de aer, ajunsă în circulație prin deschiderea unei vene (sau injecție intravenoasă), o bulă de grăsime, ajunsă în circulație după o fractură de os, sau un chiag de sînge, format într-un vas îmbolnăvit (tromboembolie). Consecința **e.** poate fi fatală, dacă embolul ajunge în plămîn sau lipsește aprovizionarea cu sînge a teritoriului vascularizat de vasul astupat, producîndu-se un infarct. (A.V.)

EMETIC, medicament care provoacă vomă; **e.** se administrează în intoxicații alimentare (de ciuperci, carne alterată) sau de medicamente (preferabil prin injecții intravenoase). (E.P.)

EMFIZEM PULMONAR, dilatarea permanentă a plămînului, datorită distrugerii unor părți din elementele elastice ale țesutului pulmonar. În **e. p.** se observă o distrugere (atrofie) a septurilor interalveolare, care provoacă confluarea alveolelor vecine între ele și transformarea cîtorva alveole învecinate în vezicule mai mari. Suprafața respiratorie a plămînilor se micșorează deci, într-un grad variabil, corespunzător gravității **e.** La acest proces se adaugă și un grad de scleroză interstițială, care face ca o parte din alveole să fie oblite-

rată și distrusă, împreună cu capilarele acestei zone. Într-o fază avansată a **e.**, apare deci ischemia plămînilor, hematoza diminuată, hipertensiune în circulația mică și insuficiența părții drepte a inimii. Cauzele **e.**: bronșită cronică gravă, astmul bronșic de lungă durată, pneumoconioze, supradestinderea mecanică, permanentă a plămînilor (suflătorilor de sticlă, muzicanților care cîntă la instrumente de suflat, scoaterea de lungă durată a unei părți din plămîn (TBC). **E.** se produce mai ales la bărbați la o vîrstă înaintată. Bolnavul prezintă dispnee și destul de precoce, cianoza feței. **E.** este însoțit de obicei și de bronșită cronică și duce spre dezvoltarea unei insuficiențe cardiace în stadiile mai înaintate. Tratamentul constă în tonificarea inimii, calmarea tusei și mijloacele care reglează funcția respiratorie (gimnastică respiratorie). O parte din oamenii vîrstnici mor de insuficiență cardiacă, datorită **e.** *pulmonar*. **E.** *traumatic*, cînd aerul pătrunde în spații subtegumentare în regiunea gîtului, traheei, laringelui etc. și **e.** *gangrenos* în care gazul se produce în urma unor infecții subcutanate. În aceste cazuri gazele se pot evacua prin puncții locale cu dezinfecții corespunzătoare. (A.V.)

EMOLIENT, medicament care ușurează durerile prin înmuierea țesuturilor. Se administrează mai ales pentru boli ale pielii (arsuri, eczeme etc.), sub formă de cataplasme, ungeri, dar și în unele afecțiuni interne (amigdalită) sub formă de gargară, ceaiuri etc. (E.P.)

EMOȚIE, proces afectiv de durată limitată cu o trăire intensă și o puternică angajare neurovegetativă (**e.** *plăcute* sau stenice și *neplăcute* sau astenice). (A.S.)

EMOTIVITATE, trăire particulară și intensă a persoanei apărută sub acțiunea unor excitanți (externi sau interni) puternici și exteriorizată prin reacții neurovegetative: transpirație, paloare, roșeață, intensificarea ritmului cardiac și respirator etc. Exagerarea stărilor emoționale sau scăderea lor este frecvent întîlnită în bolile psihice. (A.S.)

EMPIRIC, leac care e intrat în uz pe baza unei experiențe îndelungate a oamenilor (ceaiul de mușețel de ex. se folosește din cele mai vechi timpuri). (E.P.)

EMPLASTRU v. LEUCOPLAST

EMULSIE, suspensie de picături de grăsime (care poate conține diferite medicamente) într-un lichid în care aceasta nu se solvă: are un aspect lăptos (și laptele este o **e.**) și de obicei servește la masajul unor suprafețe ale pielii normale (creme) sau pentru a ușura dureri subiacente (reumatism, crampe). (E.P.)

ENANTEM, apariția de pete roșii, care se pot transforma în vezicule și ulcere pe suprafața mucoaselor (în special a mucoasei bucale). **E.**

Scanned with OKEN Scanner

apare în cadrul bolilor infecțioase și, uneori, după natura lui, recunoaștem boala. (G.S.)

ENCEFAL (CREIER), la om și animalele vertebrate reprezintă partea sistemului nervos central cuprinsă în cutia craniană. Greutatea medie a **e.** uman variază între 1.200 și 1.800 g, iar volumul este în jur de 1,500 cm^3. Majoritatea masei **e.** o constituie emisferele cerebrale, care acoperă segmentele inferioare, reprezentate de trunchiul cerebral și cerebel. Cele două emisfere cerebrale sînt dispuse simetric, separate între ele printr-o scizură longitudinală, interemisferică. Fiecare emisferă se împarte printr-o serie de adînciturii în următorii lobi: frontal, temporal, parietal și occipital. În partea interioară a emisferelor se găsește partea numită insulă; este acoperită parțial de către lobii frontal și temporal. Datorită adînciturilor, suprafața emisferelor prezintă numeroase circumvoluțiuni sau girusuri care-i conferă o suprafață de 1.800—2000 cm^2. În masa **e.** se distinge substanța albă și cenușie. Aceasta din urmă este formată dintr-o aglomerare de celule nervoase, care se pot prezenta spre exterior ca o scoarță de 2—6 mm grosime, iar în interior sub formă de nuclei sau ganglioni. Celulele nervoase se caracterizează prin metabolismul lor intens, ele fiind foarte sensibile față de lipsa de oxigen și glucoză. Prelungirile mielinice ale celulelor nervoase formează substanța albă, cu funcție de conducere a influxurilor nervoase. Cutia craniană este căptușită de o membrană conjunctivă: *dura mater*, iar suprafața **e.** este acoperită de un alt meninge numit *pia mater*, în care se găsesc vasele sanguine ale **e.** Între aceste 2 meninge este a treia foiță numită *arahnoidea*. În spațiul dintre meninge precum și în cavitățile cuprinse în masa **e.** (ventriculi) circulă *lichidul cefalorahidian*, secretat de celulele ependimare ale cavităților, cu rol trofic și protector. *Trunchiul cerebral* cuprinde 3 segmente: mezencefalul sau creierul mijlociu, puntea lui Varoli și bulbul rahidian. Pe partea dorsală a punții și a bulbului se află cerebelul, care, prin intermediul pedunculilor cerebeloși, se leagă de mezencefal, punte și bulb. Funcția **e.** reflectă oarecum și dezvoltarea filogenetică a segmentelor componente. În acest sens bulbul poate fi considerat ca o continuare a măduvei spinării, și reprezintă o parte primitivă a **e.** Cuprinde centrii mai multor funcții vitale, care reglează respirația, circulația, digestia etc., de asemenea joacă rol important în reglarea funcțiilor musculare (reflexele de postură, reglarea tonusului muscular etc.). Importanța bulbului reiese și din faptul că din cele 12 perechi de nervi cranieni, ultimele 5 perechi își au origine, respectiv pătrund în bulb. Substanța albă a bulbului compusă din fibre senzitive și motoare (numite și căi de conducere) face legătură între etajele

Scanned with OKEN Scanner

superioare și inferioare ale sistemului nervos central (căile ascendente și descendente). *Puntea lui Varoli* este sediul unor reflexe primitive (masticația, lacrimarea, clipitul, salivația, etc.) dar participă și la realizarea unor reflexe complexe cum sînt: echilibrul, respirația etc. O parte a fibrelor ce trec prin punte fac legătura între scoarța cerebrală și cerebel, o altă parte între măduva spinării și etajele superioare ale sistemului nervos central. *Cerebelul* participă la finisarea mișcărilor complexe, fiind și un centru al reglării tonusului muscular (v. cerebel). Partea inferioară a trunchiului cerebral (puntea lui Varoli și bulbul rahidian) precum și cerebelul fac legătură cu emisferele cerebrale printr-o formațiune relativ îngustă numită și *mezencefal*, care cuprinde pedunculii cerebrali și tuberculii cvadrigemeni. Acest segment — alături de căi specifice — conține și centri motori, care sînt factori importanți ai unor mișcări automate, precum și ai reflexelor de redresare a corpului și de orientare. Segmentul **e.** situat la baza celor 2 emisfere cerebrale se numește *diencefal*. Partea inferioară a acestuia este hipotalamusul, centrul suprem de integrare al funcțiilor vegetative și mai multor acte instinctive. Funcția reglatoare asupra hipofizei (și prin aceasta asupra sistemului glandelor cu secreție internă) o exercită prin 2 căi: printr-o cale directă nervoasă asupra lobului posterohipofizar, precum și printr-o cale mijlocită, asupra anterohipofizei, prin intermediul neurohormonilor secretați de nucleii hipotalamusului. Partea superioară a diencefalului se numește talamus optic. În nucleii talamusului informațiile externe și interne sînt selecționate și prelucrate, înaintea transmiterii lor la scoarța cerebrală. Talamusul optic, împreună cu unii nuclei bazali și ai trunchiului cerebral precum și cu căile aparținătoare constituie sistemul *extrapiramidal*, prin care se realizează o serie de reflexe automate și semiautomate. Structurile corticale situate în apropierea trunchiului cerebral, în strînsă interacțiune cu nucleul amigdalian formează sistemul limbic. Acest sistem primește aferențe nemijlocite de la organul olfactiv. Prin legăturile sale cu hipotalamusul intervine în reglarea glandelor endocrine. Pe de altă parte concurează la realizarea mecanismelor elementare psihice. Aceste arii paleocorticale pot fi socotite sedii ale mai multor reflexe instinctuale (nutriția, funcții sexuale, atracția, repulsia etc.). Între structurile paleocorticale (sistemul limbic) și neocorticale există o strînsă legătură funcțională. Fixarea impresiilor noi în memorie se face pe baza acestor legături. *Scoarța cerebrală* reprezintă segmentul cel mai „tînăr" al sistemului central. O parte a scoarței are ca structură 6 straturi de celule dispuse paralel cu suprafața emisferelor cerebrale.

Scanned with OKEN Scanner

În cadrul acestei structuri, scoarța cerebrală se compune din mozaicul unităților de conexiune dispuse sub formă de colonete perpendiculare la suprafața scoarței. O astfel de unitate cuprinde mai multe milioane de celule. Legăturile ce se realizează în aceste unități constituie circuite foarte complexe cu acțiuni strîns interdependente. Ca centre corticale primare sînt considerate centrele de unde pornesc căile eferente (prin care se realizează mișcările voluntare) pe de o parte, respectiv ariile senzoriale și senzitive, unde sosesc informațiile sistemelor aferente cu conținut informativ extern sau intern, pe de altă parte. Ariile secundare corticale privite sub aspect ierarhic funcțional sînt superioare ariilor primare motoare sau senzitive, localizîndu-se în apropierea acestora cu funcții mai diferențiate. Ele sînt centre de asociație cu caracter specific asociativ (psihomotor, psihovizual, psihoacustic etc.). Produșii funcționali ai centrilor secundari fac o serie de legături între ei în privința integrării, pierzîndu-și treptat componentele afective, iar la nivelul ariilor terțiare se transformă în simboluri și noțiuni. La om dezvoltarea acestor funcții este în strînsă legătură cu dezvoltarea gîndirii abstracte, respectiv a vorbirii. În urma dezvoltării limbajului, pentru formarea noilor simboluri, nu mai sînt absolut necesare impresiile cu componente senzoriale, deoarece noțiunile deja formate pot să înlocuiască rolul „contemplării vii". Asocierea reprezentărilor are loc în această parte a scoarței cerebrale, pentru care ariile corticale terțiare se mai numesc și arii de gîndire. *Analiza* informațiilor începe în arii senzoriale corticale primare cu identificarea proprietăților elementare ale obiectelor sau fenomenelor, proces de analiză, care se termină cu identificarea totală. În opoziție cu aceasta, intenția complexă de activitate (formată în centrii terțiari) suferă o dezintegrare treptată, pînă ce ajunge la nivelul organului efector, transformîndu-se în influxuri motoare. Funcțiile mai importante din punct de vedere vital se caracterizează printr-o localizare mai concretă față de localizarea gîndirii abstracte. Între gradul de importanță a funcției respective și dimensiunea ariilor corticale corespunzătoare există o proporționalitate. Astfel de ex. în ariile motoare și senzitive reprezentația degetelor (care efectuează mișcări complexe) este mai mare decît totalitatea ariilor trunchiului sau membrelor inferioare. Căile în general se încrucișează, astfel emisfera dreaptă dirijează partea stîngă a corpului și invers. Localizarea funcțiilor complexe (vorbirea, scrisul, citirea etc.) la majoritatea oamenilor are loc în emisfera stîngă, și datorită acestui fapt această emisferă funcțional este mai dezvoltată. La stîngaci situația este inversă. Legătura între cele 2 emisfere se face prin căile comi-

Scanned with OKEN Scanner

surale (corpul calos), astfel cele 2 emisfere formează un întreg funcțional. În funcțiile nervoase un rol determinat revine formației reticulate, sistem celular organizat sub forma unei rețele multidirecționale. Formația reticulată primește aferențe prin căile specifice senzitive, din organele interne, din cerebel, din aparatul vestibular și trimite impulsuri stimulatoare sau inhibitoare la toate segmentele sistemului nervos central. Acest sistem prin fibrele aferente exercită un efect stimulator asupra scoarței cerebrale, ținînd-o aceasta într-o stare de alertă în vederea realizării analizelor și sintezelor adecvate. Formația reticulată este factorul principal al stării de veghe și somn (formațiunea reticulată ascendentă) participînd și în reglarea tonusului muscular (formațiunea reticulată descendentă). Funcțiunea de analiză și sinteză a scoarței cerebrale se realizează prin cuplajul simultan și consecutiv a multitudinii reflexelor înnăscute sau formate în cursul vieții. Sensul funcțiilor nervoase rezultă din dinamica proceselor excitatoare și inhibitoare. Specificul scoarței cerebrale umane este capacitatea de abstractizare, de a forma noțiuni, de vorbire. Prin această însușire a sistemului nervos central, omul se deosebește calitativ de regnul animal, cu care are legături evolutive. (Z.K.)

ENCEFALITĂ, afecțiune inflamatorie a sistemului nervos central; ex. virotică, bacteriană etc. Debutează de obicei prin somnolență și paralizii oculare, cu cefalee, apoi febră, vomă, mișcări torsionare. La început bolnavii au aspectul unui individ adormit (se trezește destul de ușor la excitații, dar readoarme imediat) nu rareori renunță la orice alimentație. În alte forme se produc paralizii ale mușchilor cefei, ale coloanei vertebrale și chiar de contracțiuni musculare puternice. Este o boală virotică, gravă cu o mortalitate de circa 30%. La primele simptome trebuie chemat medicul care trebuie să stabilească exact diagnosticul (fiind mai multe forme de **e.**). (A.S.+E.P.)

ENCEFALOGRAFIE, metodă de injectare a vaselor encefalului cu substanțe radioopace și prin radiografie, prin care se constată localizarea unor leziuni sau hemoragii cerebrale. Există și o **e.** gazoasă, care însă e periculoasă și aproape nu se mai utilizează. (E.P.)

ENCEFALOPATIE, afecțiune a sistemului nervos central cu aspect difuz, datorită unor cauze diverse sau complexe. Ex. **e.** hipertensivă, portală, postraumatică, toxică etc. (A.S.)

ENDARTERĂ, învelișul endotelial intern al arterelor, care în anumite cazuri se poate inflama (endarterite), micșorînd sau chiar obliterînd lumenul vasului (endarterita obliterantă) mai ales la arterele membrelor inferioare. (V. ARTERĂ). (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

ENDEMISM, apariția și răspîndirea unei boli, într-un procent mai mare, într-o regiune anumită, legată de condițiile de mediu ale regiunii respective. Astfel, de ex. *guşa endemică*, a existat în regiunea Munților Apuseni și a fost condiționată de carența — absolută sau relativă — de iod, pe lîngă o alimentație deficitară a populației și a lipsei mijloacelor de trai și de comunicații. Unele boli infecțioase pot avea și ele caracter endemic, de ex. malaria în regiunile mlăștinoase, holera, variola în unele regiuni ale Asiei. (A.V.)

ENDOCARD, endoteliul ce îmbracă la interior cavitățile inimii. (E.P.)

ENDOCARDITĂ, inflamația endocardului, produsă de cele mai multe ori de un proces infecțios (septicemii cu germeni piogeni, febră tifoidă, sifilis) sau infecțios-alergic (reumatism). Duce la constituirea de leziuni ale valvulelor cardiace (stenoză, insuficiență, boală), care împiedică buna funcționare a inimii și poate provoca apariția unei insuficiențe circulatorii. (G.S.)

ENDOCRIN, produs de secreție care se varsă direct în sînge; este caracterul fundamental al glandelor cu secreție internă. Produsul de secreție este hormonul, o substanță specifică cu acțiune la distanță. (A.V.)

ENDOCRINOLOGIE, știință despre glandele endocrine, despre integrarea și corelațiile endocrine, ramură a medicinei interne, dar poate fi considerată, ca o ramură fundamentală pentru întreaga medicină, cum a susținut I. C. Parhon încă din anul 1900. (A.V.)

ENDOGEN, proces sau produs care ia naștere în interiorul organismului (spre deosebire de cele exogene); uneori în tubul digestiv iau naștere prin procese de fermentație putridă substanțe de natura scatolului, care sînt produse **e.** și absorbite în sînge dau o anumită toxicitate. (E.P.)

ENDOMETRITĂ, inflamația mucoasei uterine, provocată de diferiți agenți infecțioși, printre care (mai demult) gonococul, avînd poarta de intrare orificiul colului uterin, deschis cu ocazia menstruației, a unui avort spontan sau provocat, sau cu ocazia nașterii. Faza acută e **e.** este caracterizată prin febră, dureri în etajul abdominal inferior și secreție mucopurulentă. **E.** se poate extinde asupra întregului aparat genital, determinînd metroanexita, periparametrita sau arareori peritonita. Tratamentul **e.** acute este ginecologic conservativ, antiinfecțios. **E.** cronică este mai cu seamă profilactic, cel curativ — fiziobalneoterapie. (A.V.)

ENDOPARAZIT, parazit care trăiește în interiorul țesuturilor și organelor sau în cavitățile interne

ale organismului (viermi intestinali, oxiuri, echinococ etc.). (E.P.)

ENDOSCOPIE, metodă de examinare pe viu a interiorului organelor cavitare (*gastroscopie* în stomac, *cistoscopie* în vezica urinară, *bronhoscopie* în bronhiile pulmonare, *laporoscopie* în cavitatea abdominală, *rectoscopie* în rect); nu rar prin **e.** se pot face și fotografii ale suprafețelor interne ale acestor organe și se pot astfel localiza exact unele leziuni (ulcerații, tumori, rupturi etc.), sau se pot chiar extrage unele calcule, sau lua biopsii etc. (D.H. + E.P.)

ENGRAMĂ (MNEMĂ), elementul funcțional de bază al memoriei, reprezentat de urma lăsată de un excitant în sistemul nervos central. (A.S.)

ENTERECTOMIE, înlăturarea chirurgicală a unei bucăți de intestin și suturarea capetelor rămase, cu refacerea circulației sanguine și a inervației părților rămase; **e.** se practică în cazuri de leziuni intestinale ce dau ulcerații și hemoragii. (E.P.)

ENTERITĂ, inflamația intestinului subțire, care este provocată fie de o boală generală (dizenterie, holeră, febră tifoidă), dar de cele mai multe ori de alimente stricate, infectate sau săruri de mercur, arsen. Evoluția, durata și gravitatea **e.** este în funcție de agentul patogen ce o provoacă, precum și de măsurile terapeutice luate, de rezistența organismului. Forma *acută* a **e.** este caracterizată prin sete mare, grețuri, dureri abdominale puternice, balonare abdominală, diaree și febră; **e.** *cronică* produce simptome mai atenuate — diaree, alternantă cu constipații, dureri abdominale sub formă de crampe (colici), la 2—3 ore după alimentații. **E.** necesită examen și tratament medical, medicamentos și dietetic. Pînă la venirea medicului se aplică comprese calde pe abdomen, se administrează ceaiuri, cărbune medicinal și dezinfectante abdominale. Se evită laptele și se înlocuiește cu iaurt. (A.V.)

ENTEROBIUS VERMICULARIS v. OXIURI

ENTEROCOLITĂ, inflamația concomitentă a intestinului subțire (enterită) și a intestinului gros (colită) de natură infecțioasă, parazitară sau alergică (frecventă la copii, în urma unei greșeli de regim și a lipsei de igienă alimentară) care se caracterizează prin dureri abdominale și scaune frecvente, uneori sanguinolente sau mucopurulente. Poate fi acută sau cronică. Se suprimă alimentele care fermentează și se ține un regim foarte strict (uneori numai cu zeamă de orez), cu ceaiuri și dezinfectante intestinale. Se tratează numai de medic cu medicamente antiinfecțioase, antiparazitare și antibiotice. (G.S.)

ENTEROKINAZĂ, enzimă digestivă secretată de mucoasa intesti-

Scanned with OKEN Scanner

nului subțire, care activează tripsinogenul pancreatic în tripsină activă. În lipsa ei nu se face digestia intestinală a proteinelor. (E.P.)

ENTEROVIROZĂ, boală produsă de un grup de virusuri, cu localizare inițială intestinală, dar putîndu-se complica cu interesarea diverselor organe, inclusiv a mușchilor și a sistemului nervos. Virusurile producătoare de **e.** sînt: poliomielita Cocsakie sau ECHO (virusuri enterocitopatogene umane orfane). (G.S.)

ENTORSĂ, leziune articulară produsă de o mișcare forțată care depășește limitele mobilității articulației, fără să rămînă însă o deplasare a pozițiilor normale a suprafețelor articulare. Se caracterizează prin dureri, umflarea articulației, uneori exsudat articular (hidrartoză). Foarte des sînt lezate ligamentele articulare (întinderi bruște) și se produc tulburări de circulație locală (frecvente la genunchi, glezne, degete). Se tratează prin repaus, masaj, comprese reci, antiinflamatoare, eventual puncție. (G.S.)

ENURESIS, eliminare (de obicei nocturnă) spontană a urinei, în timpul somnului. Autocontrolul urinării începe abia după vîrsta de 2 ani. Dacă sistemul nervos este afectat, din diferite motive, **e.** are loc și după vîrsta de 3 ani. Cauza **e.** poate fi pur psihică, sau — mai rar — organică (spină bifidă). **E.** necesită examen și tratament medical. Să nu se confunde cu *incontinența urinară* (v.) care provine din funcțiunea insuficientă a mușchilor sfincterieni ai vezicei, produsă de diferite cauze: inflamații, tumori, descensus uteri, tulburări de inervație ale sfincterului vezical. (A.V.)

ENZIMĂ (FERMENT), substanță produsă de celulele vii, care activează procese biochimice (sinteze, degradări, oxidări, reduceri, hidratări etc.). **E.** imprimă o mare viteză de desfășurare a proceselor respective, fără ca ele să se modifice cantitativ în urma proceselor. În general, **e.** este alcătuită din două porțiuni: una proteică numită apoenzimă, care are o mare specificitate față de substrat și alta de natură diferită numită coenzimă, care dă specificitatea de acțiune a **e.** (holoenzima). **E.** necesită — pentru a acționa — anumite condiții de *p*H, temperatură etc. **E.** are activatori și inhibitori specifici. În industria chimică-farmaceutică, procesele **e.** sînt utilizate pentru obținerea de băuturi alcoolice (vin, țuică, bere etc.), precum și pentru obținerea de **e.** purificate ce se utilizează ca medicamente: tripsină, hialuronidază etc. (G.F.)

ENZIMOPATIE, boală datorată lipsei unei enzime din organismul uman ca urmare a unor deficiențe genetice. (G.F.)

EOZINOFILIE, creșterea numărului leucocitelor polinucleare, eozinofile din sînge, indicînd o in-

Scanned with OKEN Scanner

festare parazitară (în special helmintiază), o alergie (astm bronhial, eczemă etc.) sau un focar de infecție. Se întîlnește și în faza de convalescență a unor boli infecțioase. (G.F.)

EPENDIM, canalul median al măduvei spinării, care se continuă cu ventriculii cerebrali (I, II, III, IV) este căptușit cu o membrană subțire care separă lichidul din interior (cefalorahidian) de celulele nervoase. (E.P.)

EPICONDIL, termen folosit pentru partea de jos a articulației humerusului (vîrful cotului) pe care se inseră mușchii antebrațului și degetelor; adesea poate fi lovit sau devine dureros (epicondilită) din cauza unor activități îndelungate ale mîinilor (pantofari, suflători de sticlă, pianiști, pescari, tenismani etc.); în aceste cazuri se vorbește de epicondilită, care se tratează prin repaus muscular (căci nu e o boală a articulației și a mușchilor care se inseră pe os.) (E.P.)

EPIDEMIE, îmbolnăvirea concomitentă a unui mare număr de indivizi de o boală infecțioasă cu contagiozitate ridicată. Pînă în secolul trecut au fost mari epidemii: ciumă, holeră, variolă, febră tifoidă, boli care astăzi pot fi controlate printr-o igienă riguroasă și profilaxie specifică (vaccinare). Azi se întîlnesc în special epidemii mai puțin extinse și mai puțin grave produse de virusuri (gripă, hepatită, pojar, varicelă). (G.S.)

EPIDIDIM, formațiune situată către partea superioară a testiculelor; are forma și dimensiunile unei migdale; se compune din canalicule excretorii, prin care sperma, produsă în testiculi, înaintează către uretră. **E.** are rolul fiziologic de a primi și înmagazina provizoriu spermatozoizii, de a-i trimite mai departe către uretră, prin mișcările active ale cililor epiteliali, cu care sînt prevăzute celulele epiteliale, căptușitoare ale acestor canale. (A.V.)

EPIFIZĂ, extremitatea oaselor lungi (v. os) acoperită de cartilagiu prin care se pune în contact în articulație cu un alt os. Este alcătuită din trabecule osoase, orientate în sensul presiunii pe care o suportă capătul osului. Între diafiză (partea centrală) și **e.** pînă la apariția funcțională a glandelor sexuale, și pînă la regresiunea timusului, există un cartilaj de conjugare care permite creșterea în lung a osului; la adult, acesta se osifică și osul nu mai poate crește.

EPIPHISIS CEREBRI, este o mică glandă, nepereche, mediană, situată în creier, deasupra pedunculilor cerebrali și tuberculilor quadrigemeni anteriori, în unghiul posterior al ventricolului III. **E.** are forma unui mic con de brad, cu dimensiuni 7/3/3/ mm, 15—20 centigrame greutate. Cunoștințele noastre asupra funcției ei sînt încă nesatisfăcătoare. Școala lui Par-

hon — pe baza studiilor aprofundate, susține că **e.** este o glandă endocrină, cu funcțiuni: antiandrogenă, ovariostimulentă, hipoglicemiantă; stimulează creșterea somatică. Opoterapia făcută cu extractul făcut din **e.** bovinelor dă rezultate bune după școala Parhon în tratamentul a numeroase boli endocrine: în hiperexcitabilitate sexuală, hemoragii uterine, tensiune premenstruală, hiperfoliculinism, în combaterea tulburărilor neuropsihice din hipertiroidism etc. (A.V.)

EPIGASTRU, regiune anatomică a peretului abdominal (v. abdomen) delimitată în sus prin unghiul sterno-xifoido costal, în jos de ombilic. Are importanță în examenul palpatoric al formațiunilor subiacente: vezica biliară, segmentul inferior (pilori c) al stomacului, pancreasul și o parte din ficat. (A.V.)

EPIGLOTĂ, formațiune musculomembranoasă care acoperă laringele în timpul deglutiției pentru a împiedica intrarea alimentelor în laringe. (E.P.)

EPILARE v. DEPILARE

EPILEPSIE, boală caracterizată „prin episoade paroxistice, datorate unor descărcări hipersincrone de populații neuronale" (H. Gastaut). Crizele de **e.** pot să aibă forme diverse, cum ar fi: criza mare, criza adversivă, criza jacksoniană, criza neurovegetativă etc. Ritmul de apariție ca și forma de desfășurare a crizelor este în mare măsură particulară fiecărui bolnav; în unele cazuri sînt precedate de un grup de simptome, denumită *aură,* care se desfășoară în minutele imediate dinaintea crizei, anunțînd-o. La același bolnav aura este de obicei aceeași, ea fiind considerată un adevărat simptom semnal, după care bolnavul și familia știu că va apare o nouă criză și pot astfel lua măsurile necesare spre a evita accidentele (căderi, arsuri etc.), Tratamentul **e.** este întotdeauna precedat de o stabilire precisă a diagnosticului. Alegerea unei profesiuni corespunzătoare cu această boală rămîne una din cele mai importante aspecte pentru a permite o activitate adecvată. În **e.** este contraindicată orice profesie care ar putea pune în pericol viața bolnavului sau a altor persoane (ex. mecanici de locomotivă, aviatori, marinari, șoferi, zidari, dispeceri etc.). În timpul crizei de **e.** trebuie avut grijă ca bolnavul să nu se lovească, să nu se rănească, eventual să i se pună un ștergar ud în gură pentru a nu-și mușca limba. În crize se vor evita excitanții nervoși (cafea, ceai, alcool)urmînd cu strictețe tratamentul medicamentos prescris de medicul specialist și un regim igieno-dietetic corespunzător. (A.S.)

EPINEFRINĂ v. ADRENALINĂ

EPIPLON, îndoitură dublă a peritoneului care acoperă organele

abdominale şi le susţine, permiţîndu-le însă o serie de mişcări între ele. (E.P.)

EPISTAXIS (RINORAGIE), hemoragie nazală cauzată de diferite boli (gripă, scarlatină etc.), intoxicaţii, traumatisme, eforturi, hipertensiune arterială, legări ale vaselor. De obicei ia naştere la nivelul petei vasculare situată bilateral în porţiunea 1/3 anterioară a septului nazal. Ca prim ajutor se recomandă aplecarea capului înainte (în nici un caz pe spate căci atunci sîngele scurs în faringe este înghiţit de bolnav) şi comprimarea bilaterală a aripilor nazale cu degetul mare şi cel arătător, timp de 10—15 minute. Se ridică în sus mîna de partea căreia este narina ce lasă sînge. Prin acest autotamponament în cele mai multe cazuri o hemoragie uşoară cedează. În cazul cînd este ineficace, se apelează la ajutorul medicului care prin tratamentul local (tamponament, cauterizare) opreşte hemoragia, apoi tratează boala care predispune la hemoragii (hipertensiune, boli infecţioase etc.). (D.H.)

EPITELIOM, cancer cu origine într-un ţesut epitelial; apare la suprafaţa pielii în locuri foarte diferite şi de obicei pe formaţiuni precanceroase (negi, pete pigmentare ereditare) sau pe porţiuni care au suferit afecţiuni ca lupus, radiodermite, iritări mecanice, fizice sau chimice. **E.** din jurul unor orificii (buze, limbă, anus) sînt cele mai grave. Dar **e.** poate apare şi pe suprafaţa unor mucoase (gură, faringe, vulvă, vagin, gland, col uterin). Fiind la suprafaţă se tratează complect prin radio- sau cobaltoterapie. (G.S. + E.P.)

EPITELIU, învelişul celular (unistratificat sau multistratificat) al suprafeţelor interne ale organelor cavitare; după organul respectiv se numeşte: **e.** *gastric*, **e.** *intestinal* etc.; are rol de absorbţie în tubul digestiv sau din contră de neabsorbţie în vezica urinară: poate fi şi secretor (toate glandele endocrine au origine epitelială inclusiv cele digestive); **e.** de regulă are vase de sînge numai sub pătura lui de celule; cînd e multistratificat (ca în epidermă) celulele superioare se distrug sau se descuamează şi altele de la bază apar mereu; **e.** intră în alcătuirea tuturor organelor. (E.P.)

EPIZOOTIE, boală infecţioasă care îmbolnăveşte un număr mare de animale; poate produce epidemii (**e.** de ciumă a şobolanilor precede de obicei epidemia de ciumă a oamenilor). (G.S.)

EREDITATE, capacitatea organismelor vii de a transmite şi de a moşteni caracterele morfologice, fiziologice şi biochimice proprii speciei. **E.** are două laturi în contradicţie neantagonistă: a) conservatorismul ereditar datorită căruia progenii (copiii) sînt asemănători părinţilor; b) va-

riabilitatea datorită căreia organismele suferă modificări adaptative în funcție de schimbările survenite în mediul ambiant. Determinanții ereditari sînt localizați fie în nucleul celular (pe cromozomi), alcătuiesc genotipul organismului și constituie baza materială a eredității nucleare (cromozomale), fie în citoplasma celulei, alcătuiesc în totalitate plasmotipul organismului și constituie baza materială a **e.** necromozomale. Totalitatea tuturor determinanților ereditari constituie idiotipul (genotip + plasmotip). Experiențe efectuate între anii 1865 (Mendel, G.) și 1920 (Morgan, Th.M.) au demonstrat că suportul **e.** nucleare îl constituie cromozomii. Porțiuni bine determinate — genele — sînt localizate liniar pe cromozom, în puncte precise numite locus-uri. Ipoteza codificării informației ereditare necesară biosintezei celor mai specifice substanțe ale organismelor — proteinele — a fost emisă de matematicianul și cibernetician G. Gamow în 1954, iar în 1957, F. Crick a demonstrat-o practic. În 1961 F. Jacob și J. Monod au propus un model al mecanismului de control genetic al sintezei proteinelor. Gena reglatoare acționează prin intermediul represorului sintetizat de ea asupra operatorului (tot o genă reglatoare) care este unitar legat de o genă (sau mai multe) structurală (în complexul numit operon). Materialul genetic se caracterizează printr-o mare stabilitate (conservatorism). Cu toate acestea, s-a observat că la toate ființele vii pot apărea în materialul genetic schimbări bruște, mutații. Mutațiile pot fi induse și experimental cu ajutorul agenților mutageni (radiații ionizante, substanțe chimice). Ele apar ca urmare a modificării structurii chimice a unei gene, a unui cromozom sau a schimbării numărului de cromozomi. Prin recombinarea genetică genele mutagene formează programe genetice noi care se exteriorizează prin caractere genetice noi la descendenți. Selecția naturală păstrează indivizii, care grație noului program genetic sînt mai bine adaptați condițiilor de mediu. Mutațiile, recombinarea genetică și selecția naturală sînt unii dintre principalii factori de evoluție ai lumii vii. (G.F.)

EREPSINĂ, enzimă proteolitică, care atacă în special peptonele, desfăcîndu-le în aminoacizi; **e.** se găsește în sucul intestinal, dar și în celule; **e.** este enzima proteolitică cea mai comună a nevertebratelor care se hrănesc cu substanțe organice în descompunere (deja în stare de polipeptide și peptone). (E.P.)

EREUTOFOBIE (ERITROFOBIE), frica de a roși în public; **e.** apare mai frecvent la fete tinere, timide și produce o stare de jenă, de teamă, izolare. **E.** nu poate fi stăpînită cu ajutorul voinței prin contrast cu dorința

Scanned with OKEN Scanner

de a o învinge **e.** apare mai intensă, mai puternică, punînd persoana într-o vădită situaţie neplăcută. **E.** apare în psihastenie neuroză obsesivofobică, nevroză anxioasă. Tratamentul se bazează pe psihoterapie şi tranchilizante. (A.S.)

ERGOGRAFIE, metodă de a înregistra grafic starea de oboseală a unui mușchi; **e.** este cunoscută pentru mușchii degetelor; prin **e.** se studiază starea de funcţionare a mușchilor. (V. OBOSEALĂ). (E.P.)

ERGONĂ, substanţă biologic activă: enzime, hormoni, vitamine. (G.F.)

ERGOSTEROL, substanţă de structură sterolică, prezentă în cornul secarei (ciupercă din grupa ascomicetelor, numită *Claviceps purpurea,* ce creşte pe secară, grîu etc.); sub acţiunea radiaţiilor ultraviolete solare, se transformă în vitamina D. (E.P.)

ERITROCIT (HEMATIE), globulele roşii nucleate ale sîngelui; sînt formate în măduva osoasă, conţin hemoglobină, pigmentul respirator; au rolul de a transporta oxigenul de la plămîni către celulele organismului şi bioxidul de carbon către plămîni, pentru eliminare. După eliberare **e.** în sînge, ele îşi pierd nucleul şi devin *hematii,* cu o formă biconcavă şi cu diametru de 7,5 μ. Numărul lor, în mod normal, este de 4 1/2 milioane la femei, 5 milioane pe 1 mm^3 la bărbaţi. Suprafaţa totală a hematiilor în sîngele unui bărbat adult, face vreo 3500 mp. Durata lor de viaţă este de 100—120 zile. Formele îmbătrînite sînt degradate în splină şi măduva osoasă de către elementele sistemului reticuloendotelial, care le fagocitează. Cantitatea, forma, mărimea şi conţinutul lor variază în raport cu diferitele stări morbide, de aceea avem nevoie de examenul de laborator al numărului şi aspectului lor. (A.V.)

ERITROCITOZĂ v. POLIGLOBULIE

ERITROPOEZĂ, funcţia de producere a globulelor roşii; la adult se face în măduva osoasă. **E.** este influenţată de mai mulţi factori: nevoile mărite de oxigen ale organismului (de ex. altitudinea sau în bolile cronice de inimă) stimulează **e.** Se presupune că unele glande endocrine, ca tiroida, au şi influenţă asupra **e.** Pentru **e.** este necesară prezenţa vitaminei B_{12}, care intră în organism cu alimentele (factor extrinsec) şi de un factor intrinsec, secretat de către tubul digestiv. (A.V.)

ERIZIPEL (BRÎNCĂ), infecţie a pielii produsă de streptococul hemolitic şi caracterizată prin apariţia unei pete roşii, calde, sensibile cu marginile uşor ridicate. Reprezintă, de obicei, complicaţia unor răni tratate incorect. Cedează la tratament

Scanned with OKEN Scanner

cu sulfamide și antibiotice. Bolnavul de **e.** trebuie izolat și evitat contactul lui direct sau indirect cu copii, oameni operați sau femei care nasc. Hainele bolnavului trebuie dezinfectate. (G.S.)

EROTISM, comportament ideatic complex în jurul actului sexual care apare uneori din cauza unui hipersexualism sau hiperexcitații sexuale (vizuale, auditive) dar și în urma unor tulburări psihice (idee de persecuție, isterie). (E.P.)

ERUCTAȚIE (RÎGÎIALĂ), eliminare, însoțită de zgomot, prin esofag și orificiul bucal a gazelor din stomac. (G.S.)

ERUPȚIE, denumirea modificărilor patologice ale pielei: **e.** maculoase, papuloase, veziculoase, pustuloase, morbidiforme, scarlatiniforme etc. Trebuie căutată cauza lor și tratată în consecință. (E.P.)

ERUPȚIE DENTARĂ, apariția dinților temporari și permanenți din alveola dentară prin perforarea gingiei. Apariția dinților temporari (dinți de lapte) se produce de la vîrsta de 6 luni (cînd apar incisivii inferiori) și ține pînă la 2 ani. În timpul **e.d.** copiii pot fi iritabili, neliniștiți, predispuși la subfebrilități etc. Din cauza scăderii pasagere a conținutului de calciu din sînge, pot face spasme tetanice. Cu toate acestea, ea nu se consideră o stare patologică gravă, iar la copiii bine dezvoltați, nu dau probleme deosebite; produce numai salivație și uneori ușoare tulburări digestive. **E.d.** a dinților permanenți începe în cursul celui de al 6-lea an și durează pînă la vîrsta de 12—13 ani. În acest timp, dinții permanenți iau locul dinților temporari. Ordinea de apariție a dinților permanenți, începe cu molarii, urmați de incisivi și canini. Ultima apare măseaua de minte. (D.H.)

ESCARĂ, moartea unor țesuturi din organism, produsă de acțiunea agenților chimici, fizici (îngheț) sau biologici (microbi), precum și de tulburări de circulație. Se tratează cu dezinfectante, cu pudră de talc, cu antibiotice. (V. DECUBIT) (G.S.)

ESOFAG v. DIGESTIE

ESOFAGITĂ, inflamația esofagului produsă de cele mai multe ori de acțiunea unor factori chimici (substanțe toxice ingerate accidental sau în scop de sinucidere, regurgitarea sucului gastric acid), fizici (înghițirea unor obiecte dure care produc leziuni pe traiectul esofagului) sau infecțioși (infecții microbiene generale, inflamații mediastinale care se propagă la esofag). **E.** este însoțită de dureri mari, imposibilitatea de înghițire etc. În cazurile mai ușoare leziunile esofagului se vindecă prin stricturi stenozante mai mult sau mai puțin grave, în urma cicatrizării fibro-scleroase a peretelui,

Scanned with OKEN Scanner

dar aceste stricturi reprezintă un pericol pentru viaţa bolnavului, atît prin dificultatea de a se alimenta (duc la slăbire), cît şi mai ales prin pericolul perforării tardive în urma unor dilataţii făcute de medic, ce pot traumatiza peretele esofagian. În cazul unor **e.** de natură chimică, se administrează imediat lichide care să neutralizeze efectul celuia care a provocat arsura (baze în caz de ingestare de acizi şi invers); trebuie chemat medicul, care va prescrie nu numai tratamentul imediat, ci va efectua şi pe cel de durată. (G.S.+ D.H.)

ESTEZIOMETRIE, măsurarea capacităţii tactile prin distanţa dintre două vîrfuri ce ating deodată o suprafaţă a pielii; cu cît această distanţă e mai mică, cu atît acuitatea tactilă e mai mare: (vîrful limbii: 1,1 mm, vîrful degetelor 1 mm, dosul falangei degetului 3—6 mm; palma interior 11 mm; dosul mîinii 30 mm, ceafa 54 mm, spate, umăr 67 mm etc.); în unele tulburări corticale se produc schimbări mari în valorile esteziometrice care pot indica regiunea din lobul parietal unde se găseşte o leziune. (E.P.)

ESTRADIOL v. FOLICULINĂ

ESTROGEN (FOLICULOID), hormon natural produs de ovar, dar care poate fi secretat şi de suprarenală, placentă şi testicul (= sexoizi). Este conţinut în unii corpi graşi (ulei de măsline, arachide, soia, porumb, etc.), în nămoluri, în unele ape minerale, în cărbuni. **E.** sînt hormoni steroizi (C_{18}), avînd ca structură de bază un nucleu ciclopentanofenantrenic, asemănătoare cu colesterolul, acizii biliari şi o serie de alţi hormoni steroizi (testiculari, suprarenali). **E.** se găsesc în urina de adult, atît la femeie cît şi la bărbat, în urina de gravidă, în placenta umană, în urina de iapă gravidă şi de armăsar. Prepararea lor industrială se face din aceste din urmă două urini. Printre cele 3 variante de **e.** naturali, cel mai activ este *estradiolul* sau *dihidrofoliculina*, urmează *estrona* sau *foliculina* şi *estriolul* sau *hidratul de foliculină*. **E.** au acţiune stimulantă asupra organelor şi caracterelor sexuale feminine: uter (v. *ciclu menstrual*), vagin (v. *examen citovaginal*), ovar (creşterea foliculilor pînă la dimensiuni medii), asupra comportamentului sexual, caracterelor sexuale secundare şi terţiare şi asupra secreţiei hormonului gonadotrop antehipofizar (dozele mici îl stimulează, cele mari îl inhibă); semisintetici sînt derivaţi din **e.** naturali (etinilestradiol, metilenestriol, acid doisynolic); **e.** artificiali sau de sinteză sînt derivaţi din difeniletilen (stilbenii). Au structuri chimice diferite de a estradiolului; sînt introduşi în terapeutică endocrino-ginecologică pentru acţiunea lor estrogenică şi costul mai ieftin de preparare. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

ETER, substanță foarte volatilă și foarte inflamabilă (se aprinde la +36°C) folosită mai ales ca anestezic general, dar și ca un antispasmodic intern (picături pe zahăr sau în apă); în doze mici dă senzația de bunăstare, căutată de eteromani; dar aceasta devine periculoasă cînd este consumată în doze tot mai mari, duce la beții grave, accese de furie cu mișcări necontrolate și violente. (E.P.)

ETILISM v. ALCOOLISM

ETIOLOGIE, studiul cauzelor care duc la îmbolnăviri; este necesar atît pentru fixarea diagnosticului, cît și pentru tratament. Factorii externi, cauzali se pot grupa în: 1) factori vii, ca bacteriile, virusurile, ciupercile patogene și paraziții. 2) Factorii neanimați ca: agenți mecanici, fizici, chimici și factorii de mediu extern, ca substanțele alimentare, vitaminele, căldura, lumina, clima etc. 3) Factori sociali: subalimentații, stress-uri, muncă excesivă etc. (A.V.)

ETMOID, osul nepereche de la baza craniului (pe care stă osul median nazal) și care este lat la bază și ciuruit de o serie de orificii prin care trec nervii olfactivi; unele spații din interiorul **e.** căptușite cu mucoase epiteliale, se pot inflama în răceli, dînd sinuzite (ca și cele ale sinusurilor nazale, dar numite etmoidite). (E.P.)

ETOLOGIE, știință biologică, care studiază evoluția comportamentului animalelor. (Z.K.)

EUFORIE, stare afectivă caracterizată printr-o foarte bună dispoziție, de obicei nemotivată. **E.** poate fi provocată de acțiunea unor medicamente (stupefiante, narcotice). În **e.** alcoolică de ex. este diminuată senzația de durere, dispar gîndurile neplăcute, grijile, se uită neplăcerile. **E.** apare și în unele boli neuromintale (mania). Este cunoscută de asemenea **e.** aviatorilor la mare înălțime, fără masca de oxigen și datorită în mare măsură hipoxiei. (A.S.)

EUGENIE, disciplină care caută să valorifice calitățile genetice care duc la favorizarea celor mai robuști, mai bine dotați și mai inteligenți indivizi ai rasei umane. Ea favorizează reproducerea cuplurilor care au cele mai bune dotări ereditare (somatice și psihice) și împiedică căsătoriile care au ca parteneri indivizi degenerați sau cu tare negative. Sub formă deformată a stat la baza doctrinei naziste. (E.P.)

EUTANASIE, moartea fără nici o suferință; survine uneori la bătrînii înaintați în vîrstă, care se „sting" fără să observăm. **E.** se poate provoca și prin administrarea unor substanțe anestezlante (morfină, cocaină), dar este interzisă legal. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

EUTROFIE, stare normală de nutriție, creștere și dezvoltare a unui organism. (G.F.)

EVENTRAȚIE, deshiscența spontană, posttraumatică sau postoperatorie a mușchilor peretelui abdominal prin care intestinul ajunge în contact cu fața profundă a pielii. Se rezolvă prin refacerea chirurgicală a peretelui abdominal (hernii); pînă la operație se pot purta centuri speciale care apasă hernia, împiedicînd-o să se mărească spre exterior. (G.S.)

EVISCERAȚIE, scoaterea organelor interne (viscere) din cavitatea toracică sau abdominală (procedeu utilizat din antichitate în scopul conservării cadavrelor). În sens mai larg, golirea unei cavități de organul conținut *(e. oculară)*. (G.S.)

EVOLUȚIE, modalitatea, prin care organismele vii, plante și animale, au derivat unele din altele, în cursul timpului și au ajuns la reprezentanții lor de astăzi. Omul însuși este finalul unei **e. E.** se spune și felului în care se dezvoltă și se manifestă a boală, o tumoare sau o funcție a organismului (în ontogenie). (E.P.)

EXACERBAȚIE, mărirea bruscă și trecătoare a unui simptom cum este durerea sau febra la o boală. (E.P.)

EXAMENUL FUNDULUI DE OCHI, procedeu de diagnostic, care se execută cu ajutorul unui instrument numit oftalmoscop, prin intermediul căruia se poate examina suprafața retiniană situată în regiunea fundului de ochi unde se găsesc elemente anatomice importante ca papila optică (locul unde părăsesc fibrele nervoase globul ocular), pata galbenă, precum și vasele sanguine ale acestei regiuni. Leziunile acestor elemente se pot distinge bine prin oftalmoscopie, fiind un ajutor prețios în stabilirea diagnosticului. În diferite boli și tumori, cerebrale, hemoragie intracraniană, sifilis, scleroză în plăci, glaucom, intoxicație cu chinină, alcool metilic etc., papila optică suferă diferite modificări. Leziunile petei galbene produc totdeauna tulburări importante ale văzului, care de asemenea se distinge cu ajutorul oftalmoscopiei. Se mai pot observa imagini caracteristice în diferite boli, ca: diabetul zaharat, arterioscleroză, boala hipertensivă și alte boli inflamatorii și degenerative. (D.H.)

EXANTEM, modificarea culorii pielii; apariția pe suprafața pielii a unor pete roșii (macule, papule), care se pot transforma în vezicule cu conținut purulent (pustule) și să lase cicatrice. Apar în unele boli infecțioase, numite eruptive (scarlatină, rujeolă, rubeolă, varicelă, variolă, febră tifoidă, tifos exantematic) dar și în unele boli de piele sau intoxi-

Scanned with OKEN Scanner

cații. Natura e. permite de multe ori recunoașterea bolii. (G.S.)

EXCITABILITATE, proprietatea fundamentală a celulelor sau țesuturilor vii, prin care acestea răspund în mod specific la diferiți stimuli sau excitanți pe baza modificării metabolismului lor. (Z.K.)

EXCITAȚIE, acțiunea stimulării sau iritării a unui factor de mediu (excitant ca frigul sau căldura, uscăciunea sau umiditatea, aciditatea sau alcalinitatea, hrana, apa etc.) asupra organismului. **E.** este recepționată de organele de simț și pe baza ei organismul dă un răspuns adecvat și proporționat; **e.** este o proprietate a întregului sistem nervos și adesea ia naștere în înseși celulele nervoase și se transmite în lungul nervilor pînă la organele de execuție (glande, mușchi). **E.** stă la baza comportamentului normal; cînd sistemul nervos se găsește sub influența unor substanțe care îl hipersensibilizează (stricnină, toxine bacteriene) sau îl inhibă (amital, produse de catabolism) o aceeași excitație ca la un individ normal determină răspunsuri exagerate (crize epileptiforme, vociferări susținute) sau cu totul insuficiente (nepăsare). **E.** se măsoară prin valoarea intensității excitantului care provoacă un anumit răspuns (cronaxie). (E.P.)

EXCIZIE, înlăturarea prin secționare a unei părți dintr-un organ a unei tumori sau a marginilor alterate ale unei răni. (E.P.)

EXCREMENTE v. FECALE

EXCREȚIE, procesul de eliminare a substanțelor pe care organismul nu le utilizează (fecale, urină, transpirație etc.) (E.P.)

EXEREZĂ, înlăturarea de obicei a unei tumori, a unei pietre din ficat, din vezica urinară, fără a altera părțile sănătoase. (E.P.)

EXHUMARE, dezgroparea unui cadavru în vederea unei examinări ulterioare (bănuială de intoxicare etc.) sau pentru a fi transportat în alt mormînt. **E.** se face numai cu autorizația procuraturii; orice **e.** clandestină constituie un viol. (E.P.)

EXOCRIN, produs de secreție care se varsă prin canal excretor fie la exteriorul corpului, fie în diferitele cavități ale acestuia: glandele sebacee, sudoripare pe tegumente, lacrimale în fundurile de sac conjunctivale, cele salivare în gură, cele gastrice, intestinale, ficatul, pancreasul, în lumenul aparatului digestiv etc. (A.V.)

EXOFTALMIE, protruzia (bulbucarea) globului ocular; cauza cea mai frecventă a **e.** este boala lui Basedow. **E.** apare de obicei bilateral; este provocată de cele mai multe ori de o contracțiune continuă a mușchiului care proiectează globul ocular înainte și care este inervat de nervi sim-

Scanned with OKEN Scanner

patici, foarte sensibili la tiroxină. Alte cauze de provocare: procese proliferative ale orbitei, ca tumorile, îmbolnăviri inflamatorii ale scheletului orbitar, inflamaţii purulente, sau hemoragii retrobulbare. **E.** poate fi atît de pronunţată, încît bolnavul nu-şi poate închide ochiul şi sclerotica oculară, rămasă fără ocrotire, exulcerează. (A.V.)

EXOSTOZĂ, creşterea unor proeminenţe osoase, de diferite mărimi, pe suprafaţa oaselor. **E.** este de obicei benignă, însă poate provoca dureri prin iritaţia ţesutului vecin *(e. calcaniană)* şi producerea de celulită traumatică sau prin comprimarea unor nervi (ciocuri, pintene pe marginile corpului vertebral). Tratamentul **e.** constă în fizioterapie, calmante ale durerilor, iar în ultimă instanţă chirurgical. (A.V.)

EXPECTORANT, medicament care uşurează eliminarea sputei încărcată cu produşi de secreţie ai traheei; unii **e.** înmoaie secreţiile traheei (terebentina, terpenele, benzoatul de sodiu), alţii excită muşchii bronhici şi traheali (ipeca) sau au ambele acţiuni (codeina); se întrebuinţează în bolile care îngroaşă sputa pentru ca aceasta să nu blocheze căile respiratorii. (E.P.)

EXPERTIZĂ, rezultatul constatărilor făcute, cu ocazia examinării unei persoane, pentru a stabili capacitatea sa de muncă; analiza în baza unor criterii obiective, a unei anumite probleme, sau situaţii. **E.** *chimică legală* = analiza produselor de excreţie, vărsăturilor, sîngelui, alimentelor, băuturilor, medicamentelor şi oricăror obiecte de uz comun, a apei, aerului, pămîntului, cu scopul identificării unei substanţe toxice. **E.** *medico-legală* = orice lucrare medicală pe omul viu sau pe cadavru, care are drept scop lămurirea unor fapte juridice, în elucidarea cărora sînt necesare cunoştinţele medicale. Este executată de un medic legist, sau de oricare medic, pe baza unei ordonanţe de expertiză a organelor judiciare. **E.** *de paternitate,* în scopul stabilirii filiaţiunii, utilizînd examinări serologice antropologice, dactiloscopice etc. Pînă în prezent numai excluderea pe baza examinărilor serologice reprezintă o certitudine. **E.** *psihiatrică-legală,* examenul bolnavului psihic, în vederea stabilirii diagnosticului afecţiunii psihice şi a legăturilor de cauzalitate dintre simptomatologia acesteia şi acţiunile cu caracter antisocial, comis de bolnav. (A.V.)

EXPIRAŢIE v. RESPIRAŢIE

EXPLORARE, cercetare atentă, prin examen clinic sau probe de laborator a unui pacient, în scopul stabilirii diagnosticului. Cînd aceasta necesită o intervenţie chirurgicală, se vorbeşte de **e.** *chirurgicală.* (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

EXSUDAT, lichid ieşit în afara vaselor sanguine, în cursul unui proces inflamator. Uneori apare pe suprafaţa corpului, alteori în ţesuturi sau se acumulează în cavităţi. După natura inflamaţiei, este format numai din ser sanguin lipsit de fibrină *(e. seros)*, conţinînd fibrină şi coagulîndu-se *(e. serofibrinos* sau *fibrinos)* sau conţinînd o cantitate mare de leucocite distruse, care îi conferă un caracter purulent *(e. purulent)*. În unele cazuri, e. conţine o cantitate mare de sînge *(e. hemoragic)*. În apariţia oricărei e. trebuie consultat medicul. (G.S.)

EXTAZ, formă particulară de afectivitate, manifestată printr-o contemplare pasivă; se poate compara cu o visare cu ochii deschişi, întrucît persoana se detaşează de ambianţă proiectîndu-şi sfera de interese mai mult într-o lume imaginară. Starea de e. apare la isterici, fanatici, epileptici, parafreni, schizofreni etc. (A.S.)

EXTENSORI, muşchii care îndepărtează sau întind membrele sau degetele între ele. (E.P.)

EXTRACT, produs obţinut prin tratarea unei plante (seminţe, rădăcini etc.) sau a unui organ animal (glandă endocrină) cu un dizolvant (apă, alcool, eter, acetonă); prin evaporarea parţială sau totală a dizolvantului se obţine un lichid sau reziduu concentrat în anumite principii (extrase de solvant); după natura solventului sînt e. *apoase, alcoolice, eterice* etc.; după natura materialului sînt e. de plante, tiroidiene, suprarenale etc. sau de carne, ficat, splină, creier etc. (E.P.)

EXTRASISTOLĂ, contracţie suplimentară a inimii, care apare între două sistole normale; ea dă o senzaţie neplăcută (anxietate) şi chiar o mică durere. Este provocată fie de o suferinţă a inimii, fie de o excitaţie puternică a sistemului vegetativ simpatic, fie de intoxicaţii (tutun, alcool, cafea etc.). Apare mai frecvent la bolnavi nervoşi, mai ales noaptea. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

F

FACIAL, al 7-lea dintre nervii cranieni, care iese de sub ureche și se distribuie la toți mușchii feței, fiind în același timp și sensitiv (cu terminațiuni în piele) și motor (determinînd contracția mușchilor feței). După felul contracției acestora fața omului ia diferite aspecte care în ansamblul lor dau mimica feței (de aceea **f.** se numește și nervul mimical). Paralizia facială (de obicei unilaterală), provocată de cauze locale care activează asupra nervului **f.** (frig, otită, sifilis, traumatism), se manifestă prin față imobilă, ochiul deschis permanent, corneea se usucă și se congestionează dînd complicații (gură strîmbă). Se cere examinare medicală și se tratează cauza; cînd este de origine centrală, este însoțită (pe lîngă simptomele de mai sus) de o hemiplegie în partea respectivă a corpului. (E.P.)

FACIES, aspect general al feței și atitudinii bolnavului; după **f.** se poate recunoaște anemia (paliditatea pielii), starea de febră (roșeață a feței), cancerul (gălbui), ulcerul (trăsături ascuțite și ochii băgați în cap), icterul (galben la ochi, piele), paralizia facială, gușa exoftalmică (ochii ieșiți), meningită (strabism), nefrită (îngroșarea pleoapelor și oedem al feței) etc. (E.P.)

FACTORUL Rh. Descoperitorii grupelor sanguine, Landsteiner și Wiener, în 1937 au injectat la iepuri sînge provenit de la o specie de maimuță numită *Macacus rhesus*, observînd că în plasma sanguină a iepurilor tratați astfel a apărut un anticorp, care a aglutinat (precipitat) în multe cazuri globulele roșii ale sîngelui uman — indiferent de grupa sanguină (A, B, AB, O) de care au aparținut. Din acest experiment autorii au dedus că mulți oameni (ulterior s-a dovedit că circa 85%) au în globulele roșii ale sîngelui lor un antigen în plus, pe care l-au denumit — după inițialele maimuței *rhesus*

— *factor Rh*. Persoanele care au globulele roșii conținînd antigenul Rh sînt Rh+ (pozitive), cele care nu-l conțin sînt RH— (negative). Importanța cunoașterii factorului Rh constă în faptul că transfuzia cu sînge Rh+ executată la o persoană Rh—, dă naștere la acesta din urmă aglutininelor anti Rh+ (s-au mai numit și anti D). Repetarea transfuziei cu sînge Rh+ la persoanele astfel sensibilizate poate produce complicații serioase. Asemenea complicații apar cu ocazia transfuziei repetate cu sînge Rh+ la o persoană Rh— sau cu ocazia celei de a 2-a sarcini a unei femei Rh— cu soțul Rh+. Sîngele fătului în astfel de cazuri va putea aparține grupei Rh+ care pătrunzînd în circulația sanguină a mamei, în timpul nașterii, cînd se deslipește placenta și se deschid vasele uterului mamei, produce în sîngele mamei anticorpi anti Rh+. Același lucru se poate întîmpla și cu ocazia primului avort. Complicația urmează în timpul celei de a doua sarcini. Fătul Rh+ este nutrit în viața intrauterină de sîngele matern prin circulația placentară. Acest sînge conține deja anticorpi anti-Rh+, formați cu ocazia primei nașteri și amestecîndu-se cu sîngele fătului îl precipită. Consecința poate fi gravă, uneori mortală, pentru făt. Tratamentul, în astfel de cazuri, este dificil: emisiunea totală a sîngelui noului născut, dacă mai trăiește, și înlocuirea sa cu sînge nou, prin transfuzie. În timpul din urmă s-a elaborat o metodă de tratament preventiv: să se administreze mamei sînge Rh — și tatălui Rh+, cu ocazia primei nașteri, a unui preparat de anti Rh — D, gammaglobulină, care ar împiedica formarea anticorpilor antiRh în sîngele mamei. (Ă.V.)

FAGOCIT, celulă din organismele animale care are însușirea de a îngloba (și eventual digera) particule străine (proteine, bacterii, resturi celulare etc.). **F.** sînt fixe (în sistemul reticuloendotelial) și mobile (leucocitele din sînge). (G.F.)

FAGOCITOZĂ, proces biologic de apărare datorat capacității fagocitelor (în primul rînd leucocitelor) de-a îngloba și descompune agenții patogeni sau corpii străini ajunși în organism. Prima descriere a **f.** a fost dată de I. Mecinikov, în secolul trecut. Agenții patogeni pătrunși în organism (în urma unei înțepături, zgîrieturi, infecții etc.) elimină toxine, care difuzînd în jur ajung în sînge, sensibilizînd leucocitele (chemotactism). Leucocitele pot trece prin pereții vaselor capilare (diapedeză) și prin locomoție activă (cu ajutorul pseudopodelor) se îndreaptă spre sediul bacterian, unde intră în luptă cu acestea. Dacă bacteriile sînt mai mici înglobarea lor se face într-o vacuolă digestivă a leucocitei în care se descompun (**f.** propriu-zisă); dacă dimensiunea agentului patogen este mai mare atunci leucocitele se transformă în ce-

Scanned with OKEN Scanner

lule gigante (macrofage) şi atacă porţiunile laterale ale acestora. Leucocitele împreună cu agenţii patogeni şi ţesuturile distruse formează puroiul. (Z.K.)

FARINGE, organ musculomembranos situat la întretăierea căilor aeriene respiratorii (nas-laringe) cu calea digestivă (gură-esofag), începe la terminarea gurii şi a deschiderii foselor nazale şi ţine pînă la deschiderea glotei şi a esofagului; **f.** are forma unui tub lung de cca 12 cm lungime cu pereţii musculoşi (muşchi circulari şi mai ales longitudinali), ajută la înghiţirea alimentelor; în partea posterioară laterală se găsesc amigdalele. **F.** prezintă multe afecţiuni, numite angine, amigdalite etc., majoritatea de natură bacteriană şi însoţite de dureri de gît şi febră. Unele persoane sînt predispuse la angine. Preventiv se pot face gargare cu muşeţel, sare (5 g la litru) sau badijonări cu un tampon de vată îmbibat în albastru de metilen (1/20); dacă angina s-a declanşat se pun comprese călduţe în jurul gîtului şi se face gargară cu apă oxigenată (10%). Dar numai medicul poate prescrie diagnosticul şi tratamentul adecvat. (E.P.)

FARMACIE CASNICĂ, depozit de medicamente şi efecte sanitare, păstrat sub cheie, permiţînd, în fiecare familie, administrarea primului ajutor în caz de accidente (tifon, vată, benzi adezive sterile, tinctură de iod, apă oxigenată, acetat de plumb, soluţie de permanganat de potasiu), permiţînd efectuarea unui pansament steril sau aplicarea unui tratament inofensiv (antinevralgic, aspirină, siropuri expectorante sau calmante ale tusei, purgative, săruri balneare etc.). În cazul cînd în familie există bolnavi cronici, **f.** păstrează şi medicamentele speciale prescrise acestora de către medic şi care se iau în conformitate cu prescripţia medicală. Trebuie riguros evitat accesul copiilor la medicamente. (G.S.)

FATAL v. LETAL

FAŢĂ, partea interioară a capului, alcătuită din frunte, complexul facial cu maxilarul superior şi maxilarul inferior; muşchii **f.:** frontal (care permite mişcarea pielii de pe frunte), orbicularii pleoapelor şi sprîncenarul, o serie de muşchi ai nasului (piramidalul şi dilatatorii narinelor), buccinatorul şi orbicularul gurii (buzelor), zigomaticii (obrajilor), pătratul (bărbiei); toţii muşchii sînt inervaţi de facial şi constituie muşchii mimicii. **F.** este expusă mai mult ca orice parte a corpului aerului (de diferite temperaturi), umezelii şi prafului, pentru aceasta trebuie îngrijită în mod special, spălînd-o chiar de două ori pe zi (dimineaţa şi seara) cu apă şi săpun (neutru); dacă peste zi se aplică farduri, pudre sau machiaje, după spălare, **f.** se unge uşor cu creme, pe bază de glicerină, şi i se poate face un masaj uşor (în sus); nu rar pe

Scanned with OKEN Scanner

față; pe nas, apar acnee, comedoane sau riduri. Primele se pot elimina prin presare cu două degete, dar apoi trebuie o spălare și dezinfectare neiritantă; contra ridurilor se pot folosi masaje permanente (altfel ridurile reapar și se accentuează). (E.P.)

FĂLCĂRIȚĂ v. TETANOS

FĂT (FOETUS), rezultatul concepției unui mamifer dintre perioada embrionară, în care viitorul **f.** nu are încă aspect de germene uman, și perioada fetală, în care acesta capătă înfățișarea umană. Granița între aceste perioade este plasată către sfîrșitul lunii a doua de sarcină. (A.V.)

FEBRĂ (FIERBINȚEALĂ, HIPERTERMIE), creșterea temperaturii corpului peste normal (36,6°), însoțită de regulă de creșterea pulsului, a numărului de respirații, de senzații de căldură sau frig, stare generală rea, ochi strălucitori și transpirație; cînd **f.** este foarte ridicată apar fenomene de excitații, delir sau de depresiune accentuate. **F.** este cauzată de toxine (microbiene mai ales, dar și de altele introduse din greșală în alimente: ciuperci, carne stricată, stricnină etc.). **F.** este provocată de o căldură mai mare rezultată din accentuarea fenomenelor de catabolism (ea duce la scăderea greutății corpului) și reprezintă pentru sănătatea omului un fenomen de alarmă. Ea poate crește încet de la o zi la alta (în **f.** *tifoidă*) sau brusc în cîteva ore (pneumonie), alteori ea crește și după 1—2 zile scade la normal, apoi după un timp din nou crește (în paludism). **F.** se măsoară la aceleași intervale ale zilei: dimineața între orele 7—8 și după amiaza între orele 17—18 și valorile se înscriu pe o diagramă pentru a urmări valorile **f.** în cursul bolii. Bolnavul febril trebuie izolat, ținut în cameră bine aerisită, dar caldă și fără curenți de aer, să-și spele gura cu dezinfectante ușoare, să i se dea o alimentație ușoară (lapte, bulion, citronadă). Există tipuri multiple de **f.** după boala care o provoacă. Medicul este chemat să prescrie medicamente prin care să determine scăderea febrei și să combată cauza care a provocat-o **F.** *aftoasă*, boală virală ce se ia prin produsele lactate insuficient sterilizate, vezicule dureroase în gură, dar și pe piele. Numai medicul o poate diferenția de altele curente. Se tratează prin dezinfectante locale. Se eradicalizează numai prin vindecarea ei completă la animale. **F.** *musculară*, senzația dureroasă care apare în urma unui efort fizic neobișnuit. Cauza primară a **f.** este acumularea temporară a acidului lactic în mușchi și a acțiunii acestuia asupra nervilor sensitivi intramusculari. **F.** *paratifoidă* (paratifus), boală infecțioasă produsă de microbi din grupul bacililor paratifici, transmisă prin apă, și alimente impurificate și evoluînd asemănător cu **f.** *tifoidă*

(dar de obicei mai puțin grav) sau sub forma unei toxiinfecții alimentare. Necesită tratament igieno-dietetic (repaus, regim hidric) și antiinfecțios (antibiotice). **F.** ***puerperală*** (septicemie), infecția bacteriană, streptococică care apare în cursul nașterii, datorită asistenței necorespunzătoare a pacientei, fără respectarea asepsiei. Pacienta prezintă febră ridicată, tahicardie, frisoane și în lipsa unui tratament corespunzător evoluează spre deznodămîntul fatal. De cele mai multe ori este produsă de germeni piogeni (streptococi, stafilococi), dar și de microbi anaerobi. Foarte frecventă acum o sută de ani ea a devenit astăzi o complicație rară a nașterii, în urma respectării condițiilor de asepsie. Se tratează cu antibiotice. O complicație identică ca și simptomatologie și gravitate apare de multe ori în cazul întreruperii sarcinii în condiții improprii (avorturi criminale) ducînd la moartea femeii. **F.** ***recurentă***, boală provocată de spirochete care se caracterizează prin alternanțe de perioade de febră și afebrile. Bacteriile se transmit de la om la om prin pureci sau acarieni; există forme europene, asiatice, americane etc. **F.** ***tifoidă*** (lingoare), boală infecțioasă epidemică datorată pătrunderii în organism, pe cale digestivă (apă de băut, alimente), a bacilului tific. După o incubație de aproximativ 2 săptămîni, boala începe insidios cu cefalee, febră, slăbiciune, tulburări digestive, care se accentuează de la o zi la alta, obligînd pînă la urmă bolnavul să nu mai părăsească patul. Ficatul și splina sînt mărite în volum, pulsul este rar în raport cu febra (bradicardie). În perioada de stare, timp de cîteva săptămîni febra se menține ridicată și pe fața anterioară a toracelului și abdomenului apar mici pete roșii, lenticulare, care nu dispar la presiune. Producerea de ulcerații la nivelul intestinului subțire ridică în această perioadă problema posibilității apariției unor complicații ca hemoragiile sau perforațiile intestinale care pun în pericol viața bolnavului, pe lîngă alte complicații (miocardită, hepatită, nefrită, flebite etc.). În continuare simptomele încep să dispară lent (litic) și se instalează o convalescență îndelungată. Convalescentul poate să păstreze încă mult timp bacilii tifici în organism (purtător sănătos) și să-i elimine prin scaun sau urină, răspîndind infecția (excretor de germeni). Astăzi este aproape complet eradicată în țările civilizate, datorită unor condiții igienice de aprovizionare cu apă și alimente. În cazuri de epidemii se utilizează și vaccinarea preventivă. Tratamentul bolii constă în special în regim hidric (care previne complicațiile) și administrarea de tratament antiinfecțios (antibiotice). (G.S.+E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

FEBRIFUG, orice mijloc sau medicament care face să scadă febra (chinina, aspirina, piramidonul, prișnițele etc.) Este bine ca el să se dea numai la avizul medicului. (E.P.)

FECALE (EXCREMENTE), resturile procesului de digestie, eliminate prin anus; în mod normal omul are un singur scaun pe zi, de regulă, dimineața; cantitatea lor este de circa 150—200 g pe zi de adult, în alimentație normală. Analiza lor poate da indicații asupra procesului de digestie; culoarea lor la adult este uniformă, mai închisă la o alimentație cu predominanță de carne și ceva mai verzui la vegetarieni. Mirosul lor poate fi intensificat în putrefacțiile intestinale sau în insuficiențele biliare. Prezența sîngelui (melene) indică hemoragii; prezența unor paraziți sau a chisturilor acestora indică boli parazitare; prezența de fibre musculare, de țesut conjunctiv arată insuficiențe digestive; prezența grăsimilor sau a amidonului este semnul fie al unei insuficiențe pancreatice, fie al unei insuficiențe biliare; în aproape toate maladiile digestive examenul **f.** (coprologic) este necesar. (E.P.)

FECUNDARE, proces de unire a elementului sexual (gamet) mascul (anterozoid la plante și spermatozoid la animale) cu gametul femel (oosfera la plante și ovulul la animale) în urma căruia rezultă oul (zigotul) din care ulterior prin diviziuni repetate se dezvoltă embrionul. **F.** *internă:* cînd unirea gameților are loc în organismul femel (mamifere, păsări, reptile etc.) **F.** *externă:* unirea gameților se face în afara organismului femel, ca de ex. la pești (G.F.)

FECUNDITATE, capacitatea de a avea copii. Numărul sarcinilor diferă după condițiile de mediu și după rase (sau specii la animale). (E.P.)

FEED-BACK (LEGĂTURĂ INVERSĂ, AFERENTAȚIE INVERSĂ, RETRORELAȚIE, CONEXIUNE INVERSĂ), principiu fundamental în funcționarea sistemelor cu autoreglare, care constă în informarea organului de comandă asupra felului cum s-au executat comenzile anterioare. **F.** este pozitiv dacă efectul este stimulat (amplificat) și negativ dacă efectul este diminuat și corectat conform comenzilor inițiale. De ex., în organismul uman așa se fac contracțiile adecvate ale mușchiului, se reglează (prin **f.** negativ) funcția glandei tiroide etc. (G.F.)

FEMUR, osul coapsei, care se inseră în partea superioară în cavitatea cotiledoidă a osului coxal, cu capătul rotund (în articulația coxofemurală) care este un fel de derivație laterală a osului propriu-zis și e fixat în cavitatea articulației prin cîteva ligamente; în partea inferioară are doi condili care formează articulație cu tibia și **f.** (oasele gambei) și între ele se situează rotula; **f.** este osul cel mai solid al corpului,

Scanned with OKEN Scanner

el suportînd toată greutatea acestuia (v. *schelet*); **f.** fixat pe 2 suporturi marginale, suportă la mijloc o greutate de peste 300 kg fără să se rupă. (E.P.)

FENOMEN VITAL, manifestare energetică care se produce în interiorul materiei vii a organismelor, în condiţiuni determinate şi previzibile; **f.v.** se realizează cu ajutorul energiei eliberate — la comenzi nervoase sau humorale, din energia potenţială, conţinută în substanţele organice ale corpului (cu ajutorul enzimelor). **F.v.** se realizează cu forţele proprii ale materiei, fără intervenţia vreunei energii misterioase, transcendentale; mecanismele de eliberare a energiei din **f.v.** sînt foarte complexe şi încă nu întotdeauna precis cunoscute; ex. digestia, circulaţia, gîndirea, mersul etc. sînt **f.v.,** adică se cunosc numai în lumea organismelor vii. (E.P.)

FERMENT v. **ENZIMĂ**

FERMENTAŢIE, proces biochimic complex de transformare catalitică sub acţiunea enzimelor (microbiene) a substanţelor organice complexe, în substanţe cu compoziţie mai simplă de obicei. După natura substanţelor există: **f.** *glucidică*, **f.** de *proteoliză* etc. După natura produşilor rezultaţi (cei predominanţi) există **f.** *alcoolică*, amoniacală, acetică, butirică, citrică, formică, lactică, propionică etc. Se mai utilizează termenul de **f.** *intestinală*, pentru a desemna procesele microbiene din intestinul gros al omului şi animalelor care se ştie — au o bogată floră microbiană nepatogenă. Nu rar păstrarea alimentelor timp mai îndelungat în stomac (din cauza unei staze pilorice) provoacă o **f.** de tip putrid care se recunoaşte prin mirosul urît al gurii. În acest caz administrarea de cărbune absorbant opreşte degajarea gazelor şi mirosul dispare. (G.F.+E.P.)

FETID, miros urît pe care-l degajă aerul expirator, sau sudoarea unor indivizi; în cazul aerului mirosul **f.** poate proveni din gură, faringe, esofag, stomac, căi respiratorii cangrenate; se simte dimineaţa la oamenii care nu-şi spală gura seara din cauza unor procese de alterare a resturilor alimentare rămase printre dinţi, a unor stomatite cu hemoragii intrabucale, a unor angine, în diabet (miros de acetonă), uremii (amoniac), a unor alimente (usturoi, ridichi), medicamente volatile (eter) etc. Este necesară o igienă zilnică a dinţilor (şi înlăturarea celorlalte cauze), mai cu seamă a regiunilor cu o secreţie mai abundentă (sub braţ, între degetele picioarelor, scrot, vagin). (E.P.)

FETIŞISM, perversiune sexuală caracterizată prin satisfacerea cerinţei sexuale prin a privi şi colecţiona obiecte (lenjerie, fotografii, pantofi, mănuşi etc). Survine mai ales la bărbaţi şi se întîlneşte în neuroze, psihopatie, oligofrenie, schizofrenie. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

FIBRILAȚIE, contracții rapide și repetate ale unui grup de fibre musculare. **F.** *cardiacă*, tulburare gravă a ritmului de contracție a inimii, cînd frecvența foarte mare și neregulată a contracțiilor atriilor sau ventriculelor nu mai poate pompa sînge în aortă. (G.S.)

FIBRINĂ, proteină solidă insolubilă care se separă din plasma sanguină în timpul coagulării sîngelui. Provine din fibrinogen sub acțiune enzimatică și formează o rețea care cuprinde și celulele din sînge constituind coagulul sau chiagul sanguin. Datorită ei se oprește hemoragia. (G.S.)

FIBROCIT, celulă fuziformă sau stelată caracteristică țesutului conjunctiv sau colagen. Formele tinere de **f.** se numesc fibroblaști. (G.S.)

FIBROM, tumoare benignă alcătuită din țesut fibros care are o formă globulară ce se mărește în timp. **F.** *uterin* e de aceeași natură și apare între 30—40 de ani, putînd uneori regresa spontan, alteori ajunge la dimensiuni care jenează. Se pot forma în înșiși pereții uterini (**f.** interstițial) sau în afara acestora, în cavitatea abdominală (**f.** subperitoneal) sau în cavitatea uterină (**f.** submucos). Se identifică prin scurgerea albă sau de lichid incolor și inodor (în intervalul dintre cicluri); nu dă dureri, ci o senzație de greutate a bazinului; se observă și prin mărirea abdomenului, compresiunea organelor abdominale (mai ales a vezicii urinare) și constipație. Trebuie extirpate chirurgical pentru a nu deveni prea mari și eventual să degenereze în sarcom. **F.** nu este de natură canceroasă (dar în rare cazuri poate deveni). (E.P.)

FIBROSARCOM, varietate de sarcom, plecată din țesuturile conjunctive mai ales dermice și caracterizată prin prezența în tumoră a unor celule asemănătoare fibroblaștilor și a fibrelor colagene. Evoluează mai lent decît sarcoamele nediferențiate. (G.S.)

FIBROZĂ v. SCLEROZĂ

FICAT, cea mai mare glandă a corpului, situată sub diafragmă în partea dreaptă a cavității abdominale; la adult are între 1 1/2 și 2 kg greutate. Este învelit într-o capsulă fibroasă și este fixat cu mai multe ligamente hepatice care-l leagă de peritoneu. Are o culoare roșie-violaceebrună și o consistență fermă, dar prin lovire poate fi rupt. La om este alcătuit din 4 lobi (unul drept și altul stîng, mai mari, unul pătrat și altul a lui Spiegel, mai mici și dispuși între primii). Circulația sanguină a **f.** este foarte complexă. Primește sînge prin artera hepatică (din aortă) și prin vena portă (de la întregul aparat digestiv); din **f.** se colectează sînge prin vena suprahepatică care se varsă în vena cavă inferioară. **F.** este alcătuit din cordoane de celule hepatice care

se unesc într-un ansamblu și alcătuiesc un lobul hepatic de formă hexagonală, din cauza presiunilor laterale ale lobulilor, unul asupra altuia. Pe laturile lobului vine de jos sînge arterial (care aduce oxigen) și sînge din vena portă (care aduce principiile alimentare absorbite din intestin de sîngele pereților intestinali: glucoză, aminoacizi, săruri minerale, puține grăsimi). În jurul cordoanelor hepatice aceste două feluri de vase se ramifică într-o rețea abundentă de capilare, care vin în contact cu polul exterior al celulelor hepatice care alcătuiesc cordoanele hepatice. Sîngele se colectează apoi prin venule spre centrul lobului hepatic, unde se adună în vena centrolobulară, care se unește cu o altă venă centrolobulară, și pînă la urmă, ele se adună în vena suprahepatică. În centrul cordonului hepatic există un canal care se deschide în partea inferioară a acestuia alcătuind un vas fin în care se colectează bila, formată de celulele hepatice. Totalitatea acestor vase se adună prin canalele din ce în ce mai mari, alcătuind canalul hepatic, prin care se scurge mereu bila. Ea se poate aduna în vezica biliară sau se poate vărsa prin canalul coledoc în ampula lui Vater din duoden. Celulele hepatice care se dispun în jurul canaliculelor biliare intracordonale conțin: numeroase enzime, granule de glicogen, de grăsimi (steroli) și de diferite proteine și constituie sediul celei mai mari activități metabolice în organism. **F.** produce bila (funcția biligenetică), cca 1000—12000 ml pe zi, care este un produs de excreție ce se varsă în intestin, dar aici are un rol primordial în eliberarea enzimelor digestive și în absorbția grăsimilor. **F.** este sediul funcției glicogenetice, adică a transformării glucozei, adusă de sîngele venei porte, în glicogen (sub acțiunea insulinei) și a transformării glicogenului (depus aici ca rezervă) în glucoză ce se varsă în sîngele suprahepatic (sub acțiunea adrenalinei). Prin acest joc antagonist, hormonal, se menține constanța glicemiei. **F.** produce dezaminarea unor aminoacizi (funcția urogenetică) și cu amoniacul care rezultă, sintetizează uree care apoi, vărsată în sînge, e dusă la rinichi și eliminată. **F.** are o funcție antitoxică neutralizînd toxinele (minerale, bacteriene etc.) prin legarea lor de glucide și apoi eliminîndu-le în sînge și de aici fie prin fecale, fie prin rinichi, fie prin piele (de aici unele alergii). **F.** prin macrofagele și celulele Kupffer care există mai ales în spațiile și țesutul conjunctiv interlobular, fagocitează unele bacterii sau unele hematii bătrîne, iar produșii de degradare a hemoglobinei sub formă de bilirubină, biliverdină, bilicianină și în săruri ale acizilor colici (săruri biliare) îi elimină prin bilă. **F.** fixează picăturile de grăsime ab-

Scanned with OKEN Scanner

sorbite pe calea venei porte sub formă de fosfolipide, pe care apoi le degradează prin oxidare, obținînd o cantitate destul de mare de căldură, care face ca sîngele venei suprahepatice să fie cu 1—2°C mai cald decît sîngele care vine la ficat și astfel **f.** este sediul unei termoproducții însemnate a organismului. **F.** este sediul multor boli, provocate mai ales de o supraîncărcare alimentară, dar uneori și de infecții virotice și bacteriene. Semne ale unor tulburări hepatice, ca: balonare, dureri surde, diaree, dermatoze diferite, insomnii, astenii etc., se suprapun și altor boli, din acest motiv la orice tulburare trebuie chemat medicul. (V. INSUFICIENȚĂ HEPATICĂ, CIROZĂ, HEPATITĂ, ICTER, TUMORI HEPATICE). (E.P.)

FIERBINȚEALĂ v. FEBRĂ

FIMOZĂ, strîmtarea congenitală sau dobîndită a deschiderii prepuțului (învelișul cutanat-mucos al extremității penisului) care nu permite dezvoltarea extremității glandului. **F.** poate produce diverse complicații (inflamații ale prepuțului și glandului) numite balanite și postite, formarea de depozite de secreție (smegmă), necesitînd lărgirea orificiului prin circumcizie. *Para*-**f.** este cazul cînd prepuțul se îngustează sub gland, pe care îl strangulează și ischemiază; este necesar ca în acest caz să se secționeze inelul fibros al prepuțului. (G.S.)

FISTULĂ, canal fin care face legătura dintr-o cavitate sau colecție de puroi (internă) spre exterior; **f.** *anală,* face legături secundare între rect și pielea din regiunea anusului; sînt provocate de hemoragii, tuberculoză și alte infecții. Produce mîncărimi locale și dureri, mai ales dacă se infectează. Singurul tratament este operația. **F.** *lacrimală,* în cazul cînd glanda lacrimală se infectează, se produce o legătură fistulară în colțul intern al ochiului, de obicei la marginea pleoapei; în mod experimental s-au făcut **f.** gastrice, intestinale, pancreatice, hepatice etc., deschizînd organul respectiv la tegument. (E.P. + D.H.)

FIZIONOMIE, aspectul feței unui individ, pe care se poate citi în mare măsură trăirile și preocupările sale: durere, bucurie, indiferență, dispreț, mirare, atenție, teamă etc.; **f.** se datorește contracției mușchilor feței (ai mimicii); în unele paralizii faciale fața nu mai are **f.** normală și nu poate exprima adecvat trăirile. (Ex.: Parkinsonism, paralizie generală progresivă, demență, etc.). (E.P. + A.S.)

FLEBITĂ, inflamația venelor (în special ale membrului inferior), care se complică de cele mai multe ori cu coagularea sîngelui la nivelul porțiunii inflamate (tromboflebită). Apare în cursul unor infecții, sau în tulburări ale circulației venoase (varice). Necesită imobilizarea pacientului și apli-

Scanned with OKEN Scanner

carea unui tratament antiinfecţios şi anticoagulant. Prezintă pericolul complicaţiei cu septicemie sau embolie. (G.S.)

FLEGMON, inflamaţie purulentă, cu caracter difuz, interesînd în special ţesutul celular subcutanat sau din jurul unor organe, care apar umflate; la incizie scurgîndu-se puroi. Este produs în special de streptococ şi stafilococ, dar şi de alţi microbi piogeni. Cînd este produs de microbi anaerobi, la presiune se percep crepitaţii, iar la secţiune se eliberează bule de gaz (**f.** *gazos*). Se tratează prin incizie, drenaj şi administrarea de antibiotice. Netratat are tendinţa să se complice cu septicemie. (G.S.).

FLEXIBILITATE CEROASĂ v. CATALEPSIE

FLEXORI, muşchii care acţionează contrar extensorilor; **f.** apropie oasele pe care sînt inseraţi; **f.** degetelor pe antebraţ duc la închiderea mîinii (pumnului); bicepsul ridică antebraţul pe braţ (tricepsul îl îndepărtează); lipsa mişcărilor de flexiune (datorită flexorilor) denotă o leziune în centrii nervoşi ai locomoţiei. (E.P.)

FLOCULARE, agregarea particulelor coloidale ale unei soluţii şi depunerea lor sub forma unui depozit la fundul vasului; **f.** se produce prin introducerea unor ioni într-o soluţie coloidală, a căror încărcătură electrică este de sens contrar celeia a particulelor coloidale; un fenomen de **f.** se petrece şi în aglutinarea hematiilor sau în VSH. (E.P.)

FLORĂ MICROBIANĂ, totalitatea microbilor dintr-un anumit mediu. În organism găsim o **f. m.** abundentă în cavitatea bucală *(floră bucală)* şi în intestinul gros *(floră intestinală)*, formată din microbi cu acţiune fermentativă (bacili coli) sau proteolitică; are rol în descompunerea unor alimente (celuloza) şi sinteza unor vitamine (vitamina K). Deranjarea echilibrului între cele 2 categorii de microbi poate produce tulburări de digestie (colite de fermentaţie sau de putrefacţie). În unele cazuri, aceşti microbi lipsiţi de patogenitate (saprofiţi) pot deveni patogeni şi produce infecţii intestinale, ale căilor biliare sau urinare şi chiar septicemii (G.S.)

FLUTTER, stare de contracţii foarte frecvente ale ventriculelor (120—140/minut) peste care se suprapune una şi mai accentuată (200/min) a auriculelor; în stare de **f.** inima nu mai poate pompa nimic în sistemul arterial şi circulaţia sîngelui e ca şi oprită; este o stare foarte primejdioasă pentru care trebuie imediat chemat medicul (eventual pînă atunci se administrează digitalină). (E.P.)

FOAME, senzaţie subiectivă sau obiectivă de a mînca provocată de lipsa alimentelor la anumite ore sau de lipsa generală a unei alimentaţii suficiente. Subiectiv **f.** se produce ca o senzaţie de

Scanned with OKEN Scanner

„poftă de mîncare" la puțin timp înaintea orelor regulate de masă; pofta de mîncare e o senzație plăcută, știind prin reflex condiționat că ea va fi satisfăcută curînd prin mîncare; în caz că nu urmează masa, pofta de mîncare dispare și nici nu e înlocuită cu o senzație de f., decît cu o intensificare a senzației de poftă, în apropierea orei unei alte mese; pofta de mîncare pregătește organismul să primească hrana și să se declanșeze secrețiile digestive. F. este o senzație neplăcută și apare după cîteva zile de nemîncare, cînd celulele organismului sînt private de aportul de glucoză, de aminoacizi, de grăsimi, de vitamine, de săruri minerale, de apă (v. *sete*). În unele cazuri senzația de f. poate fi specfică numai unuia din principiile alimentare; în acest caz simțim o f. specială și acută de „dulce", „de carne", „de sare" etc. Aceasta constituie o f. parțială (bine precizată); cea mai gravă e f. de proteine, fiindcă acestea se consumă în timpul funcționării organismului și ele sînt și sediul tuturor funcțiilor vieții, lipsa lor în alimentație face ca în celule ele să se degradeze, și astfel însăși structura materiei vii se alterează. Ca urmare organismul slăbește, rezistența lui la infecții scade, forța lui de muncă se micșorează. În unele dispepsii digestive se produc vome frecvente. Bolnavii de groaza eforturilor de vomă nu se mai alimentează și ca urmare survine o stare de slăbire, cu senzație de f. puternică. (E.P.)

FOAMETE, este o stare de subnutriție a unor colectivități mai mici (cartier, sate) sau mai mari (populația unei țări, a unui continent). Ea se datorește în special lipsei de proteine; greutatea corpului scade cu 20—30% din cea normală, de unde și o micșorare a metabolismului, anemie, hipoactivitate endocrină (tiroidă, sexuală etc.), musculară și intelectuală. Pe acest fond se pot instala o serie de boli: hipoglicemii de nutriție, edeme de foamete, slăbire cu poliuri etc. (E.P.+G.F.)

FOBIE, frică obsedantă direcționată spre ceva de care bolnavul nu poate scăpa decît recurgînd de obicei la o serie de activități și subterfugii denumite ritualuri: agorafobie (teama de spațiu deschis), claustrofobie (teama de a sta închis într-o cameră), nozofobie (teama de boală), fotofobie (teama de lumină), ereutofobie (teama de a nu roși înaintea oamenilor) etc. F. apare în psihastenie, isterie, depresie, schizofrenie etc. (A.S.)

FOCAR, 1) din punct de vedere clinic înseamnă existența unui proces infecțios, localizat, cu repercusiuni de vecinătate sau la distanță în organism. F. frecvente de infecție sînt: dinți bolnavi, amigdalită cronică, apendicite etc.; 2) Din punct de vedere epidemiologic, se înțelege un teritoriu mai mic sau mai mare

în care îmbolnăvirile sînt cele mai frecvente și de unde se propagă infecția la persoanele din regiunile învecinate. (D.H.)

FOLICULINĂ, v. ESTROGEN

FOLICULITĂ, inflamația purulentă a rădăcinii părului (folicul pilos), produsă de microbi piogeni sau ciuperci. Inflamarea concomitentă a mai multor foliculi pe un anumit teritoriu, produsă de streptococ, constituie *impetigo folicular*. (G.S.)

FONAȚIE, capacitatea particulară a laringelui omului de a modula cuvintele, capacitate la care contribuie în mare măsură și cavitatea bucală, faringiană, alături de sistemul rinosinuzal. Defectele de fonație pot să apară în urma unor malformații din aceste regiuni (buză de iepure, gură de lup etc.). (A.S.)

FONTANELĂ, deschizătura cutiei craniene (a noilor născuți și sugarilor) la care oasele încă nu se fixează prin suturi în toată lungimea lor. În locul **f.** se găsește numai membrană conjunctivă precum și tegument, care acoperă creierul. În mod normal **f.** se obturează pînă la vîrsta de 12—16 luni. (Z.K.)

FORCEPS, instrument utilizat în obstretică, pentru a prinde capul fătului și a-l scoate din uter, în cazul unei atonii musculare sau pentru a salva mama. **F.** este format din 2 linguri fenestrate, ce se introduc separat și se articulează după ce au cuprins capul fătului. (A.V.)

FORMOL (FORMALDEHIDĂ), antiseptic foarte puternic care se folosește extern (sol. 5% din **f.** din comerț) și intră în componența multor antiseptice din comerț; oprește secrețiile sudorale și poate fi utilizat contra mirosului de picioare. **F.** este utilizat în îmbălsămarea cadavrelor. (E.P.)

FORMULĂ LEUCOCITARĂ, stabilirea proporțiilor între diferitele tipuri de globule albe din sînge; se practică prin luarea sîngelui dimineața înainte de mîncare, prin puncții digitale cu pipete speciale. După tratarea sîngelui, întinderea lui pe o lamă și colorarea lui se face numărarea a 100 globule albe și se stabilește raportul între tipurile lor (operația se repetă cel puțin de 3 ori pe 3 cîmpuri ale lamei). În mod normal există:

mononucleare:

limfocite	— 27,5%
monocite	— 5,0%

polinucleare:

neutrofile	— 65,0%
acidofile	— 2,0%
bazofile	— 0,5%

O creștere a acidofilelor (eosinofile) indică un focar de infecție (vermicoză sau alergie). (E.P.)

FOSĂ ILIACĂ, depresiune largă, formată de osul ilion, formînd etajul inferior al abdomenului, de o parte și de alta a regiunii mediane sau hipogastrice. Sensi-

Scanned with OKEN Scanner

bilitatea în **f. l.** este caracteristică suferinței organelor pe care le adăpostește. V. ABDOMEN. (E.P.)

FOTOFOBIE, intoleranță anormală de a suporta lumina. Bolnavul se apără prin orice mijloace care-i stau la dispoziție (strînge puternic pleoapele, face întuneric în cameră etc.). **F.** survine atît în unele boli ale ochilor (conjunctivită, inflamația corneei etc.) cît și în unele afecțiuni cerebrale (cefalee migrenoidă, encefalită, turbare etc.). (A.S.)

FRACTURĂ, ruptura osului, cauzată fie de un traumatism, fie că apare spontan, la nivelul unui os bolnav. **F.** poate fi directă, dacă osul se rupe la nivelul traumei, sau indirectă, dacă ruptura se face la o anumită distanță de la locul traumatizat (de ex. fractura cotului după cădere pe palmă). **F.** poate fi completă, incompletă sau o simplă fisură. Există o **f.** deschisă, cînd capetele rupte ale osului perforează părțile moi de deasupra, sau închisă, cînd părțile moi, deasupra **f.** rămîn intacte. **F.** poate fi unică, multiplă sau cominutivă (fărîmițarea osului la nivelul traumatismului). La copii se poate produce **f.** „în lemn verde", osul se rupe, fără îndepărtarea capetelor **f.** care rămîn închise în periostul gros și rezistent. Diagnosticul sigur al tipului de **f.** se face prin examen radiologic și radiografic. După producerea **f.** regiunea respectivă se tumefiază repede, în urma hemoragiei, care provine din vasele lezate, vecine; alte semne ale **f.:** deformarea (dislocarea), crepitația, mobilitatea anormală, durerea. Primul ajutor constă în imobilizarea improvizată a osului (membrului) și apoi medicul va continua tratamentul prin bandaj gipsat (repoziția, fixarea în aparat gipsat și imobilizarea osului **f.**). Durata vindecării depinde de tipul **f.,** grosimea osului, vîrsta pacientului și de starea lui generală, fiind de la 4 săptămîni la cîteva luni. După vindecare membrul **f.** trebuie tratat prin gimnastică medicală, pentru evitarea atrofiei musculare. Calusul format după vindecare rămîne sensibil multă vreme, mai ales la schimbările climatice. La bătrîni sau în unele boli (osteoporoză) **f.** se poate produce aproape spontan. **F.** *bazei craniului,* întreruperea continuității (completă sau incompletă) la nivelul oaselor care constituie baza craniului. Datorită raporturilor leziunii cu creierul, meningele și nervii cranieni prezintă deosebită gravitate și necesită imobilizarea pacientului. Se recunoaște prin hemoragii nazale, bucale sau la nivelul conductului auditiv extern, paralizii și modificări radiologice. (G.S. + A.V. + D.H.)

FRAMBOESIA v. PIAN

FRECȚIE, procedeu mecanic exterior prin care se acționează asupra pielii unei regiuni date, fie pentru a activa circulația subia-

centă, fie pentru a ușura introducerea unor medicamente în piele; **f.** *uscată* (cu mîna, cu o bucată de sticlă, rotundă etc.), avînd grijă să nu se producă zgîrierea pielii; **f.** *umedă* (cu un lichid, alcool, oțet sau cu un unguent, lanolină, vaselină); în aceste cazuri în lichid sau unguent se pot solva substanțele ce dorim să le introducem în piele (se alege mai ales antebrațul și brațul ca loc de **f.** medicamentoase). (E.P.)

FRICĂ (TEAMĂ), emoție puternică, neplăcută, cu manifestări neurovegetative bogate (paloare, tremurături, transpirație). **F.** influențează întreaga existență a persoanei și obligă să ia anumite atitudini particulare (rămîne încremenit în fața pericolului sau, din contră, fuge cît mai departe de primejdie). **F.** poate apare în stări febrile, în stări de șoc, accidente etc. (A.S.)

FRIGIDITATE, diminuarea sau absența totală a apetitului sexual la femeie. Se pot deosebi trei forme de **f.**: a) prima formă este caracterizată prin absența totală a simțului genital — **f.** *propriu-zisă*; b) *anafrodisie* — persoana simte necesitatea apropierii și contactului sexual, îl și poate executa, nu poate însă ajunge la orgasm; c) *dispareunia*, cu simțul genital și potența prezente, actul sexual se începe, contactul produce însă dureri, care împiedică continuarea lui pînă la satisfacție. Primele două forme provin din funcțiile deranjate ale sistemului nervos, ale ovarelor sau tulburări în dezvoltarea organelor genitale, a treia formă este provocată de o îmbolnăvire a aparatului genital. **F.** este destul de frecventă la femei, tratamentul ei fiind neurologic, hormonal iar în cazul dispareuniei, ginecologic. (A.V.)

FRIGOTERAPIE, aplicarea de temperaturi scăzute în scop terapeutic; frigul este un mijloc bun de a suprima sensibilitatea unor porțiuni ale corpului, de a micșora metabolismul acestuia, de a scădea febra sau de a excita unele regiuni ale corpului în cazul unor morți aparente; clorura de etil sau zăpada carbonică: —79°C proiectată pe suprafața pielii produce o răcire (înghețare) a acesteia care duce la o anestezie completă locală, încît se poate face incizia unui furuncul, de ex. fără a simți vreo durere; frigul produce o vasoconstricție puternică chiar și în alte locuri decît unde e aplicat (prin reflexe medulare: în caz de epistaxis o bucată de fier, o cheie, aplicată pe ceafă poate provoca reflexe, o vasoconstricție nazală); un prișniț rece face să scadă febra; o baie rece calmează. În caz de leșin aplicarea de cîrpe reci pe față (chiar lovirea feței cu acestea) ușurează revenirea; o cîrpă rece sau spălatul cu apă rece pe față și pe ceafă constituie un tonic și stimulent nervos. (E.P.)

FRISON, contracția involuntară, ritmică a musculaturii, ducînd la tremurături, asociată cu clănțănitul dinților, senzație intensă de

frig și horipilație, cu o durată de cîteva secunde, minute sau ore. Apare sub acțiunea frigului sau a unor emoții puternice, dar mai ales în boli caracterizate prin temperatură ridicată (pneumonie, septicemii, malarie). (G.S.)

FRONTAL, osul care închide cutia craniană în partea anterioară pînă la orbite, adăpostind lobul frontal al creierului, de a cărui dezvoltare se pare că depinde în mare măsură inteligența; mușchiul **f.** este cel al frunții, ridicător al sprîncenelor și e considerat ca mușchi al atenției (dă figurii o expresie de încordare). (E.P.)

FROTIU, preparat de sînge sau orice lichid din organism, care este întins pe o lamă, în vederea examinării la microscop. (G.F.)

FUGĂ, tulburare de comportament, caracterizată prin acțiuni impulsive de deplasare. După revenire — la un interval variabil — **f.** se poate repeta și astfel să capete un caracter mai organizat și să se întindă pe perioade din ce în ce mai lungi de timp, combinîndu-se cu vagabondajul. **F.** se întîlnește la psihopați, debili mintali, neurotici, schizofrenici etc. Sînt necesare măsuri socio-medicale și pedagogice cu supraveghere dirijată și metode terapeutice adecvate. (A.S.)

FUMAT, obicei de a inhala fumul care provine de la arderea înceată a tutunului din țigarete sau pipă. Fumul conține oxid și bioxid de carbon (provin din arderea celulozei) dar și picături fine de nicotină; aceasta are un miros specific, care se impregnează mai ales în haine și se păstrează aici multă vreme (e puțin volatilă). Obiceiul **f.** trebuie rărit din cauza marei toxicități a nicotinei și individul ar trebui să-l practice numai în locul său de viață și de muncă, căci fumul trece și la indivizii cu care el conviețuiește, provocînd acestora aproape aceleași intoxicații ca și cele proprii. (E.P.)

FUNCȚIE, activitatea pe care o realizează un organ, un sistem de organe sau corpul întreg: inima pompează sînge în artere; aparatul digestiv asigură ingestia și mărunțirea alimentelor pînă la principii alimentare absorbabile; omul se deplasează în mediu pentru a căuta hrana, pentru a rezolva anumite probleme legate de existența sa ca individ social. **F.** este legată și determinată de anumite structuri anatomice și biochimice și nu poate exista în afara acestora; **f.** se modifică odată cu schimbările intervenite în structurile care o manifestă, astfel că între funcțiune și structură este o unitate dialectică. (E.P.)

FURIE, explozie de mînie, stare emotivă intensă, de obicei de scurtă durată, cu implicații periculoase și imprevizibile. Persoana își pierde controlul și poate comite sub imperiul ei o serie de acte antisociale: loviri, injurie, incendiu,

Scanned with OKEN Scanner

omor, etc. **F.** apare mai ales la persoane instabile, irascibile, la psihopaţi, oligofreni, epileptici etc. (A.S.)

FURUNCUL, abces cutanat plecat de la nivelul unei foliculite, produs de obicei de stafilococ care cu vremea se tumefiază şi întăreşte; este cald şi proeminează la exterior, unde apare un centru necrotic şi prin mici canale un puroi gălbui iese la exterior. Se formează mai ales pe gît şi fese, dar pot apare în orice parte a corpului (cele de pe faţă sînt grave). Se tratează prin incizie şi administrare de antibiotice. Pînă la intervenţia chirurgicală **f.** se tratează cu apă oxigenată şi alifii cu antibiotice. Calea de infecţie a **f.** poate fi murdăria corpului şi e favorizată de unele afecţiuni digestive sau pulmonare (ca diabetul). Un conglomerat de furuncule formează **f.** antracoid sau carbuncul. (G.S.+E.P.)

FURUNCULOZĂ, stare de boală, caracterizată prin apariţia continuă, timp de ani de zile, a unor furuncule pe diferite părţi ale corpului şi mai ales ceafă, fese, antebraţ; apare frecvent la diabetici, la nefritici, surmenaţi; este provocată de stafilococi, faţă de care organismul şi-a pierdut rezistenţa. Se tratează boala primară, dar şi **f.** prin antibiotice, autovaccin etc. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

G

GAMMAGLOBULINE, glicoproteine din grupa globulinelor. În organismul uman sînt sintetizate de plasmocitele și limfocitele pe cale de maturație. Au rol esențial în formarea anticorpilor, care, se știe, aglutinează microbii făcîndu-i inofensivi. De aceea se utilizează pentru prevenirea și tratarea unor boli infecțioase, ca de ex. hepatita infecțioasă sau rujeola (se fac injecții subcutanat sau intramuscular). (G.F.)

GANGLION, formațiune globulară de dimensiuni variabile (cît un bob de orez sau o măslină), care se găsesc în diferite locuri din organism. După natura și funcția lor se împart în: 1) **G.** *limfatici* în lungul vaselor limfatice, dar mai ales în regiunile de unire a mai multor vase (regiunea gîtului, subaxilă, regiunea inghinală). Sînt înveliți de o capsulă seroasă care trimite septuri și spre interior separînd foliculii limfatici, în care ajung vase limfatice și de la care pleacă spre exterior alte vase. În acești foliculi se face o filtrare a limfei, oprind aici leucocitele încărcate cu bacterii și digerîndu-le de către macrofage. În unele afecțiuni baccilare în acești ganglioni se acumulează atît de multe leucocite încărcate cu bacterii moarte, încît **g.** se măresc mult, devin tari și foarte dureroși (limfadenite). Dacă infecția unei regiuni (de ex. a amigdalelor) este de lungă durată atunci **g.** se pot transforma în „focare de infecție", foarte periculoase prin produsele lor toxice pe care le varsă permanent în sînge. 2) **G.** *nervoși* se întîlnesc fie pe traiectul unor nervi, fie în interiorul centrilor nervoși. Astfel **g.** *spinali* se găsesc pe traiectul nervilor senzitivi spinali (ai rădăcinilor posterioare); **g.** *cranieni* sînt formațiuni de substanță cenușie diseminați în bulb, puntea Varolio, pedunculii cerebrali, regiunile subencefalice. Ei pot fi senzitivi, motori și mai adesea micști. **G.** *vegetativi* se găsesc în lungul nervilor simpatici (sau

Scanned with OKEN Scanner

de cele două părți ale măduvei spinării) sau parasimpatici. Toți g. nervoși sînt alcătuiți din corpul celulelor neuronice și reprezintă centre de închidere sau formare a unor reflexe. (Z.K.+E.P.)

GANGLIOPLEGIC, substanță care blochează parțial su total trecerea influxului nervos, care vine de la centrii superiori, și trece spre periferie la nivelul unui ganglion nervos; acest ganglion poate fi periferic (ca la ochi, inimă, stomac) sau în apropierea axului nervos (ca la ganglionii simpatici); ca urmare stimulul central nu ajunge la periferie și acțiunea sa se pierde; **g.** se administrează în hipertensiuni de origine centrală, artrite ale membrelor inferioare, glaucom etc.; administrarea lor se face numai sub control strict medical. (E.P.+A.S.)

GANGRENĂ, moartea sau necroza unei porțiuni a organismului ce este în contact cu mediul extern. Interesează în special extremitățile (degete, nas, urechi, mînă, picior). Porțiunea necrozată este sensibilă și dureroasă, de culoare violacee-neagră; ea se poate usca (**g.** uscată sau mumificare) sau infecta cu producere de puroi (**g.** umedă sau putridă). **G.** pot fi eliminate sub formă de sfacel, escară etc. Cînd necroza este produsă de infecția unei plăgi cu microbi anaerobi, ducînd la putrefacția țesuturilor și apariția de gaze urît mirositoare, **g.** este gazoasă. Poate fi provocată de leziuni traumatice grave (război), arsuri, raze X (doze mari) etc. sau de embolii bruște circulatorii (arteriale sau venoase). Avînd cauze și evoluții foarte diferite, **g.** poate fi tratată numai de medici. Administrarea de antibiotice se recomandă în toate cazurile. (G.S.)

GARGARĂ, modalitate de a dezinfecta gura și faringele, prin ținerea în gură a unui lichid medicamentos pe care-l mișcăm cu limba în toate părțile, apoi — dînd capul pe spate, în expirație, facem ca el să ajungă și în regiunea amigdalelor, omușorului. **G.** se face în stomatite, aftă, amigdalite, dureri de dinți, iar desinfectanții sînt prescriși de medic (obișnuită și eficace este cea cu ceai de mușețel). (E.P.)

GARGOILISM, stare gravă de oligofrenie, asociată cu multe malformații osteoarticulare și oculare. **G.** este o boală familială, ereditară. (A.S.)

GAROT, legătură din pînză, curea, sau un tub de cauciuc, aplicat pe o porțiune a corpului în vederea împiedicării circulației venoase, în vederea unei injecții intravenoase. (E.P.)

GASTRECTOMIE, îndepărtarea chirurgicală a întregului stomac, care prezintă ulcere, cancer etc.; de obicei leziunile gastrice sînt în mica curbură, iar **g.** se practică lăsînd intact doar porțiunea cardială a stomacului, care se leagă de intenstinul subțire, eliminînd

Scanned with OKEN Scanner

stomacul pînă la pilor, dar lăsînd duodenul în care se varsă bila și sucul pancreatic; alimentarea se va face după prescripție medicală. (E.P.)

GASTRITĂ, inflamația mucoasei stomacului, evoluînd acut sau cronic. **G.** *acută* este urmarea unui exces alimentar, mai ales a excesului de alcool, sau survine după înghițirea accidentală sau voluntară (sinucidere) de substanțe toxice (în special sodă caustică). Se întîlnește și în cursul bolilor infecțioase. **G.** *cronică* este urmarea **g.** acute sau se instalează progresiv la cei care abuzează de alcool, alimente iritante și fierbinți sau la cei care mănîncă repede și la ore neregulate. Este însoțită de hipertrofia mucoasei gastrice și hiperaciditate, putînd evolua spre atrofia acestei mucoase și lipsa de aciditate a sucului gastric. Există și **g.** *alergică*, datorită sensibilității exagerate a mucoasei gastrice la anumite substanțe. **G.** se tratează prin regim igienic și dietetic (mese la ore regulate, fără grabă, cu evitarea alimentelor iritante) și administrarea de pansamente gastrice (medicamente cu acțiune antiinflamatorie și neutralizante a acidității). (G.S.)

GASTROSCOPIE, metodă de a examina mucoasa gastrică, cu ajutorul unei sonde speciale cu bec lateral (gastroscop), a cărei imagine poate fi chiar fotografiată; prin **g.** se detectează răni, ulcere sau neoformații din interiorul stomacului. (E.P.)

GATOS, bolnav cu incontinență de fecale și urină, produse de o leziune a sfincterelor sau de o degradare psihică (stări demențiale). (A.S.)

GAZDĂ, orice organism viu (plantă sau animal) care „găzduiește" un parazit; există **g.** intermediare (țînțarul pentru malarie găzduiește ciclul sexual al plasmodiului), **g.** de trecere (melcul pentru gălbează); **g.** definitivă (omul pentru tenii). (E.P.)

GĂLBINARE v. ICTER

GELATINĂ, substanță albuminoidă ce provine din hidroliza colagenului, din cartilaje sau oase; se imbibă cu apă și se umflă dînd o soluție coloidală care se poate aplica pe plăgi, dîndu-le acestora un înveliș protector (prin uscare); administrată „per os" sau în injecții mărește coagulabilitatea sîngelui; se adaugă unor medicamente, de tip supozitoare, ovule vaginale etc. (E.P.)

GELOZĂ v. AGAR-AGAR

GEMENI, mai mulți copii, născuți din aceeași sarcină. După statisticile mari la 80 de sarcini revine una bigemelară. Sarcina trigemelară, 1 la 6400; mai mulți **g.** la o singură sarcină apar foarte rar. Se poate moșteni predispoziția pentru sarcină gemelară. **G.** se pot dezvolta prin fecundarea a 2 ovule în același timp (biviteli-

Scanned with OKEN Scanner

ne) sau din fecundaţia unui singur ou (univitelină); în acest din urmă caz, **g.** au de regulă acelaşi sex, aceeaşi culoare a ochilor şi părului, grupele sanguine identice. În afară de asemănarea lor exterioară perfectă, dezvoltarea lor, rezistenţa lor la diferite infecţii, psihicul lor prezintă trăsături aproape identice. La **g.** bivitelini nu se poate spune acelaşi lucru, nu se aseamănă între ei mai mult ca doi copii născuţi de la aceiaşi părinţi, la diferite intervale. (A.V.)

GENĂ, secvenţă de codoni din molecula acidului dezoxiribonucleic (ADN), care constituie o unitate ereditară, ce determină sinteza unei proteine specifice (în special enzime). Fiecare **g.** poate determina cîte un caracter morfologic sau fiziologic, iar alteori numai în grup acelaşi caracter (ochi albaştri, talie înaltă). **G.** *mutantă*, apare numai în urma unui proces spontan sau provocat de om (proces mutaţional) şi constă în schimbarea secvenţei de codoni din gena de tip sălbatec (cu secvenţa corectă). **G.** *structurală* determină calitativ sinteza unor proteine. **G.** *reglatoare:* determină activitatea represorilor citoplasmatici care acţionează asupra genelor structurale. (G.F.)

GENUNCHI, articulaţia femurului cu tibia care permite numai o mişcare înainte şi înapoi (extensiune şi flexiune) a piciorului; articulaţia **g.** este închisă de o capsulă sinovială foarte rezistentă cu un lichid sinovial, care, în unele artrite, conţine cristale de uraţi care dau dureri acute la orice mişcare (artritism, gută); în unele cazuri se produc entorse, luxaţii sau chiar fracturi; rotula este un os lenticular, situat înaintea articulaţiei propriu-zise a **g.** şi este un punct de fixare a unor tendoane ale muşchilor coapsei (în sus) şi a celor ai gambei (în jos). Suferinţele **g.** pot fi multiple: hidartroza, acumularea de lichid în punga sinovială în urma unei loviri, reumatism etc.; necesită imobilizarea **g.** şi căldură uscată; artrită, sau inflamaţia **g.**, mai frecventă, de origine reumatismală etc. (imobilitate şi tratamentul cauzei care produce inflamaţia); *entorsa* provocată de întinderea sau chiar ruperea unui ligament din capsula articulară; **g.** se umflă şi în lichidul sinovial se găseşte sînge; *luxaţie* sau îndepărtarea cartilagiilor articulare unul de altul, în urma loviriii rotulei (prin masaj muscular şi articular oasele se repun la loc). (E.P.)

GEOFAGIE, ingerarea de pămînt; practică la unele popoare asiatice sau sudamericane; şi în anumite tulburări psihice omul poate deveni geofag. (E.P.)

GERIATRIE, ramură a gerontologiei care se ocupă exclusiv de aspectele medicale ale fenomenelor de îmbătrînire. În ţara noastră sînt clinici specializate şi sanatorii (pe litoral) afectate tratamentelor geriatrice. (G.F.)

Scanned with OKEN Scanner

GERMEN, termen care se referă la toată linia de diviziuni a celulelor sexuale, de la originea lor pînă la gameți (spre deosebire de linia diviziunilor celulelor corpului care dau „soma", celule somatice); în microbiologie **g.** este orice virus, bacterie, microb sau amibă, care pot determina o boală (E.P.)

GERONTOLOGIE, disciplină relativ tînără care se ocupă cu studiul aspectelor biologice ale îmbătrînirii, precum și cu aspectele medicale și psihologice ale oamenilor vîrstnici. **G.** urmărește să cunoască factorii care provoacă îmbătrînirea, modificările structurale și funcționale ale diferitelor organe în cursul vieții individuale (pentru mărirea longevității oamenilor, prevenirea fenomenelor de îmbătrînire precoce). În țara noastră C.I. Parhon și Ana Aslan au pus bazele **g.** românești (G.F.+A.V.)

GESTAȚIE v. GRAVIDITATE

GIARDIOZĂ v. LAMBLIAZĂ

GIGANTISM, dezvoltare anormală caracterizată prin creșterea mult mai mare decît cea normală, a corpului sau a anumitor părți ale acestuia; se datorește neosificării cartilajului de creștere a oaselor lungi, provocată fie de o lipsă de hormoni sexuali (testosteron), fie mai ales de o suprasecreție de hormon hipofizar de creștere (STH). **G.** se produce numai dacă cauzele hormonale acționează în perioada de creștere a corpului; dacă ele acționează la adult, atunci se poate ajunge, prin STH, la acromegalie. Indivizii giganți (peste 2 m înălțime; cel mai înalt cunoscut a fost de 2,85 m) în general sînt astenici, nu prea inteligenți. (V. HIPOFIZĂ). (E.P.)

GIMNASTICĂ, activitate conștientă a anumitor mișcări musculare care duc la dezvoltarea normală a tuturor părților corpului (copil), la stabilirea unui echilibru funcțional între activitatea fizică și intelectuală (adult); prin **g.** se menține supleța și se îmbunătățește circulația sanguină. **G.** este o activitate absolut necesară tuturor vîrstelor și tuturor oamenilor (mai ales la cei cu ocupații sedentare); prin **g.** se activează nu numai mușchii, dar, prin ei, și întregul sistem nervos vegetativ care, astfel, pune în funcție circulația în toate organele, înlăturînd produșii de catabolism și favorizînd procesele de anabolism și, astfel, funcționarea normală a întregului corp; după **g.** somnul este asigurat și organismul se reface. **G.** *medicală* este făcută sub supravegherea medicilor, în vederea refacerii unor funcții organice și înlăturării unor deficiențe (respirație, deformări ale coloanei vertebrale etc.). **G.** *respiratorie,* **g.** *suedeză,* **g.** *vasculară* etc. (E.P.)

GINANDRIE, masculinizare a femeii, care apare prin lipsa hormonilor oestrogeni și dominanța

celor androgeni, manifestîndu-se prin hirsutism, aspect muscular masculin şi chiar transformarea parţială a clitorisului într-un penis redus; **g.** apare mai ales după menopauză. (E.P.)

GINGIE (GINGIVA), formaţiune de ţesut fibros solid şi vascularizat, acoperit de mucoasa bucală, care îmbracă strîns arcadele dentare ale celor două maxilare, pînă la dinţi şi în jurul lor. **G.** se menţine în stare sănătoasă prin dezinfectante bucale, curăţenia zilnică a gurii şi dinţilor. (E.P.)

GINGIVITĂ, inflamaţie a gingiei, mai ales dintre dinţi, ca urmare a unor mici leziuni (frecatul cu peria de dinţi sau leziune datorită unor particule tari care se mestecă în gură). Poate fi de natură iritativă, toxică sau infecţioasă; se manifestă prin congestie, sîngerare, ulceraţii etc. **G.** *atrofică senilă, biomutică, cataralâ* (**g.** acută datorită iritanţilor fizici sau chimici), *gangrenoasă, butică, ulceroasă* etc. **G.** se tratează prin igiena gurii şi prin dezinfectante uşoare (ceai de muşeţel); în cazurile acute necesită tratament medical. (E.P.)

GÎNDIRE, proces cognitiv superior (funcţia superioară a creierului) cu ajutorul căruia sînt structurate noţiunile într-un ansamblu funcţional-logic. Cele mai tipice operaţii ale **g.** sînt: analiza, sinteza, comparaţia, generalizarea şi abstractizarea. **G.** este considerată ca funcţia dinamică a inteligenţei şi se desfăşoară plenar la maturitate. Tulburările de **g.** sînt împărţite în *formale*, raportate la ritmul asociaţiilor de idei (mai lent, mai rapid), şi *de fond* din care fac parte obsesiile şi delirul. (A.S.)

GLANDĂ (GLANDULA), organe producătoare de secreţie cu structură şi funcţii diferenţiate. **G.** *endocrine* (cu secreţie internă) îşi varsă produsul de secreţie în sînge, limfă. **G.** *exocrine* (cu secreţie externă); **g.** *lacrimală* (**g.** *pereche*) al cărui produs este lacrima. În timpul închiderii pleoapei se repartizează uniform pe suprafaţa anterioară a globului ocular, menţinîndu-l umed. **G.** *salivare* sînt anexele organului digestiv, situate în cavitatea bucală. Pot fi celule simple, secretoare, repartizate în mucoasa cavităţii bucale, sau organe glandulare cu structură mai complexă (**g.** *parotidă*, **g.** *sublinguală* şi **g.** *submaxilară*), organe perechi, care secretă salivă, corespunzătoare proprietăţii fizice şi chimice a bolului alimentar. **G.** *parotidă* este situată înaintea pavilionului urechii şi produce o salivă seroasă, **g.** *sublinguală*), o salivă bogată în mucină, iar **g.** *submaxilară* produce o salivă mixtă. Reglarea activităţii **g.** se realizează prin acte reflexe, condiţionate şi necondiţionate, prin intermediul unor nervi cranieni (trigemen, facial, glosofaringian, vag). (Z.K.)

GLANDE SEBACEE, glande dispuse în dermă, care se deschid în

foliculi piloşi (v. *piele*). Numărul lor creşte pe porţiunile acoperite de păr, lipsesc la palmă şi plantă. Produsul lor unge părul şi pielea, asigurînd luciul şi flexibilitatea acestora. (Z.K.)

GLANDE SUDORIPARE, sînt organe situate în tegument cu rol excretor şi termoreglator, care se deschid la suprafaţa pielii. Produsul lor este sudoarea, a cărei compoziţie corespunde în mare măsură cu compoziţia urinei. **G.s.** contribuie la eliminarea produşilor de excreţie. În urma evaporării a 1 g de sudoare organismul degajează 0,5 kal. Încălzirea, efortul fizic şi stările de excitaţie psihică accentuează funcţiunea **g.s.** (v. PIELE) (Z.K.)

GLANDULA v. GLANDĂ

GLAUCOM, afecţiune gravă, caracterizată prin creşterea tensiunii intraoculare, scăderea acuităţii vizuale, strîmtarea cîmpului vizual şi alterări ale fundului de ochi (atrofie de nerv optic). **G.** poate apare ca o afecţiune congenitală (**g.** *infantil*) ca o afecţiune de sine stătătoare (**g.** *primitiv*) ca o consecinţă a altor boli de ochi (**g.** *secundar*). Cel mai frecvent este **g.** *primitiv* care, la rîndul său, poate fi *acut* sau *cronic*. **G.** *acut* sau *atacul de* **g.** apare brusc, de obicei dimineaţa, cu dureri insuportabile orbitare şi cefalee, scădere pronunţată a vederii, lăcrimare, ochi congestionaţi, pleoape edematiate, greţuri şi vărsături. Vederea se poate pierde definitiv, dacă nu se recurge urgent la ajutorul specialistului oftalmolog. Rar cedează spontan. **G.** *cronic* poate îmbrăca două forme: **g.** *cronic congestiv*, care se caracterizează printr-un glob ocular roşu, care fără tratament duce la pierderea vederii, prin atrofie de nerv optic. De-a lungul evoluţiei poate prezenta pusee asemănătoare cu **g.** *acut*, dar mai puţin violente. **G.** *cronic simplu* este forma cea mai frecvent întîlnită. Rareori bolnavul se prezintă la medic pentru că observă scăderi trecătoare de vedere, cefalee, vede cercuri colorate sau curcubeu în jurul surselor luminoase, dar de cele mai multe ori **g.** *cronic simplu* este descoperit incidental de specialist. Oricare ar fi forma sa, simptomul esenţial al **g.** este creşterea tensiunii intraoculare. Odată diagnosticat, bolnavul are datoria să fie în permanenţă sub controlul oftalmologului, căci numai prin tratament permanent va evita pierderea vederii, va duce o viaţă liniştită, fără emoţii negative sau oboseală excesivă, fără cafea şi fumat. Medicamentul clasic este pilocarpina. Este interzisă cu desăvîrşire folosirea locală sau generală a preparatelor cu atropină. (A.V.)

GLICEMIE, concentraţia glucozei în sînge. La om valorile individuale oscilează între 70 şi 120 mg/100 ml sînge. Menţinerea în limitele normalităţii este absolut necesară pentru sănătatea organismului; aceasta se face prin: a)

Scanned with OKEN Scanner

hipoglicemiante (scăderea **g.**); acțiunea insulinei (secretată de celulele beta din pancreas), eliminarea pe cale renală cînd **g.** are valori între 140—190 mg/100 ml sînge, b) *hiperglicemiante* (mărirea **g**): stimularea desfacerii glicogenului din ficat, desfacerea glicogenului din mușchi, inhibarea (frînarea) utilizării glicogenului de către țesuturi. În diabetul zaharat **g.** crește în permanență, ca urmare a lipsei secreției de insulină de aceea diabeticii trebuie să respecte un regim alimentar sărac în zaharuri și să facă, după gradul bolii, un tratament medicamentos și în ultimă instanță injecții cu insulină. (G.F.)

GLICERINĂ, lichid vîscos, siropos, inodor, incolor, dulceag și solubil în apă în orice proporții; intră în alcătuirea tuturor grăsimilor; se folosește ca adjuvant la multe creme pentru piele; în adaus cu untul de cacao în supozitoare contra constipației; în combinație cu amidon și iod, camfor, creozot etc., ca emoliente, cu fosfat, ca tonic general etc. (E.P.)

GLICOGEN, polizaharid format prin înlănțuirea specifică a moleculelor de glucoză (polimer al glucozei). Se găsește în aproape toate celulele organismului animal și uman, mai ales în mușchi și ficat dar și în ciuperci. **G.** muscular este accesibil numai mușchilor ca rezervă de glucoză pentru energia musculară pe cînd cel hepatic este accesibil întregului corp. (G.F.)

GLICOLIZĂ, denumire dată proceselor de descompunere a glucidelor în mod anaerob pe cale enzimatică, pînă în faza de acid lactic. Substanța primă poate fi glicogenul sau glucoza. **G.** se desfășoară în mai multe trepte, mecanismul biochimic seamănă cu fermentația alcoolică. **G.** este un proces de mare importanță, mai ales în activitatea mușchilor, unde reprezintă prima fază a proceselor eliberatoare de energie. Deși **g.** eliberează cantități mai reduse de energie (față de procesele aerobe), totuși acidul piruvic format în cursul **g.** respectiv acetil coenzima-A, (ce se formează și din acid piruvic) este un precursor principal al ciclului tricarbonic, în care se eliberează cea mai mare parte a energiei utilizate în procesele fiziologice. Produsul final al **g.** este acidul lactic. În timpul repausului cca a 4/5-a parte a acidului lactic se retransformă în glicogen. (Z.K.)

GLICOPENIE v. HIPOGLICEMIE

GLICOZURIE (GLUCOZURIE), eliminarea glucozei prin urină, fenomen ce se manifestă cînd există leziuni renale sau cînd hiperglicemia depășește plafonul individual (ce variază între 140—190 mg/100 ml sînge). **G.** *alimentară* apare în urma ingeră-

Scanned with OKEN Scanner

rii unor cantități masive de zaharuri; este fiziologică și dispare în scurt timp. **G.** *diabetică* însoțește diabetul zaharat. Dispare numai dacă se face tratamentul adecvat pentru diabet. (G.F.)

GLIOM, tumoare provenită din celulele nevroglice. Atît sistemul nervos central (creier, măduva spinării cu nervii), cît și sistemul nervos simpatic se dezvoltă din ectoderm, din țesutul neuroepitelial. Din aceste elemente primitive se dezvoltă celulele ganglionare, nevroglia. **G.** pot fi localizate în orice parte a sistemului nervos, mai frecvent în creier și în măduva spinării, mai rar de-a lungul nervilor periferici. O localizare mai rară a **g.** este ochiul — retina. Evoluția **g.** poate fi benignă sau malignă (gliosarcom). 1% din toate tumorile formează **g.** Tratamentul **g.** este operator. (A.V.)

GLOBULINE, substanțe proteice cu rol important în organism în special în coagularea sîngelui (fibrinogen, **g.** antihemofilică) sau în funcția diferitelor organe (tiroglobulina în tiroidă, miozina în mușchi). Imunoglobulinele sînt substanțe din serul sanguin, secretate de plasmocite, reprezentînd substratul structural al anticorpilor. După natura și acțiunea lor se împart în imunoglobuline A, D, E, G, și M. (G.S.)

GLOMERUL, element funcțional al rinichiului avînd funcția de filtrare a sîngelui, care dă urina primară a nefronului. (V. RINICHI). (E.P.)

GLOSSĂ v. LIMBĂ

GLOSITĂ, inflamația limbii evoluînd acut sau cronic. Apare în urma contactului cu iritanți fizici (alimente fierbinți) sau chimici (diferite substanțe corozive), în anemii, avitaminoze, boli infecțioase. **G.** sifilitică este caracteristică perioadei terțiare a acestei boli, după cum în tuberculoză pulmonară se pot întîlni ulcerații tuberculoase ale limbii (**g.** tuberculoasă). (G.S.)

GLOTĂ, deschiderea dintre corzile vocale ale laringelui, prin care iese aerul respirator, ce pune în vibrație corzile vocale și astfel se produce sunetul; frecvența acestuia este dată de deschiderea **g.** și deci de gradul de vibrare a corzilor vocale. **G.** este închisă de epiglotă, în momentul cînd bolul alimentar trece din gură în esofag. (V. LARINGE). (E.P.)

GLUCIDE (HIDRAȚI DE CARBON, HIDROCARBONAȚI, ZAHARURI), substanțe organice care au formula generală $C_n(H_2O)_n$, și conțin grupări oxidrilice (OH) și grupări aldehidice sau cetonice. Unele **g.** au gust dulce. **G.** sînt sintetizate de plante în procesul de asimilație clorofiliană. Animalele nu le pot sintetiza. În organismul uman cele mai răspîndite **g.** sînt: glucoza, fructoza, riboza, dezoxiriboza, glicogenul etc. (G.F.)

Scanned with OKEN Scanner

GLUCOZĂ, monozaharid; formă prin care organismul uman foloseşte zaharurile. **G.** este sintetizat numai de către plante, de la care animalele o iau prin alimentaţie. În organismul uman este cel mai „preferat" zahar (mai ales ţesutul nervos nu-şi poate îndeplini funcţiile, în corp, fără aportul constant de glucoză). Concentraţia normală de **g.** în sîngele omului variază de la individ la individ, între 70—120 mg/100 ml de sînge. **G.** are rol plastic, dar mai ales energetic. Cînd necesităţile energetice de moment ale organismului sînt satisfăcute **g.** se depune în ficat sub formă de molecule înlănţuite — glicogen. În muşchi se mai depune sub forma glicogenului muscular. În medicină se utilizează pentru perfuzii la cei care se hrănesc artificial, sau au avut pierderi mari de plasmă sanguină (accidentaţi cu hemoragii, arsuri etc.). (G.F.)

GONADE, organele genitale interne ale ambelor sexe: ovarele la femei, testiculele la bărbaţi. (A.V.)

GONADOTROPI, hormoni glicoproteici, secretaţi la lobul anterohipofizar care stimulează dezvoltarea gonadelor. Preparatele comerciale sînt obţinute din urina de femeie gravidă (coriogonadotrofina, denumită astfel fiindcă este secretată de către placentă) sau din serul de iapă gravidă (hormon **g.** seric). Hormonii **g.** nu au putut fi preparaţi încă sintetic. Toate preparatele comerciale de hormoni **g.** sînt amestecuri de hormoni foliculo-stimulant (FSH) şi de hormon luteinizant (LH). Hormonii **g.** n-au specificitate sexuală, încît au acţiune asupra ambelor sexe. Hormonul **g.** foliculino stimulant intervine îndeosebi în creşterea foliculului ovarian la femeie, iar la mascul controlează spermatogeneza (secreţia externă). Hormonul **g.** luteinizant intervine ca factor necesar în evoluţia foliculului ovarian, inclusiv ovulaţia şi formarea corpului galben, iar la mascul stimulează funcţiunea endocrină a testiculelor, secreţia de testosteron. Mai există un al treilea hormon, hormon accesoriu sau luteotrop (LTH), numit şi prolactină, necesar pentru menţinerea activităţii secretorii în folicul şi în corpul galben, pe lîngă stimularea secreţiei de lapte a glandei mamare. Standardizarea preparatelor comerciale de hormoni **g.** se bazează pe reacţii biologice, ca de ex. creşterea greutăţii ovarului şoricioaicelor infantile, sau creşterea greutăţii uterului lor. Preparatele de hormoni **g.** acţionează în organism şi ca antigeni, după administrarea lor se formează antihormoni care dispar însă după 2—3 luni. Ca urmare între două serii de tratament **g.** trebuie să intercalăm o pauză de 3 luni. **G.** se utilizează în tratamentul diferitelor forme de insuficienţă funcţională sau de slabă dezvoltare a ovarelor şi a testiculelor. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

GONOREE v. BLENORAGIE

GRAFOLOGIE, studiul particularităților caligrafice și psihografice ale scrisului. Se folosește în psihologie, psihiatrie, medicină legală, criminalistică, pentru a identifica și caracteriza anumite trăsături particulare ale individului. (A.S.)

GRAFOREE, tulburare caracterizată printr-o tendință imperioasă de a scrie, oriunde, oricum și cu orice. **G.** survine în manie, schizofrenie, psihopatie, demență etc. (A.S.)

GRANULAȚIE, mic corpuscul, de forme diferite, întîlnit în corpul microbilor sau în celule. Punerea lor în evidență permite recunoașterea unor microbi (granulațiile lui Babeș-Ernst în bacilul difteric) sau permite clasificarea unor celule (leucocitele polinucleare se clasifică cu reacția neutră, acidă sau bazică a granulațiilor protoplasmatice). Se întrebuințează termenul și spre a denumi unele formațiuni anatomice vizibile cu ochiul liber (granulațiile lui Pachioni, pelungiri ale arahnoidei care străbat duramater). Se mai numește **g.** formarea de țesut conjunctiv tînăr care apare la nivelul unei răni pe cale de vindecare (țesut de **g.**). (G.S.)

GRANULOFTIZIE v. AGRANULOCITOZĂ

GRANULOM, formațiune rotundă, sau ovoidă, care apare în diferite țesuturi sau organe în urma unor infecții, cu evoluție de obicei cronică. De multe ori, aspectul microscopic al **g.** este caracteristic bolii respective. În aceste cazuri se vorbește de granulomatoze specifice (tuberculoză, sifilis, lepră, actinomicoză, morvă, boala lui Hodkin). În infecțiile cronice ale dinților, astfel de **g.** apar la nivelul rădăcinilor (**g.** dentar). (G.S.)

GRAVIDITATE v. SARCINĂ NORMALĂ

GRĂSIME, combinație a glicerinei cu acizi grași. Cum glicerina se poate combina cu 1 pînă la 3 molecule de acizi grași, rezultă mono-, di- și trigliceride. Acestea sînt de fapt **g.** neutre. Uneori **g.** se numesc și lipide dar, în acest caz, se mai pot înțelege aici și alți compuși, ca: glicerofosfatidele, sfingolipidele (din cuprinsul substanței nervoase), steride și carotenoide. În organismul uman **g.** au rol structural important. De asemenea au rol energetic și în funcția de termoreglare. (G.F.)

GREFĂ (TRANSPLANT), transplantarea, pe cale chirurgicală, a unui organ sau țesut, dintr-o parte în alta a corpului aceluiași individ (autogrefă) sau la un alt individ identic, antigenic (izogrefă), de aceeași specie (homogrefă) sau de altă specie (heterogrefă). În general, prind bine numai autogrefele și izogrefele, celelalte **g.** determină reacții imune (**g.** fiind diferită antigenic), care pînă

la urmă duc la eliminarea ei. Există unele mijloace imunodepresive, prin care reacția de eliminare poate fi întîrziată. Cele mai frecvente **g.** sînt cele de piele, care se aplică în cazuri de arsuri, cu piele proprie, de obicei de pe coapse, sau cu piele de la alți indivizi; se pot face **g.** de aponevroze, tendoane, mușchi, cartilaje, periost, oase, vasculare, de nervi, ovar, testicule, glande, mai recent de rinichi, de inimă etc.; problema **g.** se lovește azi de faptul că un țesut sau un organ de la un individ nu se poate prinde pe alt organ de la alt individ, din cauze de incompatibilitate imunitară, sau numai un timp limitat (în cazul inimii cel mult cîțiva ani); la oamenii cu organe bolnave (inimă, rinichi etc.), se practică înlocuirea acestora cu organe sănătoase, provenite de la accidentați, organe care se pot păstra cîteva zile la rece în condiții determinate; de studiul raportului dintre gazdă și **g.** și de înlăturarea fenomenelor de respingere depinde viitorul **g.** și al înlocuirii organelor bolnave cu unele sănătoase, deci de prelungirea vieții omului. (E.P. + G.S.)

GRIPĂ (INFLUENȚĂ), boală infecțioasă, evoluînd sub formă de mari epidemii sau chiar pandemii, produsă de 3 tipuri principale de virus (A, B, C), unele tipuri putînd prezenta subtipuri (A_1, A_2). Izvorul de infecție este omul bolnav care răspîndește boala în jurul său prin intermediul picăturilor de salivă emise cu ocazia vorbitului, tusei sau strănutului. Contagiozitatea este extrem de ridicată. După o incubație de cîteva zile sau ore, se instalează, de obicei, brusc, febră, catar al căilor respiratorii (strănut, tuse), congestie conjunctivală (lăcrimare), cefalee. În cazuri obișnuite (**g.** *simplă*) aceste simptome trec după cîteva zile, persistînd o stare de astenie, asociată cu transpirație. Așa se întîmplă în cazurile de **g.** care nu evoluează sub formă de epidemii (**g.** *sporadică*, **g.** *endemică*). În timpul epidemiilor, apar complicații caracterizate, în special, prin simptome nervoase (**g.** nervoase), gastrointestinale (greață, vărsături, dureri abdominale, diaree) sau respiratorii (bronhopneumonie — **g.** *pulmonară*). La copiii mici sau bătrîni (persoane cu rezistență scăzută) poate produce prin aceste complicații numeroase cazuri mortale. **G.** lasă și imunitate de 6 luni — 2 ani, un tip de virus neproducînd imunitate pentru alt tip de virus (aceasta explică îmbolnăvirile repetate de **g.** ale aceleiași persoane). Tratamentul constă în repaus la pat, regim alimentar hidric, combaterea febrei și administrare de vitamine (în special C și A), eventual gammaglobuline. În cazurile grave se previn complicațiile infecțioase (în special bronhopneumonia) prin antibiotice. În perioada de epidemii se previne îmbolnăvirea prin evitarea contactului cu bolnavii,

Scanned with OKEN Scanner

evitarea aglomerațiilor, vaccinare, administrare de vitamine. Cele mai cunoscute pandemii de **g.** au fost: **g.** spaniolă, care a provenit (în 1918) din Spania, **g.** scandinavă (în 1951) din Scandinavia sau **g.** asiatică, care a început (în 1958) în Singapore. (G.S.)

GROTOTERAPIE, ansamblu de mijloace terapeutice în care locul esențial îl constituie menținerea bolnavilor în grote de anumite adîncimi și care prezintă anumite condiții de temperatură, umiditate, ionizare, magnetism, compoziție a gazelor etc. (G.F.)

GRUPĂ DE SÎNGE, ansamblu de caractere ale globulelor roșii și serului sanguin uman ce pot fi deosebite de la un om la altul. Transfuzia de sînge se poate face numai dacă sîngele donatorului conține aceleași substanțe cu ale primitorului, în caz contrar se produce precipitarea sîngelui în circulația primitorului, urmată de accidente grave, chiar și moartea. *Landsteiner* și *Wiener* au descoperit (în 1901) că există așa-numite **g.s.** și că numai oamenii aparținînd acelorași **g.s.** pot da sau primi sînge unul de la altul. Ei au stabilit că în globulele roșii ale sîngelui există o substanță, numită de ei *aglutinogen*, care se află în două variante: A sau B. În serul de sînge există o altă substanță, denumită de ei *aglutinină*, la fel, în două variante, α, β. Aglutinogenul A tolerează numai aglutinina β și invers, aglutinogenul B este compatibil numai cu aglutinina α. În baza prezenței în sînge a acestor două substanțe putem avea patru **g.s.** și anume: *grupa A*, care conține în globulele roșii aglutinogenul A și în ser aglutinina β, *grupa B*, cu aglutinogenul B și aglutinina α, *grupa AB*, care conține ambele aglutinogene în globulele roșii (AB), însă nici un fel de aglutinine în ser și *grupa* O, care nu conține nici un fel de aglutinogen în globulele roșii, în schimb serul conține ambele aglutinine α și β.

Grupa	Aglutinogeni în hematii	Aglutinin în plasmă	
O	—	$\alpha + \beta$	donator universal
A	A	β	
B	B	α	
AB	AB	—	primitor universal

Persoanele aparținînd **g.** A, B sau AB pot primi sînge deci numai de la persoanele ce au aceeași **g.s.** Face excepție grupa O, care, neavînd nici un fel de aglutinogen poate da sînge, în caz de absolută nevoie, la orice grupă, pentru acest motiv se numește donator universal. Determinarea **g.s.**, în practica medicală, se face în felul următor: se pune pe o lamă de sticlă cîte o picătură de ser standard, cu grupa cunoscută A și B, se adaugă la fiecare picătură de ser standard cîte o picătură din sîngele care trebuie examinat. Amestecăm picătura de ser standard cu cea de sînge și în cîteva minute citim rezultatul. Dacă serul standard A a precipitat sîngele, acesta aparține grupei B și invers, dacă serul standard B a precipitat sîngele, acesta aparține grupei A, dacă nici unul, sîngele aparține grupei O. Cunoscînd însă că ulterior s-au mai descoperit diferite alte subgrupe, care pot da naștere și ele neplăcerilor la transfuzie, este preferabil ca înaintea fiecărei transfuzii să se facă proba de compatibilitate prin amestecarea directă a cîte unei picături de sînge a ambelor persoane pe o lamă de sticlă. (A.V.+E.P.)

GURĂ DE LUP v. PALATOSCHIZIE

GUST, capacitatea de a avea senzații gustative asupra alimentelor, unul din simțurile chimice de contact situat la om pe limbă și în cavitatea bucală; **g.** sînt combinații cerebrale a 4 senzații gustative de bază: dulce, amar, acru, sărat; fiecare din acestea au muguri gustativi sau celule gustative proprii; la om **g.** de ciocolată de ex. este dat de excitații ale elementelor senzitive pentru dulce, pentru amar și pentru sărat; la formarea senzației gustative contribuie indirect și unele excitații olfactive, factile (astringența), termice (călduțe, răcoroase). **G.** este simțul de control al hranei și el există la toate organismele (sub forme diferite). Nervii gustativi sînt: la vîrful limbii un ram al trigemenului numit lingual, la baza limbii de glosofaringean și în spre faringe un ram al neumogastricului; acești nervi dau sensibilitatea și troficitatea mugurilor gustativi și ai mucoasei, pe cînd nervul lingual și o parte a hipoglosului dau și motricitatea atît de variată a mișcărilor limbii; în tulburările digestive, în afecțiunile gurii, sau nervoase **g.** poate fi alterat. (V. LIMBĂ). (E.P.)

GUȘĂ, creșterea în volum a glandei tiroide; **g.** este răspîndită peste tot globul. Se găsesc însă regiuni în care **g.** apare nu numai sporadic, la unele persoane, ci la un mare procent al locuitorilor. Este vorba aici de **g.** *endemică*. **G.** poate să fie simplă, fără producerea semnelor funcționale, cel mult suferințe locale, prin creșterea sa și prin comprimarea organelor vecine — tulburări în deglutiție, sau în respirație. În asemenea cazuri este indicată ex-

Scanned with OKEN Scanner

tirparea ei. Tulburările funcţionale ale **g.** pot fi de 2 feluri: 1) **g.** *hipofuncţională* = hipotireoză; 2) *hiperfuncţională* = boala lui Basedow. 1) *Hipotiroidismul* provoacă o încetinire a tuturor funcţiunilor vitale, puls, mai rar, tensiune coborîtă, temperatură joasă, ecuaţia personală mai diminuată, somnolenţă ziua, insomnie noaptea, constipaţie, tegumente aspre, căderea părului şi altele. Dacă apare în prima copilărie poate produce cretinism, tulburări în creşterea şi dezvoltarea intelectului. Şcoala lui *Parhon* a studiat aprofundat problema **g.** endemice, propunînd următoarea clasificare: distrofia tireopată endemică gradul I, de care aparţin formele simple de **g.**; distrofia tireopată de gradul II, cu formele hiper- şi hipofuncţionale, iar distrofia tireopată endemică cu gradul III cu influenţarea dezvoltării somatice şi psihice, pînă la cretinism. Şcoala lui Parhon are meritul de eradicare a **g.** endemice în ţara noastră. Tratamentul **g.** depinde de forma distrofiei tireopate, este profilactic, administrare de iod gravidelor, spre a preveni naşterea copiilor cu **g.**; tratamentul curativ, medicamentos, variabil după hiper- sau hipofuncţiunea guşei. Tratamentul chirurgical se aplică tot mai rar, în schimb iradierea internă a **g.**, prin administrarea de iod radioactiv (131 I; iodul se acumulează aproape exclusiv în tiroidă) dă rezultate bune. v. *tiroidă*). 2) *Hipertiroidismul*, stare morbidă, caracterizată prin hiperfuncţia sistemului neuro-hipofizo-tiroidian. Formele clinice ale **h.** sînt reprezentate de: a) hipertiroidia benignă sau neexoftalmică; b) boala lui Basedow; c) adenomul toxic; d) **g.** hipertiroidizată cu sau fără exoftalmie. Frecvenţa **g.** este mai ridicată în regiunile endemice de **g.** (5%) decît în cele neendemice (0,5%) mai mare în mediul urban, decît în cel rural, mai mare la sexul feminin (cu o pondere de aproape 9 ori mai mare), frecvenţa maximă la vîrsta de 35—39 ani. Tabloul clinic al **g.** variază după formele clinice, scăderea în greutate, intoleranţă pentru căldură, emotivitate, nervozitate, diminuarea forţei fizice, sînt fenomenele comune, pentru care bolnavul consultă medicul. Prezenţa **g.** tahicardia şi exoftalmia completează tabloul clinic. Diagnosticul se pune pe baza simptomelor şi cu ajutorul examinărilor cu aparate; metabolismul bazal, iodocaptare, probe de laborator. **H.** evoluează în patru stadii: neurogen, neurohormonal, visceropatic şi caşectic. Prognosticul **h.** este în stadiul neurogen, favorabil în cel neurohormonal, variabil în stadiul apariţiei leziunilor viscerale secundare şi rezervat în stadiul caşectic. Cauza **h.** este multifactorială. Factorul predispozant este reprezentat printr-o constituţie neuropată, ereditate similară, distrofie endemică tireopată. Factorul declanşator este un traumatism psihic în peste 90% din

cazuri, fie un șoc emoțional, puternic, fie traume psihice, de mai mică intensitate, însă de lungă durată. Factorii infecțioși, toxici, traume craniene sînt de mai mică importanță. Profilaxia **h.** ar fi combaterea tuturor factorilor și condițiilor cu potențial etiologic în apariția **h.** Diagnosticul și tratamentul **h.** intră în sarcina medicului specialist. Pe lîngă tratamentul medicamentos și cel chirurgical în ultimele decenii se utilizează și iodul radioactiv (v. *boala lui Basedow* (A.V.)

GUTĂ (PODAGRĂ), boală datorată tulburării metabolismului nucleoproteinelor, caracterizată prin creșterea acidului uric în sînge și depunerea sărurilor sale (urați) în țesutul cartilaginos, în special la nivelul articulațiilor mici ale mîinii și piciorului. Aceste depozite și urați duc la apariția de mici noduli de consistență dură (tofi gutoși), care sînt originea crizelor deosebit de dureroase de **g.** Nu se cunoaște cauza bolii, dar pare legată de o viață sedentară și excesul de alimente carnate; foarte frecventă în secolul trecut, în special în păturile avute, **g.** a devenit astăzi o boală rară. Se tratează prin administrare de colchicină sau probenecid (benemid) și regim igieno-dietetic (evitarea vieții sedentare și a alimentelor bogate în nucleoproteine: icre, ficat, fudulii etc.) (v. ARTRITISM). (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

H

HAHNEMANISM v. HOMEOPATIE

HALUCINAȚIE, tulburare gravă a funcțiilor cognitive definită ca o percepție fără obiect. Clasificarea uzuală a **h.** se face după analizatori: *auditive, gustative, olfactive, tactile, vizuale.* **H.** este de obicei plurisenzorială: bolnavul vede, aude și simte o serie de fenomene legate mai cu seamă de o idee care-l preocupă. **H.** apare în: alcoolism, epilepsie, schizofrenie, tumori cerebrale, intoxicații, infecții etc. În majoritatea cazurilor **h.** se găsesc într-un adevărat cortegiu de simptome psihice cu care alcătuiesc diverse entități sindromologice și nozografice. Tulburările care însoțesc **h.** aparțin modificărilor de conștiință (stările confuzo-onirice), de afectivitate și de gîndire. La oamenii sănătoși **h.** apar în stări particulare, caracterizate prin absența sau insuficiența unor excitanți cum sînt spre ex. camerele de izolare folosite pentru antrenamentul cosmonauților sau în cursul explorărilor geografice ale unor regiuni cu un climat vitreg, sau a unei îndelungate șederi în peșteri, în cursul unor călătorii lungi solitare pe oceane etc. Una din cele mai importante caracteristici a **h.** este reprezentată de faptul că persoana crede cu convingere în ceea ce simte și argumentele celor din jur nu o pot convinge de falsul comis. Pe baza unui tratament adecvat, indicat de specialist și aplicat împotriva complexului de factori etiopatogeni, **h.** pot fi în general astăzi rezolvate. (A.S.)

HALUCINOZĂ, tulburare de percepție ca și halucinația, dar, spre deosebire de aceasta, convingerea bolnavului este mai puțin intensă. În **h.** bolnavul are nevoie de verificări permanente, și probele contrarii aduse de cei din jur sînt luate, cel puțin parțial, în considerare. **H.** survine mai ales în alcoolismul cronic. **H.** pedunculară este o formă particulară, da-

Scanned with OKEN Scanner

torită leziunii regiunii pedunculare şi se caracterizează prin desfăşurarea panoramică, mai ales seara, a unei întregi suite de imagini mai ales vizuale. Tratamentul stărilor halucinatorii în general şi a **h.**, în special, necesită consultarea specialistului psihiatru. (A.S.)

HAŞIŞ (CANNABIS INDICA, MARIJUANA), alcaloid extras din răşină, frunze şi flori de cînepă indiană *(Cannabis sativa,* var. *indica* — familia *Moraceae)*. Mestecată sau fumată în amestec cu tutun, alcaloidul principal, cabaninolul, produce excitaţii psihice, fuga ideilor, hiperreflectivitate, depresii psihice. Dă uşor obişnuinţă, dar la fel de uşor (fără a produce tulburări) se poate face şi dezobişnuirea. (G.F.)

HEBEFRENIE, formă clinică a schizofreniei, cu un debut în perioada prepubertală, caracterizată prin tulburări comportamentale, disociaţia gîndirii, regresiune afectivă şi explozii neadecvate de rîs sau plîns, însoţite uneori de agitaţii psihomotorii. Bolnavii fac tot felul de activităţi grotești de care se amuză singuri şi care la început pot să distreze şi pe cei din jur. **H.** este o formă severă de schizofrenie caracterizată printr-o evoluţie continuă spre o degradare a funcţiilor psihice şi cu apariţia demenţei. Odată ce a fost diagnosticată **h.** necesită internare şi tratament de lungă durată într-un serviciu de psihiatrie avînd deocamdată un prognostic rezervat. (A.S.)

HELIOTERAPIE, tratament prin expunere directă la radiaţiile solare; se practică de obicei la mare şi la munte, dar poate fi aplicată în orice loc al pămîntului în care radiaţiile luminoase, cele calde (infraroşii) sau cele chimice (ultraviolete) sînt prezente (intensitatea fiecăruia depinzînd de latitudine); cele mai active sînt în mijlocul zilei; **h.** trebuie practicată cu grijă, expunerea la soare făcîndu-se treptat (10' — 15' — 20' — 30' — 45' — 60' — 90' — 120' — în zile succesive) pentru ca în piele să apară o coloraţie brună plăcută ca un ecran de protecţie contra luminii; altfel, după eritem, apar arsuri, băşici cu lichid gălbui, răni; **h.** se opreşte cu o oră înaintea amiezii şi se reîncepe cu o oră după amiază; **h.** se face diferenţiat de blonzi (mult mai sensibili) sau de bruni (nu sînt expuşi insolaţiei); ochii se feresc fie închizîndu-i, fie acoperindu-i cu ochelari negri, căci radiaţiile ultraviolete pot provoca destrucţii retiniene; ungerea pielii cu o grăsime (lanolină, nivea) fereşte mult apariţia arsurilor şi favorizează pigmentaţia. După **h.** este bine să se facă un duş rece, care redă tonusul organismului scăzut în bătaia soarelui; pielea prin vasodilataţia produsă, este mai bine hrănită, se îngroaşă şi dispar cutele; cicatrizarea rănilor e mult mai rapidă; muşchii se măresc şi activitatea lor e uşurată; întreaga

Scanned with OKEN Scanner

activitate a omului se îmbunătățește, capacitatea lui de lucru se mărește; artritele expuse la soare cedează mult din dureri. **H.** este interzisă persoanelor cu hipertensiune (**h.** activează circulația), celor care au o stare de arterioscleroză avansată (creșterea presiunii arteriale putînd provoca rupturi de vase) basedowienilor, tuberculoșilor (în afara celor cu TBC osoasă), celor foarte nervoși (**h.** accelerează nevroza, bolnavii ajung depresivi) etc.; **h.** progresivă se recomandă tuturor oamenilor, care o pot face chiar la ei acasă, într-o grădină, la un ștrand etc. (v. INSOLAȚIE). (E.P.)

HELIX, melcul urechii interne (V. URECHE). (E.P.)

HELMINTIAZĂ, boală produsă de infestația organismului cu viermi, helminți (tenie, botriocefal, limbric, oxiur etc.). În funcție de natura parazitului prezintă simptome mai mult sau mai puțin grave, cele mai frecvente fiind anemia și oezinofilia. Se tratează prin administrare de medicamente antihelmintice sau vermifuge. (G.S.)

HEM, partea constantă a hemoglobinei, de care se leagă o parte proteică (globina) a cărei componență variază cu specia; **h.** are un atom de fier bivalent și 4 nuclei pirolici; fierului îi rămîn 2 valențe libere prin care **h.** se leagă de globină alcătuind hemoglobina (ca și alți pigmenți cu hem: citocrom, catalază, peroxidază etc.). (V. HEMOGLOBINĂ, HEMATOZĂ) (E.P.)

HEMAGLUTINARE, metodă de determinare a timpului în care două probe de sînge provoacă sau nu fenomenul de aglutinare a hematiilor. **H.** este importantă în stabilirea grupelor de sînge. (E.P.)

HEMANGIOM (NEV VASCULAR), neoformațiune vasculară benignă, constituită de vase sanguine. **H.** sînt localizate la piele și mucoase și se recunosc prin aspectul lor roșu, puțin proeminent și moale. **H.** se găsește mai rar în mușchi, ficat, plămîni, în creier și în splină. Apare de cele mai multe ori de la naștere și rar la o vîrstă mai înaintată; este circumscris. Tratamentul **h.** este radiologic sau chirurgical. (G.S.)

HEMARTROZĂ, acumulare de sînge în sinovia unei articulații; apare mai ales în cazul fracturilor sau în anumite boli mintale în care se produce tetanie; articulația se umflă și e dureroasă; se aplică comprese de vată termofilă sau pungi de cauciuc cu apă călduță. (E.P.)

HEMATEMEZĂ, vărsătură cu conținut de sînge care apare în leziuni digestive, în special gastrice (ulcer sau cancer gastric, ingerare de sodă caustică, boli hemoragipare). Se tratează prin repaus absolut și medicamente care favorizează coagularea. (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

HEMATIE v. ERITROCIT

HEMATIMETRIE, metodă de numărare a hematiilor din sîngele unui om, luat prin înțeparea pulpei degetului; se absoarbe în pipeta 1 mmc sînge, se face diluția acestuia la 100 mmc (cu un lichid special), apoi se pune o cantitate dată din amestec pe o lamă care are despărțituri de 1/100 mm și se numără (la microscop) hematiile; apoi, pe baza unui calcul se află numărul de hematii într-un mmc de sînge. (E.P.)

HEMATOPOIEZĂ, procesele implicate în formarea și dezvoltarea celulelor sanguine. În viața intrauterină sîngele este format de ficat și de splină, începînd cu luna a III-a. Din luna a VII-a măduva osoasă preia treptat **h.** La noul-născut cavitatea medulară a oaselor cuprinde măduva roșie, hematoformatoare. Ulterior o parte din măduva osoasă se transformă în grăsime (măduvă grasă) și nu mai participă la **h.** În viața adultă numai măduva coastelor, vertebrelor, a extremităților oaselor lungi și a oaselor late iau parte la **h.** În caz de nevoie însă se va reactiva și o parte din măduva osoasă, inactivă. Localizarea producției elementelor sîngelui este următoarea: globulele roșii, globulele albe, cele cu granulații, sînt formate de măduva osoasă. Globulele albe negranulate (limfocitele) se formează în ganglionii limfatici, monocitele în sistemul reticulo-endotelial. Plăcuțele sanguine — cu rol în coagularea sîngelui — sînt formate în măduva osoasă.

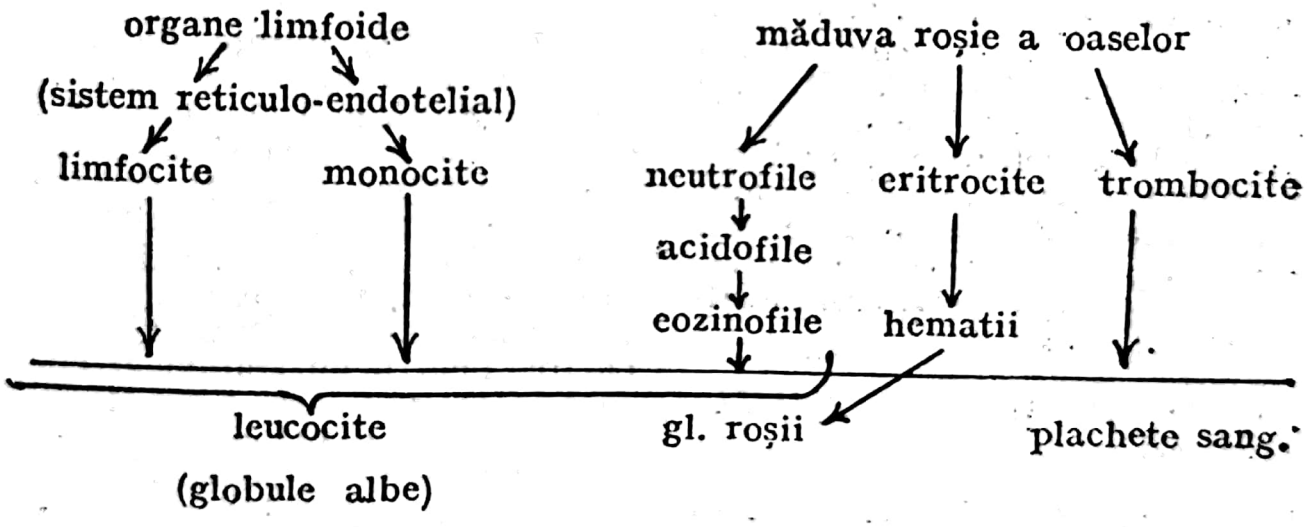

H. este dirijată de sistemul neuro-endocrin. (A.V.)

HEMATOPORFIRINĂ, substanță colorată, fără fier, alcătuită din 4 nuclei pirolici, și care stau

la baza formării hem-ului (v. *hem*); şi deci a hemoglobinei; dar **h.** provine şi din degradarea hemoglobinei, cînd apare în urină, dînd acesteia o culoare brun-roşcată. (E.P.)

HEMATURIE, urină amestecată cu sînge, care provine din rinichi sau vezica urinară ca urmare a unor procese locale inflamatorii, tumori, boli ale rinichilor, căilor urinare etc. (A.V.)

HEMERALOPIE (CECITATE DIURNĂ), tulburare de vedere caracterizată prin diminuarea acuităţii vizuale la lumină. **H.** apare după perioade îndelungate, petrecute în locuri întunecoase (peşteri, închisori etc.); ea mai poate fi cauzată de boli toxice sau infecţioase dar şi în lipsa vitaminei A (mai ales la bătrîni, cînd se numeşte „orbul găinilor"). **H.** este parţial sau total reversibilă în funcţie de cauzele care au produs-o şi de starea generală a organismului. Tratamentul **h.** se face mai ales prin administrarea de vitamina A de către specialistul otfalmolog. (A.S.)

HEMIABLIOPIE v. HEMIANOPSIE

HEMIANESTEZIE, lipsa de sensibilitate a unei jumătăţi a corpului; leziunea care o provoacă se găseşte în sistemul nervos de cealaltă parte; aceasta poate fi măduva spinării (cînd parţial e anesteziată şi partea respectivă) sau în scoarţa cerebrală din cauza unei leziuni (hemoragie cerebrală, rană profundă, neoplasm etc.). (E.P.)

HEMIANOPSIE (HEMIAMBLIOPIE), pierderea vederii într-o jumătate de cîmp vizual. **H.** poate fi *binazală* (internă), *bitemporală*, *homonimă*, *orizontală*, *dublă* etc., după poziţia pe care o ocupă jumătatea de cîmp vizual lezat. **H.** se datoreşte leziunilor unilaterale din scoarţa cerebrală a lobilor occipitali, leziuni produse de: accidente vasculare cerebrale, traumatisme cranio-cerebrale; tumori cerebrale, arahnoidite etc. Întrucît este necesară o precisă diagnosticare a leziunii în vederea prescrierii tratamentului adecvat se recomandă consultul la un serviciu de neurologie. (A.S.)

HEMICRANIE, durere de cap, localizată la o jumătate a craniului şi întîlnită mai ales în migrenă, ateroscleroză cerebrală, sau nevralgie trigeminală. **H.** survine periodic şi poate fi însoţită de unele tulburări, cum ar fi fotofobie, greţuri, transpiraţii, dureri de dinţi, spasme, contracturi musculare. Pentru un tratament eficace este necesară consultarea unui specialist în vederea stabilirii cauzelor şi a indicaţiilor terapeutice corespunzătoare. (A.S.)

HEMIPLEGIE, paralizia unei jumătăţi a corpului. **H.** poate fi *flască* sau *spastică;* survine în hemoragii cerebrale, tumori, traumatisme cranio-cerebrale şi este produsă de lezarea căilor pirami-

Scanned with OKEN Scanner

dale. În cazul cînd mobilitatea este numai parțial pierdută se numește *hemipareză*. **H.** *alternă* apare în leziunile trunchiului cerebral. În acest caz **h.** este contralaterală față de leziune și la ea se asociază paralizia homolaterală a unor nervi cranieni; **h.** capsulară, cauzată de lezarea căilor piramidale la nivelul capsulei interne, datorită unei hemoragii sau a unui ramolisment. Aceasta este forma cea mai frecventă și mai bine cunoscută de **h.** caracterizată prin paralizia membrelor și a feței de partea opusă leziunii; evoluția merge spre spasticitate într-un timp relativ scurt; **h.** *cerebeloasă* este homolaterală și pe primul plan sînt tulburările de mers, asinergia, disimetria și adiadocokinezia; **h.** *funcțională*, fără semne obiective de suferință este datorită isteriei. **H.** *spinală*, produsă de lezarea căilor piramidale la nivelul măduvii spinării cervicale. Această formă de **h.** este cunoscută sub denumirea de sindromul lui Brown-Sequard. (A.S.)

HEMOCULTURĂ, metodă prin care o anumită cantitate de sînge din venă se cultivă pe medii diferite pentru a putea identifica natura bacteriei care produce o febră ridicată, aparent fără cauză. (E.P.)

HEMOFILIE, micșorarea sau chiar incoagulabilitatea sîngelui; ea duce la pierderi enorme de sînge, din cele mai mici leziuni vasculare. Este boală ereditară, care se moștenește recesiv; apare numai la bărbați, dar se transmite numai de femei. Primele semne de **h.** apar în copilărie; odată cu vîrsta mai înaintată boala îmbracă o formă mai blîndă; la bolnavi suferinzi de **h.** timpul de coagulare este prelungit, de la 3—5 minute la ore întregi. Din cauza pierderilor repetate de sînge cei care suferă de **h.** în general nu trăiesc prea mult. Tratamentul **h.** este transfuzia de sînge, care produce hemostază pentru moment și coagulante. (A.V. + G.S.)

HEMOGLOBINĂ, substanță din grupa cromoproteinelor conținută în globulele roșii ale sîngelui. Este alcătuită din 4 molecule de piroli de care se leagă un atom de fier (cu 2 valențe libere) și o moleculă de globină. În stare uscată se prezintă sub formă de pulbere sau cristale de culoare roșie deschis. Grație proprietății sale fundamentale de a se combina labil cu oxigenul și bioxidul de carbon îndeplinește în organism rolul de transportor al acestor gaze între țesuturi și plămîni (v. *hematoză*). În sîngele normal se găsesc 16 grame de **h.** la 100 cc. Cantitatea de **h.** din sînge se determină cu hemoglobinometre. Deficiențele în metabolismul **h.** duc la instalarea unor boli dintre care cea mai răspîndită este anemia. **H.** *patologică* se deosebește de cea normală prin structuri aberante ale globinei. (G.F.)

HEMOGLOBINURIE, prezența hemoglobinei în urină indicînd

un proces de hemoliză crescută. Urina capătă o coloraţie brună. (G.S.)

HEMOLIZĂ, distrugerea hematiilor cu eliberarea hemoglobinei în mediul ambiant. Se produce cînd presiunea osmotică a acestui mediu scade sub o anumită limită. **H.** fiziologică se produce în mod normal în splină şi ficat, cu hematiile uzate funcţional; hemoglobina eliberată este utilizată pentru formarea de noi hematii. **H.** *patologică* survine atunci cînd scade rezistenţa hematiilor la presiunea osmotică mai scăzută a plasmei sanguine (rezistenţă globulară scăzută) sau cînd în organism apar anticorpi care distrug hematiile. În aceste cazuri scade numărul hematiilor şi ţesuturile se pot colora în galben cu bilirubina care provine din hemoglobină, apărînd boala numită anemie sau icter hemolitic. În laborator, punerea în evidenţă a **h.** se utilizează ca indicator al prezenţei sau absenţei unor anticorpi care permit diagnosticul unor infecţii (ex. reacţia de fixare a complementului Bordet-Wassermann în sifilis). (G.S.)

HEMOPTIZIE, pierdere de sînge prin gură; provine dintr-o hemoragie bronhopulmonară fiind însoţită sau nu de tuse. Este caracteristică pentru tuberculoză sau cancer bronhopulmonar. **H.** *extrapulmonară* se produce în cazul ruperii unui vas (în special a arterei aorte) într-o bronhie şi a eliminării sîngelui pe această cale. Impune repaus absolut şi administrarea de medicamente antihemoragice. (G.S.)

HEMORAGIE, ieşirea sîngelui în afara vaselor prin ruperea, roaderea sau creşterea permeabilităţii pereţilor vasculari. După cantitatea de sînge pierdută, **h.** poate fi uşoară, mijlocie şi gravă (cînd pune în pericol viaţa). **H.** *arterială*: sîngele ţîşneşte roşu deschis în jeturi variabile cu ritmul contracţiunilor cardiace; se poate face o compresiune între inimă şi locul **h.** dar trebuie urgent chemat medicul; **h.** *capilară:* sîngele musteşte, dar prin tamponare dispare pentru a apărea din nou; se aplică hemostatice locale; **h.** *venoasă* (comprimarea se face între venă şi periferie); să nu dureze peste 1/2 oră căci se poate ajunge la gangrenă (se ridică compresia din cînd în cînd). În **h.** *externă* sîngele curge la exteriorul organismului, iar în **h.** internă sîngele rămîne în cavităţile şi ţesuturile organismului. **H.** apare în special în urma unor accidente, în infecţii, intoxicaţii, avitaminoze, boli hemoragipare, hemopatii etc. Cele mai frecvente forme de hemoragii sînt epistaxis (din nas), stomatoragia (în cavitatea bucală), gingivoragia (din gingii), hemoptizia, hematemeza, melena (**h.** digestivă în care sîngele se elimină prin scaun), hematuria (**h.** la nivelul aparatului urinar în care sîngele se elimină prin urină),

Scanned with OKEN Scanner

uretroragia (în uretră). O menstruație anormal de abundentă se numește menoragie, în timp ce **h.** genitală intermenstruală constituie metroragia. Revărsarea sîngelui în pleură, pericard, peritoneu sau articulații constituie respectiv hemotoracele, hemopericardul, hemoperitoneul și hemartroza. **H.** se tratează prin repaus și medicamente care favorizează coagularea, după care urmează tratamentul cauzei. **H.** mare necesită tratament chirurgical de urgență. (G.S.+E.P.)

HEMORAGIE CEREBRALĂ, revărsarea în creier a sîngelui, produsă de: hipertensiune, traumatism, eclampsie, encefalită, embolie, anevrism, angiom etc. Debutul **h.c.** se caracterizează prin comă, precedată sau nu de o hemicranie puternică și urmată de o revenire treptată a cunoștinței, asociată cu tulburări specifice sediului hemoragiei (semnele de focar); necesită urgență medicală în care se recomandă consultarea cît mai rapidă a medicului. Între timp este indicat a nu mișca — pe cît posibil — bolnavul din locul unde se află, spre a nu agrava starea prin producerea unei noi hemoragii. (A.S.)

HEMOROIZI, varicozități sau dilatațiuni ale venelor plexului venos perianal. Afecțiune frecventă a oamenilor vîrstnici; se produce de pe urma vieții sedentare, a constipației, pe baza predispoziției, adesea familiale. De multe ori apare împreună cu varice ale membrelor inferioare, cu varicocel (varice testicular) sau cu picior plat, ca semn al elasticității scăzute, fie al pereților venoși, fie al țesutului conjunctiv în general. Prezența **h.** sub formă de noduli moi, violacei, în jurul orificiului anal nu produce simptome supărătoare, decît în cazul complicațiilor. Se pot deosebi: **h.** *externi*, în afara orificiului anal și **h.** *interni*, în interiorul anusului. Complicația cea mai frecventă a **h.** este tromboflebita nodozităților (inflamația lor cu coagularea conținutului de sînge). O altă complicație este sîngerarea **h.** Tratamentul preventiv al complicațiilor este asigurarea scaunelor moi, zilnice, și igiena, toaleta anusului după fiecare defecație: spălătură cu apă caldă și săpun, urmată de ungerea regiunii cu hemorsal. Tratamentul curativ este în majoritatea cazurilor conservativ, medical, rar chirurgical. (V. RECT). (A.V.)

HEMOSTATICE, substanțe care provoacă fie o coagulare a sîngelui, fie o vasoconstricție puternică, oprind astfel o hemoragie; unele se aplică local (apa oxigenată, alaunul), dar după coagulare rana nu trebuie ștearsă pentru a nu îndepărta cheagul format; altele au acțiune vasoconstrictivă și se pot administra prin injecție în jurul regiunii hemoragice sau se pot administra intravenos (ergotina, vitamina K) etc. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

HEMOSTAZĂ, oprirea unei hemoragii (de obicei externe) fie prin compresiunea vaselor (garou, ligaturi, care însă nu poate fi mai lungă de 1 1/2 oră), fie prin aplicarea unor substanțe hemostatice. În cazul unei hemoragii interne cel mai bun procedeu este sutura sau ligaturarea vaselor. (E.P.)

HEPATITĂ, boală inflamatorie, acută a ficatului, de origine toxică sau infecțioasă, care poate fi provocată de diferite toxine hepatice (arsenic, fosfor, cloroform, salvarsan), bacterii (de pneumonie, de febră tifoidă, spirochete). **H.** cea mai frecventă este de origine virusală, datorită virusului A sau B. Virusul A este agentul patogen al **h.** *infecțioase*, numite și *epidemice* care se propagă per oral, prin ingerarea alimentelor sau apei infectate cu materialul infecțios prin salivă, urină, scaune, sînge, provenit de la o persoană bolnavă. **H.** *epidemică* are o perioadă de incubație, circa 3—5 săptămîni și persoana, care a trecut prin boală, rămîne imună toată viața. Virusul B produce **h.** *de inoculare sau de „ser"*, se propagă prin transfuzia de sînge, provenit de la o persoană care a suferit cîndva de **h.** sau prin utilizarea de ace de injecție, folosite anterior la o astfel de persoană. Ambele virusuri sînt foarte rezistente, nu se distrug prin sterilizare simplă (prin fierbere) ci numai la autoclav. **H.** de inoculare are o perioadă de incubație mai lungă, 2—3 luni. După incubație ambele forme de **h.** virusale, au cam aceeași evoluție. Urmează o perioadă prodromală, cu o stare de discomfort, moleșeală, oboseală, inapetență, grețuri, balonarea abdomenului, uneori dureri ale articulațiilor mici, diaree sau constipații, subfebriilități. După vreo săptămînă aceste simptome diminuează, febra dispare, însă pe tegumentele bolnavului apare o colorație galbenă, icterică, urina lui se colorează în brun cafeniu. Icterul devine tot mai intensiv, asociat cu urticarii și prurit. Boala decurge de obicei 2—6 săptămîni, terminată cu reconvalescență și dispariția tuturor simptomelor. **H.** *de inoculare* are evoluție ceva mai lungă, icterul fiind mai puțin exprimat, rar poate chiar lipsi (**h.** fără icter). Aceste din urmă cazuri fără icter sînt cele mai periculoase din punct de vedere epidemiologic, fiindcă pot trece pe neobservate, lăsînd posibilitatea largă pentru propagarea infecției. **H.** de inoculare nu lasă după sine imunitate. **H.** virusale au evoluție benignă, afară de cazurile rare, cînd trec în formă cronică, sau din contră, evoluează rapid, cu atrofia acută a ficatului și moarte. Anunțarea și izolarea bolnavului de **h.** este obligatorie, tratamentul lui se face în secțiile infecțioase ale spitalelor. (A.V.)

HEPATOMEGALIE, mărirea în volum a ficatului, indicînd inte-

Scanned with OKEN Scanner

resarea lui în cadrul unei boli proprii ficatului sau în cadrul unei boli generale a organismului. Cele mai frecvente cauze de **h.** sînt hepatitele acute și cronice, cancerul primitiv sau metastatic al ficatului, abcesul hepatic, chistul hidatic al ficatului, bolile infecțioase, leucemiile. (G.S.)

HERMAFRODITISM, prezența la aceeași persoană a caracterelor sexuale ale ambelor sexe. Există **h.** *adevărat*, cu prezența ovarelor și a testiculelor la același individ, care este o anomalie de dezvoltare foarte rară. Se întîlnește ceva mai frecvent pseudohemafroiditismul caracterizat prin prezența numai a unui singur fel de glandă sexuală, la un individ, însă cu caracterele sexuale secundare de sex opus. Se deosebește un *pseudohermafroiditism masculin extern*, caracterizat prin prezența ovarelor, pe lîngă un clitoris transformat în penis, constituție viriloidă, tegumente acoperite de păr etc. și unul *feminin extern*, prezența la același individ, pe lîngă testicule a caracterelor sexuale secundare feminine: glanda mamară și talie feminoidă. În primul caz sexul adevărat este cel masculin, în cazul din urmă cel feminin. Există și **h.** funcțional, cu orientare psihică inversă intereselor sexuale primare și secundare. Cauza **h.** sînt aberațiuni cromozomiale, tulburări în dezvoltarea sau apariția unei tumori masculinizante la femei (boala Cushing), feminizante la bărbați. Tratamentul în cazul tumorilor este operator, în cazul anomaliilor de dezvoltare este cel mult operația cosmetică. (A.V.)

HERNIE, ieșirea unui viscer (intestin, creier, etc.) din cavitățile naturale ale organismului, sub învelișurile corpului sau trecerea unui viscer dintr-o cavitate în alta. (ex. **h.** *diafragmatică:* trecerea viscerelor din abdomen în cavitatea toracică). Exteriorizarea se face printr-un orificiu denumit poarta sau orificiul herniar. De obicei ia naștere în urma unui efort, dar fără îndoială intervin și factori constituționali. Incipient se pot purta centuri speciale care apără **h.** împiedicînd ieșirea intestinului. Acestea sînt însă soluții temporare. Pericolul constă în strangularea organului herniat, cu repercusiuni grave, fapt care determină în aceste cazuri intervenție de urgență, în 6—8 ore. (D.H.)

HERNIE CEREBRALĂ, ieșirea substanței nervoase cerebrale din locul său; **h.c.** *externă*, prezența substanței cerebrale datorită unei soluții de continuitate între arahnoidă, dura mater și craniu; **h.c.** *internă* survine în sindroamele de angajare din cadrul hipertensiunii intracraniene, cînd masa cerebrală sub forma unui con de presiune se deplasează fie spre gaura occipitală (angajare cerebeloasă), fie spre fanta lui Bichat (angajare temporală). (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

HERNIE DE DISC, bombarea cartilagiului intervertebral în afara articulației, provocînd dureri violente prin apăsarea pe care o exercită asupra nervului rahidian corespunzător. Se tratează balnear sau prin operație. (V.A.)

HERNIE TESTICULARĂ, complicație a herniei inghinale, coborîrea unei porțiuni dintr-o ansă intestinală, prin canalul inghinal în scrot. La început **h.t.** este mică, se poate repune, apoi crește, putîndu-se ajunge și la dimensiunile unui cap de om. **H.t.** de grad mic poate fi tratată cu purtare de suspensor, însă este preferabilă intervenția chirurgicală, pentru că apasă testiculul, provocînd atrofia lui. O altă complicație mai rară este strangularea ansei intestinale, aflată în sacul herniar, necroza ei, urmată de peritonită. (A.V.)

HERPES, boală a pielii, cauzată de un virus. Localizarea sa cea mai frecventă este buza, **h.** *labialis*, însă poate să apară și pe pielea organelor genitale, sau oriunde pe tegumente. Se caracterizează prin apariția bruscă a veziculelor mici, așezate laolaltă, în grămezi, cu senzație de arsuri și prurit. Apare de obicei la persoane a căror rezistență este diminuată în urma unei boli anterioare, altă dată în legătură cu boli febrile, deranj gastric, menstruație. Se tratează local dermatologic și dispare după cîteva zile; spălarea lor cu alcool sau cu alaun poate opri evoluția pe mai departe. (A.V.)

HIALIN, substanță omogenă transparentă sau sticloasă; cartilajul pur este **h.**; umoarea apoasă a ochiului este **h.** (E.P.)

HIBERNARE, etapă din viața unor mamifere (liliac, arici, popîndău, pîrș cenușiu, marmotă) caracterizată prin mecanisme de inhibiție provocate de frigul extern, scăderea temperaturii corpului pînă la +5° sau +7°C și prin aceasta și a valorii metabolismului și a nevoilor lor alimentare și de oxigen (în timpul iernii). Ele stau ascunse în scorburi, poduri etc. timp de 4—6 luni (după latitudine), scăzînd în acest timp în greutate cu cca 20%. Se „trezesc" la viață activă odată cu încălzirea de primăvară și deci cu apariția hranei lor. **H.** *artificială*, metodă medicală inspirată din hibernarea naturală a animalelor, prin care se reduce activitatea sistemului nervos prin *substanțe ganglioplegice* (v.) și se răcește corpul omului (sau al mamiferelor de laborator) pînă la +28°C. Astfel se reduce mult metabolismul și valoarea schimburilor gazoase. În aceste condiții inima bate de 1—2 ori pe minut, respirația o dată. Pe un organism în **h.a.** se pot face operații pe inimă sau creier, organe foarte sensibile la lipsa de oxigen, care în aceste condiții pot trăi pînă la 15 minute. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

HIDRARTROZĂ, acumularea de lichid în sinovie și destinderea articulației într-o umflătură fără prea multe dureri; **h.** apare în entorse, oboseli ale mușchilor prin solicitare prea mare a articulației, în reumă, TBC, sifilis, etc. Se tratează prin repaus, comprese și cauzal (puncția lichidului sinovial, care este puțin modificat) etc. În cazuri de **h.** trebuie consultat medicul. (E.P.)

HIDRAȚI DE CARBON, HIDROCARBONAȚI v. GLUCIDE

HIDROCEFALIE, apariția unui exces de lichid cefalorahidian datorit fie unei hipersecreții, fie blocării căilor de comunicare. Lichidul cefalo-rahidian se poate acumula în ventricolii cerebrali formînd **h.** *internă*, sau în spațiile arahnoidiene producînd **h.** *externă*. Cauzele cele mai frecvente care produc **h.** sînt: tumorile cerebrale, neuroinfecțiile, traumatismele etc. Clinic, **h.** se manifestă printr-o frunte bombată, ochi îndepărtați, baza nasului lărgită. **H.** *congenitală* se întîlnește în cazul embriopatiilor care produc stenoza apeductului lui Silvius. Tratamentul formelor grave de **h.** este neurochirurgical, pe cînd al formelor medii și ușoare mai mult neurologic. (A.S.)

HIDROCEL, colecție de ser în tunica vaginală a testiculului, produsă uneori, în urma unei inflamații cronice, alteori fără cauze depistabile. Se prezintă sub forma măririi de volum a scrotului, progresivă, nedureroasă. Testiculul propriu-zis nu se mărește, din contră, se atrofiază încet, de pe urma presiunii exercitată asupra lui de către lichidul acumulat. Nu se poate confunda cu hernia scrotală, care este reponibilă. Tratamentul **h.** este operator. (A.V.)

HIDROCORTIZON, unul din hormonii corticosuprarenalei, care se produce azi și sintetic. Are o acțiune antiinflamatoare puternică. Se folosește numai la indicația medicală. (E.P.)

HIDROFOBIE, simptom care se caracterizează prin frica de apă. În turbare, la om, **h.** este considerată drept unul din simptomele cele mai specifice, deoarece simpla vedere a apei sau înghițirea ei poate produce contracturi dureroase ale mușchilor deglutiției însoțită de sufocare și impresia de moarte iminentă. **H.** poate să mai apară și în debutul tetanosului hidrofob sau să facă parte din nevroza obsesivo fobică. (A.S.)

HIDRONEFROZĂ (URONEFROZĂ), acumularea de urină în bazinetul rinichilor datorită unor greutăți de scurgere prin căile urinare (bazinet, ureter) obstruate parțial sau total de calculi, stricturi, tumori sau compresiuni exterioare. Țesutul renal comprimat se atrofiază, rinichiul putînd fi scos din funcție. Există și **h.** congenitală. Infecția urinii și apariția puroiului duce la transformarea **h.** în pionefroză. Tratamentul este operator. (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

HIDROPIZIE (HIDROPS), acumulare de lichid în țesuturile și cavitățile seroase (pleură, pericard, peritoneu, articulații) ale organismului la bolnavi cu insuficiență cardiacă sau renală și în unele boli cașectice. Se administrează diuretice pentru ușurarea de moment, dar trebuie consultat medicul și tratată cauza. (G.S.)

HIDROSADENITĂ, inflamația, de obicei, purulentă, a glandelor sudoripare, cu localizare predilectă în axilă. Se rezolvă de cele mai multe ori prin tratament chirurgical. (G.S.)

HIDROTORAX, acumulare de lichid în cavitatea pleurală la bolnavi cu insuficiență cardiacă. (G.S.)

HIMEN, membrană muco-fibro-elastică vascularizată; graniță între organele genitale externe și interne ale fetei. După formă poate fi inular, fribriform, fenestrat, semilunar, biorificial. Prin orificiul — sau orificiile — **h.** se poate elimina sîngele menstrual sau secreția vaginală. În mod anormal **h.** poate lipsi sau poate fi fără orificii (în acest caz trebuie făcută o incizie în **h.** spre a preveni sau combate acumularea sîngelui menstrual). Cu ocazia primului contact (deflorare) se produce o mică sîngerare. (A.V.)

HIPERACIDITATE, creșterea exagerată a acidității gastrice (în special a acidului clorhidric), ceea ce produce arsuri, tulburări digestive. **H.** survine în gastrita alcoolică, ulcerul gastric etc. Tratamentul **h.** este de lungă durată, necesitînd un regim alimentar adecvat, o medicație corespunzătoare prescrisă de medic pe bază de substanțe alcaline și folosirea intermitentă a curei de ape minerale. (A.S.)

HIPEREMIE (V. CONGESTIE)

HIPERERGIE, formă de alergie caracterizată prin reacția exagerată a organismului la contactul cu o anumită substanță. De multe ori reacția hiperergică produce mortificarea zonei de contact: inocularea de bacili tuberculoși la un cobai tuberculos duce la mortificarea și eliminarea țesutului în care s-a făcut inocularea (fenomenul Koch). (G.S.)

HIPERKERATOZĂ, dezvoltarea exagerată a formației cornoase a epidermei, care, în unele cazuri congenitale, e malignă și duce la moarte; în cazurile benigne pielea se prezintă ca niște solzi mari, bruni și nu rar la îndoituri se găsesc niște „vegetații" cornoase. În ambele cazuri **h.** este ereditară. Se administrează vitamina A și C, se unge pielea cu pomade de glicerină și în unele cazuri se aplică radioterapie externă. (E.P.)

HIPERMETROPIE, tulburare de vedere datorată unor modificări de refracție a mediilor ochiului, deoarece se reduce axul antero-posterior al ochiului. Se consideră în **h.** *axială* că fiecare mili-

Scanned with OKEN Scanner

metru de scurtare a axului anteroposterior al ochiului ar corespunde cu 3 dioptrii. Stabilirea gradului de **h.** se face de către oculist, cu ajutorul unor tabele speciale, pe baza cărora se prescriu lentilele de corecţie corespunzătoare. (A.S.)

HIPERMNEZIE, tulburare de memorie caracterizată printr-o evocare cu o mare precizie surprinzătoare a evenimentelor petrecute într-un trecut îndepărtat şi chiar parţial uitat. **H.** se întîlneşte în manie, psihoză halucinatorie, delirantă, cronică, paranoia etc. (A.S.)

HIPERPLAZIE, creşterea de volum a unui ţesut, sau unui organ *prin proliferarea* (înmulţirea) elementelor celulare constitutive; rar este fiziologică, compensatorie; apare, de regulă, patologic, producînd tumori: **h.** *adenomatoasă*, sau simplă; **h.** *glandulo-chistică* a mucoasei uterine (v. *metropatia hemoragică*). **H.** poate fi congenitală (**h.** rinichiului, timusului, tiroidei) sau cîştigată, provocată de diferite boli (ale sistemului hematopoetic, ficatului, splinei, ganglionilor limfatici). Tratamentul **h.** este cauzal. (A.V.)

HIPERSENSIBILITATE v. ALERGIE

HIPERSOMNIE, prelungirea duratei şi intensificarea profunzimii somnului. Bolnavul cu **h.** doarme în medie 10—16 ore din 24 iar în rest rămîne obtuz, somnolent, greoi. **H.** survine în tumori cerebrale, encefalite, neuroviroze, leziuni vasculare cerebrale, etc. Tratamentul **h.** se face numai sub supravegherea medicală de specialitate după ce s-a precizat cauza care a generat-o. *Letargia* este o formă specială de **h.** (A.S.)

HIPERTERMIE v. FEBRĂ

HIPERTROFIE, creştere de volum a unui organ sau ţesut; se datoreşte, în mare măsură, asimilării mai multor substanţe în celule şi pînă la urmă în întregul organ. În unele condiţii se mai adaugă la acest proces şi înmulţiri ale celulelor parenchimatoase ale acelor organe (hiperplazii celulare). **H.** sînt de 2 feluri: de *hiperactivitate* şi de *compensare*. În primul grup intră o **h.** a muşchilor după o activitate sporită, aici punem şi **h.** inimii mari, în urma unor vicii valvulare sau bolii hipertensive. Din cea de a doua categorie fac parte măririle unui rinichi, unui testicul, cînd celălalt este scos din funcţiune. Sînt şi **h.** numite idiopatice cu cauze genetice, congenitale: elefantiază congenitală, gigantism. (A.V.)

HIPNOTIC v. SOMNIFER

HIPNOZĂ, forma particulară de sugestie cu ajutorul căreia se poate induce somnul; subiectul execută ordinele hipnotizatorului. În unele forme de boli psihice **h.** este folosită pentru tratament (nevroze, stări reactive, alcoolismul). (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

HIPOACUZIE (SURDITATE), tulburare a audiției ce constă în scăderea acuității auditive. Poate fi cauzată de o leziune a aparatului de transmisie a sunetului (urechea externă și medie), a aparatului de percepție (urechea internă, lezarea nervului auditiv), a ambelor aparate, sau de o leziune a centrului auditiv din lobul temporal al scoarței cerebrale. Natura leziunilor poate fi foarte diferită: de la cele mai ușoare, pînă la cele mai grave (dop de cerumen, diferite otite banale sau scarlatinoase, difterice etc., meningite, parotidite epidemice și alte boli virotice). Și unele medicamente (streptomicina), tumori, sifilis, pot cauza **h.** de diferite grade. Cînd ea este așa de pronunțată încît bolnavul nu mai aude vocea șoptită, nici din apropierea urechii (pavilionul auricular), **h.** se numește surditate, iar cînd aceasta este totală, încît bolnavul nu mai distinge nici un sunet, se vorbește despre *cofoză*. Tratamentul este dependent de natura leziunii. Uneori este o problemă foarte dificilă. (D.H.)

HIPOCAMP (CORNUL LUI AMMON), formațiune anatomică situată în planșeul ventriculilor laterali și alcătuită din substanță cenușie. În intoxicațiile cronice alcoolice este una din regiunile predilect atinse. După unii autori **h.** face parte din circuitul lui Pappez necesar circuitelor neuronale din cadrul proceselor de memorie. În felul acesta se explică frecvențele și gravele tulburări de memorie pe care le întîlnim în toate formele de alcoolism cronic. (A.S.)

HIPOCONDRIE (IPOHONDRIE), tulburare psihică în care bolnavul are ferma convingere (după unii autori delirantă) a unei suferințe organice. Bolnavul nu poate fi abătut oricîte argumente îi vor fi aduse. În **h.** sînt prezente și tulburări afective sub formă de neliniște, de tristețe, care-l adîncesc în această gravă eroare în așa măsură încît crede că boala sa este incurabilă și medicii îi ascund adevărul spre a nu-l speria. De aici insistența cu care colindă pe la cabinete și solicită fel de fel de tratamente. **H.** poate apare la pubertate, involuție, precum și în schizofrenie, melancolie, nevroză etc. Tratamentul se face cu psihotrope și psihoterapie sub control de profil (psihiatru). (A.S.)

HIPODERM, țesutul de sub piele, în care se poate acumula multă grăsime (în regiunea abdominală) și se poate găsi și un depozit de apă (edem). (V. PIELE). (E.P.)

HIPOFIZĂ (HYPOPHYSIS, GLANDĂ PITUITARĂ), glandă endocrină situată în fosa hipofizară a șeii turcești la baza craniului, avînd mărimea unui bob de fasole (la om). Unii socotesc **h.** drept dirijoral funcțiilor de secreție internă, deoarece o bună parte a hormonilor hipofizari își exercită efectul asupra altor glan-

Scanned with OKEN Scanner

de endocrine, numite și glande periferice sau glanda de țintă. **H.** se compune din două părți distincte, numite lob anterior și lob posterior, care se deosebesc nu numai structural, dar și în privința funcțiunii și a originii. Lobul anterior se dezvoltă din epiteliul faringian, iar lobul posterior este o parte diferențiată a hipotalamusului, deci are origine nervoasă. Pe baza acestor considerente cei doi lobi ai **h.** se mai numesc și adenohipofiză (lobul anterior) și neurohipofiză (lobul posterior). *Hormonii secretați* de lobul anterior hipofizar și trofinele **h.** intervin în reglarea funcțiilor metabolice, de reproducere, de creștere. Astfel de ex.: hormonul tireotrop (TSH) acționează asupra glandei tiroide, hormonul andrenocorticotrop (ACTH) reglează secreția glucocorticoizilor (glanda corticosuprarenală); hormonii gonadotropi (foliculo-stimulina, FSH și hormonul luteinizant LH), exercită efecte stimulatoare asupra glandelor de reproducere (ovarul și testicului); hormonul lactotrop (LTH) stimulează secreția laptelui, iar hormonul somatotrop (STH) reglează procesele de creștere ale corpului. Rolul fiziologic ca și structura lobului posterior se deosebește fundamental de acel al lobului anterior: hormonii posterohipofizari se produc în nucleii hipotalamusului, de unde, de-a lungul tijei hipofizare ajung în lobul posterior, unde se depozitează temporar. De aici, după nevoile organismului sînt antrenați în circulația sanguină și astfel ajung la organele periferice. Hormonul antidiuretic (AD = vasopresină) acționează asupra resorbției apei la nivelul rinichilor din urina primară. În lipsa hormonului se instalează boala numită diabet insipid. Bolnavii elimină zilnic zeci de litri de urină din cauza că în lipsa hormonului o parte însemnată a apei din urina primară (v. *rinichi*) nu se absoarbe rămînînd în compoziția urinei finale. Oxitocina intervine în timpul nașterii, exercitînd un efect constrictor puternic asupra fibrelor musculare uterine, determinînd astfel expulzarea fătului. De asemenea, în timpul lactației provoacă ejecția laptelui din glanda mamară. Hormonii hipofizari sînt proteine, respectiv polipeptide. Deși între lobul anterior și hipotalamus nu există legătură nervoasă directă, totuși reglarea glandei se face în primul rînd de către hipotalamus, prin intermediul sîngelui. În nucleii hipotalamici se produc anumite substanțe hormonale (neurohormoni) potrivit fiecărui hormon anterohipofizar, care pe calea sîngelui ajung în **h.** unde provoacă secreția hormonului respectiv. Aceste stimulente hipotalamice mai sînt cunoscute și sub denumirea de *releasing factor*. Vascularizația caracteristică **h.** care se aseamănă în anumite privințe cu vascularizația ficatului (sistemul portal) a fost descrisă prima dată de G. Popa și U. Fielding în 1930.

Scanned with OKEN Scanner

Alături de efecte specifice ale trofinelor hipotalamice, în reglarea secreției trofinelor hipofizare mai intervine și concentrația hormonului glandei periferice, asupra căreia a acționat hormonul hipofizar. Concentrația crescută a hormonului periferic de regulă exercită efect inhibator asupra secreției hormonului hipofizar respectiv și invers: diminuarea concentrației hormonului periferic din sînge o stimulează, pe baza principiului aferentației inverse *feed-back*. În reglarea funcțiunii lobului posterior se întîlnesc mecanisme de aferentație inversă similare cu cele descrise la lobul anterior. Raportul cauzal ce există între **h.** și creșterea corpului a fost descrisă pentru prima dată de G. Marinescu și P. Marie, în 1894. Bolile provocate de **h.** se realizează prin tulburări ale secrețiilor hormonale: gigantism și acromegalism, piticism hipofizar, boala Cushing, diabet insipid, etc. (Z.K.)

HIPOGLICEMIE (GLICOPENIE), conținutul scăzut al glucozei (zahărului) în sînge. În condiții normale este de 70—110 mg% glucoză în sînge, dar poate diminua, în diferite boli: boala lui Addison, a lui Simmonds, cu ocazia tratamentului diabetului, dacă bolnavul primește prea multă insulină etc. Mai rar poate apare și în mod spontan. Semnele **h.**: apariția bruscă a durerilor de cap, paloarea feței, tegumente palide, sudoare rece, senzația de foame, puls frecvent. Dacă **h.** scade sub 50 mg, bolnavul își pierde cunoștința, intră în comă și poate muri. Tratamentul **h.** constă în administrarea zahărului, pe gură, sau în formele mai grave sub formă de injecții intravenoase de glucoză. **H.** se poate confunda cu coma diabetică. (A.V.)

HIRSUTISM, creșterea excesivă a pilozității, de tip masculin, la femei (mustață, barbă, fire de păr în jurul mameloanelor și între mamele, pe extremități, pilozitate pubiană cu caracter masculin: limita superioară triunghiulară, cu vîrful pînă la ombilic). Forma atenuată a **h.** poate fi de origine simplă, constituțională, sau rasială (mustața armencelor). Formele mai pronunțate sînt datorate unei tumori, sau hiperfuncțiuni suprarenale, unei tumori sau afecțiuni ovariene (arenoblastom), uneori tulburărilor de sinteză a hormonilor steroizi sau o hipersensibilitate simplă a foliculilor piloși față de factori umorali sau nervoși. *Tratamentul* **h.** este medical, prin stabilirea și — pe cît este posibil — eliminarea cauzei provocatoare. (A.V.)

HISTAMINĂ, substanță cristalină, solubilă în apă, ce se găsește în mod normal în toate țesuturile, luînd naștere prin decarboxilarea (pierderea de CO_2) histidinei (un aminoacid). Datorită acțiunilor sale fiziologice cum ar fi: vasodilatare locală, hipersecreții glandulare, creșterea permeabilității capilare, etc. provoacă mîncărimi locale. (G.F.)

Scanned with OKEN Scanner

HISTERECTOMIE, ablația chirurgicală a uterului; se face mai ales pe cale abdominală, dar este posibilă și pe cale vaginală. (E.P.)

HISTEROSCOPIE, metodă prin care se introduce în cavitatea uterului un tub cu bec electric în față și posibilitatea de a vedea mucoasa uterină pentru a constata localizarea leziunilor endometrului. (E.P.)

HISTIOCIT, denumirea dată de Aschoff celulelor rețelei de susținere a organelor hematoformatoare: splină, ficat, ganglioni, măduvă și răspîndite în întregul țesut conjunctiv, celule ale sistemului reticuloendotelial. **H.** au rol fagocitar și metabolic. (A.V.)

HISTOLIZĂ, procesul de destrucție a unor țesuturi ce se observă în unele stări patologice. (E.P.)

HOLERĂ, boală infecțioasă epidemică cu mortalitate mare, datorită consumului de apă contaminată cu vibrionul holeric. După o perioadă scurtă de incubație, boala începe brusc cu vărsături și diarei repetate, cu scaune apoase, cu aspect de zeamă de orez care duc la o stare gravă de deshidratare a organismului, cu hipotensiune și hipotermie. Vocea stinsă caracteristică acestor bolnavi se numește voce holerică. A bîntuit pînă la începutul secolului sub formă de mari epidemii. Astăzi măsurile preventive (igiena riguroasă a aprovizionării cu apă, vaccinarea) au făcut ca boala să fie aproape complet dispărută. (G.S.)

HOMEOPATIE (HAHNEMANNISM), metodă de tratament medical, introdus de medicul german Hahnemann (1755—1843). **H.** constă în administrarea bolnavului de doze minime de medicamente sau substanțe, care în concentrații mai mari administrate omului sănătos, ar provoca aceleași simptome cu ale bolnavului. Diluția substanțelor sau medicamentelor administrate este de 1 : 10, 1 : 100 sau chiar de 1 : 1 000 000, cu spirt, lactoză sau ser fiziologic. Explicația efectului terapeutic, după autor, ar fi că aceste doze mici ar stimula forțele de apărare ale organismului față de agentul patogen. Metoda de **H.** avea pe vremuri mulți adepți, ulterior a fost combătută. Unii o practică totuși și azi. (A.V.)

HOMEOSTAZIE, proprietate generală a organismelor vii de a-și menține în limitele echilibrului funcțional diferiți parametri fizico-chimici, biochimici, fiziologici, etc. **H.** se realizează cu ajutorul reglajului neuroendocrin. **H.** are multiple aspecte ca de ex. homeotermia (menținerea constantă a unei anumite temperaturi a corpului), homeosmoza (menținerea constantă a anumitor concentrații saline în mediul intern), homeorhopia (menținerea constantă a valorii raporturilor ionilor antagoniști). etc. (G.F.)

HOMEOTERMIE, proprietatea animalelor cu sînge cald de a-și

Scanned with OKEN Scanner

menține aproape constantă o anumită temperatură a corpului: circa 37,5°C la mamifere și 41°C la păsări. **H.** este asigurată prin mecanisme reflexe dintre care unele produc căldură internă, iar altele pierd căldură spre exterior. Aceste mecanisme antagoniste sînt reglate de centrii nervoși corticali și hipotalamici pe baza excitațiilor termice pe care le primește pielea din mediul exterior. (G.F.)

HOMOSEXUALITATE (INVERSIUNE SEXUALĂ), relații sexuale, anormale între două persoane de același sex. Legăturile dintre bărbați se numesc uranism, iar dintre femei tribadism. Prin tendința de a racola copii și tineri la aceste practici sexuale, **h.** devine un adevărat pericol social. De obicei **h.** apare la psihopați. Forma genetică a **h.** se bazează pe aberațiuni cromozomiale (hermafroditism): este caracterizată de o constituție femininoidă la bărbați: trăsături fine ale feței, voce subțire, pilozitate de tip feminin și de masculinizare la femei. (A.V. + A.S.).

HORMON, produsul de secreție a glandelor endocrine (glande care nu au canal excretor ci produsul lor este vărsat direct în sînge). Cei mai importanți **h.** sînt: cei *tiroidieni,* reglatori ai proceselor de metabolism, paratiroidieni, care joacă rol în reglarea metabolismului fosfo-calcic, și prin acesta la dezvoltarea sistemului osos. **H.** suprarenali, cu rol în metabolismul sărurilor și al glucidelor (partea lor corticală) și în reglarea tensiunii arteriale (partea lor medulară); *pancreasul endocrin* secretă insulină, necesară metabolismului glucidic. *Glandele sexuale:* ovarul secretă **h.** oestrogeni și progesterona; testiculii secretă testosteronul, ambii **h.** fiind necesari pentru întreținerea caracterelor sexuale secundare; afară de acesta estrogenii și progesterona acționează asupra uterului, pregătind mucoasa uterină pentru nidarea oului fecundat. **H.** *hipofizari:* cei din lobul anterior produc pentru fiecare glandă endocrină cîte un hormon stimulent = trop-hormon, pe urmă un **h.** de creștere, iar **h.** din lobul *posterior* contribuie la reglarea metabolismului apei și tensiunii arteriale. Rolul **h.** al timusului și al epifizei nu este încă complet elucidat. Sistemul endocrin lucrează în strînsă colaborare cu sistemul nervos. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

I

ICTER (GĂLBINARE), colorația gălbuie a pielii și mucoaselor datorită impregnării cu pigment biliar (bilirubină). După condițiile de apariție, există 3 categorii principale de icter: 1) **I.** *hepatic* datorit unor leziuni ale ficatului, produse de infecții (**I.** *epidemic*, febra galbenă, leptospiroza icterohemoragică, sifilis, intoxicații cu arsen, fosfor, alcool) sau procese tumorale (cancer hepatic sau metastaze hepatice ale altor tumori). Distrugerea unor porțiuni din țesutul hepatic permite vărsarea în sînge a bilei (colorată în galben-auriu de către bilirubină) care în mod normal traversează căile biliare (canalul hepatic, cistic și coledoc) și se varsă în duoden. 2) **I.** *mecanic* produs prin închiderea căilor biliare, de calculi, cancer (în special cancer al capului pancreasului care comprimă canalul coledoc), mai rar prin procese inflamatorii, parazitare sau contracția spastică a sfincterului lui Oddi (inelul muscular care închide canalul coledoc). Bila neputîndu-se scurge în duoden se revarsă de asemenea în sînge. 3) **I.** *hemolitic* apărut în urma unui proces de hemoliză crescută din organism, așa cum se întîmplă în anemiile hemolitice, prin rezistența globulară scăzută sau prin anticorpi hemolitici (autoanticorpi, anticorpi materni contra hematiilor de făt, transfuzii de sînge incompatibil). În aceste cazuri bilirubina ia naștere din hemoglobina eliberată prin hemoliză (bilirubină indirectă) și poate fi chimic diferențiată de cea care apare în sînge în **I.** *hepatice* sau mecanice (bilirubină directă). Concomitent cu bilirubina, în țesuturi se depun săruri biliare (glicocolat și taurocolat de sodiu) care produc prurit (mîncărime) și încetinirea ritmului cardiac (bradicardie). În formele grave de **I.** oxidarea bilirubinei duce la apariția unui pigment verzui, biliverdina, pielea luînd o nuanță verzuie (**I.** viridens) sau chiar

Scanned with OKEN Scanner

negricioasă (**i.** melas). Tratamentul **i.** variază în funcție de natura lui: tratamentul hepatitei în formele hepatice, eliberarea chirurgicală a căilor biliare comprimate în formele mecanice, combaterea hemolizei în formele hemolitice. (V.HEPATITĂ) (G.S.)

ICTUS, debutul brusc al unei suferințe. Ex. **i.** *apoplectic:* apariția bruscă a unui accident vascular cerebral caracterizat prin hemiplegie și comă. **I.** *laringian;* pierderea bruscă a cunoștinței însoțită uneori de convulsii, într-un acces de tuse la un bolnav de traheobronșită. **I.** este o urgență medicală care necesită examinare competentă pentru asigurarea unui tratament adecvat. (A.S.)

IDIOPATIC, în sens strict, proces patologic caracteristic prin el însuși. Termenul se utilizează și spre a desemna un proces patologic a cărui cauză nu se cunoaște. (G.S.)

IDIOSINCRAZIE, sensibilitate deosebită a unor indivizi față de anumite substanțe (alimente, medicamente, produși biologici, diverse substanțe chimice), caracterizată prin apariția imediată de prurit, urticarie, astm, hipotensiune, edem. Reprezintă o formă de alergie și are la bază existența de anticorpi care se combină cu substanța respectivă, legată de o proteină: formarea acestui complex duce la eliberarea de histamină, substanță responsabilă de fenomenele menționate. Se previne prin evitarea contactului cu substanța respectivă și se tratează cu medicamente antialergice. Figurat, se vorbește de **i.** *psihică* pentru a desemna aversiunea unei persoane față de altă persoană. (G.S.)

IDIOȚIE, forma cea mai gravă de oligofrenie, în care dezvoltarea psihică rămîne oarecum echivalentă cu etatea mintală de 2 ani. Bolnavii aceștia nu ajung să vorbească, întregul lor limbaj limitîndu-se la cîteva exclamații bolnavii rămînînd la cunoștințe imprecise, fragmentare, despre persoanele și obiectele din jur și nu se pot îngriji singuri astfel că necesită o supraveghere permanentă din partea celorlalți. Cauzele care produc **i.** sînt ereditare, congenitale pre- și postnatale Lipsa posibilității de educare cît și frecventele anomalii și malformații pe care le prezintă îi fac dependenți pentru întreaga viață de familie și de societate. Există o **i.** *familială,* microcefalică, una *mongoloidă* etc. Forma cea mai frecventă este **i.** *mixedematoasă,* ca urmare a unei insuficiențe tiroidiene din timpul vieții fetale (cretinism). Tratamentul **i.** este simptomatic și pedagogic cu rezultate modeste. (A.S. + A.V.)

IGIENA CORPULUI, totalitatea procedeelor igienice prin care se îndepărtează murdăria depusă pe suprafața corpului, excluzînd astfel posibilitatea fixării și înmulțirii agenților patogeni, asigurînd

Scanned with OKEN Scanner

totodată şi condiţii optime schimburilor de gaze ce au loc la nivelul tegumentului. Modul străvechi al îngrijirii corpului este spălarea cu apă. Prin acest act se solvă şi se îndepărtează particulele lipite de piele, care împreună cu microbii, sudoarea, grăsimea secretată de glandele sebacee (sebum) precum şi cu celulele epiteliale descuamate, formează o masă compactă impură. Apa călduţă solvă mai bine impurităţile iar apa rece stimulează circulaţia sîngelui (ceea ce constituie condiţii prielnice pentru nutrirea pielii). Prin urmare apa călduţă se foloseşte la curăţirea suprafeţei corpului, iar apa rece pentru călirea organismului. Duşul are avantajul că jetul de apă stimulează circulaţia sîngelui, avînd astfel un efect reconfortant. După baie se recomandă ştergerea pielii foarte bine, mai ales a regiunii încheieturilor, deoarece locurile lăsate umede pot să se infecteze. (Z.K.)

IGIENA PĂRULUI, procedeele prin care se îngrijeşte părul şi pielea capului. Pe suprafaţa capului se găsesc circa 150 000 fire de păr, ceea ce constituie o suprafaţă imensă pe care se pot alipi impurităţile provenite din aer, din sudoare, precum şi celulele epiteliale descuamate. Se recomandă spălarea părului cel puţin de 2 ori pe lună. Dacă părul este prea uscat înaintea spălării se recomandă ungerea uşoară cu ulei de păr. Pieptănarea trebuie făcută cu grijă, eventualele zgîrieturi pot deveni focare de infecţie. Părul lung necesită îngrijiri şi mai atente. Părul neglijat este nu numai respingător, dar pe suprafaţa tegumentului neîngrijit pot să se formeze focare inflamatorii, ce produc mîncărimi, eventual poate să se infecteze şi cu paraziţi. Cea mai igienică este lungimea de păr care permite aerisirea suficientă a tegumentului. Fixarea părului prin legare împiedică nu numai aerisirea tegumentului dar încetineşte şi circulaţia sîngelui. Masajul aplicat pe tegumentul capului are efect salutar asupra metabolismului pielii şi prin aceasta asupra părului. (Z.K.)

IHTIOZĂ, dermatoză cu caracter familial caracterizată prin acoperirea permanentă a pielii cu scuame asemănătoare solzilor de peşte. Se datoreşte probabil unei dezvoltări insuficiente a glandelor sebacee şi sudoripare (care în mod normal ung şi umezesc pielea); este foarte rezistentă la tratament. Poate apare şi la unii pacienţi suferinzi de boli cronice grave. (G.S.)

ILEITĂ, inflamaţia ultimei porţiuni a intestinului subţire (ileon). Interesarea ultimei porţiuni a ileonului într-un proces inflamator cronic, caracterizat prin febră, dureri abdominale (uneori simulînd apendicita), diaree, cu scaune mucosanguinolente, constituie **i.** regională sau terminală (boala lui Crohn). Boala s-ar da-

Scanned with OKEN Scanner

tora unei sensibilităţi particulare a pacienţilor la diverşi factori inflamatori. (G.S.)

ILEON (ILEUM), porţiunea terminală a intestinului subţire, în care are loc aproape întreaga absorbţie a produşilor eliberaţi în procesul de digestie (v. *intestin*); se termină cu valvula ileo-cecală ce se deschide în cecum. (E.P.)

ILEUS, ocluzie intestinală produsă prin răsucirea intestinului (volvulus). În practica medicală termenul se foloseşte de multe ori pentru a desemna orice fel de ocluzie intestinală (ex. ileus paralitic). Pacientul trebuie transportat de urgenţă la un serviciu chirurgical. (G.S.)

ILUZIE, tulburare de percepţie datorită căreia se produce o deformare a obiectului perceput, ceea ce dă naştere la confuzii sau erori, mai mult sau mai puţin corectabile, de persoana respectivă. Cauzele care produc **i.** sînt condiţiile nefavorabile de percepţie (ceaţă, întuneric, zgomot) sau stări psihice particulare (oboseală, surmenaj, foame, superficialitate, frică, etc.). **I.** se pot produce experimental prin suprapunerea unui model perceptual nou peste o veche schemă cunoscută şi cu care modelul se identifică într-o oarecare măsură. Pe această caracteristică se bazează majoritatea **i.** optice din diverse reviste de distracţii. În patologia mintală **i.** survin în cadrul intoxicaţiilor profesionale, al intoxicaţiilor alcoolice, sau al sindroamelor confuzive postinfecţioase, în epilepsie, schizofrenie etc. **I.** sînt de obicei însoţite de alte tulburări psihice mai ales din sfera conştiinţei şi afectivităţii. (A.S.)

IMAGINAŢIE, proces psihic caracteristic omului, cu rol mare în creaţia de orice fel, în asamblarea particulelor sau în analiza unor elemente. **I.** dă unei opere amprenta de originalitate specifică şi deosebită pentru autorul respectiv. **I.** este dependentă de interese, cunoştinţe şi aptitudini, şi stabileşte relaţii de interferenţă cu multe funcţii psihice. În general se admite existenţa a două prototipuri de **i.** şi anume: ***i. reproductivă,*** cu rol în recunoaşterea şi înţelegerea unor mecanisme complexe sau diverse de funcţionare şi **i.** ***creatoare*** care permite realizarea unor opere originale, a unor proiecte, invenţii, compoziţii etc. Astăzi este cunoscută şi apreciată din ce în ce mai mult importanţa metodelor educative în dezvoltarea **i.** la copii. Oligofrenii au o imaginaţie săracă, insuficient dezvoltată pe cînd psihopaţii în general şi mitomanii în special au o exagerare vădită a **i.** în dauna altor procese. (A.S.)

IMBECILITATE, formă de intensitate mijlocie a oligofreniei, în care dezvoltarea psihică ajunge aproximativ similară vîrstei de 3—7 ani. Limbajul oral este rudimentar, în schimb nu pot în-

Scanned with OKEN Scanner

văţa să folosească în mod corect limbajul scris. Metodele psihopedagogice speciale, aplicate în şcolile de profil, dau rezultate reuşindu-se să se înveţe un minimum de deprinderi necesare pentru activităţi şi meserii simple; ulterior pot lucra sub supraveghere, ei fiind astfel capabili de o existenţă mai puţin dependentă decît idioţii. (A.S.)

IMPETIGO (PECINGINE), boală a pielii produsă de obicei de streptococ sau stafilococ şi caracterizată prin apariţia de vezicule şi bule (băşicuţe) al căror conţinut devine purulent (pustule) apoi se ulcerează şi se acoperă de cruste. Boala se întîlneşte în special la copii. O plagă cutanată se poate suprainfecta cu streptococi şi stafilococi, luînd un aspect asemănător celui din **I.** (plagă impetiginată). Se tratează prin aplicaţii de soluţii antiseptice sau antibiotice. (G.S.)

IMPLANTARE, introducerea sub piele a unei porţiuni de organ (glandă endocrină, placentă, ţesuturi epiteliale etc.), care aduce organismului un ţesut, a cărui secreţie suplineşte lipsa de secreţie a glandei respective. Organul introdus se numeşte implant, operaţia — **I. I.** se resoarbe după un timp; **I.** se numeşte şi fixarea oului în mucoasa uterină care e pregătită hormonal (progesteronă) să-l primească (nidaţiune). **I.** este şi operaţia de introducere sub piele a unor pastile cu hormoni (insulină, oestrogeni), care se resorb în timp de cîteva zile sau săptămîni, aducînd organismului hormonul lipsă. (E.P.)

IMPOTENŢĂ, incapacitatea bărbatului de a îndeplini actul sexual. **I.** de *fecundare* provine din lipsa spermatozoizilor în sperma bărbatului. Cauza acestui defect (azoospermie) poate fi lipsa funcţiei secretorii a testiculelor, prin nedezvoltarea lor sau printr-o boală cîştigată (orhită), în alte cazuri prin obliterarea canalelor excretorii ale spermei (epididimită gonoreică). **I.** de *cohabitare* poate fi de origine hormonală, insuficienţă testiculară endocrină sau de origine nervoasă — nevroză sexuală (după masturbaţie îndelungată, de ex. făcută din adolescenţă). **I.** este uneori trecătoare, provenind din epuizare fizică sau psihică, frică de eşecul eventual sau din cauza indiferenţei. Stabilirea cauzei şi tratamentului aparţine medicului specialist (examenul spermei, examen neuro-endocrin). (A.V.)

IMPULSIE, activitate psihomotorie imperativă cu debut brusc şi imprevizibil (ce nu poate fi oprită în desfăşurarea ei). Actele impulsive au loc fără controlul critic al bolnavului şi sînt însoţite de diferite tulburări de cunoştinţă, din care cauză în majoritatea lor sînt urmate de amnezie parţială sau totală. De obicei bolnavii povestesc desfăşurarea **I.** inexact sau pe baza

Scanned with OKEN Scanner

informațiilor culese ulterior de ei de la rude și martori. Un exemplu tipic de **I.** îl constituie *raptus-ul melancolic*, caracterizat prin rapiditatea și precizia cu care se execută tentativa de sinucidere, de cele mai multe ori prin defenestrare. Actul, impulsiv, se desfășoară mai ales dimineața (în zori) și a fost asemănat cu un scurt circuit. (A.S.)

IMUNITATE, rezistența organismului față de o infecție microbiană, care împiedică apariția sau grăbește vindecarea bolilor infecțioase. Poate fi naturală, cînd apare fără intervenția medicului, sau artificială, cînd apare în urma aplicării unui procedeu medical. **I.** *naturală* poate fi înnăscută, cînd individul este rezistent încă de la naștere față de anumite infecții și *dobîndită*, cînd apare în urma unei infecții aparente sau inaparente, cu un anumit microb. **I.** *artificială* este activă, cînd apare în urma unei vaccinări sau pasivă, cînd se obține prin administrarea de ser provenit de la un organism care a fost vaccinat sau a suferit de boala respectivă. **I.** este specifică, acționînd numai față de microbul care a produs reacția imună. Aceasta se datorește înmulțirii, în cazul pătrunderii în organism a unui anumit microb, a unor celule, numite imunocite sau celule imunologic competente: macrofage, limfocite, plasmocite. Aceste celule provin din organele limfoci-reticulare (splină, ganglionii limfatici, timus, amigdale, apendice, plăci Peyer), care constituie aparatul de supraveghere imunologică. Reacția imună se produce față de anumite componente ale microbilor, de obicei de natură, proteică, numite antigeni. Macrofagele reține antigenii, iar limfocitele și plasmocitele produc substanțe neutralizante numite anticorpi. Este o funcție caracteristică organismelor superioare (vertebrate) dar își are originea în proprietatea organismelor inferioare, de a recunoaște ceea ce este propriu și a elimina ceea ce este străin. În acest sens, în ultimul timp s-a numit **I.** *de transplant*, reacția organismului față de țesuturi sau organe transplantate. Ea poate fi deosebit de eficace și constituie principala piedică a înlocuirii organelor bolnave prin transplante de organe sănătoase, provenite de la alt individ. **I.** *antitumorală* este rezistența organismului contra cancerului. Dereglarea imunității poate duce uneori la distrugerea unor celule sau țesuturi proprii (autoagresiune) cu apariția unor boli autoimune. (G.S.)

IMUNOTERAPIE, tratament preventiv sau concomitent cu vaccinuri sau cu seruri anti- (tetanic, variolic etc.) pentru a crea în organism o stare de imunitate (anticorpi) pentru eventuala boală ce s-ar putea contracta sau pentru tratarea unei boli infecțioase în curs; **I.** se practică sub formă de vaccinare, pentru

Scanned with OKEN Scanner

cei care pleacă în țările asiatice, africane sau ale Americii de Sud sau sub formă de seropterapie în cursul bolilor infecțioase. (E.P.)

„IN VITRO", reacție sau un fenomen se petrece în mediu artificial, experimental, în laborator (în afara organismului) iar *„IN VIVO"*, atunci cînd fenomenul respectiv se petrece în interiorul organismului. (E.P.)

INACTIVARE, pierderea capacității active a unei substanțe sau manifestări; serul imun se inactivează încălzindu-l la +60°C, timp de 10 minute; mișcările gastrice (crampe) sînt inactive prin parasimpaticolitice. (E.P.)

INANIȚIE v. FOAME, FOAMETE

INCEST, raport sexual cu rude foarte apropiate (părinți, frați); reprezintă o tulburare a instinctului sexual. **I.** poate apare în oligofrenie, schizofrenie, manie, demență etc. (A.S.)

INCINERARE, procedeu de a „arde" substanțele organice, menajere resturi de părți ale corpului din operații, disecții sau însuși întregul corp, după moarte. Aceste operații se fac la crematorii a căror capacitate de ardere depinde de obiectele ce se incinerează. **I.** cadavrelor omenești se face numai cu autorizații medicale speciale (căci după **I.** orice urmă eventuală a unei crime dispare). (E.P.)

INCLUZIE (INCLUDERE), introducerea unei particule externe în protoplasma celulei (prin vacuola digestivă) sau a unor substanțe în protoplasmă (picături de grăsime, pigmenți cristale de oxalați, de urați etc.); **i.** este și operația histologică, prin care o porțiune de țesut, fixat în prealabil (lichid Bouin, formol) este introdus (după deshidratare) în parafină topită și după impregnare cu aceasta este solidificat; acesta apoi se taie cu microtomul și secțiunile se pun pe lama de sticlă, care se colorează și apoi se examinează la microscop pentru depistarea unor alterări structurale ce pot indica boala. (E.P.)

INCOMPATIBILITATE, există între două persoane, una avînd grupa sanguină A și alta B (v. grupe de sînge); de asemenea între anumite medicamente (salicilat și antipirină) sau între medicamente și alcool (antibiotice) etc. (E.P.)

INCONȘTIENT, stare foarte vagă și inconsistentă a cunoștinței; subsolul sau marele rezervor disponibil al ei. În mod normal **i.** cuprinde elementele potențiale din seria amintirilor alături de obișnuințe, automutisme, stereotipii și deprinderi care se pot realiza psihomotor fără o participare a stării de veghe. Prin aceasta **i.** eliberează conștiința și face economie mare de energie psihică. Tot în **i.** se petrec frămîntările, dezbaterile, în-

Scanned with OKEN Scanner

doielile, care preced luarea unei hotărîri sau creaţia fermă a unei opere, fapt pentru care este considerat şi un adevărat „laborator" al cunoştinţei. (A.S.)

INCONTINENTIA (INCONTINENŢĂ), lipsa posibilităţii de a se opri insuficienţa funcţională a sfincterelor (aparatului muscular de închidere) a orificiului unui organ cavitar. Putem vorbi despre **i.** *urinară* sau *de defecare*, cînd bolnavul nu-şi poate reţine urina sau materiile fecale. **I.** provine din diferite cauze: îmbolnăvirea locală a organului respectiv, inflamatorie, tumorală sau tulburări de dezvoltare. Uneori este vorba numai de tulburări în reglarea nervoasă a sfincterelor (hemoragie cerebrală, leziuni ale măduvei spinării). **I.** afectivă reprezintă instabilitatea afectivă, cu trecerea bruscă de la rîs la plîns, care apare în bolile vasculare, cerebrale, şi în psihozele senile. (A.V.+A.S.)

INCUBAŢIE, perioadă de timp care trece de la intrarea unei bacterii, virus în organism şi primele manifestări patologice; în acest timp agentul patogen izbuteşte să învingă rezistenţa organismului, să se înmulţească vertiginos şi să provoace boala; durata **i.** diferă după boala considerată: 1—3 zile pentru şancru moale, erizipel; 2—5 zile pentru blenoragie, holeră, gripă, difterie, febră galbenă, morvă, scarlatină, tetanos, meningită, friguri; peste cinci zile: holeră (8), oreion (pînă la 6 zile), turbare (pînă la o lună), rujeolă, rubeolă (10—14), sifilis (20—30), tifos exantematic, oreion (2—3 săptămîni) etc. (E.P.)

INDIGESTIE, afecţiune alimentară temporară caracterizată prin „gură rea" (amară), limbă încărcată şi miros fetid, constipaţie sau diaree, cu o indiferenţă generală şi uşoare dureri în regiunea epigastrică; în unele cazuri apare febră bruscă şi mare; **I.** este cauzată fie de o supraîncărcare a stomacului, fie de ingestia de alimente grele (scoici, cefalopode, grăsimi), fie de alimente uşor alterate (carne congelată după ce a început procesul de alterare); se tratează cu comprese calde pe stomac, purgaţie, dietă riguroasă cîteva zile, ceaiuri (de muşeţel), bulion de legume, orez, paste făinoase. În cazuri grave se fac spălături gastrice. (E.P.)

INDUCŢIE, proces care declanşează un fenomen; în embriogeneză apariţia unei creste ectodermice induce formarea tubului neural; în fiziologie excitaţia unui centru nervos induce o inhibiţie în zonele din jur *(i. simultană)* şi după un timp zona excitată devine inhibată iar zona inhibată devine excitată *(i. consecutivă)*. Fenomenele de **i.** participă la activitatea nervoasă superioară. (E.P.)

INDURAŢIE, întărirea unui ţesut sau organ intern în urma unei

inflamaţii; se produce prin formarea de ţesut conjunctiv fibros care înlocuieşte în parte pe cel al organului, sau se infiltrează printre celulele acestuia (**i.** se produce în şancrul sifilitic). (Ê.P.)

INFANTILISM, persistenţă abnormală prelungită a caracterelor somatice, sexuale şi psihice, proprii vîrstei copilului. Definiţia **i.** în sensul celor de mai sus este restrictivă, care nu permite să vorbim de **i.** decît la o persoană care a trecut de vîrsta pubertăţii. Clinic mai conciliant putem vorbi însă despre un **i.** *genital,* ţinînd seama numai despre lipsa de dezvoltare a caracterelor sexuale primare şi secundare (a nu se confunda **i.** cu nanismul, prin care se înţelege un individ, avînd o reducere numai statuară de peste 20% faţă de indivizii de aceeaşi vîrstă, sex şi specie). În sensul definiţiei clasice, **i.** poate fi de origine endocrină (hipofizară, tiroidiană), congenitală sau cîştigată, de origine organică (hepatică, splenică), datorită leziunilor organelor respective, din prima copilărie. **I.** *genital* are ca bază dezvoltarea insuficientă a glandelor sexuale, sau regresiunea lor în viaţa adultă. Diagnosticul şi tratamentul **i.** intră în domeniul endocrinologiei. (A.V.)

INFARCT, necroză circumscrisă, anemică sau hemoragică, ce se produce într-un organ (inimă, ficat, rinichi, splină) de pe urma închiderii lumenului unei artere proprii, de către un cheag de sînge (tromb, bulă de aer, de gaz, sau printr-un spasm vascular, prelungit). Semnele sînt caracteristice funcţiunii organului lezat. **I.** *miocardic* provoacă simptomele cele mai alarmante: dureri violente în regiunea inimii, cu iradiere către umărul şi braţul stîng, senzaţia morţii iminente, paloarea feţei, transpiraţii reci, puls mic, presiune arterială scăzută şi altele. În astfel de cazuri pentru bolnav este necesar repaus absolut şi intervenţia urgentă a medicului. (A.V.)

INFARCT MIOCARDIC v. TROMBOZĂ CORONARIANĂ

INFECŢIE, înmulţirea microbilor patogeni într-un organism, cu îmbolnăvirea organismului respectiv (**i.** *aparentă* sau boală infecţioasă) sau fără îmbolnăvirea lui (**i.** *inaparentă*). Pentru producerea infecţiei, microbii (provenind dintr-un izvor de **i.** reprezentat de omul sau animalul bolnav) prin intermediul unei căi de transmitere (contact direct, apă, alimente, insecte), pătrund în organism la nivelul unei porţi de intrare (cavitatea nazofaringiană, tubul digestiv, piele, mucoase, sînge). Pentru ca microbii să poată produce **i.** trebuie să fie foarte virulenţi (să posede o capacitate ridicată de înmulţire în ciuda imunităţii organismului) sau organismul să fie debilitat. Nu orice pătrundere a unui microb patogen în organism este deci urmată de **i.**

Scanned with OKEN Scanner

După natura microbilor, **i.** poate fi bacteriană (prin bacterii), micotică (prin ciuperci), rickettsiană (prin rickettsii), *virală* (prin virusuri filtrante). Combaterea **i.** se face prin stimularea imunității cu vaccinuri, administrare de seruri și medicamente cu acțiune antiinfecțioasă (în special sulfamide și antibiotice). (G.S.)

INFECȚIE FUNGICĂ v. MICOZĂ

INFESTARE, pătrunderea și înmulțirea în organism a paraziților animali, urmată de cele mai multe ori de apariția de boli. **I.** este un fenomen comun în regiunile temperate și deosebit de răspîndit în țările calde. Întrucît mulți paraziți necesită o gazdă intermediară înainte de a infesta organismul uman, care reprezintă gazda definitivă, de cele mai multe ori **i.** se face prin consumul alimentelor provenite de la anumite animale infestate sau prin intermediul insectelor. Există însă și posibilitatea de **i.** prin folosirea mîinilor murdare, vegetalelor insuficient spălate, care sînt purtătoarele ouălor de paraziți sau chiar de intrare directă a parazitului prin piele. Prevenirea **i.** se face printr-o igienă individuală și alimentară riguroasă. (G.S.)

INFILTRAT, aglomerarea de celule inflamatorii (leucocite, histiocite), în anumite țesuturi și organe, în cursul reacțiilor inflamatorii *(i. inflamator)* sau pătrunderea în alte organe a celulelor tumorale plecate dintr-un organ canceros *(i. tumoral)*. **I.** precoce pulmonar *(i. Assmann)* e modalitatea uzuală de debut a tuberculozei pulmonare sub forma unui **i.** rotund, unic, subclavicular, decelabil radiologic. **I.** Löffler: **i.** pulmonar de scurtă durată *(i. fugace)* concomitent unei eozinofilii sanguine (**i.** cu *eozinofile*), apărînd în cadrul unei alergii (paraziți, astm, tuberculoză tratată îndelungat cu anumite medicamente). **I.** pulmonar virotic: condesare pulmonară care apare în virozele pulmonare și poate persista cîtva timp după trecerea bolii. (G.S.)

INFIRMITATE, lipsa parțială sau totală a unui organ sau funcții (daltonismul, degete lipsă, un picior mai scurt ca altul, etc.); individul este altfel sănătos, dar **i.** îi cauzează o stare de inferioritate psihică față de persoanele complet sănătoase. Uneori infirmul este egoist și se consideră persecutat. (E.P.)

INFLAMAȚIE, proces patologic determinat de leziunile produse în organism în urma acțiunii a diverși factori (fizici, chimici, biologici) și de reacția organismului față de aceștia. **I.** este determinată de alterarea produsă de acțiunea factorilor inflamatori, care, în funcție de natura acestor factori, poate merge de la leziuni degenerative mai mult sau mai puțin grave pînă la necroză. Reacția organismului tinde să repare alterarea și să elimine în

Scanned with OKEN Scanner

unele cazuri (infecție microbiană) factorul inflamator. În primă instanță, această reacție (reacție inflamatorie) se traduce prin exudație (ieșirea sîngelui în afara vaselor) datorită unor fenomene ca hiperemia,. diapedeza (traversarea peretelui vascular de către leucocite și hematii) și edemul. Exsudația are rolul să îndepărteze țesuturile distruse și să combată, prin leucocite și anticorpi, infecția microbiană. Ea este urmată de proliferare, adică de înmulțirea histiocitelor (celule cu capacitate de mobilizare și fagocitoză din țesutul conjunctiv) și celulelor conjunctive, al căror rol este să combată în continuare infecția și să repare țesuturile lezate. După evoluția ei, **i.** este *acută* (cînd predomină procesele exudative care produc o simptomatologie foarte exprimată, dar de scurtă durată), *subacută* și *cronică* (cînd predomină proliferarea celulară). **I.** *acută* se caracterizează prin roșeață (hiperemie și edem), la care se adaugă impotența funcțională a organului inflamat. Aceste semne au fost recunoscute încă din antichitate de Celsus (semnele celsiene ale **i.**): rubor, dolor, calor, tumor et functio laesa). În **i.** *subacută* sau *cronică* aceste semne sînt mai atenuate. După modificările care predomină, **i.** se clasifică în *alterativă*, *exsudativă* și *proliferativă*. După natura exsudatului, **i.** *exsudativă* poate fi seroasă, serofibrinoasă, fibrinoasă, hemoragică, purulentă, gangrenoasă și catarală (cînd exsudatul se amestecă cu mucus). Unele **i.** în special cele cronice, evoluează cu formarea de granuloame (**i.** granulomatoasă, granulomatoze). De multe ori caracterul microscopic al acestor granuloame este specific microbului care a produs boala: **i.** specifică. Așa sînt tuberculoza, sifilisul, lepra, morva, actinomicoza, rinoscleromul etc.). Leziunile produse în cadrul **i.** se vindecă prin revenirea la aspectul anterior, dacă **i.** a fost ușoară și de scurtă durată (restitutio ad integrum) sau prin înlocuirea țesuturilor distruse cu țesut conjunctiv provenit din transformarea infiltratului inflamator (fibroză, scleroză). (G.S.)

INFLUENȚĂ v. GRIPĂ

INFORMAȚIE GENETICĂ, determinarea caracterelor ereditare prin genele nucleare, al căror element activ este ADN, care poartă informația privind sinteza macromoleculelor proteice și este codificată biochimic în moleculele acizilor nucleici. Codificarea biochimică se realizează prin unirea într-o anumită secvență a 4 tipuri de nucleotide formate la rîndul lor din 4 dintre bazele azotate cunoscute sub numele de: adenină — A, guanină — G, timină — T, citozină — C, uracil — U. Pentru a se putea sintetiza cei 20 de aminoacizi care intră în structura primară a proteinelor sînt necesare combinații de 3 nucleotide: $4^3 = 64$ (ceea ce

Scanned with OKEN Scanner

este mai mult decît 20). În celulele mamiferelor se găsesc aproximativ 500.000 molecule de ADN, fiecare moleculă fiind formată din cel puțin 10^4 perechi de nucleotide, ceea ce înseamnă practic nenumărate posibilități de variație a secvenței celor 4 tipuri de nucleotide. Codul ADN e transmis prin ARN citoplasmei, unde are loc sinteza proteinelor proprii și specifice. Ca urmare a acestui proces dintr-o celulă ou de pisică, nu poate ieși decît un organism de pisică. (V. ACIZI NUCLEICI). (G.F.)

INFUZIE, cxtract de principii active dintr-o plantă (mușețel) pe care se toarnă apă fierbinte și se lasă în contact 10—30 minute — pentru flori și frunze; 2 ore pentru rădăcini sau ramuri; fiertul plantei sau florilor duce la distrugerea principiilor active. (E.P.)

INHALAȚIE, inspirarea unor vapori de apă cu esențe ce se evaporează în timpul fierberii din anumite plante (frunze de eucalipt, flori de tei) sau de preparate medicale pe care le introducem în apa ce fierbe (inhalant); acționează asupra căilor respiratorii, ușurînd expectorația și calmînd mucoasele căilor respiratorii; se face cu inhalatoare speciale sau prin aplicarea unui cornet de hîrtie (din jurnal) deasupra vasului în care fierbe apa și se pune planta sau medicamentul respectiv; se folosește în bronșite, laringite, traheite, în astm, emfizem. (E.P.)

INHIBIȚIE, proces nervos fundamental, contrarul stării de excitație, în care procesele nervoase sînt frînate temporar și reversibil, fără alterarea structurii în care se produc. **I.** apare într-o strînsă unitate cu excitația. Focarele de excitație în sistemul nervos central sînt înconjurate de zone de **i.** invers, sub raportul unei interacțiuni dinamice. Se disting două mari categorii ale **i.**: **i.** *internă* sau *condiționată,* formă dobîndită în mod reflex condiționat; și **i.** *externă necondiționată,* adică înnăscută. Pentru prima formă putem aminti de ex. uitarea evenimentelor trecute (**i.** de stingere) sau capacitatea omului de a distinge nuanțele între fenomenele foarte asemănătoare (**i.** de diferențiere). Pentru **i.** necondiționată exemplul cel mai elocvent este **i.** de protecție (somnul). **I.** este o stare activă a celulei în care predomină procese de anabolism, adică de refacere a unor structuri (substanțe) afectate în cursul excitației. În **i.** celula (sau centrul nervos) „privește spre ea însăși, în excitație privește spre exterior". (Z.K. + E.P.)

INIMĂ (CORD), organul central al aparatului circulator. Este așezată în cavitatea toracică între plămîni, în spațiul numit mediastin. Are forma unui con întors cu vîrful în jos, partea apicală fiind aplecată spre stînga. Capa-

Scanned with OKEN Scanner

citatea **i.** variază între 50—70 cm^3 iar masa între 250—300 g. Exterior este învelită de două foiţe ale pericardului (foiţa viscerală şi parietală) între care se găseşte un lichid, care înlesneşte lunecarea celor două foiţe una peste alta. Foiţa exterioară joacă rol în suspensia **i.** în timp ce foiţa viscerală se lipeşte de stratul muscular al **i.** În structura **i.** distingem o ţesătură conjunctivă, peste care se găseşte pătura musculară, formată din fibre caracteristice muşchiului cardiac. Organul este divizat printr-un perete longitudinal în două părţi principale: partea dreaptă prin care trece sîngele venos şi partea stîngă, prin care circulă sîngele arterial. Fiecare din aceste părţi este divizată prin cîte un perete transversal în alte două camere numite atriu şi ventricul. Acestea comunică între ele prin cîte un orificiu atrioventricular. În atriul drept se varsă venele cavă superioară şi inferioară, care aduc sîngele din întregul corp, precum şi vena coronară, prin care circulă sîngele care irigă însăşi **i.** În atriul stîng se varsă patru vene pulmonare, prin care vine sîngele oxigenat din plămîni. Din ventriculul drept porneşte artera pulmonară, prin care sîngele venos este pompat în plămîni spre reîmprospătare cu oxigen, iar în ventriculul stîng îşi are originea artera aortă din care se ramifică toate arterele corpului aprovizionînd întregul organism cu sînge oxigenat. Circulaţia unidirecţională a sîngelui este asigurată de sistemul valvular: în orificiile atrioventriculare se găsesc valvulele tricuspide (între atriul drept şi ventriculul drept) şi valvulele bicuspide (în orificiul atrioventricular stîng). De asemenea, la baza arterelor ce se desprind din ventriculi se găseşte cîte o valvulă semilunară. Cuprins în masa musculaturii cardiace există un ţesut de tip embrionar numit ţesut nodal, care prin producerea impulsurilor ritmice asigură contracţiile automate ale **i.** Sistemul nervos vegetativ exercită efecte stimulatoare sau inhibitoare asupra activităţii cardiace, asigurînd astfel acomodarea activităţii inimii la cerinţele momentane ale organismului. Atriile şi ventriculele se contractă într-o succesiune bine determinată. Prima dată se contractă atriile presînd conţinutul lor prin orificiile atrioventriculare în ventriculi, care în acest moment se găsesc în stare relaxată numită diastolă. Umplerea ventriculelor este urmată de contracţia lor, ceea ce se numeşte sistolă ventriculară. Funcţionarea sistemului valvular depinde în mod exclusiv de diferenţele de presiune ale sîngelui aflat pe cele două părţi ale valvulelor. Astfel de exemplu, în prima fază a sistolei creşte doar presiunea, ceea ce va determina închiderea valvulelor tricuspide şi bicuspide pe de o parte, apoi deschiderea valvulelor semilunare pe

Scanned with OKEN Scanner

de altă parte. În momentul următor, conținutul de sînge al ventriculelor va fi presat în artera pulmonară, respectiv în artera aortă. Odată cu terminarea sistolei scade brusc presiunea ventriculară și ca urmare coloana de sînge aflată în vasele mari apăsînd asupra valvulelor semilunare le închide, împiedicînd astfel recurgerea sîngelui în i. Alături de reglajul nervos amintit mai sus, activitatea cardiacă poate fi influențată și de anumiți factori umorali dintre care amintim adrenalina și acetilcolina, de asemenea și bioxidul de carbon. Ritmul contracțiilor variază între 70—75 pe minut, la copii frecvența fiind mai mare. I. este un organ vital, încetarea activității ei determină momentul sfîrșitului vieții. (Z.K.)

INJECȚIE, procedeul prin care se introduce direct în sînge, în cavitățile corpului sau în țesuturi, anumite substanțe solvate sau în suspensie; i. se practică cu siringi (de sticlă, de plastic, de metal) la care se adaptează un ac de siringă potrivit ca mărime, locului și organului în care se face i.; prin i. un medicament introdus în sînge (intravenos) acționează imediat eficace etc.; sub piele (hipodermic, subcutanat) poate fi depozitată o cantitate de medicament care se absoarbe încet și continuu; în mușchii fesieri (intramuscular) se face i. cu soluțiile medicamentelor solvate; forma, locul și medicamentul injectat sînt la alegerea medicului. Formele de i. mai sînt: intraarteriale, intracardiace, subconjunctivale (la ochi), uretrale, rectale, vaginale, auriculare, epidurale, articulare, intrarahidiene etc. Un lucru însemnat este sterilizarea instrumentelor suficient timp pentru a omorî și virusurile cele mai rezistente (al hepatitei virale). (E.P.)

INOCULARE, procesul artificial de introducere a unui agent patogen (chiar substanță) într-un organism, fie sub piele (agenți patogeni atenuați ca în vaccinare), fie în sînge. I. se folosește în experiențele curente pe animale de laborator. (E.P.)

INSOLAȚIE, boală produsă de acțiunea razelor solare asupra corpului sau capului; după expunere îndelungată, starea este rea, caracterizată prin dureri de cap, grețuri, vărsături, temperatură ridicată, tahicardie, dispnee. Starea bolnavului se poate agrava, își poate pierde cunoștința și — fără ajutor — poate muri. La apariția primelor semne de i. persoana bolnavă să fie adusă la umbră, să i se pună comprese reci pe cap, să fie așezată în stare șezînd dacă fața este roșie-violacee, să fie culcată dacă fața este palidă, să frecăm corpul cu apă rece. Se interzice administrarea băuturilor alcoolice, sau cafea. Dacă starea lui se menține gravă, recurgem la ajutor medical. (V. HELIOTERAPIE). (A.V).

Scanned with OKEN Scanner

INSOMNIE, tulburare de somn caracterizată fie prin imposibilitatea de adormire, fie printr-o trezire după o scurtă şi insuficientă perioadă de somn (1—3 ore de la adormire). Nu există **i.** totală de zile sau săptămîni. **I.** poate avea o etiologie variată, ea fiind cauzată de durere, anxietate, tensiune, frică, fobie, sau de abuz de cafea, psihostimulatoare, alcool etc. **I.** se întîlneşte în nevroze, depresii, boli cardiovasculare, toxicomanii medicamentoase, ateroscleroză cerebrală, manie, tumori cerebrale etc. Tratamentul **i.** este complex, şi dependent de cauza care o generează. Din acest motiv este recomandabil să se consulte medicul şi să nu se apeleze la automedicaţie, ştiut fiind că majoritatea hipnoticelor produc dependenţă şi nu rezolvă de fapt **i.** (V. SOMNOLENŢĂ). (A.S.)

INSPIRAŢIE v. RESPIRAŢIE

INSTINCT, însuşire înnăscută care determină un comportament caracteristic şi îndreptat spre realizarea unei cerinţe biologice esenţiale. Cele mai de seamă trăsături ce definesc **i.** sînt: desfăşurarea periodică şi repetativă, avînd un scop şi un conţinut bine delimitat. Contextul social poate contribui în largă măsură la transformarea şi dezvoltarea **i.** Cele mai cunoscute **i.** sînt: alimentar, de apărare, de reproducere, matern. (A.S.)

INSUFICIENŢĂ, incapacitatea unor organe, aparate sau sisteme de a-şi îndeplini în mod normal funcţia, ceea ce duce la apariţia diferitelor tulburări sau boli. **I.** *cardiacă (cardiocirculatorie),* stare patologică în care inima nu mai poate face faţă necesităţilor de sînge ale organismului nici cînd acesta este în repaus. Este urmarea slăbirii miocardului, datorită unor procese degenerative sau inflamatorii (miocardite), existenţei unor leziuni ale valvulelor care închid orificiile atrioventriculare sau arteriale (insuficienţe sau stenoze) sau rezistenţei crescute a sîngelui din artere (hipertensiune arterială) sau la pătrunderea acestuia în ţesuturi (scleroză pulmonară, scleroză renală). Se însoţeşte de dilatarea cavităţilor cardiace. La început poate fi insuficientă numai partea stîngă (**i.** *stîngă*) caracterizată prin dispnee, astm cardiac sau edem pulmonar, sau cea dreaptă (**i.** *dreaptă*) caracterizată prin edem, cianoză şi congestie hepatică. Combinarea ambelor componente, aşa cum se întîmplă la sfîrşitul bolii, constituie **i.** *globală.* **I.** evoluează lent (**i.** *cronică*) dar se pot suprapune accidente acute cum este edemul pulmonar (**i.** *acută*). Tratamentul constă în administrarea medicamentelor care întăresc forţa de contracţie a inimii sau cardiotonice (digitală, strofantină). În accidentele acute se execută emisie de sînge, injecţii de morfină

Scanned with OKEN Scanner

și apoi cardiotonice. **I.** este o cauză frecventă de deces. **I.** *circulatorie (colaps)*: insuficiența circulației sanguine, datorită vaselor care au suferit o dilatare generală, în urma căreia sîngele stagnează în capilare și vene sau pierderii unei cantități importante de sînge. În afară de hemoragiile mari, apare după traumatisme și intervenții chirurgicale (stare de șoc), în intoxicații și boli infecțioase grave, reacții alergice sau tulburări de circulație (infarct în special de miocard sau pulmonar, embolii pulmonare). Se tratează prin medicamente care combat vasodilatația, asociate, după nevoie, cu transfuzii de sînge și plasmă și combaterea cauzei care a provocat insuficiența. **I.** *renală*, incapacitatea rinichiului de a epura organismul de substanțele inutile sau toxice care în mod normal se elimină prin urină. Apare în nefrite acute și cronice, scleroze renale și mai rar în unele cazuri de obstrucție completă și prelungită a căilor urinare. Semnele clinice ale **i.** sînt nervoase (somnolență, convulsii) și digestive (vărsături, diaree), exprimînd acumularea de substanțe toxice, a căror indicație o constituie creșterea azotului sau ureei sanguine (azotemie, uremie). În ultimul timp s-au obținut succese în tratarea **i.** prin rinichi artificial sau transplant de rinichi. **I.** *respiratorie*, oxigenarea insuficientă a sîngelui, datorită diminuării importante a plămînului respirabil (pneumonii, bronhopneumonii, pleurezii, scleroze pulmonare, emfizem, deformații ale cutiei toracice), paraliziei mușchilor respiratorii sau a centrului respirator din bulb (poliomelită, encefalite). De cele mai multe ori se combină cu insuficiența cardiacă (insuficiență cardiorespiratorie). Se tratează prin stimulente ale centrului respirator (lobelină, CO_2), administrarea de oxigen, plămîn artificial, pe lîngă tratamentul cauzelor care au dus la apariția **i.** **I.** *funcționale* prezintă unele organe în urma unor afecțiuni sau leziuni: **i.** *mitrală* (insuficiența de închidere a valvulelor sigmoide de la baza aortei), **i.** *tiroidiană* (tiroxina nu se varsă în sînge ci în veziculele glandei); **i.** *renală* etc. Toate **i.** dau tulburări funcționale (în circulație, în metabolism, excreție etc.). (E.P. + G.S.)

INSULELE LUI LANGERHANS, formațiuni celulare, dispuse în cordoane anastomozate, în ochiurile cărora se găsește o foarte bogată rețea de capilare, care în secțiunile istologice ale pancreasului apar ca niște „insule" printre acinii glandelor cu secreție externă. În ele se disting 2 feluri de celule: α și β (în afară de aceste celule unii autori disting și celule avînd granulații A, B, C, alții D, E etc.). Produsul principal de secreție a lor este *insulina*, secretată de către celulele β, avînd rol covîrșitor în metabolismul glucidic (v. *diabet*). Celulele α secretă

un alt hormon, numit *glucagon*, antagonistul insulinei şi un hormon lipotrop, numit *lipocaic*, avînd rol în arderea grăsimilor. În **i. lui L** s-au mai izolat kalikreina şi vagotonina, cunoscute prin acţiunea lor asupra aparatului cardio-vascular (hipotensoare şi reglatoare ale sistemului neurovegetativ). (V. PANCREAS). (A.V.)

INSULINĂ, hormon proteic, secretat de celulele β (beta) ale insulelor Langerhans din pancreas, solubil în acizi şi baze diluate, precum şi în alcool etilic (de 90%) insolubil în slovenţii organici obişnuiţi. **I.** este cel mai important regulator al glicemiei sanguine (avînd acţiune hipoglicemiantă); stimulează utilizarea glucozei de către celule. Conţinutul în **i.** al pancreasului variază cu vîrsta. Secreţia scăzută de **i.** (hipoinsulinemia) se manifestă prin simptome diabetogene: hiperglicemie, cetonurie, glicozurie etc. S-a reuşit sinteza **i.** în laborator. **I.** se utilizează pentru combaterea diabetului (injecţii), precum şi în cercetări de laborator. Pusă în evidenţă în 1916 de românul N. Paulescu, a fost separată din pancreas, în 1922, de americanii Bert şi Banting (pentru care au primit premiul Nobel). (G.F.)

INTELIGENŢĂ, cea mai superioară formă a proceselor cognitive cu ajutorul cărora se ierarhizează şi se foloseşte întregul bagaj noţional al persoanei. Trăsături: lărgimea, adîncimea, înălţimea, plasticitatea şi independenţa, alături de rapiditate şi consecvenţă fac parte din amprenta specifică a fiecărui individ. Tulburări ale **i.** oligofrenia (nedezvoltarea) şi demenţa (degradarea). (A.S.)

INTERCONVERSIUNE METABOLICĂ, fenomenul prin care organismul poate transforma: *proteinele* în grăsimi sau glucide; *grăsimile* în proteine sau glucide; *glucidele* în proteine sau grăsimi. Aceste transformări sînt posibile din cauză că în degradarea tuturor acestor principii alimentare, se ajunge pentru fiecare la *acidul piruvic*, de la care apoi se pot reface oricare din principiile alimentare. (E.P.)

INTERSEXUALITATE v. HERMAFRODITISM.

INTERSTIŢIAL, spaţiu liber (virtual) sau plin cu substanţă de legătură între celulele unui ţesut. (G.F.)

INTESTIN, partea tubului digestiv ce se întinde de la pilor la anus. **I.** *subţire* este continuarea stomacului, avînd 5—6 m lungime. Se compune succesiv din duoden, jejun şi ileon. *Duodenul* urmează după pilorul stomacului, are forma unei potcoave. În prima parte, numită bulbul duodenal, chimusul gastric, acid, excită pereţii, provocînd secreţia unei enzime (secretină) care, fiind resorbită pe calea sanguină, stimulează secreţia exocrină a pancreasului, trecerea ei prin

Scanned with OKEN Scanner

canalul pancreatic excretor, în bulb; totodată și excreția bilei, din vezica biliară, care prin canalul coledoc ajunge la fel în bulb. Chimusul astfel amestecat cu secrețiile pancreatice și hepatice, trece mai departe în *jejun* în care se continuă procesul de digestie, ajutat și de secrețiile intestinale. Glandele lui Lieberkühn, ale **i.** *subțire*, circa 1000 pe cm^2, secretă erepsină și amilază, care, împreună cu tripsina și lipaza, secrții ale pancreasului digeră alimentele (chimusul alimentar), descompunîndu-le pînă la aminoacizi pentru proteine, glucoză pentru glucide și acizi grași cu glicerină pentru grăsimi. Aceste substanțe, numite principii alimentare, vor fi absorbite de **i.** Pentru ușurarea absorbției, suprafața mucoasei **i.** este prevăzută de pliuri și vilozități, în număr de 1000—4000 pe cm. pătrat avînd forma unor degete de mănușă minuscule. O vilozitate este acoperită de un singur strat de celule epiteliale, în interiorul ei fiind vase capilare sanguine și limfatice. Grație unor fibre musculare, aflate în ea (numită mușchiul lui Brücke) vilozitățile se pot contracta, ca o pară de cauciuc, golindu-și conținutul lor absorbit din **i.** în venele centrale, care transportă mai departe, către ficat, principiile alimentare, rezultate din digestia intestinală. Acizii grași se combină cu sărurile biliare, formînd săpunuri, solubile în apă, care pot trece și ele, împreună cu glicerina, prin epiteliul vilozităților, unde se unesc din nou formînd grăsime, care va fi transportată prin vasele limfatice. **I.** *subțire* se continuă cu **i.** *gros* numit și colon, format din următoarele porțiuni: cec, colonul ascendent, transvers, descendent, sigmoidian, rectul și anusul avînd o lungime totală de 1,25 m. La locul de unire al **i.** *subțire* cu **i.** *gros* (cecul) se găsește o clapă valvula ileocecală a lui Bauhin. Cecul are o mică formație, rudimentară, cît un deget de mănușă, numit apendice. **I.** *gros* nu are nici pliuri, nici vilozități, mucoasa lui conține însă și ea glandele lui Lieberkühn. În **i.** *gros* are loc digestia complementară a celulozei și a țesutului conjunctiv, care se face în primul rînd grație florei bacteriene; are loc cu precădere absorbția lichidelor, ceea ce duce la formarea în această porțiune a unui conținut mai solid — materiile fecale. Bolile inflamatorii ale **i.** *subțire* se numesc enterite, acute sau cronice. În producerea lor primul loc îl ocupă infecțiile, care pătrund de cele mai multe ori odată cu alimentația; au un rol și intoxicațiile cu compuși alimentari care putrezesc în intestinul gros. Tratamentul enteritelor în formele acute constă în purgative, pentru a elimina din intestin produsele alimentare alterate și germenii, care au provocat boala. Urmează administrarea dezinfectantelor și regim hidric. Enteri-

Scanned with OKEN Scanner

tele cronice se tratează cu regim, ape minerale și căldură aplicată pe abdomen. Enteritele cauzate de agenți patogeni specifici (tific, dizenteric, holeric, etc.) se tratează după punerea diagnosticului de către medicul specialist. Inflamațiile **i.** *gros* se numesc *colite*. Etiologia lor este variată, cauza foarte frecventă este dizenteria. Aspectul clinic al colitei seamănă mult cu a enteritei, de cele mai multe ori acestea două fiind asociate (enterocolită). Tratamentul lor aparține medicului. Inflamația apendicelui se numește *apendicită*, care, în faza ei acută, este caracterizată prin dureri violente în etajul inferior drept al abdomenului, frisoane, febră, vărsături și o stare generală profund alterată. Necesită examen medical de urgență și intervenție chirurgicală. Între inflamațiile cronice ale **i.** pe lîngă cele banale, trebuie să amintim în primul rînd cea tuberculoasă. Cancerul intestinal este o afecțiune rară, se localizează, de obicei, la nivelul colonului. Ocluzia intestinală — ileus, poate proveni din tumori, calculi biliari, mase fecale — sau prin strangulare, în caz de bride peritoneale, hernii, sau invaginația unei porțiuni în alta. Tratamentul ocluziei este chirurgical. Viermii intestinali se recunosc prin examenul de laborator al materiilor fecale, se tratează prin medicamente vermifuge. (V. DIGESTIE). (A.V.)

INTOLERANȚĂ, incapacitatea organismului de a suporta anumite substanțe tolerate de majoritatea oamenilor. Se manifestă prin tulburări variate (greață, vărsături, diaree, febră, erupții cutanate, uneori stare gravă de șoc). Există **i.** la unele substanțe pe care organismul nu le poate metaboliza datorită lipsei congenitale a unei enzime (**i.** la fructoză, la gluten). Alteori este vorba de anumite medicamente față de care organismul s-a sensibilizat în anumite condiții (**i.** medicamentoasă). (V. ALERGIE). (G.S.)

INTOXICAȚIE MEDICAMENTOASĂ, îmbolnăvirea organismului cauzată de medicamente luate în cantitate mai mare decît cea prescrisă de medic, Deseori **i.m.** se întîmplă *accidental:* copiii mici, lăsați singuri în casă, găsind medicamentele părinților, din curiozitate, le consumă. **I.m.** se face și din *greșeală* prin folosirea unor medicamente necunoscute. **I.m.** în scop de sinucidere se face de cele mai multe ori cu barbiturice. În cazul unei **i.m.** suspecte primul lucru este chemarea medicului, care să stabilească tratamentul. Pînă la sosirea medicului resturile de medicamente găsite se păstrează și se arată medicului. Bolnavul cu **i.m.** să primească cît mai curînd prim-ajutor adecvat, de la caz la caz. Important, în primul rînd, este prevenirea ei prin păstrarea și închiderea medicamentelor în loc sigur și greu accesibil astfel

Scanned with OKEN Scanner

ca să nu fie folosite de persoane străine sau copii. Totodată se recomandă a nu se folosi medicamente necunoscute, învechite sau primite de la persoane incompetente (vecini, prieteni etc.). (A.V.+A.S.)

INVAGINAȚIE, îndoirea spre interior a unei membrane celulare sau a unui epiteliu (stratul de celule ale blastulei se invaginează dînd gastrula, care are deja un ectoderm și un endoderm). (E.P.)

INVERSIUNE SEXUALĂ v. HOMOSEXUALITATE

INVOLUȚIE, modificarea regresivă a unui țesut, organ sau organism; timusul intră în **i.** normală atunci cînd apar organele sexuale și hormonii acestora. (E.P.)

ION, particulă (atom, moleculă, radical) încărcată electric. Anionii (**i.** negativi) au exces de sarcini negative (electroni) iar cationii (**i.** *pozitivi*) au exces de sarcini pozitive (protoni). După numărul sarcinilor electrice **i.** pot fi: monovalenți, bivalenți etc. După dimensiuni **i.** pot fi: mici, cu diametrul pînă la $1/10^8$ cm, mijlocii cu diametrul pînă la $1/10^5$ cm și mari cu diametrul peste $1/10^4$ cm. **I.** *complex*, format din unirea unui cation sau a unui anion cu molecule nedisociabile mai ales proteine. **I.** au acțiuni specifice asupra unor fenomene din organism (permeabilitate, excitabilitate etc.). Cunoașterea lor cantitativă face parte din analiza medicală (ionogramă); În organism este importantă nu numai concentrația **i.** ci și raporturile dintre ei. (G.F.)

IONIZARE, proces de formare a ionilor într-un mediu prin acțiunea unei anumite cantități de energie; pierderea sau cîștigarea de electroni prin ciocnirea atomilor cu electroni, fotoni sau particule grele sau prin ciocnirile neelastice de ordinul doi. **I.** are loc practic prin: simpla dizolvare într-un dizolvant ionizant, în timpul descărcărilor electrice, la iradiere cu ultraviolete, cu radiații roentgen sau radioactive. În medicină se aplică ionoterapia: microionii negativi au acțiune favorabilă asupra organismului. (G.F.)

IONOFOREZĂ, metoda prin care se administrează în organism anumite medicamente cu ajutorul unui curent galvanic, pe baza principiului că particulele în cîmp electric pot să migreze în funcția sarcinilor lor fie către anod (dacă sînt încărcate negativ) fie în direcția catodului. Practic se procedează în felul următor: un tifon imbibat cu medicamentul respectiv se aplică pe suprafața corporală bolnavă și după caracterul de anion sau cation al medicamentului aici se leagă polul pozitiv sau negativ al sursei. Celălalt pol se leagă de o parte oarecare a corpului. Astfel se pot introduce anumite medicamente în organism. Metoda se folosește pentru administrarea novocainei,

Scanned with OKEN Scanner

histaminei, acidului salicilic, a diferiților ioni minerali etc., în bolile reumatice, în tulburări circulatorii, obstetrice etc. (Z.K.)

IPOHONDRIE v. HIPOCONDRIE

IRADIERE, proces de direcționare a unui flux energetic pe o suprafață oarecare în scop terapeutic, diagnostic etc. În medicină se utilizează iradierea cu ultraviolete, infraroșii, raze X, radiații gamma etc. **I.** = împrăștierea pe scoarța emisferelor cerebrale a proceselor de excitație sau inhibiție.; **i.** cu raze X a dus la mutații experimentale și provocate; **i.** este o metodă clinică și genetică. (G.F.)

IREVERSIBILITATE, legea de bază a evoluției; proprietatea unui fenomen natural de a se produce într-un singur sens; un organ care regresează prin nefuncționare, nu mai poate reveni la ceea ce a fost ci se poate transforma într-un nou organ adaptat unor noi condițiuni; **i.** sînt și unele procese ale vieții (bătrînețea nu se poate întoarce la tinerețe). (E.P.)

IRIGATOR, aparat folosit pentru spălătură vaginală sau rectală. Sînt cunoscute două feluri de **i.**: unul constă dintr-un rezervor pentru lichid, avînd $1\,^1/_2$—2 litri capacitate, o canulă pentru introducere în vagin și un tub de cauciuc ce leagă canula cu rezervorul. A doua variantă este un balon de cauciuc, cu 1/2 litri capacitate, de care este fixată o canulă vaginală. Primul **i.** este mai igienic, deoarece canula poate fi demontată și sterilizată înainte de întrebuințare. Femeia sănătoasă nu are nevoie de spălături vaginale. Prin spălături vaginale frecvente putem îndepărta și nimici flora bacteriană fiziologică a vaginului (bacilii acidului lactic, organe de „salubritate" a vaginului). În cazul leucoreei, medicul va prescrie spălăturile vaginale și lichidul cu care se vor face. (V. CLISMĂ) (A.V.)

IRITABILITATE, tulburare psihică manifestată prin imposibilitatea de a se menține calm și a se comporta liniștit și adecvat. Iritabilul este într-o continuă alertă, face o serie de gesturi și acte repezite, nu suportă nici un fel de critică, se ceartă mult, este zgomotos și dezagreabil. Această tulburare se observă mai ales în neuroză, psihopatii și toxicomanii (A.S.)

ISCHEMIE, suferința provocată de insuficiența circulației cu sînge a unui organ sau unui țesut. Se cunoaște o **i.** cardiacă, cerebrală etc. Cauzele ei sînt multiple, toate se reduc însă la îngustarea sau închiderea lumenului arterei, care face irigația organului sau țesutului respectiv: ateroscleroza, embolia, tromboza sau un simplu spasm al peretelui vascular, provocat de tulburări neuro-endocrine. **I.** poate rămîne staționară

Scanned with OKEN Scanner

multă vreme, sau chiar ameliora prin tratament medical, mai cu seamă în formele funcționale. **I.** poate evolua spre infarct, necroză, avînd consecințe grave, după localizarea și extinderea ei. (A.V.)

ISTERIE, formă de nevroză caracterizată printr-o amplă simptomatologie cu evoluție paroxistică și un fond psihic particular. Simptomele paroxistice apar în strînsă legătură cu traume psihice, cu conflicte sau cu alți factori psihosocialii nefavorabili. Aceste stări paroxistice pot imita o criză de epilepsie, o paralizie a unui membru sau se pot manifesta sub formă de crize viscerale, vegetative etc. Redresarea completă a bolnavului cît și lipsa unor semne obiective la examinare le diferențiază de alte boli. Fondul mintal al unui isteric se caracterizează prin egocentrism, labilitate psiho-afectivă, teatralism, orgoliu, imaturitate, autorăsfăț. Tratamentul **i.** este recomandabil de făcut sub indicațiile unui psihiatru folosindu-se psihoterapia și medicamentele adecvate. (A.S.)

IVORIU v. DENTINĂ

IZMĂ (MENTĂ), plantă din familia labiatelor (*Mentha* cu mai multe specii), care conține mentol, un alcool aromatic cu acțiune antiseptică, antinevralgică și analgezică. Are acțiune anestezică locală, mărește secreția glandelor din cavitatea bucală și micșorează secreția nazală și gastrică. Frunzele de **i.** servesc la prepararea ceaiurilor antidiareice, antibronșitice, antiastmatice, gastrice, hepatice, etc. Sub formă de alifie mentolată (cu care se fac masaje) mentolul ameliorează durerile nevralgice (E.P. + G.F.)

IZODINAMIE, alimente care au o aceeași valoare energetică, chiar dacă valoarea lor ponderală nu este aceeași; 100 gr zahăr eliberează prin oxidare 420 de calorii, pe cînd 100 g grăsimi eliberează 900 cal; știind valoarea energetică a fiecărui tip de alimente în calorii se pot înlocui unele cu altele, izodinamice. De valoarea lor energetică trebuie să se țină seama în rațiile alimentare. (E.P.)

IZOTOPI, atomi cu același număr de ordine în tabelul lui Mendeleev (deci același număr de protoni și de electroni), dar care diferă prin greutatea lor atomică (deci cu număr diferit de neutroni). Astăzi se cunosc peste 300 de **i.** stabili și peste 100 de **i.** *instabili* (radioactivi), radioizotopi. Majoritatea elementelor au doi sau mai mulți **i.,** a căror proporție variază în substanțele în

Scanned with OKEN Scanner

care se găsesc. De ex.: hidrogenul: $\frac{1}{1}H$ = hidrogen ușor; $\frac{2}{1}H$ =hidrogen greu *(deuteriu)*; $\frac{3}{1}H$ = hidrogen foarte greu *(tritiu)*; Carbonul: $\frac{10}{6}C$; $\frac{11}{6}C$; $\frac{12}{6}C$; $\frac{13}{6}C$; **I. radioactivi sînt naturali** și artificiali. Și unii și alții se utilizează în cercetări fizice, chimice, medicale etc. Datorită posibilității de a fi detectate în concentrații foarte mici, cu aparate adecvate, se utilizează în biochimie și medicină pentru explorări morfologice și funcționale ca de ex.: evidențierea tumorilor, scintigrafii, investigații de metabolism intermediar etc.(G.F.)

Î

ÎMBĂLSĂMARE, metodă de conservare a cadavrelor prin impregnarea lor cu substanțe conservante (care se opun putrefacției microbiene). În trecut se utilizau diferite amestecuri conservante bine mirositoare. Astăzi se utiliează injectarea în vasele sanguine a formolului. (G.S.)

ÎMBĂTRÎNIRE, (SENESCENȚĂ) epocă terminală a vieții omului, proces biologic inevitabil, a cărui apariție, progresie și intensitate este în funcție de mulți factori, interni și externi. Longevitatea depinde în primul rînd de factori ereditari, familiali, rasiali, însă într-o măsură nu mai mică și de factori externi, de ocupație, alimentație, toxiinfecții, traume fizice și psihice. S-au făcut multe teorii pentru explicarea procesului de **î.** unele insistă asupra leziunilor organice sau ale diferitelor sisteme, altele pledează pentru procese biochimice sau chiar moleculare. În tot cazul, organismul omului bătrîn trece printr-un proces de uzură, degradare lentă; în el se pot regăsi o serie de procese involutive, atrofice, degenerative, ale căror apariție în timp și grad de intensitate este foarte variabilă și inegală. Nu este departe de adevăr presupunerea, că starea aparatului cardio-vascular, funcțiunea sistemului neuroendocrin sînt suporterii principali al **î.** Durata medie de viață a oamenilor în anul 1900 a fost de 36 de ani, în anul 1964 — 64 ani, azi în jurul a 70 ani și se poate aștepta la o prelungire lentă, progresivă. Procentajul bătrînilor crește de asemenea, între anii 1900—1960 cu vreo 2—3 %, iar azi a ajuns la 16—17% din totalul populației, în țările dezvoltate. Aceste cifre ne atrag atenția asupra importanței studiului **î.** Omul bătrîn trebuie să suporte — indiferent de starea lui materială, două sarcini, **î.** și singurătatea. Aceasta din urmă are mai multe cauze: bătrînul se simte adesea fără rost (de prisos) pentru că și-a

Scanned with OKEN Scanner

pierdut locul de muncă, este pensionar, a rămas adesea singur, copiii săi au devenit adulți, independenți, l-au părăsit; tovarășul său de viață a murit. A dispărut deci din jurul său acest microcosmos, în care a ocupat odată loc central. Singurătatea va produce mai curînd sau mai tîrziu traume (probleme) somatopsihice. Omul nu moare de bătrînețe, fapt dovedit prin necropsii, ci de boli, care au evoluat în el — poate lungă vreme latent — sau de boli curente, la care nu a putut rezista organismul degradat, prin uzura organelor sau sistemelor de apărare. Vîrsta biologică poate să difere mult de cea cronologică, după gradul de conservare a organismului. Problema **î.** este deci în mare parte profilactică, asigurarea condițiilor optime de dezvoltare și de viață. Odată ce omul a ajuns la **î.** urmează măsurile igieno-sociale, adaptate la caz, pentru asigurarea longevității sănătoase, lipsite de griji materiale și morale. Știința, care se ocupă de studiul problemelor biologice, medicale și sociale ale **î.** se numește gerontologie, iar știința destinată studiului evoluției particulare a bolilor bătrîneții și cu combaterea lor, este geriatria (A.V.)

ÎMPACHETARE, hidroterapie, întrebuințată pentru tratamentul diferitelor boli acute (pneumonie, febră tifoidă, și alte boli febrile) sau cronice (diferitele forme ale reumatismului). **Î.** poate fi simplă cu apă comună sau minerală, rece sau caldă, după prescripții. **Î.** cu nămol se indică în anumite cazuri (V. PRIȘNIȚI) (A.V.)

ÎMPIEDICAREA FECUNDAȚIEI, orice metodă, utilizată pentru prevenirea sarcinii nedorite; trebuie să îndeplinească următoarele condiții: să nu fie dăunătoare sănătății; să fie simplă, ieftină, de încredere; să nu deranjeze armonia vieții sexuale; dacă totuși se întîmplă să intervină sarcina, să nu aibă repercusiuni asupra germenului. Metodele cunoscute: 1) *coitul întrerupt,* nu este sigur, deoarece sperma bărbatului se poate elimina și înainte de ejaculare (spermatoree). Are dezavantajul că uneori produce la bărbat tulburări neurotice și la femeie frigiditate; 2) *legea Ogino-Knaus,* evitarea contactului în perioada ovulației care în caz normal are loc între zilele 12—16 ale ciclului. Dezavantajul metodei este că ovulația poate avea loc — anormal — în oricare zi a ciclului menstrual; 3) *metode mecanice:* utilizarea prezervativelor, de către bărbat, sau a pesarului, de către femeie. Dimensiunile pesarului să fie stabilite de către medic, care să-i dea instrucțiuni necesare pentru folosire; 4) *metode chimice:* întrebuințarea unor globule vaginale, tablete, gelatină, etc. care după introducerea lor în vagin, distrug spermatozoizii sau împiedică pătrunderea lor în uter, prin substanțele chimice ce le conțin. Nu sînt absolut sigure; 5) *steriliza-*

rea femeii prin ligatura trompelor. Este o metodă chirurgicală permisă numai în cazul unei boli a femeii, care, agravîndu-se în cursul unei eventuale sarcini, ar pune în pericol viaţa ei; 6) *tablete hormonale anticoncepţionale*, care împiedică ovulaţia. Metoda este sigură, cu condiţia ca între ziua a 5-a şi a 25-a de ciclu trebuie luate continuu. La noi este interzisă folosirea lor. (A.V.)

ÎNCARCERARE, reţinerea conţinutului unei hernii în sacul herniar (hernie încarcerată) cu compresiunea acestui conţinut de către pereţii acestui sac cu pericol de necroză şi infecţie. Se rezolvă de obicei chirurgical. (V. HERNIE). (G.S.)

ÎNCĂRUNŢIRE, dispariţia pigmentului din stratul medular al firului de păr şi pătrunderea de aer în locul lui. Î. se produce pe baza unor factori ereditari şi hormonali. Este un caracter al bătrîneţii dar apariţia sa timpurie nu poate fi socotită fenomen patologic. (Z.K.)

ÎNCHEIETURĂ v. ARTICULAŢIE

ÎNGRĂŞARE v. OBEZITATE

ÎNGRIJIREA SUGARULUI. După naştere bontul ombilical trebuie îngrijit zilnic, timp de vreo 7 zile, pentru evitarea infecţiei (pansament steril). Alimentaţia începe prin punere la sîn la 12 ore după naştere. Înaintea primului supt şi între mese se administrează ceaiuri zaharoase 5—10%, de mai multe ori pe zi. În primele 10 zile de viaţă numărul meselor pe zi este de 7, cu respectarea pauzei de 6 ore noaptea. După alăptare se va controla cantitatea de lapte consumat, prin cîntărirea sugarului. Înainte de supt mamelonul mamei se şterge cu vată îmbibată în soluţie de acid boric 1%. Dacă sugarul nu poate suge, mulgem laptele din sînul mamei şi-l dăm sugarului cu biberon sau linguriţă avînd grijă să fie sterilizate. Hrana ideală pentru sugar este laptele de mamă; în unele cazuri se recurge la doică şi la alimentaţia artificială. Compunerea acestei alimentaţii o va prescrie medicul sau sora de ocrotire. Controlăm şi schimbăm scutecele sugarului de 3—4 ore. Îl spălăm cu apă călduţă, amestecată cu ceai de muşeţel, după care-l ştergem cu precauţie, aplicîndu-i pudră de copii în regiunile axilare, genitale. Scăldarea sugarului o facem — după posibilităţile mamei — regulat, zilnic la acelaşi timp. Apa de baie să aibă temperatura corpului 37°C, apoi odată cu creşterea sugarului o reducem pînă la 26°C. Temperatura camerei să fie de 23—24°C. Hainele sugarului să fie spălate şi călcate zilnic. La folosirea scutecelor sintetice să avem grijă ca pielea sa să nu se irite. De la început vom obişnui sugarul să doarmă noaptea. Baia de aer, sau în timp de vară, baia de soare, sînt indispen-

sabile pentru buna dezvoltare: la început 1—2 minute, pe urmă prelungim timpul. (A.V.)

ÎNȚEPĂTURĂ, perforarea pielii cu un ac, lanțetă, pentru a lua o probă de sînge. **Î.** provocate de insecte (țînțar, albină, viespe etc.; în acest caz **î.** sînt însoțite de lăsarea în rană a unor substanțe fie anticoagulante (pentru a putea lua sînge), fie a unor toxine (mijloc de apărare); ca urmare în jurul **î.** se formează o pată roșie și apare durere (ca o arsură), apoi se umflă și încep să producă mîncărimi; dacă se produc mai multe **î.** atunci individul (mai ales copiii) ajunge la o stare de intoxicare; se previn **î.** fie acoperind fața cu voaluri, fie întinzînd pe părțile expuse un lichid ce rezultă din macerația frunzelor de nuc, de tei; după **î.** nu e bine să se frece regiunea respectivă, ci să se umecteze cu soluție diluată de amoniac, au apă de colonie, oțet și să se aplice bandaje reci (dacă acul a rămas în **î.** trebuie scos cu o pensetă ca să nu producă infecții ulterioare). (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

L

LABILE, celulele care se reînnoiesc toată viața; epiteliile, stratul superficial al pielii, celulele organelor hematopoietice, ale glandelor sexuale etc. (E.P.)

LABIRINT, spațiul din osul temporal în care este adăpostită urechea internă: canalele semicirculare, utricula și sacula pentru **l.** *anterior* și melcul urechii pentru **l.** *posterior;* între osul propriu-zis și organele din **l.** (învelite într-o membrană proprie) există un lichid perilimfatic care apără organele (în interiorul cărora este un lichid endolimfatic). (V. URECHE). (E.P.)

LACRIMĂ, secreția glandei cu același nume care are ca obiectiv menținerea umidității corneei. (A.S.)

LAGOFTALMIE, tulburare ce constă în imposibilitatea închiderii fantei palpebrale, cauzată de paralizia mușchiului orbicular al pleoapei. **L.** este prezentă în paralizia facială periferică dar lipsește în paralizia facială centrală, fapt pentru care este considerată un semn de mare importanță în diagnosticul diferențial al celor două forme clinice de paralizie facială. Odată cu **l.** în paralizia facială periferică apare o încetinire a clipitului și o scădere a secreției lacrimale, ele avînd drept consecință apariția keratitei. (A. S.)

LAMBLIAZĂ (GIARDIOZĂ), boală parazitară, cauzată de prezența în intestin sau vezică biliară a parazitului microscopic, numit *lamblia (giardia)* intestinală. Infestația se face de la om la om, prin materiile fecale, care conțin chiste de parazit. Parazitul trăiește în intestinul subțire (duoden) de unde migrează în căile și vezica biliară. **L.** are o formă *intestinală*, caracterizată prin enterocolită, dispepsie de fermentație, iar forma *hepatică* produce inflamația vezicii biliare (colecistită, colan-

Scanned with OKEN Scanner

gită). Ambele forme pot da semne toxice, nervoase şi alergice. Punerea în evidenţă a l. se face prin examenul sucului duodenal (luat cu o sondă). L. este o boală frecventă la copii (20%); la adulţi (5—8%). Tratamentul l. (vindecare sigură) se face cu atebrină. (A.V.)

LANOLINĂ, produs extras din purificarea grăsimilor din seul de oaie (care nu rîncezeşte; poate fi amestecată bine cu apă 1/2), în care se adaugă esenţe mirositoare. L. constituie unul din cele mai bune unguente ale pielii feţei şi a mîinilor; în unele cazuri poate fi amestecată cu medicamente care prin frecare pot fi introduse în piele. (E.P.)

LAPAROTOMIE, deschiderea chirurgicală a cavităţii abdominale în scop explorator (**l.** ***exploratorie***) sau pentru efectuarea unei intervenţii. (G.S.)

LAPIS INFERNALIS (PIATRA IADULUI), azotat de argint: cristale rombice, lamelare, incolore şi translucide, caustice şi fără miros. În contact cu substanţele organice se înnegreşte prin reducerea sa la Ag. metalic. În medicină se utilizează pentru proprietăţile sale cauterizante sub formă de creioane sau soluţii de 0,025—0,1%. Se conservă ferit de lumină. (G.F.)

LAPTE, produs normal de secreţie a glandelor mamare. Conţine principiile nutritive în condiţii optime de sterilitate şi digestibilitate: proteine, glucide, lipide, sărurile şi substanţele imune. Compoziţia l. de mamă şi de vacă:

	Laptele de mamă:	*Laptele de vacă:*
proteine %	1,5	3,5
grăsimi %	4,0	3,0
zahăr %	7,0	4,5
săruri %	0,2	0,7
calorii 100 m/l:	70	65

Compoziţia şi cantitatea de proteine (aminoacizi) şi de grăsimi (acizi graşi) se deosebeşte la cele două feluri de lapte. Secreţia de l. imediat după naştere se numeşte colostru. După 3—4 zile apare secreţia propriu-zisă de l. Absoluta lipsă de secreţie este rară (agalactie), frecventă fiind însă secreţia diminuată. Pentru asigurarea producerii l. în cantitate normală, este de mare importanţă lactaţia regulată şi mulgerea sistematică a celui rămas în sîni. Este necesar să ne îngrijim de alimentaţia corespunzătoare a mamei, bogată în proteine, şi de realizarea condiţiunilor potrivite de mediu pentru actul sugerii. (A.V.)

LARGACTIL v. CLORPROMAZINĂ

LARINGE, partea superioară a traheei, care face legătura între gură şi nas pe de o parte, ce se deschide în faringe şi în aparatul respirator; organul fonaţiei. Este alcătuit dintr-un schelet cartilaginos format din: cartilajul cricoid, tiroid, epiglotă şi două arte-

noide; acestea sînt astfel dispuse încît delimitează un canal din trahee în faringe, care este închis de epiglotă în timpul deglutiției și în care se găsesc corzile vocale superioare și inferioare (cele care vibrează în vorbire); **l.** este căptușit cu un epiteliu cilindric, cu celule ciliate care bat în mod normal dinspre plămîni spre gură, antrenînd în spută particulele de praf sau altele intrate odată cu aerul respirator și fixate pe pereții mucoși ai căilor respiratorii; inervația **l.** este dată de nervii laringieni (superior și inferior) prin care se pot comanda o serie de mișcări ale **l.** Funcția **l.** este conducerea aerului în pulmoni și fonația; în aceasta din urmă vibrația corzilor vocale și ale spațiului aerian tubar din **l.**, faringe, gură și nas, jucînd un rol principal (v. *vorbire*). Orice boli ale **l.** se manifestă deci cu tulburări ale respirației și fonației. *Bolile* **l.** cele mai cunoscute sînt: inflamațiile, corpii străini, tulburările senzitive și motorii și tumorile laringiene, etc. (E.P.)

LARINGITĂ, inflamația acută sau cronică a **l.** ce, de obicei, nu este o boală independentă, ci este asociată cu bolile identice, ale căilor respiratorii. Inflamația *acută* a mucoasei laringiene este cauzată de infecții virotice și bacteriene și este favorizată de reacția de apărare scăzută a organismului, factori climaterici (umezeală, frig), infecții de vecinătate, de unde se propagă fie pe cale descendentă (rinosinuzite, faringite, etc.), fie pe cale ascendentă (infecții traheo-bronșice, pulmonare). Iritația locală prelungită (efort vocal, inflamații repetate sau prelungite, fumat excesiv, abuz de alcool, impurități atmosferice: praf, gaze, vapori toxici, deviații de sept etc.). Semnul caracteristic este răgușeala, care poate ajunge pînă la afonie completă. În **l.** acute răgușeala poate fi însoțită de dureri de gît, senzație de arsură și uscăciune, tuse, stare febrilă etc. Pe lîngă această formă ușoară există și forme acute deosebit de grave: astfel, la copii, se întîlnește **l.** subglotică sau pseudocrup-ul, **l.** striduloasă, la care cele mai cunoscute semne sînt simptomele de obstrucție laringiană, care determină fenomene de sufocare. În alte cazuri **l.** acută apare ca o manifestare a bolilor infecțioase. Deosebit de grav este crupul difteric, care prin falsele membrane ce se formează sau se adună la nivelul glotei produc fenomene dramatice de sufocare. În toate cazurile cînd apar fenomene de sufocare, este absolut necesară observația permanentă a bolnavului de către medicul specialist ORL, căci uneori numai o intervenție de urgență îi poate salva viața. Alte boli infecțioase care pot fi însoțite de **l.** sînt: febra tifoidă, scarlatina, rujeola, gripa, tusea convulsivă, etc. În toate cazurile de **l.** este recomandabilă respectarea tratamentului recomandat de medicul specialist ORL: evitarea eforturilor vocale, a frigului, gargară și inhalație călduță

Scanned with OKEN Scanner

cu ceai de mușeţel etc. **L.** *cronică* are o evoluţie prelungită, dar în cazurile ușoare este săracă în simptoame generale. De obicei, primul simptom este apariţia răgușelii, însoţită eventual de o senzaţie de jenă şi tuse. Formele grave de **l.** *cronice* specifice, sînt: TBC laringean, sifilisul laringean, scleromul, laringita ozenatoasă etc., care pot cauza complicaţii severe cu urmări definitive (pericondrită, necroză, cicatrizări, stenoze etc.) *Corpii străini* ajung în laringe prin aspiraţie şi dacă nu pot fi eliminaţi prin tuse, produc fenomene de sufocaţie. Tratamentul constă în îndepărtarea de urgenţă a corpului străin de către medicul specialist ORL. *Stenozele* survin în urma diferitelor boli (guma sifilitică, febra tifoidă, sclerom, arsuri, traumatisme, pericondrite de diferite etiologii etc.) care prin cicatrizări provoacă îngustarea lumenului laringean. Cazurile de dispnee gravă necesită executarea traheotomiei. *Tulburările motorii ale laringelui* (pareze şi paralizii) pot fi de origine miopatică sau neuropatică. În primul caz ele se datorează leziunilor musculare fără cointeresarea căilor nervoase. Sînt consecinţele, mai ales a leziunilor inflamatorii. Paraliziile neuropatice sînt cauzate de leziunile nervului recurent (ramură a nervului pneumogastric), care avînd un traiect suficient de lung (mai ales cel stîng, care este mai lung ca cel drept) este relativ ușor vulnerabil. Astfel diferite procese tumorale pot exercita compresiune asupra nervului recurent, leziuni toxice, gușă, anevrism aortic etc., de asemenea pot leza şi comprima nervul. Procesele cicatriciale, prin tracţiune pot cauza leziunea nervului, care de asemenea provoacă tulburări de motricitate a laringelui. *Tulburările senzitive* sînt mai puţin importante ca cele motorii. Grave sînt *tumorile laringeene*, care sînt benigne şi maligne. Din prima categorie fac parte nodulii vocali, polipii laringeeni, papilomatoza laringeană etc. frecventă la copii şi prezintă o tendinţă marcată de recidivare. Este caracterizată printr-o răgușeală prelungită care devine din ce în ce mai pronunţată. Dacă tumoarea ia proporţii mari, produce şi tulburări respiratorii, (dispnee), care în cazuri grave poate necesita efectuarea traheotomiei. Dintre tumorile maligne cancerul este mult mai frecvent, sarcomul este întîlnit foarte rar. Boala începe insidios, cu pierderea vocii. În acest stadiu deja tumoarea are o extindere mare şi de multe ori nici nu mai este operabilă sau extirparea ei necesită o operaţie extinsă, mutilantă. Tocmai în aceasta constă pericolul şi de aceea bolnavul să nu neglijeze simptomele incipiente, ușoare după părerea lui, şi să se prezinte la medic. (D.H.)

LARINGOSCOPIE, metoda de a privi deschiderea laringelui printr-o oglindă fixată pe o tijă şi

Scanned with OKEN Scanner

sub o iluminare cu lampa frontală a lui Clar. (E.P.)

LATENȚĂ, caracteristica unui fenomen care se desfășoară foarte încet și asimptomatic (evoluția **l.** a unei boli); durata între excitație și efect în activitatea neuromusculară, prezența unui microb în organism care nu a devenit agresiv, denotă o stare **l.** (E.P.)

LAXATIV, denumirea medicamentelor întrebuințate pentru provocarea scaunului. **L.** produc o purgație ușoară (blîndă) spre deosebire de purgative care produc un efect drastic. **L.** sînt fenolftaleina (carbociful) sau apele minerale alcaline. (A.V.)

LĂUZIE, perioadă care durează de la terminarea actului de naștere pînă la revenirea organismului la starea dinaintea sarcinii (6 săptămîni). Pentru **l.** este caracteristică regenerarea suprafeței interne a uterului, după eliminarea placentei. Respectarea condițiilor de igienă a organelor genitale, mișcări, exerciții de gimnastică medicală adecvată, regim dietetic, alăptare sistematică, sînt măsuri care asigură bunul mers al **l.** (A.V.)

LEGĂTURĂ INVERSĂ v. FEEDBACK

LEISHMANIOZĂ, afecțiune provocată de un protozoar din familia *Trypanosomelor, Leishmania* (cu mai multe specii), care se poate localiza în sistemul reticuloendotelial, provocînd, mai ales în regiunile tropicale, boli grave ca: febra neagră, kala-azar (în India și în jurul Mediteranei) ulcerațiile tegumentului (în Mexic, America de Sud); **l.** se caracterizează nu numai prin inflamații și infecții tegumentare, hepatice, splenice, intestinale, dar și printr-o stare foarte gravă de anemie; **l.** se transmite prin intermediul unor specii de flenotomi (prin înțepare) sau prin contaminare de la cîini. (E.P.)

LENTILĂ, piesă din material transparent care refractă razele luminoase și avînd adesea cel puțin una din suprafețe curbată. **L.** *acromatică* nu are aberații cromatice. **L.** *aprocromatică* fără aberații cromatice și sferice. **L.** *de contact,* **l.** fină ce se aplică direct pe globul ocular, se așază sub pleoape, în contact nemijlocit cu corneea transparentă, evitîndu-se astfel purtarea de ochelari. Elaborarea și confecționarea acestor mijloace este și astăzi în stadiul experimentării. (G.F.+Z.K.)

LEPRĂ, inflamație cronică specifică, produsă de bacilul *Mycrobacterium leprae* foarte asemănător bacilului Koch. În țările sudice, tropicale „endemice" boala este foarte răspîndită; există și azi 10—12 milioane bolnavi de **l.** Infecția se propagă prin contact direct, sau picături suspendate în aer, este favorizată de lipsa condițiilor de igienă. Există mai multe forme: nervoasă, tuberoasă mixtă. Perioada de latență după infecție este lungă: 2—20

ani. Semnele l. tuberoase: noduli, infiltraţiuni diseminate pe faţă şi pe membre, febră, dureri, slăbire. Forma nervoasă produce prin atacarea terminaţiilor nervoase o necroză, gangrenă şi amputaţia indoloră a unor părţi ale feţei (nasul), membrelor (degete). Leproşii sînt izolaţi în lagăre pentru prevenirea răspîndirii bolii. L. a fost eradicată în Europa. S-au făcut multe încercări de tratament, lupta împotriva l. fiind în zilele noastre organizată de ONU. (A.V).

LEPTOSPIROZĂ, grup de boli infecto-contagioase ale omului şi animalelor, produse de leptospire, microbi asemănători spirochetelor, dar mai subţiri şi cu spire mai strînse din familia *Treponemataceae*. Tipică este l. *icterohemoragică* determinînd boala lui Weil, transmisă omului de şobolan şi caracterizată prin febră, icter şi hemoragii, leziuni hepatice, astenie, cefalee, anxietate, delir, greaţă etc., avînd uneori o evoluţie gravă. L. *gripotifoasă* (febra de apă sau de mîl) apare printre muncitorii agricoli care o iau din apă, microbul putînd pătrunde în piele; evoluează benign, sub forma unei infecţii gripale. Există şi alte l. transmise de şobolani sau vaci, avînd, de asemenea, de obicei evoluţie benignă. Boala este rară în Europa, fiind mai frecventă în Extremul Orient. (G.S.)

LEŞIE, lichid obţinut din cenuşă amestecată cu apă firebinte; l. conţine hidraţi de sodiu şi potasiu şi este un mijloc foarte eficace pentru desinfecţia lenjeriei de pat a bolnavilor şi chiar pentru vasele folosite de aceştia. (E.P.)

LEŞIN (LIPOTIMIE), tulburare acută şi gravă a cunoştinţei, caracterizată prin suprimarea bruscă a stării de veghe şi a psihomotricităţii. L. se datoreşte unui stop cardiac sau unei alte modificări subite a circulaţiei, fiind urmarea unei anemii cerebrale, survenită în trunchiul cerebral, zona în care se găsesc centrii cardinali ai vieţii. În majoritatea cazurilor, l. are o durată foarte scurtă (de ordinul minutelor) cu revenire progresivă a stării de veghe şi reluarea activităţii tuturor celorlalte procese neuropsihice superioare. Persoana care a avut un l. rămîne amnestică pentru perioada cît a durat l., adică nu-şi mai reaminteşte nimic şi nici nu reconstituie cele întîmplate în acea perioadă. Se recomandă o atentă examinare medicală ulterioară, pentru a stabili precis factorii care au cauzat l. şi prevenirea printr-un tratament adecvat, repetarea lor. Adesea premergător l. este o stare generală rea, căscat, ameţeli, sunete în urechi, greaţă, întunecarea vederii şi pierderea completă a cunoştinţei; este starea de *lipotenie*. (A.S.)

LETAL (MORTAL, FATAL), care duce la moarte. Doza l. cantitatea de substanţă toxică la care un organism moare; l. este

și o genă care duce organismul la moarte, mai ales dacă acțiunea sa nu este compensată de o alelă corespunzătoare, normală. (G.F.)

LETARGIE (MOARTE APARENTĂ), formă de hipersomnie, caracterizată printr-un somn profund și de lungă durată în care funcțiile vitale funcționează diminuat, alături de o intensă stare de rezoluție musculară generalizată. Cele mai frecvente boli în care apare **l.** sînt: encefalita epidemică, tumorile de la baza craniului, traumatismele craniocerebrale, intoxicația medicamentoasă supraacută, sindroamele diencefalice etc. (A.S.)

LEUCEMIE (LEUCOZĂ, CANCERUL SÎNGELUI), proces proliferativ neoplazic al mezenchimului leucoblastic, caracterizat printr-o proliferare autonomă, tumorală a celulelor hematoformatoare, din măduva osoasă, ficat, splină, ganglioni și țesutul reticulo-endotelial. Uneori leucocitele produse în exces în aceste organe nu pătrund în sînge (**l.** *aleucemică*) sau pătrund puțin (**l.** *subleucemică*). Asupra naturii **l.** se discută încă: radiațiile (roentgen, raze atomice) o pot produce, dovada este frecvența de 8 ori mai mare la personalul care manipulează aparatele roentgen sau la victimele bombei atomice (Hiroshima); unii insistă asupra originii virotice a **l.** sau chiar toxice (benzen). Apare la orice vîrstă, însă mai frecvent la cei tineri. Forma *cronică* are latență lungă: slăbire, astenie, dureri osoase, mărirea ganglionilor limfatici, a splinei, ficatului, complicații infecțioase și hemoragice tot mai grave. Forma *acută*, care duce la moarte în cîteva săptămîni, cu simptomatologia unei infecții grave: febră ridicată, adinamie, astenie, hemoragii, apariție de ulcerații în gură, faringe și alte mucoase; în sînge numai leucocite tinere (**l.** *granulocitară*; **l.** *limfocitară*; **l.** *monocitară* etc.). După felul elementelor neformate se deosebește o formă *mieloidă* și una *limfatică*. Esența bolii este o înmulțire extremă a globulelor albe, forme tinere, de la 4—6000 la 100 — 500.000/1mm sînge, cu suprimarea, în același timp, a formării globulelor roșii, a plăcuțelor și a formelor adulte de globule albe. Organismul invadat de globulele albe neoformate este practic lipsit de toate funcțiunile fiziologice ale sîngelui: este anemic, expus la toate infecțiile. Ficatul și splina se măresc enorm, ganglionii limfatici la fel, bolnavii slăbesc, au febră, devin cașectici. Diagnosticul se face prin examenul microscopic al sîngelui. Tratamentul **l.** este radiologic și medicamentos (cu citostatice și antimitotice) ca și cu transfuzii. (A.V. + G.S.)

LEUCOCITE, denumirea globulelor albe adulte, ale sîngelui. Numărul lor total la omul adult este de 4—9000/1 mm³ de sînge, dar în cazul diferitelor boli poate fi crescut (leucocitoză) sau diminuat

Scanned with OKEN Scanner

(leucopenie). După forma nucleului deosebim **l.** *polinucleare* sau *mononucleare*. Protoplasma **l.** *polinucleare* conține granulații neutrofile, acidofile sau bazofile. Durata medie a vieții **l.** este de 2—4 zile. Locul de producere: cele polinucleare provin din măduva osoasă (pulpa) roșie, monocitele din sistemul reticulo-endotelial iar limfocitele din sistemul limfatic ganglionar. Rolul **l.** este apărarea organismului împotriva toxi-infecțiilor. În acest scop **l.** pot ieși prin mișcările lor active (diapedeză) din curentul sanguin, pentru atacarea agenților vătămători, pătrunși în țesuturile corpului (fagocitoză), sau lichefierea lor prin fermenții produși. Monocitele se mai numesc și macrofage, pentru proprietatea lor de a îngloba corpii nocivi (microbii). Monocitele mai au rol important și în producerea diferitelor enzime, care printr-o activitate chimică, degradează substanțele nocive, circulante în sînge. Limfocitele au rol important în reacțiile imuno-biologice ale organismului. Examenul **l.** cantitativ și calitativ are importanță în stabilirea diagnosticului bolilor. (V. FORMULĂ LEUCOCITARĂ). (A.V.)

LEUCODERMIE, lipsa pigmentului melanin la nivelul unor porțiuni circumscrise pe piele, apărînd sub forma de pete albe înconjurate de o margine pigmentată. De obicei este urmarea unor procese inflamatorii (arsuri, lepră, dermatită profesională). Lipsa congenitală a pigmentului pe anumite porțiuni de piele se numește vitiligo (lipsa completă a melaninei; indivizii au părul alb, pielea roză și ochii roșii), albinism, boală ereditară a omului și animalelor. (G.S.)

LEUCOENCEFALITĂ, inflamația substanței albe a creierului. **L.** *demielinizantă, hemoragică, periaxială, sclerozantă.* Debutează de obicei prin tulburări psihice, febră, hipertonie, hiperkinezii și evoluează rapid ajungînd la caşexie. (A.V.)

LEUCONEVRAXITĂ v. SCLEROZĂ ÎN PLĂCI.

LEUCOPENIE, diminuarea globulelor albe (sub 4.000/mm^3) circulante în sînge. Se datorește diferitelor boli: anemii, radiațiuni ionizante roentgen, administrării unor medicamente (sulfamide, citostatice), caşexie, inaniție, febră tifoidă, gripă, poliomielită etc. Stabilirea **l.** se face prin numărătoarea globulelor albe din sînge. Tratamentul **l.** este cauzal și constă din administrarea preparatelor de vitamina B_{12}, iar în cazuri grave din transfuzii de sînge. (A.V.)

LEUCOPLAST (EMPLASTRU), bandă de pînză cauciucată, care servește pentru fixarea unui pansament sau acoperirea unei răni. Pentru acest scop din urmă este așezată la mijlocul **l.** o bucată de tifon, imbibată cu o substanță

Scanned with OKEN Scanner

antiseptică, care să asigure vindecarea rănilor. (A.V.)

LEUCOPLAZIE (LEUCOPLACHIE), pată albă, ușor proeminentă, aspră, bine circumscrisă, aflată de cele mai multe ori pe mucoasa bucală. (2% printre oamenii adulți au **l.**), mai rar pe mucoasa diferitelor organe cavitare: **l.** *genitală*, *perianală*. **L.** de multe ori nu produce stări supărătoare. Poate fi produsă de dinții stricați, de consumul alimentelor prea fierbinți, prea condimentate sau de lipsa unor vitamine. Se recomandă controlul medical, pentru că ele pot forma punctul de plecare al tumorilor maligne (cancer). Prevenirea lor constă din tratamentul dinților, evitarea alimentelor prea acide, prea fierbinți, (numai sub supravegherea medicului). (A.V.)

LEUCOPOIEZĂ (LEUCOCITOPOIEZĂ), procesul de formare a leucocitelor în organele hematopoietice (măduvă hematogenă, splină, ganglioni limfatici). Originea leucocitelor este reprezentată de celule tinere nediferențiate, hemocitoblaste, care în funcție de organul respectiv vor da naștere diferitelor varietăți de leucocite. Astfel, leucocitele polinucleare sau granulocitele iau naștere în măduva hematogenă, unde hemocitoblastele se transformă în mieloblaste (celule încă tinere, cu nucleoli și fără granulații specifice dar diferențiate în sens granulocitar) apoi în promielocite și mielocite (celule mai diferențiate, fără nucleoli, cu granulații specifice neutrofile, eozinofile, sau bazofile) și metamielocite (la care apariția unui nucleu scobit presupune lobularea caracteristică polinuclearelor). În stadiul următor, nucleul se lobulează (fiind format din mai mulți lobi uniți între ei prin punți subțiri, ceea ce dă impresia de nucleu multiplu. În acest stadiu, polinuclearele părăsind măduva trec în sînge. În splină și ganglioni hemocitoblaști se transformă în limfoblaști (celule tinere, nucleate, diferențiate în sens limfocitar) care trecînd prin stadiul de prolimfocit (prin pierderea nucleolului, condensarea nucleului și reducerea citoplasmei) se transformă în limfocite adulte. Monocitele iau naștere atît în măduvă, cît și în splină și ganglioni, prin transformarea hemocitelor în monoblaști și apoi în monocite. Orice factor care împiedică **l.** produce limfopenie (scăderea numărului leucocitelor sanguine). V. HEMATOPOIEZĂ (G.S.)

LEUCOREE, denumirea în general, a oricăror scurgere vaginale. **L.** poate fi: *fiziologică* (banală) ce apare în faza foliculinică a ciclului ovarian; *hormonală*, datorită insuficienței ovariene, predominant foliculinică. Explicația acestei **l.** este trofismul alterat al mucoasei vaginale, dispariția florei microbiene proprii, acidofile (bacilii lui Doederlein), din lipsa secreției acidului lactic, de către mucoasa vaginală; *infecțională* gonococică, strepto-stafi-

lococică sau prin bacilul coli; *parazitară*, datorită de cele mai multe ori unui parazit — *trichomonas* vaginal. Tratamentul **l.** se face pe baza examenului de laborator. (E.P.)

LEUCOTOMIE, operație preconizată de neurochirurgi în vederea ameliorării unor forme grave de psihoze prelungite. **L.** constă în tăierea fibrelor talamo-frontale presupunînd că astfel s-ar putea restabili o stare de agitație, de agresivitate de algii cronice etc. Astăzi a fost abandonată. (A.S.)

LEUCOZĂ v. LEUCEMIE.

LEZIUNE, alterare morfologică a unui țesut, organ sau organism, provocată fie mecanic, fie chimic, fie printr-un agent patogen; ea modifică structura și raporturile organului lezat cu întregul organism și de aici pot apărea tulburări funcționale diferite, a căror importanță este paralelă cu mărimea și gravitatea **l.** Se cunosc **l.** *prin contralovitură*, **l.** *degenerative*, **l.** *cutanate*, **l.** *funcționale*, **l.** *de menisc*, **l.** *mitroaortică*, *organice*, *trofice*, *tuberculoase* etc. (E.P.)

LIBIDO, poftă sau apetit, dorință . Noțiune de **l.**, apărut pentru prima dată în lucrările lui S. Freud, care a înțeles sub acest termen apetitul, dorința sexuală. (Spre deosebire de C.G. Jung, după care **l.** este simțul de dorința vieții, dorința de a trăi). Din punct de vedere sexual patologic **l.** înseamnă dorința excesivă de viață sexuală. (A.V.)

LICHEN, denumire pentru unele dermatoze, care apar pe corpul omului (mai ales pe picioare) ca niște „licheni" la suprafața pietrelor; apar ca papule pe piele, după stările de șoc nervos sau emoții puternice, de obicei pe teren tuberculos. Se consultă medicul. (E.P.)

LICHID CEFALORAHIDIAN, lichidul din interiorul oaselor care înconjură sistemul nervos central; este clar, lipsit de globule roșii, dar avînd cîteva globule albe; este secretat de plexurile coroide și resorbit în majoritate de sinusul longitudinal, astfel că are o anumită circulație lentă (de tip „vis-a-tergo"); la om există circa 130 ml; se poate extrage prin puncție lombară, sau occipitală pentru analize (mai ales în meningite, encefalite). **L.c.** apără sistemul nervos central de lovituri și scuturături bruște, îi menține o anumită tonicitate a sîngelui din vase, dă și oferă celulelor din sistemul nervos o serie de substanțe. În el se pot introduce, prin injecții, o serie de substanțe care pătrund repede în sistemul nervos (sulfamide, antibiotice în meningite, anestezici pentru partea interioară a corpului — metoda Toma Ionescu) (V. RACHIANESTEZIE) (E.P.+A.S.)

LIGAMENT, legătură între organe (între os și capsula articulară, între peritoneu și intestin, între

uter și pereții abdominali etc.) alcătuită dintr-un țesut fibros alb, foarte solid, foarte puțin extensibil. (E.P.)

LIGATURĂ, închiderea unui conduct din organism prin aplicarea unui nod sau a unei suturi. **L.** *vasculară* — împiedică curgerea sîngelui din vasele tăiate în timpul operației. **L.** *canalului cistic* împiedică scurgerea bilei în cavitatea peritoneală în timpul operației pentru îndepărtarea veziculei biliare. (E.P.)

LIMBAJ, un grup de sunete articulate folosite de oameni pentru comunicare. **L.** este în strînsă corelație cu funcțiile psihice principale de care depinde și pe care le exprimă. Pentru realizarea **l.** este necesară existența unui potențial ereditar care formează echipamentul de bază și un climat social care să-l dezvolte la timp. **L.** este într-o continuă transformare în funcție de evoluția grupului de oameni care-l folosesc. Elementul vehiculant al limbajului este cuvîntul. Vocabularul circulant al unei limbi este format din aproximativ 25.000 cuvinte care reprezintă cifra medie utilă. **L.** este de două feluri: *interior* și *exterior*, care la rîndul său este format din **l.** *vorbit* și *scris*. Tulburările de **l.** mai frecvente: logoree, mutism, balbism, logonevroză, afazie, etc. (A.S.)

LIMBĂ (GLOSSA), organ al masticației, deglutiției, vorbirii și principalul organ al gustului; este un organ puternic, musculos (17 mușchi) acoperit cu o mucoasă pluristratificată pe care se găsesc diferitele formațiuni gustative numite papile (filiforme, fungiforme, caliciforme). La baza ei, în gît, este epiglota, în fundul gurii lueta (omușorul) care o desparte de cavitatea nazală. **L.** este puternic vascularizată și inervată în fundul gurii de ramuri ale nervului vag, la mijloc de glosofaringian și spre vîrf de nervul lingual. Pe papilele gustative (mai ales pe cele caliciforme) se găsesc butonii gustativi, niște aglomerări de celule ciliate închise între celulele epiteliului și inervate de filete nervoase care se termină în butoni pe celulele ciliate. Există patru gusturi fundamentale: dulce, amar, acru și sărat. Din combinarea lor se produc toate senzațiile gustative. **L.** poate să indice o serie de tulburări de digestie. **L.** *albă* indică o digestie tulburată și e datorită dezvoltării mari a papilelor filiforme. **L.** *roșie* e prezentă în scarlatină, infecții renale și e datorată unui descuamări accentuate a epiteliului; **l.** *netedă* în diabet, TBC, leziuni ale **l.** etc. Bolile **l.** se numesc *glosite* și pot fi variate: sifilitice, canceroase (epitelioame), ulcerații, tuberculoase etc. Frecvent apar *aftele* care se prezintă ca mici ulcerații pe diferite părți ale **l.** (mai ales lateral și dedesubt), care seamănă cu ulcerațiile febrei aftoase a bovinelor, de care uneori sînt provocate printr-un virus ce poate fi vehiculat prin alimente (mai

Scanned with OKEN Scanner

ales lapte); tratament: o bună desinfecție a gurii și o supraveghere a alimentației. (E.P.)

LIMBRIC, vierme din familia ascaridelor, care parazitează intestinul subțire (mai ales la copii) (dar uneori urcă și în stomac); are o lungime de 10—20 cm, cilindric, subțire (cu două linii laterale) elimină ouăle în intestin, de unde cu materiile fecale pot ajunge în apă, pe zarzavaturi etc. și prin consumarea acestora din nou în intestin; nu rar larvele din intestin pătrund în vena portă, ficat și ajung în pulmoni, de unde prin trahee urcă în faringe, de aici în esofag și din nou ajung în intestin unde cresc ca adulți. Bolile produse de **l.** se numesc *ascaridioze* și produc tulburări digestive, slăbire (pătrunzînd în apendice sau apendicită), hipernervozitate și semne false de meningită. Printr-o bună igienă se împiedică parazitarea. Medicul prescrie un tratament cu vermifuge. (E.P.)

LIMFADENITĂ, inflamația ganglionilor limfatici, însoțind de obicei inflamații ale organelor învecinate sau fiind expresia unei boli generale a organismului. Sînt interesați în special ganglionii limfatici cervicali, axilari sau inguinali, care apar măriți ca volum, de dimensiunile unor alune sau nuci, de obicei sensibili, de consistență pulpoasă sau semidură, mai ales în infecții acute (abces dentar, amigdalită, abcese, flegmoane). În unele boli există tendința de supurație și fistulizare (limfogranulomatoză venerianā, tularemie, actinomicoză, tuberculoză). **L.** *cervicală* supurată și fistulizată producînd cicatrice, cu retracții caracteristice, se numește *scrofuloză*. În sifilis ganglionii, mai ales cei inguinali, sînt foarte caracteristici, fiind duri, nedureroși și neaderenți, fără tendință de supurație. Ganglionii cervicali apar măriți și în unele boli infecțioase, în special în difterie, scarlatină, rubeolă, adenoviroze, limfomonocitoză infecțioasă. **L.** propriu-zisă, *inflamatorie*, nu trebuie confundată cu mărirea în volum a ganglionilor (adenomegalie, adenopatie), întîlnită în bolile de sistem (leucemii, limfoame maligne) sau în cancer, cînd în ganglioni pot apare metastaze (**l.** sau adenopatie tumorală). Precizarea cauzei **l.** se face prin executarea unei puncții ganglionare sau a unei biopsii. Pînă atunci se utilizează diagnosticul rezervat de sindrom ganglionar. **L.** se complică de multe ori cu inflamația vaselor limfatice, care se pot palpa sub piele ca niște sfori subțiri (limfangită). Tratamentul **l.** variază foarte mult în funcție de natura ei, de la raze ultrascurte și mici doze antiinflamatoare de raze roentgen, la tratament cu antibiotice sau tratament chirurgical. (G.S.)

LIMFATIC, sistem circulator, anexă a celui sanguin, care începe încă de la pești și atinge dezvol-

tarea maximă la mamifere; este alcătuit din vase limfatice și capilare, trunchiuri limfatice, care își au originea în ramificațiile capilarelor limfatice, care se pierd în „deget de mănușă" în spațiile intercelulare ale țesuturilor venind în contact cu lichidul interstițial dintre celule. În acel lichid ajung și produși care vin de la capetele arteriale ale capilarelor (apa, săruri, glucoză, aminoacizi, oxigen) și scaldă celulele aducînd acestora principiile alimentare. Din celule se varsă în lichidul interstițial produșii catabolici ai acestora (CO_2, aminoacizi degradați, acid lactic, piruvic, etc.). O parte din lichidul interstițial se înapoiază în capătul venos al capilarelor de sînge, iar o altă parte intră în capilarul limfatic. Acestea se unesc în vase limfatice, în trunchiuri limfatice, trec prin ganglionii limfatici și apoi marea venă limfatică, se varsă în vena subclaviculară stîngă (adună limfă din brațul stîng, trunchi și picioare) sau dreaptă (adună limfă din cap și brațul drept). În acest fel sistemul **l.** ușurează drenarea produșilor de catabolism, final tot spre sîngele venos de unde apoi ajunge la emunctori (rinichi, pulmoni, dermă, ficat) pentru a fi eliminați sau neutralizați. În lichidul **l.** nu există globule roșii, ci numai albe, care pătrund prin pereții vaselor (diapedeză) sau se produc în ganglionii limfatici. Bolile sistemului **l.** infecțiile localizate pe tegumente, sau în diferite organe se propagă prin calea limfatică către ganglionii limfatici regionali, determinînd limfangite și limfadenite. Infecția tuberculoasă a ganglionilor limfatici se poate deschide către tegumente (de ex. la nivelul gîtului) dînd naștere bolii numită scrofuloză. Cancerul face metastaze la început în ganglionul limfatic regional. Tumorile **l.** sînt arareori primare, ca limfogranulomatoza sau limfosarcomul. (E.P.)

LIMFOCIT, celule rotunde, avînd diametrul de 7—9μ, cu un nucleu mare care ocupă aproape toată protoplasma, lăsînd lîngă nucleu o zonă semilunară îngustă de protoplasmă; iau naștere din țesutul limfatic, splină, ganglionii limfatici, amigdale, apendice, plăcile lui Payer, iar în viața intrauterină și din timus. **25—35%** din globulele albe ale sîngelui formează **l. L.** împreună cu întregul sistem limfatic au rol important în reacțiile imunobiologice ale organismului, atît în cele umorale, cît și în cele celulare. Numărul lor crește în faza de vindecare a diferitelor boli infecțioase, în legătură cu bolile virotice, (*limfocitoză*). Numărul lor descrește în legătură cu bolile care atacă sistemul limfatic, în faza inițială a multor boli infecțioase și în unele boli endocrine, *limfopenie.* (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

LIMFOCITOM v. LIMFOM

LIMFOGRANULOMATOZĂ, (BOALA LUI HODGKIN-PAL-TAUF-STERNBERG), proliferare tumorală a celulelor sistemului limfo-reticular. Unii consideră că ar fi de origine infecțioasă (TBC, virusală). După localizare, deosebim o formă *ganglionară*, una *viscerală* (ex. pulmonară) și una *osoasă*. După evoluție, **l.** poate fi localizată numai asupra unei singure regiuni ganglionare (ex. regiunea cervicală, axilară, inguinală), în stadiul I, în stadiul II se localizează pe cel puțin 2 regiuni, în stadiul III **l.** este generalizată în diferite organe și oase. **L.** debutează încet, începe cu mărirea unui singur ganglion limfatic, bolnavul obosește, este inapetent, are febră (caracteristică, ondulantă), prurit, mărirea de volum a splinei și ficatului. **L.** netratată poate dura 5—10 ani, dar poate evolua și acut Tratamentul în primul stadiu constă în extirparea ganglionului bolnav, în stadiile avansate se întrebuințează radiațiuni de intensitate mare (telecobalt, supervolt, accelerator linear) și chiar tratament citostatic. Prognosticul bolii este mai bun în stadiul I, în stadiile avansate fiind problematic. (A.V.)

LIMFOM (LIMFOCITOM), nume general pentru tumorile ganglionilor limfatici. Sînt importante **l.** maligne: **l.** *gigantofolicular, boala Brill-Symmers, limfosarcomul, reticulosarcomul* și *limfogranulomatoza Hodgkin*. Se caracterizează prin creșterea în volum a ganglionilor, în special cervicali, mediastinali, axilari sau inguinali, dar și a altor grupe; ganglionii ating dimensiunile unor alune, nuci sau mandarine. (G.S.)

LINGOARE v. FEBRĂ TIFOIDĂ

LIOFILIZARE (CRIODESICARE), procedeu de înghețare și apoi uscare prin evaporarea rapidă a apei înghețate în vid, ce permite o bună conservare a preparatelor biologice (culturi microbiene, vaccinuri, seruri, enzime). (G.S.)

LIPAZE, enzime hidrolitice din grupa esterazelor. Hidrolizează grăsimile simple în glicerină și acizi grași liberi. Se găsesc în toate țesuturile. În cantități mari se secretă în sucul pancreatic. Concentrația lor sanguină crește în tuberculoză și în pancreatita acută. (G.F.)

LIPEDEM, afecțiune deobicei ereditară, caracteristică femeilor și care se manifestă printr-o tumefiere simetrică a membrelor inferioare prin edem, depozite de grăsimi etc. (A.S.)

LIPEMIE (LIPIDEMIE), concentrația de grăsimi din sînge; ea crește imediat după mese bogate în grăsimi; în cazul cirozelor **l.** este mult crescută. Este un indicator al bolilor de metabolism. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

LIPIDE (GRĂSIMI, LIPOIDE), substanțe organice naturale, constituite din alcooli și acizi grași superiori. După natura alcoolului și complexitatea moleculei **l.** pot fi: *simple* — gliceridele, steridele, ceridele etc.; complexe: **l.** *fosforate* acizi fosfatidici etc.; **l.** *nefosforate*: cerebrozidele etc.; **l.** *sulfurate:* sulfatidele etc. **L.** sînt solubile în solvenți organici — acetonă, benzen, cloroform eter, tetraclorură de carbon etc. **L.** sînt componente de bază ale materiei vii: intră obligatoriu în compoziția membranelor celulare, a elementelor nervoase etc. *Lipogeneza*, formare de lipide prin conversia metabolică a glucidelor și proteinelor. (G.F.)

LIPOARTRITĂ, afecțiune cronică a articulațiilor genunchilor. Apare în perioada de menopauză și se manifestă prin dureri, creșterea țesutului adipos etc. (E.P.)

LIPOM, tumoare benignă, originară în grăsimea țesutului dermic, de consistență semidură, de obicei din regiunea cefei, care poate uneori atinge o mărime de pumn sau chiar mai mare; nu este dureros, dar poate apăsa pe organele din jur; **l.** se incapsulează uneori devenind mai dur, în acest caz poate fi operat; rar evoluează spre malign. (E.P. + + G.S.)

LIPOTIMIE v. LEȘIN

LIPURIE (LIPIDURIE), prezența de grăsimi în urină; urina devine albicioasă și lasă (în repaus) o peliculă de grăsime; **l.** apare în afecțiunile hepatice și pancreatice, intoxicații cu CO sau fosfor; de îndată ce se observă se va consulta medicul. (E.P.)

LITIAZĂ, *CALCULOZĂ* v. CALCUL

LIZĂ, proces de desfacere, dezintegrare a unei celule (citoliză), a unei hematii (hemoliză), sub acțiunea factorilor fizici, chimici sau biologici. Sufix care arată desfacerea: de ex. *hidroliză*, desfacerea cu ajutorul apei; *piroliză*, desfacere cu ajutorul căldurii etc. (G.F.)

LOBOTOMIE, procedeu chirurgical de secționare a unor fibre nervoase sau fascicule nervoase pentru a întrerupe legăturile între exterior și zonele de protecție sau chiar în interiorul creierului, pentru a opri legăturile între unii ganglioni de la baza emisferelor și cortextul cerebral. **L.** se practică excepțional în cazurile unor cefalee acute, în cazurile de melancolie totală sau uneori în schizofrenie; **l.** este o intervenție grea, care cere o nouă adaptare la viață a bolnavului. (E.P.)

LOCALIZĂRILE GERMINALE, regiuni din protoplasma oului, a căror evoluție și realizare este binecunoscută; în cazul unor abe-

Scanned with OKEN Scanner

rații morfologice la adult se poate spune că se datoresc unor influențe nocive asupra unor l.g. (E.P.)

LOGONEVROZĂ v. BÎLBÎIALĂ

LOGOPEDIE, ramură a psihologiei, care se ocupă cu corectarea tulburărilor de limbaj (bîlbîială, afazie etc.) (A.S.)

LOGOREE, tulburare de limbaj datorită predominanței stării de excitație psihică și caracterizată printr-o creștere continuă cu și fără rost a vorbirii. Bolnavul continuă să vorbească singur cu voce tare în lipsa interlocutorului. **L.** se întîlnește în manie, presbiofrenie, intoxicație alcoolică, farmacodependență etc. (A.S.)

LOMBARĂ, regiune situată în partea de jos a spatelui, cu 5 vertebre și 5 perechi de nervi vertebrali, din care partea anterioară principală la plexul lombar (împreună cu nervii simpatici), care inervează organele interne ale bazinului; în această regiune poate apare o durere bruscă în urma unui efort, lumbago. (E.P.)

LOMBOSCIATICĂ, apariția simultană de lumbago și de sciatică. Această din urmă afecțiune este cauzată de îmbolnăvirea nervului sciatic, provocată fie de către compresiunea nervului, la punctul lui de ieșire din vertebră (dislocarea vertebrei, hernie de disc), fie de către alte boli radiculare (tabes, unele neuropatii, alcoolism, diabet). **L.** este caracterizată prin dureri pe fața posterioară a coapsei, a gambei, pînă la degetul mare al piciorului. Durerile se intensifică în timpul ședерii, presei adbominale (defecație), mișcărilor coloanei vertebrale, dar uneori și în mod spontan. Traiectul nervului sciatic este foarte sensibil la palpare, la extensiunea gambei, pe coapsă, sau flexiunea coapsei. **L.** este o boală cronică, intermitentă, uneori precedată de lumbago; nu este legată de vîrstă, însă apare mai frecvent între 30—40 ani. Tratamentul simptomatic al **l.** *acute* este repausul la pat, asigurarea extensiunii fiziologice a coloanei vertebrale, căldură, raze ultrascurte, ultrasunet, infiltrații locale cu novocaină, sedative, somnifere. Tratamentul cauzal constă în înlăturarea bolii care a provocat-o. Dacă tratamentul conservativ nu duce la nici-un rezultat, trebuie să recurgem la decompresiunea rădăcinilor nervului sciatic, prin intervenție chirurgicală. (V. LUMBAGO.) (A.V.)

LONGEVITATE v. ÎMBĂTRÎNIRE

LORDOZĂ, poziție anormală a regiunii lombare datorită unei încurbări mult accentuate a coloanei vertebrale la acest nivel și avînd marea convexitate îndreptată anterior. **L.** apare în urma unor procese inflamatorii reumatismale, a unor procese degenerative sau în urma unor traumatis-

Scanned with OKEN Scanner

me suferite la acest nivel. (V. CIFOZĂ, SCOLIOZĂ). (A.S.)

LUBRIFICARE ungerea pielii cu vaselină, ulei, grăsimi pentru a ușura masajul sau introducerea unor medicamente înglobate grăsimii de lubrifiere. (E.P.)

LUES v. SIFILIS

LUETA (OMUȘOR) denumire pentru proeminența mediană a marginii posterioare vălului palatin; atinsă cu degetul ea provoacă vomă (V. CAVITATE BUCALĂ). (E.P.)

LUMBAGO, durere lancinantă, intensivă, localizată la nivelul regiunii lombo-sacrate, miofibrosita mușchilor lombo-sacrați. Este provocată de obicei de umezeală, frig, curent de aer sau efort fizic neobișnuit (**l.** *primar*). Poate fi datorat însă și îmbolnăvirii organelor vecine, coloana vertebrală, articulația sacro-iliacă, rinichii, prostata la bărbați, organele genitale la femei (**l.** *secundar*). În toate cazurile de **l.** trebuie să facem deci un examen medical. **L.** acută poate fi de durată scurtă și de intensitate mică, bolnavul rămînînd capabil de muncă și de mișcări. Alteori durează 2—3 zile, obligîndu-l pe bolnav să stea la pat. Tratamentul **l.** acut, primar, este căldura, aplicată local, care produce hiperemia părților dureroase, reduce spasmul muscular, repaus la pat, calmante, alifii hiperemizante, infiltrație cu novocaină, ionoforeză, ultrascurte. Tratamentul **l.** *secundar* este același cu al bolii care l-a provocat. **L.** *cronic* nu provoacă dureri atît de mari, însă persistă și revine. (A.V.)

LUMINĂ, unul din cei mai importanți factori de mediu ai omului; alternarea de **l.** și întuneric determină însăși activitatea noastră ritmică (ritm circadian); copiii și bătrînii sînt mai sensibili la acțiunea **l.** (v. *heliotropie*). **L.** este alcătuită din radiațiuni de „culori" diferite: roșu, portocaliu, galben, verde, albastru, indigo și violet, din cele de roșu fac parte și radiațiile infraroșii, iar din cele de violet cele ultraviolete; cele dintîi au acțiune calorică, cele din urmă acțiune chimică; cele mai plăcute radiații luminoase pentru om sînt cele verzi, iar neplăcute cele roșii sau violet. (E.P.)

LUNATISM v. SOMNAMBULISM

LUPUS, termen foarte vechi (medicina arabă, greacă) denumind ulcerații extinse și destructive cu evoluție lentă, localizate în special la față și amintind aspectul mușcăturii de lup. În mod uzual termenul desemnează tuberculoza cutanată care la nivelul feței produce ulcerații mutilante și cicatrice retractile. Prin analogie se dă numele de **l.** eritematos unei boli caracterizate prin apariția pe obraji, de o parte și de alta a nasului, a unei leziuni roșietice, congestive, în formă de

fluture. Leziunea cutanată este de fapt numai una din manifestările acestei boli de autoagresiune care poate interesa arterele mici din întregul organism, în special din rinichi, inimă și ficat (l. *eritematos* diseminat sau sistematizat) și poate avea o evoluție fatală. L. *tuberculos* necesită tratamentul leziunii cutanate pe lîngă tratament antituberculos; cicatricile mutilante pot fi rezolvate, cel puțin parțial, prin operații plastice; l. *eritematos* necesită un tratament special, cu cortizon și citostatice, în condiții de internare. (G.S.)

LUTEINĂ (PROGESTERON), produsul de secreție al corpului galben ovarian. Se mai numește și progesteron. Folicului ovarian la femeia adultă se rupe în jurul zilei a 14-a de ciclu menstrual, pune în libertate un ovul (ovulația), care migrează prin trompă spre uter și după întîlnire cu spermatozoidul bărbatului (fecundare) se așază în mucoasa uterină (nidare). Aici începe dezvoltarea sa embrionară. Folicului dehiscent, după eliminarea ovulului, se transformă în corp galben „de menstruație", produsul lui de secreție. L. are ca scop transformarea mucoasei uterine proliferate în prealabil (sub acțiunea foliculinei secretate de folicul în primele 14 zile ale ciclului) — în așa-numita fază secretorie, progestativă, aptă pentru nidarea oului fecundat. Dacă fecundația și nidarea oului nu au loc, corpul galben de „menstruație" se degenerează progresiv și în ziua a 28-a de ciclu; mucoasa uterină, nemaiavînd ocrotirea l. se descuamează și se elimină cu o cantitate de sînge, din vasele rupte ale endometrului (menstruație). Menstruația nu este altceva deci, decît avortul oului nefecundat. Dacă însă oul fecundat se nidează de endometru, corpul galben „de menstruație" persistă, crește și se transformă în corp galben de „sarcină". Produsul lui de secreție — l. ocrotește embrionul în evoluția sa, pînă la luna 3-a de sarcină. De aici înainte rolul producător al l. îl preia placenta, iar corpul galben regresează. L. este un steroid, are ca precursor acetatul de colesterol, circulă în sînge în timpul sarcinei, 4—6 micrograme/1 ml. Se prepară industrial, sintetic, din boabele de soia și se utilizează în cazurile de tulburări menstruale, provocate de insuficiență progesteronică, cît și pentru ocrotirea sarcinei deranjate. (V. MENSTRUAȚIE). (A.V.)

LUXAȚIE, dislocarea capetelor articulare a oaselor și fixarea lor în această poziție vicioasă, prin contractură musculară. L. este de obicei traumatică, determinată de hiperextensiunea sau hiperflexiunea articulației. Ligamentele și capsula articulară se rup, capul articular iese din cavitatea articulară și rămîne în această situație. După repoziția l. liga-

mentele și capsula articulară se consolidează. Dacă nu, atunci **l.** se repetă de mai multe ori în articulația respectivă, după mișcări mici (**l.** ***habituală***). Există și o **l.** ***congenitală***, care se localizează de obicei la articulația coxofemurală. **L.** ***traumatică*** este apanajul vîrstei tinere, la vîrstnici, același traumatism produce mai curînd o fractură. Articulația luxată se tumefiază rapid, devine imobilă (contrar cu fractura), foarte dureroasă. Repunerea **l.** este sarcina medicului. **L.** congenitală, cea habituală, sau cea inveterată (veche) se repune prin intervenție chirurgicală. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

M

MACERAȚIE, procedeu de a extrage principiile active dintr-o plantă (flori, frunze, semințe), punînd-o un timp îndelungat (cîteva ore sau o zi) în contact cu apa rece; în acest timp apa îmbibă materialul (semințe de in) și scoate prin dizolvare substanțele existente (coajă de arbore de chinină). (E.P.)

MACROCEFALIE, anomalie constînd în dimensiuni enorm de mari ale capului față de normal; apare la unii copii cu boli ale creierului. (E.P.)

MACROFAG, celulă fixă (histiocitul) sau mobilă (monocitul) ce ia naștere în sistemul reticulohistiocitar ce are proprietatea de fagocitare a particulelor celulare, microbiene etc. Are rol în procesele de apărare ale organismului. (G.F.)

MACROFAGIE, tip de nutriție prin care hrana se introduce în bucăți mari în gură și se înghite ca atare; rară la oameni, e frecventă la animale. (E.P.)

MACROGLOSIE, mărirea în volum a limbii apărînd ca un defect congenital sau în urma unei hipertrofii musculare, depunerii de amiloid sau existenței unui limf — sau hemangiom. În opoziție cu microglosia, limbă de dimensiuni mici, care este un defect de asemenea congenital. (G.S.)

MALACIE, înmuierea unui țesut în cadrul unor tulburări de metabolism sau de circulație; cheratomalacie: înmuierea și perforația corneei în cadrul hipovitaminozei, A, osteo-malacie: înmuierea oaselor în cadrul tulburărilor metabolismului calciului, mio-malacie: înmuierea și lichefierea țesutului muscular, în special cardiac, în urma necrozei produsă prin infarct etc. (G.S.)

MALADIE v. AFECȚIUNE, BOALĂ.

MALARIE (PALUDISM), boală produsă de protozoarul numit

plasmodiu sau hematozoarul paludismului, transmisă omului de înțepătura femelelor de țînțari anofeli. Există 3 forme de boală, în funcție de specia de plasmodiu. Forma terțiară benignă, produsă de *Plasmodium vivax* determină la fiecare 48 ore (a III-a zi) accese de friguri și temperatură care ține 2—3 ore. Forma cuaternară produsă de *Plasmodium malariae* determină accese asemănătoare la 72 ore (a IV-a zi). Forma terțiară malignă produsă de *Plasmodium falciparum* produce accese de asemenea la 48 ore, însă temperatura se prelungește foarte mult conferind gravitate bolii. Se numește și estivo-autumnală, apărînd în special la sfîrșitul verii și toamna. Răspîndirea **m.** se face în funcție de existența țînțarilor în regiunile umede, mlăștinoase, calde, din sudul Europei (Italia, Grecia, Balcani) și în regiunile tropicale (Africa ecuatorială, Asia mică, Iran, India, Indochina, Brazilia). Pînă acum 30 de ani **m.** era o problemă de sănătate publică în România, astăzi prin stîrpirea anofelilor, ea a dispărut la noi. Cazurile rare care mai apar provin din „import" de țînțari infectați (vapoare, avioane). Înțepătura țînțarului introduce în sînge spori sau sporozoizi, care pătrund în hematii unde prezintă un ciclu de dezvoltare asexuat pe seama hemoglobinei, ducînd la spargerea hematiei și eliberarea parazitului sub formă de merozoizi, ceea ce coincide cu accesul de **m.** Merozoizii urmează noi cicluri de 48 ori 72 ore. Din cînd în cînd pot apare și cicluri de dezvoltare sexuală a parazitului sub formă de gametociți, care vor da naștere unui zigot din care provin sporozoizii. Ciclul sexual întărește vigoarea parazitului. Pe lîngă accesele caracteristice, **m.** produce anemie prin distrugerea hematiilor, hepatomegalie și splenomegalie (parazitul poate trăi mult timp în stare latentă în splină). Diagnosticul se face prin examenul microscopic al sîngelui, recoltat sub formă de picătură groasă. Boala se tratează prin administrare de substanțe antipaludice (chinină, atebrină), și se previne prin distrugerea țînțarilor (dezanofelizare). (G.S.)

MALFORMAȚII CONGENITALE, defecte morfo-funcționale, cu care se naște copilul. **M.c.** apar imediat după naștere sau mai tîrziu. Ele se datoresc: factorilor *genetici* provenind din defecte ale celulelor germinative materne sau paterne (degete supranumerare, buză de iepure, gură de lup; *suferințele oului fecundat sau ale embrionului*, din cauze: a) *fizice* — traumatisme ale uterului gravid, raze roentgen, folosite în scop de diagnostic, sau de tratament al gravidei, radiațiuni (iod radioactiv, folosit pentru tratamentul bolii lui Basedow); b) *substanțe chimice* introduse sub formă de medicamente (talidomidă, metiltiouracil) sau alcoolul, nicotina; c) *infecții*, în special virusale, suferite în primele 3

luni ale sarcinii (rubeolă, gripă, parotidită epidemică); d) *avitaminoze* ale gravidei, din cauza lipsei unor vitamine din hrana gravidei; e) *inserția vicioasă a placentei*, dezvoltarea anormală a învelișului fetal, formarea unor ligamente intramniotice, care nu permit dezvoltarea unor părți fetale. O parte din **m.c.** interesează corpul întreg (monstruozități), altele numai unele organe sau sisteme de organe (buză de iepure, degete supranumerare). Unele sînt compatibile cu viața, altele nu. (A.V.)

MALIGN, proces patologic (boală) care de multe ori duce la moarte în ciuda posibilităților terapeutice actuale. Termenul se utilizează în special în cazul bolii canceroase, dar și în cazul unor infecții sau alte boli cu evoluție gravă. (G.S.)

MAMELON, formațiune cronică sau cilindrică, de culoare roză, pînă la brun închisă, care se găsește pe porțiunea cea mai proeminentă a glandei mamare. Pe **m.** se observă 10—15 orificii, care reprezintă deschiderea canalelor galactofore. În jurul lui se vede o zonă circulară de culoare brună-închisă, numită areolă, pe care se găsesc, așezate în cerc, cîteva glande sebacee, numite tuberculii lui Montgomery. **M.** servește sugarului pentru supt. (A.V.)

MANIE, psihoză endogenă, cu debut în pubertate, caracterizată printr-o stare de excitație manifestată în special în sfera afectivității, cunoașterii și a activității. Bolnavul maniacal este neliniștit, gălăgios, turbulent, cu o bună dispoziție permanentă și într-o activitate de mare anvergură. Datorită ritmului rapid de desfășurare a tuturor funcțiilor, el nu ajunge să ducă la îndeplinire marile planuri pe care le face, sărind cu ușurință și rapiditate de la un lucru la altul. Prin nesocotința și graba cu care activează, poate produce mari pagube, (dă drumul la stăvilare, lasă focul nesupravegheat etc.) **M.** trebuie tratată prin internarea de urgență într-un serviciu de psihiatrie, unde sub psihotrope majore se rezolvă episodul psihotic. Boala avînd o evoluție periodică, este necesară supravegherea și controlul de specialitate. (A.S.)

MARASM, stare gravă a organismului, apărută în urma evoluției îndelungate a unor boli incurabile (cancer, tuberculoză, boli nervoase, arterioscleroză) sau la vîrsta foarte înaintată, caracterizată prin slăbire extremă și semnele unei lipse de rezistență (complicații septice) sau grave tulburări distrofice (ulcerații cutanate sau mucoase). (G.S.)

MAREA CIRCULAȚIE, traiectul sîngelui: ventricul stîng → aortă → artere → (organe) arteriole → capilare → venule (organe) → → vene → venele cave inferioare și superioare auricul drept; aceasta duce organelor și țesu-

Scanned with OKEN Scanner

turilor sîngele oxigenat și ia de la acestea excesul de CO_2. (V. CIRUCLAȚIA SÎNGELUI) (E.P.)

MASAJ, procedeu mecanic, manual sau instrumental, avînd scopul de a intensifica circulația venoasă și a lichidului interstițial, iar prin aceasta schimburile de substanță la nivel celular. Sub influența **m.** se intensifică nu numai procesele metabolice ale organismului, aportul de oxigen și de substanțe nutritive, dar și eliminarea produșilor finali ai metabolismului. Scade tonusul forțat al mușchilor, dispare oboseala, se îmbunătățește dispoziția organismului și ca urmare capacitatea de muncă sau performanța sportivă. **M.** poate fi executat fie în scop terapeutic, fie pentru sporirea performanței sportive, conservarea sănătății, asigurarea bunei dispoziții, etc. (Z.K.)

MASETER, mușchiul masticației care se inseră în partea de sus pe oasele feței (arcada zigomatică) și jos pe maxilarul inferior; este scurt, dar voluminos și puternic; îl putem simți încleștînd maxilarele, el proemineză și se întărește la unghiul maxilarului inferior; proporțional cu volumul său, este considerat cel mai puternic mușchi din organism. (E.P.)

MASOCHISM, perversiune în care satisfacerea sexuală se obține prin provocarea durerii proprii. Masochistul are o sensibilitate mai diminuată și recurge la tot felul de proceduri spre a-și produce durerea (flagelare, înțepare etc.) pentru a ajunge la orgasm. (A.S.)

MASTICAȚIE, procesul de sfărîmare a alimentelor în gură, cu ajutorul dinților, măselelor, care sînt puse în mișcare de mușchiul maseter; în același timp alimentele se amestecă cu saliva și se înmoaie, formînd cu ajutorul limbii bolul alimentar care e împins spre fundul gurii și înghițit. (E.P.)

MASTITĂ, inflamația glandei mamare, apărînd de cele mai multe ori în cazul unei igiene insuficiente a alăptatului (abces sau flegmon mamar). Se tratează prin aplicare de comprese reci și antibiotice. Poate necesita intervenția chirurgicală. (G.S.)

MASTOCIT, celule, răspîndite în diferite țesuturi ale organismului, provenite din aceleași elemente mezenchimatoase, care au și ele un potențial de hemocitogeneză, în diferitele împrejurări. Aceste celule formează așa-numitul sistem reticulo-endotelial, rețea de susținere a organelor hematoformatoare: splină, ganglioni, măduvă, celulele endoteliale ale ficatului, ale glandei suprarenale, și probabil în general toate endoteliile limfatice și capilare. Aceste celule au un rol fagocitar, înglobează particule străine, sau a picăturilor de grăsime. Ele se găsesc atît în sîngele circulant, cît și în țesuturi. (A.V.)

MASTOIDITĂ, inflamația mucoasei și a țesutului osos al mas-

toidei; complicație a otitei medii supurate acute sau cronice, trebuie interpretată ca un abces care trebuie deschis și drenat prin trepanare. (D.H.)

MASTURBAȚIE (ONANIE), provocarea orgasmului prin autoexcitația organelor sexuale. **M.** este mai frecvent în timpul adolescenței sau la adulți în lipsa posibilității cohabitației normale. (A.V.+Z.K.)

MATURAȚIE, procesul ajungerii la o dezvoltare deplină; termenul se folosește și pentru dezvoltarea ovulului, spre a indica devenirea sa matură, adultă, potrivită pentru fecundație; **M.** este procesul complex citologic și fiziologic care face ca gameții diploizi, în urma meiozei (două diviziuni de **m.**), să treacă în stare haploidă, adică să fie maturi pentru fecundație. (A.V. + E.P.)

MĂDUVA OASELOR, țesut care ocupă spațiile libere din interiorul oaselor (canalul medular al diafizei oaselor lungi, areolele epifizelor oaselor lungi, ca și a oaselor scurte și late). La naștere **m.o.** are un caracter hematogen, fiind formată dintr-un țesut reticular ale cărui celule au proprietatea de a produce celulele sîngelui (hematii, leucocite polinucleare, limfocite, monocite), precum și trombocite. După 7 ani **m.o.** lungi se transformă în țesut grăsos (măduva roșie devine măduva galbenă), funcția hematogenă fiind păstrată de **m.o.** late și scurte. La bătrînețe importante porțiuni din măduva hematogenă și măduva grasă, se transformă în țesut conjunctiv (măduvă fibroasă sau cenușie). Examenul măduvii hematogene prin puncție (mielogramă) sau prin biopsie osteomedulară, este extrem de prețios în stabilirea diagnosticului hematopatiilor. (G.S.)

MĂDUVA SPINĂRII, constituie axul dorsal cel mai vechi al sistemului nervos central; este adăpostită în canalul rahidian al șirei spinării și învelită în duramater (la exterior), arachnoida (la mijloc) și piamater (la interior); **m.s.** are o formă de cilindru alungit, cu un diametru de peste 1 cm și o lungime de circa 45 cm; începe în gaura occipitală a craniului și se termină în regiunea lombară cu „fillum terminale"; în dreptul membrelor anterioare și posterioare **m.s.** are cîte o umflătură din cauza existenței aici a nucleilor motori ai membrelor. În lungul **m.s.** se găsește un șanț anterior puțin adînc și un șanț posterior care intră pînă la mijlocul ei, care o împart astfel într-o parte dreaptă și una stîngă; din partea anterioară și posterioară a **m.s.** ies rădăcinile rahidiene, cele anterioare-motoare, cele posterioare-sensitive, care se unesc apoi la dreapta și la stînga în nervii rahidieni drept și stîng. În interiorul **m.s.** se găsește substanța cenușie dispusă în formă de H; este alcătuită din corpul neuronilor medulari, iar spre ex-

Scanned with OKEN Scanner

terior se găsește substanța albă, alcătuită din prelungirile nervoase ale nervilor rahidieni și ale neuronilor medulari. (E.P.)

MECANOTERAPIE, mobilizarea anumitor articulații și tonifierea musculară prin diferite instalații mecanice, de pîrghii, manete, biciclete, etc; se utilizează mai ales asupra celor care au avut de suferit de pe urma unei fracturi, malformații sau alte îmbolnăviri. (E.P.)

MECONIU, materiile fecale ale noului născut, acumulate în intestin în viața intrauterină; alcătuit din secreția intestinală, din celule epiteliale, din bilă; are o consistență păstoasă, de culoare deschisă și poate varia între 50 și 200 g; neexpulzarea **m.** în 24 ore după naștere poate presupune o malformație intestinală. **M.** poate fi eliminat și în lichidul amniotic, în timpul perioadei intrauterine, ceea ce denotă o suferință fetală. (A.V.)

MEDIASTIN, partea mijlocie a cavității toracice, situată între stern, diafragm, coloana vertebrală și plămîni. În **m.** se găsesc esofagul, traheea, vasele mari, inima și timusul. (Z.K.)

MEDIATOR, substanță eliberată la nivelul terminațiilor nervoase care transmit influxul nervos de la un neuron la altul sau la un organ efector. Pentru fibrele simpatice **m.** este un amestec de adrenalină și noradrenalină, iar pentru fibrele parasimpatice, **m.** este acetilcolina. Transmisia interneuronală se face exclusiv prin intermediul acetilcolinei. (G.F.)

MEDIC, profesionist al prevenirii și vindecării bolilor, pe baze științifice. Astăzi, **m.** este absolventul unei instituții universitare de învățămînt, care îi conferă diploma de **m.** sau de doctor în medicină, pe baza căreia obține dreptul de liberă practică. În această situație, el este capabil să presteze asistența de medicină generală, ca **m.** universal. Completarea educației universitare cu studii post-universitare (specializare) îi conferă **m.** calitatea de specialist. Exercitarea profesiunii medicale se face pe baza unor norme etice, stabilite încă din antichitate, (jurămîntul lui Hipocrate) care pretind o înaltă onestitate și conștiință profesională celui ce practică medicina. Abateri de la aceste norme pot duce la pierderea calității de **m.** și a dreptului de a profesa medicina. (G.S.)

MEDICAMENT, orice substanță chimică folosită în tratamentul unei suferințe. (A.S.)

MEDICINĂ, știință care se ocupă cu prevenirea îmbolnăvirilor, restabilirea sănătății, studiul anatomo-fiziologic al corpului omenesc, al cauzelor, simptomelor bolilor etc. **M.** *legală* disciplină aparte, care utilizează cunoștințele medicale, biologice, fizico-chimice etc., în vederea apli-

Scanned with OKEN Scanner

cării legilor penale, civile și sociale. Medicii legiști sînt chemați să răspundă în chestiunile de responsabilitate medicală și să judece actele medicilor în practica lor de toate zilele. **M.i.** cuprinde în domeniul ei toate specialitățile medicale și alte discipline auxiliare, recurgînd în primul rînd la anatomie patologică, toxicologie, psihiatrie, traumatologie etc. **M.** *muncii*, se ocupă cu păstrarea sănătății muncitorilor. **M.** *preventivă* se ocupă cu profilaxia bolilor. **M.** *sportivă* se ocupă cu studiul și îngrijirea sportivilor. (A.V.)

MEDIU INTERN, termen introdus de Cl. Bernard, pentru a desemna lichidul care scaldă celulele și care constituie pentru țesuturi mediul de viață propriu-zis. Studiul **m.i.** este extrem de important pentru a ști dacă o boală sau afecțiune nu este cauzată de modificările chimice ale acestuia; se măsoară astfel valoarea presiunii osmotice (Δ), a raporturilor ionice (factor rhopic), a componenței minerale, protidice, glucidice, catabolice etc. a acestui lichid, luînd de obicei sînge de la bolnav și considerînd că sîngele reflectă destul de exact componența și structura **m.i.** (nu e exact același lucru cu el). Lichidele care alcătuiesc **m.i.** la om se găsesc în cantitate de peste 15 litri (din care 5 litri sînge și constituie, alături de lichidele celulare (30 litri) mediile lichide cele mai importante ale corpului. (V. COMPARTIMENTELE LICHIDE ALE ORGANISMULUI) (E.P.)

MEGACOLON (DOLICOCOLON), dilatarea congenitală a porțiunii inferioare (megasigmă) sau a întregului colon, datorită probabil unei acalazii (incapacității musculaturii netede de la limita dintre colon și rect de a se relaxa). (G.S.)

MEGALOBLAST, element nucleat hematoformator în epoca embrionară. În viața intrauterină se pot considera 3 epoci de dezvoltare embrionară a elementelor sîngelui și anume: epoca prehepatică, hepatică și medulară. *În prima epocă* sîngele se dezvoltă în aria embrionară a sacului vitelin și în pedunculul ventral. Se pot distinge două generații eritroblastice, una este generația de *eritroblaști primitivi* sau *megaloblaști* (lui Ehrlich), care dau naștere la prima generație de hematii, numite megalocitele sau eritrocitele primare. Ele — odată cu dezvoltarea embrionului — sînt din ce în ce mai puține, pe urmă dispar complet. *A doua generație* de eritroblaști, apare în epoca hepatică, poartă numele de *eritroblaști* secundari sau definitivi (normoblaști), care rămîn în tot timpul vieții embrionare și la omul adult. Din aceste elemente din urmă derivă eritrocitele sau hematiile adulte. (V.)

MEGALOMANIE, dorință de mărire, exagerare a calităților proprii, bolnavul se crede Napoleon,

rege sau chiar Dumnezeu. **M.** survine la maniaci și la cei cu idei fixe. (A.S.)

MEIOZĂ (DIVIZIUNE REDUCȚIONALĂ), diviziune celulară care se face cu reducerea numărului de cromozomi de obicei la jumătate față de cei din celula inițială. (V. CELULĂ) (G.F.)

MELANCOLIE, formă gravă a depresiei, însoțită de idei delirante de autoacuzare și de suicid. Bolnavul nu mănîncă, nu doarme și stă mult timp imobil. Uneori poate apare o anxietate care duce la agitație psihomotorie. Tratamentul cu rezultate foarte bune trebuie început cît mai repede într-un spital de psihiatrie. (A.S.)

MELANISM v. PIGMENTAȚIA PIELII

MELANOFOR, cromatofor cu granule pigmentare din melanină; se găsesc și la om în negi. (E.P.)

MELANOM, tumoare a celulelor pigmentare care conțin melanină; negii sînt un tip de **m.** care nu au o evoluție tumorală adesea toată viața; cînd apare **m.** în piele, în ochi, are de obicei o evoluție foarte rapidă și trebuie intervenit de la primele semne de apariție, mai ales prin electrocoagulare. (E.P.)

MELENĂ, eliminare prin scaun a sîngelui provenit dintr-o hemoragie a tubului digestiv. Conferă scaunului o culoare neagră ca păcura. Bolnavul trebuie imobilizat și se cheamă urgent medicul. (G.S.)

MEMBRANA DECIDUA v. CADUCA

MEMBRANĂ, formațiune ce separă două medii între ele; poate fi **m.** celulară sau **m.** ce separă sîngele de țesuturi sau chiar organele între ele (seroase, aponevrozele, meningele); **m.** joacă un rol foarte important în schimburile organelor (celulelor) cu plasma interstițială; cu sîngele și constituie porțiuni vii care își au metabolismul lor propriu; **m.** care învelesc sau separă organele, sînt alcătuite din țesuturi conjunctive rezistente și eficace. (E.P.)

MEMBRU FANTOMĂ, tulburare gravă de schemă corporală survenită după amputarea unui membru și constînd din apariția unor acuze ca: dureri, arsuri, prurit etc., localizate în regiunea amputată. Simptomele sînt frecvent localizate la extremitatea distală a membrului amputat. Uneori **m.f.** este trăit mai intens decît cel normal. Această tulburare apare mai des și persistă mai mult după amputarea unui membru superior, decît după amputarea unui membru inferior. (A.S.)

MEMORIE, capacitatea de a fixa, conserva și reda un obiect sau o noțiune percepute anterior. Ele-

Scanned with OKEN Scanner

mentul său este engrama sau mnema. **M.** imprimă prezentul transformîndu-l în trecut pe care îl poate reactualiza la cerere sub formă de evocare. Cele trei etape funcționale ale **m**; fixarea, conservarea și evocarea, sînt în strictă interdependență cu alte procese psihice între care percepția, afectivitatea și conștiința se găsesc pe primul plan. Uitarea considerată ca un blocaj mnestic cu reversibilitate variabilă, elimină de obicei ceea ce nu este important sau cu suficiente corelații spre a fi cuprins în bagajul mnestic. Clasificarea **m.** în *voluntară* și *involuntară* sau **m.** *logică* și *mecanică*, servește la diferențierea unor prototipuri. Educația poate îmbunătăți **m.** și mări randamentul său. (V. AMNEZIE) (A.S.)

MENINGE, membranele care învelesc cu rol protector creierul și măduva spinării. **M.** sînt: duramater, piamater și arahnoida. (A.S.)

MENINGITĂ, inflamația meningelor produsă direct sau indirect în cursul unor boli infecțioase sau sub influența substanțelor toxice. Tulburările date de **m.** sînt: stare febrilă, cefalee, durerea cefei, modificări de conștiință, agitație, fotofobie etc. Lichidul cefalorahidian prezintă o serie de modificări în funcție de etiopatogenia **m.** Cele mai cunoscute **m.** sînt: **m.** cerebrospinală epidemică, **m.** hemoragică, **m.** traumatică, limfocitară, pneumococică, purulentă, virotică etc. Tratamentul se face după avizul medicului în funcție de etiopatogenie. (A.S.)

MENOPAUZĂ v. CLIMACTERIU

MENSTRUAȚIE, sîngerare periodică, ce provine din uterul femeii, de la epoca de pubertate pînă la menopauză. În mucoasa uterină se petrec — sub acțiunea hormonilor ovarieni — modificări care o fac capabilă pentru primirea și nutriția ovulului fecundat, pînă la formarea placentei (nidația ovulară). Modificările mucoasei uterine sînt dependente și paralele deci cu maturația ovulului. Dacă ovulul matur nu este fecundat, stratul superficial al mucoasei uterine — pregătit pentru primirea (nidația) sa, se descuamează și se elimină proces care aduce după sine și mici rupturi ale vaselor, aflate în mucoasă. Consecința rupturilor vasculare din endometru este **m.** Se consideră că **m.** este avortul ovulului nefecundat. **M.** este ciclică, ca și ovulația, apare la 28 zile. Apariția neregulată a **m.** imediat după pubertate și înaintea menopauzei nu poate fi considerată ca patologică. În epoca genitală matură trebuie să se sesizeze medicii de orice neregularitate, în ce privește durata, cantitatea și periodicitatea **m.** precum și de eventualele suferințe însoțitoare, care pot fi

datorate unei afecțiuni a aparatului genital sau pot fi provocate de boli extragenitale ca simptome însoțitoare. **M.** normală nu este dureroasă și nu cere modificarea vieții. Este necesară însă respectarea regulilor de igienă corporală, schimbarea frecventă a lenjeriei, evitarea contactului sexual și a eforturilor fizico-intelectuale mai mari. (A.V.)

MERICISM (RUMINAȚIE), fenomen care apare în unele psihoze și constă în revenirea în gură a unor porțiuni de alimente deja înghițite în stomac și remestecarea lor (exact ca la animalele rumegătoare); se dezobișnuiește prin voință sau menținerea deschisă a fălcilor. (E.P.)

MERS, deplasarea corpului în spațiu cu ajutorul picioarelor; **m.** normal e sănătos și se face în ritm de 60 pași pe minut; în timpul **m.** circulația venoasă și limfatică a întregului corp este activată; **m.** este cel mai bun mijloc de păstrare a sănătății pentru oamenii bătrîni, pentru cardiaci, pentru obezi și cei cu varice; se recomandă a se face dimineața după micul dejun și seara înainte de culcare; în afecțiuni nervoase **m.** se modifică: hemiplegii (în seceră), tabes (aruncarea piciorului), nevrite, leziuni ale cerebelului (tatonare), luxații coxofemurale (mers de rață) etc. (E.P.)

METABOLISM, însușirea de bază a tuturor organismelor vii, prin care acestea se deosebesc de lumea nevie; **m.** înseamnă totalitatea proceselor fizice și chimice care stau la baza transformărilor structurale și energetice, celulare. Termenul se folosește în sens biologic și fiziologic. Procesele metabolice în organismul uman se desfășoară sub următoarele aspecte: încorporarea substanțelor nutritive de către organism; înglobarea substanțelor încorporate în structurile proprii ale celulelor; eliberarea energiei ca urmare a descompunerii anumitor substanțe; eliminarea produșilor finali. Ansamblul proceselor prin care substanțele nutritive se înglobează în celulă, se numește *asimilație* (anabolism), iar totalitatea proceselor de dezintegrare poartă denumirea de *dezasimilație* (catabolism). Raportul asimilației și dezasimilației constituie bilanțul metabolic, care se consideră pozitiv în cazul în care predomină procesele de asimilație față de cele de dezasimilație, iar negativ în cazul invers. Intensitatea **m.** se măsoară prin schimburile energetice ale organismului în raport cu substanțele încorporate și eliminate. Procesele metabolice care se desfășoară în organism în stare de repaus total constituie **m.** bazal. Ansamblul proceselor chimice, începînd din momentul absorbției substanțelor nutritive (în organism și celule), pînă la utilizarea și eliminarea produșilor finali ce rezultă în aceste transformări, constituie **m.** intermediar. *M. bazal* reprezintă procesele metabo-

Scanned with OKEN Scanner

lice în repaus fiziologic. Determinarea intensității **m.b.** se face pe baza măsurării proceselor de oxido-reducere, deoarece procesele metabolice au la bază procese eliberatoare de energie. (v. *respirație tisulară*). În acest context cantitatea oxigenului utilizat de organism, precum și a bioxidului de carbon eliminat prin respirație, poate fi un indiciu al proceselor eliberatoare de energie. Metodele bazate pe măsurarea acestor gaze, poartă denumirea de metode indirecte, spre deosebire de metodele directe prin care se înțelege măsurarea căldurii degajate de organism raportat la unitatea de timp (calorimetrie directă) Valoarea medie a **m.** la omul adult variază între 1.300 și 1.500 calorii pe zi. Aceste valori cresc în caz de sarcină, în stările febrile, în hipertiroidism etc. **M.** *glucidic* se referă la: transformările alimentelor în glucidele necesare organismului și utilizarea lor în celule. Dacă aportul alimentar este insuficient, glucidele pot lua naștere din precursori neglucidici, de origine lipidică sau protidică în procesul gluconeogenezei. Ficatul depozitează glucidele accesibile întregului organism, sub formă de glicogen (polimer al glucozei). Glicogenul muscular este accesibil numai mușchilor. Forma circulantă în sînge a glucidelor este glucoza:

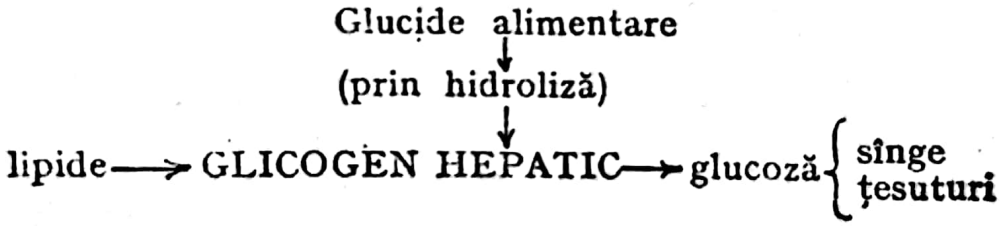

Interrelațiile metabiloce ale glucozei în organism stau la baza înlocuirii unor principii alimentare cu altele:

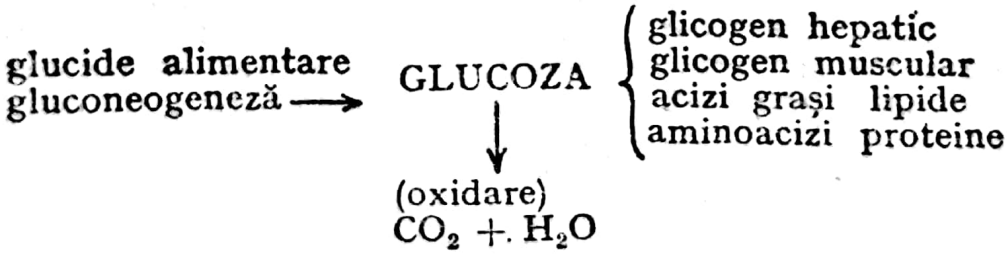

M. *lipidic* cuprinde: transformările lipidelor din alimente și neoformarea lor. Lipidele ajung (după prealabilă hidroliză cu enzime specifice) din tubul digestiv în circulația generală pe cale limfatică (80%) și pe cale sanguină (prin vena portă 20%). Soarta lipidelor din circuitul sanguin este: 1) depozitarea în țesu-

tul adipos, gras, (rezervele lipidice); 2) depozitarea temporară în ficat; 3) în componența structurilor lipidoproteice; 4) oxidare în țesuturi (cu formare de CO_2 și apă). În tubul digestiv lipidele alimentare sînt desfăcute în acizi grași și glicerină (grăsimi propriu-zise) și alte componente (la lipidele complexe). Atît desfăcute cît și nedesfăcute trec bariera intestinală și ajung, fie în chiliferele limfatice, fie în vena portă și prin ea în torentul sanguin și de aici la țesuturi. În catabolizarea acizilor grași lanțul lor carbonic se scurtează cu cîte 2 atomi de carbon (betaoxidare) pînă la stadiul de CO_2, apă și o mare cantitate de energie (încorporată în legături macroergice) (9,3 calorii/gram). În catabolizarea defectuoasă a acizilor grași se acumulează peste limitele normale: corpi cetonici și colesterol. Metabolismul lipidic se află sub control endocrin (hormoni anterohipofizari, tiroidieni, pancreatici, suprarenali etc.) și nervos. **M.** *mineral* se referă la metabolismul elementelor și sărurilor minerale. Cele mai importante elemente și săruri anorganice sînt: sodiu (Na), potasiu (K), calciu (Ca), magneziu (Mg), radicalul acidului carbonic (HCO_3), clorul (Cl), radicalul acidului fosforic (PO_4), precum și al acidului sulfuric (SO_4). Rolul lor fiziologic este multiplu: determină presiunea osmotică a mediului intern și al celulelor; acționează specific asupra funcțiilor metabolismului; fiind totodată și factorii principali ai fenomenelor electrice. Raportul dintre diferite elemente (numit și rhopie) este un factor principal al metabolismului. Repartiția diferitelor elemente în spațiul intercelular și în celulă este inegală: astfel de ex. sodiul se găsește dominant în spațiul intercelular, în timp ce potasiul este legat de suprafața internă a membranei celulare. Acestei repartiții inegale a diferitelor elemente (determinată de permeabilitatea selectivă a membranei celulare) i se datorește și diferența de potențial existentă între suprafața și interiorul celulelor (curentul de repaus). Elementele cu sarcini pozitive sau negative poartă denumirea de ioni, care joacă un rol important și în excitabilitatea țesuturilor precum și în propagarea influxului nervos. Elementele minerale participă și la structura oaselor, la formarea sucurilor digestive, la procesele de dezintoxicare precum și în stabilirea echilibrului acido-bazic. În reglarea **m.** joacă rolul principal rinichii, de asemenea unii hormoni (parathormonul, mineralocorticoizii etc.) și vitaminele (vitamina D). **M.** *proteic*, se referă la transformările elementelor constitutive ale proteinelor (aminoacizii) pentru cele simple, iar pentru cele complexe (heteroproteide) și la cele ale grupărilor prostetice. Scindarea la aminoacizi se petrece în tubul digestiv, sub acțiunea en-

Scanned with OKEN Scanner

zimelor specifice. Traversînd bariera intestinală şi ajungînd în torentul sanguin aminoacizii servesc la: refacerea proteinelor tisulare specifice fiecărui ţesut (cu excepţia proteinelor plasmatice care sînt sintetizate în ficat şi sistemul reticulo-endotelial) şi sinteza altor substanţe azotate. Catabolizarea aminoacizilor are loc în ficat şi în fiecare celulă a corpului şi constă, în esenţă, în dezaminarea şi degradarea lor în ciclul metabolic Krebs. În ficat se formează în cea mai mare parte ureea (ce se elimină pe cale renală) şi corpii cetonici (care în parte se elimină pe cale renală şi în parte servesc ca substrate pentru unele sinteze). Soarta acizilor cetonici rezultaţi din aminoacizi depinde de natura acestora de unde şi clasificarea lor în: a) glucoformatori (dau naştere la glucoză): alanina, acidul aspartic etc.; b) cetoformatori (cetogenii) dau naştere la corpii cetonici: leucină, tirozină etc.; c) agluco-şi acetoformatori: nu dau naştere nici la glucoză şi nici la corpii cetonici. (V. INTERCONVERSIUNE METABOLICĂ) (G.F. + Z.K.)

METABOLIT, substanţă care participă sau care ia naştere în procesele de metabolism. De ex. vitaminele, hormonii, produşii intermediari din metabolismul protidic, lipidic şi glucidic etc. (G.F.)

METAMERIE, împărţirea corpului în metamere, adică segmente transversale, corespunzătoare inervaţiei rahidiene; fiecare din cele 31 de perechi de nervi rahidieni se distribuie spre o anumită regiune a corpului (tegument şi organe interne); o astfel de regiune este un metamer; în realitate nervii senzitivi şi motori ai unui metamer se întind prin ramificaţii şi la metamerul superior sau inferior astfel că în caz de leziune a unuia din nervii rahidieni, regiunile inervate de aceştia să poată fi controlate prin ceilalţi nervi vecini. Datorită inervaţiei rahidiene anumite reflexe se produc întotdeauna la fel, ex. lovirea sub genunchi (distribuţia nervului rahidian lombar), produce întotdeauna reflexul rotulian, de ridicare bruscă a piciorului; idem reflexul de gîdilare a tălpii piciorului (L_5) etc; **m.** stă şi la baza acţiunilor de acupunctare, căci nervilor cutanaţi le corespund şi unii interni (din aceeaşi rădăcină) astfel că o excitaţie bruscă (prin înţepare) a unei regiuni tegumentare poate induce în ramurile interne ale aceluiaşi nerv un fenomen de excitaţie (în cazul nefuncţionării unor organe interne) sau de inhibiţie (în cazul hiperfuncţionării lor). (E.P.)

METAMORFOPSIE, iluzie complexă, datorită erorilor de percepţie în plasarea corectă a obiectelor în spaţiu. La apariţia **m.** pe lîngă tulburările percepţiei contribuie şi modificările aparatului vestibular şi ale labirintului. Obiectele pot fi văzute mai mari

sau mai mici, mai aproape sau mai departe, îngroşate, alungite, mobile răsturnate etc. **M.** apar în stările confuzive, în intoxicaţiile profesionale sau medicamentoase, în tumori cerebrale, epilepsie etc. (A.S.)

METASTAZĂ, răspîndirea la distanţă a unei tumori maligne pe diferite căi: vase limfatice (**m.** limfogene), vase sanguine (**m.** sanguine), prin căi naturale (bronhii, tub digestiv), cavităţi seroase, inoculare etc. Malignitatea cancerului constă tocmai în această proprietate de a produce **m.** (metastazare). Sarcoamele metastazează rapid pe cale sanguină, în timp ce carcinoamele metastazează la început pe cale limfatică, pretinzîndu-se mai bine la o intervenţie chirurgicală care înlătură tumoarea şi ganglionii învecinaţi. Se întrebuinţează termenul de **m.** şi pentru însămînţarea sau deplasarea altor procese patologice: **m.** septică sau infecţioasă — apariţia de noi focare infecţioase plecate, de obicei în cursul septicemiilor, dintr-un focar primitiv; **m.** calcară — depunerea sărurilor de calciu din oase în alte organe (plămîn, rinichi), în cadrul unor tulburări de natură endocrină a metabolismului calciului. (G.S.)

METEORISM v. BALONARE

METEOROSENSIBILITATE, reactivitate mărită la schimbările meteorologice: temperatura, umiditatea, mişcarea vîntului, presiunea atmosferică, radiaţiile solare, ionizarea şi starea electrică a atmosferei etc. Persoanele care suferă de **m.** pot fi sănătoase dar au o reactivitate meteorolabilă. Majoritatea lor este însă bolnavă, suferind şi sistemul de adaptare şi de aclimatizare. La ele se produce, la schimbarea de vreme, exacerbarea sau declanşarea crizelor de reumatism, astm bronşic, spasm coronarian, colici renale, intestinale, migrene, variaţii tensionale şi multe alte stări morbide. Reacţia organismului la pătrunderea de masă şi de front rece constă dintr-o creştere a presiunii sanguine, spasme ale musculaturii netede (din vase, intestine, vezica biliară etc.). Prin alunecarea maselor de aer cald sau a frontului cald deasupra aerului rece care este mai greu ca cel cald, se instalează fenomene neurovegetative inverse, o relaxare, o vasodilataţie, permeabilitatea pereţilor capilari creşte, rezistenţa organismului diminuează la infecţii, se produce o agravare în evoluţia bolilor infecţioase. Reacţiile sînt mai frecvente şi mai puternice pe un teren predispus prin factori ereditari, alimentari, debilitate după anumite boli, factorii meteorologici nejucînd decît un rol declanşator. Măsurile de profilaxie împotriva **m.** sînt de 2 feluri. Crearea unui microclimat corespunzător şi măsuri pentru mărirea capacităţii de reacţie a organismului, călirea lui prin antrenament, cultură fizică, bal-

Scanned with OKEN Scanner

neo-fizioterapie. Se întrebuinţează şi mijloace medicamentoase, pentru prevenirea crizelor specifice persoanelor meteorosensibile. Iată cîteva fenomene legate de **m.**: *căldura* favorizează gastroenteritele, diareea (mai ales la copii); *frigul* micşorează rezistenţa la infecţii bacteriene, favorizează pneumonia, pleurezia, nefritele, paraliziile faciale, scleroza în plăci, alergiile; *scăderea presiunii atmosferice* la TBC dă hemoptizii, agravează astmul, cardiopatiile, dă tulburări neurovegetative; *umiditatea crescută* favorizează reumatismele, guta, emfizemul, TBC-pulmonar, nefritele, nervozitatea; *ploile, ceaţa* sînt favorabile apariţiei scarlatinei, rugeolei, difteriei, febrei tifoide, malariei, intensifică astmul, emfizemul; *vînturile* dau insomnii (în Franţa, mistralul la Marsilia, vîntul de sud la Lyon), o stare de nelinişte, dispnee la cardiaci; *electricitatea* (supraîncărcarea atmosferei în timp de furtuni) dă hiperexcitabilitate, stări nervoase, agravează hipertensiunea, uremia; scăderea încărcăturii electrice a atmosferei (în secetă), dă astenii, atonii, ionizaţia pozitivă în aer (locuinţe), agravează reumatismul, astmul; ionizaţia negativă în aer dă o stare de bună dispoziţie generală, cu rărirea respiraţiei. Toate acestea arată legătura noastră cu factorii climatici şi stricta noastră dependenţă de aceştia. (A.V.)

METHEMOGLOBINĂ, derivat datorat oxidării hemoglobinei (fierul din complexul porfirinic îşi schimbă valenţa de la 2 la 3) sub acţiunea unor oxidanţi, ca: acetanilida, anilina, cianura de potasiu, fenacetina, sulfonamidele etc. Există şi cazuri de formare congenitală (anormale) a **m.** **M.** nu se poate combina cu oxigenul. (G.F.)

METRITĂ, inflamaţia uterului. **M.** poate fi localizată în: 1) porţiunea vaginală a uterului; 2) în cervix; 3) endometru; 4) în musculatura uterină. Inflamaţia colului asociază de obicei colpita (inflamaţia vaginului). Endocervicita şi endometrita se produc de multe ori în legătură cu o naştere sau avort, sînt procese acute, cu simptome de pierdere de sînge sau cu secreţie de puroi, durere, febră. Infecţia gonococică se recunoaşte printr-o secreţie purulentă, galben-verzuie. Edometrita acută se poate vindeca prin descuamaţia mucoasei uterine, cu ocazia menstruaţiei; ea trece în cronicitate numai dacă este propagată şi asupra stratului muscular, acest proces este **m.** propriu-zisă. Uterul metritic este mărit, dur, sensibil, de multe ori retroflectat din cauza greutăţii mai mari. Tratamentul **m.** este medical, ginecologic. (A.V.)

METROPATIE HEMORAGICĂ, termen întrebuinţat în ginecologie, pentru o boală a femeilor, caracterizată prin menstruaţii ne-

Scanned with OKEN Scanner

regulate, la intervale lungi, urmate de pierderi de sînge în cantitate mare și vreme îndelungată. Cauza bolii este o perturbare a ciclului ovarian, persistența unui folicul adult, care — în loc să se transforme în corp galben — devine chistic și produce cantități mari de folikulină (hiperfoliculinie). Consecința va fi perturbarea ciclului menstrual. Persistă și continuă faza proliferativă a mucoasei uterine fără a trece în faza următoare, secretorie și în descuamare, menstruație. După o amenoree prelungită, apar tulburări trofice ale endometrului proliferat excesiv, descuamații parțiale, urmate de pierderi de sînge interminabile. Tratamentul **m.h.** este hormonal, cu preparate gonadotrope, care transformă foliculul ovarian persistent în corp galben, iar progesterona, secretată în urmă, transformă faza proliferativă a mucoasei uterine în fază secretorie, urmată de o menstruație normală. De multe ori este necesar să se facă și un chiuretaj, pentru eliminarea produselor restante patologice de endometru. (A.V.)

METRORAGIE, hemoragia ce se produce fără legătură cu menstruațiile ciclice obișnuite; **m.** pot fi cauzate de un avort, de o sarcină extrauterină, de un polip, cancer, sarcom, chist. La prima apariție a **m.** trebuie consultat medicul. (E.P.)

MEZENCHIM, țesut derivat aproape în întregime din mezoderm. **M.** reprezintă la început un țesut de umplutură, dispus între foițele blastodermice, dar mai tîrziu el se condensează și se diferențiază constituind țesuturile de susținere (conjunctiv, cartilaginos, osos), țesutul muscular neted, tecile și învelișurile diferitelor organe, aponevrozele, membrane și ligamentele. (A.V.)

MEZENTER, îndoitură a peritoneului care fixează organele digestive, de peretele posterior abdominal. **M.** este format din 2 foițe, între care se găsesc vase, nervi și ganglioni limfatici. Cele 2 foițe se separă la nivelul intestinului pentru a-l înveli, apoi se separă din nou la nivelul peretelui posterior abdominal, devenind peritoneu parietal. (Z.K.)

MEZODERM, foiță embrionară care se formează între ecto- și endoderm. Din **m.** derivă: 1) țesuturile de susținere, țesutul conjunctiv propriu-zis, țesutul cartilaginos și țesutul osos; 2) musculatura corpului; 3) aparatul urinar; 4) glandele genitale; 5) conductele urogenitale; 6) stratul cortical al glandei suprarenale; 7) aparatul circulator; 8) sîngele; 9) pericardul, peritoneul, pleura; 10) mușchii netezi; 11) organele limfoide; 12) dentina; 13) epiteliul spațiilor subdurale și subarahnoidiene. (A.V.)

MIALGIE, durere musculară care apare în urma unui efort

sau antrenament îndelungat, precum și în cadrul unor boli neurologice cum ar fi **m.** epidemică. Înaintea unui tratament simptomatic împotriva durerii este necesar un consult medical pentru stabilirea diagnosticului pe baza căruia se va aplica medicația adecvată. V. LUMBAGO (A.S.)

MIASTENIE, boală musculară mai frecventă la femei. Unul din cele mai importante simptome îl constituie ptoza palpebrală, mai accentuată seara. Se mai observă diferite pareze musculare la mușchii oculo-motori, mușchii masticatori, mușchii cefei etc. Tratamentul, bazat pe prostigmină, este de lungă durată și trebuie făcut la indicația și sub controlul medicului. (A.S.)

MICA CIRCULAȚIE, este traiectul sîngelui din ventricul drept →artera plumonară → arterele pulmonare dreaptă și stîngă → (organ — pulmon) arteriole → capilare → venule (organ — pulmon) → venele pulmonare dreaptă și stîngă→ vena pulmonară → auricul drept; în **m.c.** sîngele se oxigenează și pierde CO_2. (V. CIRCULAȚIA SÎNGELUI). (E.P.)

MICOZĂ (INFECȚIE FUNGICĂ), boală produsă de ciuperci, organisme vegetale lipsite de clorofilă, parazite sau saprofite. Produc boli primitive și secundare (la pacienți tratați îndelungat cu antibiotice pentru infecții microbiene sau virale) sau complicații (în cadrul unor boli debilitante). Infecțiile fungice pot fi clasificate în superficiale (dermatomicoze) și profunde (**m.** viscerale). **M.** viscerale interesează diverse porțiuni ale aparatului digestiv sau respirator dar și alte organe (ganglioni, sistem nervos central, căi urinare). Principalele **m.** viscerale sînt: actinomicoza, botriomicoza, nocardioza, blastomicoza, criptomicoza, coccidioza, histoplasmoza, candidoza, aspergiloza, mucomicoza, sporotricoza, rinosporidioza. Infecția se face cu sporii, luați de pe sol sau introduși odată cu alimentele vegetale, dar și de la animale. Unele ciuperci sînt saprofite ale organismului și devin patogene în condiții de anergie. Diagnosticul se stabilește prin identificarea ciupercii la microscop sau cultivarea ei pe medii de cultură sau prin biopsie. Tratamentul constă în administrarea de substanțe antifungice (iod, antibiotice). (G.S.)

MICROB, nume dat inițial unor organisme microscopice (bacterii, ciuperci, virusuri, protozoare etc.); dintre acestea unele dau *boli specifice* (bacteriile: blenoragia, holera, difteria, dizenteria, lepra, meninginta, morva, tetanosul, TBC, febra tifoidă; virusurile: febra eruptivă, gripa; protozoarele: sifilis, boala somnului, leishmaniozele, frigurile etc.; ciupercile: micetoze, sporotrichoze etc.); altele dau *boli nespecifice:* streptococii pot da bronhopneu-

monii, erizipel, etc.; stafilococii dau furunculoze, osteomielite, endocardite (după natura terenului) (V. BACIL). (E.P.)

MICROCEFALIE, anomalie, caracterizată prin dimensiunile mici ale capului și creierului. **M.** face parte de obicei din nanism, care poate fi de origine osoasă, viscerală, endocrină sau congenitală, esențială. Originea și mecanismul de producere a **m.** este obscură, se produce prin osificarea precoce a suturilor oaselor craniului. (A.V.)

MICROCLIMĂ, ansamblul factorilor de temperatură, umiditate, mișcarea aerului și intensitatea radiațiilor solare, caracteristic unui spațiu de dimensiuni mici, de obicei la suprafața pămîntului. Datorită contactului direct cu atmosfera externă, **m.** unui oraș, al unei văi, sau al unei depresiuni nu se diferențiază mult de macroclima exterioară. În schimb, **m.** realizat în incintele construite ale secțiilor industriale, ale încăperilor și a unor vehicule de transport, constituie o ambianță diferită, independentă de atmosfera externă. (A.V.)

MICROELEMENTE v. OLIGOELEMENTE

MICROSCOP, dispozitiv optic sau electronic utilizat pentru observarea obiectelor care nu se văd cu ochiul liber. **M.** *optic:* este format din sistemul ocular care formează o imagine mărită, răsturnată și reală a obiectului și sistemul obiectiv care este pe aceeași axă optică cu primul și care dă o imagine mult mărită și virtuală. Obiectele sînt luminate cu oglinzi sau cu un sistem de lentile. Mărește pînă la peste 2.000 de ori. **M.** *centrifugal* este utilizat pentru determinarea coeficientului de vîscozitate a protoplasmei unei celule supusă la forța centrifugă. **M.** *cu contrast de fază,* posedă o plăcuță de fază care creează un contrast între obiect și fond, ceea ce duce la diferențe de luminozitate și ca atare la o mai bună evidență a obiectului. **M.** *cornean,* este utilizat pentru studiul ochiului. **M.** *cu fluorescență:* iluminarea obiectului se face cu ultraviolete care provoacă fluorescența spontană a unor structuri. **M.** *cu imersie:* între obiectiv și obiect se introduce o substanță cu indice mare de refracție. **M.** *metalografic:* iluminarea se face prin reflexia luminii pe suprafețe lustruite de metale sau minerale metalifere. **M.** *polarizant* utilizează lumină polarizată. În medicină și biologie se utilizează pentru identificarea granulelor de amidon și pentru studiul histologic al mielinei, mitocondriilor, fibrelor musculare și nervoase etc. **M.** *electronic,* aparat pentru vizualizarea particulelor, care permite o putere de rezoluție mult mai mare decît microscopul optic (200.000 ori). Principiul de construcție și de funcționare corespunde în mai multe

Scanned with OKEN Scanner

privinţe microscopului optic. Deosebirea fundamentală între cele două aparate constă în faptul că la **m.** electronic în loc de sursă de lumină se foloseşte un fascicol de electroni, emis de catodul aparatului, care, în ultima instanţă, face vizibile structurile obiectului cercetat proiectate pe un ecran fluorescent sau pe o peliculă fotografică. Fascicolul de electroni este accelerat şi dirijat (focalizat) cu ajutorul cîmpurilor electrostatice sau electromagnetice, realizate prin bobine şi electrozi. Acestea, asemănător cu lentilele optice pot să concetreze sau să împrăştie fascicolul de electroni după principiile opticii. Fascicole de electroni se împrăştie diferit pe structurile obiectului cercetat. O parte a electronilor trece prin cîmpul de forţă numit diafragmă, ajungînd în „lentila obiectivă" care focalizează razele divergente pornite din acelaşi punct al obiectului. Astfel pe ecranul fluorescent se produce imaginea reală şi mărită a obiectului. Traiectoria fasciculului de electroni este în vid. Obiectul cercetat se prepară special (includere, secţionare, impregnare etc.). În timp ce puterea de rezoluţie a microscopului optic este de ordinul micronilor, valoarea ei la **m.** electronic poate să atingă 6—10 Angstromi. La această mărire macromoleculele pot fi vizualizate. (Z.K. + G.F.)

MICŢIUNE, urinare, emisiune spontană sau voită de urină prin uretră. (E.P.)

MIDRIAZĂ, dilatarea pupilei peste dimensiunile sale obişnuite; apare în paralizia nervului motor ocular comun, în iritaţia centrului ciliospinal sau în simpaticotoni. Cînd **m.** este unilaterală, poate fi produsă de un hematom subdural sau de o tumoare temporală. **M.** mai poate fi întîlnită în botulism sau după tratament cu extras de belladonă etc. (V. MEIOZĂ). (A.S.)

MIELINĂ, substanţă albă de origine lipidică, care intră în alcătuirea tecii unor nervi. (A.S.)

MIELOBLAST, celulă primară din măduva oaselor din care se produc leucocitele polinucleare. (A.V.)

MIELOCIT, celulă din măduva oaselor făcînd parte din seria granulocitară (polinucleară), provenind din mieloblast şi diferenţiindu-se în metamielocit. Apare în sîngele periferic în cursul leucemiilor. (V. LEUCOCITE) (G.S.)

MIELOM, tumoare plecată din măduva oaselor, interesînd de obicei mai multe oase (**m.** multiplu). Se datoreşte proliferării celulelor secretoare de anticorpi sau plasmociţi, de unde şi denumirea de plasmocitom. Are o evoluţie malignă. (G.S.)

MIERE DE ALBINE, produs zaharat (70% levuloză şi 25% glu-

Scanned with OKEN Scanner

coză) cu arome provenind din nectarul florilor din care albinele culeg polenul și nectarul, pe care-l prelucrează în stomac și apoi îl varsă în celulele fagurelui acoperindu-le cu un capac de ceară. **M. de a.** este cel mai comod și sănătos laxativ (2 linguri pe stomacul gol sau solvată în lapte călduț). Se recomandă ca înlocuitor de zahăr la persoanele în vîrstă. (E.P.)

MIGRENĂ, cefalee paroxistică de obicei hemicraniană, însoțită de fotofobie, grețuri, paloare, transpirații etc. Mai frecventă la femei, **m.** poate avea cauze diverse: intoxicații, alergie, reumatism, hipotensiune, endocrinopatii etc. În **m.** se recomandă tratament simptomatic antialgic în timpul crizelor și general ulterior în funcție de etiopatogenie. (A.S.)

MIMICĂ, expresia întregului sistem muscular al feței, care oglindește trăirea afectivă a persoanei (frică, bucurie, tensiune, mînie etc.). (V. FIZIONOMIE) (A.S.)

MIOCARD, țesutul muscular al inimii, alcătuit din fibre striate, ce se leagă între ele prin membrane în trepte, ce joacă rolul de legături între celulele **m. M.** este un mușchi bogat în sarcoplasmă și are o contracțiune nu atît de rigidă, ca mușchiul striat; în interiorul **m.** există o inervație primitivă, care împreună cu celulele musculare embrionare alcătuiesc țesutul nodal al inimii, cu proprietăți speciale în excitația și contracția inimii. (V. INIMĂ) (E.P.)

MIOCARDITĂ, inflamația musculaturii inimii, care în multe cazuri interesează toate cele 3 straturi (endo-mio-pericard) ale inimii. Procesul inflamator nu se petrece însă totdeauna cu aceeași intensitate în toate straturile, de aceea este posibil, ca într-un caz dat să domine **m.** Cauza **m.**: diferiți agenți patogeni: bacterii, virusuri, agenți chimici, mecanici, alergii, uneori nu reușim să o descoperim (**m.** idiopatică). Indiferent de cauza ei, simptomele principale sînt aceleași: oboseală mare la eforturi relativ mici, tahicardie, palpitații, jenă precordială, eventual tulburări de ritm. Examenul medical: auscultație, percuție, ECG, examinările de laborator (leucocitoza), cultura de microbi din sînge, ASLO etc., ajută la fixarea diagnosticului. Tratamentul este pe cît posibil cauzal: eliminarea porților de intrare a microbilor, dacă este posibilă (amigdalectomie), administrare de antibiotice sau în caz de origine reumatică, a medicamentelor antireumatice. Repausul la pat în toate cazurile. Prognosticul este de multe ori favorabil. (A.V.)

MIOGLOBINĂ, pigmentul hemoglobinic al mușchiului, care are rolul de a fixa și furniza acestuia cantitatea de oxigen (față de care are o afinitate mai mare decît hemoglobina), necesară în oxidarea acidului lactic, rezultat

Scanned with OKEN Scanner

în urma degradării glucozei în timpul contracţiunii. (E.P.)

MIOGRAFIE, metoda de a înregistra grafic contracţiunile musculare; se face cu ajutorul miografelor, care sînt nişte peniţe uşoare, ce se rotesc în jurul unui ax fix şi sînt legate în apropierea axului pe de o parte de tendonul unui muşchi fixat, de celălalt capăt, pe de altă parte, de o greutate în vîrful peniţei înscris pe un cilindru înnegrit ce se învîrteşte; prin mişcările peniţei se obţine o miogramă, a cărei analiză arată existenţa unei perioade de latenţă (pl), de contracţiune (pc) şi de relaxare (pr), a căror durată se măsoară înscriind alături vibraţiile unui diapazon de 100 vibraţii/sec.; fiecare perioadă are o anumită durată la muşchiul normal; durata lor poate varia în funcţie de starea muşchiului: oboseală, miastenii, miopatii etc. (E.P.)

MIOM, tumoare benignă a ţesutului muscular striat (rabdomiom) sau neted (leiomiom). **M.** cel mai frecvent este cel *uterin*, care survine în epoca adultă a femeii. După localizare deosebim: **m.** submucos, interstiţial sau subseros. Evoluţia **m.** este lentă, cel submucos produce de obicei tulburări de menstruaţie, chiar de la început. Formele interstiţiale şi subseroase produc semne supărătoare numai după o evoluţie mai îndelungată. Volumul **m.** este variabil, de la un bob de mazăre, pînă la un cap de adult şi mai mare. **M.** mic, lipsit de semne de suferinţă, nu necesită tratament, cele de volum mare necesită operaţie. (A.V.)

MIOPATIE, denumirea generală pentru toate bolile care afectează în primul rînd sistemul muscular. Clasificare: **m.** *primară* şi *secundară* (neuropatică). Cele mai frecvente şi cunoscute sînt: **m.** coxofemurală, **m.** osteoplastică, **m.** primitivă progresivă şi **m.** tardivă progresivă. (A.S.)

MIOPIE, defect de vedere, datorat unei tulburări, produse prin întîlnirea razelor paralele de la infinit înaintea retinei, din cauza căreia persoana vede bine numai aproape, deci la o distanţă foarte mică. Purtarea ochelarilor cu dioptrii adecvate gradului de **m.** după prescripţia medicală o poate corecta în mare măsură. (A.S.)

MIOTONIE, spasm al muşchiului; termenul se foloseşte însă mult mai frecvent pentru a desemna boala lui Thomson care este eredofamilială şi se caracterizează printr-o mare greutate în relaxarea muşchilor, odată activitatea terminată (proba deflectării degetelor din pumnul strîns). (A.S.)

MIOZĂ, contracţia intensă a pupilei sub influenţa parasimpaticului. Acest simptom apare în sifilisul cerebral, hemoragii cerebrale, tumori cerebrale, precum şi în alcoolism, morfinomanie,

Scanned with OKEN Scanner

uremie, etc. (V. MIDRIAZĂ) (A.S.)

MIROS v. NAS

MIROSUL GURII, poate avea mai multe cauze: a) *gura* — în cazuri de stomatite cînd sîngele ieșit din rupturile inflamațiilor putrezește dînd un miros de cadavru; în cazul cînd seara nu se spală gura, resturile alimentare rămase printre dinți și pe limbă, cît și alterările mucoasei de peste noapte, dau un miros acut de fermentație; b) în *amigdalite,* febră tifoidă, din cauza proceselor de fermentație și putrefacție ce au loc în faringe și stomac; c) în *diabet* nu rar există un miros acetonic (în stadiul înaintat al bolii); în TBC, hemoptizie, gangrenă pulmonară, mirosul e cadaveric; d) *stomac:* multe substanțe volatile înghițite cu alimentele (usturoi, ceapă etc.) se absorb în sînge și ajung în salivă simțindu-se în expirație; din fermentația gastrică se elimină gaze cu miros de amoniac sau hidrogen sulfurat; o supraîncărcare alimentară dă miros din cauza resturilor rămase pe limbă; colita și toate deranjurile digestive dau mirosuri neplăcute atît din cauza proceselor de fermentație din gură, cît și a celor din stomac etc. Tratament: în primul rînd o riguroasă igienă a gurii, inclusiv desinfectante (apă de gură). Copiii trebuie învățați încă de la grădiniță să se spele regulat și, în general, să-și facă un control al dinților, între care pot rămîne resturi alimentare care putrezesc, miros, dar în același timp produșii lor de putrefacție pot ataca smaltul dinților, producîndu-le fisuri și apoi carii. (E.P.+Z.K.)

MISOFOBIE, teama de contagiune, de murdărie. Bolnavii se spală foarte frecvent, se feresc să atingă ușile, fac curățenie excesivă, etc. **M.** apare în psihastenie, neuroză obsesivo-fobică, involuție, presenilitate etc. (A.S.)

MIXEDEM, boală provocată de insuficiența tiroidiană. Se cunosc multe forme: 1) **m.** *congenital precoce,* observat în primul an după naștere, avînd un aspect de nanism disgrațios, foarte caracteristic, cu cap mare, frunte îngustă, față infiltrată, palidă, tegumente uscate, limbă voluminoasă, torace puțin dezvoltat, abdomenul însă mare „batracian", degete scurte, groase, păr rar, uscat. Copilul manifestă un intelect redus, nu-și recunoaște nici mama. 2) **M.** *congenital tardiv,* observat după anul 2, se caracterizează prin două simptome principale: retardarea dezvoltării intelectuale și a creșterii. 3) **M.** *congenital formă frustă,* ce apare înainte de pubertate. Se caracterizează — pe lîngă insuficiența dezvoltării fizice și intelectuale — și prin lipsa dezvoltării genitale. 4) **M.** *adultului,* forma cea mai cunoscută este **m.** *endemic*

Scanned with OKEN Scanner

(nu apare sporadic, ci cu un număr mai mare de bolnavi într-o colectivitate, regiune anumită) bolnavul este de talie mică, cu corp masiv, faţa inexpresivă, tegumente infiltrate, palide, uscate, fără guşă. Bolnavul necesită îngrijire la azil. Forma incompletă a **m.** endemic: *semicretinism* are talie mai mare, ca forma precedentă, idioţie mai puţin completă, înţelege cîteva cuvinte, are guşă mică. Este şi el internabil în azil. *Forma cretinoidă* are inteligenţă ceva mai dezvoltată, este capabil să înveţe cititul, scrisul, să execute oarecare muncă (în agricultură de ex.), are guşă mare, plonjată pe piept. 5) **M.** *sporadic al adultului*, poate fi *cantitativ*, de pe urma strumectomiei sau *calitativ*, provocat de o leziune toxică sau infecţioasă a glandei tiroide. Simptomele sînt în dependenţă de vîrsta în care a apărut boala. Forma completă apare după 3—4 luni, este caracterizată printr-o toropeală fizică şi intelectuală, slăbirea şi stîngăcia mişcărilor, leziuni cutanate, renale; uneori apar asociaţii cu diverse insuficienţe endocrine. Tratamentul **m.** este substitutiv, administrarea preparatelor de tiroidă, cu rezultate, care sînt cu atît mai bune, cu cît **m.** a apărut într-o vîrstă mai avansată. (A.V.)

MIXOM, tumoare, formată dintr-un ţesut conjunctiv mucos; este compus din celule stelate, aşezate într-o substanţă fundamentală omogenă, numită mucină. **M.** se găseşte în ţesutul conjunctiv subcutanat şi în cel intermuscular al cefei, al feţei, la picior, în peritoneu şi în mezenter, mai rar la periost, mucoase, seroase, în hilul rinichiului sau în musculatura inimii. **M.** este o tumoare vascularizată, benignă, avînd dezvoltare lentă şi nu recidivează după extirpare completă. **M.** provine dintr-o celulă embrionară mucoasă (mezoblastică) nediferenţiată, care a rămas inclusă în ţesutul adult. Există forme combinate ale **m.:** fibro-condro-neuromixoame şi forme maligne mixosarcoame. (A.V.)

MÎNĂ, porţiunea terminală a braţului, scheletul ei fiind format din oasele carpului (8), metacarpului (5), falangelor (4), falanginele (5) şi falangitele (4); datorită acestor numeroase oase şi a articulaţiilor mobile dintre ele, mîna poate executa cele mai numeroase şi fine mişcări; fiecare din oase este legat de un tendon care se termină într-un muşchi sau fascicul al unui muşchi, numit al degetelor, care se găseşte în antebraţ şi tendonul respectiv trece pe la îndoitura internă a mîinii spre degete; în palmă tendoanele acestor muşchi sînt acoperite cu o aponevroză care împreună cu derma dau palmei o piele dură; la muşchii degetelor vin ramuri ale nervilor cubital şi median, cît şi numeroase vase de sînge astfel că asigură o bună funcţionare a tuturor muşchilor mîinii; **m.** fiind porţiunea corpu-

Scanned with OKEN Scanner

lui care vine cel mai des în contact cu diferitele obiecte din mediu, trebuie întreţinută într-o igienă perfectă (spălare cu săpun) căci poate vehicula spre gură, nas, ochi, etc. diferite bacterii din mediu. (E.P.)

MNEMĂ (ENGRAMĂ), elementul de bază, vehiculant în cadrul memoriei. (A.S.)

MOARTE, ultima manifestare a vieţii; ea încheie viaţa unui om (organism); se poate produce *subit,* adică fără ca persoana să fi ştiut că este bolnavă (mai ales la bărbaţi), cauzată de boli cardiace (infarct, anevrism aortic), hemoragii cerebrale, mai rar embolii pulmonare, nefrite la bătrîni; în unele cazuri **m.** subită apare şi în cursul unor boli, în momente cînd nu se aşteaptă (febră tifoidă, pleurezie, pneumonii la bătrîni); **M.** *aşteptată,* la bolnavii care zac îndelungat avînd maladii foarte diferite. *Semne ale morţii:* oprirea bătăilor inimii şi deci a circulaţiei, oprirea respiraţiei, deci a oxigenării sîngelui (dacă sînt mai lungi de 3 minute atunci creierul care nu a primit sînge oxigenat în acest timp, începe să se altereze şi nu mai poate funcţiona) imobilitate, insensibilitate, dispariţia reflexelor corneene, paloarea pielii, răcirea corpului, rigiditatea musculară (cadaverică), putrefacţia cadavrului. Toate aceste simptome apar în timp, ce depinde de natura bolii, de temperatura locală (a camerei). Toaleta şi poziţia normală a mortului trebuie făcută în primele 5 ore după moarte pentru ca să nu apară rigiditatea musculară, care nu mai permite închiderea pleoapelor, întinderea mîinilor, picioarelor, a capului etc. **M.** *aparentă* (v. *catalepsie* şi *letargie*); pentru a nu se produce accidente, legea cere ca un medic autorizat să facă constatarea morţii şi să se elibereze pe baza certificatului său autorizaţia de înmormîntare. (E.P.)

MOARTE APARENTĂ v. LETARGIE

MONGOLISM (SINDROMUL LUI LANGDON-DOWN), boală datorată tulburărilor grave de dezvoltare intrauterină, care şi-a primit denumirea de la trăsăturile feţei, caracteristice mongolilor. **M.** are ca bază anomalii cromozomiale (în loc de 46 bolnavul are 47 de cromozomi = trisomie), apărute încă din perioada cea mai timpurie a diviziunii cromozomilor. Frecvenţa **m.,** în Europa, este 1 la 600—700 naşteri. **M.** deşi este congenital, se recunoaşte pe la vîrsta de 5—6 luni. Apare la ambele sexe cu aceeaşi frecvenţă, este caracterizat prin întîrzierea somato-psiho-sexuală. Bolnavii, suferinzi de **m.** sînt mici, nu ajung la 150 cm înălţime, au extremităţi scurte, degete grosolane, ultimul deget al mîinilor este foarte scurt şi recurbat, piciorul este plat, pielea uscată, cretată, faţa roşiatică, trăsăturile feţei stupide, bufone, capul rotund, fanta palpebrală mongo-

loidă, adesea cu strabism, dentiție retardată și vicioasă. Hipoplazia lor genitală este constantă, capacitatea lor mintală foarte redusă, învață tîrziu să umble și să vorbească; nu pot fi educați. Prognosticul lor de viață este rezervat, majoritatea mor în primii ani ai vieții, din cauza rezistenței diminuate a organismului sau diferitelor anomalii de organe (inimă). Formele mai ușoare, care ajung la viață adultă, foarte greu pot fi îngrijiți de familie, sau de institute. (A.V.)

MONOCIT, celulele cele mai mari ale sîngelui circulant (au 11—20μ diametru), cu nucleu reniform, avînd o structură fină, filamentoasă, protoplasmă bazofilă, cu granulațiuni mici, rotunde, azurofile. **M.** provine din sistemul reticulo-endotelial, numărul lor procentual: 6—8% din totalul globulelor albe, circulante în sînge. **M.** aparține sistemului fagocitar, înglobează (fagocitează) pe lîngă bacterii, toate formațiunile corpusculare, străine, circulante în sînge. În **m.** se găsesc diferiți fermenți, în special lipaze, de importanță mare pentru degradarea agenților microbieni înglobați, care au capsulă lipoidică (TBC, lepra). Creșterea numărului lor, monocitoză, se produce în faza de apărare a organismului împotriva diferitelor infecții. LEUCOCIT) (A.V.)

MONONUCLEOZĂ INFECȚIOASĂ, boală infecțioasă produsă de virusul Epstein-Bahr, caracterizată prin febră, angină, limfadenită, leucocitoză cu predominanța leucocitelor mononucleare (limfocite, monocite), cu evoluție benignă. Același virus, în țările calde, la copii debilitați poate produce o tumoare malignă (limfomul Burkitt sau limfomul african). (G.S.)

MONOPLEGIE, paralizia unui singur membru al corpului. (A.S.)

MONSTRU, individ născut cu anomalii grave, care dau forme cu totul aberante față de normal; **m.** pot fi produși în viața intrauterină de acțiuni externe (lovituri, intoxicații) sau interne ereditare; **m.** se pot forma prin oprirea dezvoltării unui organ, prin unirea unor organe ce în mod normal apar distincte, prin apariția în plus a unui organ existent; **m.** *dubli* sînt cunoscuți sub numele de frați (surori) siamezi(e) și se datoresc unirii a doi gemeni, unire prin piele și mușchi sau chiar prin organe interne (în acest din urmă caz nu mai pot fi separați prin operație); atingerea locului de unire este simțită de ambii indivizi, dar cu cît ne îndepărtăm de aceasta fiecare are sensibilitate proprie; fiecare își are gîndurile și aspirațiile proprii, dar amîndoi simt deodată senzația de foame, de sete: cînd moare unul, la cîteva ore moare și celălalt (cu toate că nu este suferind); sînt cazuri cînd frați siamezi s-au căsătorit și amîndoi au avut copii normali. Printre **m.** se consideră

Scanned with OKEN Scanner

și anomaliile ca piticismul, gigantismul, hermafroditii, cei fără o mînă sau cu una în plus (idem picior, degete), cu două capete separate sau unite etc. (E.P.)

MORFINĂ, alcaloid cu nucleu fenantrenic, conținut în proporție de 25% în greutate în opiu — sucul uscat obținut din capsulele de mac alb (*Papaver somniferum album*). Se prezintă ca o pulbere albă sau cristale incolore cu gust amar și fără miros. E solubilă în apă, alcool, eter etc. **M.** are acțiune analgezică centrală, manifestată prin creșterea pragului dureros și diminuarea componentei afective a durerii; întîrzie tranzitul digestiv după o inițială stimulare a motilității gastro-intestinale. Crește pe cale vegetativă tonusul sfincterian, ceea ce duce la retenția de urină, creșterea presiunii bilei, a sucului pancreatic etc. Prin acțiune centrală contractă sfincterul pupilar ceea ce duce la o mioză caracteristică. Deprimă centrul respirator bulbar și crește tonusul musculaturii bronșice. Pentru aceste efecte **m.** se utilizează ca analgezic euforizant în medicina preoperatorie și în combaterea durerilor mari, apoi ca antidiareic și antitusiv. La omul sănătos dozele terapeutice de **m.** au efecte de: liniștire, ușoară amețire și o imaginație puțin exaltată. Administrată repetat produce obișnuință. Efecte nedorite: incoerența în gîndire și exacerbarea imaginației. Se utilizează curent sub formă de clorhidrat de **m.** Derivați de **m.**: codeina, hidromorfonul, oximorfonul etc. Substituenți de **m.**: alfaprodina, dextromoramida, metadona, petidina etc. (G.F.)

MORFINOMANIE, toxicomanie, caracterizată prin consumul continuu de morfină în doze progresive. Dependența față de morfină se instalează la cîteva luni de la debut, după care bolnavul este obligat să-și procure doze din ce în ce mai mari. În **m.** scade întreaga performanță socio-profesională și familială. În final, întreaga sa viață se rezumă la procurarea și injectarea morfinei. Tulburările somatice datorite subnutriției și slaba rezistență la factorii nocivi uzuali transformă morfinomanul într-o victimă a infecțiilor intercurente. Tratamentul se face în secții de psihiatrie, unde, după o prealabilă dezintoxicare se trece la un tratament îndelungat de redresare biosocială. (A.S.)

MORFOGENEZĂ, studiul macro- și microscopic al creșterii și formării organismului, urmărind cauzele care determină forma și structura lui și legile care le dirijează. (A.V.)

MORFOLOGIE, studiul general al formei macro- și microscopice a organelor, țesuturilor și celulelor, care intră în constituția organismului. Anatomia reprezintă un exemplu clasic al studiului **m.** cu toate ramurile ei, ca anatomia descriptivă, topografică, artistică

Scanned with OKEN Scanner

patologică; o altă disciplină medicală de tip morfologic este histologia normală și patologică. (A.V.)

MORGĂ, clădire în care se depozitează în condiții igienice cadavrele, înainte de inhumare sau incinerare. Funcționează pe lîngă spitale sau servicii judiciare și permite practicarea de autopsii medicale sau medico-judiciare care stabilesc în mod științific cauzele și condițiile decesului. (G.S.)

MORTAL v. LETAL

MORTALITATE, raportul dintre numărul morților față de cel al oamenilor vii, într-o perioadă de timp dată, de ex. într-un an; valoarea ei depinde în general de starea de igienă și sănătate a populațiilor; într-un an cu molimi grave **m.** este crescută; **m.** *infantilă* exprimă raportul dintre numărul copiilor morți și al celor rămași în viață; ea se raportează la anumite vîrste; moartea pînă la 1 an sau 1—5 ani; azi **m.** *infantilă* este foarte mică din cauza măsurilor profilactice ce se aplică obligatoriu în toate țările. (E.P.)

MORVĂ (RĂPCIUGĂ), boală a cailor și măgarilor care se transmite ocazional și la om (în special la grăjdari, veterinari și medici de laborator), produsă de bacilul morvei sau *bacilus malei*. Poate evolua acut, cu febră ridicată, abcese cutanate și în alte organe, ducînd în scurt timp la moarte sau cronic, cu formare de abcese cutanate, ganglionare, hepatice și splenice, din care se scurge un puroi maroniu. Inocularea intradermică de extras de bacili maleici (maleina) produce reacție specifică. Necesită tratament intensiv cu antibiotice. Prevenirea bolii se face prin stîrpirea animalelor bolnave. (G.S.)

MUCOASĂ, membrană care tapetează cavitățile organismului, formată dintr-un epiteliu și un strat conjunctiv-vascular numit corion. De multe ori are glande anexe, care secretă mucus sau ser, care o umezesc și o protejează. Ex. **m.** *digestivă*, respiratorie, urinară etc. (G.S.)

MUCOCEL, formațiune chistică, plină de mucus, rezultată din închiderea canalelor excretoare a unor glande mucoase. Ex. **m.** nazofaringian, **m.** apendicular. (G.S.)

MUCUS, substanță secretată de glandele mucoase ale epiteliilor salivare, bronhii, intestinale, biliare, care ușurează aglomerarea și reținerea unor particule, care pot fi astfel colectate și împinse spre exterior (prin cili ca la bronhii, sau prin mișcări peristaltice, la intestin etc.). (E.P.)

MUMIFIERE, transformarea cadravului în mumie; **m.** se face prin uscare rapidă a cadavrului la aer uscat (umbră) și cald sau prin injectare în sistemul circulator, imediat după moarte,

Scanned with OKEN Scanner

a unor soluții conservatoare; **m.** se practică în unele țări tropicale (Peru) și mumiile se îngroapă în nisip uscat; sau s-a practicat artificial în vechiul Egipt. (V. ÎMBĂLSĂMARE). (E.P.)

MURMUR VEZICULAR, zgomot respirator, ce se aude la nivelul plămînului normal. **M. v.** poate fi considerat ca expresia acustică a procesului de frecare, ce se produce cu ocazia trecerii aerului prin parenchimul pulmonar sănătos, în momentul în care el se umple cu aer. **M.v.** amintește sunetul f, dacă pronunțăm litera, aspirînd aer. Zgomotul se aude în inspirație, crește concomitent cu ea, iar în expirație se întrerupe. Diminuarea, intensificarea, sau dispariția **m.v.** își are importanța sa, pentru examenul acustic al stării pulmonului, medicul putînd obține concluzii importante prin auscultația plămînilor. (A.V.)

MUSCULO-CUTANAT, nervi care pleacă din plexul brahial și inervează mușchii brahiali, biceps și coracobrahialul, alături de pielea feței laterale a antebrațului. **M.c.** sînt nervi micști avînd o componentă motorie și una senzitivă somatică. (A.S.)

MUȘCĂTURĂ, rană făcută în piele de aparatul bucal al unor animale (cîini, lup, cal, chiar om); sînt foarte periculoase, dacă animalul e turbat, dacă în rană a rămas un dinte al animalului sau microbi; pot da tetanos și infecții; tratament local prin dezinfectanți și la nevoie injecții antitetanice, antirabice, antibiotice; în cazul **m.** de șerpi prin antiseruri specifice. (E.P.)

MUȘCHI: 1) organele de mișcare ale animalelor vii. **M.** sînt: striați, netezi și intermediari (v. *miocard*): **m.** *striați* sînt în general supuși voinței noastre, pe cînd cei netezi, nu; **m.** sînt alcătuiți din fibre musculare, care constituie unitatea de structură a **m**; în interiorul ei se găsesc: mai mulți nuclei, foarte puțină sarcoplasmă și miofibrile, învelite de o sarcolemă; miofibrilele sînt elementele contractile; ele sînt niște filamente în lungul fibrei musculare, alcătuite dintr-un disc întunecat (care conține miozină contractilă) și un disc clar (conține actină elastică). Discurile întunecate și clare ale diferitelor miofibrile sînt situate la același nivel și alcătuiesc miomere sau sarcomere, separate de o membrană Z, ce se fixează pe sarcolema fibrei; ea separă discul clar în două jumătăți. O sarcomeră conține la mijloc totalitatea discurilor întunecate de același nivel; structura discurilor este formată de fibre de miozină din discurile întunecate care alternează cu fibre de actină în discurile clare; în timpul contracțiunii discurilor întunecate se umflă și se scurtează atrăgînd discul clar În **m.** *netezi* numărul miofibrilelor e foarte mic în fibra musculară, care are un singur nucleu și foarte abundentă

în sarcoplasmă, care şi ea e contractilă, dar mult mai încet, scurtîndu-se sarcomera şi deci miofibrilele, se scurtează şi muşchiul întreg. În această contracţiune se cheltuieşte însă o energie mare care e furnizată de descompunerea ATP şi ACP, care dau energie de contracţie desfăcîndu-se în ADP şi AC prin pierderea unei molecule de acid fosforic. Pentru refacerea ATP şi ACP este necesară apoi degradarea glucozei şi cu energia ei ADP+P → ATP şi AC+P→ACP, furnizînd muşchiului o nouă cantitate de substanţe energetice, pentru o nouă contracţiune. Glucoza nu dă deci energia de contracţie, ci cea de refacere a substanţelor care dau energia de contracţie; de pe urma contracţiunii şi a degradării glucozei rezultă acid lactic, AL, care se oxidează şi rezultă pînă la urmă $CO_2 + H_2O$ şi o energie care reface glucoza din partea de AL (4/5) care nu se oxidează. În caz de lipsă de oxigen AL rămîne ca atare în muşchi şi pentru oxidarea lui ulterioară se cere o anumită cantitate de oxigen mai tîrziu, care constituie „datoria de oxigen" ce apare la oamenii neantrenaţi, atunci cînd fac un efort muscular peste cel obişnuit. Prezenţa AL produce însă o imbibaţie a ţesutului muscular cu apă şi determină dureri musculare pe care le simţim după marile eforturi. **M.** se găsesc la baza tuturor mişcărilor din corp — locomoţii, manipularea braţelor, motricitatea tubului digestiv, închiderea sfincterelor etc. În corpul omului se găsesc aproape 400 de muşchi diferiţi; cei somatici acţionează asupra pîrghiilor osoase, determinînd mişcări de deplasare a acestora (mers, ridicarea unei greutăţi, masticaţie etc.); cei vegetativi (în majoritate netezi) acţionează asupra organelor interne (tub digestiv, vezică urinară, vase de sînge) determinînd presiuni asupra organelor cavitare şi astfel golirea lor prin relaxarea sfincterelor care le închid. **M.** pot prezenta o serie de tulburări, ca: *atrofii*, adică micşorarea volumului unui muşchi (sau a tuturor) ca urmare a unei nefuncţionări îndelungate, provocată fie de o leziune locală, fie de o leziune a centrilor nervoşi care comandă mişcarea musculaturii respective sau a secţionării nervilor lor; *miopatii* diferite, *miosite*, adică inflamaţii musculare datorită unor leziuni (înţepături) sau infecţii; *rupturi* musculare care se produc în epilepsii, tetanos, eclampsie sau în eforturi voluntare foarte puternice. (V. MIALGIE, MIATRONIE, MIASTENIE). (E.P.)

MUŞEŢEL, plantă (din specia *Matricaria chamomilla*, dar şi *Anthemis nobilis* sau *A. arvensis)* ale cărei flori uscate se folosesc în ceai contra durerilor intestinale, ca antinevralgice, calmante etc. Se foloseşte circa 5 g la 1 ltr. apă, în infuzie. Azi se găseşte tinctură de **m.** în farmacii. (E.P.)

MUTAŢIE, modificare ereditară în materialul genetic, produsă

din alte cauze, decît recombinarea genetică sau segregarea. **M.** pot apare spontan (naturale) sau pot fi induse (artificiale). După cum afectează genele, cromozomii sau întregul genom, pot fi: genice, cromozomiale sau genomice. În procesul evoluției biologice **m.** reprezintă principala cauză a variațiilor din care apoi, prin selecție rămîn cele mai bine adaptabile la mediul dat. În practica agrozootehnică și microbiologică se utilizează **m.** artificiale pentru ameliorarea soiurilor de plante cultivate, a raselor de animale și a speciilor de microorganisme. Agenții mutageni sînt: a) fizici: radiații neionizante, ionizante, corpusculare; b) chimici: analogi de baze azotate, agenți alchilianți; c) biologici (virusuri, (G.F.)

MUTILARE, pierderea unui segment sau a unei părți din corp, fie în urma unui accident, infecție, fie în mod voluntar (automutilare). Cuvîntul provine din limba latină, de la „mutilare" și înseamnă a schilodi. (A.S.)

MUTISM, blocaj verbal cu imposibilitatea articulării sonore a cuvintelor. În **m.** bolnavul înțelege de obicei tot ceea ce i se spune, dar este lipsit de posibilitatea de a răspunde cu ajutorul vorbirii. **M.** poate fi întîlnit la simulanți, în neuroze, schizofrenie, psihoze halucinator delirante etc. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

N

NANISM, hipotrofie staturală și ponderală; statură mică, prin comparație cu media indivizilor de aceeași vîrstă și specie. Se vorbește despre **n.** cînd reducerea staturală depășește 20 cm față de talia normală de vîrstă și de specie. Diferitele tipuri de **n.** clinic pot fi împărțite în patru grupe: 1) **n.** *osos,* cu tulburări în dezvoltarea sistemului osos; 2) **n.** *visceral,* cu cauza principală în defectul unui organ sau sistem (sistemul nervos, rinichi, intestin, inimă etc.); 3) **n.** *endocrin* de origine tiroidiană, hipofizară (în care caz se numește infantilism), genitală; 4) **n.** *esențial,* de origine congenitală. Fiecare formă de **n.** are aspectul său caracteristic prin care se identifică și după împrejurări se poate și trata. (V. GIGANTISM). (A.V.)

NARCOLEPSIE, sindrom de hipersomnie paroxistică. Ritmul crizelor variabil după persoană; uneori poate apare aura sau o serie de simptome prodromale cu valori de semnal pe care bolnavul cunoscîndu-le va ști că începe o nouă criză. Somnul este irezistibil și invincibil astfel că poate surprinde bolnavul în plină activitate, la volan și poate dura de la 1 minute la 1 oră, etc. **N.** poate apare în encefalite, tumori cerebrale sau traumatisme craniocerebrale. (A.S.)

NARCOTICE, substanțe care micșorează sau chiar suprimă durerea, provocînd o stare de somnolență sau de somn profund; opiul, veronalul, cloralul etc.; semințele de mac au proprietăți **n.** (v. *narcoză, calmant, sedativ*); se iau numai cu prescripția medicală. (E.P.)

NAS, porțiune inițială a căilor respiratorii, în care se găsește adăpostit și simțul mirosului; are la mijloc o apofiză a maxilarului superior, de care se prind cartilajele care formează fosele nazale (ce se deschid prin narine);

Scanned with OKEN Scanner

pe pielea exterioară sînt numeroase glande sebacee şi comedoni; în interiorul nasului, pe fosa cornetului se găseşte aria olfactivă; ca o pată gălbuie în care se termină ramificaţiile nervului olfactiv (v. *miros*). Bolile **n.**: *hemoragii* (v. *epistaxis*); *dermatoze* interne pot fi cauzate de zgîrieturi ale mucoasei şi infecţii consecutive, eczemă cu mîncărimi foarte neplăcute, *furunculi* interni sau externi; rinite (v. *coriză*), *vegetaţii* (v. *adenoidită*), *polipi*, formaţiuni benigne moi ce se formează în nas în urma unei răni sau a unor infecţii repetate; au un aspect alburiu şi sînt formaţi din ţesut fibros împiedicînd respiraţia (nu poate respira pe **n.**); se pot forma în orice parte a cavităţii nazale, dar mai ales în fosele nazale; de obicei se operează în tinereţe; sarcomul nazal, epiteliomul, apare la bătrîni; *sinuzitele* sînt inflamaţii ale spaţiilor sinusale ale oaselor nazale şi etmoidale; de obicei apar după inflamaţii ale interiorului nasului (leziuni, infecţii, coriză); se caracterizează prin scurgere de lichid purulent, dureri paraorbitare etc. Se tratează printr-o descongestionare a întregii regiuni, o deschidere a sinusurilor şi o desinfectare a acestora. Tratamentul nu se poate face decît de medic. (E.P.)

NAŞTERE, proces fiziologic la sfîrşitul perioadei de graviditate, care durează aproximativ 280 zile, calculate de la data concepţiei, în urma căruia fătul este expulzat pe căile naturale şi fără complicaţii din partea mamei, sau a copilului. **N.** poate fi normală sau patologică, *matură* la termen (9 luni) sau înainte de termen (în lunile 7—8—9) *prematură, spontană* sau *provocată, unică* sau *multiplă* (gemelară). Actul **n.** decurge în patru perioade succesive: dilatarea căilor de naştere, expulzarea fătului, expulzarea placentei şi primele ore ale lăuziei. **N.** are loc în clinici obstreticale, spitale sau în case de naşteri. Femeia gravidă se prezintă la apariţia primelor semne (dureri, crampe, contracţii uterine neregulate, eventual mici pierderi de lichid din vagin) la cea mai apropiată instituţie de naştere. **N.** este supravegheată şi în caz de nevoie, eventuale complicaţii din partea gravidei sau a fătului, se dă ajutor medical. **N.** *prematură*, poate avea cauze locale, reprezentate de o stare ginecologică defavorabilă sau generale, cum ar fi o infecţie, intoxicaţie, boală renală, cardiacă, diabet etc. Riscul fetal în cazul **n.** premature este destul de mare, în general în 10% din cazuri survine moartea fătului înainte de începerea travaliului: limita inferioară a viabilităţii fătului este de 180 zile. Aproape jumătate din cazuri de **n.** premature apar neaşteptat, fără simptome. Dacă apar simptome premonitorii de întrerupere, metroragii, dureri, gravida trebuie să se adreseze imediat medicului specialist. Mijloacele de tratament adesea sînt insuficien-

Scanned with OKEN Scanner

te, spre a preveni **n.** prematură. Rolul medicului se reduce la menţinerea în viaţă a copilului, născut prematur. (A.V.)

NATALITATE, raportul de naşteri la un număr dat (1000) de indivizi existenţi; **n.** diferă cu populaţiile cu starea lor materială, cu mijloacele de igienă practicate etc. (E.P.)

NECROFILIE, perversiune sexuală constînd din acte sexuale cu cadavre. **N.** apare la psihopaţi, oligofreni, epileptici, demenţi. (A.S.)

NECROPSIE v. AUTOPSIE

NEBUNIE v. ALIENAŢIE MINTALĂ

NECROZĂ, moartea unei porţiuni de ţesut sau organ în organismul viu, care reacţionează izolînd, lichefiind, resorbind şi înlocuind porţiunea mortificată, cu ţesut conjunctiv. **N.** se datoreşte suprimării circulaţiei arteriale prin compresiunea exterioară a arterei, îngroşarea peretelui ei sau obliterarea sa printr-un chiag. Poate apare în inimă, rinichi, ficat, creier şi alte organe. În organele interne, fără legătură cu mediul extern, porţiunea necrozată se numeşte infarct. La nivelul organelor în contact cu mediul extern, **n.** ia aspectul gangrenei: gangrenă uscată sau mumifiere cînd porţiunea necrozată se usucă, gangrenă umedă cînd porţiunea necrozată se infectează şi supurează; infecţia acestei porţiuni cu germeni anaerobi duce la descompunerea rapidă a teritoriului necrozat cu degajare de gaze (gangrenă gazoasă). (G.S.)

NEFRECTOMIE, extirparea operatorie a unui rinichi. (E.P.)

NEFRITĂ, termen ce desemnează inflamaţia rinichiului cu lezarea de cele mai multe ori a glomerulului (glomerulo-**n.**), dar şi a tubului urinifer (tubulo-**n.**). De cele mai multe ori **n.** este expresia unui proces infecţios alergic, produs de streptococi, ca urmare a unei angine streptococice sau unei scarlatine, avînd un caracter difuz, o interesare bilaterală şi o evoluţie acută. Se caracterizează prin modificări urinare cu scăderea emisiei de urină (oligurie) sau chiar suprimare a ei (anurie), prezenţa în urină a albuminei (albuminurie) şi a sîngelui (hematurie), creşterea azotului sau chiar a ureei sanguine (azotemie, uremie), hipertensiune arterială, edeme. Se vindecă complet în urma unui tratament corect (repaus, regim hidric lipsit de sare, asanarea infecţiei streptococice prin îndepărtarea amigdalelor sau tratament cu antibiotice). Tratată incorect trece în **n.** subacută şi cronică, ducînd la insuficienţă renală. Există şi **n.** care reprezintă complicaţia unor infecţii transmise de la căile urinare (**n.** ascendente, **n.** interstiţiale, pielonefrite), cu simptomatologie asemănătoare, dar mai puţin gravă. De asemenea în cazul unor boli infec-

Scanned with OKEN Scanner

ţioase (septicemii, endocardită lentă), în rinichi se produc embolii infecţioase care dau naştere unei **n.** în focar, care spre deosebire de cea difuză, nu este însoţită de hipertensiune. Ultimele forme de **n.** beneficiază, pe lîngă regim, de un tratament cu antibiotice. (G.S.)

NEFRON, unitatea morfofuncţională a rinichiului, constituită dintr-un ghem de capilare (glomerul) învelit de cele 2 foiţe ale unei capsule (capsula lui Bowmann) între care există un spaţiu capsular care se continuă cu tubul urinifer. Glomerulul împreună cu capsula formează corpusculul lui Malpighi, situat în corticala rinichiului. Tubul urinifer este format dintr-o porţiune întortochiată, tubul contort proximal, care se continuă cu un tub în formă de U, ansa lui Henle şi cu un tub contort distal care se deschide în canalele colectoare ale rinichiului. În ambii rinichi se găsesc 2—4 milioane de **n.** La nivelul glomerulului se face filtrarea plasmei sanguine, la nivelul tubului urinifer resorbindu-se cea mai mare parte din apă şi rămînînd în lichidul care va forma urina substanţele nefolositoare şi toxice. Unele substanţe de această natură sînt secretate de către epiteliul tubului urinifer. Orice leziune a nefronului (nefrite, nefroze, nefroscleroze) duce la tulburări importante ale funcţiei excretoare a organismului. (V. RINICHI) (G.S.)

NEFROPATIE, termen medical general, care cuprinde toate îmbolnăvirile rinichiului, indiferent de natura lor şi fără precizarea naturii afecţiunii renale. Se întrebuinţează în legătură cu alţi termeni (**n.** gravidică, **n.** autoimună, **n.** hemoragică, **n.** infecţioasă) spre a ne apropia de cauza alterării rinichilor. (A.V.)

NEFROSCLEROZĂ (SCLEROZĂ RENALĂ), înlocuirea progresivă a ţesutului renal cu ţesut conjunctiv putînd duce la insuficienţă renală. Este urmarea unor nefrite acute, tratate incorect sau a hipertensiunii arteriale. (G.S.)

NEFROTOMIE, tăierea rinichiului pentru extracţia de calculi sau drenaj de puroi. (E.P.)

NEFROZĂ, boală a rinichiului caracterizată în primul rînd printr-o degenerescenţă a tubilor renali, deşi de multe ori leziunea iniţială se găseşte în glomerul. Poate fi clasificată în glomerulonefroze, în care leziunea esenţială se găseşte în glomerul şi tubulonefroze, unde de fapt leziunea principală interesează tubul. În prima categorie intră glomerulonefroza lipoidică (în care leziunea glomerulară favorizează depunerea de grăsimi în tubi), **n.** diabetică, amiloidoza glomerulară, **n.** din lupus, din tromboza venei renale şi din sarcină. **N.** tubulară survine de multe ori acut şi poate duce la insuficienţă renală, cum este cazul la accidentaţii grav (sindrom de strivire), în insuficien-

Scanned with OKEN Scanner

ţe hepatice grave (datorită acumulării de substanţe toxice în organism în urma insuficienţei hepatice) şi în cazuri de boli infecţioase grave sau intoxicaţii cu diferite substanţe (sublimat, tetraclorură de carbon). Clinic apare albuminurie masivă cu edeme, care duce cu timpul la insuficienţă renală. În formele acute, toxice, se poate instala anurie, ducînd de asemenea la insuficienţă renală. (G.S.)

NEGATIVISM, tulburare de activitate în cadrul căreia persoana refuză să acţioneze la solicitări; bolnavul fie că rămîne inactiv atunci cînd i se cere să facă o mişcare — **n.** *pasiv*, fie că execută o mişcare inversă faţă de solicitarea făcută — **n.** *activ*. **N.** apare mai ales în catatonie. (A.S.)

NELINIŞTE, tulburare de afectivitate caracterizată printr-o panică însoţită de o serie de tulburări neurovegetative, cum ar fi transpiraţie, tahicardie, tremurături fine ale extremităţilor, uscăciunea gurii, etc. **N.** apare în situaţii conflictuale, în aşteptări îndelungate, în cazul unor eşecuri sau al unor insuccese. Tratamentul **n.** se face atît medicamentos prin administrarea de tranchilizante minore după avizul medicului cît şi psihoterapeutic prin şedinţe de relaxare în cadrul trainingului autogen. (A.S.)

NEOBLAST, celulă de tip endocrin păstrată în unele ţesuturi epiteliale din care la un moment dat pot să se diferenţieze din nou celulele specializate ale ţesutului respectiv (epiteliul digestiv, respirator, renal etc.); şi constituie o rezervă structurală şi funcţională de mare importanţă. (E.P.)

NEOFOBIE, teamă patologică faţă de tot ceea ce este nou. (A.S.)

NEOPLASM, cancer caracterizat prin invazia ţesuturilor învecinate. (G.S.)

NERV, grup de fibre nervoase care pleacă de la creier şi măduva spinării făcînd legătura cu întregul organism. După funcţia lor, **n.** pot fi simpatici, parasimpatici, motori, senzitivi, micşti vasomotori. După originea lor **n.** sînt cranieni şi spinali. Orice **n.** este învelit într-un ţesut conjunctiv protector. După învelişul lor unii **n.** au teaca lui Schwann, de natură trofică iar în interiorul acesteia un înveliş de mielină care îi izolează mai bine de alţi nervi; după prezenţa sau lipsa mielinei nervii sînt amielinici (simpatici) şi mielinici (toţi ceilalţi). (E.P.)

NERVI CRANIENI, sînt reprezentaţi de 12 perechi de nervi situaţi la baza creierului. Corespunzător funcţiei lor, nervii cranieni pot fi senzitivi, motori, micşti, respectiv somatici şi vegetativi. **N.** senzitivi, similar cu cei rahidieni îşi au originea în afara masei sistemului nervos central, adică în ganglioni (ggl. Corti, Scarpa, Gasser, etc.). Primii doi, după originile lor

Scanned with OKEN Scanner

sînt consideraţi părţi cerebrale (olfactivul şi opticul), iar restul de zece asigură inervaţia regiunii faciale, bucale, faringiene şi cervicale. Remarcăm în special rolul vagului care intervine în reglarea funcţiei majorităţii organelor interne (inimă, plămîni, stomac, intestinul subţire etc.). Pe baza funcţiilor **n.** *cranieni* pot fi grupaţi în felul următor: olfactivul (I), opticul (II), stato-acusticul (VIII) sînt **n.** exclusiv senzitivi. Oculomotori (III, IV, VI), precum şi cel accesor (XI), împreună cu hipoglosul (XII) sînt **n.** motori. Trigemenul (V), facial (VII), glosofaringianul (IX) şi vagul sau pneumogastricul (X) sînt **n.** micşti. (Z.K.)

NERVI RAHIDIENI, sînt prelungirile de o parte şi de alta a măduvei spinării; fiecare **n.r.** au două filete: una *motoare,* ale cărei celule se găsesc în coarnele anterioare ale măduvei (centrifuge) şi alta *senzitivă* ale cărei celule se găsesc în ganglionii spinali (centripete); ele se unesc şi formează **n. r.** , care după poziţia sa şi regiunea pe care o inervează formează **n.** *cervicali* (8), *dorsali* (12), *lombari* (5) şi *sacrali* (6); ei au o distribuţie metamerică; din regiunea cervicală pleacă nervii brahiali (umflătura cervicală a măduvei) şi din regiunea lombară nervii picioarelor şi penisului (umflătura lombară); **n.r.** se distribuie la toată pielea mai jos de gît, la toţi muşchii trunchiului şi membrelor şi prin ramuri comunicante se leagă de simpatic şi prin ele controlează toată activitatea organelor interne; compresiunea **n.r.** se poate produce din cauza unui calus sau a unei poziţii defectuoase a corpului, ulterior stabilizat şi prin dezvoltarea reparatorie a ţesutului osos; apar dureri locale, însoţite de deficienţe funcţionale în zona inervată de acei **n.** (dacă e vorba de un calus se poate interveni chirurgical). Nevralgiile în schimb se produc din cauza frigului (reumatism), umidităţii sau a infecţiilor şi rănilor locale; ele pot fi faciale, cervicale, occipitale, intercostale, sciatice, şi pentru fiecare dintre ele se pot incrimina un anumit **n.r.**, pe care medicul îl poate detecta după anumite abateri ale funcţiilor de sensibilitate şi motricitate. (E.P.)

NERVOS, caracteristica unui individ, care răspunde necorespunzător, devine irascibil la cele mai neînsemnate acţiuni, vorbe sau fapte; pentru tratament este bine să fie scos din mediul său de toate zilele pentru a suprima prin aceasta cauzele imediate ale stării sale (concediu de odihnă la munte). (E.P.)

NERVOZITATE, stare caracterizată prin pierderea liniştii şi instalarea unei stări crescute de iritabilitate, intoleranţă şi nerăbdare. Se poate observa în situaţii de alertă, în faţa unor emoţii intense, în neuroze, toxicomanii etc. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

NEURAL, tot ce se raportează la sistemul nervos. (E.P.)

NEURASTENIE, nevroza (cea mai răspîndită astăzi) care se manifestă prin: neliniște, oboseală precoce, insomnie, cefalee și tulburări neurovegetative. Debutul lung și insidios este urmat de o perioadă de stare în care preponderența simptomelor se schimbă. Bolnavul se află într-o permanentă preocupare tensională, în direcția amplificării și analizării tulburărilor pe care le prezintă. După precizarea diagnosticului, este necesar un tratament îndelungat și complex, fizioterapeutic și psihoterapeutic sub control de specialitate. (A.S.)

NEUROBLAST, țesutul și celulele primitive ale embrionului, care iau naștere prin invaginația ectodermului, din care se dezvoltă sistemul nervos; **n.** este și o celulă nervoasă embrionară cum se găsește ca rezervă în ganglioni sau unele centre nervoase. (E.P.)

NEUROEPITELIU, formă particulară de epiteliu întîlnită la capătul unor analizatori cu funcții importante în realizarea percepțiilor. Exemple de **n.**: conurile și bastonașele din retină, celulele olfactive din mucoasa nazală, celulele gustative din limbă etc. (A.S.)

NEUROFIBROM, tumori multiple, benigne, provenite din teaca nervilor (endo- și perineurium, teaca lui Schwann), de formă rotundă, sau fuziformă, avînd un diametru de 0,5—5 cm, de consistență moale. Uneori apare sub formă de pete mici, sau mai mari, de culoare cafenie, diseminate pe piele. **N.** însuși nu este dureros, însă poate provoca dureri prin compresiunea nervului, pe care este situat. Deseori este o afecțiune congenitală, sau se dezvoltă la vîrstă tînără; uneori poate apărea familial. Foarte rar se observă malignizarea **n.** (neurosarcom). Tratamentul **n.** este chirurgical, mai ales dacă produce semne de compresiune, și devine dureros. (A.V.)

NEUROLEPTICE, denumire sub care este cuprins grupul de psihotrope majore care au un puternic efect sedativ și în același timp de liniștire a agitației psihomotorie (acționează asupra sistemului nervos central). Întrucît majoritatea **n.** în doze terapeutice pot produce, în cadrul fenomenelor secundare și tulburări extrapiramidale, se administrează asociat cu antiparkinsoniene și vitamina B și numai la indicația medicului. Cele mai utilizate **n.** la noi în țară sînt levomepromazina, tioridazina, clorpromazina etc. V. NEUROPLEGICE (A.S.)

NEUROLOGIE, disciplină medicală avînd ca obiect studiul bolilor sistemului nervos central și periferic. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

NEURON, unitatea de structură a sistemului nervos. Orice **n.** este format dintr-un corp celular denumit și pericarion și din prelungiri dintre care una aferentă, cu o lungime considerabilă, denumită cilindrax (axon) și mai multe prelungiri aferente, scurte, cunoscute sub numele de dendrite. Forma și dimensiunea **n.** variază după rolul pe care îl are. Cele mai importante categorii de **n.** sînt: **n.** motor, senzitiv, senzorial, simpatic, parasimpatic etc. (A.S.)

NEURONOFAGIE, termen introdus de Gh. Marinescu, pentru a desemna procesul de fagocitoză, ce are loc în țesutul nervos, fie de către leucocite, fie de nevroglii; ca urmare a unei astfel de **n.** o parte din țesutul nervos (lezat, intoxicat etc.) dispare. (E.P.)

NEUROPLEGICE, substanțe ce blochează sistemul nervos neurovegetativ și astfel inhibă unele funcții vegetative (digestie, respirație, circulație, excreție, reglare termică); unele au acțiune predominantă asupra parasimpaticului, altele asupra sistemului nervos central. **N.** curente: fenotiazina, procaina, novocaina, barbituricele, din cauza efectelor lor toxice se prescriu numai de medici. v. NEUROLEPTICE. (E.P.)

NEUROSECREȚIE, activitatea endocrină a unor celule nervoase, mai ales celulele nervoase din hipotalamus, ele produc substanțe care pe cale hormonală (circulație) ajung în hipofiză, determinînd secreția unor hormoni speciali (tropi). (A.S.)

NEUROTOMIE, secțiunea chirurgicală a unui nerv în cazul unor boli care provoacă mari dureri; **n.** este indicată în nevralgii faciale rebele spre ex., unde se secționează rădăcina senzitivă a trigemenului. (E.P.)

NEUROTOXINĂ, toxinele cu fixare predilectă pe sistemul nervos central. Cele mai cunoscute și puternice neurotoxine de tip bacterian sînt **n.** botulinică, difterică și tetanică. (A.S.)

NEUROTROPISM, îndreptarea unor microbi sau a unor substanțe spre sistemul nervos în virtutea unei atracții de tip biochimic, substanțe neurotrope. (E.P.)

NEUROVIROZĂ, localizarea unor viroze pe sistemul nervos central. Simptomatologia este diversă în funcție de particularitățile regiunii lezate și de intensitatea infecției virotice. (A.S.)

NEUTROFILE, leucocite polinucleare ale căror granulații prezintă afinitate atît pentru coloranți bazici, cît și pentru cei acizi. Formează cea mai mare parte (60—65%) a leucocitelor și numărul lor crește în infecțiile produse de germeni piogeni. (V. LEUCOCITE). (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

NEUTROPENIE MALIGNĂ v. AGRANULOCITOZĂ

NEV VASCULAR v. HEMANGIOM.

NEVRALGIE, sindromul dureros localizat pe traseul unui nerv al cărui nume îl poartă; spre ex. **n.** facială, intercostală, trigeminală, pelviană, sciatică, etc. Tratamentul **n.** este în funcţie de cauză şi se face după avizul medicului. (A.S.)

NEVRALGIE SCIATICĂ v. SCIATICĂ

NEVRAX (SISTEM NERVOS CENTRAL), cuprinde creierul şi măduva spinării, în stadiile sale embrionare. (A.S.)

NEVRILEM, ţesut conjunctiv de tip fascicular, care învelește nervii la exterior, dîndu-le acestora o rezistenţă destul de mare la rupere. (E.P.)

NEVRITĂ, inflamaţia unui nerv, manifestată printr-o serie de tulburări în funcţie de particularităţile nervului lezat. Ex. **n.** optică, retrobulbară, interstiţială progresivă etc. (A.S.)

NEVROGLIE, ţesutul de susţinere al sistemului nervos central. Celulele nevroglice cu cea mai largă răspîndire sînt astrocitul şi oligodendroglia. (A.S.)

NEVROM, tumoare ce se dezvoltă în interiorul nervilor (de obicei congenitală şi cuprinzînd regiunea capului); se caracterizează prin dureri foarte acute care se proiectează la exterior (sub piele) ca niște umflături ce nu pot fi atinse. (E.P.)

NEVROZĂ, denumire generală sub care se înţelege o serie de boli psihice ce apar datorită unor suprasolicitări caracterizate prin astenie, cefalee, tulburări de somn, tulburări neurovegetative, anxietate, iritabilitate, preocupări somatice etc. În general aprecierea critică a suferinţei este supradimensionată, bolnavul fiind alarmat peste măsură de tulburările pe care le trăieşte. Cele mai cunoscute forme de **n.** sînt: neurastenia, isteria, **n.** obsesivo-fobică, anxioasă, logoneuroza, crampa scriitorilor etc. (A.S.)

NICOTINĂ, alcaloid toxic cu nucleu piridinic ce se găseşte în cantităţi mari în frunzele de *Nicotiana tabacum* (tutun) şi speciile de *Equisetum* (coada calului). Lichid incolor sau slab gălbui. În doze mici este un excitant al ganglionilor vegetativi şi al sistemului nervos central. În doze mari este un toxic puternic: paralizează musculatura striată, ganglionii vegetativi precum şi părţi ale sistemului nervos central. Se utilizează în biologie şi medicina experimentală, iar sub formă de sulfat (nicodust) se utilizează ca insecticid. (G.F.)

NICTALOPIE, tulburare de vedere caracterizată prin faptul că bolnavii nu pot distinge obiectele decît la iluminări foarte

Scanned with OKEN Scanner

slabe (chiar numai noaptea); **n.** este provocată de o sensibilitate exagerată a retinei față de lumină, de cataractă, de intoxicații cu alcool, nicotină. (E.P.)

NICTOFOBIE, teamă de întuneric (G.S.).

NICTURIE, diureză mai accentuată în timpul nopții (contrar stării normale). (E.P.)

NIDAȚIE, totalitatea fenomenelor ce au loc în organismul femeii în momentul cuibăririi și grefării oului în uter. În procesul de **n.** deosebim trei faze importante: *faza pregătitoare* a **n.**, cu modificările ce au loc în ovar, trompe și uter înaintea nidării oului = = formarea ovulului matur, a unui corp galben activ, aspirația ovulului în trompă, unde va avea loc fecundația, precum și pregătirea mucoasei uterine într-o fază pregravidică (progesteronică) aptă de nidație; *faza de implantație*: oul fecundat și ajuns în cavitatea uterină, unde a stat liber vreo 3 zile, se prinde de mucoasa uterină și pătrunde în grosimea sa; *faza placentară*, are loc după nidarea oului. (A.V.)

NIMFOMANIE, manie întîlnită la femei, caracterizată prin exagerarea apetitului sexual. **N.** poate apare uneori și la femei sănătoase, deși de cele mai multe ori se datorește unei boli psihice (psihopatice, isterie, manie) și ca atare necesită tratament de specialitate. (A.V. + A.S.)

NISTAGMUS, mișcări clonice, involuntare, ale globilor oculari, orizontale, verticale sau giratorii; **n.** de fixație, ereditar și congenital, vestibular, traumatic, ocupațional etc. (A.S.)

NITROGLICERINĂ (TRINITRAT DE GLICERINĂ, TRINITRINĂ), lichid uleios, incolor și cu gust dulce. În medicină se întrebuințează înglobat în pastile ca vasodilatator coronarian și ca relaxant al tractului gastro-intestinal și urinar. (G.F.)

NOCTAMBULISM v. SOMNAMBULISM

NOD, aglometare de țesut nervos, care are un rol deosebit în unele funcții: **n.** lui Keit-Flack din țesutul embrionar la intrarea venei cave în auricul; **n.** Aschoff-Tawara în peretele interauricular (de la care pornește fasciculul Hiss în pereții ventriculelor); toate **n.** au rolul de a conduce excitația care determină contracția inimii într-o anumită succesiune a diferitelor ei compartimente; la fiecare contracțiune a unui compartiment se produc biocurenți care înregistrați dau electrocardiograma (ECG); **n.** vital este în planșeul ventriculului 4 al bulbului; lovirea lui bruscă determină moartea prin oprirea inimii și respirației (procedeu întrebuințat azi în laboratoare). (E.P.)

NODOZITATE, formațiuni dure sub piele de mărimi diferite (mai adesea ca o mazăre sau fa-

sole); **n.** apar în reumatisme netratate (în jurul genunchiului, în piept submamelar), la degete (la articulaţia falangelor) etc. (E.P.)

NODUL, leziune gramitomatoasă (rotundă) ce poate apărea în jurul articulaţiilor mîinii (apar la mulgătoarele de vaci ca urmare a unor mici leziuni, provocate de contactul lor cu ugerul vacii) în piele, inimă, plămîn etc. (E.P.)

NORADRENALINĂ (NOREPINEFRINĂ) mediator simpatic şi în acelaşi timp hormon al medularei suprarenale (izomer al adrenalinei). Este un foarte puternic vasodilatator şi hipertensiv. Se utilizează în tratarea colapsului şi ca hemostatic. (G.F.)

NORMOBLAST, globulă roşie nucleată, de talie normală (8 microni) care dă naştere eritrocitului; dacă îşi elimină nucleul devine hematie (normocit). (E.P.)

NOSOFOBIE, teama de boală cu preocupări dominante pentru solicitarea de examinări clinice şi de laborator în vederea precizării unei boli grave pe care este convins că o are. Cele mai cunoscute forme de n. sînt sifilofobia şi cancerofobia. (A.S.)

NOSOMANIE, preocupare exclusivă a persoanei de starea sănătăţii sale care se alarmează gratuit chemînd medicul, la cele mai neînsemnate senzaţii „anormale". (E.P.)

NOSTALGIE, stare de tristeţe; în unele cazuri se ajunge la pierderea poftei de mîncare, la o slăbire generală, insomnie, diaree şi febră care poate duce chiar şi la moarte. (E.P.)

NOU-NĂSCUT, denumirea fătului în prima lună după naştere. În această perioadă **n.-n.** suferă o serie de transformări de importanţă vitală pentru el. În primele minute după naştere, începe respiraţia, plămînii preiau aprovizionarea cu oxigen a corpului. În consecinţă începe şi circulaţia sîngelui în plămîni. În cazul asfixiei se face resuscitarea **n-n.**: prin curăţirea căilor respiratorii externe, respiraţie artificială şi administrare de oxigen. Tot acum începe nutriţia (dat fiind că fătul în viaţa sa intrauterină şi-a primit hrana prin placentă şi cordonul ombilical) are loc introducerea hranei prin tubul digestiv, resorbţia şi prelucrarea (metabolizarea) la nevoile organismului. Se produce vindecarea bontului ombilical. Apar de asemenea unele semne, datorită prezenţei hormonilor ce şi-a primit de la mamă încă în timpul vieţii intrauterine. Greutatea lui scade în primele 5—6 zile, dar după 10 zile ajunge din nou la greutatea sa iniţială (3 000—3 500 gr.) (A.V.)

NOVOCAINĂ, substanţă care în stare pură se prezintă sub formă de cristale aciforme solubile în apă şi alcool; puţin solubilă în cloroform şi eter. Se utilizează ca analgezic, anestezic local (efect cam 20 de minute) şi rahianestezic precum şi ca antivomitiv şi

Scanned with OKEN Scanner

calmant gastric (soluție de 1%). Preparatul românesc „Gerovital H_3" conține în cea mai mare parte **N.** (G.F.)

NUCLEOPROTIDE (NUCLEOPROTEINE), proteine conjugate cu acizi nucleici, sînt greu solubile în apă, solubile în coloranți organici. Sub acțiunea enzimatică se scindează în componentele de bază:

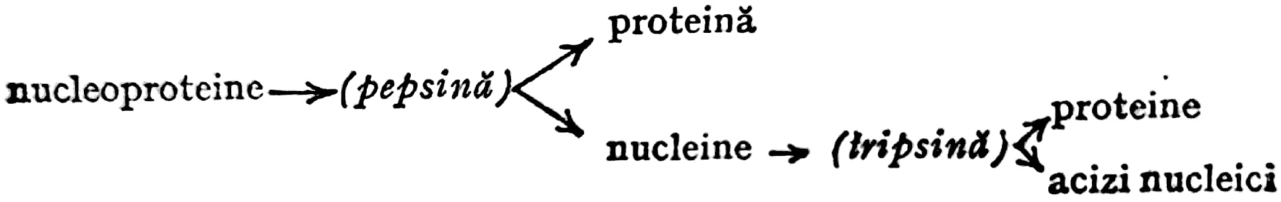

Intră obligator în constituția tuturor virusurilor, bacteriilor și celulelor de plante și animale. (G.F)

NUCLEU, unul din constituienții principali ai celulelor ce se găsește de obicei ca o formațiune sferică în interiorul protoplasmei; este separat de aceasta prin membrana nucleară care are pori, prin care conținutul **N.** (nucleoplasmă) vine în contact cu ergastoplasma. Celula nu se poate divide fără **N.**, chiar la bacterii la care nu există un **n.** distinct, substanța cromatică (ADN) se găsește răspîndită în citoplasmă; hematiile sînt celule nucleate dar dispariția **N.** este un fenomen secundar. (E.P.)

NUMĂRĂTOAREA GLOBULELOR ROȘII ȘI ALBE. Sîngele omului sănătos conține un număr constant de globule roșii și albe. Abaterile de la acest număr ne pot furniza date importante pentru diferite îmbolnăviri, de aceea este importantă numărătoarea lor. Metoda este următoarea: luăm o picătură de sînge din degetul bolnavului, o aspirăm cu o pipetă specială și o diluăm de 100 ori. Din sîngele astfel luat și diluat punem o picătură pe o lamă de sticlă specială (lamă Bürker), gravată cu pătrate mici, de 1/400 mm^2 și o acoperim cu o altă lamă (lamelă). Între lamă și lamelă rămîne un spațiu preformat, de 1/10 mm înălțime. Se numără globulele roșii în mai multe pătrățele, numărul lor aflat într-un pătrățel se înmulțește cu 400 și 10, aflînd astfel numărul globulelor roșii dintr-un mm^3 sînge. Numărul normal al globulelor roșii este aproximativ 5 000 000 la bărbat și 4 500 000 la femeie. Globulele albe se numără pe baza aceleiași metode. Numărul

lor este între 6—8 000 la un om sănătos. (A.V.)

NUTRIȚIE, constituie modul în care se hrănește organismul; constă din digestie, absorbție, asimilație și excreție, uneori **n.** nu este suficientă să acopere toate cerințele energetice ale individului (populației), alteori le depășește cu mult (v. *obezitate*); valoarea **n.** trebuie să acopere exact nevoile energetice și plastice ale individului, pentru ca organismul să funcționeze în condiții normale. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

O

OBEZITATE, sindrom metabolic constînd din creșterea lipidelor neutre. Greutatea ideală a corpului este egală cu atîtea kilograme cîți centimetri înălțime are persoana respectivă, peste 100. Din această cifră putem scădea ceva sub vîrsta de 20 de ani și putem adăuga cîteva kilograme peste vîrsta de 40 de ani. **O.** provine din depunerea grăsimilor sub piele și în diferite organe (ficat, mușchi, inimă) în marea majoritate a cazurilor în urma unui bilanț energetic negativ, introducerea caloriilor mai multe în organism, decît cele de care avem nevoie (supraalimentație și eforturi fizice reduse). Arareori este cauzată de o boală endocrină (hormonală), avînd origine hipofizară, tiroidiană, suprarenală sau în diminuarea funcțiunii organelor genitale (în cel mult 5% din cazuri). În multe cazuri de **o.** este vorba de o origine central nervoasă = tulburări în reglarea senzației de foame și a depozitării de grăsime. Predispoziția pentru **o.** se poate moșteni. Uneori se moștenește numărul mai mare al celulelor de grăsime despre care se crede că în cursul vieții omului au un număr invariabil, ca și al celulelor nervoase, alteori apetitul exagerat sau mecanismul de ardere, descompunere a grăsimilor este viciat; **o.** este însă oricum o boală, deoarece prin consecințele sale poate produce arterioscleroza, tulburări circulatorii, slăbirea inimii, diabet, diverse afecțiuni ale ficatului, pot apare mai frecvent infarctul miocardic, litiaza biliară, iar pericolul de tromboză și embolie este mai mare cu ocazia intervențiilor chirurgicale. **O.** scurtează viața, prin apariția și favorizarea multor boli. Lupta împotriva **o.** începe prin prevenirea ei: alimentație rațională și muncă fizică, gimnastică, sporturi. Combaterea **o.** trebuie începută după examenul medical competent, stabilirea originii ei și prescripția tratamentu-

Scanned with OKEN Scanner

lui adecvat. În cazurile de **o.** endocrină vom face un tratament medical corespunzător. Dacă centrii nervoşi, de reglare, sînt cauza **o.** se prescriu medicamente pentru o durată de cel mult 2—3 luni, care diminuează apetitul sau care prin conţinutul lor în fibrină îşi măresc volumul de 3—4 ori în stomac, provocîndu-i o senzaţie de plenitudine. În toate cazurile însă vom reduce caloriile, în special glucidele (pîine, cartofi, dulciuri, făinoase şi grăsimi, la 1000—1200 calorii pe zi). Pe lîngă regimul hipocaloric se prescriu exerciţii fizice sistematice (gimnastică medicală, plimbări lungi, sporturi uşoare). Cura de slăbire constă dintr-o perioadă de atac ce poate fi făcută mai energic, eventual într-un serviciu medical şi o perioadă de întreţinere, care durează uneori toată viaţa. Şansele de slăbire sînt mai bune în cazul **o.** nedobîndite sau **o.** de origine hormonală; mai mici în cea moştenită, de origine central-nervoasă. (V. GRĂSIME). (A.V.)

OBIŞNUINŢĂ, adaptarea unui individ la un nou tip de viaţă. Consumarea zilnică de cafea, ceai, purgativ, opiu, sedative, ţigări, hipnotice etc. duce la **o.** adică la lipsa acţiunii specifice a substanţei. Pentru a simţi din nou efectele acesteia trebuie mărită doza. Fenomenul se repetă şi prin **o.** se ajunge ca un individ să poată lua de ex. zilnic 10 cafele, 1,5 acid arsenic, 2 g de morfină etc. La aceste doze foarte mari suprimarea bruscă a substanţei respective poate produce stări de agitaţie psihomotorie, obnubilare şi chiar sinucidere. În toate cazurile de **o.** pentru a reveni la normal e nevoie de un tratament îndelungat făcut sub supravegherea specialistului. (E.P.)

OBLITERARE, închiderea unei cavităţi sau conduct din organism de diferite obstacole (ex. **o.** unui vas printr-un tromb sau embol). Uneori **o.** poate fi rezultatul unei acţiuni terapeutice (**o.** cariei dentare prin plombă). (G.S.)

OBNUBILARE, tulburare de conştiinţă mai gravă decît obtuzia, în cadrul căreia ecuaţia personală devine înceată, greoaie şi imprecisă. Orientarea în timp se face cu efort şi multe ezitări, iar în limbaj apar multe incoerenţe şi răspunsuri neadecvate. Se mai pot observa mişcări inutile, dezordonate, haotice. Revenirile sînt de scurtă durată şi urmate de perioade lungi în cadrul cărora este imposibilă conversaţia. Stările de **o.** apar în intoxicaţii profesionale, alcoolism, traumatisme cranio-cerebrale, stări febrile, meningo-encefalite, epilepsie, farmacodependenţă etc. (A.S.)

OBOSEALĂ, stare trecătoare de epuizare musculară sau nervoasă, apărută după o activitate intensă şi îndelungată (fără antrenament) sau după o boală acută (febră) sau cronică (anemie); indivizii obosiţi au o predispozi-

ție cunoscută față de bolile infecțioase, deoarece mijloacele de apărare ale organismului lor (reglate de centrii nervoși) sînt micșorate; **o.** se datorește: a) acumulării produșilor de catabolism în mușchi, în celulele nervoase (acid lactic, CO_2) din cauza unei lipse de oxigen (hipoxie) sau din cauza producerii cataboliților într-un ritm mai accentuat decît pot fi oxidați; b) lipsei materialului energetic (glucoză) necesar proceselor musculare sau nervoase; c) unor intoxicații cu produși catabolici (uree) care împiedică funcționarea celulelor musculare sau nervoase. **O.** *nervoasă* precede pe cea *musculară* în cazul unui mușchi care funcționează într-un ritm alert; astfel nu se poate ajunge la degradarea structurii mușchiului printr-o acumulare progresivă de produși catabolici. Putem distinge mai multe etape în **o.**: *lasitudinea* care apare după o muncă intensă, greu de continuat; *epuizarea* depășirea oboselii normale (este însoțită de scăderea presiunii arteriale); *surmenajul* este consecința unor epuizări repetate (apar tulburări funcționale ca insomnii, dureri de cap, deoarece s-au produs alterări structurale în creier), neliniște, hipertensiune; *fortajul*, mai ales muscular, care este o supraepuizare musculară, în care se produce inhibiție cardiacă și individul cade (este palid, plin de transpirație rece, membrele înțepenite și nu rareori survine moarte bruscă). **O.** ușoară poate fi învinsă printr-un efort de voință dar apoi devine mai puternică cu o senzație de sfîrșeală. **O.** poate constitui cauza unor accidente, căci produce o hipofuncție a sistemului nervos central, deci o scădere a atenției și o mărire a timpului reflex: ca urmare deciziile se iau cu întîrziere și deci accidentul nu poate fi evitat. Acesta este nu caz antagonist cu cel provocat de alcool, care produce hiperexcitabilitate nervoasă, îndrăzneală grăbită care și ea duce la accident. **O.** poate fi însă și una din formele sub care se manifestă unele boli ale ficatului, a mușchilor, boli infecțioase sau psihice. Din acest motiv în caz de **o.** de lungă durată trebuie consultat un medic. (E.P. + A.S.)

OBSESIE, tulburare psihică ce se caracterizează prin prezența unei idei, amintiri sau acțiuni care se impune împotriva voinței subiectului pe primul plan al întregii gîndiri a persoanei. Cu cît persoana respectivă se străduiește să scape de ea, cu atît aceasta devine mai intensă, mai supărătoare. Critica este păstrată pentru a o recunoaște ca o tulburare dar insuficientă pentru a o putea neutraliza. Cele mai cunoscute **o.**: artimomania, **o.** unei melodii, unui accident, etc. Apariția **o.** este mai frecvent întîlnită în isterie, psihastenie, depresie, stări reactive etc. (A.S.)

OBSTRUCȚIE, închiderea parțială sau totală a unor conducte

Scanned with OKEN Scanner

din organism (vase, căi respiratorii, digestive, urinare etc.) Necesită eliberarea porțiunii obtruate, de multe ori prin tratament chirurgical. (G.S.)

OBTUZIE, tulburare de conștiință în care bolnavul datorită unei insuficiente clarități și a persistenței somnolenței, vorbește greoi, tărăgănat și dă răspunsuri imprecise la întrebările examinatorului. În expunere bolnavul pierde șirul logic, are ezitări, apar erori și deseori revine asupra celor spuse anterior; vocea sa este monotonă și lipsită de inflexiunile obișnuite; **o.** apare în stări subfebrile, surmenaj, oboseală, intoxicație medicamentoasă, alcoolism, epilepsie etc. (A.S.)

OCCIPITAL, regiunea de la baza posterioară a craniului, unde se găsesc lobii occipitali ai creierului (deasupra cefei). Aici se găsesc lobul occipit nepereche și în formă de boltă care are gaura occipitală prin care iese măduva spinării și nervii spinali cervicali (prima pereche), artera occipitală (sau ale carotidei), mușchii occipitali. (E.P.)

OCHI, organul receptor (pereche) al analizatorului vizual, format din globul ocular și organele anexe, situat în orbitele craniului care-s căptușite de țesut adipos. Are forma aproximativ sferică, cuprinsă într-o membrană conjunctivă foarte rezistentă, de culoare albă sidefie, numită sclerotică. Partea anterioară a acestei tunici se transformă în cornee transparentă, care proemineză spre înainte. Tunica mijlocie, numită coroida, este foarte bogată în vase de sînge și pigmenți, are deci rol trofic și absorbant de lumină. Partea anterioară a coroidei se îngroașă sub forma unui inel, formînd corpul ciliar, care ține întins, prin intermediul ligamentelor Zinn, cristalinul. Corpul ciliar are proprietatea de a se îngusta sub influența contracției mușchilor netezi proprii, jucînd astfel rol principal în acomodarea ochiului, în vederea la diferite distanțe. Odată cu micșorarea corpului ciliar scade extensibilitatea ligamentelor suspensoare și datorită elasticității proprii a cristalinului, acesta își mărește, respectiv convergența, deplasîndu-se totodată puțin și în sens anterior. Astfel se realizează acomodarea cristalinului la vederea obiectelor mai apropiate, aflate la o distanță de sub 6 m. Din corpul ciliar proemineză anumite formațiuni numite procese ciliare, bogat vascularizate, care secretă umoarea apoasă, ce umple spațiile situate între corneea transparentă, iris și cristalin (segmentele anterioare și posterioare ale camerii anterioare). Ele contribuie de asemenea la reînnoirea corpului vitros. Acesta din urmă ocupă marea majoritate a interiorului globului ocular, numit cameră posterioară, situată între cristalin și retină. Ca o continuare a coroidei înaintea corpului ciliar se întîlnește irisul care

Scanned with OKEN Scanner

este o formație discoidală, străbătută la mijloc de un orificiu circular, numit pupilă (prin aceasta pătrund razele luminoase în ochi). Irisul cu ajutorul mușchilor circulari și radiali poate să modifice diametrul pupilei, astfel se reglează cantitatea de lumină ce pătrunde în ochi. Tunica internă a ochiului este retina, care conține celulele fotosensibile și acei neuroni, ai căror prelungire axonică formează nervul optic. Privind structura anatomică a retinei se distinge pata oarbă, locul unde ies fibrele care alcătuiesc tractul optic și pata galbenă, locul vederii celei mai clare. Aceasta din urmă se găsește în dreptul axului optic. Celulele fotosensibile ale retinei sînt de două feluri, numite conuri și bastonașe. Conurile sînt celulele receptoare ale văzului colorat, iar bastonașele celulele vederii crepusculare. Numărul conurilor variază în jur de 7 milioane; bastonașele sînt într-un număr de cca 125 milioane. Pata galbenă conține exclusiv conuri pe cînd în partea marginală a retinei se găsesc numai bastonașe. Excitațiile celulelor senzitive sînt transmise de celulele bipolare, care la rîndul lor excită celulele ganglionare sau multipolare, ale căror prelungiri formează nervul optic, care transmite excitațiile retinei în sistemul nervos central. Funcționarea bastonașelor este condiționată de o substanță proteică complexă numită rodopsină, care sub influența luminii se descompune iar în repaus se reface, proces care necesită vitamina A. În lipsa vitaminei A apare o tulburare a vederii, numită orbul găinilor (indivizii nu văd în lumină crepusculară). O altă anomalie a vederii este *daltonismul*, cînd individul nu poate să deosebească culoarea roșie, sau verde, cecitatea cromatică cînd persoana nu poate să distingă culorile. Mediile refringente ale ochiului sînt: corneea transparentă, umoarea apoasă din camera anterioară, cristalinul și corpul vitros. În acomodarea ochiului la vederea clară a obiectelor aflate la diferite distanțe, numai cristalinul are rol activ. Corpul vitros are structura gelatinoasă. Razele luminoase trecînd și prin corpul vitros se proiectează pe retină formînd imaginea obiectului văzut. Organele anexe ale **o.** sînt mușchii care mișcă **o.** în diferite direcții, pleoapele cu genele și sprîncenele cu rol protector, ca și conjunctiva, aparatul lacrimal, format din glanda lacrimală și căile lacrimale, care asigură umiditatea permanentă a corneei, respectiv îndepărtarea corpilor străini ajunși pe suprafața globului ocular. (Z.K.)

OCHI DE GĂINĂ, formațiune epidermică (ce apare pe degetele picioarelor la locul de mare frecare a acestora) de obicei de formă rotundă cu un centru conic (numit greșit rădăcină), care se înfige în

dermă în jurul căruia se depun pături cheratinizate din epidermă. În general este dureros, mai ales în timp umed. El se poate extirpa prin diferite modalități; bine este să fie înmuiat în apă călduță și frecat ușor cu piatră ponce, pînă la dispariție (operația se repetă de cîteva ori). Cînd apare între degete, neglijarea lui poate da infecții și abcese. Se impune evitarea încălțămintei strîmte. (E.P.)

OCITOCINĂ, hormon de origine hipotalamică, stocat și dat în circulație de către lobul posterior hipofizar. Izolată și purificată din retrohipofiză, a fost definită structural (octapeptid, format din aminoacizi levogiri) și sintetizată. **O.** stimulează contractilitatea uterină și ejecția de lapte din glanda mamară. (A.V.)

OCLUZIE INTESTINALĂ, oprirea tranzitului intestinal în urma închiderii lumenului intestinal de un obstacol care ține de peretele organului, de o compresiune exterioară, de poziția vicioasă a anselor intestinale sau de conținutul intestinal. Rareori poate fi urmarea unei contracții spastice a peretelui intestinal (**o.** *funcțională*). Se complică de cele mai multe ori cu simptome grave ducînd la peritonită și necesită intervenție chirurgicală care îndepărtează obstacolul și refac continuitatea intestinului. (V. ILEUS) (G.S.)

ODIHNĂ, perioada în care se refac structurile alterate, se completează resursele energetice folosite, se transportă produșii formați în timpul efortului, fie în ficat (acidul lactic), fie în organul excretor (rinichi). Modalitatea cea mai eficientă oricărei refaceri este activă, efectuarea unei activități în timpul repausului care se deosebește prin natura sa de activitatea care a provocat oboseala. Astfel, în timpul **o.** se recomandă citire, audiții muzicale etc., iar după activitatea intelectuală **o.** este eficientă dacă se obține prin executarea unui efort fizic ușor (lucrări în grădină, sport etc.) (Z.K. + E.P.)

ODONTALGIE, durere de dinți. Poate fi unică sau generală, ușoară sau foarte acută. Fiecare formă de **o.** indică anumite afecțiuni ale dinților și e bine să fie consultat un stomatolog. (E.P.)

ODONTOBLAST, celula superficială a pulpei dentare, în care se depun săruri de calciu și se formează dentina. (E.P.)

ODONTOLOGIE, disciplină ce se ocupă cu studiul dinților din punct de vedere anatomic, de origine structurală, evoluție etc. (E.P.)

OFICINAL, medicament preparat gata (în pastile, soluție, injecții etc.), ce se găsește în farmacii, conform farmacopeei țării respective, spre deosebire de medicamentele care se fac după o re-

Scanned with OKEN Scanner

ţetă medicală şi care poartă numele de *magistral*. (E.P.)

OFTALMOLOGIE, ramură a medicinei care studiază bolile ochiului şi tratamentul lor. (A.S.)

OFTALMOPLEGIE, paralizia nervilor motori ai globilor oculari, **o.** poate fi totală (rar) sau parţială la un singur ochi (v. *ochi*), externă, internă, nucleară. (E.P.)

OFTALMOSCOP, dispozitiv prin care se poate face examenul fundului de ochi, folosind o sursă de lumină care se proiectează şi o lentilă cu care se observă ; se văd vasele de sînge ale retinei, pata oarbă, dispoziţia retinei şi macula etc. (E.P.)

OLFACŢIE v. NAS.

OLIGOELEMENTE (MICROELEMENTE), elemente chimice care se găsesc constant în organism, în concentraţii foarte mici şi au rol catalitic; fără prezenţa lor nu se face creşterea şi dezvoltarea individului; în lipsa lor se declanşează deficienţe grave. Ex. de **o.** : bor, fier, cupru, mangan, zinc, cobalt, nichel, litiu, iod, fluor. (G.F.)

OLIGOFAGIE, scăderea poftei de mîncare. (E.P.)

OLIGOFRENIE, insuficienţă de dezvoltare a sistemului nervos central, datorită unor diverse cauze, care are drept consecinţă o rămînere constantă sub nivelul normal al tuturor performanţelor psihice. După gravitatea tulburărilor se cunosc următoarele forme de **o.** : debilitate mintală, imbecilitate şi idioţie; ultimele două sînt cunoscute şi sub denumirea de **o.** grave. (A.S.)

OLIGURIE, scăderea cantităţii de urină, emisă într-un interval de timp; de cele mai multe ori simptom al unei leziuni a rinichiului sau căilor urinare. (G.S.)

OMARTRITĂ, inflamaţie a articulaţiei umărului. (A.S.).

OMBILIC, cicatricea invaginală a cordonului ombilical secţionat după naştere; uneori se pot produce hernii **o.**; *cordonul* este formaţiunea care uneşte fătul de placenta mamei, conţinînd vase de sînge (2 artere şi 1 venă) care au furnizat fătului sînge cu hrană şi oxigen de la mamă şi au transportat produşii de catabolism şi excreţie; se secţionează la 1—2 minute după naştere şi se leagă scurt cu un fir steril. (E.P.)

OMUŞOR v. LUETĂ.

ONANIE v. MASTURBAŢIE.

ONCOLOGIE, ramură a medicinei care se ocupă cu studiul tumorilor. (G.S.)

ONICOFAGIE, tulburare caracterizată prin greşita deprindere de a roade unghiile. **O.** se întîlneşte mai ales la copii nervoşi, timizi, instabili, iritabili. Tratamentul necesită consultarea me-

Scanned with OKEN Scanner

dicului în vederea precizării diagnosticului. (A.S.)

ONICOZĂ, termen ce desemnează tulburări ale formei unghiilor; unele sînt ereditare și familiale (deget fără unghii); *unghie încarnată (onycis)* este una din cele mai frecvente, cauzată de pantofi, transpirații abundente (ce se infectează), diabet; se semnalează întîi dureri, apoi colorații și final puroi; tratamentul este chirurgical; *crăpătura* în grosime sau laterală a unghiei apare în febră tifoidă, pneumonie etc.; micozele unghiilor (în caz de multă transpirație); unghiile se mențin în stare de curățenie (băi dese) evitînd transpirația piciorului (badijonări cu formol 5%). (E.P.)

ONIRISM, tulburare particulară a conștiinței similară cu visul, în care bolnavul trăiește cu ochii deschiși scene de groază, se agită, se apără de dușmani invizibili, etc. De cele mai multe ori în timpul tulburării nu se mai poate lua legătura cu el, nu răspunde la întrebări, vorbește incoerent, spune fraze fără sens. **O.** survine în epilepsie, traumatism cranio-cerebral, intoxicații acute, intoxicații cronice, alcoolism, schizofrenie, etc. Tratamentul necesar se va prescrie de către medic și cît mai urgent posibil. (A.S. + E.P.)

ONTOGENIE, întreaga dezvoltare a unui individ, de la stadiul de ou pînă la adult (spre deosebire de filogenie, care reprezintă întreaga evoluție anterioară a speciei). (E.P.)

OPERAȚIE, intervenție chirurgicală terapeutică, executată cu instrumente, în vederea restabilirii sănătății organismului, de cele mai multe ori prin îndepărtarea unor țesuturi sau organe bolnave sau prin readucerea lor într-o poziție normală. (G.S.)

OPISTOTONUS, contractură a mușchilor extensori ai membrelor anterioare și posterioare și ai coloanei vertebrale, datorită căruia corpul ia o poziție îndoită pe spate; apare la bolnavii de tetanos și în paratiroidectomii. (E.P.)

OPIU, sucul (latexul) uscat din capsulele necoapte de mac (*Papaver somniferum album*). Este un amestec de alcaloizi fenantrenici (codeină, morfină), alcaloizi izochinolinici (noscapină, papaverină), lipide, gume, materii pectice, albumine, cauciuc etc. Principiile active reprezintă 25% din greutatea sa. Se utilizează ca atare în scopuri: analgetice, antitusive, antidiareice, calmante și ca somnifer, precum și la extragerea alcaloizilor amintiți. Fumat produce o stare de euforie și somn cu multe vise. Consumat repetat dă obișnuință și intoxică organismul. (G.F.)

OPOTERAPIE, tratament cu organe (glande) proaspete, uscate, pulbere, sau extracte apoase sau

Scanned with OKEN Scanner

lipidice; tiroidă uscată de oaie pentru hipotiroidism, mixedem, gușă; extrase lichide sau evaporate de suprarenală, ovar, testicul, pancreas, hipofiză, se folosesc pentru diferite afecțiuni provocate de lipsa glandelor respective. (E.P.)

OPRIREA RESPIRAȚIEI v. APNEE.

OPSIURIE, eliminare întîrziată a urinii.

OPSONINE, substanțe de tipul anticorpilor care favorizează legarea microbilor de leucocite permițînd fagocitarea celor dintîi; prezența lor este foarte importantă în serul normal. (E.P.)

ORBICULAR, termen folosit pentru mușchii care se găsesc în jurul unor deschideri ca **o.** gurii (buzele), al ochiului (pleoapele); **o.** nu este identic cu sfincterul. (E.P.)

ORBIRE v. CECITATE.

OREION (PAROTIDITĂ EPIDEMICĂ), boală contagioasă cauzată de un virus puțin rezistent la căldură, lumină și raze ultraviolete, insensibil la antibiotice cunoscute. Infecția se transmite de la omul bolnav prin picături de salivă răspîndite prin conversație, strănut sau tuse. Poarta de intrare o constituie gura și nazofaringele, iar localizarea se face în glandele salivare, ovare, testicule etc. Apare izolat, dar poate provoca epidemie. Copiii de vîrsta de 5—15 ani sînt cei mai receptivi, dar boala poate surveni și la adulți. Nu s-au descris cazuri de îmbolnăvire sub vîrsta de 2 ani. Boala apare după o perioadă de latență de 14—28 zile. Semnele principale sînt: febră, adinamie, dureri de cap, dureri articulare, dar cel mai caracteristic este tumefierea dureroasă a glandelor salivare, cel mai des a parotidei, dar poate fi afectată și glanda submaxilară și cea sublinguală. Complicațiile cele mai importante sînt: inflamația testiculelor (orhita) care se manifestă prin tumefiere dureroasă a testiculelor, ovarita care este complicația analoagă la sexul feminin, ambele pot duce la sterilitate; poate apare inflamația pancreasului, a meningelor și encefalită care în cazuri foarte rare poate fi și mortală. O complicație relativ mai frecventă este surditatea provenită din leziunile urechii interne și ale nervului auditiv, provocate de infecția virotică. Gravitatea bolii constă mai ales în apariția complicațiilor. După vindecare boala lasă o imunitate de lungă durată, uneori pentru toată viața. Tratamentul specific nu se cunoaște. Se administrează calmante, antitermice, comprese uscate pe parotidă sau umede pe testicule. Pentru evitarea complicațiilor se recomandă repaus la pat, combaterea febrei, vitamine în doze mari, regim alimentar etc. Este necesară izolarea bolnavului și sterilizarea obiectelor cu care a

Scanned with OKEN Scanner

venit în contact. În caz de epidemii se face vaccinarea copiilor sănătoşi, iar în creşe şi spitale nu se primesc copii din afară, pentru a evita răspîndirea bolii. (A.V. + G.S.)

ORGAN, unitate morfofuncţională a organismului, care îndeplineşte o funcţie bine precizată. Este alcătuit din mai multe *ţesuturi* diferite, fiecare din ele constituită din aceleaşi celule; mai multe **o.** care concură la îndeplinirea aceleiaşi funcţii, formează un *sistem* (sistemul nervos: creier, măduva spinării, nervi etc.), iar mai multe **o.** care se asociază în vederea îndeplinirii unei funcţii mari formează un *aparat* (ex. aparatul digestiv: gură, esofag, stomac, intestin subţire şi gros, ficat, pancreas). (E.P.)

ORGAN DE SIMŢ, organele specializate cu recepţionarea anumitor excitaţiuni cu caracter informativ, din mediul înconjurător. Ca traductori ele reprezintă segmentele periferice ale analizatorilor (ochiul, urechea, papilele gustative ale limbii, zona olfactivă nas şi piele). Este de remarcat faptul că organismul uman sau animal nu înregistrează toate excitaţiile mediului extern: astfel undele electromagnetice sau vibraţiile aerului produc senzaţiile luminoase sau acustice într-o gamă destul de îngustă:senzaţia luminoasă este dată de vibraţiile dintre 400 şi 720 milimicroni, iar senzaţia acustică de vibraţiile aerului de 16—20 000 herţi. În structura **o. de s.** rolul principal revine epiteliului senzorial care conţine celulele senzitive. Acestea transformă excitaţiile recepţionate în influxuri proprii, pe care le transmit cu ajutorul nervilor senzitivi spre centrii nervoşi superiori unde urmează să ia naştere senzaţia respectivă. (Z.K.)

ORGANE GENITALE, organe destinate perpetuării speciei. Sînt formate la ambele sexe din segmente destinate primirii, conducerii (oului sau spermatozoizilor) şi organelor care deservesc cohabitaţia. La bărbat: testiculii, epididimul, veziculele seminale, cordonul spermatic, prostata şi penisul. La femei, ovarele, trompele, uterul şi vaginul. În viaţa embrionară **o.g.** provin din aceeaşi foiţă embrionară, diferenţierea sexelor se începe în luna a 2-a a vieţii intrauterine. O parte din ele sînt situate în cavitatea abdominală (**o.g.** interne), o altă parte în afară (**o.g.** externe). (A.V.)

ORGANIT, element morfologic, structural şi funcţional bine delimitat al unei celule. Ex. mitocondrie, nucleu, nucleol, aparat Golgi etc. (V. CELULĂ). (G.F.)

ORGANOGENEZĂ, întregul proces de formare şi dezvoltare a unui organ pînă la stadiul său de adult; uneori **o.** se termină în timpul vieţii intrauterine (ficatul), al-

Scanned with OKEN Scanner

teori ea se termină în copilărie (timus). (E.P.)

ORGASM, punctul culminant al plăcerii, produse de un act sexual. Este asociat cu secreția mărită a glandelor genitale accesorii la femei și cu ejacularea spermei la bărbat. Sistemul nervos central și vegetativ ajunge într-o stare de excitație accentuată, asociată cu accelerarea pulsului, creșterea tensiunii arteriale, dilatarea pupilelor și apariția hipersudației. **O.** sănătos este condiționat de apariția sa în același timp la ambii parteneri; în caz contrar poate duce la o serie de tulburări nervoase și nemulțumiri. (A.V.)

ORHITĂ, inflamația testiculului, datorită unei lovituri (**o.** traumatică), unei infecții produse pe calea sîngelui sau transmisă de la organele învecinate. Cele mai frecvente **o.** apar ca o complicație a blenoragiei (**o.** gonococică), oreionului (**o.** urliană), brucelozei (**o.** bruceloasă) și evoluează acut. Frecvent apar în urma traumatismelor (lovirea de la exterior a testiculelor), testiculul se mărește și e foarte dureros cîteva zile. Tratate incorect pot duce la fibroza testiculului cu sterilitate și chiar impotență sau eunocoidism. **O.** tuberculoasă este urmarea transmiterii infecției de la epididim, prima porțiune a căilor de excreție a spermei și cea mai frecventă localizare a tuberculozei genitale masculine (epididimită tuberculoasă). **O.** sifilitică poate apare în cursul infecției sifilitice. **O.** necesită tratament antiinfecțios (în funcție de microbul care a produs complicația) și uneori chirurgical (îndepărtarea testiculului bolnav sau orhiectomie). (G.S.)

ORIENTARE, proces psihic de mare importanță, cu ajutorul căruia în starea de veghe omul poate să se încadreze în ambianță și să-și cunoască propria poziție. **O.** allopsihică este de fapt capacitatea complexă de a cunoaște locul și timpul în care se găsește pînă cînd **o.** autopsihică prezintă întregul sistem de referințe la identitatea propriei persoane. Tulburările de **o.** se întîlnesc în stări confuzive, infecții, intoxicații, traumatisme craniocerebrale, tumori cerebrale, epilepsie etc. (A.S.)

ORNITOZĂ. boală infecțioasă produsă de virusuri transmise omului de către păsări; evoluează cu febră, însoțită uneori de complicații respiratorii (bronhopneumonie). (G.S.)

ORTOPEDIE, știință care se ocupă cu patologia organelor locomotorii. (A.S.)

ORTOSTATISM, menținerea corpului în poziție verticală, caracteristică speciei umane. Sindrom ortostatic: tulburări care apar în unele boli cînd pacientul stă în picioare (hematurii, amețeli etc.). (G.S.)

OS, țesut conjunctiv, impregnat cu săruri de calciu unitar și viu

Scanned with OKEN Scanner

care formează întregul schelet; după formă **o.** pot fi: *lungi*, cu epifize și diafiză (humerus, cubitus, femur); *late*, care acoperă cavități (ale craniului); *scurte*, la locul de mare mobilitate (carp, tars); oricare **o.** are aceeași compoziție chimică: 30% oseină, elastină și 70% fosfat tricalcic, carbonat de Ca, fluorură de Ca, fosfat de Mg. În soluție (5%) de HCl sărurile se dizolvă și rămîne un **o.** moale, și elastic, de substanță organică, în urma incinerării **o.** substanța organică arde și rămîne substanță minerală albă; substanțele organice dau elasticitatea , iar substanțele minerale soliditatea. La exteriorul **o.** există un țesut compact, format din straturi de celule (osteoblaste) și dintr-o rețea de canale (ale lui Havers), în interiorul cărora sînt capilare de sînge, limfatice, nervi. În interiorul **o.** (în diafiză și în cele plate și scurte) se găsește un țesut spongios format dintr-o țesătură de canale haversiene, a căror direcție se orientează spre direcția forței care acționează asupra **o.**; în perioada embrionară în locul **o.** sînt cartilage care se osifică pe măsura dezvoltării fătului și noului născut; între epi- și diafiză rămîne un cartilaj de creștere, pe seama căruia **o.** cresc odată cu talia; cînd acest cartilaj se osifică s-a ajuns la talia maximă a individului (osificarea lui se face sub acțiuni endocrine). **O.** fiind organe vii, pot suferi de o serie de boli: periostită, inflamația membranei care învelește **o.**, se produce mai ales la oasele lungi ale piciorului; e provocată de loviri, reumatism, infecții locale sau vecine; *osteita*, inflamația unui **o.** întreg, provocată de infecții ale măduvei osoase (osteomielită), mai ales în urma fracturilor (sau ciupercă sau toxine ca fosforul); cînd infecția se localizează în țesutul osos mai adesea e vorba de TBC, în locul **o.** care se lizează apar formațiuni fibroase sau infecții ce trebuie drenate chirurgical; în orice afecțiuni dureroase ale **o.** e bine să se consulte medicul. (E.P.)

OSEINĂ, substanță organică proteică care se găsește în piele, cartilaje și mai ales în oase unde constituie matricea care se impregnează cu săruri minerale. Prin acidulare sau fierbere în apă se transformă în gelatină. Cu tanin sau oxizi metalici formează produși insolubili în apă și imputrescibili — proprietăți ce stau la baza tăbăcirii pieilor de animale. (G.F.)

OSIFICARE (OSTEOGENEZĂ), procesul de formare și de întărire a osului. Oasele bolții craniului, majoritatea oaselor feței și porțiunea centrală a claviculei se formează prin **o.** fibroasă. În acest proces **o.** începe prin transformarea succesivă a țesutului conjunctiv în țesut osos. Celulele conjunctive primitive (fibroblastele) iau o dispoziție areiformă. Se numește și travee de direcțiune ale **o.** transformîndu-se în jurul vaselor sanghine în osteo-

Scanned with OKEN Scanner

blaste. Ele devin stelate, luînd caracterul celulei osoase definitive, iar în substanța albuminoasă, ce le înconjoară, se depun sărurile de calciu. Celulele osteoblaste se aranjează sub formă de lamele, care se suprapun pînă la sfîrșitul **o.** Din anastomozarea lamelelor între ele se formează o rețea, care delimitează areole largi, numite spații medulare. Osul în acest stadiu primitiv este constituit din moduli de țesut osos primar, care radiază în jur întregul țesut osos al fiecărui os cranian. Printre noduli, puncte de osificare, rămîn membrane moi, interpuse, constituind așa-numitele frontanele, care se osifică ulterior, la diferite perioade după naștere. **O.** *encondarală* sau **o.** în țesutul cartilaginos, se observă la oasele lungi, la cele scurte și la o mare parte a oaselor late. Ea constă într-o substituire a țesutului cartilaginos hialin, care formează piesele scheletului primitiv, printr-un țesut osos spongios. Între capătul oaselor lungi (numit epifiză) și partea mijlocie a osului (numit diafiză), atîta timp, cît durează creșterea, persistă un disc de țesut cartilaginos, numit cartilaj de creștere, care se găsește într-o neîncetată regenerare, pînă la terminarea dezvoltării osului. În **o.** encondrală osteoblastele, ce provin din mugurii conjunctivo - vasculari, încep să secrete săruri de calciu, substituind țesutul cartilaginos în cel osos. (E.P.)

OSMOZĂ, fenomenul difuziunii printr-o membrană permeabilă sau impermeabilă a unui fluid. Este provocat de presiunea osmotică care la rîndul ei se datorește diferenței de concentrație a moleculelor substanțelor organice neionizabile și a moleculelor substanțelor anorganice ionizabile. **O.** are importanță în transportul ionilor prin membrane și în menținerea echilibrului apei și electroliților în celule, țesuturi și întregul organism. (G.F.)

OSTEITĂ, termen folosit pentru denumirea inflamațiilor țesutului osos. **O.** cronică, fibrochistică, nevralgică etc. (G.S.)

OSTEOARTRITĂ, proces infecțios acut, subacut sau cronic, al extremităților osoase articulare sau al țesuturilor moi ale articulației, se extinde și la oase. (G.S.)

OSTEOBLAST, celulele osoase primitive, care joacă rol în procesul de osificare. Ele provin din țesutul conjunctiv, dintr-o transformare — metaplazie — a fibroblastelor. La început sînt mici, prismatice și neregulate, au un diametru de 15—20μ, un nucleu clar, excentric și o citoplasmă puțin bazofilă. **O.** sînt dispuse într-un epiteliu pe suprafața fibrelor calcificate, secretînd o substanță preosoasă (oseină). **O.** în acest stadiu avansat își schimbă morfologia, devin stelate, ia caracterul celulei osoase definitive. În țesutul osos diafizo-epifizar, cartilajul de conjugare al oaselor

Scanned with OKEN Scanner

lungi o. provin din muguri conjunctivo-vasculari, plecaţi din periost. (A.V.)

OSTEODISTROFIE (DISTROFIE OSOASĂ), tulburare de dezvoltare, congenitală sau dobîndită, a ţesutului osos, datorită dezechilibrului hormonal, lipsei de vitamine sau unor cauze incomplet cunoscute. Se manifestă prin leziuni ale cartilajelor învecinate, deranjarea raporturilor normale dintre procesele de formare (osteogeneză) sau topire (osteoliză) a osului (rarefierea osului sau osteoporoza, condensarea osului sau osteosileroza, transformarea ţesutului osos în ţesut fibros sau osteită fibroasă boala lui Recklinghausen). În boala lui Paget sau osteita deformată, alternată de zone moi şi zone condensate de os duce la deformări importante ale scheletului. În rahitism deformările se datoresc înmuierii oaselor în urma depunerii insuficiente a calciului, în lipsa vitaminei D. Rarefierea oaselor la bătrîni constituie osteita senilă. (G.S.)

OSTEOGENEZĂ v. OSIFICARE

OSTEOLIZĂ, distrugerea ţesutului osos; ea se produce la bătrîni din cauza unei hipoacidităţi gastrice (lipsa de HCl) şi astfel nu se mai solvă sărurile de calciu aduse de alimente pentru a fi absorbite; organismul ia calciu din oase care astfel se slăbesc (osteoporoză). (E.P.)

OSTEOM, tumoare benignă a ţesutului osos. (G.S.)

OSTEOMALACIE (RAMOLISMENT OSOS), înmuierea oaselor datorită decalcifierii ducînd la deformaţii ale scheletului. Se întîlneşte în rahitism, la gravide care se alimentează insuficient, în cazuri de funcţie exagerată a glandelor paratiroide (hiperparatiroidism). (G.S.)

OSTEOMIELITĂ, inflamaţia măduvei oaselor, propagată prin sînge sau de la un proces inflamator al articulaţiilor. De cele mai multe ori este produsă de microbi piogeni (stafilococ, streptococ) sau de bacilul tuberculos. **O.** cauzată de germeni piogeni produce abcese ale măduvei osului, ca şi ale substanţei osoase, care se necrozează şi se elimină sub formă de fragmente numite sechestre. **O.** tuberculoasă este o formă obişnuită de tuberculoză osteoarticulară, evoluînd cronic, cu formare de abcese şi destrucţii osoase. **O.** prelungită poate duce la scoaterea din funcţie a ficatului şi rinichiului, prin depunerea de amiloid (amiloidoză). Necesită tratament antiinfecţios (antibiotic) şi chirurgical. (G.S.)

OSTEOPATIE, termen desemnînd orice boală a oaselor; lipsa de calciu şi vitamină D din alimentaţie, ca şi a unei cantităţi suficiente de proteine, duce la *osteoporoză* (boală frecvent întîlnită la populaţiile sărace ale Americii de Sud şi Asiei); ca ur-

Scanned with OKEN Scanner

mare survin frecvente fracturi, rahitism, cifoză etc. (E.P.)

OSTEOPLASTIE, înlocuirea unui os bolnav, cu un altul sau cu un material plastic (metalic) capabil să îi preia funcţia de susţinere. (E.P.)

OSTEOSARCOM, tumoare malignă a ţesutului osos; distruge osul şi dă metastaze hematogene. (G.S.).

OTITĂ, v. URECHE.

OTOREE, secreţie seroasă, seropurulentă, purulentă, uneori hemoragică, ce apare în conductul auditiv extern. De obicei este una din simptomele care însoţeşte otita medie supurată. Uneori este cauzată de un furuncul al conductului auditiv extern. În cazul din urmă, deşi este precedată de durere pronunţată, totuşi nu reprezintă nici un pericol, nici vital, nici din punct de vedere al funcţiei auditive, contrar otitei medii supurante, cînd poate genera complicaţii grave. Diferenţierea originii **o.** intră în atribuţiile medicului specialist. (D.H.)

OTOSCLEROZĂ, afecţiunea urechii, caracterizată prin acoperirea timpanului cu ţesut cicatriceal. Se manifestă prin surditate progresivă. (G.S.)

OTOSCOP, cornet metalic ce se introduce în canalul timpanic şi se iluminează la interior pentru a putea examina urechea externă (timpanul). (E.P.)

OTOSPONGIOZĂ, boală auriculară cu etiologie necunoscută. În evoluţia ei se observă trei faze: congestivă, spongioasă şi scleroasă — de aceea boala se mai numeşte şi otoscleroză. Afecţiunea constă într-o distrofie osoasă a capsulei labirintice, cu o evoluţie progresivă. Clinic se traduce prin surditate bilaterală şi vîjîituri auriculare. Din punct de vedere anatomo-patologic boala se manifestă prin apariţia unor focare de otospongioză şi otoscleroză, la început în regiunea din jurul ferestrei ovale care imobilizează talpa scăriţei în fereastra ovală, mai tîrziu procesul se poate extinde şi peste alte regiuni ale labirintului. Imobilizarea scăriţei produce o surditate de transmisie, semnul iniţial şi caracteristic al acestei faze a bolii. Prin extinderea procesului (labirintizare) surditatea devine mixtă, cu predominanţă de percepţie. Una din simptomele caracteristice mai frecvente ale surdităţii este aşa-numita paracuzie a lui Willis, după care aceşti bolnavi disting mai bine sunetele în mediu zgomotos (tren, tramvai, aglomeraţie etc.), decît în mediu liniştit. Fenomenul s-ar putea explica prin faptul că în mediu zgomotos vorbitorul reflectoric intensifică vocea. Etiologia nefiind cunoscută, nu există un tratament cauzal. Mai recent se tratează pe cale operatorie, fie prin crearea unei noi ferestre ovale, fie prin eliberarea scăriţei din ţesutul fibro-

Scanned with OKEN Scanner

scleros care o imobilizează. Din păcate rezultatele bune postoperatorii nu sînt însă întotdeauna şi de durată. (D.H.)

OTRAVĂ v. TOXINĂ

OVAR, glandele sexuale ale femeii adulte — în număr de 2 — au forma unei migdale, avînd dimensiuni de 8 × 4 × 2 cm şi o greutate de 4—8 g. **O.** este format dintr-o pătură periferică — corticală — care cuprinde 1/2—2/3 din grosimea glandei şi dintr-o zonă medulară, centrală. Corticala este constituită dintr-o reţea conjunctivo-vasculară, în ochiurile căreia se găsesc vreo 100.000 foliculi primordiali. Zona medulară este cuprinsă dintr-o stromă conjunctivo-vasculară, cu vase, nervi, fibre musculare colagene şi elastice. De la pubertate şi pînă la menopauză, sub influenţa hormonilor hipofizari, în **o.** se petrec ritmic modificări funcţionale: se dezvoltă lunar cîte un folicul, pînă la maturaţie, se produce dehiscenţă (ovulaţia) foliculară, pontă foliculară (expulzia ovarului matur), transformarea foliculului rupt în corp galben şi degenerescenţa corpului galben (corp albicans, candicans). Foliculul matur secretă hormonul *foliculina*, corpul galben, progesterona. În **o.** unei femei adulte se găsesc la un moment dat foliculi primordiali, foliculi într-un oarecare stadiu de dezvoltare şi mai mulţi corpi albicansi, candicansi. **O.** este glandă cu secreţie externă (ovulul) şi internă (hormonală). **O.** poate suferi diferite boli, de la pubertate pînă la menopauză, avînd ca rezultat deranjarea funcţiunilor sale. Astfel: inflamaţii, propagate dinspre aparatul genital, anexite, degenerescenţă chistică, tumori, benigne sau maligne. (A.V.)

OVARIECTOMIE, extirparea chirurgicală a unui sau ambelor ovare; se practică prin laparatomie în cazuri de chisturi şi tumori maligne. (E.P.)

OVARITĂ, denumire dată inflamaţiilor ovarului; sînt mai adesea legate şi de inflamaţia trompelor (salpingo-ovarite); sînt cauzate mai ales de infecţii uterine. (E.P.)

OVIDUCT, canalul care conduce oul la exteriorul ovarului. La om este indus în trompa lui Fallope. (E.P.)

OVOCIT, gametul femel în curs de maturaţie (pierdere de 1/2 n cromozomi). (E.P.)

OVOGENEZĂ, procesul de formare şi dezvoltare al ovulului haploid, începînd cu ovocitul diploid, în urma procesului de meioză. (E.P.)

OVUL, celulă sexuală feminină matură. **O.** este format din ovocit, discul proliger, membrana granuloasă, membrana vitroasă, cavitatea foliculară, teaca internă şi externă. **O.** ia naştere prin dezvoltarea unui folicul primordial,

Scanned with OKEN Scanner

situat în zona corticală a ovarului. Dezvoltarea are loc în 2 etape succesive: maturația foliculului, ruperea și punerea lui în libertate. Ambele procedee se numesc ovulație. (A.V.)

OVULAȚIE, maturația foliculului primordial, situat în zona corticală a ovarului, urmată de ruperea sa și punerea în libertate a ovulului. Procesul de **o.** este un act spontan și se succede cu regularitate lunar, pe toată perioada vieții genitale adulte. Există însă și posibilitatea unei **o.** anormale provocate prin stări emoționale (raport sexual violent) sau prin medicamente. **O.** are loc în împrejurări fiziologice între a 14-a și a 16-a zi a ciclului. (A.V.)

OXICEFALIE (ACROCEFALIE), craniu în formă de turn datorită unei precoce osificări survenite în sutura coronară. (A.S.)

OXIGEN, metaloid gazos, incolor, inodor și insipid, puțin solubil în apă. Direct sau indirect intră în combinație cu toate celelalte elemente. Este cel mai răspîndit element de pe suprafața planetei noastre: 20,9% în volume în aer și 89% în greutate în apă. Intră în constituția tuturor organismelor și este indispensabil desfășurării vieții pe pămînt. În afară de scopurile industriale se utilizează în biologie și medicină în scopuri experimentale, precum și în inhalații, în intoxicații și reanimări. (G.F.)

OXIGENOTERAPIE, aplicarea de oxigen în respirație (prin măști), prin injecții subtegumentare sau în băi. **O.** se aplică în cazurile de intoxicații ale hemoglobinei cu CO, în afecțiuni pulmonare (insuficiențe respiratorii), în hemoragii intense, etc.; se pot folosi baloane cu oxigen sau „bombe" în care caz e bine ca gazul să fie barbotat prin apă pentru spălare; el se conduce la bolnav cu masca, sau acesta este pus într-un cort sau într-o cameră specială, injecțiile de gaz se fac atunci cînd respirația e foarte dificilă (asfixii), iar băile de oxigen (barbotaj în apă) se recomandă în astm, angine pectorale, emfizem, insomnii etc. (E.P.)

OXIHEMOGLOBINĂ, combinație labilă ce ia naștere în plămîni, între hemoglobina de pe globulele roșii și oxigenul din aer și care se desface ușor la nivelul capilarelor tisulare, îndeplinind astfel rolul de transportor de oxigen necesar respirației celulelor. Se utilizează ca medicament în stări anemice. (G.F.)

OXIURI (ENTEROBIUS VERMICULARIS), viermi intestinali, din familia nematodelor, în formă de ață, de 5—15 mm lungime, de culoare albicioasă; trăiesc în intestin, cu predilecție în cec, de unde migrează către regiunea anală, provocînd acolo mîncă-

Scanned with OKEN Scanner

rime, ragade. Autoinfecţia se face prin grataj, mîini murdare, cu ouăle de paraziţi, care astfel ajung din nou în gura bolnavilor. Este o parazitoză frecventă la copii (de obicei la toţi copiii unei familii) şi chiar la părinţii lor. **O.** provoacă apendicită, prin pătrunderea lor în apendice. Viermii pot migra din rect în vagin şi prin uretră în vezica urinară a fetiţelor, provocîndu-le acolo inflamaţii. Simptomele de prezenţa **o.**: prurit anal şi nazal, somn neliniştit, uneori enurează nocturnă şi stări nervoase. Diagnosticul se face prin punerea în evidenţă a viermilor sau ouălor. Tratamentul medicamentos, după prescripţia medicului, trebuie repetat de două ori, pentru siguranţă. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

P

PALATOSCHIZIS (GURĂ DE LUP), defect congenital constînd în închiderea incompletă a peretelui superior al cavității bucale (palat). Produce tulburări de vorbire și în înghițire a alimentelor, necesitînd rezolvarea defectului prin intervenție chirurgicală. (D.H.)

PALAT, planșeul boltit al gurii format din aripile laterale ale maxilarelor superioare și în spate de oasele palatine. **P.** este acoperit cu o mucoasă care la spate dă vălul palatin (ce separă cavitatea bucală de cea nazală); **P.** poate prezenta abcese în apropierea dinților cariați, iar la persoanele care au proteze superioare cu ventuze de cauciuc pe palat, se pot produce inflamații. Se impune consultarea specialistului pentru a recomanda un tratament corespunzător. (E.P.)

PALIATIV, metode diferite folosite în scopul de a îmbunătăți sau a ușura o tulburare sau o afecțiune. (A.S.)

PALIKINEZIE, tulburare motorie constînd în repetarea acțiunilor, gesturilor. (A.S.)

PALILALIE, tulburare de vorbire care constă în repetarea fără sens a unor silabe sau cuvinte. Survine în encefalite, confuzii mintale, sifilis cerebral etc. (A.S.)

PALMĂ, partea anterioară a mîinii unde se mișcă degetele pentru a prinde obiectele. **P.** este o regiune foarte mobilă (v. *carp, mînă*), acoperită cu o piele groasă, cu îndoituri (liniile palmei) care permite extensia și închiderea ușoară a degetelor; sub pielea palmei se găsește aponevroza palmară de formă triunghiulară, care acoperă tendoanele mușchilor flexori ai degetelor; sub pielea **p.** se găsește aponevroza palmară de formă triunghiulară, care acoperă tendoanele mușchilor flexori ai degetelor, vasele de sînge și nervii **p.** Aponevroza se poate retracta în dreptul unor degete

(mai ales 3—5), se îngroașă și micșorează din ce în ce mai mult mobilitatea acestor degete, dînd boala lui Dupuytren. (v.). (E.P.)

PALOARE, atenuarea culorii tegumentelor și mucoaselor care devin albicioase. **P.** este întîlnită în toate stările de anemie, în leucemii, ca și în boala canceroasă. **P.** poate apare și din anumite cauze nervoase (emoție, minciună, epilepsie) sau în indigestii și intoxicații. (A.S.)

PALPITAȚII, senzații nete ale bătăilor inimii, simțite de bolnav, fie printr-o tărie neobișnuită, fie printr-un ritm neregulat; sînt provocate mai ales de nervozitate, hipertiroidism, dar și de tulburări digestive (abuz de cafea, tutun, gaze intestinale) și chiar de intoxicații; foarte rar sînt provocate de tulburări cardiace. (E.P.)

PALUDISM v. MALARIE

PANARIȚIU, infecție a degetelor, în special în jurul unghiilor. De multe ori cu caracter purulent și necesitînd intervenție chirurgicală (incizie). (G.S.)

PANARTRITĂ, inflamația tuturor articulațiilor. (G.S.)

PANCARDITĂ, inflamația concomitent a celor trei tunici ale inimii întîlnită în special în reumatism (p. *reumatismală*). (G.S.)

PANCREAS, glandă mixtă, cu secreție externă necesară în digestie (exocrină) și cu secreție internă, necesară în reglajul glicemiei (endocrină); se găsește sub stomac, de formă alungită, are circa 70 gr.; capătul său drept, mai larg, este cuprins în curbura duodenului; are o structură exocrină din tuburi acinoase care se unesc și formează canalul Wirsung ce se deschide în ampula lui Vater (unde se varsă și canalul coledoc al ficatului). Printre acini există și o structură endocrină, formată din insule de țesut epitelial, printre care se ramifică vase de sînge, alcătuind niște corpusculi sau insule numite ale lui Langerhans (descoperitorul lor) care își varsă produsul în capilarele de sînge; secreția externă este un lichid bogat în enzime: amilaza (care transformă glucidele în glucoză); maltaza (maltoza în glucoză), protripsina, care în contact cu enterochinaza intestinală se transformă în tripsină, care atacă protidele, peptidele, scoțînd din molecula lor, pe rînd, cîte un aminoacid, pînă la eliberarea completă a acestora; lipaza pancreatică, care atacă grăsimile descompunîndu-le în acizi grași și glicerină; carbonați și bicarbonați de Na, care dau alcalinitatea sucului pancreatic. Secreția internă este insulina. Bolile **p.**: pancreatite acute: dureri în epigastru, puternice, apoi abdomenul se umflă (abdomen acut). O cauză a sa pot fi inflamațiile căilor bili-

Scanned with OKEN Scanner

are sau alcoolismul. Este o boală foarte gravă, în care se blochează motricitatea intestinală și trebuie operată. *Acute*: cea hemoragică, apărută la persoane obeze în urma unui prînz abundent și putînd duce la moarte sau cele care apar în cursul bolilor infecțioase, în special în oreion. *Pancreatita cronică* este provocată de o obstrucție parțială a canalului Wirsung (calculi, sarcoame etc.), fecalele sînt alburii și grăsoase (rar se degradează grăsimile din cauza lipsei lipazelor), se găsesc resturi nedigerate de carne (lipsa tripsinogenului); mai adesea se produce diaree și bolnavul slăbește; *tumori pancreatice:* cancer, sifilis, TBC (hipoglicemia constantă, hiperinsulinemie, poftă de mîncare exagerată, amnezie); *traumatisme* pancreatice, rare (pe timp de război). (E.P. + G.S.)

PANDEMIE, epidemie care cuprinde suprafața întregului glob pămîntesc, caracteristică în special gripei. (G.S.)

PANENCEFALITĂ, termen general de cuprindere a tuturor afecțiunilor de tip inflamator cu localizare în sistemul nervos central, boli în care leziunile se găsesc atît în substanța cenușie cît și în substanța albă. (A.S.)

PANICULITĂ, inflamația țesutului celular subcutanat, evoluînd sub formă de noduli mici, sensibili situați sub piele. Apare în reumatism sau unele boli infecțioase. (G.S.)

PANSAMENT, material protector (tifon și vată), aplicat peste o plagă în scopul opririi hemoragiei (**p.** hemostatic), protejării ei de acțiunea mediului, în special de infecție (**p.** protector), absorbției secrețiilor (**p.** absorbant) sau menținerii regiunii într-o anumită poziție (**p.** compresiv). Uneori este îmbibat cu gips (**p.** gipsat) sau material plastic. (G.S.)

PANSINUZITĂ, inflamația concomitentă a tuturor sinusurilor nazale de aceeași parte sau bilateral. (D.H.)

PAPAVERINĂ, alcaloid al opiului, folosit frecvent în medicină, datorită proprietăților sale de bun vasodilatator și antispastic (picături de opiu, picături Davilla). (A.S.)

PAPILĂ, ridicătură a epiteliului tegumentar (sau intern) în care intră și derma; de obicei apare ca purtătoare a altor formațiuni; **p.** gustativă pe limbă, **p.** optică — ridicătura nervului optic în ochi. (E.P.)

PAPILOM, tumoare benignă plecată de la nivelul pielii sau a unor mucoase, semănînd de multe ori cu o mică conopidă. Poate fi îndepărtată chirurgical. (G.S.)

PAPULĂ, mică ridicătură circumscrisă pe suprafața pielii, de obicei de culoare roșie, reprezentînd o leziune inflamatorie. Apariția de lichid o transformă în veziculă. (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

PARACENTEZĂ, realizarea cu acul sau prin secțiune a unei comunicări într-o cavitate naturală a organismului și exterior, în scopul explorării sau evacuării cavității respective. Termenul se utilizează în special în legătură cu cavitatea peritoneală (**p.** abdominală), urechea mijlocie (**p.** timpanului) sau ochi (**p.** camerelor ochiului). (G.S.)

PARAFAZIE, tulburare de vorbire proprie afaziei și caracterizată prin deformarea sunetelor din cuvinte sau a sensului cuvintelor, în așa fel încît cuvintele sînt confundate după similitudinea de pronunțare, indiferent de conținutul simbolic pe care-l au. (A.S.)

PARAFRENIE, boală psihică, cu debut tardiv și evoluție prelungită, caracterizată printr-un proces halucinator delirant care invadează parțial personalitatea permițînd astfel bolnavului să trăiască pe două planuri: în lumea producțiilor sale patologice și în același timp să-și continue mult timp activitățile sale obișnuite. Astăzi **p.** se bucură de un tratament eficient bazat mai ales pe psihotrope, care trebuie făcut sub directa observație a psihiatrului. (A.S.)

PARAGRAFIE, tulburare de scris observată cu predilecție în afazia senzorială, ce se caracterizează prin scrierea greșită a cuvintelor, prin confundarea semnificației lor, a regulilor de ortografie etc. (A.S.)

PARALIZIE, nefuncționarea unor mușchi ai membrelor, corpului sau a organelor interne, care poate fi datorată leziunilor sistemului nervos central sau periferic. Majoritatea sînt parțiale, (hemiplegii, **p.** unei jumătăți a corpului dreaptă sau stîngă; paraplegii, **p.** părții inferioare a corpului; monoplegii, **p.** unui singur membru, mînă sau picior etc.). **P.** este însoțită de o întărire (rigiditate) a mușchilor nefuncționali, care poate fi dureroasă sau nu și duce de obicei la atrofie musculară. Cauzele lor pot consta în leziuni locale sau generale ale sistemului nervos central, adică a locurilor de proiecție a activității motoare respective sau a centrilor motori medulari, dar și a alterării funcționale ale unor nervi. În unele afecțiuni psihice **p.** pot fi de natură funcțională prin inhibiția puternică a unor centri motori (în isterii), care însă la un excitant electric cedează. **P.** fiind afecțiuni grave și putînd avea cauze multiple, este absolut necesar să se consulte medicul la cel mai mic semn de nefuncționare corectă a unor mușchi (numită pareză). (E.P.)

PARALIZIE GENERALĂ, localizarea cerebrală din sifilisul tardiv și manifestată printr-o meningoencefalită difuză. Sindromul cel mai caracteristic al **p.g.** îl constituie demența, instalată

Scanned with OKEN Scanner

precoce, sub forma tulburărilor de memorie și gîndire odată cu tendința progresivă de agravare. Alături de demență se mai întîlnesc următoarele simptome mai importante: tremurături, dizartrie, rigiditatea pupilară de acomodare la lumină, pareze, paralizii. Probele serologice pozitive (RBW) precizează originea sifilitică. Tratamentul trebuie aplicat numai sub control medical. (A.S.)

PARALIZIE INFANTILĂ, v. POLIOMIELITĂ.

PARAMNEZIE, tulburare de memorie în care este alterată fidelitatea materialului înmagazinat, astfel că bolnavul prezintă o serie de erori, denaturări, confuzii în relatarea celor întîmplate. Cele mai cunoscute boli în care apare **p.** sînt alcoolismul cronic, traumatismul cranio-cerebral, epilepsia psihosenzorială, confuzia mintală, psihoza presenilă, demența. (A.S.)

PARANOIA, psihoză caracterizată printr-un delir de interpretare-relație-persecuție care domină întreaga personalitate. Unul din elementele esențiale ale acestei afecțiuni este că delirul nu apare dublat de halucinații. Viața bolnavului este presărată de evenimente care capătă o semnificație specială: toate cele ce se întîmplă în jurul său (mai apropiat sau mai îndepărtat) îl vizează și sînt rînduite spre a-l stînjeni, tulbura sau distruge. Susceptibil, nu are încredere în nimeni, crede că mereu și pretutindeni sînt dușmani sau observatori răi intenționați față de el. Debutul insidios și evoluția prelungită reclamă un tratament de cursă lungă cu psihotrope majore din seria neurolepticelor și sub o atentă supraveghere medicală. (A.S.)

PARAPAREZĂ, tulburare de origine piramidală, caracterizată printr-o limitare a mișcărilor membrelor inferioare. **P.** apare după traumatisme, tumori etc. (A.S.)

PARAPLEGIE, formă specială de paralizie musculară caracterizată prin paralizia membrelor inferioare. Ea apare după traumatisme, compresiuni, infecții etc (A.S.)

PARATHORMON, hormonul (sau complexul hormonal) secretat de paratiroidă. Pînă în prezent nu a putut fi izolat în stare pură. Cele 3 fracțiuni ale **p.**, extrase din glandă au următoarele greutăți moleculare: PTH-A = 3.778, PTH-B = 6993 și PTH-C = 8500. În constituția **p.** participă 19 aminoacizi, cu secvență necunoscută. Cea mai activă componentă este PTH-C. **P.** intervine în controlul metabolismului fosfocalcic. Își exercită acțiunea 1) la nivelul rinichiului, scăzînd reabsorbția tubulară a fosforului prin care scade eliminarea de fosfor (hipofosforemia); 2) la nivelul oaselor mobilizează calciul (hipercalcemie); 3) **p.** intervine și în

Scanned with OKEN Scanner

absorbția intestinală a calciului în prezența vitaminei D. În stimularea secreției **p.** intervine hipotalamusul, precum și un număr de hormoni, care modifică metabolismul fosfocalcic: cortizonul, estrogenii, androgenii și hormonii tiroidieni. Insuficiența paratiroidiană produce tetania paratireoprivă, iar hiperfuncțiunea glandei — boala lui Recklinghausen. (A.V.)

PARATIROIDE, două perechi de mici glande endocrine, situate în vecinătatea imediată a tiroidei (o pereche chiar înglobată în aceasta); extirparea lor izolată (paratiroidectomie) este dificilă. În lipsa lor se produce o pierdere puternică de calciu și fosfor, ceea ce se manifestă prin convulsiuni tetanice grave, cu ridicarea temperaturii corpului, cu o eliminare de Ca și P prin urină și materii fecale; hormonul care menține calcemia normală este parathormonul. (E.P.)

PARAZITISM, viața unui organism pe seama altuia, fără a fi necesar să îl omoare pe acesta din urmă; **p.** poate fi temporar (țințarul femel) sau definitiv (viermi intestinali); ecto-**p.** (purecii) și endo-**p.** (oxiuri). **P.** poate avea o singură gazdă sau mai multe în ciclul său evolutiv. (E.P.)

PARAZITOLOGIE, știința care se ocupă cu studiul paraziților. (G.S.)

PARENTERAL, aplicarea și administrarea medicamentelor prin ocolirea căilor digestive. În sens mai restrîns cuprinde injecțiile subcutanate, intramusculare și intravenoase. (A.S.)

PARESTEZIE, tulburare de sensibilitate, manifestată sub formă de arsură, furnicătură, amorțeală, cald, rece etc. (A.S.)

PARODONTOZĂ (PIOREE ALVEOLARĂ), boală caracteristică prin degenerarea țesuturilor care fixează dinții (parodonțiu), ducînd la mobilitatea și căderea lor. Apare după 35 de ani și uneori se complică cu supurații gingivale. Foarte rezistentă la tratament, duce, de multe ori, la pierderea dinților. (G.S.)

PAROTIDITĂ EPIDEMICĂ v. OREION

PAROXISM, episod cu intensă manifestare a simptomelor de boală; are o durată variabilă și tendință de a se repeta la un oarecare interval de timp. Boli de tip paroxistic: epilepsia, isteria, tahicardia etc. (A.S.)

PASIUNE, formă particulară a stărilor afective caracterizată printr-o intensă trăire și o durată îndelungată. **P.** influențează puternic gîndirea și determină în mare măsură comportamentul. **P.** poate mobiliza forțele creatoare ale persoanei ajungînd să învingă greutăți și obstacole. Cînd însă obiectivul pasiunii este axat pe fapte și acțiuni reprobabile **p.** poate distruge și produce pagube

Scanned with OKEN Scanner

mari persoanei şi celor din jur. (A.S.)

PASTEURIZARE, procedeu termic de distrugere a formelor vegetative ale bacteriilor din produsele alimentare, în scopul păstrării lor mai îndelungate cu menţinerea proprietăţilor lor organoleptice; **p.** se foloseşte pentru lapte şi lichide fermentescibile; **p.** joasă: 30 de minute la 65° C. **P.** înaltă: 1-2 minute la 85-90°C, apoi răcire bruscă. **P.** în strat subţire: cîteva secunde la 91-95°C. Prin încălzire relativ joasă nu se produc fenomene de hidroliză, iar prin răcirea bruscă (şoc termic) se omoară agenţii patogeni obişnuiţi. După **p.** este necesar ca alimentele să se păstreze la rece, pentru a nu da posibilitate sporilor (care nu pot fi distruşi prin **p.**) să germineze. (G.F.)

PASTILE, v. DRAJEURI.

PATOGEN, producător de boală. Boala, care nu este altceva decît reacţiunea organismului la agenţii **p.** Boala poate fi provocată de către diferiţi agenţi **p.** Astfel: agenţii fizici (căldură, frig, electricitate, raze solare), agenţii mecanici (traumatisme), agenţii chimici (otrăvurile), agenţii microbieni (bacterii, virusuri) şi agenţi parazitari (viermi). (A.V.)

PATOLOGIE, ramura medicinei care se ocupă cu studiul bolilor, cauzele, evoluţia şi modificările produse de ele în organism. (E.P.)

PAVOR NOCTURN, formă specială de nevroză întîlnită la copiii preşcolari şi şcolari mici ce se caracterizează prin trezirea bruscă din somn într-o stare de intensă nelinişte, cu ţipete, plînset. În mare parte **p.n.** este datorat traumatismelor psihice şi stărilor tensionale de peste zi (ameninţări, certuri etc.). Pentru înlăturarea lui **p.n.** este necesar un tratament psihoterapeutic şi medicamentos, sub supravegherea medicală atentă şi îndepărtarea cît mai grabnică a factorilor care generează aceste manifestări nevrotice. Unii autori consideră că **p.n.** aparţine epilepsiei temporale, mai ales dacă examenul electroencefalografic arată o serie de anomalii tipice de traseu cu localizare temporală . (A.S.)

PĂDUCHE, parazit al capului *(Pediculus capitis)*, corpului *(Pediculus corpris)*, şi al regiunii pubiene *(Phtirius pubis)*; înţeapă pielea acestor regiuni pentru a suge sînge; înţepăturile cît şi mersul lor (mişcă perii) produc o mîncărime şi individul se scarpină provocîndu-şi mici leziuni, pe care se pot fixa ulterior diferite infecţii şi chiar furunculoze; **P.** este un agent transportor al tifosului exantematic, febrei recurente şi tifoidei; sînt foarte rezistenţi la spălare şi nu pot fi stîrpiţi decît prin mijloace radicale, căci depun foarte multe ouă de o mare rezistenţă. Pentru tratamentul ftiriazei se

folosesc unguente, creme, săpunuri speciale, dar fără o dezinfecţie sterilă la cald a hainelor nu se poate avea o siguranţă; **p.** se îndepărtează prin medicaţie specială pentru fiecare localizare; o dată detectat un **p.** trebuie să ne adresăm serviciilor sanepid. (E.P.)

PĂR, produs cornos al pielii, filiform şi flexibil format din: tijă — porţiune liberă; rădăcină, aflată în profunzimea pielii, terminată printr-o umflătură, numită bulb. Rădăcina **p.** este cuprinsă într-un sac epitelial numit foliculul pilos. Forma **p.** depinde de forma foliculului pilos. (**p.** creţ cum este cel al indivizilor aparţinînd rasei negre, au foliculul pilos sucit şi scurt). Culoarea **p.** este datorată prezenţei unui pigment numit melanină, depozitat în celulele filamentului pilos (blond, castaniu sau negru). Lipsa pigmentului produce albirea **p.** Căderea **p.** *(alopecia, calviţia)* este urmarea atrofiei foliculilor piloşi, drept consecinţă a unor boli. Creşterea prea abundentă a **p.** se numeşte hipertricoză. **P.** de pe suprafaţa pielii, la cea mai mare parte a mamiferelor, are un rol protector, contra răcirii corpului. Cei din conductul auditiv extern, din fosele nazale, genele, sprîncenele au rolul de a apăra organele de care sînt anexate. De bolile **p.** şi tratamentul lor se ocupă dermatologia. La unele mamifere (pisică, iepure, cobai, şobolan etc.) perii mustăţilor au funcţia de a primi impresiile tactile. În tecile acestor peri, lungi şi rigizi, se termină fibre nervoase senzitive. Localizarea **p.** la om este determinată, pentru cele două sexe, în raport cu funcţionarea glandelor sexuale şi suprarenale. Pilozitatea de tip viriloid la femei poate proveni din funcţia alterată a acestor glande. Diagnosticul şi tratamentul acestei boli aparţine endocrinologiei (E.P. + A.V.)

PECINGINE v. IMPETIGO

PEDERASTIE, perversitate sexuală de tip homosexual. Raporturile sexuale au loc între bărbaţi. (A.S.).

PEDOFILIE, perversiune sexuală constînd în raporturi sexuale cu copii. (A.S.)

PELADĂ (ALOPECIE AREATĂ) dermatoză caracterizată prin căderea totală sau parţială a părului. Cauza nu-i precizată. (E.P.)

PELAGRĂ, îmbolnăvire datorată carenţei de vitamină PP (acid nicotinic). La începutul secolului a fost o boală endemică, a regiunilor în care populaţia se hrănea mai ales cu porumb. **P.** este caracterizată prin tulburări digestive: diaree, limbă roşie, aprinsă, lucioasă, brăzdată, tulburări cutanate — dermatite (pe suprafeţele descoperite ale mîinilor, picioarelor, feţei şi a gîtului) şi tulburări nervoase: manifestate mai ales prin depresie. Evoluţia **p.** este ondulatorie cu recidive,

Scanned with OKEN Scanner

în lunile de primăvară și vară. Tratamentul constă din alimentație, bogată în proteine animale, la care se asociază în special preparate de vitamină PP. (A.V)

PELVIS v. BAZIN

PEMFIGUS, boală de piele caracterizată prin apariția unor bule (băsici pline cu lichid) care ulcerează. Evoluția **p.** este cronică cu alterarea gravă a stării generale și putînd duce chiar la moarte. Leziuni asemănătoare pot apare și în alte boli, cum ar fi infecții microbiene ale pielii (**p.** nou-născutului) acestea fiind însă sensibile la tratament antiinfecțios, (antibiotice). (G.S.)

PENICILINĂ, antibiotic extras din mucegaiuri, din speciile *Penicillium* și *Aspergillus*, ce se utilizează împotriva bacililor gramnegativi, a cocilor grampozitivi și a celor gramnegativi. (G.F.)

PENIS, organul genital extern al bărbatului, de formă cilindrică, avînd drept punct de plecare perineul și o terminație liberă. **P.** este format din trei corpi cavernoși, care nu sînt altceva decît sinusuri venoase, goale, în stare de repaus. În timpul erecției **p.** sinusurile se umplu de sînge. Doi corpi cavernoși se găsesc situați posterior, al treilea anterior, acesta din urmă cuprinzînd și uretra. Extremitatea liberă a **p.** care se lărgește se numește glanda **p.** (în vîrful ei se deschide uretra) care este acoperită de prepuț, o duplicătură de piele, ce se poate trage înapoi. Cu ocazia excitației sexuale, **p.** intră în erecție, iar în timpul contactului sexual se produce ejacularea prin uretră, a secreției testiculare, prostatei și veziculei seminale. **P.** este prevăzut cu o bogată inervație și vascularizare. Deasupra rădăcinii lui apare, odată cu pubertatea, pilozitatea pubiană (A.V.)

PEPSINĂ, enzimă a sucului gastric, care în mediu acid (HCl) rupe moleculele proteide în două-trei fragmente (endopeptidază) care sînt polipeptide sau chiar peptone. (E.P.)

PERCEPȚIE, proces psihic complex de mare însemnătate care face parte din domeniul cognitiv, ce constă în reflectarea personală a unui obiect sau fenomen. În **p.** intervine întotdeauna problema spațială a perspectivei și racordarea obiectului la bagajul cunoștințelor. Întreaga desfășurare a integrării se face în timpul prezent și cu ajutorul analizatorilor. Funcția perceptivă este educabilă și depinde în largă măsură de interesul și particularitățile condițiilor în care are loc. (A.S.)

PERCUȚIE, metodă fizică de examinare a bolnavului cu care se pot obține date asupra stării organelor interne, din sunetele produse prin lovirea (ciocănirea) cu degetele a suprafeței corpului la nivelul respectiv. (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

PERFORAȚIE, producerea patologică a unui orificiu în peretele unui organ, care prin realizarea unei comunicații anormale poate avea consecințe grave. De cele mai multe ori este urmarea unui proces inflamator sau tumoral. **P.** stomacului în ulcer, **p.** intestinului subțire în febră tifoidă sau tuberculoză, **p.** apendicelui în apendicită etc. (G.S.)

PERFUZIE, metodă de administrare a unor medicamente solvate, a unei mixturi de principii alimentare (în caz că nu se poate mînca) sau de simplu ser fiziologic (în caz de deshidratări); constă din introducerea unui ac de siringă în venă, fixarea lui pe braț și lăsarea să intre în sînge, într-un anumit debit, a lichidului steril dintr-un recipient, ce se găsește la o anumită înălțime deasupra brațului; **p.** se poate face și subdermic în cazul unei nevoi de administrare continui de antibiotice. (E.P.)

PERIARTERITĂ, inflamația tunicii externe a unei artere (periarteră). Apare în special în cursul bolii numite **p.** nodoasă, boală gravă, cu patogeneză alergică. (V. BOLI DE COLAGEN). (G.S.)

PERICARD, învelișul membranos al inimii format dintr-o pungă formată din două foițe, una internă, numită epicard, alta externă. Epicardul aderă de corpul (musculatura) inimii, **p.** de formațiunile vecine (diafragm, plămîni). Între cele două foițe există un spațiu aproape virtual, cu foarte puțin lichid, care umezește suprafețele de contact ale foițelor, permițînd mișcările permanente ale inimii. (E.P.)

PERICARDITĂ, inflamația pericardului (sacului ce învelește inima); de cele mai multe ori este infecțioasă, dar se cunosc și forme neinfecțioase, de natură traumatică sau tumorală, mai rar o manifestare a unei boli generale (uremie). Cea mai frecventă **p.** este aceea de natură reumatismală, asociată de obicei și cu alte manifestări, de natură reumatică: endo-, miocardită, poliartrită. Urmează ca frecvență **p.** tuberculoasă, care apare cu ocazia diseminării hematogene a TBC-ului. **P.** pneumococică apare în legătură cu pneumonia, streptococică în legătură cu septicemia; cu acest microb **p.** poate îmbrăca diferite forme; **p.** uscată sau fibroasă, seroasă, purulentă și hemoragică. **P.** reumatice sînt fibrinoase și seroase, cele tuberculoase pot fi și hemoragice, cele pneumo- și streptococice, adesea purulente. Diagnosticul **p.** este sarcina medicului, și se face cu ajutorul auscultației, percuției, examenului cu roentgen și ECG. Tratamentul este în funcție de agentul patogen. Vindecarea **p.** are loc în majoritatea cazurilor cu simfiza foițelor pericardice, care provoacă uneori simptome de insuficiența inimii. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

PERIFLEBITĂ, inflamația țesuturilor din jurul unei vene, ca urmare a procesului inflamator al acesteia (flebita). (G.S.)

PERINEU, regiunea anatomică din organele genitale și anus, este alcătuită (sub piele) de o mulțime de mușchi, separați în 3 planuri de aponevroze perineale, între care este sfincterul anal, ridicătorul anusului, erectorul penisului și clitorisului; în timpul nașterii se pot produce rupturi în regiunea perineală. (E.P.)

PERIOST, învelișul conjunctiv al oaselor, care la interior are o pătură de odontoblaste ce formează țesut osos, pe măsură ce osul dinspre măduva osoasă se distruge. (E.P.)

PERIOSTITĂ, inflamația periostului, apărînd de obicei în cadrul unui proces inflamator osos (osteită). (G.S.)

PERISTALTISM, contracțiunea ritmică a stomacului, duodenului și intestinelor, provocat de elementele musculare ale acestor organe. Începe, de obicei, după ingestia alimentelor, undele peristaltice au rol fundamental în evacuarea alimentelor din stomac în duoden, și mai departe în segmentele succesive ale tubului digestiv. **P.** se face pe baza unui reflex special, care pleacă de la însuși peretele acestor organe. (V. DIGESTIE, INTESTIN). (E.P.)

PERITONEU, membrană de țesut conjunctiv, care căptușește cavitatea abdominală pe de o parte și învelește organele abdominale pe de altă parte. După situația anatomică a **p.** se deosebește foița parietală (care căptușește cavitatea abdominală) și foița viscerală (care acoperă organele interne). Rolul fiziologic al **p.** este fixarea și protejarea organelor amintite, iar prin secreție sinovială înlesnirea deplasării lor între ele. (Z.K.)

PERITONITĂ, inflamația peritoneului. **P.** acută este de obicei urmarea infecției printr-o plagă abdominală sau a perforației unui organ (stomac, intestin, apendice). Îmbracă o formă purulentă sau pseudomembranoasă, care evoluează foarte grav, necesitînd intervenție chirurgicală și tratament intensiv antiinfecțios (antibiotice). Cea mai obișnuită formă este cea de **p.** *cronică.* Ea este dată deseori de tuberculoză și evoluează cu formare de lichid. (G.S.)

PERMEABILITATE, proprietatea unui corp, material sau substanță cu structură poroasă de a permite trecerea unui fluid sub influența unei diferențe de presiune (osmotică sau coloidosmotică) care există între o extremitate și alta a structurii considerate. Membranele celulare, epiteliale etc., au această proprietate cînd sînt vii. **P.** *capilară:* trecerea substanțelor prin endoteliul capilar. **P.** *selectivă:* pro-

Scanned with OKEN Scanner

prietatea unor membrane celulare vii, de a nu permite decît trecerea anumitor substanţe. (G.F.)

PERNĂ DE CAUCIUC, se foloseşte cînd bolnavul trebuie să stea culcat pe spate timp îndelungat. Avînd forma de anvelopă turtită, se aşează sub spate şi i se schimbă poziţia în sus şi în jos, pentru a feri o parte a spatelui să fie lipsită de circulaţie sau să facă răni. (V. DECUBIT). (E.P.)

PERSECUŢIE, formă particulară a delirului paranoid în urma căruia persoana se crede victima unor duşmani care îl vor distruge. **P.** survine în parafrenie, schizofrenie, psihoze presenile etc. (A.S.)

PERSONALITATE, ansamblu dinamic, funcţional, al tuturor proceselor psihice care prin sinteza lor continuă reunesc trăsăturile particulare ale fiecărui individ. Noţiunea de **p.** presupune un proces evolutiv îndelungat, de dezvoltare, în condiţiile ambianţei. În cadrul **p.** funcţiile psihice sînt articulate intim şi armonios, realizînd o adevărată configuraţie structurală proprie. Stilul de viaţă este în mare măsură cea mai vizibilă parte a **p.** (A.S.)

PERVERSIUNE, modificarea unei conduite prin apariţia unor manifestări antisociale şi amorale. Cele mai frecvente **p.** sînt legate de conduita sexuală în care pot surveni o serie întreagă de tulburări de la comportamentul normal. **Ex.:** homosexualitate, pedofilie, *etc.* (A.S.)

PESTĂ (CIUMĂ), boală infecţioasă produsă de bacilul pestos transmisă omului de purecii proveniţi de la rozătoare bolnave, în special de la şobolani. Evoluează la început sub o formă ganglionară caracterizată prin umflarea şi supuraţia ganglionilor (**p.** bubonică), apoi pe măsură ce epidemia progresează, apar forme din ce în ce mai grave, septicemice sau pulmonare, foarte contagioase cărora intensitatea complicaţiilor hemoragice le-a dat numele de **p.** neagră. În trecut, **p.** a produs mari epidemii, cu cea mai ridicată mortalitate. Astăzi, datorită măsurilor de profilaxie (stîrpirea paraziţilor şi şobolanilor, vaccinare), boala se întîlneşte doar în cîteva focare izolate din Asia. Se obţin rezultate bune printr-un tratament susţinut cu antibiotice. (G.S.)

pH, logaritmul cu semn schimbat al concentraţiei ionilor de hidrogen (H^+) dintr-o soluţie: $pH = -\log [H^+]$. Are valori cuprinse între 0 şi 14 şi reprezintă gradul de aciditate sau bazicitate al unei soluţii. Astfel $pH = 7$ înseamnă neutralitate; $pH < 7$ corespunde acidităţii (care creşte spre 0); $pH > 7$ corespunde bazicităţii (care creşte spre 14). *p*H *optim* = valoarea *p*H-ului la care se desfăşoară optim un proces (mai ales enzimatic) dacă ceilalţi parametri sînt de asemenea optimi. *p*H *sanguin* este cuprins

între 7,30 și 7,45. *p*H scade în acidozele gazoase care apar la tuberculoși, la intoxicați cu morfină etc. Crește în alcalozele decompensate gazoase ce însoțesc răul de munte etc. *p*H *urinar* este cuprins între 4,8 și 9, în funcție de regimul alimentar și intensitatea efortului fizic. *p*H-*metru*: aparat pentru determinarea pe cale electrometrică a *p*H-ului. *Hîrtie de p*H: hîrtie special preparată cu indicatori chimici pentru anumite intervale de *p*H și însoțită de o scală colorată, adecvată. (G.F.)

PIAN (FRAMBOESIA, SIFILIS TROPICAL), boală asemănătoare sifilisului care se transmite însă pe cale nevenerianā, de obicei în copilărie, fiind produsă de *Treponema pertenue*. Evoluează în 3 faze producînd leziuni cutanate sau viscerale cu aspect de fragă (framboesia). (G.S.)

PIATRA IADULUI v. LAPIS INFERNALIS.

PIATRĂ, formațiune patologică dură produsă în urma precipitării unor săruri dizolvate. **P.** *ponce*, tuf vulcanic (plutește și la suprafața mărilor; azi este realizat artificial), **p.** poroasă, dură, care servește la îndepărtarea pielii întărite de pe talpa piciorului (după înmuiere) sau a „ochiurilor de găină", prin frecare, se utilizează și în tehnica dentară. (E.P.)

PICIOR PLAT, deformare a piciorului, ce ia naștere în urma coborîrii bolții plantare. Se poate remedia prin gimnastică medicală și cu susținătoare plantare. (DH).

PIELE, învelișul exterior al corpului; este un organ (în ansamblul lui) foarte important, atît pentru a feri organismul de acțiunea agenților externi (chimici, fizici și infecțioși), cît și pentru a elimina spre exterior o serie de produși ai organelor interne. Este constituită din *epidermă*, alcătuită din straturi de celule care se cornifică spre exterior, căzînd sub formă de mătreață și *derma* din fibre elastice, cu celule adipoase și chiar depozite de grăsime; în papilele dermice sînt corpusculi tactili, capilare și terminații nervoase libere care ajung pînă în epidermă; glandele sudoripare ies prin mici pori la suprafața **p.** și varsă aici sudoarea; din glandele sebacee, din jurul foliculului pilos, se elimină o grăsime lichidă, cu acizi grași, ce poate avea miros specific. Prin **p.** se face și un schimb slab de gaze (iese CO_2, dar pătrund gaze toxice și chiar puțin oxigen). Descuamarea epidermei, sudoarea și grăsimea alcătuiesc „murdăria" pe care o întîlnim pe albituri; ea e cu atît mai mare cu cît aceste procese, fiecare în parte sau toate la un loc, sînt mai puternice. **P.** ajută deci excreția (în lipsa eliminării sudorii, organismul se intoxică) ajută

termoreglarea (prin evaporarea sudorii se pierde o însemnată cantitate de căldură) și constituie un organ de simț de mare sensibilitate față de acțiunile mecanice (înțepare, contact, presiune), termice (cald, frig) și dureroase pe care le pot provoca factorii externi. Igiena **p.** este extrem de importantă pentru funcțiile ei; o piele grasă se spală cu săpunuri mai alcaline (borax) și cu apă de colonie, o piele uscată cu săpunuri grase (glicerinate); măcar odată la o săptămînă e necesară o baie a întregului corp. Bolile **p.** sînt foarte numeroase, unele provocate de cauze mecanice, altele de cauze interne infecțioase și altele de cauze interne destul de puțin cunoscute. Dermatozele se tratează de medicul specialist; în alte cazuri avem de-a face cu depigmentări parțiale sau totale (albinism, vitiligo); alte boli evidențiate de **p.** sînt alergiile (ale căror cauze rămîn adesea încă necunoscute). *P de găină*, un aspect particular al pielii cu vaso-constricție și contracția mușchilor pielei și a ridicăturii părului, ce apare în anumite stări de stress, cum este frigul, spaima etc. și care este provocată de o vărsare abundentă de adrenalină în sînge din cauza agresiunii pe care o suferă corpul. (E.P.)

PIELITĂ, inflamația bazinetului renal, porțiune incipientă a căilor urinare venită de la vezică (infecție ascendentă) sau produsă de prezența unui calcul. Se complică de multe ori cu inflamația rinichiului (pielonefrită). (V. NEFRITĂ INTERSTIȚIALĂ). (G.S.)

PIELONEFRITĂ, inflamația bazinetului renal (pielită), complicată cu inflamația rinichiului (nefrită). Este cronică sau acută, uni- sau bilaterală, frecventă la copii, femei, bătrîni. Este cauzată de microbi ajunși în interstițiul renal, pe cale hematogenă sau pe căile urinare. Se caracterizează prin inflamații, necroze, leziuni etc. (G.S.)

PIGMENT, particulă solidă de natură minerală sau organică, care dă culoarea celulelor, țesuturilor. **P.** anorganici naturali (de pămînt, culori de pămînt): ocrul, malachita etc. **P.** anorganici artificiali: verdele de crom, albul de zinc etc. **P.** biliari, compuși ca: bilirubină, biliverdină, urobilinogen etc., care sînt constituenți ai secreției biliare și care rezultă din degradarea hemoglobinei la nivelul sistemului reticulohistiocitar. În sînge, bilirubina se află în concentrație de 5—6 mg%. **P.** carotenoizi: substanțe naturale de culoare roșie sau gălbui-portocalie cu multe duble legături conjugate în moleculă (izopreni): astacina, carotina, licopina etc. În morcov se găsesc în concentrații mari. În organismul animal au rol de provitamina A. **P.** luminofori prezintă fenomenul de luminescență. Pot

fi fluorescenţi, fosforescenţi şi fosforescenţi radioactivi. Se utilizează pentru marcarea cadranelor unor aparate (ceasuri, busole etc.). **P.** *respiratorii* sînt cromoproteide care formînd combinaţii labile cu oxigenul au rol esenţial în respiraţia ţesuturilor: hemoglobina, hemeritrina, clorocruorina şi citocromii conţin Fe, hemocianina conţine Cu. **P.** *termofori* îşi schimbă culoarea în funcţie de temperatură. **P.** *urinari*, coloranţi naturali ai urinei: urobilina (20 mg/urina din 24 ore), urocrom (300—350 mg/litru de urină). (G.F.)

PIGMENTAŢIA PIELII, coloraţia mai deschisă sau mai închisă a pielii în funcţie de bogăţia în piele a unor celule (melanocite) care formează sau conţin un pigment brun-negricios numit melanină. Rolul melaninei este de a proteja corpul de acţiunea razelor solare, din care cauză **p.p.** se accentuează în urma expunerii corpului la soare. În funcţie de intensitatea **p.p.** se disting în cadrul speciei umane patru rase: albă, neagră, galbenă şi roşie, dintre care rasa neagră (trăind de mult timp în condiţii de intensă expunere a corpului la soare) prezintă o piele de culoare brună sau neagră. În unele cazuri **p.p.** este localizată numai pe anumite regiuni ale pielii sau apare în anumite familii. Melanismul indică o tulburare a metabolismului practic. (V. BOALA ADDISON) (G.S. + E.P.)

PILOR, sfincter muscular situat între stomac şi duoden; este inervat de parasimpatic (a cărui excitaţie îl închide) şi de simpatic (a cărui excitaţie îl deschide) (P—S+); cînd chimusul gastric a ajuns la un grad de mărunţire a alimentelor cu apariţia de peptone, sub acţiunea contracţiunilor stomacale, o parte a chimusului e împinsă spre **p.**, aceasta se deschide şi circa 5—10 cc chimus pătrunde în el; activitatea chimusului produce un reflex de închidere a **p.** care se menţine pînă ce chimusul acid nu a fost împins înspre intestin şi neutralizat de secreţiile alcaline ale acestuia (inclusiv ale sucului pancreatic şi bilei); cînd în regiunea **p.** se produce ulcer, atunci deschiderea lui se micşorează şi se poate provoca o stenoză a acestuia cu vomă frecventă de chimus gastric cu alimente incomplet digerate; tratamentul e mai ales chirurgical. (E.P.)

PINOCITOZĂ, proces de înglobare de către celule a unor picături de soluţii prin mecanismul invaginărilor succesive. A fost observat la amibe, globule albe (monocite), celule din endoteliul capilarelor etc. Proteinele induc de obicei o intensă acţiune pinocitară. Dacă se ingerează particule solide, fenomenul se numeşte fagocitoză şi prezintă importanţă în apărarea antimicrobiană. (G.F.)

Scanned with OKEN Scanner

PIODERMITĂ, denumirea infecţiilor pielii, produse în special de streptococi, stafilococi; evoluează cu formare de puroi. (G.E.)

PIOREE ALVEOLARĂ v. PARODONTOZĂ

PIROMANIE, impulsia de a da foc, de a provoca incendii. **P.** survine în oligofrenie, psihopatie, isterie, epilepsie, demenţă etc. (A.S.).

PIROZĂ senzaţie de arsură care urcă din stomac prin esofag, asociată cu un gust acru. Este produsă de tulburări în funcţia stomacului, în special hiperaciditate. Se previne prin evitarea alimentelor şi băuturilor iritante şi prin administrare de substanţe alcaline. (G.S.)

PISTRUI, acumulare de pigment brun, pete rotunde, circumscrise, de dimensiuni variabile, ce nu se ridică deasupra nivelului pielii. Se localizează în grupuri de obicei pe faţă, mai cu seamă pe nas şi pe frunte, mai rar pe umeri, spate, braţe, gît. În perioada pubertăţii apare de cele mai multe ori pe faţă, iar după vîrsta de 50 de ani pe dosul mîinii. **P.** devine mai colorat sub acţiunea razelor ultraviolete, solare, iarna culoarea este mai palidă. **P.** nu este o boală; se poate trata cu mijloace medicamentoase, care provoacă descuamarea pielii, însă recidivează la acţiunea razelor solare. (A. V.)

PITIRIASIS, boală a pielii, produsă de cele mai multe ori de ciuperci. Există mai multe varietăţi. **P.** *rubra*, erupţie sub formă de pete roşii, rugoase, în special pe faţa dorsală a degetelor de la mîini sau pe genunchi, de cauză necunoscută. **P.** *versicolor*, pete de culoare cafenie care se cojesc uşor pe gît şi torace produse de ciuperca *Microsporon furfur*. Se tratează prin badijonări cu soluţii de iod şi salicilat. (G.S.)

PIURIE, prezenţa în urină a puroiului.

PÎNTEC v. ABDOMEN

PLACEBO, produse neutre sau metode a căror eficienţă se bazează pe sugestibilitatea persoanelor cărora li se aplică. În farmacologie **p.** este considerată drept o metodă de testare a unui produs nou înainte de a fi pus în circulaţie. (A.S.)

PLACENTĂ, organul care asigură nutriţia şi dezvoltarea fătului în cursul vieţii intrauterine; este fixată pe peretele uterului, legată cu embrionul prin intermediul cordonului ombilical. **P.** eliminată din uter, după expulzia fătului se prezintă ca o masă cărnoasă, plină cu sînge, de culoare roşie închisă. **P.** aşezată pe un plan orizontal are formă turtită, rotundă, cu diametrul de 15—20 cm, grosimea ei în zona centrală, 1,5—3 cm, marginal 0,5—0,8 cm.

Scanned with OKEN Scanner

P. are două fețe: *fața maternă*, formată din mucoasa uterină, transformată în vederea sarcinii (decidua) și o *față fetală*, acoperită de membrana amniotică. Între cele două foițe, decidua maternă, și membrana amniotică, fetală, se găsește un strat spongios, numit spațiul intervilos, în care circulă sîngele matern, scăldînd vilozitățile numite coriale. Sîngele matern aduce din circulația gravidei oxigenul, substanțele necesare nutriției fătului, apa și sărurile anorganice, solubile și anticorpii. Vilozitățile coriale se scaldă în acest sînge, sînt căptușite de o membrană, în axa conjunctivă a vilozităților se află vasele, cu sîngele fetal. Membrana vilozităților asigură schimburile între sîngele matern, care cedează fătului oxigenul, și substanțele nutritive preiau bioxidul de carbon și deșeurile din sîngele fetal. Straturilor celulare, care formează membrana delimitantă a vilozităților, li se atribuie și un rol endocrin, producere de hormoni placentari (coriogonadotrofină, progesteronă și estrogeni). Suprafața funcțională a **p.** la termen (a vilozităților coriale) este de 14 m^2, apropiată de cea a intestinului subțire al omului adult, iar lungimea vaselor capilare, aflate în vilozități, de vreo 50 km. Prin membrana vilozităților pot trece însă și agenți patogeni: virusuri, microbi, toxine, microbiene, substanțe toxice circulante în sîngele matern (unele medicamente, nicotina, alcoolul etc.). **P.** se dezvoltă în a III-a lună de sarcină, din părțile fetale și materne. **P.** *accreta*, **p.** foarte aderentă de uter, care poate produce hemoragii mari în timpul delivrenței (facerii) necesitînd dezlipire manuală. **P.** *previa*, înserată jos pe segmentul inferior al uterului. Poate produce hemoragii în ultimul trimestru al sarcinii și în special în timpul travaliului. Recunoscută din timp, necesită de cele mai multe ori secțiune cezariană. (A.V.)

PLACHETĂ SANGUINĂ
v. TROMBOCITE

PLAGĂ (RANĂ), soluție de continuitate la nivelul țesuturilor organismului în urma acțiunii unor factori mecanici (în special obiecte tăioase). După natura acestor factori există **p.** tăiate, înțepate, împușcate, mușcate, zdrobite, penetrante (care pătrund în profunzime), transfigurate (care străbat o regiune sau un organ de la un capăt la altul) etc. Necesită tratament urgent de oprire a hemoragiei și combaterea infecției. (GS.)

PLANTE MEDICINALE, plantele care conțin una sau mai multe substanțe active, care exercită o acțiune precisă asupra organismului uman (și animal în general). Aceste substanțe denumite și *principii active* sînt fabricate de către celulele vegetale și se localizează în diferite țesuturi ale plantei iar uneori în întreaga plantă. Omenirea a folosit din cele mai vechi timpuri **p.m.** pen-

tru combaterea durerii și a unor boli. Nici azi nu se poate da o explicație plauzibilă despre mecanismele care au dus la identificarea **p.m.** de către primele civilizații. În 1803 farmacistul Pelletier și Caventon au izolat chinina din scoarța arborelui de chinină. De atunci numărul principiilor de extras a trecut de cîteva mii. Clasificarea principiilor active s-a făcut după criterii chimice (alcaloizi, flavonoizi, vitamine etc.) sau farmacodinamice (hipotensive, tonicardiace, antispastice etc.). Astăzi fitoterapia (terapia cu produse de origine vegetală) constituie o ramură științifică care se dezvoltă în relații strînse cu alte științe și tehnici ca: fitochimia, chimia extractivă, chimia analitică, fitofarmacodinamia, microbiologia, tehnica farmaceutică etc. **P.m.** ca atare se utilizează pentru facerea ceaiurilor medicinale. Sub formă de tincturi, extracte, soluții injectabile ele capătă și alte utilizări. Se folosește uneori cîte un principiu sau un amestec (se potențează reciproc). Recoltarea **p.m.** se face în perioada de maximă acumulare a principiilor active, care este în funcție de anotimp și de perioada de vegetație. Modalități de utilizare a **p.m.**: *infuzia* (bucăți din una sau mai multe specii de plante se umezesc cu apă și se așează într-un vas de porțelan sau emailat, apoi se toarnă apă clocotită și se lasă 15—20'. Se strecoară. Nu se păstrează mai mult de o zi), *decoctul* (bucățile de plantă umezite în prealabil se pun într-un vas emailat sau de porțelan și se toarnă apă clocotită după care se fierb 15—20' la foc moale), *maceratul* (se obține prin punerea în apă fiartă și apoi răcită a plantelor din care principiile active se dizolvă la rece: semințe de in, flori de nalbă etc.), *tinctura* (este un extract în alcool etilic respectînd anumite norme de timp), *extractul* (este de fapt o tinctură foarte concentrată de consistență vîscoasă obținută cu apă, alcool etilic, sau alți solvenți), *vinuri medicinale* (reprezintă de fapt macerate care folosesc vinul obișnuit ca solvent. Uneori se pot adăuga medicamente. Se cunosc și sub numele de *vinuri tonice*). (G.F.)

PLASMĂ, lichidul lipsit de elemente figurate pe care îl găsim în sînge, în lichidul cefalorahidian, în limbă, în lichidul seminal și interstițial, în alcătuirea organelor (**p.** musculare, hepatice etc.). **P.** sîngelui reprezintă la om cca 50% din volumul acestuia; se obține prin centrifugarea sîngelui (3000 ture/minut timp de 10 minute), separîndu-se globulele; este un lichid gălbui, puțin vîscos, care conține săruri minerale, proteine solvate (serum-globuline și serumalbumine, fibrinogen), colesterină și picături microscopice de grăsimi; **p.** *sîngelui* lăsată liberă coagulează și se formează un cheag alburiu de fibrină. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

PLASMOCIT, celulă de tip limfoid, cu nucleu caracteristic (cu cromatina nucleară dispusă sub formă de spiţe de roată). **P.** are rol în mecanismul de apărare umorală al organismului; are protoplasmă uşor bazofilă, cu granulaţii azurofile. **P.** aparţine sistemului reticulo-endotelial, este o celulă de „iritaţie" care se găseşte rar în sîngele normal; se înmulţeşte în unele boli (leucocitoză plasmocelulară). Proliferarea tumorală a **p.** este numită *plasmocitoma malignum* sau *mielom multiplex*, o boală tumorală malignă a sistemului plasmocitar, a cărei esenţă este o infiltraţie reticulară, plasmocitară a măduvei osoase care duce la moarte în decurs de cel mult cîţiva ani (mai nou se consideră că are origine virusală). (A.V.)

PLASMOLIZĂ, fenomenul de contractare şi desfacere a citoplasmei de pe membrana celulară, în condiţii de hipertonicitate a mediului. În condiţii terapeutice **p.** poate fi evitată prin administrarea de soluţii izotonice cu sîngele. La plante, **p.** este una din cauzele ofilirii. Aici fenomenul este reversibil — plantele îşi revin dacă primesc apă din abundenţă. (G.F.)

PLĂMÎN DE OŢEL, aparat mecanic care asigură mişcările respiratorii ale bolnavilor cu paralizia muşchilor respiratorii (poliomielită, encefalite, leziuni traumatice cerebrospinale) G.F.)

PLĂMÎNI (PULMONI), organele respiraţiei. Cu ajutorul lor se face schimbul de oxigen şi CO_2 între sînge şi aerul atmosferic, datorită diferenţei de presiune parţială a acestor gaze. Gazele, ca să ajungă la **p.** sau ca să iasă din aceştia, trec prin nas (sau gură), faringe, laringe, trahee şi bronhii şi ajung în alveolele pulmonare, unde are loc trecerea oxigenului din aer în sînge şi a CO_2 din sînge în aer. (V. RESPIRAŢIE). (E.P.)

atmosferă	alveole pulmonare	sînge pulmonar
oxigen 150 mm Hg	110 mm Hg	93 mm Hg
CO_2 0,1 mm Hg	18 mm Hg	25 mm Hg

PLEGOMAZINĂ v. CLORPROMAZINĂ

PLETISMOGRAFIE, metodă de măsurare a variaţiei volumului unui organ şi înregistrarea modificărilor ce se produc în timp din cauza variaţiei circulaţiei sîngelui în el (în vasoconstricţie volumul se micşorează); se aplică

mîinii întregi, unui deget sau, experimental, rinichiului, splinei etc. (E.P.)

PLETORĂ, creșterea peste normal a cantității de sînge sau a altor lichide din organism. **P.** sanguină: congestia unor organe sau a pielii la indivizi graşi şi hipertensivi; predispune la accidente cardiace şi vasculare (infarct, hemoragie cerebrală). Se manifestă prin contracții mari ale inimii, palpitații, puls mare, respirații scurte, înroșirea pielii. (G.S.)

PLEUREZIE (PLEURITĂ), inflamația pleurei, membrana care învelește plămînii. În cazul cînd se produce numai prin apariția de depozite fibrinoase se vorbește de **p.** uscată. De obicei se însoțește de formare de lichid (**p.** *exsudativă*). După natura exsudatului, se pot întîlni forme seroase (cu lichid clar, asemănător serului sanguin), purulente şi hemoragice. Cele mai multe **p.** sînt de natură tuberculoasă, mai rar de origine reumatismală sau ca urmare a unei infecții microbiene. Necesită tratament antiinfecțios adecvat. (G.F.)

PLEXUS (PLEX), formație complexă nervoasă (nervi simpatici) şi vasculară ce se găsește în anumite zone de mare activitate; **p.** brahial, sacral etc.; privește nervii somatici ai măduvei spinării care sînt foarte deşi în aceste regiuni; **p.** carotidian, cardiac, pulmonar, renal, mezenteric, solar sînt alcătuite din nervi simpatici, care alcătuiesc un fel de rețea foarte complexă, de unde pleacă nervii la organele respective; **p.** hipogastric alcătuit din nervi simpatici şi parasimpatici inervează regiunea inferioară a bazinului; de obicei în **p.** se găsesc uneori ganglioni nervoşi şi limfatici. (E.P.)

PLOŞNIȚĂ, insectă urît mirositoare, parazită pe om (*Cimex lectularius*), pe păsările din curte şi pe porumbei (**C.** *colombarius*), pe rîndunică (**C.** *hirundinis*); poate trece de pe o gazdă pe alta. Cea obişnuită (**C.** *lectularius*) ajunge pînă la 5 mm lungime şi poate suge pînă la 0,1 cmc sînge; înțeapă cu 4 cîrlige ascuțite şi introduce în răni o substanță toxică, care dă o roşeață a pielii şi o senzație dureroasă. **P.** trăieşte în lemn şi se înmulțeşte foarte mult; poate sta nemîncată luni de zile (se „usucă") dar atunci devine extrem de agresivă; se distruge cu DDT, cu petrol, terebentină, albastru de Berlin; este foarte greu de extirpat din blocuri, căci trece dintr-o locuință în alta (trebuie luate măsuri de dezinfecție în tot blocul deodată). (E.P.)

PNEUMOCOC, agentul pneumoniei, pleureziei. (E.P.)

PNEUMOCONIOZĂ, inflamație datorată depunerii de pulberi în plămîn, urmată de multe ori

Scanned with OKEN Scanner

de înlocuirea țesutului pulmonar cu țesut fibros, care poate duce la scleroză pulmonară și insuficiență cardiacă sau respiratorie. Boala apare la persoanele care lucrează sau trăiesc în mediu cu praf. Cea mai gravă formă de **p.** este *silicoza* ce apare la minerii care lucrează în condiții neigienice și constă în depunerea pulberii de bioxid de siliciu care este foarte toxic. Pulberea de cărbune produce *antracoza*, mult mai puțin gravă. Alte forme de **p.** sînt: *asbestoza* (pulbere de asbest), *berilioza* (pulbere de beriliu din industria lămpilor fluorescente), *aluminoza* (pulbere de bauxită), *sideroza* (pulbere de minereuri de fier) și unele *pneumoconioze* apărute la muncitori agricoli. Prevenirea bolii se face prin evitarea prafului sau umezirea atmosferei în care apare praf (foraj umed în mină). Apariția bolii obligă la scoaterea muncitorului din atmosfera respectivă. (G.S.)

PNEUMOENCEFALOGRAFIE, procedeu radiologic folosit pentru explorarea sistemului nervos central. Tehnica se bazează pe introducerea unei cantități de aer în doze fracționate pe cale suboccipitală sau lombară după extragerea de lichid cefalorahidian. Aerul este utilizat ca substanță de contrast și cu ajutorul său se pot pune în evidență tumori, atrofii, malformații etc. (A.S.)

PNEUMOGASTRIC v. VAG

PNEUMOGRAFIE, înregistrarea mișcărilor respiratorii ale bolnavului cu ajutorul pneumografelor; arată modificări în felul cum se succed contracțiile musculare ce produc inspirația și expirația. (E.P.)

PNEUMONIE (APRINDERE DE PLĂMÎNI), inflamația țesutului pulmonar, interesînd unul sau mai mulți lobi dintr-unul sau ambii plămîni (dublă **p.**). Cînd se limitează strict la teritoriul unui lob, se vorbește de **p.** *franc*ă *lobară*, produsă de obicei de pneumococ. Cînd este mai extinsă, interesînd și bronhiile și avînd evoluție mai gravă (la copii și bătrîni) se vorbește de bronho-**p.** **P.**centrală interesează numai centrul unui lob. **P.** interstițială interesează numai spațiul dintre alveolele pulmonare și este produsă în special de virusuri: întrucît imaginea radiologică este diferită de cea întîlnită în **p.** obișnuită, se vorbește de **p.** atipică. Poate apare și la tuberculoși, cînd plămînul suferă o necroză gazoasă (**p.** gazoasă). Apariția **p.** este favorizată de frig, oboseală, surmenaj și diferite infecții (gripă, tuse convulsivă, pojar). Poate apare și la cei care aspiră mucozități în timpul unei operații (**p.** de aspirație) sau la cei care zac mai mult în pat (**p.** de decubit). Necesită tratament antiinfecțios adecvat (antibiotice) ca și combaterea temperaturii și

susținerea activității inimii prin administrarea de cardiotonice. (G.S.)

PNEUMOTORACE, pătrunderea aerului în cavitatea pleurală în urma unei plăgi penetrante în această cavitate sau a unei perforații a plămînului de către un proces patologic (tuberculoză, cancer). Se poate însoți de o stare gravă de șoc. În afară de **p.** spontan, există un **p.** terapeutic, executat de medic, cu scopul să comprime un plămîn bolnav, favorizînd prin imobilitate vindecarea unor leziuni tuberculoase. G.S.)

PODAGRĂ v. GUȚĂ

POFTĂ DE MÎNCARE v. APETIT

POJAR v. RUBEOLĂ

POLEN, produsul de fecundare masculină a multor plante; este luat de vînt și împrăștiat în atmosferă; unele persoane au idiosincrazie față de **p.** unor plante (brad, grîu, etc.). În perioada înfloririi acestor plante se simte mai ales în regiunea oculobazală o mîncărime puternică, cu strănuturi și o secreție foarte abundentă; nu rar această fază se complică cu insuficiențe pulmonare, tuse, expectorație puternică. După terminarea perioadei, simptomele dispar, total, pînă la următoarea. (E.P.)

POLIARTRITĂ, inflamația concomitentă a mai multor articulații, care se umflă și devin dureroase. Survine în special în reumatism. (G.S.)

POLIDIPSIE, sete irezistibilă, exagerată însoțită de un consum mare de apă; apare în diabet și diabetul insipit. (E.P.)

POLIFAGIE, consum exagerat de alimente, în urma apetitului mare. Poate fi simptomul diferitelor boli. De ex. bolnavii suferinzi de diabet zaharat au drept unul dintre primele simptome **p.** spre a compensa pierderile mari de calorii. În unele boli ale sistemului nervos central, apare de asemenea **p.** drept urmare a lezării centrilor de metabolism, de foame și de apetit. Acest termen se utilizează și pentru denumirea unui mod de hrănire cu alimente foarte diferite, spre deosebire de monofagie care se referă la o hrănire exclusivă cu un singur fel de aliment *(marsupialul koala* din Australia mănîncă numai frunzele unei singure specii de *Eucalyptus).* (A.V.+E.P.)

POLIGLOBULIE (POLICITEMIE, ERITROCITOZĂ), creșterea numărului de eritrocite (globulelor roșii din sînge). **P.** poate fi fiziologică la locuitorii din regiunile muntoase, sau în timpul ascensiunilor în munți, în caz de ședere îndelungată la altitudini. Din **p.** patologice fac parte:

Scanned with OKEN Scanner

creşterea globulelor roşii în unele intoxicaţii; leziuni ale plămînilor (silicoză, fibroză); emfizem şi alte afecţiuni pulmonare, care limitează respiraţia, boala lui Vaquez Osler, policitemia vera etc... În cazul pseudo-**p.** creşte numai aparent numărul globulelor roşii din sînge, de fapt sîngele este sărăcit de lichide din cauza deshidratării (hemoconcentraţie). Există şi o **p.** de origine nervoasă. (A.V.)

POLIOMIELITĂ (PARALIZIE INFANTILĂ), boală infecţioasă produsă de un virus interesînd sistemul nervos central, în special substanţa cenuşie a măduvii spinării. Apare sub formă de epidemii care interesează în special copiii şi mai rar adulţii. Infecţia se ia pe cale respiratorie şi mai rar digestivă. Distrugerea unor porţiuni din măduva spinării duce la apariţia de paralizii ale membrelor; în cazuri mai grave paraliziile interesează muşchii respiratori (intercostali, diafragma) sau chiar centrii respiratori din creier, putînd provoca moartea. După vindecarea bolii, membrele paralizate prezintă o oprire în creştere, ducînd la defecte importante. Prevenirea bolii se face prin vaccinare, care a dus, în ultimii ani, la dispariţia aproape completă a cazurilor de **p.** (vaccin Salk sau Sabin). (G.S.).

POLIP, neoformaţie benignă, cu bază de implantare largă (sesilă sau pediculată) ce se dezvoltă pe mucoasele ce căptuşesc organele cavitare ale corpului (căile aeriene, tractul gastro-intestinal, uter, vezică etc.). De obicei ia naştere în urma inflamaţiilor repetate sau prelungite ale mucoaselor. Se recomandă îndepărtarea lor pe cale chirurgicală, deoarece în unele cazuri se malignizează. (D.H.)

POLIPNEE, respiraţie accelerată, de la 16—18/minut, cît este normală, la 40—50/minut sau chiar mai mult; se observă în oboseli musculare şi în anumite intoxicaţii. (V. DISPNEE). (E.P.)

POLIURIE, creşterea (peste 2 litri) a cantităţii de urină eliminată timp de 24 de ore. Ca fenomen trecător se observă după ingestarea unei cantităţi mari de lichid, şi în urma unei răceli. **P.** se observă după consumarea unor alimente care au acţiune diuretică (pepene) după medicamente diuretice, date pentru combaterea edemelor. Ca simptom patologic se întîlneşte în cazul afecţiunilor renale, în diabetul zaharat şi cel insipid, sau în unele cazuri de subnutriţie. (A.V.)

PORFIRIE, boală produsă de tulburarea metabolismului porfirinelor, substanţe precursoare ale hemoglobinei, cu depunerea lor în ţesuturi. Produc dureri abdominale şi leziuni cutanate sau nervoase. Evoluează acut (**p.** intermitentă acută) sau cronic. Există şi o formă congenitală. (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

PORFIRINURIE, eliminarea peste limitele normale a porfirinelor și precursorilor lor prin urină. Se manifestă în porfiria acută și congenitală și în saturnism. (G.F.)

POSOLOGIE, stabilirea dozelor de medicamente ce trebuie administrate bolnavilor, după vîrstă, sex, starea bolii etc. (E.P.)

POTOMANIE, sindrom impulsiv, caracterizat printr-o cerință irezistibilă de a consuma lichide în general. **P.** se întîlnește în stări anxioase, tulburări neurovegetative, nevroze etc. (A.S.)

PRECANCER, leziune care prezintă un risc mărit de a se transforma în cancer, în urma cărui fapt necesită o îngrijire specială. În această categorie intră unele ulcerații ale colului uterin, anumiți noduli mamari, ulcerații cutanate care evoluează cronic, în special produse de arsuri și razele roentgen, unii polipi ai tubului digestiv, unele papiloame ale vezicii urinare etc. În stabilirea diagnosticului de **p.** un rol important revine examenului citologic și biopsiei, putînd pune în evidență modificări celulare care atrag atenția asupra posibilității evoluției spre cancer. Diagnosticul de **p.** nu implică transformarea obligatorie a leziunii în cancer, deoarece printr-un tratament adecvat se poate vindeca. (G.S.)

PREMATUR, copil viu născut înainte de termen. După convenția internațională (OMS) un nou născut se consideră **p.**, dacă greutatea sa este sub 2500 gr și lungimea sub 48 cm. Semnele de prematuritate: capul mai mare, ombilicul mai aproape de pubis, decît de partea inferioară a sternului, oasele craniului și toracelui de consistență moale, testiculii la băieți nu sînt coborîți în scrot, buzele mari la fete nu acoperă pe cele mici. **P.** au respirații neregulate, slabe. Temperatura corpului este subnormală, fapt pentru care este necesară crearea unui mediu artificial: incubator în care **p.** este ferit și de infecții, la care **p.** este de altfel foarte sensibil. Nutriția **p.** este o problemă deosebit de dificilă: la început nutriția se face cu o sondă gastrică, introdusă prin nas, dat fiind că lipsesc reflexele lui de sugere și de înghițire. Urmează administrarea laptelui de mamă cu linguriță, apoi punerea lui la sînul mamei, pentru sugere. (A.V.)

PREPUȚ, parte care acoperă glandul penisului, spre partea internă; este legat de gland printr-un ligament fibros, la partea inferioară; acesta se taie în anumite țări (circumcizie); în cazul cînd **p.** rămîne trebuie avută în vedere igiena perfectă, din cauză că pe gland și corpul cavernos există o serie de glande a căror secreție, numită smegnă, rămîne

acoperită de **p.** ce poate produce ulcerații și apoi infecții locale; în unele cazuri **p.** se strîmtează (V. FIMOZĂ). (E.P.)

PRESBIOFRENIE, formă clinică particulară de psihoză presenilă, în care apare o gravă amnezie de fixare pe fondul unei dezorientări temporospațiale, asociată cu confabulații, false recunoașteri, neliniști. Tratamentul se face sub control medical. (A.S.)

PRESBITISM, scăderea și încetarea capacității cristalinului din ochi de a se acomoda la vederea obiectelor apropiate. Nu se consideră boală, este un atribut al vîrstelor înaintate, ce poate să apară peste vîrsta de 40 de ani. Corectarea se face cu lentile convexe. (Z.K.)

PRESIUNE ATMOSFERICĂ, presiune statică exercitată de atmosferă asupra corpurilor. La nivelul mării și la 0°C este aproximativ egală cu presiunea exercitată de o coloană de mercur cu lungimea de 760 mm și cu secțiunea de 1cm² (1,1033 kg/cm²). Variază cu altitudinea, lalitudinea geografică și anumite fenomene meteorologice. Se măsoară cu ajutorul barometrelor și se aduce prin calcul la **p.a.** *normală,* adică corespunzătoare latitudinii de 45° în scopul coordonării programelor metorologice. Organismul uman, în mod normal, este sensibil numai la variați mari *(disbarism)* ale **p.a.** (G.F.)

PRESIUNE ONCOTICĂ sau COLOIDOSMOTICĂ, presiune datorată puterii de hidratare a proteinelor plasmatice. Este o componentă importantă a schimburilor dintre lichidele intercelulare și sînge. (G.F)

PRESIUNEA OSMOTICĂ, presiune statică suplimentară care apare între o soluție și solventul acesteia cînd se află despărțite de o membrană semipermeabilă. Ea provoacă fenomenul de osmoză care se manifestă prin deplasarea solventului în spre porțiunile mai concentrate ale soluției. Se măsoară cu ajutorul osmometrelor. Lichidele intercelulare, sîngele, limfa, etc. sînt soluții osmotice în care solventul este apa. **P. o.** are rol în transportul substanțelor prin membrane (absorbția intestinală etc.). (G.F.)

PREVENTORIU, unitate sanitară cu paturi, unde se internează în vederea unui tratament preventiv indivizi, susceptibili să facă anumite boli. Există în special preventorii de tuberculoză, pentru cei care au trăit în mediu infectat sau au suferit de tuberculoză. (G.S.)

PRIM AJUTOR, acțiune salvatoare în cazurile în care viața omului este în pericol, ce trebuie efectuată pînă la sosirea ajutorului medical. Este o datorie umană, etică și cetățenească a fiecărui om de a acorda ajutorul necesar semenilor săi în toate cazu-

Scanned with OKEN Scanner

rile necesare. Însușirea cît mai temeinică a normelor și a practicării **p. a.** trebuie socotită ca o datorie civică elementară indiferent de ocupație, respectiv de nivelul cultural al oamenilor. Primul lucru în orice situație care reclamă **p.a.** este oprirea cauzei accidentului în așa fel, încît persoana care acordă ajutorul să nu fie și ea însăși accidentată. Persoanei accidentate trebuie să i se asigure pe cît posibil un mediu liniștit, cu aer curat, pînă la sosirea medicului. Semnele cele mai evidente ale vieții sînt: respirația, bătăile inimii, eventual mișcările. Respirația poate fi constatată din ridicarea și coborîrea cutiei toracice. Cînd intensitatea acesteia este mai slabă, respirația se controlează cu ajutorul unei pene sau al unei oglinzi ținute în fața orificiilor nazale. Funcționarea inimii se controlează ascultînd bătaia acesteia cu urechea lipită de cutia toracică, eventual prin palparea pulsului arterial. Semnele evidente ale morții sînt: petele cadaverice, rigiditatea cadaverică, coborîrea temperaturii corporale la nivelul mediului ambiant, uscarea corneei, respectiv vătămările care ele însele exclud posibilitatea vieții (cap, trunchi zdrobit etc.). În toate cazurile de reanimare, primul lucru este desfacerea hainelor mai strîmte, creînd astfel condiții favorabile intensificării circulației sîngelui. Dacă fața victimei este palidă, aceasta se aduce în poziție culcată, iar în caz de cianoză se aduce în poziție șezînd. Obrajii pot fi frecați și loviți ușor, în fața nărilor se ține oțet sau parfum, în vederea stimulării respirației. Se interzice cu desăvîrșire turnarea lichidelor în gura persoanelor în stare de inconștiență, deoarece lichidul poate să ajungă în căile respiratorii, cauzînd sufocarea accidentatului. După revenire accidentatul poate să bea cafea, se recomandă însă ca un timp oarecare să mai stea liniștit. Activitatea cardiacă poate fi stimulată prin masaj cardiac apăsînd ritmic asupra regiunii inimii, într-un ritm corespunzător frecvenței normale a bătăilor inimii. În cazul opririi respirației sau insuficienței acesteia, trebuie practicată *respirație artificială*. Acțiunea începe cu eliberarea căilor respiratorii: dacă în cavitatea bucală există corpi străini (proteză dentară, nisip, resturi de alimente etc.) acestea trebuie eliminate, deoarece pot să cauzeze sufocare. Curățirea gurii se face cu ajutorul unei batiste răsucite pe degetul arătător. În timpul respirației artificiale se recomandă fixarea limbii pentru ca aceasta să nu împiedice respirația. Se propune deci prinderea vîrfului limbii cu o batistă curată și tragerea ei spre exterior. Se cunosc mai multe metode de respirație artificială, dintre care cea mai eficientă s-a dovedit suflarea directă gură-la-gură sau în cavitatea nazală, printr-o batistă curată. În acest

caz, după curățirea cavității bucale se dă capul accidentatului mult în spre spate. Se astupă nările accidentatului, după o inspirație adîncă deschidem larg gura și o aplicăm peste gura victimei. Expirăm apoi forțat, suflînd aerul în gura accidentatului. Ritmul insuflațiilor să fie 15 pe minut. Dacă suflarea se practică prin nas cavitatea bucală trebuie astupată, pentru ca aerul introdus prin nas să nu iasă fără să ajungă în plămîni. Respirația artificială trebuie efectuată pînă la sosirea ajutorului medical. Procedeele clasice (bazate pe mișcarea brațelor și prin acestea presarea cutiei toracice) nu s-au dovedit destul de eficiente. Ele se practică numai în cazul în care nu se poate aplica procedeul „gură la gură". În astfel de situații victima trebuie așezată cu fața în jos și cu capul întors într-o parte. Salvatorul se așază în genuchi înaintea capului victimei. Se apasă cu ambele mîini pe baza toracelui victimei, apăsînd în continuare mîinile se deplasează spre umăr. De pe umeri, mîinile se mută pe brațe, deasupra coastelor și se trag mult în sus, după care urmează relaxarea. În ambele procedee de respirație artificială se cercetează în prealabil dacă nu există plăgi deschise pe cutia toracică, prin care iese aerul. În caz că există, *plaga* trebuie imediat acoperită cu nu pansament compresiv, fixat cu leucoplast. *Forma cea mai simplă a stării de inconștiență este leșinul.* Pentru persoana leșinată se asigură aer proaspăt, corpul se aduce în poziție orizontală, fața poate fi frecată și bătută ușor iar capul se apleacă de cîteva ori înainte. În majoritatea cazurilor după un scurt timp persoana își revine din leșin. Dacă starea nu se ameliorează trebuie începută reanimarea. O formă mai gravă a stării de inconștiență este *coma* ce poate fi cauzată de diferite tulburări metabolice; în toate cazurile, concomitent cu procedeele de reanimare trebuie chemată asistența medicală cu maximă urgență. În stările de *criză epileptică* singurul lucru de făcut este înlăturarea posibilităților lezării bolnavului în timpul crizei. Este absolut inutilă forțarea membrelor spastic contractate, criza trecînd de obicei de la sine. *Atacul cardiac* este însoțit de dureri puternice în regiunea cardiacă. În astfel de stare se interzice cu desăvîrșire orice mișcare. În cazurile repetate, bolnavul de obicei are asupra lui medicamentul necesar, din care se administrează cît mai urgent o tabletă. Se mai recomandă aplicarea compresei călduțe pe membre sau pe regiunea cardiacă; starea este însoțită de dureri de cap, greață, amețeală, eventual pierderea conștiinței. Bolnavul trebuie transportat la loc răcoros, se aduce în poziție culcată și se aplică o compresă cu apă rece pe cap. Dacă poate să înghită, îi dăm puțină apă rece, dar în nici un caz cafea sau băuturi

Scanned with OKEN Scanner

spirtoase. În cazuri mai grave se cere ajutor medical. *Hemoragia cerebrală* poate fi recunoscută după următoarele simptome: paralizează o parte sau ambele părți ale corpului, salivația este abundentă, vorbirea confuză, eventual se pierde capacitatea de vorbire, pierderea cunoștinței. Bolnavul se aduce imediat în poziție culcată, se previne orice mișcare, și este interzisă cu desăvîrșire orice procedeu de reanimare pînă la sosirea medicului sau salvării. Pe capul bolnavului se aplică compresă cu apă rece. *Fracturile* care pot fi închise și deschise se tratează după natura lor. Forma mai gravă este fractura deschisă. În acest caz se aplică pansament asupra rănii, se interzice încercarea restabilirii membrului fracturat. După aplicarea pansamentului membrul accidentat se imobilizează pînă la sosirea salvării sau ajutorului medical. Fixarea membrului fracturat poate fi făcută cu orice obiect solid (bucată de scîndură, umbrelă, baston etc.), în așa fel, încît aceasta să imobilizeze și articulațiile vecine. În cazul fracturării gambei de ex. este necesar să fie imobilizată și glezna, genunchiul. Transportul accidentatului se face cu grijă, cu un vehicul fără trepidații. Acest deziderat este și mai pronunțat în cazul fracturii bazei craniene sau a coloanei vertebrale. Ajutorul acordat în cazul *rănirilor* trebuie să cuprindă următoarele elemente: dezinfectarea plăgii, oprirea sau încetinirea hemoragiei, urmată de aplicarea pansamentului corespunzător. Cînd rana conține impurități, curățirea se face prin spălare (apă fiartă cu permanganat de potasiu). Sensul mișcărilor de spălare trebuie să fie dinspre plagă spre exterior, în așa fel încît ele să îndepărteze impuritățile. Dacă regiunea rănii este acoperită de păr, acesta se tunde cu grijă. După spălare, urmează dezinfectarea regiunii rănii cu spirt sanitar sau tinctură de iod, cu grijă, ca aceste substanțe să nu ajungă în plagă. Operațiunea finală este aplicarea pansamentului: peste rană se pune o bucată de tifon sterilizat, cu vată ce se fixează cu un pansament corespunzător părții lezate. În cazul plăgilor infectate cu pămînt sau bălegar se face în mod obligator vaccin antitetanic. În cazul *hemoragiilor*, principala acțiune ce se întreprinde este oprirea sau atenuarea hemoragiei. După felul vasului accidentat, hemoragia poate fi arterială, capilară sau venoasă. Forma cea mai ușoară este hemoragia capilară, care de obicei nu cere nici o intervenție deosebită oprindu-se de la sine. Sîngerarea venoasă se cunoaște prin culoarea mai închisă a sîngelui care curge într-un șuvoi continuu. Compresiunea se va face sub rană, deoarece sensul circulației sîngelui în vene este invers decît în artere. În hemoragii mai ușoare se aplică pansament compresiv direct pe rană ce va fi

Scanned with OKEN Scanner

strîns atît cît este nevoie pentru a opri scurgerea sîngelui. Hemoragiile arteriale sînt extrem de periculoase. Metodele aplicate în aceste cazuri sînt: compresiunea digitală, pansamentul compresiv și garoul. În acest caz sîngele țîșnește în jet discontinuu, avînd culoare roșie deschisă. Într-o astfel de situație se cere intervenție rapidă prin care se poate salva viața omului. Cînd rana s-a produs pe un membru, compresiunea se face deasupra rănii, pentru a întrerupe circulația sîngelui de la inimă spre rană. Pentru a face garou se poate folosi o curea, o cravată, batiste, pe care cu ajutorul unei bucăți de lemn le strîngem prin răsucire pînă la oprirea hemoragiei. E vorba de o operațiune foarte dureroasă, dar în acest caz salvarea vieții este scopul primordial. Dacă ajutorul medical întîrzie, mai mult de o oră, garoul se destinde timp de cîteva minute pentru ca să se primească sînge proaspăt prevenind astfel necroza (moartea) membrului lezat. Este obligatoriu deci ca la aplicarea garoului să i se atașeze o etichetă, indicînd timpul la care garoul a fost aplicat, mai ales atunci cînd accidentatul este transportat de la locul accidentului. Dacă rana s-a produs pe o porțiune corporală unde nu se poate aplica garou (de ex. gît), singura posibilitate este de a pătrunde cu două degete în rană și căutînd capătul arterei lezate, aceasta trebuie strînsă. La *arsuri*, primul lucru de făcut este împiedicarea producerii noilor leziuni. Flăcările pot fi stinse cu ajutorul covoarelor, păturilor etc., după care urmează îndepărtarea resturilor de haină de pe membrele lezate. Peste plăgi se aplică pansament curat, uscat și accidentatul se transportă cît mai urgent la spital. În cazul *degerăturii* principalul lucru este acțiunea de a aduce membrul degerat treptat cu grijă la temperatura normală. În scopul reluării circulației se poate freca ușor. O încălzire rapidă poate să cauzeze leziuni grave. Dacă degerătura este extinsă victima trebuie dezbrăcată cu grijă, se spală cu apă călduță pînă cînd se restabilește temperatura corporală normală. La nevoie se aplică respirație artificială. După revenire la conștiență, bolnavul poate să primească ceai călduț. În caz de *electrocutare*, prima dată se întrerupe circuitul de curent în care se află victima. În acest caz se procedează cu grijă ca nu cumva și salvatorul să fie accidentat. Pentru desființarea circuitului poate fi utilizată o haină uscată, lemn uscat ș.a. Dacă respirația este oprită, se aplică imediat respirația artificială, ce trebuie continuată pînă la sosirea ajutorului medical. La *înec*, salvarea trebuie încercată de la mal cu frînghie, cu colac de salvare, eventual cu barcă. Dacă persoana și-a pierdut cunoștința, trebuie supusă respirației artificiale. În acest scop se procedează în mo-

Scanned with OKEN Scanner

dul descris anterior. În caz de muşcătură de *şarpe*, deasupra rănii se aplică garou iar pe rană pansament obişnuit. Trebuie împiedicată cu orice mijloc absorbţia veninului. Totodată victima se transportă cît mai urgent la punctul sanitar cel mai apropiat. Salvarea *spînzuratului* se poate încerca cu respiraţie artificială. În primele momente ale spînzurării, victima îşi pierde cunoştinţa, datorită constrîngerii vaselor capului, iar moartea are loc doar după 8—10 minute. În acest interval de timp omul poate fi reanimat. (Z.K.)

PRINCIPII ALIMENTARE, părţile constitutive ale alimentelor, care ca urmare a proceselor de digestie se absorb în sînge şi limfă. Din acestea, celulele îşi sintetizează propriile lor substanţe. **P.a.** sînt: pentru proteine *aminoacizii*, pentru grăsimi *acizii graşi şi glicerina*, pentru glucide *glucoză*, *fructoză* etc. (Z.K.)

PRIŞNIT (COMPRESĂ PRIESSNITZ), compresă umedă şi rece cu efect de scădere a febrei şi stimulare a organismului. (G.S.)

PROCREAŢIE, ansamblul actelor care duc la fecundarea oului cu spermatozoizi, în care sînt antrenate ambele sexe. (E.P.)

PROFILAXIE (PREVENŢIE), prevenirea unei boli care este mai uşoară decît combaterea ei (principiu recunoscut azi pretutindeni). **P.** constituie principiul de bază al societăţii noastre socialiste. Ea se manifestă în toată activitatea statului, începînd cu ridicarea nivelului de trai al populaţiei, dotarea oamenilor cu locuinţe igienice, apă potabilă, canalizare, controlul şi aprovizionarea cu alimente, asigurarea condiţiilor optime a locurilor de muncă, crearea instituţiilor sanitare, de control. Reţeaua de igienă se îngrijeşte de vaccinări preventive împotriva diferitelor boli: TBC, febră tifoidă, tetanos, paralizie infantilă etc. Reţeaua profilactică — curativă, sanitară se ocupă de îngrijirea gravidelor, mamelor şi copiilor. **P.** *activă*, metodă de ridicarea rezistenţei individului, specifică faţă de o serie de boli infecţioase, prin imunizare activă cu diverse vaccinuri. **P.** *pasivă*, imunizare prin seruri imune omologe, eterologe, cît şi prin gamma-globuline. **P.** *nespecifică*, generală, prin alimentaţie bună, călirea organismului, avînd drept scop creşterea rezistenţei nespecifice individului faţă de infecţii. **P.** *specifică*, prin utilizarea produselor biologice cu acţiune strict limitată faţă de un anumit agent patogen. (A.V.)

PROGESTERON v. LUTEINĂ

PROGNAT ŞI ORTOGNAT, raportul maxilarelor la linia anterioară a capului; maxilarele sînt ieşite înainte; e un caracter de rasă. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

PROGNOSTIC, prevederea de către medic a evoluției unei boli în conformitate cu diagnosticul, forma clinică și stadiul acesteia. (G.S.)

PROLACTINĂ, hormon luteotrop (LTH). Pe lîngă hormonul foliculostimulent (FSH) și hormonul luteinizant (LH), este cel mai important hormon gonadotrop, secretat de către lobul anterior hipofizar. **P.** își exercită acțiunea sa asupra secreției laptelui glandei mamare (lactogeneză), induce și întreține funcția corpului galben (acțiune luteotropă) și stimulează creșterea, secreția gușei porumbeilor. Pe această din urmă funcție a sa se bazează și metoda de titrarea sa biologică. **P.** este primul hormon antehipofizar, obținut într-un grad înaintat de puritate, avînd o greutate moleculară de 25.000. (A.V.)

PROLAN, denumirea hormonului gonadotrop (dată de prof. Zondek, care l-a descoperit în 1927). De fapt sînt mai mulți hormoni gonadotropi: 1) hormonul foliculinostimulent (FSH); 2) hormonul luteinizant (LH); 3) hormonul galactogen, prolactina (LTH). Hormonii gonadotropi sînt secretați de lobul anterior hipofizar și de placentă. Preparatele comerciale cu acțiune gonadotropă sînt obținute din urina de femeie gravidă sau din serul de iapă gravidă. Toate preparatele de hormon gonadotrop sînt amestecuri de FSH și LH, cele preparate din ser au efecte predominant foliculinostimulente, cele preparate din urină produc efecte luteinizante și în mică măsură foliculinostimulente. Preparatele de hormon gonadotrop influențează dezvoltarea și funcțiunea gonadelor (glandelor genitale) la ambele sexe. La femei FSH stimulează creșterea foliculului ovarian, iar LH întreține activitatea secretorie în folicul și în corpul galben. LTH stimulează proliferarea parenchimului glandei mamare în timpul sarcinii și secreția de lapte în perioada alăptării. La bărbați FSH controlează spermatogeneza, iar LH stimulează producția hormonilor androgeni. Hormonii gonadotropi nu sînt activi la administrare pe cale bucală, deoarece sînt distruși de enzime digestive. **P.** hormonul gonadotrop comercializat de către firma Bayer RFG numit prolan precum și gonacorul nostru sînt fabricate din urină de femeie gravidă; se utilizează pe scară largă în tratamentul afecțiunilor hormonale ale ovarului și testiculelor. (A.V.)

PROLAPS GENITAL, coborîrea uterului, care în stare normală se află în centrul micului bazin, fiind susținut de planșeul pelvian, de ligamentele uterosacrate, largi și rotunde, și a pereților vaginului. În **p. g.** se disting 3 grade: gradul I cînd uterul se prezintă în interiorul vaginului, deși este coborît, II, cînd uterul se pre-

Scanned with OKEN Scanner

zintă între labiile mari, III cînd uterul atîrnă între coapse. **p.g.** se produce de obicei încet. La început apar tulburări urinare, retenție, incontinență, cistită; **p.g.** nu pune viața în pericol, dar constituie o afecțiune jenantă. Tratamentul **p.g.** este profilactic și curativ. Profilactic: în timpul nașterii se dă o asistență corectă gravidei, iar la nulipare astenice — cultură fizică. Tratamentul curativ este chirurgical: fixarea uterului în poziția sa normală. **p.g.** *anal*, prolapsul mucoasei rectale prin anus. **p.g.** *irian*, hernie de iris. **p.g.** *rectal* prolabarea prin anus a mucoasei rectale. (A.V.)

PRONAȚIE, mișcări de răsucire a mîinii, în afară (supinație) spre interior (pronație); se datoresc mușchilor antebrațului și faptului că oasele cubitus și radius se pot roti în jurul articulației cotului. (E.P.)

PROSTAGLANDINE, anumiți acizi grași ciclici, avînd ca bază acidul prostanoin, cu 20 atomi de C. S-au izolat din lichidul prostatic (seminal), de aici provine și denumirea lor. Ulterior s-au găsit însă **p.** în cele mai multe țesuturi și organe umane: în țesutul adipos, plămîni, timus, splină, sistemul nervos central și periferic, în decidua, cordonul spermatic, lichidul amniotic etc. **P.** au rol fundamental în reglarea diferitelor funcțiuni celulare. Se presupune că provin din fosfolipidele membranelor celulare. Sînt descrise diferite categorii de **p.**: A, B, E, F, printre care cele mai studiate sînt **p.** E și F, care sînt capabile de întreruperea sarcinii — în doze minime — putînd înlocui întreruperea instrumentală chiar. Se află în studiu efectul **p.** asupra metabolismului grăsimilor, hidrocarbonatelor, influența lor asupra sistemului nervos central, asupra astmului bronșic. Se consideră că **p.** au viitor mare în terapeutica umană. Preparate de **p.** nu sînt încă puse în comerț. (A.V.)

PROSTATĂ, parte din organele genitale interne ale bărbatului de dimensiunile unei castane, situată înaintea vezicii urinare, sub osul pubian. Prin partea sa centrală trece uretra. **P.** este formată din glande mucoase, într-un țesut musculo-conjunctiv. Produsul de secreție a **p.** trece în uretră, cu ocazia orgasmului și amestecat cu spermă lubrifiază mucoasa uretrală, ajutîndu-i trecerea, ejacularea. **P.** se poate îmbolnăvi, inflamația sa se numește *prostatită*, care a fost pe vremuri o boală foarte răspîndită, datorită infecției gonococice. Hipertrofia prostatei, mai bine zis a glandelor periuretrale, din segmentul prostatic al uretrei, este o afecțiune destul de frecventă a persoanelor vîrstnice (se datorește tulburărilor de echilibru hormonal și poate produce o strîmtare pînă la închiderea totală a uretrei, împiedi-

Scanned with OKEN Scanner

cînd scurgerea urinei). În stadiile avansate se tratează chirurgical (A.V.)

PROSTITUȚIE, raporturi sexuale efectuate pentru foloase materiale. În societățile cu clase sociale antagoniste a avut un trecut lung și obscur. Avînd în vedere caracterul umilitor, inuman și periculos, în multe țări este considerată infracțiune și pedepsită prin Codul Penal. (Z.K.)

PROTECȚIA MUNCII, asigurată de către un serviciu de medicina muncii, organizat la locurile de muncă, este menită să asigure protecția muncitorilor împotriva oricărei lezări a sănătății, care ar putea rezulta din cauza muncii lor, sau din cauza condițiilor în care munca se execută. **P.m.** trebuie să contribuie la adaptarea fizică și mintală a muncitorilor, prin repartizarea lor la muncile pe care sînt capabili să le efectueze. **P.m.** este chemată să amelioreze condițiile de muncă, să îmbunătățească tehnologia de lucru, să reducă timpul de muncă, să asigure muncitorului haine de protecție. Trebuie să contribuie la stabilirea și menținerea la un nivel cît mai înalt posibil a bunei stări fizice și mintale a muncitorului. (A.V.)

PROTEINE, substanțe de bază ale materiei vii. Sînt substanțe macromoleculare care prin hidroliză dau naștere de regulă la alfaaminoacizi. Au proprietăți coloidale și amfotere (au comportament simultan de acizi și de baze). C, H, O, N, intră obligator în constituția lor. Apoi S, P, și Fe, Cu, Mg, Co, etc. Au mase moleculare mari, de ex. citocromul 13.000, iar hemocianina 6.600.000. Proprietățile lor sînt determinate atît de structura primară (felul, numărul și secvența aminoacizilor) cît și de cea secundară și terțiară (felul cum se formează și se leagă lanțurile de aminoacizi). În celulă **p.** sînt sintetizate pe ribozomi cu participarea ARN-t și ARN-m, cu participarea sistemelor enzimatice adecvate, matricea fiind ADN-ul. Există **p.** solubile (albumine, globuline prolamine, gluteline, protamine și histone) și insolubile (scleroproteine). După compoziția chimică **p.** sînt simple (holoproteine) care dau la hidroliză exclusiv aminoacizi și proteine conjugate (heteroproteide sau proteide) care dau naștere la aminoacizi și la o grupare neproteică (prostetică): metaloproteide, fosfoproteide, glicoproteide, lipoproteide, cromoproteide, nucleoproteide. Importanța biologică a **p.** rezidă în: caracterul lor coloidal, hidrofil, specificitate de organ și specie, componente ale enzimelor, componente ale membranelor, proprietăți imunologice etc. (G.F.)

PROTEZĂ, aparat care înlocuiește un organ (**p.** ortopedică, **p.** dentară, **p.** auditivă etc).). (G.F.)

Scanned with OKEN Scanner

PROTOZOARE, animale unicelulare de dimensiuni microscopice 2—3 microni pînă la 50—100 microni. Foarte rar ajung la cîțiva mm sau cm. Trăiesc libere, sau fixate (amoeba, infuzorii, flagelatele, sporozoarele). Unele sînt parazite: agentul malariei, amiba dezinteriei etc. Pentru medicină, prezintă importanță **p.** producătoare de boli din clasele: infuzori, sporozoare, sarcodine și mastigofore. (G.F.)

PROVITAMINE, precursori naturali ai vitaminelor sintetizate în plante, care ajungînd în organismele animale prin alimentație se transformă în vitamine. De ex. carotenul este **p.** A, ergosterolul este **p.** D_2 etc. (G.F.)

PRURIGO, denumirea bolilor de piele caracterizate prin erupții însoțite de mîncărime, evoluînd acut sau cronic. (G.S.)

PRURIT (MÎNCĂRIME), senzație de mîncărime la nivelul pielii sau al unor mucoase, apărînd în diverse boli, în special cutanate (eczemă, înțepături de insecte, scabie) sau generale (urticarie). **P.** anal, la copii, indică de cele mai multe ori prezența viermilor intestinali (oxiuri). (G.S.)

PSEUDOARTROZĂ, complicație consecutivă unei fracturi, în sensul persistenței mobilității dintre fragmentele osului fracturat, fără refacere normală a continuității printr-un calus. Apare în special la persoanele în vîrstă și necesită intervenție chirurgicală. (G.S.)

PSEUDOMEMBRANE, formațiuni de aspectul unor membrane (pielițe) ce se formează mai ales din fibrină, la suprafața unor organe îmbolnăvite de o afecțiune bacteriană care face să exsudeze la exterior o parte din serul sanguin (difterie, angine, enterite muco-membranoase). (E.P.)

PSEUDOPODE, prelungiri ale protoplasmei, protistelor, care au forme diferite, sînt mobile și retractile și servesc amibei, leucocitelor etc., pentru a se mișca pe o suprafață, spre a se fixa sau pentru a îngloba în interiorul lor particule alimentare ce se găsesc în mediu. (E.P.)

PSIHANALIZĂ, concepție și metodă idealistă de înțelegere a persoanei, cu predilecție prin prisma instinctelor și a impulsiunilor primare. În **p.** se acordă o importanță nelimitată tuturor traumelor și particularităților perioadei copilăriei, care au mare răsunet asupra întregii vieți ulterioare. Critica adusă **p.** scoate în relief insuficiența acestei metode în ceea ce privește mai ales sfera cunoașterii și a personalității omului adult în general. (A.S.)

PSIHASTENIE, formă particulară de nevroză, caracterizată prin obsesii, fobii, dilemă, ritualuri,

Scanned with OKEN Scanner

anxietate etc. Bolnavul este conştient de tulburările pe care le prezintă dar nu le poate învinge şi se lasă cuprins de ele angajîndu-se în deliberări fără sfîrşit. Tratamentul combinat psihoterapeutic şi chimioterapeutic se va face numai sub control medical. (A.S.)

PSIHOPATIE, stare psihică structurală anormal datorită interferenţei factorilor genetici şi socio-familiali defavorabili; **p.** se caracterizează prin tulburări de personalitate, manifestate prin imposibilitatea unei adaptabilităţi continue şi armonioase la solicitările mediului. De aici şirul nesfîrşit al conflictelor şi opţiunea psihopatului pentru o apărare rigidă trecînd foarte adesea în interesul său peste toate legile şi orînduirile societăţii în care trăieşte. Datorită acestui deficit de inerţie socială, **p.** este într-un conflict permanent şi deschis cu toţi cei din jur. Formele cele mai cunoscute de **p.**: explosivă, procesuală, astenică, instabilă, fanatică etc. Perversiunile sexuale ca şi abuzul de toxice şi băuturi sînt foarte frecvente. Pentru o rezolvare adecvată este necesară supravegherea şi terapia medicală de specialitate (psihiatru). (A.S.)

PSIHOSOMATIC, în sens larg, se înţelege orice mijloc de explorare a problematicii omului bolnav (biologic, psihosocial) pe care o putem obţine pe baza analizelor făcute; în sens restrîns, de altfel cel mai des folosit, prin **p.** se înţelege grupul de afecţiuni şi tulburări somatice care au apărut în urma unor traume psihice recente sau mai vechi. De fapt diferenţierea strictă între bolile cu etiologie psihosomatică şi bolile cu etiologie organică este dificilă dacă nu chiar imposibilă. (A.S.)

PSIHOTERAPIE, ansamblu de tehnici şi metode care utilizează acţiunea directă sau indirectă a terapeutului asupra pacientului. Cele mai cunoscute forme de **p.**: individuală, sugestivă, narcoanaliza, artterapia, meloterapia, **p.** de grup, **p.** familială, relaxare etc. (A.S.)

PSIHOZĂ, denumire generală pentru orice boală psihică caracterizată prin tulburări psihopatologice accentuate şi lipsa cunoaşterii bolii. (A.S.)

PSIHOZĂ DISCORDANTĂ v. SCHIZOFRENIE

PSITACISM, tulburare de vorbire întîlnită în stările grave de oligofrenie şi caracterizată prin utilizarea unor cuvinte modificate şi fraze neînţelese atît de bolnav cît şi de cei din jur. (A.S.)

PSITACOZĂ, boală infecţioasă din grupa ornitozelor transmisă omului de către papagali. În afară de aceste păsări, boala poate fi luată şi de la canar, sau

cintezee; **p.** este produsă de un virus filtrabil care se elimină prin secreţiile nazale şi materiile fecale ale păsărilor bolnave. Ea interesează în special crescătorii de păsări, dar s-au semnalat şi infecţii de laborator. La om evoluează sub forma unei peumonii. (G.S.)

PSORIAZIS, boală de piele de cauză necunoscută, probabil urmare a sensibilizării organismului faţă de diferite substanţe. Evoluează sub formă de pete roşii care se acoperă de scuame şi se extind, însoţite de prurit. Primele leziuni apar în regiunea coatelor sau genunchilor. Necesită tratament îndelungat şi complex (badijonări, helioterapie marină). (G.S.)

PTOMAINE, substanţe toxice de natură destul de dubioasă (alcaloizi?) ce apar prin alterarea cărnii (proteinelor) sub acţiunea unor bacterii de fermentaţie; **p.** sînt cauza intoxicaţiilor cu carne alterată. (E.P.)

PTOZĂ, coborîrea unui organ de la locul normal, de obicei în urma slăbirii aparatului de suspensie (**p.** uterină, gastrică etc.). Poate produce diverse tulburări, necesitînd uneori intervenţie chirurgicală pentru fixare (pexie). (G.S.)

PUBERTATE, perioadă de viaţă în care copilul devine adolescent, se dezvoltă psihosomatic iar din punct de vedere genital, devine capabil de reproducere. **P.** la fete începe prin turgescenţa mamelelor şi a mamelonului, dezvoltarea glandei mamare, apariţia pilozităţii axilo-pubiene. În acelaşi timp se dezvoltă şi organele genitale interne, cresc foliculii în ovar, începe maturaţia lor şi apare prima menstruaţie. La băieţi cresc organele genitale externe, testiculii şi penisul. Apare şi creşte pilozitatea axilo-pubiană; limita superioară a pilozităţii pubiene la fete este orizontală, la băieţi triunghiulară, cu vîrful spre ombilic. Apare mustaţa şi barba la băieţi şi pilozitatea pe întregul corp, iar prin modificările laringelui li se schimbă vocea (mutare); începe secreţia glandelor sexuale. Pe lîngă diferenţele de dezvoltare sexuală se observă şi o diferenţă în dezvoltarea corpului între cele două sexe. La fete corpul devine mai fragil, bazinul mai larg, ţesutul adipos mai dezvoltat la nivelul sînilor, coapselor şi sub tegumente, în schimb, la băieţi se dezvoltă mai mult scheletul osos şi musculatura. Odată cu **p.** dezvoltarea şi diferenţierea psihicului cunoaşte un ritm mai rapid. Rolul principal în declanşarea **p.** îl are sistemul neuroendocrin. Factorii constituţionali, familiali, rasiali şi de mediu influenţează şi ei apariţia **p.** La noi **p.** fetelor apare la 10—12 ani, la băieţi între 11—13 ani. În ultimele decenii **p.** apare mai devreme. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

PULPITĂ, inflamaţia pulpei dentare (ţesutul conjunctiv vascular din centrul dintelui), urmare a unei carii care pătrunde pînă la acest nivel. Afecţiune dureroasă, putînd duce la diferite complicaţii (abces dentar). Necesită tratament de specialitate. (G.S.)

PULS, unda elastică ce se propagă în lungul arterelor, în urma împingerii în aortă a unei cantităţi bruşte de 40—50 cc sînge din sistola ventriculară stîngă; o simţim pe arteră ca o deformare uşoară; de obicei se ia la artera radială, care are dedesubt un planşeu osos, astfel că se simte mai bine, dar poate fi luat şi la artera carotidă (pe gît), temporară (pe tîmple) etc. Fiecare bătaie de puls încheie o sistolă cardiacă; frecvenţa normală este de 60—70/minut (depinde însă de vîrstă); **p.** poate fi puternic, slab sau abia perceptibil (filiform); după frecvenţa lui (rărire în intoxicaţii — numit bradicardie sau acceleraţia lui în febre — tahicardie) se poate aprecia starea de funcţionalitate a inimii; cu ajutorul sfigmografelor **p.** se poate înregistra şi, în unele afecţiuni, se constată dicrotul, adică momentul de închidere a valvulelor sigmoide ale aortei: după forma sfigmogramei se poate stabili un diagnostic (insuficienţă aortică, mitrală, strîmtare aortică etc.). (E.P.)

PUNCŢIE, procedeu medical prin care se recoltează conţinutul lichid dintr-o cavitate corporală sau dintr-un organ cavitar, în scop diagnostic sau terapeutic. În urma **p.** cu scop diagnostic se determină compoziţia lichidului recoltat, eventual se pun în evidenţă şi microorganismele existente în el. Prin **p.** cu scop terapeutic se elimină lichidul acumulat în diferitele spaţii cum ar fi: articulaţiile, cavitatea toracică, abdominală etc. (Z.K.)

PURECE, ectoparazit care trăieşte pe om şi pe alte animale domestice; suge sînge şi poate transmite unele boli parazitare (ciumă); picioarele sale posterioare îl ajută la salt, aruncîndu-l la o distanţă de cîteva zeci de ori mai mare ca lungimea corpului său (2,5 mm); se înmulţeşte prin ouă; rezistă pînă la 3 săptămîni fără hrană; suge sîngele prin înţeparea pielii, introducînd un lichid anticoagulant, care este şi iritant şi produce o mîncărime foarte neplăcută; se distrug cu insecticide (DDT), dar trebuie menţinută o igienă strictă a corpului, hainelor şi locuinţei; sînt specii diferite: *Pulex irritans*, *Ctenicephalus canis*, *C. erinacei*, *Ceratophyllus avis*, toate putînd trece pe om şi pe unele specii domestice; nu se găsesc pe cal bou, vacă. (E.P.)

PURGATIV, medicament care favorizează eliminarea scaunului prin stimularea peristaltismului intestinal. (G.S.)

PUROI, material patologic format din leucocite distruse, fi-

Scanned with OKEN Scanner

brină și microbi, de consistență vîscoasă și de culoare variabilă, în special verzui-brună. Caracteristic inflamațiilor, produse de microbi piogeni (producători de p.), în special stafilococi, streptococi, gonococi, meningococi, bacili piocianici. (G.S.)

PURPURĂ, apariția spontană pe piele sau mucoase a unor mici pete hemoragice, care spre deosebire de alte erupții nu dispar la presiune. Reprezintă semnul unor deficiențe ale mecanismului de coagulare a sîngelui (boli hemoragipare, leucemii, insuficiențe medulare, intoxicații, avitaminoze, boli toxiinfecțioase etc.). (G.S.)

PURTĂTOR DE GERMENI, persoana care, fie că a avut o boală molipsitoare, fie că a fost în contact cu o persoană bolnavă de la care a luat germeni, fie că se găsește în perioada de incubație a unei boli molipsitoare sau are o infecție inaparentă, poartă germeni nocivi (în gură, fecale, în nas, pe mîini etc.), pe care îi poate răspîndi în jur. **P. de g.** sînt periculoși mai ales în aglomerații (școli, personal de cantine, adunări); depistarea și tratarea lor este esențială pentru prevenirea bolilor infecțioase. (G.S. + E.P.)

PUSTULĂ, veziculă cu conținut purulent. Se întîlnește în special în infecții cutanate cu stafilococi, streptococi sau în variolă. (G.S.)

PUTREFACȚIE, proces de descompunere a materiilor organice sub acțiunea unor bacterii (*B. putridus*); **p.** are loc în intestinul gros și are ca rezultat o serie de substanțe: ptomaine, toxo-albumine, acizi butirici, gaze, ca și CO_2, SH_2, NH_3, N_2, scatoli etc. care se absorb în parte în sînge și pot astfel intoxica celulele corpului (se crede că ele constituie una din cauzele îmbătrînirii premature). (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

R

RABIE (TURBARE, HIDROFOBIE), boală infecțioasă transmisă omului de mușcătura unor animale bolnave, în special câini sau lupi. **R.** este produsă de virusul rabic, filtrabil, care are o afinitate specială pentru țesutul nervos (virus neurotrop). Leziunile nervoase duc la contracții dureroase ale mușchilor, în special ale mușchilor care produc înghițirea, încît bolnavul este incapabil să înghită alimentele solide și mai ales apa. Uneori simpla vedere a apei determină astfel de contracții, de unde denumirea de hidrofobie. În continuare, boala produce convulsii mereu mai extinse și apoi paralizii, conducînd întotdeauna la moarte. Îmbolnăvirea unui om mușcat de un animal turbat poate fi prevenită prin vaccinare. (G.S.)

RADIAȚIE, emisie și propagare de unde (**r.** ondulatorie: acustică, electromagnetică) sau particule (**r.** corpusculară: alfa, beta, raze canal etc.), însoțită de transport de energie. **R.** cosmică: **r.** corpusculară și electromagnetică provenită din spațiul cosmic (**r.** cosmică primară) sau rezultată din ciocnirea ei cu nucleele atomilor elementelor din atmosfera pămîntului (**r.** cosmică secundară). Orice **r.** exercită o presiune asupra corpurilor pe care cade, precum și o serie de efecte fizice, chimice sau biologice. Viteza de propagare a unei radiații: $v = f \cdot \gamma$ (f — frecvența; γ — lungimea de undă). În medicină se utilizează **r.** *infraroșii* pentru activarea circulației; **r.** *Röntgen* (X) pentru examinarea și fotografierea organelor, in situ; **r.** *radioactive* pentru radiodiagnostic și radioterapie (explorarea funcției tiroidiene, a rinichiului etc., tratamentul tumorilor canceroase etc.). Unitatea de măsură a dozei absorbite de radiații: radul-doza fizică de radiații care cedează gramului de materie o cantitate de 100 ergi. Pentru caracterizarea ritmului de cedare a energiei se utilizează mărimea *debit*

Scanned with OKEN Scanner

a dozei fizice de radiații, pentru care există unitățile erg/secundă și rad/secundă. În biologie și medicină se folosesc mărimi întrucîtva deosebite pentru că efectul **r.** depinde nu numai de energia cedată ci și de factorii biologici. De aceea, *doza biologică de radiații* (B) este produsul dintre doza absorbită de radiații (D) și n = *eficacitatea biologică relativă* (E.B.R.): B = nD. Prin convenție E.B.R. este egală cu unitatea pentru **r.** standard, adică produsă de o tensiune acceleratoare de 200 kV filtrată printr-un strat de cupru de 0,5 mm. Dacă B se exprimă în remi atunci: B (remi) = nD (rad). *Debitul dozei biologice de radiații* d se exprimă în remi/sec., remi/oră, remi/zi și remi/an. În practica röntgenoterapie se utilizează curent unitatea *röntgen* (R) egală cu acea cantitate de radiații (X) sau gamma care produc în 1,293 mg de aer uscat în condiții normale de temperatură și presiune ioni cu sarcina de un „franklin" de fiecare semn. De la un țesut biologic la altul R are valori cuprinse între 0,83 și 0,93 remi. Studiul radiației cosmice este de importanță vitală și pentru navigația cosmică, privind radioprotecția cosmonauților. O parte însemnată a malformațiilor congenitale se datorește radiației cosmice. (G.F.)

RADIAȚII *INFRAROȘII ȘI ULTRAVIOLETE*, de cele două părți ale spectrului luminos (între 0,8 și 0,4 mμ) se întind spectre de radiații cu lungimi de undă mai mari de 0,8 mμ (roșu) constituind domeniul infraroșu și din radiații cu lungime de undă mai mici de 0,4 mμ. (violet) constituind domeniul ultraviolet. Ele au efecte chimice la nivel molecular pe cînd cele infraroșii au efecte termice; nu pătrund prin sticlă decît foarte puține; în aer umed sînt puternic absorbite de către picăturile de apă, dar pătrund prin cuarț și sînt utilizate pentru pigmentarea pielii, în exaltarea proceselor de apărare în cicatrizări, în rahitism, în TBC osos; **r.i.** produc vasodilatarea capilară, încălzirea plasmei interstițiale la locul iradiat și se folosesc în mialgii, miosite, lumbago, nevralgii periferice, arterite etc. (E.P.)

RADICULAR, se referă la rădăcinile rahidiene; domeniul inervat de rădăcinile rahidiene. (V. SEGMENTARE). (E.P.)

RADICULITĂ, sindrom neurologic produs de lezarea rădăcinilor nervilor cranieni și caracterizat printr-o durere intensă bine localizată în metamerul cutanat corespunzător nervului afectat, diminuarea sensibilității obiective, eventual al parezelor, fibrilațiilor, abolirea reflexelor osteotendinoase, amiotrofie etc. Cauzele cele mai frecvente în *r.* sînt de natură infecțioasă (sifilis, virus TBC). **R.** mai apare în stări alergice, tumori, traumatisme. Tratamentul presupune o precizie diagnostică și de aceea consultul unui medic se impune cu necesitate. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

RADIOACTIVITATE, proprietatea unor elemente de a emite spontan și continuu radiații corpusculare (α și β) și electromagnetice (γ). Razele alfa sînt de fapt nuclee de heliu. Au o viteză de 14.000 pînă la 25.000 km/sec. și sînt puțin penetrante (un strat de aer de 2—9 cm sau o foaie de hîrtie le pot opri). Razele beta sînt electroni emiși cu o viteză apropiată de viteza luminii (aprox. 300.000 km/sec.). Sînt mai penetrante decît razele alfa: sînt oprite de un strat de aluminiu de 7 mm. Razele gamma sînt de natură ondulatorie și au putere de penetrație mai mare chiar și decît a razelor X.: sînt oprite numai de un strat de plumb de 22 cm. **R.** este o proprietate a nucleului atomic. Elementele radioactive naturale sînt grupate în două familii: a uraniului și a thoriului. În anul 1934 au fost obținuți primii izotopi radioactivi artificiali. Unitatea de măsură a **r.** este curiul (Ci) care este de 133 ori mai mare decît radiația emisă de 1 gram de radiu-metal. În practică se utilizează diviziunile: miliCi (mCi) și microCi (μCi). Acțiunea fiziologică depinde de doză: pot modifica metabolismul celular, inhibă funcția de reproducere, provoacă mutații genetice, iar în doze mari omoară tot ce este viu. Pentru că celulele canceroase absorb cu predilecție radiații în practica anticanceroasă se utilizează radiofosforul în combaterea tumorilor maligne. Radioiodul se utilizează pentru localizarea tumorilor tiroidiene etc. În general izotopii radioactivi sînt utilizați pentru investigarea funcțiilor diferitelor organe: autoradiografiere, scintigrafie etc. (G.F.)

RADIODERMITE, inflamații tegumentare provocate de o iradiere cu raze X (sau γ). Apar 1—3 săptămîni după aplicarea iradierii, cu un început de eritem, apoi cu descuamare epidermică și pigmentație, pe care se instalează ulcerații dureroase și de lungă durată. **R.** profesionale apar la radiologi, mai ales pe mînă, epiderma devine violacee, poate exulcera și deveni cronică. (E.P.)

RADIOELEMENT, element chimic care se dezintegrează emițînd radiații. 1) α, — atomi de heliu ce au pierdut 2 electroni; nu au energie mare și sînt oprițI de o foaie de hîrtie; 2) β, — neutroni cu o energie relativ slabă, nu pot străbate o placă de aluminiu de 7 mm; 3) γ — de natură electromagnetică ondulatorie cu o foarte mare energie, putînd trece chiar prin plăci de plumb de 22 cm. Fiecare **r.** poate emite una sau mai multe din aceste radiații și prin aceasta elementul respectiv se transformă într-un altul: uraniul → radiu → radon → poloniu; thoriu → plumb etc. Radiațiile amintite ionizează alți atomi din aer, gaze, soluții. După numărul ionilor provocați de radiații se măsoară intensi-

Scanned with OKEN Scanner

tatea de radiații (röntgen, Curie). Radiațiile prin ionizări produc tulburări în viața celulei: activări, inhibări, destrucții. Datorită activității soților Curie s-au putut obține elemente radioactive pe cale artificială. Azi se cunosc peste 200 radioizotopi care se folosesc în biologie, medicină, agricultură, tehnică etc. Radiofosforul e captat de tumorile maligne, radioiodul de tiroidă, radiosodiul de inimă etc. (E.P.)

RADIOGRAFIE, fotografie cu ajutorul razelor röntgen. (E.P.)

RADIOIODOCAPTARE, captarea de către glanda tiroidă a iodului radioactiv. Viteza de captare este în funcție de gradul de activitate a glandei, în caz de hiperfuncție se face mai rapid și în cantitate mai mare, iar în hipofuncție mai lent și în cantitate mai mică. S-a elaborat metoda de **r.** pentru stabilirea gradului de activitate a tiroidei. Se introduce o cantitate mică de iod radioactiv (pe gură sau intravenos) și se urmărește cu ajutorul unui aparat detector (sondă de scintilație) cantitatea captată la diverse intervale de timp (2, 5, 24 și 48 ore). Se poate aprecia forma, sediul și dimensiunile glandei tiroide prin așanumita scintigrafie. Doza de iod administrată pentru **r.** este mică (5—25 μCi) și inofensivă pentru sănătate. Examinarea nu se efectuează la femeia gravidă. (A.V.)

RADIOPROTECȚIE, complexul de măsuri necesare pentru apărarea omului și a naturii față de efectele nocive ale radiațiilor ionizante. **R.** cuprinde metode biologice, fizice, medicale, chimice, tehnice și organizatorice. Se referă în primul rînd la institutele unde există pericolul iradierii (Institutele de radiologie, de fizică atomică, laboratoarele de cercetare, spitalele, uzinele de acest gen etc.); aici, alături de măsurile de **r.** se instruiește personalul de specialitate, în sensul protecției, de asemenea se exercită și un control medical permanent. (Z.K.)

RADIOSCOPIE, examinarea unui corp sau obiect prin străbaterea lui de către razele röntgen. (A.V.)

RADIOTERAPIE, tratamentul cu raze röntgen. (A.V.)

RADIUS, unul din cele două oase ale antebrațului, care este așezat în dreptul degetului mare; deasupra lui, la articulația cu corpul, trece artera radială pe care o pipăim la luarea pulsului. (E.P.)

RAHIANESTEZIE, metodă introdusă în medicină de T. Ionescu, ce constă din injectarea în canalul rahidian (prin puncție lombară, la bolnavul îndoit pe o parte) a unei substanțe anestezice (novocaină), care blochează măduva spinării sub locul injectat astfel că bolnavul nu mai simte în trenul posterior și par-

Scanned with OKEN Scanner

tea inferioară a abdomenului nici o durere. Unii medici și-au putut face singuri intervenții chirurgicale șezînd, fiind complet conștienți. **R.** dă și o serie de accidente, în special la bolnavii novocaino-sensibili, care însă pot fi prevenite dacă se cunoaște bine sensibilitatea bolnavului la novocaină. (V. ANESTEZIE). (E.P.)

RAHIDIAN, care se referă la canalul rahidian, la măduva spinării, la coloana vertebrală, adică la rahis. (E.P.)

RAHITISM, boală a sistemului osos, în care nu se poate depozita suficient fosfat și carbonat de calciu, astfel că oasele rămîn moi și osificația întîrzie. **R.** apare mai ales în urma alimentației artificiale a sugarului și lactate în primii doi ani ai copilăriei și se datorește mai adesea lipsei de vitamină D din hrană, mai rar lipsei de fosfor sau de calciu. **R.** se observă la toate oasele: cele craniene rămîn moi și se pot deforma, dinții întîrzie să apară și nu sînt regulați, coatele se înmoaie și toracele se strîmtează. Nu rareori se produce înghebo-șarea coloanei vertebrale. Bazinul turtit antero-posterior. Oasele membrelor inferioare se îndoaie (din cauza greutății corpului) fie spre interior (picioare X), fie spre exterior (picioare O). **R.** poate fi însoțit și de alte tulburări metabolice cum ar fi constipație sau diaree, hepato- și splenomegalie, anemie etc. Copilul e trist, palid și rămîne mult în urmă în întreaga sa dezvoltare. **R.** nu apare dacă în alimentația gravidei și mamei nu lipsește vitamina D. Se tratează prin administrarea de vitamină D, prin igienă riguroasă, prin expunere la soare (care transformă ergosterolul din piele în vitamină D). Dacă nu se tratează la timp, osificația se instalează pe un sistem de oase deformate, care rămîn toată viața un semn al nutriției defectuoase din perioada de sugar. (E.P.)

RAMOLISMENT CEREBRAL, forma cea mai des întîlnită după un accident vascular cerebral: se datorește de obicei ischemiei îndelungate care duce la sufocarea și moartea neuronilor din teritoriul irigat de vasul bolnav. Debutul **r.c.** este deseori brusc și manifestat prin pierderea conștiinței, tulburări motorii și sensitive. Progresiv în urma delimitării focarului, tulburările se restrîng ca arie dar se intensifică în manifestare. Anatomopatologic se pune în evidență o zonă de culoare albă-gălbuie, moale, corespunzătoare regiunii în care s-a distrus parenchimul nervos. Cauzele cele mai frecvente care produc **r.c.** sînt tromboembolia și spasmul arterial. După trecerea perioadei acute rămîn o serie de sechele neuro-musculare. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

RAMOLISMENT OSOS v. OSTEOMALACIE

RANĂ v. PLAGĂ

RASĂ, populaţie a unei specii, care trăieşte într-o anumită zonă geografică şi are o serie de caractere morfo-psihice, care îi sînt proprii şi se transmit după legile mendeliene (statură, culoarea pielii, ochilor, părului etc.). Noţiunea de **r.** se referă atît la speciile domestice (bovine, porcine, ovine, păsări), cît şi la om: **r.** galbenă, neagră, albă etc. Rasele se pot încrucişa şi din acest motiv la om se poate spune că nu mai există **r.** pură. (E.P.)

RAŢIE ALIMENTARĂ, cantitate de diferite tipuri de alimente care acoperă nevoile zilnice (raţie netă) sau intră în hrana obişnuită (raţia brută) a unui individ. La raţia netă trebuie să intre la un adult 1 g proteine (cel puţin 0,5 g carne) pe kg/zi, 450 g glucide/zi, 50 g grăsimi/zi, plus 2 litri apă, 15 g săruri minerale şi toate vitaminele. La copii în timpul creşterii sau la mame în timpul sarcinii raţia netă trebuie mărită (chiar dublată în unele cazuri). (E.P.)

RĂDĂCINI RAHIDIENE, părţile ventrale şi dorsale ale nervilor rahidieni: cea dorsală (posterioară) este sensitivă; cea ventrală (anterioară) este motoare. Pe **r.r.** posterioară se găseşte ganglionul spinal. Prin ele se realizează reflexele spinale. (E.P.)

RĂPCIUGĂ v. MORVĂ

RĂŞINI, substanţe de origine vegetală, insolubile în apă, care se folosesc ca absorbanţi mai ales de sodiu (dar şi de K sau Ca), în cazurile de retenţie de apă în organism. Sărurile absorbite se elimină astfel pe cale digestivă şi nu intră în compartimentele lichide ale corpului mărindu-le presiunea osmotică. (E.P.)

REABSORBŢIE, proces fiziologic legat de activitatea excretoare a rinichilor. Prin **r.** se înţelege recuperarea substanţelor utile (glucoza, aminoacizii, unele săruri etc.) din urina primară (rinichi) care altfel ar putea să fie eliminate la exterior odată cu urina finală. (Z.K.)

REACTIV, substanţă chimică care pune în evidenţă anumite proprietăţi ale unui lichid, mai ales prin schimbări de culoare (determinarea *p*H-ului ureei din urină, a albuminei din urină etc.). (E.P.)

REACTIVARE, adică reapariţia unui fenomen dispărut. (E.P.)

REACŢIE, în general acţiunea de răspuns a unui organism la acţiunea unui anumit factor sau fenomen. Frigul produce o vasoconstricţie a tegumentelor, o toxină determină un aflux de leucocite la locul ei de pătrundere, pătrunderea unor proteine străine în ser produce o floculare a acestuia etc. Toate acestea sînt reacţii

față de un agent exterior. Dar prin **r.** se înțelege și febra față de o infecție, sau paloarea generală față de o minciună sau fuga în fața unuia mai puternic. **R.** *acidă:* proprietatea soluțiilor care conțin mai mulți ioni de hidrogen decît de oxidril (pH<7). **R.** *antigen-anticorp:* unirea prin aglutinare, precipitare etc. a unui antigen cu anticorpul complementar. De ex. a) *aglutinarea* hematiilor cu aglutinine complementare; b) *aglutinarea inframicrobilor* sau acțiunea serului specific; c) *aglutinarea și aglutinarealiza* bacteriilor (utilizate și în scop diagnostic). **R.** *alergică:* răspuns complex al organismului la contactul cu felurite substanțe prin atingere, ingestie, inspirație etc. Este probabil o **r.** de tipul antigen-anticorp. **R.** *bazică:* proprietatea soluțiilor care conțin mai mulți ioni de oxidril decît de hidrogen (pH > 7). **R.** *biologică* de sarcină: **r.** prin care se depistează hormoni gonadotropi în urina femeii gravide. **R.** *chimică:* transformarea substanțelor chimice sub acțiunea unor factori fizici sau în prezența altor substanțe chimice. **R.** *endotermă* și *exotermă* care se produce cu absorbție sau cu degajare de căldură. **R.** *în lanț:* șir de **r.** în care produsele uneia servesc drept reactanți pentru următoarea. **R.** *specifică:* în condiții bine determinate o substanță de aceeași **r.** după care se poate identifica. Au importanță în chimia analitică. **R.** *fotochimică* catalizată de radiații cu lungimi de undă caracteristice. **R.** *reversibilă:* ce se desfășoară în ambele sensuri ajungîndu-se la un echilibru, între reactanți și produsele rezultate. **R.** *ireversibilă,* ce se desfășoară în același sens. De ex. **r.** de denaturare a proteinelor sub acțiunea căldurii etc. **R.** *de imunofluorescență:* evidențierea antigenului cu anticorp cuplat cu fluorocromi. **R.** *neutră:* proprietatea soluțiilor care au același număr de ioni de hidrogen și de oxidril (pH=7). **R.** *nucleară:* ansamblul de fenomene consecutive ciocnirii nucleului atomic cu un alt nucleu sau cu particule elementare: proton, neutron, foton etc. Rezultă astfel izotopi stabili sau instabili (radioactivi)

Ex.: $^{14}_{7}N$; $^{4}_{2}He$; $\rightarrow {}^{17}_{8}O$; $^{1}_{1}H$

R. postvaccinală: modificări de răspuns după administrarea vaccinurilor. **R.** *de precipitare:* **r.** specifică între antigeni și anticorpi cu producerea vizibilă de precipitat. Se utilizează la titrarea toxinelor, a serurilor etc. **R.** *termonucleară:* **r.** nucleară ce are loc la temperaturi înalte obținute de obicei printr-o altă reacție nucleară. **R.** *la tuberculină:* **r.** utilizată pentru depistarea alergiei la tuberculoză. Tuberculina se introduce în piele sau se depune pe pielea care se scarifică. **R.** *de degenerescență:* modificări specifice unor afecțiuni neurologice puse în evidență prin electrostimularea nervilor și mușchi-

Scanned with OKEN Scanner

lor (**r.** veziculoasă, inversiune polară etc.). **R.** *nevrotică*, complex simptomatic, apărut în strînsă și imediată legătură cu o traumă psihică. **R.** *pupilară:* reflexul pupilar la lumină și distanță. **R.** de trezire, particularitățile electroencefalogramei în momentul de trecere de la somn la veghe. **R.** *la timol* (metoda Mc Lagan), probă funcțională pentru explorarea ficatului. **R.** se bazează pe formarea unui complex de proteine, colesterol, fosfolipide și timol. Creșterea gammaglobulinelor sau apariția patologică a unor proteolipide pozitivează **r.** ca de ex. în cazul icterului hepatic (virotic, nu cel mecanic). **R.** la timol nu este specifică hepatitei infecțioase, pentru că ea este pozitivă și în alte afecțiuni: cancer, reumatism poliarticular acut, TBC etc. **R.** *Wassermann* (RWa) este o reacție serologică, ce se practică pentru diagnosticul sifilisului. **R.** constă din punerea în contact a serului de sînge suspect, în anumite proporții cu antigen. (Bordet, Ruelen, Reiter etc.). Se adaugă o suspensie de globule roșii de oaie, se ține la termostat și după 30 de minute se citește rezultatul. Dacă serul provine de la un bolnav de sifilis, nu se produce hemoliza, ci globulele roșii se precipită în eprubetă — reacția este pozitivă. **R.** *Wassermann* are o specificitate relativă, poate fi pozitivă și în alte afecțiuni ca malaria, lepra, febra recurentă, diabetul zaharat etc. O serie de autori au ameliorat antigenele, cu altele mai sensibile. În cazul sifilisului primar serul se pozitivează după 3 săptămîni de la apariția ulcerului sifilitic. În sifilisul secundar, **r.** este pozitivă 100%, iar în sifilisul terțiar, serologia este de 70—80% pozitivă. Sub acțiunea tratamentului, reacțiile serologice se negativează după a 2-a serie, dacă tratamentul a fost făcut corect. (G.F. + A.S. + A.V. + + E.P.)

READAPTARE, termen utilizat cu predilecție în medicina socială; prin **r.** se înțelege întregul sistem de metode folosite pentru a reîncadra un bolnav în viața normală, socioprofesională și familială. **R.** presupune o echipă de specialiști, capabili să aprecieze în timp progresul făcut și să protejeze bolnavul pe perioada necesară treptatei sale reveniri. (A.S.)

REANIMARE, un ansamblu de procedee medicale care vizează: a) înlăturarea șocului operator; b) readucerea la viață a unui individ din stare de moarte aparentă (accidente). În primul rînd se acționează prin oxigen asupra aparatului respirator, prin perfuzii și injecții asupra celui circulator și a sistemului nervos central în caz de nevoie, prin transfuzii de sînge. Camera de **r.** este utilată cu tot ansamblul de instalații pentru a combate șocul operator (mai ales de natură nervoasă) care se manifestă la persoanele mai sensibile prin paloare accen-

Scanned with OKEN Scanner

tuată, relaxare musculară completă, slăbirea pulsului, scăderea tensiunii arteriale, a temperaturii, rărirea respirației etc., sînt simptome care preced coma. Cu readucerea acestei simptomatologii la normal se ocupă medicul reanimator. (E.P.)

RECEPTIVITATE, capacitatea omului de a contracta unele boli atunci cînd organismul său și-a slăbit mecanismele de apărare (alcoolism, surmenaj, intoxicații). Copiii cu afecțiuni ale timusului au o **r.** crescută față de infecții microbiene. (E.P.)

RECEPTOR, capătul periferic al unui analizator, organizat de așa manieră încît să poată analiza și transmite un anumit fel de energie sau de stimul (luminos, auditiv). În farmacologie **r.** este o structură particulară care răspunde la un anumit produs chimic, exemplu: **r.** *adrenergici,* care sînt acționați de adrenalină și se găsesc în sistemul simpatic și **r.** *colinergici* care răspund la acetilcolină și se află în general în sistemul parasimpatic. (A.S.)

RECIDIVĂ, reinstalarea unui tablou simptomatologic, mai mult sau mai puțin similar cu precedentul. Cauzele unei **r.** sînt multiple, între ele figurînd mai ales nerespectarea prescripțiilor de igienă, de regim sau a duratei și dozei tratamentului medicamentos indicat. (A.S.)

RECRUDESCENȚĂ, intensificarea (agravarea) unei stări de boală, care aproape dispăruse și care apare acum cu o intensitate mărită față de starea inițială; **r.** apare în special în cursul bolilor infecțioase (virotice și bacteriene). (E.P.)

RECT, porțiunea finală a intestinului gros, care se deschide la exterior prin anus. **R.** poate ajunge la 12—14 cm lungime și are dilatații diferite, una mai mare chiar înaintea deschiderii anale, în care se pot acumula fecale, care prin absorbția apei din ele se pot întări, alcătuind un scaun foarte tare (constipații), a cărui eliminare este extrem de grea și dureroasă, putînd rupe mucoasa rectală sau anală și provocînd hemoragii. **R.** are o serie de pliuri transversale sau longitudinale (valvulele Morgagni), între care nu rar apar dilatații venoase, care constituie hemoragii; examinarea **r.** se face prin tușeu rectal (cu degetul în mănușă de cauciuc unsă), sau cu rectoscopul; bolile **r.** sînt multiple: *rectilele* sînt inflamații ale mucoasei rectale, apar în blenoragii, sifilis, șancru, TBC etc.; *recto-colitele,* inflamații de alte origini; *cancer* al **r.** mai ales la bărbați după 50 de ani — singurul remediu este de a fi detectat timpuriu și operat; îngustarea **r.** din cauza unor traumatisme sau ruptura lui din cauza eforturilor mari de distensie; *prolapsus* rectal, adică ieșirea intestinului prin rect și

care se produce mai ales la bătrîni. Cînd rectul se inflamează împreună cu colonul boala se numeşte *rectocolită*. Cea mai importantă în acest sens este rectocolita dizenterică (v. *dizenterie*). Ultima este o boală cronică, cu o cauză insuficient cunoscută, care evoluează sub formă de perioade de agravare, întrerupte de perioade de remisiune. Pe suprafaţa **r.** şi a colonului apar ulceraţii de obicei superficiale, producînd însă hemoragii, care pot duce la diaree (pînă la 40 scaune pe zi) conţinînd mucus, sînge şi puroi; consecutiv se instalează anemie. În unele cazuri boala poate fi fatală. La pacienţii cu rectocolită hemoragică se constată o incidenţă mai mare a cancerului rectal. **R.** poate fi de asemenea interesat de procese tumorale benigne sau maligne. Polipii rectali sînt excrescenţe pediculate ale mucoasei rectale care pot produce sîngerări dar se vindecă prin îndepărtare chirurgicală. **R.** reprezintă o localizare destul de frecventă a cancerului, după cum am mai amintit, care apare ca o leziune conopidiformă, dură ulcerată. Este de obicei asociat cu constipaţia şi scaune conţinînd mucus, sînge şi puroi. Diagnosticul se stabileşte, pe lîngă tuşeul rectal, cu ajutorul rectoscopului şi prin biopsii. Tratamentul cancerului rectal este chirurgical, prin rezecţii (îndepărtarea porţiunii de **r.** care conţine tumoarea) sau amputaţie (îndepărtarea **r.** împreună cu sfincterul anal). (V. ANUS, INTESTIN) (E.P. + G.S.)

RECTOSCOPIE, metodă de examinare vizuală a rectului printr-o sondă cu sursă de lumină. (V. RECT). (E.P.)

RECTOTOMIE, secţiune parţială sau totală a rectului, ce se face mai ales în cancer al colonului descendent sau a rectului. (E.P.)

RECUNOAŞTERE, trăsătură particulară a memoriei — caracterizată printr-o nouă confruntare cu obiectul perceput anterior. **R.** este un proces complex în care se suprapune percepţia prezentă cu reprezentarea. Din acest motiv **r.** este mult mai precisă decît reproducerea, unde obiectul lipseşte în momentul evocării sale. Tulburările de **r.** sînt observate în cazurile în care apar alterări ale conştiinţei, ex: confuzia mintală, traumatismul cerebral, epilepsia, şoc, demenţa, etc. (A.S.)

REEDUCARE, metodă terapeutică prin care bolnavii (mai ales cu afecţiuni nervoase) sînt învăţaţi din nou să umble, să vorbească, să execute anumite acte complexe. Ex. **r.** *motorie:* bolnavul paralizat este reînvăţat să-şi folosească picioarele, mîinile. **R.** *viscerală:* bolnavul este reobişnuit să evacueze conţinutul intestinului la ore fixe ale zilei; **r.** *sensorială:* bolnavul este reînvăţat să cuprindă percepţiile vizuale sau auditive în mod deli-

berativ şi deci să recunoască mirosurile, gusturile; r. *verbală:* bolnavul afazic este învăţat din nou să folosească limbajul verbal şi scris. (E.P. + A.S.)

REFLEX, capacitatea unui stimul de a produce un răspuns. Este o activitate inconştientă comandată de centrii nervoşi ai măduvei spinării sau ai encefalului, r. fiind provocat de un excitant care implică existenţa unei căi centripete, a unui centru nervos, a unei căi centrifuge şi a unui organ de răspuns (muşchi, glandă). Totalitatea acestor căi formează arcul reflex (=suportul material al r.). R. pot fi *cutanate* (abdominal, plantar), *osteotendinoase* (rotulian, achilean), *mucoase* (cornean, conjunctival, velopalatin) etc. Dacă r. nu se produce, însemnează (mai adesea) că există o leziune în centrul nervos care-l comandă (mai rar pe traiectul arcului reflex). R. condiţionat este o activitate „învăţată" în care un excitant nespecific din mediu poate declanşa un răspuns, al unui r. inconştient (moştenit, *necondiţionat*). O bună parte din comportamentul uman este dată de succesiunea r. condiţionate. (V. FEED-BACK). (E.P.)

REFLEXUL LUI BABINSKI, reflex patologic ce apare la o întrerupere (leziune) a căilor piramidale; la excitarea prin atingere uşoară a tălpii piciorului apare ca răspuns un reflex constînd din ridicarea degetelor, răsfirarea lor în sus (A.S.)

REFRIGERAŢIE, metodă de conservare a unor produse alterabile (ser, vaccin, organe) la temperaturi joase; azi se foloseşte tot mai mult în păstrarea alimentelor şi mai ales a cărnii îngheţate la —15°C (eficacitate de cîteva luni, cu riscul să nu se producă o deshidratare prin îngheţ). (E.P.)

REFULARE, dorinţa de a înăbuşi anumite tendinţe, de a le obliga să ia drumul inconştientului în loc de a fi transformate în manifestări evidente. Termenul de r. este în mare parte sinonim cu reprimarea. (A.S.)

REGENERARE, procese prin care un material (ţesut etc.) redobîndeşte calităţile pierdute în urma unor tratamente chimice, îmbătrîniri etc. De ex: se r. catalizatorii, cărbunele animal, uleiurile minerale etc. R. *reproductivă* — refacerea unui nou organism dintr-o porţiune a sa amputată sau dintr-un organ al său. De ex. la: spongieri, hidră, planarii etc. R. *morfologică reparativă:* cicatrizarea rănilor prin refacerea parţială sau totală a unor organe distruse, prin creşterea şi diferenţierea unor celule. La unele animale acestea intervin după autotomie, amputarea spontană a unei părţi din organism, ca de ex. la holoturii, ofiuride etc. R. *fiziologică:* înlocuirea continuă a unor celule sau chiar organe, de ex. r. pielii, năpîrlirea etc. Studiul r. reprezintă importanţă pentru practica

Scanned with OKEN Scanner

culturii țesuturilor, a grefelor și transplantelor. (V. DEGENERESCENȚĂ). (G.F.)

REGIM, normă ce se impune fie în modul de viață, fie în muncă, dar mai cu seamă în alimentație pentru întreținerea organismului. **R.** *alimentar* are ca scop evitarea sau reducerea unor anumite principii alimentare, care ar putea dăuna bolii, sau stării în care se găsește organismul respectiv. Astfel **r.** *declorurat,* fără sare, sau cu sare redusă. Se prescriu alimente cu puține săruri (carne, pește, fructe, salată, morcovi). Este indicat în boli cardiorenale, boala hipertensivă, epilepsie, obezitate, dar numai la indicația medicului: **r.** *hipoglucidic,* în diabet, obezitate; **r.** *hipoproteic* în afecțiuni renale etc. **R.** *igieno-dietetic:* totalitatea prescripțiilor, privind modul de viață și alimentația corespunzătoare unui bolnav. **R.** *de protecție:* condițiile de confort, liniște, igienă, în care este pus un bolnav. **R.** poate fi periodic sau cronic; uneori e foarte strict (apendicită, peritonită, hemoragii digestive etc. cînd se rezumă la ceaiuri ușor dulci) alteori este lactat (nefrite, ciroze, ulcere gastrice); în caz de afecțiuni hepatice, în diabet, în colite, intoxicații etc. **r.** îl prescrie medicul. Se vorbește și de un **r.** de slăbire, în care trebuie redusă substanțial toată alimentația la circa jumătate din cît se mînca înainte. Dietetica se bazează pe trei principii fundamentale: de cruțare, de corectare și de substituție. 1) Principiul de *cruțare,* în vederea menajării organului sau a sistemului bolnav, constă în limitarea considerabilă a hranei și în metode speciale de pregătire a ei. Se prescrie la bolnavii cu boli digestive, renale etc. 2) Principiul de *corectare* constă în predominarea sau reducerea diferitelor componente din alimentație, pentru ameliorarea anumitor funcții fiziologice. De ex. limitarea glucidelor la diabetici a proteinelor alimentare, mai ales de origine animalică la arterioscleroză, în caz de gută (artritism) sau nefrită cronică, limitarea lipidelor în cazurile de hipofuncție a pancreasului, colitei, bolii de ficat, obezitate; limitarea sărurilor și a condimentelor în cazul bolii hipertensive, a nefritei etc. 3) Principiul de *substituție* se aplică de ex. în cazul anemiei (ficat, vitamine). Modul în care se gătește hrana are importanță deosebită. Pentru păstrarea vitaminelor în produsele alimentare, ele trebuie date crude, sau supuse unei încălziri de scurtă durată, sau moderată. În tratamentul dietetic al bolnavilor trebuie să se tindă la o alimentație individuală, ținîndu-se seama de gusturile personale, ca și de particularitățile bolii respective. (A.V. + E.P.)

REGLARE, cea *biologică,* reprezintă comanda sistemelor biologice bazată în special pe existența

legăturii inverse; **r.** *termică*, facultatea homeotermelor de a menține o temperatură constantă a corpului, prin mecanisme fizice (de pierdere) și chimice (de producere de căldură), indiferent de temperatura externă; **r.** *socială* se spune în cazul furnicilor, termitelor și albinelor de a putea înlocui matca (pierită din anumite cauze) cu larve; **r.** *embriologică*, facultatea diferitelor părți ale embrionului de a reface organismul întreg chiar atunci cînd anumite părți ale lui au fost alterate sau îndepărtate. (V. AUTOREGLARE). (G.F. + E.P.)

REGLARE AUTOMATĂ v. AUTOREGLARE

REGRESIE, legătură între fenomene sau variabile biologice ce nu poate fi exprimată printr-o dependență funcțională strictă, ca în cazul fenomenelor fizice sau chimice etc. (G.F.)

REGURGITARE, readucerea cu ușurință a alimentelor ingerate în gură și chiar la exterior; **r.** se produce în unele cazuri de supraalimentație mai ales la sugari; **r.** nu se face cu eforturi neplăcute și nu este egală cu voma. (V. MERICISM). (E.P.)

REINFECȚIE, revenire a unei boli infecțioase; se produce la acele afecțiuni care nu dau imunitate (în rugeolă, tuberculoză, dar e foarte rară în scarlatină, oreion). (E.P.)

RELAXARE, diminuarea pînă la dispariție a unei stări de tensiune; oarecum sinonim cu *destindere*. În psihoterapie sînt cunoscute multe tehnici de **r.** între care cea mai frecvent utilizată este „autogen-training"-ul lui Schultz. (A.S.)

REMISIUNE, stare de îmbunătățire a simptomatologiei unei boli; **r.** *totală* (vindecare), **r.** *parțială*, **r.** *socială* (cu păstrarea unei capacități de inserție în ambianța socio-profesională anterioară) și **r.** familială, cu reducerea considerabilă a capacității socio-profesionale a bolnavului și limitarea orizontului său de existență strict la familie. (A.S.)

REPARAȚIE, termen care indică înlocuirea unei părți din țesut, sau organ pierdut ca urmare a unei boli, accident, sau operații — prin țesut conjunctiv, cicatricial. Ex. după arsură de gradul II a pielii, pierderile sînt înlocuite prin țesut conjunctiv, cicatricial *(per secundam intentionem)*. Contrar **r.** termenul *regenerare* este folosit pentru înlocuirea părților din țesut, organe, sau la unele animale a unui organ întreg (ex. coada unei șopîrle) prin același țesut sau organ, avînd aceeași valoare funcțională. Ex. după extirparea glandei tiroide, pentru boala lui Basedow, regenerarea din bont a țesutului tiroidian însuși, care poate provoca recidiva bolii (per primam intentionem). (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

REPRODUCERE, în biologie fenomen de înmulțire a ființelor vii. **R.** poate fi: *asexuată* și *sexuată*. Prima cuprinde sciziparitatea care se poate realiza prin: diviziune urmată de regenerare, regenerare multiplă a organismului, diviziunea embrionilor (poliembrionie), care se întîlnește la unele insecte și chiar la om în cazul gemenilor adevărați; gemiparitatea se realizează prin formare de muguri din organismul inițial față de care pot rămîne legați formînd colonii sau se pot elibera generînd un nou organism. De ex. la: ciuperci, meduze, spongieri etc., uneori mugurii reprezintă forme de rezistență ce apar în condiții nefavorabile de viață ca de ex. gemulele la spongierii dulcicoli și soritele la cei marini. Înmulțirea vegetativă: este caracteristică plantelor superioare care se pot înmulți prin organe vegetative: frunze, porțiuni de tulpină sau rădăcină. Reproducerea sexuată se face prin celule specializate sexuale-gameți. Este caracteristică organismelor superioare dar se întîlnește și la unicelulare și alte organisme inferioare. Prin unirea gameților în actul fecundării se formează celula-ou (zigotul), care prin diviziune și diferențiere celulară va da naștere unui nou organism. Fecundarea poate fi: externă, cînd gameții se întîlnesc în mediul extern și intern, cînd gameții se întîlnesc în căile genitale ale femelei. Fecundarea este monospermică, polispermia este numai aparentă la pești, amfibii etc., pentru că numai un nucleu al gametului mascul se unește cu nucleul ovulului, ceilalți sînt asimilați de către ou. În *sens psihologic*, **r.** este o formă proprie procesului de memorie prin care se poate face evocarea unor trăiri bazîndu-se numai pe materialul fixat și conservat. În **r.** se strecoară multe greșeli, datorită atît unei percepții superficiale, sau necorecte, cît și imaginației, fapt pentru care **r.** este întotdeauna mai inexactă ca recunoașterea (G.F. + A.S.)

RESPIRAȚIE, fenomen complex de viață, care cuprinde totalitatea proceselor fiziologice, fizice și chimice, legate de fixarea și utilizarea oxigenului pe de o parte și eliminarea bioxidului de carbon, produs final al proceselor oxidative din organism pe de altă parte. În ansamblul acestor procese deosebim respirația externă sau pulmonară, (ceea ce se petrece la nivelul plămînilor), funcțiile de transport (adică transportul oxigenului fixat de către sînge la nivelul plămînilor pînă la țesuturi și transportul bioxidului de carbon de la țesuturi pînă la plămîni), iar ca ultimă fază respirația tisulară. Respirația externă sau pulmonară cuprinde două momente care alternează necontenit: inspirația și expirația. În timpul inspirației, diametrul cuștii toracice se mărește: diafragma, contractîndu-se, trage pulmonii în jos (prin foi-

Scanned with OKEN Scanner

țele pleurale — viscerală și pleurală); mușchii intercostali externi ridică coastele în sus și le îndepărtează lateral; astfel pulmonul este dilatat în toate părțile. În interiorul lui se produce o scădere de presiune a aerului și prin trahee, gură sau nas, aerul exterior pătrunde în pulmoni. Cantitatea de aer ce pătrunde la fiecare inspirație este de 1/2 litri; el se amestecă cu cei circa 4 000 ml cît există în pulmoni (v. *capacități respiratorii*), astfel că la fiecare inspirație în pulmoni se înnoiește numai 12% din aerul existent. Aici o parte a oxigenului din aer difuzează — la nivelul alveolelor pulmonare — în sînge și din acesta o parte a CO_2 difuzează în aerul alveolar. În timpul expirației, diametrul cutiei toracice revine la valoarea inițială în urma relaxării diafragmei și a mușchilor intercostali, cît și a elasticității fibrelor conjunctive ale pulmonului. Aceeași cantitate de aer, de circa 1/2 litri, este presată și eliminată în exterior. Numărul inspirațiilor și expirațiilor este în medie de 16/minut. Mișcările respiratorii sînt coordonate de către centrii respiratori situați în bulbul rahidian și în puntea lui Varoli, care și ei sînt subordonați centrilor superiori, cum sînt hipotalamusul și scoarța cerebrală. În urma activității acestor centri, intensitatea r. corespunde întotdeauna nevoilor momentane ale organismului, adică se intensifică în timpul eforturilor și se încetinește în repaus. Conținutul de bioxid de carbon al sîngelui este un factor principal în procesele de reglare. În timpul inspirației, aerul trecînd prin căile respiratorii (cavitatea nazală, faringele, laringele, traheele, bronhiile), se încălzește și se purifică, impuritățile (praf, fum etc.) fiind fixate de mucusul produs de mucoasa căilor respiratorii și eliminate în urma bătăilor cililor celulelor mucoasei. Aerul astfel inspirat totodată se îmbogățește în apă, împrospătînd aerul existent în segmentul final al plămînilor, numit spațiu alveolar. Acest spațiu reprezintă o suprafață de primenire a gazelor respiratorii de cca 120 m^2, nivel la care au loc schimburile de gaze. În funcție de diferența de concentrație, respectiv de presiunea parțială existentă între conținutul alveolar și sînge, oxigenul străbate epiteliul alveolelor, pătrunde în sînge, unde se fixează labil pe hemoglobină. Pe această cale ajunge odată în partea stîngă a inimii, de unde-și continuă drumul spre capilare. Aici, tot datorită diferenței de concentrație dintre sînge și lichidul intercelular, oxigenul părăsește hemoglobina și trecînd prin peretele capilarelor ajunge, prin intermediul lichidului intercelular, la celule. Transportul bioxidului de carbon de la celule pînă la plămîni se face de asemenea prin sînge fie sub formă de bicarbonat de sodiu și potasiu, fie fixat de hemoglobină. În

transportul bioxidului de carbon anhidraza carbonică joacă un rol important, catalizînd transformarea bioxidului de carbon în acid carbonic care în combinație cu sodiu și potasiu formează bicarbonații respectivi și invers. Procesele de schimb ale bioxidului de carbon la diferite niveluri (celule, sînge, plămîni) se fac tot pe baza diferenței presiunii parțiale. Esența **r.** interne sau celulare constă în următoarele: oxigenul atmosferic ajuns în celule printr-o serie de reacții se transformă în stare atomică activată (O^{--}) și se combină cu hidrogenul activat (H^{+}), care provine din oxidarea anaerobă a diferitelor substanțe (sustragerea hidrogenului) formînd cu acesta o moleculă de apă (H_2O). **R.** *celulară* constituie sursa principală de energie în sensul că prin aceste procese se eliberează energia necesară menținerii echilibrului metabolic. Cu alte cuvinte, pe baza energiei astfel eliberate se desfășoară toate fenomenele de viață, (v. *oxidare biologică*). **R.** *artificială*. (V. PRIM AJUTOR). (Z.K.)

RESPONSABILITATE MEDICALĂ, răspunderea asumată de medic în exercitarea profesiunii sale. Este în primul rînd morală, dar în anumite situații, cînd sînt încălcate normele de comportare impuse de etica medicală, sau chiar de lege, ea poate atrage sancțiuni legale sau chiar penale. (G.S.)

RETENȚIE (OPRIRE, REȚINERE), imposibilitatea de a se putea elimina un produs biologic. În medicină se utilizează termenul, pentru: **r.** *de urină*. **r.** *cotiledonară*, reținerea în cavitatea uterină a unui rest placentar, după naștere sau avort, care poate duce la complicații hemoragice sau infecțioase. **R.** *fetală*, reținerea fătului mort în cavitatea uterină. **R.** *gastrică*, reținerea în stomac a alimentelor din cauza stenozei pilorice, sau spasmului piloric. (A.V.)

RETICULOZĂ, boală a țesuturilor reticulare, care se întîlnesc în măduva roșie a oaselor, ganglioni limfatici, splină, ficat și în cantitate mai mică în alte organe. Se caracterizează prin înmulțirea exagerată a celulelor reticulare, care duce la creșterea în volum a organelor respective. Uneori în celulele reticulare înmulțite se acumulează anumite substanțe cum ar fi colesterolul (granulomul eozinofil, boala lui Hand-Schüller-Christian, boala lui Letterer-Siwe), fosfolipide (boala lui Nieman-Pick) sau alte substanțe grase, cum ar fi cherazina (boala lui Gaucher). Aceste **r.** se mai numesc și dislipoidoze (tulburări ale metabolismului grăsimilor) sau tezaurismoze (boli de acumulare). La copii au o evoluție gravă, de cele mai multe ori fatală. În **r.** histiomonocitară (boala lui Cazal), celulele reticulare se înmulțesc

Scanned with OKEN Scanner

într-un mod asemănător leucocitelor în leucemie, ducînd la tulburări grave asemănătoare și pînă la urmă la moarte. În **r.** se obțin ameliorări trecătoare prin administrarea de raze röntgen, citostatice sau corticoterapie. (G.S.)

RETINĂ, formația cea mai specifică din structura ochiului receptivă la lumină. Este formată din 9 straturi suprapuse de celule speciale, între care stratul neuroepitelial în care se găsesc cuprinse celulele cu conuri și bastonașe este esențial pentru perceperea vederii. Conurile percep culorile, bastonașele lumina acromatică (alb-negru) în percepția luminii pigmentul acestor formațiuni (rodopsina) se descompune printr-o *reacție fotochimică* (v.) și provoacă excitația fibrelor nervoase care cuprind ca într-o rețea dendritică prelungirea axonică a conurilor sau bastonașelor. (V. OCHI). (A.S. +E.P.)

RETINITĂ, afecțiune oftalmologică în care simptomele caracteristice sînt date de leziunile inflamatorii ale retinei. În **r.** există variate și multiple tulburări de vedere, după natura aspectului patogen și caracterul modificărilor pe care le produce (**r.** exsudativă, proliferativă, septică, simpatică etc.). **R.** dacă nu este tratată corect și la timp poate pînă la urmă duce la pierderea vederii. (A.S.+ G.S.)

RETINOPATIE, boală a retinei manifestată printr-un complex de simptome variabile în care sînt întotdeauna prezente tulburările de vedere. Cele mai cunoscute **r.** sînt: angiospastică, diabetică, gravidică, leucemică, hipertensivă, nefritică, vasculară, traumatică, pigmentară. (A.S.)

RETROFLEXIE, flexiune înapoi; **r.** *uterină,* flexiunea înapoi a corpului uterin. În condiții fiziologice corpul uterului este flectat înainte, formînd un unghi de circa 30—40 grade cu colul uterin față de col; se produce în cazul unei inflamații cronice a ligamentului retrouterin, acesta din urmă, scurtîndu-se, trage după sine și corpul uterului. O altă condiție a formării **r.** este inflamația cronică a corpului uterin, prin care uterul, mărit de volum și de greutate, cade înapoi. Prezența unei tumori în corpul uterin (fibromul) poate produce de asemenea **r.** uterului. Dacă **r.** provoacă dureri sau deranjează organele subiacente, trebuie să recurgem la repunerea și fixarea uterului în poziția sa fiziologică, făcînd așa-numita operație de antefixație. (A.V.)

REȚINERE v. RETENȚIE

RETRORELAȚIE INVERSĂ v. FEED-BACK

REUMATISM, boală produsă de alergia organismului la infecția cu streptococ hemolitic, caracterizată prin inflamația țesutului conjunctiv din întregul organism, dar în special din articulații, ini-

mă şi vase. Infecţia streptococică se localizează în faringe (amigdale), mai rar în alte focare (granulom dentar) de unde toxinele microbului difuzează în restul organismului, producînd accese repetate de reumatism acut. Acestea se caracterizează prin febră, dureri articulare cu umflarea articulaţiilor şi în cazuri mai grave, în special la copii, cu leziuni cardiace (miocardită, endocardită, mai rar pericardită), care prin vindecarea lor pot duce la defecte importante ale inimii (miocardita cronică, leziuni valvulare), complicate cu insuficienţă cardiacă. Leziunile produse de **r.** se traduc prin focare de necroză fibrinoidă ale ţesutului conjunctiv, urmate de formarea de granuloame şi apoi de sclerozarea leziunilor, care scot din funcţie zone importante din miocard sau endocard. Prin aceste caractere ale leziunilor, **r.** face parte din bolile de colagen. Cu timpul, boala începe să evolueze cronic (**r.** *cronic*), interesînd exclusiv articulaţiile (artrită reumatoidă), în special pe cele mici sau ale coloanei vertebrale, care sînt dureroase şi pot să prezinte deformaţii importante (**r.** *deformant*). Există şi cazuri care evoluează de la început sub această formă. Apariţia bolii este favorizată de un climat rece şi umed, **r.** fiind boala regiunilor temperate şi reci. Se previne prin tratamentul prompt al anginelor cu antibiotice (penicilină). Anginele repetate necesită îndepărtarea amigdalelor (amigdalectomie). **R.** se tratează prin administrare de substanţe antireumatice (salicilat, piramidon, aspirin) sau cortizon în formele mai grave. În formele cronice se obţin bune rezultate prin fizioterapie (raze ultrascurte) sau balneoterapie. **R.** *cardiac*, leziunea reumatică a inimii apare fie ca o complicaţie a poliartritei reumatice, fie ca o stare patologică în care fenomenele articulare lipsesc la început. Etiologia şi patogenia **r.** nu sînt încă definitiv clarificate. Se consideră azi, că este o boală infecto-alergică, datorită mai ales infecţiei streptococice, pe un teren cu reactivitate particulară. Este o boală răspîndită, care aduce grave prejudicii sănătăţii publice, trebuie tratată energic. (G.S.+A.V.)

REVACCINARE, administrarea repetată a unui vaccin spre a se obţine întărirea rezistenţei printr-o primă vaccinare. (G.S.)

REZECŢIE, secţionarea şi înlăturarea unor porţiuni de organe care prezintă leziuni sau părţi nefuncţionale. Se face în condiţii de asepsie completă. (E.P.)

REZERVĂ ALCALINĂ, reprezintă cantitatea totală de bicarbonaţi, fosfaţi şi proteine amfotere din sînge care pot neutraliza o eventuală aciditate care ar scădea valoarea *p*H-ului sanguin. (E.P.)

REZISTENŢĂ, proprietatea generală a tuturor vieţuitoarelor, prin care acestea îşi menţin echili-

brul metabolic constant față de agresiunile nocive ale mediului extern sau intern. Limitele **r.** sînt determinate de factori ereditari, de modul de viață și starea fiziologică momentană a organismului. **R.** poate fi sporită foarte mult prin călirea organismului. (Z.K.)

REZISTENȚĂ LA ANTIBIOTICE, se iau germenii de la un bolnav și se cultivă „in vitro" pentru a vedea la care antibiotice au cea mai mică **r.**; aceasta crește la organisme cu cît se administrează mai des (și mai ales fără rost) un antibiotic și în cazul unei infecții serioase cînd administrarea acestei substanțe nu mai e eficace. (E.P.)

RIBOZOM, formațiune protoplasmatică granulară foarte bogată în ARN, care joacă un rol principal în proteinosinteză; se găsesc situați în lanț în lungul unor fire de ARN alcătuind polizomi. **R.** au fost descoperiți de G. Palade (premiul Nobel 1975). (E.P.)

RICKETTSIA, nume generic dat unui grup de germeni, care produce la oameni și animale o serie de boli asemănătoare între ele, numite *Rickettsiozele*. Privind dimensiunile și gradul evoluției **r.** se situează între virusuri și bacterii, nu pot fi cultivate pe medii de cultură, traversează uneori filtrele, sînt vizibile la microscopul obișnuit. Se reproduc prin sciziune, se transmit prin înțepătura unui artropod: păduche, purice, căpușă sau larva unui acarian. Cea mai importantă ricketsioză este *tifosul exantematic*, transmis de către păduche, boală care se manifestă clinic prin febră înaltă, însoțită de obicei de exantem maculo petesial, are evoluție gravă, apare uneori epidemic. În America există o formă mai puțin gravă, numită *tifosul endemic* (boala lui Brill). În Asia de Sud-Est agentul etiologic este o molie, boala este denumită *tesutsugamusi*. În jurul Mediteranei există o rickettsioză, numită *febră butonoasă*, transmisă prin intermediul căpușei. La noi a existat în vremea după război forma denumită **r.** *Prowazeki*, transmisă prin intermediul păduchelui *Pediculus hominis*. Prevenirea se face prin distrugerea insectelor și prin vaccinare. Tratamentul constă prin administrare de antibiotice, cardiotonice, izolare. (A.V.)

RIDURI, cute, încrețituri ale pielii omului, care se formează prin reducerea țesutului adipos subcutanat și în același timp prin atrofia fibrelor elastice, aflate în tegumente. **R.** sînt de obicei apanajul vîrstei, dar pot apare și la indivizi tineri ca urmare a slăbirii rapide de un grad mai mare. **R.** sînt un defect cosmetic, care poate fi tratat chirurgical. **R.** la bătrîni au direcția verticală sub nas. Unii cercetători au observat prezența **r.** pe urechiușă (lobul urechii) în legătură cu unele boli cardiace (ischemia miocardului). (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

RIGIDITATE, tulburare neuromusculară, caracterizată prin dispariția flexibilității unei regiuni și înlocuirii ei cu o înțepenire. După cauză și localizare se cunosc mai multe tipuri: **r.** *de decerebrare,* produsă de leziuni ale sistemului extrapiramidal situate deasupra nucleului roșu, și caracterizată printr-o hipertonie a membrelor inferioare și superioare; **r.** *pupilară* — abolirea capacității reflexe de acomodare a pupilei la lumină și la distanță; **r.** *uterină* — stare foarte gravă care poate pune în pericol viața mamei și a fătului; **r.** *cadaverică* apare la cîteva ore după moarte și prinde progresiv cranio-caudal întreaga musculatură. După 24—48 ore **r.** *cadaverică* dispare în aceeași ordine în care a apărut. (A.S.)

RINICHI, organe simetrice, situate în cavitatea abdominală în care se face curățirea sîngelui de produșii catabolismului și cei toxici, pe seama cărora se formează urina; au formă de bob de fasole, cu lungimea de 12, lărgimea de 7 și grosimea de 3 cm, avînd circa 120 g greutate fiecare. În hil se găsește artera renală (din aortă) și vena renală (duce la cava inferioară) cît și bazinetul ce se continuă pînă la vezica urinară din partea inferioară a abdomenului cu cîte un ureter. **R.** este un organ foarte complex avînd ca unitate structurală și funcțională nefronul; filtrează ureea, acidul uric, sărurile etc. din sînge, concentrîndu-le în mod selectiv în urină finală (din 135 litri de filtrat glomerular rezultă numai 1,5 litri urină pe zi). Funcția **r.** se explorează în primul rînd prin analiza urinei (microscopică, chimică, culoare, ritm cantitate). Bolile cele mai frecvente ale **r.** sînt: *hidronefroza* (distensiunea exagerată a bazinetului; se tratează prin operație); *litiaza,* pietre la **r.** mai ales din săruri ce provin dintr-un consum exagerat de plante și de carne (oxalați, urați, fosfați) și carbonați; se pun în evidență radiologic; se tratează preventiv cu dietă, dar mai ales prin operație; *colice renale* (dureri mari provocate de mișcarea pietrelor — mici și mari — în ureter, care pot produce ocluzii și retenții ale urinei în bazinet, dispar brusc odată cu ajungerea pietrei în vezică; se tratează cu regim strict); *nefrite* (infecții renale, intoxicații; cu urină puțină cu multă albumină și un edem general; se tratează mai ales cu regim strict); *pielonefrite* (v.) *ptoză renală* (se produce după eforturi abdominale, mai ales la femei); *nefroză lipoidică* (degenerarea grăsoasă a tubilor nefronului); *uremie* (neeliminarea de uree și intoxicare generală a organismului; se tratează prin regim. (E.P.)

RINICHI ARTIFICIAL, instalație complexă cu ajutorul căreia se poate suplini un anumit timp funcțiunea rinichiului. Sîngele se trece prin instalație și e separat de un ser artificial printr-o mem-

brană specială, care lasă să treacă ureea (care se poate acumula ca în uremii, septicemii, intoxicații cu mercur). (E.P.)

RINITĂ ACUTĂ BANALĂ v. CORIZĂ

RINORAGIE v. EPISTAXIS

RINOREE, scurgerea lichidului cefalorahidian prin nas. **R.** apare de obicei după un traumatism cranio-cerebral care a produs o fisură sau fractură de bază craniană, creînd astfel o fistulă de comunicare între spațiile subarahnoidiene și fosele nazale. În caz de **r.** este necesară o examinare de urgență a unui specialist în vederea unui tratament adecvat. (A.S.)

RISUS SARDONICUS, aspect caracteristic al feței datorat contracției simultane a tuturor mușchilor; în timp ce gura face impresia că zîmbește, restul mimicii sugerează plînsul. Se întîlnește în tetanos. (G.S.)

RITM NICTEMERAL, (BIORITM CIRCADIAN), alternanța de zi și de noapte și fenomenele care au loc cu o regularitate care le dă un **r.n.** ce se păstrează chiar dacă se suprimă experimental lumina; temperatura corpului e de 36°4 pe la ora 4 dimineața și de 37° seara pe la ora 18; pulsul are o frecvență de 65 dimineața la ora 4 și de 74 seara la ora 18, ș.a.m.d.; toate acestea constituie **r.n.;** din cauza unor astfel de variații de ritm trebuie ca analizele bolnavilor (sînge, temperatura, urina, etc.) să se facă la aceeași oră a zilei, care este de obicei dimineața la ora 8—9. (E.P.)

RITUAL, ansamblul de mișcări și acțiuni pe care le execută în mod repetativ o persoană cu obsesii și fobii, în scopul de a-și ușura tensiunea în care trăiește. Ex. de **r:** preocupări obsedante legate de cifra 3 face pe bolnav să execute fiecare acțiune de 3 ori, astfel ia de 3 ori lingura, înghite de 3 ori, iese sau intră de 3 ori pe ușă etc. Deși critic, bolnavul își dă seama de absurditatea comportamentului său, se simte impulsionat să-l reediteze zilnic și chiar de mai multe ori în aceeași zi. (A.S.)

RÎIE v. SCABIE

RÎGÎIALĂ v. ERUCTAȚIE

RÎS, explozie zgomotoasă de veselie sau de bună dispoziție, care survine în fața unor situații comice. Se știe că **r.** este foarte sănătos și are o puternică acțiune de relaxare, de topire a tensiunii psihice, fapt pentru care este recomandabil să fie asociat perioa-

Scanned with OKEN Scanner

delor de repaus, de distracție, avînd un efect deosebit de bun asupra întregului organism. (A.S.)

RODOPSINĂ (PURPUR VIZUAL RETINIAN), pigment cromoproteidic (roșu) care se găsește în celulele cu bastonașe din retină și care poate transforma energia luminoasă în energie biochimică și apoi bioelectrică avînd rol esențial în procesul vederii. La lumină se desface (în mai multe etape) în retinină (aldehida vitaminei A, pigment galben) și opsină (o proteină). La întuneric retinina se transformă în vitamina A (forma cis) care cu opsina refac rodopsina: (G.F.)

RÖNTGEN (ROENTGEN), Wilhelm Konrad von (1845—1923), fizician german care în 1895 a descoperit radiațiile penetrante pe care le-a denumit raze X și pentru care a primit premiul Nobel în 1901. *Aparat* **r:** ansamblu de piese și dispozitive (tub radiogen, ecran fluorescent, transformatoare de tensiune, pupitru de comandă, casete de filme, exponometre, etc). care permite radiodiagnosticarea, radioterapia unor boli. *Raze* **r:** raze electromagnetice cu lungimi de undă de 0,06 Å pînă la 10 Å și cu o viteză de aproximativ 300.000 km/sec. Impresionează placa fotografică și produce fluorescența unor substanțe care au această proprietate. Ionizează aerul și sînt absorbite parțial de către substanțe. *Unitatea X* (R) cantitatea de radiații care în condiții normale de temperatură și presiune produce într-un cm^3 de aer $2{,}1.10^{10}$ perechi de ioni cu sarcină de un franklin. **R.** *equivalent man* (în engl.) = rem = unitate a dozei biologice de radiații care reprezintă cantitatea de radiații primite de 1 g de țesut viu cînd acesta absoarbe energia de 100 ergi/n (unde n = eficacitatea biologică relativă). **R.** *recording:* aparat și procedeu de înregistrare pe bandă magnetică a imaginilor radiologice (de pe un ecran de televiziune). **R.** *equivalent physical* (engl.) = rep = unitate a energiei absorbite (aprox. 90 ergi/g.). (G.F.)

R. TERAPIE, tratament cu raze röntgen. Se utilizează în tumori maligne în special, dar și în alte boli (inflamații cronice). Se bazează pe sensibilitatea deosebită a celulelor canceroase la acțiunea acestor raze. (G.S.)

RUBEOLĂ, boală infecto-contagioasă, produsă de un virus filtrabil, care pătrunde prin aparatul respirator. Produce febră ușoară, adenopatie și o erupție sub formă de pete roșii, catifelate, interesînd și fața, foarte asemănătoare celor din rujeolă. Survine sub formă de epidemii ce inte-

resează copiii. Îmbolnăvirea unei femei gravide mai ales în primele luni se soldează de multe ori prin apariția de grave malformații ale copilului (defecte ale inimii, leziuni cerebrale, surditate, orbire). Boala produce imunitate permanentă. Vaccinarea preventivă este încă în faza experimentală. Femeia gravidă trebuie separată de copilul îmbolnăvit de **r.** și în caz de îmbolnăvire este indicată întreruperea sarcinii. (G.S.)

RUJEOLĂ (POJAR), boală infecto-contagioasă, produsă de un virus filtrabil, evoluînd sub formă de epidemii la copiii preșcolari și școlari. **R.** se ia pe cale respiratorie și produce febră moderată, congestie oculo-nazală și apariția unei erupții sub formă de pete roșii, catifelate, cu contur policiclic, care interesează și regiunea feței (exantem morbiliform). Se poate complica cu pneumonie și debilitează organismul, predispunînd la activarea unei infecții tuberculoase. Ultima considerație impune supravegherea atentă a copiilor convalescenți. Copilul îmbolnăvit trebuie izolat. Anunțarea îmbolnăvirii este obligatorie. Prevenirea bolii la cei din anturaj se face prin administrare de gammaglobulină. Profilaxia **r:** prin vaccinare. (G.S.)

RUMINAȚIE v. MERICISM.

Scanned with OKEN Scanner

S

SAC AMNIOTIC v. AMNIOS

SADISM, perversiune instinctivă caracterizată prin obținerea plăcerii sexuale numai cînd partenerul este chinuit, suferă. Sadicul pentru a obține chinuirea partenerului folosește diferite metode de violență și schingiuire atît pentru producerea unei suferințe fizice (loviri, înțepări etc.), cît și morale (injurii, amenințări etc.). (A.S.)

SALIVĂ, secreția glandelor sublinguale, submaxilare și parotide care (alături cu cea a glandelor mici din cavitatea bucală) asigură posibilitatea de a dilua și, parțial, de a modifica alimentele ajunse în gură și a le pregăti pentru digestie. **S.** conține 99,4% apă și 0,6% reziduu uscat; în acesta din urmă sînt cuprinse săruri de potasiu (cloruri) de Calciu (bicarbonat) și sulfocianură de potasiu (SCNK). Ca rezultat al metabolismului proteic în care apar în organism și radicali SC-toxici; se găsesc celule epiteliale, leucocite, și mucină, dar mai ales amilază (ptialină), care acționează asupra amidonului descompunîndu-l pînă la dextrine și maltoză. În **s.** s-au mai pus în evidență: lizozima, o enzimă care atacă învelișul bacteriilor, omorîndu-le și o enzimă proteolitică, kalicreina, a cărei acțiune se continuă și în stomac, asupra unor anumite globuline plasmatice. Mai există mucină, resturi de uree, aminoacizi, acid lactic și alcool de aceeași concentrație ca și în sînge **S.** estedeci un lichid complex, ce rezultă din secreția a 3 *glande salivare* și are rol însemnat în formarea bolului alimentar și în deglutiția acestuia. (V. GLANDE SALIVARE). (A.S.+E.P.)

SALMONELOZĂ, boală produsă de bacterii din grupa salmonela ale cărei reprezentanți sînt bacilii tifici și paratifici, producători ai febrei tifoide și ai febrelor paratifoide. (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

SALPINGE v. TROMPĂ UTERINĂ

SALPINGITĂ, inflamația trompelor, care se extinde de cele mai multe ori și asupra ovarului (anexită), unilateral, sau bilateral. **S.** este produsă de microbi (strepto-, stafilo-, gonococi) care ajung în majoritatea cazurilor pe cale ascendentă, după un avort, sau naștere, sau descendentă pe cale hematogenă, cu bacilul tuberculozei, sau de bacilul coli. *Faza acută* a **s.** durează 1—2 săptămîni, este caracterizată prin dureri în partea inferioară a abdomenului (fose iliace), febră, menstruații prelungite. Poate trece la formarea colecției de puroi în trompă (piosalpinx) cu revărsare de puroi în cavitatea peritoneală=peritonită. *Faza cronică,* cu urmare astuparea trompei, care duce la sterilitate, sau sarcină extrauterină. Tratamentul **s.** acute: internare în spital, repaus la pat. antibiotice, calmante ale durerii, antipiretice. **S.** cronică necesită fizio-balneoterapie. (A.V.)

SANITAR, ceea ce ține de organizarea sănătății colectivităților și indivizilor (G.S.)

SAPROFIT, denumire comună tuturor microorganismelor neparazite, care pot fi în tîlnite în organisme fără să cauzeze îmbolnăvirea acestora. Astfel de ex. în intestinul gros al omului se găsește o serie de bacterii, simbionți naturali ai organismului. Unele însă, cum este de ex. bacilul coli în anumite condiții, pot deveni agenți patogeni. Pe baza acestui fapt ele sînt considerate saprofite facultative. (Z.K.)

SARCINĂ NORMALĂ, perioadă a femeii, în al cărei uter se dezvoltă produsul de concepție, din momentul fecundației și pînă la naștere. Modificările anatomice și funcționale ale organismului matern încep odată cu nidația oului în uter. Toate aceste modificări au drept scop evoluția unei sarcini normale și pregătesc organismul femeii gravide în vederea actului nașterii. Se consideră **s.n.** dacă modificările rămîn în cadrul unei limite fiziologice și nu pun în pericol sănătatea femeii gravide și nici evoluția fătului. La om **s.n.** durează circa 280 zile. Termenul nașterii nu se poate calcula decît cu aproximație, pentru că data exactă a fecundației nu se cunoaște. Dar în practica medicală se face următorul calcul: la data primei zile a ultimei menstruații adăugăm 7 zile, apoi de la acea dată numărăm trei luni înapoi. Ex. dacă ultima menstruație a fost la 1 mai, + 7 zile = 7 mai, — 3 luni = 1 februarie, care este data așteptată a nașterii. Primele mișcări fetale se simt la 4 1/2 luni după graviditate. În timpul sarcinii se disting 3 etape: 1) mama prezintă hipersensibilitate cu ameteli, greață, repulsie față de unele mîncăruri sau dorință vie pentru altele dar cu dispariția menstruației ca simptom caracteristic; 2) o echilibrare nervoasă, dar cu

Scanned with OKEN Scanner

eventuale apariţii de striuri roşcate pe abdomen (nervuri pigmentare); 3) apar tulburări circulatorii şi de excreţie, se simt mişcările fătului şi la ECG i se pot înregistra bătăile inimii, ca urmare a unei suprasolicitări din partea embrionului din punct de vedere funcţional. Mamei trebuie să i se asigure condiţii pentru a suporta modificările funcţionale normale din aceste perioade. Nu se vor administra medicamente decît cu prescripţie medicală; mama nu va fuma şi nu va consuma alcool. **S.n.** se poate pune în evidenţă din prima perioadă cu ajutorul unor probe biologice. Statul nostru asigură condiţii speciale femeilor gravide: asistenţă medicală, condiţii noi de viaţă şi de muncă, concedii pre- şi postnatale. (A.V.)

SARCINĂ EXTRAUTERINĂ, implantarea oului fecundat în afara cavităţii uterine; de cele mai multe ori (peste 90%) în trompă, mai rar în ovar, sau pe suprafaţa ovarului, eventual în cavitatea abdominală. **S.e.** extrem de rar poate fi dusă la termen, se întrerupe de obicei în săptămîna 4—8-a a evoluţiei sale, producînd rupturi vasculare, cu revărsări de sînge în cavitatea peritoneală, care pun în pericol viaţa femeii. **S.e.** poate fi produsă de orice piedică în migraţia oului, de cele mai multe ori procese inflamatorii ale trompei. **S.e.** înainte de ruptură este greu de recunoscut: prin întîrzierea menstruaţiei, semne subiective de sarcină, dureri în fosa iliacă şi prezenţa tumorii anexiale la examen ginecologic cu reacţie biologică de sarcină pozitivă. După ruptură apar semne brutale: dureri extrem de violentă, semne de hemoragie internă: paloarea feţei, pierderea cunoştinţei, puls slab, scăderea bruscă a tensiunii arteriale şi altele. **S.e.** o dată recunoscută necesită intervenţie chirurgicală imediată pentru salvarea vieţii femeii. *Sarcina falsă* (nervoasă), stare caracterizată prin balonarea abdomenului, simulînd la prima vedere o sarcină, înaintată ca vîrstă. Apare la femei cu tulburări neuropsihice, care doresc cu orice preţ o sarcină. Examenul medical infirmă sarcina. Sarcina *gemelară*, sarcină caracterizată prin dezvoltarea concomitentă a 2 (sau mai mulţi) feţi în uter. (A.V.)

SARCOM, tumoare malignă, plecată din diferitele varietăţi ale ţesutului conjunctiv şi avînd o evoluţie deosebit de rapidă. Spre deosebire de tumorile epiteliale (carcinoame), apare şi la persoane tinere, iar răspîndirea sa se face de la început pe calea vaselor sanguine, ceea ce permite încă de la începutul bolii metastaze la mari distanţe. După aspectul microscopic, există **s.** nediferenţiate (care nu seamănă cu nici unul din varietăţile de ţesut conjunctiv adult) şi **s.** diferenţiate care au tendinţa să reproducă astfel de ţesuturi, din care au plecat: fibrosarcom (ţesut con-

Scanned with OKEN Scanner

junctiv), miosarcom (mușchi), condrosarcom (cartilagii), osteosarcom (oase), angiosarcom (vase), limfo- sau reticulosarcom (ganglioni limfatici). Ca și în cazul altor tumori maligne, tratamentul constă în îndepărtarea chirurgicală a s. completată cu tratament radiologic și citostatic. (G.S.)

SARE, denumirea generală a substanțelor compuse, provenite prin înlocuirea parțială (s. *acide*) sau totală (s. *neutre*) a atomilor de hidrogen ionizabil din molecula unui acid cu ioni electropozitivi reprezentați prin: metal, radical mineral sau radical organic. **S.** *bazică:* conține în moleculă una sau mai multe grupări oxidril (OH). **S.** *biliară:* s. de sodiu ale acizilor glicocolic sau taurocolic secretați de ficat și acumulați în bilă (fiere). Au importanță esențială în digestia lipidelor deoarece prin proprietățile lor tensioactive fac posibilă acțiunea lipazei (enzimă lipolitică). **S.** *de bucătărie,* nume comun pentru clorura de sodiu, utilizată ca cel mai răspîndit condiment în alimentație, la prepararea serului fiziologic etc. **S.** *amară,* denumirea populară a sulfatului de magneziu ($MgSO_4$). Este un laxativ cunoscut. (G.F.)

SATURNISM, boală provocată de intoxicația cu plumb (se manifestă prin gingivită, anemii, colici etc.) (G.S.).

SĂNĂTATE, stare a organismului caracterizată prin aspectul și funcția normală a tuturor organelor, aparatelor și sistemelor. (G.S.)

SĂPUN, săruri de sodiu (s. „tari") sau de potasiu (s. „moi") dar și de alte metale: Ca, Zn, Li etc. ale acizilor grași, rezinici sau neftenici. Au proprietăți coloidale, emulsionante și detergente. **S.** *verde* (moale, de potasiu) se obține din uleiuri vegetale tratate cu hidroxid de potasiu. Pentru acțiunea sa detergentă și keratolitică se utilizează în tratarea psoriazisului și eczemei uscate hiperkeratozice. **S.** *medicinale* (de sodiu sau potasiu) sînt solubile în apă și se formează cu acizi grași din uleiuri vegetale (floarea soarelui, migdale etc.) și cu adaosuri de diferite ingrediente: sulf, acid boric, gudron de fag etc. (G.F.)

SCABIE (RÎIE), boală contagioasă de piele produsă de acarianul parazit *Sarcoptes scabiei,* ca urmare a lipsei de igienă. Apar mici vezicule care produc prurit (mîncărime) mai ales în spațiile interdigitale, axială, plicile subfesiere, fața internă a coapsei, organele genitale. Se poate complica cu apariția de cruste datorită gratajului (scărpinatului) și chiar cu piodermii. Se tratează prin aplicarea de pomezi de sulf. (G.S.)

SCARIFICAȚIE, metodă utilizată în scop curativ sau profilactic,

Scanned with OKEN Scanner

constînd în sgîrierea pielii pînă la anumită profunzime cu instrumente numite scarificatoare. În vaccinarea antivariolică se scarifică epidermul în scopul aplicării acestui vaccin. În aplicarea de ventuze cu **s.**, leziunea merge pînă în derm în scopul realizării unei emisii de sînge. (G.S.).

SCARLATINĂ, boală infecto-contagioasă produsă de anumite varietăți de streptococ hemolitic. Microbul se localizează în faringe de unde secretă toxine care răspîndindu-se în întregul organism produce simptomatologia caracteristică bolii: febră ridicată, angină, cefalee, greață, vărsături, apariția unei erupții scarlatinoase sub formă de mici macule și papule roșii, rugoase, cuprinzînd în special fața anterioară a gîtului, toracelui, abdomenului și coapselor, exceptînd fața. Angina are un caracter eritematos (faringe roșu) sau pseudomembranos; limba de culoare roșie, cu papilele hipertrofiate, are un aspect de zmeură. **S.** prezintă o serie de complicații cum ar fi flegmoane amigdaliene, miocardită și în special nefrită, ultima apărînd în convalescență și fiind rezultatul unei reacții alergice față de toxina streptococului. După 10 zile pielea se descuamează sub formă de tărîțe sau bucăți mari (lambouri) în special pe palme și tălpi. Persoanele sensibile la această boală reacționează, la injectarea intradermică a toxinei scarlatinoase, prin apariția unei papule eritematoase (reacția Dick). **S.** se previne prin vaccinare și combaterea infecției streptococice. Tratamentul constă în administrarea de antibiotice (penicilină), ca și tratamentul celorlalte simptome și complicații. Instituirea unui regim alimentar de cruțare a rinichilor este important pînă la depășirea perioadei în care pot apare complicații renale; izolarea și anunțarea bolii este obligatorie. (G.S.)

SCATOFAGIE v. COPROFAGIE

SCAUN, totalitatea materiilor fecale eliminate prin anus prin defecare. În afară de materii fecale, în cazuri patologice **s.** poate conține mucus, puroi, sînge, corpi străini, ouă de paraziți sau paraziți. Examenul **s.** cu ochiul liber sau la microscop ne dă prețioase informații asupra digestiei și naturii bolii de care suferă un pacient. (G.S.)

SCHELET, oasele și formațiunile care le leagă (ligamentele și încheieturile sau articulațiile), precum și organele anexe (periost, măduva, cartilaj); împreună, formează **s.** *osos.* Rolul **s.** 1) formează **s.** stabil al corpului; 2) limitează anumite cavități care adăpostesc organe vitale (creierul, inima, plămînii etc.); 3) conține măduva roșie, este deci organul formator al globulelor roșii și albe; 4) constituind sisteme de pîrghii, este elementul pasiv al aparatului locomotor.

Scanned with OKEN Scanner

În corpul omului se deosebesc 223 oase, care reprezintă cam 10% din masa totală a corpului. Părțile **s.** diferă după formă și rol fiziologic. Raportîndu-ne la principalele regiuni ale corpului vorbim despre **s.** capului, trunchiului și al membrelor. În **s.** capului se deosebesc oasele craniului și feței. Primele formează cutia craniană, care adăpostește creierul. Este formată din 8 oase: frontalul, occipitalul, sfenoidul și etmoidul sînt oase nepereche, iar temporalul și parietalul pereche. Sfenoidul și etmoidul alcătuiesc baza craniului. Cu sfenoidul se articulează toate celelalte oase ale craniului; fiind situat între oasele etmoid și occipital. În depresiunea numită șaua turcească se găsește hipofiza. Temporalul este așezat în regiunea urechilor și tîmplelor. În partea numită stîncă, sînt scobite cavitățile urechii interne. Etmoidul participă la formarea **s.** *nazal.* Cuprinde o lamă ciuruită, dispusă orizontal, prin care trec fibrele nervului olfactiv. Celelalte oase fac parte din cutia craniană, al cărei volum variază între 1.100 și 2000 ml. La baza craniului se găsesc mai multe orificii, locul pătrunderii și ieșirii vaselor și nervilor. Dintre toate orificiile cel mai important este gaura occipitală, prin care creierul se continuă în măduva spinării. În dreptul găurii occipitale, lateral se găsesc doi condili, prin care craniul se articulează cu coloana vertebrală, prin intermediul primei vertebre cervicale, numită atlas. **S.** feței se compune din 14 oase, sudate în mare parte între ele, dintre care 12 sînt perechi. Maxilarul superior formează bolta palatină a cavității bucale; în sus se articulează cu oasele craniului și celelalte oase ale feței. Unghiul intern al orbitei este în contact cu oasele lacrimale, prin care trece canalul lacrimal. Vomerul, os nepereche, se continuă în jos cu lama etmoidului, participînd la formarea septului nazal. Cornetele nazale inferioare constituie **s.** lateral al foselor nazale, împreună cu cornetele mijlocii și superioare ale etmoidului. Mandibula este un os independent și mobil, avînd formă de potcoavă. În marginea superioară a mandibulei precum și în marginea inferioară a maxilarului se găsesc alveolele dentare în care sînt adăpostiți dinții. **S.** trunchiului cuprinde coloana vertebrală, coastele și sternul. Coloana vertebrală este alcătuită din 33 vertebre. După regiunile coloanei deosebim 7 vertebre cervicale, 12 toracale, 7 lombare, 5 sacrale, 4 coccigiene. În structura vertebrelor se distinge corpul și arcul vertebrei. Între corpul și arcul vertebrei se formează un orificiu, prin suprapunerea vertebrelor din aceste orificii se formează un canal, care adăpostește măduva spinării. Arcul vertebrei posedă 3 prelungiri, numite și apofize (2 transverse, simetrice dispuse lateral orizon-

Scanned with OKEN Scanner

tal, și una numită spinoasă, dispusă central, orientată dorsal oblic în jos. Forma vertebrelor se deosebește de la o regiune la alta. Cele 5 vertebre sacrale se unesc formînd osul sacru, de asemenea și vertebrele coccigiene, formînd osul coccis. La om adult coloana vertebrală prezintă patru curburi normale, ceea ce se datorește stațiunii bipede. Coastele (12 perechi) sînt oase curbate spre interior, limitînd cavitatea sau cușca toracică. Primele 9 coaste se articulează în 2 locuri: înapoi cu coloana vertebrală, iar înainte cu cealaltă extremitate, prin intermediul unui cartilaj costal se articulează de stern, de aceea sînt numite coaste adevărate, iar ultimele 3 perechi se articulează prin intermediul unui cartilaj costal comun. Acestea sînt coastele false. Ultimele 2 perechi nu se articulează de stern, acestea sînt coastele flotante. Sternul se situează pe linia mediană a corpului, în fața coloanei vertebrale. Este un os lat, pe care se articulează, după cum s-a mai amintit, coastele și clavicula. **S.** membrelor superioare se fixează pe cușca toracică prin clavicula amintită mai sus și omoplatul. Acestea împreună formează centura scapulară. Omoplatul este un os triunghiular, dispus pe fața dorsală a cutiei toracice. De acest os se articulează osul brațului (humerus), os mobil, care prin extremitatea sa inferioară se articulează cu oasele antebrațului (radius și cubitus). Acest loc de articulare se numește cot. Oasele antebrațului se articulează cu primul șir al oaselor carpiene (8 buc.). acestea la rîndul lor cu oasele metacarpiene și falangele degetelor. Membrele inferioare se prind de **s.** trunchiului prin centura pelviană, care se formează prin sudarea osului sacrum cu oasele coxale, formînd astfel **s.** bazinului. Osul coxal este format și el prin sudarea a 3 perechi de oase: ilionul, ischionul și pubisul. Pe fața laterală a coxalului se întîlnește locul de articulare a membrului inferior. Osul coapsei (femur) se articulează deci cu osul coxal, iar cu capătul inferior cu oasele gambei, formînd articulația genunchiului. În ligamentele acestei articulații se găsește un os mic numit rotula care împiedică gamba să se îndoaie spre înainte. **S.** gambei (tibia și peroneul), se articulează cu oasele gleznei, (astragalul și calcaneul). Acestea fac parte din grupa oaselor tarsiene (7 buc.) care împreună formează articulația gleznei. După oasele tarsiene în **s.** piciorului urmează oasele metatarsiene, care se articulează cu falangele degetelor. Oasele **s.** se leagă între ele prin articulații, care pot fi mobile, semimobile și fixe (V. ARTICULAȚIE). (Z.K.)

SCHEMĂ CORPORALĂ, percepție complexă a propriului organism rezultată din fuziunea datelor primite de la proprioceptori, interoceptori, analizatorul vizual și vestibular care se adaugă acti-

Scanned with OKEN Scanner

vității mioartrocinetică. Cu ajutorul **s.c.** fiecare persoană își realizează integrarea propriului său corp în spațiu și ia cunoștință de eventualele modificări survenite. **S.c.** ajunge la maturitate de abia după pubertate. Tulburările de **s.c.** apar în boli infecțioase, intoxicații, traumatisme, schizofrenie etc. (A.S.)

SCHIMBAREA VOCII, modificarea calităților vocii (la băieți în perioada pubertății devine joasă, răgușită, în mod brusc); fenomenul este fiziologic, apare sub dependența aparatului endocrin și se datorește creșterii rapide a laringelui în care se află aparatul de fonație, corzile vocale. (A.V.)

SCHIZOFRENIE (PSIHOZĂ DISCORDANTĂ), boală psihică cu debut în adolescență și evoluție prelungită, caracterizată prin tulburarea sintezei și a integrării armonice a tuturor proceselor afectivo-cognitivo-volitive ale persoanei. Lipsa unor coeziuni între diversele funcții psihice aduce în tabloul simptomatologic manifestări ca autismul, disociația, bizareria, acțiunile nemotivate, stările afective paradoxale etc. Cele mai cunoscute forme clinice ale **s.** sînt: forma simplă, halucinator paranoidă, catatonică și hebefrenică. Astăzi printr-un ansamblu modern de procedee terapeutice, între care psihotropele majore combinate cu psihoterapia s-au obținut rezultate cu atît mai bune cu cît ele au fost mai devreme aplicate și cu cît familia a colaborat mai constant cu medicul curant. (A.S.)

SCIATICĂ (NEVRALGIE SCIATICĂ), sindrom caracteristic prin lezarea nervului sciatic și manifestat prin durere, parestezii și contracturi apărute de-a lungul teritoriului inervat de acest nerv. Cauzele **s.** sînt: hernia de disc, traumatismul, tumoarea medulară etc. Tratamentul medicamentos balneo-fizioterapeutic se face la indicația și sub supravegherea medicului. Există cazuri de **s.** în care este nevoie de intervenție chirurgicală spre a rezolva cauza care a produs acest complex simptomatic. (A.S.)

SCLERODERMIE, boală de colagen evoluînd sub formă circumscrisă benignă sau difuză gravă. În forma circumscrisă pe piele apar plăci albicioase, consistente, care cresc lent în suprafață, devin staționare și apoi dispar lăsînd la nivelul lor o piele subțiată. În forma difuză, plăcile cutanate se extind pe toată suprafața corpului și apar leziuni ale organelor interne (inimă, esofag, intestin, rinichi, plămîni) sau ale mușchilor, putînd duce la moarte. Boala reprezintă probabil o reacție patologică a organismului împotriva țesutului conjunctiv în special din piele, dar și din alte organe, ducînd la distrugerea și scleroza lui, concomitent cu atrofia organelor respective. Se tratează prin metode care diminuează reacția organis-

Scanned with OKEN Scanner

mului, în special prin corticoterapie. (G.S.)

SCLEROZĂ (FIBROZĂ), înlocuirea unui anumit țesut parenchimatos specific prin țesut conjunctiv fibros. Reprezintă o modalitate de reparație a unor țesuturi sau organe lezate, în care prin înlocuirea țesutului funcțional cu țesut conjunctiv se produce o scădere a capacității funcționale respective: de ex. **s.** pereților arteriali (arterioscleroză) determinată de vîrstă, dar accelerată de condiții neigienice de viață, reprezintă cauza principală a îmbătrînirii organismului. (G.S.)

SCLEROZĂ ÎN PLĂCI (SCLEROZĂ MULTIPLĂ), afecțiune neurologică, cu localizare prevalentă în substanța albă. Avînd o etiologie încă necunoscută, se caracterizează printr-o simptomatologie diversă în funcție de locul în care se găsește focarul de demielinizare, precum și de gradul întinderii și de numărul plăcilor diseminate în întregul sistem nervos central. Cele mai tipice simptome întîlnite în **s. în p.** formează triada, alcătuită din semnele piramidale, cerebeloase și vestibulare și manifestate prin: hiperreflectivitate osteotendinoasă, abolirea reflexelor abdominale, mersul dezordonat, disimetrie, nistagmus, nevrită optică etc. Evoluția este periodică cu intervale de acalmie; tratamentul se face sub conducerea medicului și la indicația acestuia. Prognosticul în general rezervat. (A.S.).

SCLEROZĂ RENALĂ v. NEFROSCLEROZĂ

SCOLIOZĂ, deviația laterală a coloanei vertebrale, care se produce de obicei prin ținuta incorectă a corpului la școlari, cu ocazia scrisului, sau de către procesul malacic (rahitism, osteomalacie, ostită deformantă), de atrofii prin inactivitate, sau senilă, sau de tulburări trofice ale țesutului osos vertebral. Dacă segmentul dorsal al coloanei vertebrale deviază în sens convex către dreapta, atunci segmentul lombar deviază la stînga, compensatoriu. Uneori cifoza este compensată prin **s.** segmentului inferior (cifo-**s.**). **S.** de grad mai mare poate provoca tulburări în funcționarea pulmonilor (pînă la atelectazie), a inimii (hipertrofia ventriculului drept) sau tulburări circulatorii în organele abdominale. Tratamentul **s.** este ortopedic (V. LORDOZĂ). (A.V.)

SCORBUT, boală provocată de lipsa vitaminei C. Apare numai la om, la maimuțe și la cobai, deoarece aceste specii nu au capacitatea de a sintetiza vitamina C, spre deosebire de majoritatea animalelor. Simptomele carenței de vitamină C se manifestă prin hemoragii în submucoase și în tegument, prin gingivită, hemoragii articulare și periarticulare însoțite de cașexie consecutivă. La copii, alături de aceste tulbu-

Scanned with OKEN Scanner

rări apar și tulburări de dezvoltare. Prevenirea **s.** se face prin alimentație bogată în zarzavaturi și fructe proaspete. Tratamentul bolii constă în adăugarea vitaminei C. (Z.K.)

SCOTOM, pată neagră de orbire pe cîmpul vizual. Clasificare: 1) **s.** *central:* orbire corespunzătoare maculei lutea; 2) **s.** *migrenos;* hemianopsic; 3) **s.** omonim întunecos, însoțit de puncte foarte strălucitoare; 4) **s.** *negativ:* surprins la examenul oftalmoscopic, fără ca bolnavul să știe că îl are; 5) **s.** *relativ:* scăderea, acuității vizuale într-o parte a cîmpului vizual. (A.S.)

SCROFULOZĂ, tuberculoză ganglionară, interesînd în special ganglionii cervicali și evoluînd cu formare de puroi și fistule cutanate care se vindecă dificil lăsînd cicatrice retractile, caracteristice. (G.S.)

SCROT, sacul conjunctivo-muscular, în care sînt așezați testiculii. În țesutul conjunctiv subcutanat nu aflăm celule adipoase, în schimb el conține numeroase fibre musculare netede care poartă numele de *tunica-dartos*. Aceste fibre provoacă încrețirea **s.** la frig. Sacul scrotal este tapisat, pe fața sa internă printr-un endoteliu care se continuă pe marginea posterioară a testiculului și se reflectă asupra sa, între cele două suprafețe lăsîndu-se un spațiu virtual. În anumite împrejurări patologice acest spațiu se poate umple cu un lichid seros, realizînd astfel așa-numitul hidrocel, de dimensiuni uneori considerabile. (A.V.)

SCURSURĂ, pierderi de lichid (sau secreții mucoase) prin nas (ca un guturai), prin ureche (ca în otite), din uretră (ca în blenoragii, prostatită), prin vagin (scurgeri albe, ca în vulvite, vaginite, metrite etc.); în toate cazurile trebuie consultat medicul fiindcă ele pot fi și de altă natură (TBC, cancer etc.). (E.P.)

SEBOREE, stare patologică a pielii, caracterizată prin producerea accentuată de sebum. **S.** este caracterizată printr-o piele grasă, cu porii dilatați, sebumul se scurge din abundență prin porii dilatați sau canalele excretoare ale glandelor sebacee. Locurile de predilecție sînt: nasul, fruntea, regiunea presternală și interscapulară, pielea păroasă a capului. **S.** este în majoritatea cazurilor de origine ereditară. Afecțiunea poate persista și se poate complica cu acnee, alopecie, eczemă seboreică etc. Tratamentul **s.** intră în competența dermatologului. (A.V.)

SECHELE, modificări structurale sau funcționale regresive care după vindecarea unor boli pot rămîne în organism de obicei toată viața, fără a mai fi dăunătoare. Există **s.** după boli pulmonare (fibroză, noduli scleroși), cardiace, postoperator; **s.** cicatriciale. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

SECRET MEDICAL, informație obținută de medic direct de la pacient prin examen medical referitoare la starea sănătății acestuia, pe care, în conformitate cu jurămîntul profesional și normele deontologiei, medicul este obligat să o mențină secretă. (G.S.)

SECRETINĂ, produs hormonal elaborat de mucoasa duodenală în momentul cînd chimusul gastric acid trece prin pilor în duoden; vehiculată pe cale sanguină **s.** ajunge la pancreas, provocînd secreția abundentă a acestei glande, al cărei produs se varsă în duoden, întîlnind astfel chimusul stomacal și determinînd digestia acestuia. (E.P.)

SECREȚIE, activitatea glandelor exo- sau endocrine. În cazul în care secreția se transportă de la locul secreției prin canal se vorbește de o glandă cu secreție externă sau glandă exocrină spre deosebire de cazul cînd produsul se transportă direct pe calea sîngelui la locul unde își exercită efectul; astfel de glande sînt acelea cu **s.** internă sau glande endocrine. În cazul glandelor exocrine produșii pot fi enzime, iar glandele endocrine secretă hormoni. (Z.K.)

SECȚIUNI: în accepțiunea tehnicii histologice care se utilizează în anatomia patologică, embriologie, histologie etc., înseamnă bucăți de țesuturi sau organe tăiate la grosimi microni ce cu un dispozitiv special (microtom) în vederea studierii cu microscopul. **S.** pot sau nu să fie colorate, iar cele pentru microscopul electronic sînt în mod obligator metalizate la un dispozitiv special (microtom) în vederea studierii cu microscopul. (G.F.)

SEDATIV, medicament care are proprietatea de a liniști, o stare de excitație. Ex.: barbituricele, psihotropele de tip fenotiazinic, tranchilizantele. (A.S.)

SEMINAL, sufixul terminologic utilizat în nomenclatura organelor și afecțiunilor genitale masculine: veziculă seminală care este rezervorul lichidului spermatic, tumoare seminală etc. (A.V.)

SEMIOLOGIE, disciplină din științele medicale care se ocupă cu descrierea și prezentarea simptomelor și a metodelor de investigație a tulburărilor, în scopul precizării unui diagnostic. (A.S.)

SENESCENȚĂ v. ÎMBĂTRÎNIRE

SENILITATE, etapa patologică terminală a ciclului vital al organismului. **S.** nu poate fi delimitată prin vîrsta individului. Vîrsta cronologică sau „calendaristică" a unui individ este vîrsta măsurată în ani, iar vîrsta biologică este dată de starea biolo-

Scanned with OKEN Scanner

gică a organismului, în raport cu orarul mediu de îmbătrînire. Vîrsta **s.** variază de la un individ la altul, după viteza și gradul de regresiune a celulelor, țesuturilor, organelor și întregului organism. (A.V.)

SENSIBILITATE v. ALERGIE

SENTIMENT, formă superioară a afectivității. **S.** se caracterizează într-o trăire de intensitate mică dar în timp îndelungat. **S.** este în largă măsură influențat de educație. Ex. **s.** prietenia, patriotismul etc. (A.S.)

SENZAȚIE, reflectarea însușirii izolate a unui obiect sau corp cu ajutorul analizatorilor. În cadrul unei percepții, **s.** sînt angrenate dinamic într-un tot unitar confruntat cu experiența proprie a persoanei. Calitățile unei **s.** depind în mare măsură de buna funcționalitate a analizatorului și de condițiile de prezentare a obiectului respectiv. (A.S.)

SEPTICEMIE, stare gravă caracterizată prin pătrunderea și înmulțirea microbilor în sînge. Evoluează cu febră ridicată, frisoane, stare generală gravă și semne de suferință a diferitelor organe, în special inimă, ficat, sau rinichi. Duce la desnodămînt fatal în lipsa unui tratament antiinfecțios energic (antibiotice adecvate). Pătrunderea unor microbi în sînge fără producerea de simptome patologice constituie bacteriemia. Complicația **s.** produsă de germeni piogeni (producători de puroi) cu abcese în diferite organe se numește septicopiemie. Pătrunderea puroiului în sînge constituie piemia iar difuzarea toxinelor microbiene în circulație toxemie. Microbii pătrund în sînge prin diferite porți de intrare: ulcerații și supurații cutanate, infecții uterine cauzate de nașteri sau avorturi, infecții amigdaliene, dentare sau ale urechii, infecții ale căilor urinare. (G.S.)

SER, parte a sîngelui care după coagularea acestuia se separă de cheag sub forma unui lichid gălbui transparent. Deosebirea dintre plasmă și **s.** este prezența, respectiv lipsa fibrinogenului, care în timpul coagulării se transformă în fibrină insolubilă. În compoziția **s.** 90% este apă și 10% substanță uscată. Aceasta din urmă conține substanțe organice într-un procent de 9% și săruri minerale în cantitate de 1%. Cele mai importante componente în categoria substanțelor organice sînt proteinele (8%), care la rîndul lor se împart în albumine și globuline. Primele dintre acestea joacă rol în fixarea apei, asigurînd astfel concentrația constantă a sîngelui, iar globulinele sînt transportoare ale diferitelor substanțe, printre care figurează anticorpii specifici și nespecifici (gammaglobulinele). Din substanțele organice unele cu produși finali ai metabolismului se elimină prin rinichi, altele (glu-

Scanned with OKEN Scanner

coza, lipidele, aminoacizii) sînt principii alimentare. Hormonii şi enzimele dirijează procesele metabolice. Substanţele anorganice, dintre care majoritatea se găsesc sub formă de ioni, exercită efecte specifice, asigurînd totodată şi presiunea osmotică a sîngelui. Aceasta din urmă este un factor primordial al dinamicii proceselor metabolice. Se mai numesc **s.** şi acele preparate sanguine de origine animală, care conţin anumiţi anticorpi formaţi prin imunizare artificială (diferite antitoxine). (Z.K.)

SEROASĂ, membrană formată de ţesut conjunctiv lax, acoperită de un strat de celule endoteliale turtite, care acoperă organele interne, căptuşesc cavitatea abdominală şi cavitatea toracică. Astfel de membrane sînt pleurele, pericardul, peritoneul, membrana învelitoare a stomacului şi tuturor organelor toracoabdominale. Importanţa **s.** este protejarea şi fixarea organului respectiv, iar prin produsul lichid sinovial înlesnirea lunecării organelor interne între ele. (Z.K.)

SEROLOGIE, ramură a imunologiei care studiază anticorpii, apăruţi în serul sanguin, în cursul diferitelor reacţii imune. Metodele serologice au o mare importanţă practică în stabilirea diagnosticului bolilor infecţioase (reacţia Bordet-Wassermann în sifilis, Vidal în febră tifoidă şi paratifoidă, Weil-Felix în tifos exantematic, Wright în bruceloză, Hirst în gripă, Paul Bunell în mononucleză infecţioasă etc.). (G.S.)

SEROTERAPIE, terapie specifică, antimicrobiană, antitoxică, a diferitelor boli infecţioase acute. **S.** este indicată dacă agentul patogen, care a cauzat boala, produce toxine repede şi în mare cantitate (difterie, tetanos etc.). **S.** trebuie să fie începută cît mai de timpuriu, dat fiind că antitoxinele neutralizează numai acele toxine care încă circulă în sînge. Dacă serul antitoxic, specific pentru boala respectivă, a fost preparat din sînge de animal (cal), trebuie să lămurim înainte de administrarea sa, dacă: 1) bolnavul a mai făcut vreodată seroterapie cu ser de cal; 2) nu suferă de alergie; 3) există vreo hipersensibilitate familială. În aceste eventualităţi prin **s.** riscăm boala serului, un şoc anafilatic, cu evoluţie eventual gravă. Trebuie să recurgem deci în aceste cazuri din urmă la preparate de gammaglobuline, provenind din sîngele unei persoane donatoare, nu de mult reimunizată activ. (A.V.)

SEROZITATE, serul sanguin sau limfatic, extravazat, care nu conţine elemente figurate ale sîngelui sau limfei. În anumite împrejurări, de ex. stază de sînge sau limfatică, serul, **s.** ieşind din circulaţie, produce edeme, îmbibîndu-se în ţesutul celular subcutanat în părţile declive ale corpului. **S.** poate intra şi în

Scanned with OKEN Scanner

cavitățile seroase ale corpului, producînd, după localizare în cavitatea pericardiacă hidropericard, în cea pleurală hidrotorace, în cea abdominală, ascită, în teaca vaginală a testiculului hidrocel, în trompă hidrosalpinx, sau revărsare în mai multe cavități, hidropizie, în corpul întreg — anasarca. Diagnosticul și tratamentul acestor afecțiuni este sarcina medicului specialist. (A.V.)

SETE, dorință arzătoare de a bea apă. Cauza primară a **s.** este creșterea concentrației sîngelui, fie ca urmare a ingerării diferitelor alimente conținînd multă sare, fie în urma eliminării de apă. Uscarea mucoasei bucale de asemenea provoacă senzația de **s.** Unele boli se caracterizează printr-o accentuată senzație de **s.** (diabetul zaharat, dizenteria, stările febrile, diabetul insipid etc.). Senzația de **s.** este mai cumplită decît foamea, organismul rezistă mai puțin la lipsă de apă decît la inaniție. (Z.K.)

SEX. diferențierea biologică pînă la formarea definitivă a caracterelor sexuale, *primare* (testicul, ovar), *secundare* (penis, glandele paragenitale la bărbați, uterul, trompa, organele genitale externe, glanda mamară la femei) și *terțiare* (comportamentul psiho-sexual specific ambelor sexe); este influențată în cursul dezvoltării individului de către mulți factori, în parte fiziologici, în parte patologici. **S.** individului este stabilit în momentul fecundației de către *factorii cromozomiali* (v.). În acest moment vorbim despre **s.** *cromozomial* sau *genetic*. Dacă în cursul dezvoltării intrauterine sau mai tîrziu nu intervine nici un factor nociv, atunci caracterele primare, secundare și terțiare se vor dezvolta corespunzător sexului genetic, apare deci sexul fiziologic sau fenotipic *identic*. Pot surveni însă și cazuri patologice în care caracterele fenotipice se dezvoltă contrar celor cromozomiale: caracterele sexuale primare sau gonadele sînt diferite de cele secundare și terțiare (**s.** somatice). Exemple, sindromul lui Turner sau sindromul lui Klinefelter, *hermafroditismul*, Putem vorbi și despre **s.** juridic, după care individul este ținut în evidență de către societate. Există și o definiție de **s.** *psihosexual*, dacă avem în vedere comportamentul sexual al individului (de care **s.** se simte aparținînd el însuși). Ex. homosexual. (A.V.)

SEXOLOGIE, știință, avînd ca obiect diferențierea sexuală, cu toate problemele sale biologice, psihologice, sociale, medicale, filozofice etc. (A.V.)

SICOZĂ, foliculită localizată la pielea păroasă a feței (barbă, mustăți) evoluînd de obicei cu producere de puroi, de natură stafilococică sau micotică. (C.S.)

SIDEROZĂ, depunere de fier în țesuturile organismului. Inhala-

rea de pulbere de minereu de fier în condiții improprii de muncă, în mină, duce la depunerea de fier în plămîni cu scleroză consecutivă și apariția unei pneumoconioze. Există însă și persoane la care, în urma unei tulburări de metabolism, excesul de fier provenit din alimentație nu se elimină ci se depune în diferite organe, în special în ficat, splină, pancreas, ducînd la scleroza acestor organe (ciroză hepatică și pancreatică) și la apariția unei boli numită hemocromatoză, ciroză pigmentară sau diabet bronzat, întrucît pe lîngă suferința organelor menționate, pielea, conținînd depozite de fier, se colorează în brun. Uneori simptome de **s.** pot apare și în urma unor transfuzii repetate, în cazuri de anemie hemolitică sau administrare prelungită de preparate de fier. (G.S.)

SIFILIS (LUES), boală infecto-contagioasă venerică cu evoluție îndelungată, numită și boală franțuzească sau *lues*, ducînd la diferite complicații, în special de natură nervoasă. Este produsă de microbul, *Spirocheta palida* foarte puțin rezistent în afara organismului, ceea ce explică transmiterea bolii numai prin contact direct, venerie (act sexual, sărut). Pentru pătrunderea spirochetei în organism este necesară o leziune a pielii sau a mucoaselor. **S.** evoluează cronic în 3 perioade: perioada primară se caracterizează prin apariția la nivelul pătrunderii microbului a unei ulcerații cu margini regulate, dură, nedureroasă, numită șancru de inoculare sau șancru dur. Ea apare în special pe organele genitale, mai rar pe buze, limbă sau alte părți ale cavității bucale sau pe mamelonul unei doici care alăptează un copil sifilitic. Concomitent, ganglionii regionali (de cele mai multe ori ganglionii inghinali) se măresc în volum, fiind foarte duri dar nedureroși și fără aderențe între ei (adenopatie sifilitică). Șancrul de inoculare ca limfangita (inflamația căilor limfatice care merg de la ulcerație la ganglioni și se simt ca niște sfori sub piele) și adenopatie satelită constituie complexul primar sifilitic, caracteristic perioadei primare și care aparent se vindecă chiar în lipsa unui tratament. În acest timp microbul pătrunde însă în sînge (septicemie sifilitică) și după 2—3 luni apar simptomele perioadei secundare, caracterizată prin mărirea ganglionilor din întregul organism (poliadenopatie sifilitică) și apariția de leziuni cutanate sub forma petelor roșii sau mucoase sub forma plăcilor mucoase, de culoare albicioasă, pline de spirochete, ceea ce conferă **s.** în această perioadă o contagiozitate ridicată (**s.** *florid*). După cîteva luni aceste leziuni dispar și după unul sau mai mulți ani apare perioada terțiară, caracterizată prin noduli de diferite dimensiuni, numiți gome care se necrozează și produc distrugeri

importante ale diferitelor organe, în special ale ficatului, inimii și oaselor, ceea ce conferă bolii o deosebită gravitate. În unele cazuri, în special la pacienții cu leziuni terțiare organice mai puțin exprimate, apar leziuni ale sistemului nervos sub forma tabesului (distrugerea măduvei spinării cu crize dureroase și apoi instalarea de paralizie progresivă) sau a paraliziei generale progresive în care leziunile din creier produc la început o boală psihică caracterizată, printre altele, prin delir de grandoare, care se complică cu paralizii progresive, ducînd la moarte. **S.** se poate transmite descendenților producînd o serie de leziuni întîlnite la nou-născuți, care constituie stigmatele **s.** congenital: deformații dentare, surditate, tulburări de vedere, deformări ale scheletului etc. Uneori leziunile sifilitice apar mai tîrziu. Diagnosticul infecției se face cu ajutorul reacției Bordet-Wassermann. Tratamentul clasic constînd din administrarea de săruri de arsen (neosalvarsan) sau bismut, este astăzi înlocuit prin administrarea de doze masive de antibiotice (penicilină), ceea ce a dus la o scădere importantă a frecvenței bolii. Tratamentul, urmărirea și depistarea bolnavilor este obligator prin lege. După aceste dispoziții legale, bolnavul de **s.** chiar după tratament, este considerat timp de 4 ani ca eventual purtător de spirocheți și controlat periodic. (G.S.)

SIFILIS TROPICAL v. PIAN

SIGMATISM, tulburare de vorbire caracterizată prin pronunțare eronată a consoanei S (singură sau în diverse combinații, PS, MS etc.). În majoritatea cazurilor **s.** se datorește unor malformații ale maxilarelor sau unor vicii de implantare a dinților. (A.S.)

SILICOZĂ, cea mai gravă formă de pneumoconioză produsă de inhalarea pulberilor conținînd bioxid de siliciu, substanță cu proprietăți toxice care determină scleroza extinsă a plămînilor. Boala apare în special la mineri sau muncitori care lucrează în condiții improprii într-o atmosferă cu praf. Scleroza pulmonară duce la apariția insuficienței cardiace. **S.** se previne prin modernizarea condițiilor de lucru în locurile unde ar putea apare pulbere de siliciu (de ex. introducerea forajului umed în mină, măști de protecție, ventilatoare). (G.S.)

SIMPTOM, semnele subiective și obiective ale unei boli, pe care ni le spune bolnavul sau le observă medicul prin examinare. (A.V.)

SIMULARE, înșelarea celor din jur în scopul de a fi crezut bolnav prin înscenarea unor tulburări. Întreaga prefăcătorie are ca scop obținerea vădită a unor avantaje de către persoana în cauză. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

SINAPSĂ, joncțiunea neuro-neuronală ce se realizează prin contiguitate (atingere) între terminațiile axonice ale unui neuron și corpul altuia (**s.** *axono-somatică*), între axonul unui neuron și dendritele altuia (**s.** *axono-dendritică*), sau între terminațiile unui axon și organul inervat (**s.** *axono-terminală*). **S.** este polarizată funcțional pentru că impulsurile nervoase se propagă într-un singur sens: de la axon către dendrită (deoarece numai la terminațiile axonice se secretă mediatorul chimic). Este formațiunea anatomo-funcțională care orientează impulsurile nervoase întotdeauna spre aceleași direcții: cele senzoriale de la periferie spre centri; cele motoare de la centri spre periferie. (G.F.)

SINCINEZIE (SINKINEZIE), prezența unor mișcări de acompaniament în zone sănătoase, concomitent cu executarea unor acțiuni. Clasificarea **s.** *globale*: mișcări automate, involuntare la membrele paralizate în tuse, strănut etc.; **s.** *de imitație*: membrele paralizate execută mișcarea pe care o fac membrele sănătoase (flexie, extensie); **s.** *de coordonație:* mișcări asociate la membrul opus la care se execută mișcarea. (A.S.)

SINCOPĂ, pierdere bruscă, de scurtă durată a cunoștinței, drept consecință a unei scăderi acute a tonusului vascular, de origine central-nervoasă. Apare încetinirea pulsului, scăderea tensiunii arteriale, pentru care se produce o anemie cerebrală. Tegumentele devin palide, extremitățile reci, pupilele miotice strîmte. Cauza **s.** poate fi un blocaj cardiac, emoții puternice, spaimă, dureri violente etc. Adolescenții și persoanele tinere, astenicii, mai ales femeile sînt predispuse la **s.** Epuizarea, anemia, oboseala, sînt factori adjuvanți. **S.** *neurogene* sînt datorate emoțiilor, durerilor, leziunilor sistemului nervos central; **s.** *circulatorii*, cardiace (blocuri, aritmii, infarct) sau vasculare (tulburări ortostatice, șoc etc.); **s.** *respiratorii* (anoxice, tuse sincopală, sincopa aviatorilor.) (A.V.)

SINDACTILIE, unirea segmentară sau integrală a degetelor de la membrele superioare sau inferioare. (A.S.)

SINDROM, asociere de semne și simptome alcătuind un tablou clinic caracteristic, care poate fi întîlnit însă în mai multe boli, obligîndu-ne de a pune diagnosticul diferențial al bolii respective; **s.** de hipertensiune intracraniană; **s.** de abstinență; **s.** silvian etc. **S.** *Conn (aldosteronism primar)*. Descris prima dată de Conn (1955), afecțiune destul de rară, caracterizată prin hipertensiune, oboseală musculară, parestezii ale extremităților cu crize tetanoide, polidipsie, poliurie, cefalee. Apare la orice vîrstă, fiind cauzată de adenom (sau mai multe adenoame) al corticalei suprarenale, de

obicei benign, mai rar adenocarcinom). Diagnosticul se pune cu ajutorul examinărilor de laborator (hipokaliemie, hiperaldosteronemie, alkaloză) și eventual prin radiografie renală. Tratamentul constă în extirparea tumorii, după care dispar toate semnele de boală. **S.** *Cottard*, grup de idei delirante de imortalitate, de enormitaze și negație, asociate cu o profundă distimie negativă. **S.C.** survine în melancolie și are însemnătate patognomică pentru cronicizarea acestei psihoze. **S.** *Dupuytren*, întăritură scleroasă a țesutului celular subcutanat palmar și a tendoanelor mușchilor flexori ai degetelor. La început se formează un nodul dur, nedureros, deasupra articulației mediane-acarpofalangiene a ultimelor degete, pe palmă, apoi apar noduli noi și procesul se întinde asupra țesuturilor din jur, provocînd contracturi, tot mai pronunțate, care deranjează folosirea mîinii. În antecedentele bolnavului găsim de multe ori reumatism sau boli alergice. Evoluția lui este uneori rapidă, alteori durează 4—5 ani. Tratamentul conservativ constă din: comprese cu ceai de mușețel, doze mari cu vitamina E, injecții locale cu cortizon, novocaină și hialuronidază, ultrasunete, radioterapie profundă și în caz de insucces intervenție chirurgicală: extirparea aponeurozei palmare. **S.** *Ganser* se caracterizează prin vorbire absurdă, acțiuni ilogice lipsă de înțelegere și răspuns neadecvat la întrebări. Survine în oligofrenie, isterie, reacție anxioasă, nevroză posttraumatică etc. (A.S. + A.V. + E.P.)

SINKINEZIE v. SINCINEZIE

SINTEZĂ, operație de formare a unui complex structural sau funcțional cu proprietăți noi, diferite de ale elementelor componente. 1) **S.** *chimică:* reacție de combinare a două sau mai multe elemente sau substanțe simple (sau compuse) care duce la formarea uneia sau mai multor substanțe. 2) **S.** *cerebrală:* coroborarea excitațiilor la nivelul cortexului cerebral, rezultatul fiind pînă la urmă elaborarea unei reacții de răspuns adecvate modificărilor interne sau externe care au determinat stimularea. (G.F.)

SINUCIDERE, tulburarea instinctului de autoconservare, prin care persoana se distruge singură, alegînd o metodă fizică, chimică etc. (spînzurare, înec, otrăvire, electrocutare etc.). Surprinderea unor preparative trebuie să alarmeze anturajul, familia, care urmează să supravegheze atent pe cel în cauză și în același timp să ceară asistență medicală spre a putea preciza motivele și a găsi mijloacele eficiente de remediere. (A.S.)

SINUSURILE PARANAZALE, cavități anexe ale nasului, situate în oasele craniului facial din

Scanned with OKEN Scanner

împrejurul nasului. Sînt căptușite de epiteliul ciliat al mucoasei nazale ce se extinde în continuitate în aceste cavități. Sînt cavități perechi (cu excepția sinusului sfenoidian) și comunică cu cavitatea nazală. După oasele în care sînt plasate se numesc: sinusuri maxilare, frontale, sfenoidale și celule etmoidale. În urma inflamației mucoasei iau naștere sinuzitele (maxilară, frontală etc.). Simptomele cele mai caracteristice ale sinuzitei sînt: cefaleee, ce apare după un orar fix, de obicei înainte de masă, sensibilitatea maximă la nivelul sinusului bolnav, scurgere nazală purulentă, homolaterală. Deviația de sept, polipul nazal, hipertrofia de cornete etc., care prin obstrucția nazală îngreunează aerisirea cavităților sinusale, predispun la sinuzite. Uneori sinuzita poate avea și origine dentară. Îndepărtarea acestor cauze este totdeauna indicată. (D.H.)

SIRINGĂ, instrument medical care servește pentru administrarea injecțiilor, de obicei în scop terapeutic; constă dintr-o parte cilindrică, de sticlă, gradată în cm^3 sau chiar zecimi de cm^3 și un piston metalic, șlefuit etanș, cu ajutorul căruia se aspiră substanța (medicamentul) în **s.** Un capăt al cilindrului de sticlă se termină conic, pe care se aplică un ac de diferite dimensiuni, potrivit injecțiilor: subcutanate, intramusculare, intravenoase, intradermică etc. Se utilizează **s.** de sticlă (Record), de material plastic sau de metal. Dimensiunile **s.** sînt variabile de la 1 cm^3 la 300 cm^3, aceasta din urmă fiind utilizată și pentru spălături vezicale. **S.** de 1 cm^3 (**S.** *lui Koch*) se întrebuințează pentru administrarea substanțelor de cantitate mică (tuberculină). Înainte de folosire **s.** trebuie să fie sterilizată. Fiind cunoscut de ex. că virusul hepatitei epidemice nu se distruge prin sterilizare simplă cu apă în fierbere, de aceea o **s.** odată ce a fost întrebuințată se sterilizează într-o casoletă electrică închisă, în care tensiunea vaporilor de apă se ridică la 2—3 atmosfere. (A.V.)

SIRINGOMIELIE, boală neurologică, localizată în măduva spinării cu o etiologie însă suficient cunoscută. **S.** se caracterizează prin apariția unor cavități în partea centrală a măduvei în jurul canalului ependimar, cavități localizate mai ales în zona cervico-dorsală. Cele mai frecvente simptome ale **s.** sînt: atrofiile musculare de la extremitățile membrelor superioare (la palme), însoțite de ulcerații sau artropatii nedureroase. În timp ce sensibilitatea termoalgezică este abolită, sensibilitatea tactilă și profundă rămîn păstrate (disociație **s.**). Evoluția **s.** este îndelungată și progresivă, necesitînd controlul și aplicarea unor metode terapeutice sub controlul neurologului. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

SISTEM, ansamblu de elemente materiale sau ideale care funcţionează ca un întreg datorită interdependenţei dintre ele. Noţiunea de **s.** trebuie privită la diferite niveluri, particulare, ca de ex. de puncte materiale, fizic, biologic, de referinţă energetic, de ecuaţii de coordonate, de forţe etc. Din punct de vedere abstract orice **s.** poate fi descris prin blocuri funcţionale, care leagă între ele diferite mărimi caracteristice. Organismul uman este ca orice organism viu un **s.** *deschis,* adică face schimb permanent cu substanţă şi energie din mediul înconjurător. Omul poate fi privit din punct de vedere anatomic, histologic şi fiziologic ca fiind alcătuit din ansamble de diferite **s.** ca de ex.: osos, muscular, nervos etc. Aici s-a avut în vedere originea embriologică a elementelor **s.,** alcătuirea sa histologică şi funcţia majoră la care este adaptat în organism. În acelaşi timp omul face parte ca element al altor **s.:** specie umană, biosfera etc. Pe plan social el este un element al grupului social, clasei sociale etc. (G.F.)

SISTEM NERVOS, reprezintă totalitatea organelor formate din neuroni şi celule gliale, caracteristice omului şi animalelor, cu rolul fiziologic de a transmite excitaţiile organelor receptoare externe sau interne, cu caracter informativ, spre segmentul central, unde are loc analiza informaţiei şi sinteza reacţiei de răspuns care pe căile motoare ajung la organele efectoare. Pe baza legăturilor nervoase, organele corpului funcţionează coordonat corespunzător interesului momentan al organismului, constituind un sistem unitar. În descrierea **s.** *nervos* se deosebeşte **s.** *nervos periferic* şi **s.** *nervos central.* Primul cuprinde nervii şi ganglionii situaţi în afara masei **s.** nervos central, iar cel din urmă înseamnă ansamblul măduvei spinării şi creierului. Privit sub un alt aspect se deosebeşte **s.** *nervos somatic* şi cel vegetativ. **S.** *nervos somatic* cuprinde organele şi elementele nervoase prin care se realizează toate actele conştiente, care pun organismul în relaţie cu mediul extern, iar **s.** *nervos vegetativ* (numit în descrierile mai vechi şi **s.** *nervos autonom*), reprezintă totalitatea structurilor nervoase, prin care se coordonează activitatea organelor interne, în mod inconştient. Aceste împărţiri sînt în primul rînd didactice, deoarece **s.** *nervos* este un tot unitar, care într-o strînsă interacţiune cu **s.** *endocrin* constituie **s.** *neuro-endocrin,* **s.** reglator şi coordonator al tuturor funcţiilor organismului. (Z.K.)

Scanned with OKEN Scanner

SISTEM RETICULO-ENDOTELIAL, reprezintă **s.** fiziologic de apărare a organismului faţă de agenţii patogeni, **s.** care cuprinde toate organele interne în structura cărora se găseşte ţesut conjunctiv reticulat sau endoteliu. Astfel de organe sînt ficatul, splina, rinichii, plămînii, măduva osoasă, ganglionii limfatici şi vasele sanguine. Aparţin de acest **s.** şi celulele migratoare cu capacitate fagocitară. Celulele fagocitare au capacitatea de a îngloba substanţele străine de organism, agenţii patogeni, de asemenea şi celulele proprii îmbătrînite. Celulele **s.r.e.** participă şi la elaborarea anticorpilor specifici faţă de agenţii patogeni. Stimulatoarea principală a **s.r.e.** este histamina, care se eliberează în cantităţi remarcabile din ţesuturile lezate. (Z.K.)

SISTEM SIMPATIC, parte a sistemului vegetativ, în bună parte antagonist al parasimpaticului. **S.s.** se găseşte dispus sub formă de ganglioni simpatici: cervicali (2—3), toracici (12), lombari (5), sacrali (4), de o parte şi alta a măduvei spinării. Îşi au originea în centrii medulari, dar de la ei pleacă spre organele vegetative nervi amielinici, care la capăt eliberează adrenalină (nor-) ca mediator chimic. Reglează funcţiile vegetative. (E.P.)

SISTEM PARASIMPATIC, parte importantă din sistemul neurovegetativ; **s.p.** este format dintr-o porţiune craniană, una medulară şi una sacrală. **S.p.** este, format din fibre colinergice şi antagoniste sistemului adrenergic simpatic, din sistemul nervos autonom. (V. SISTEM VEGETATIV). (A.S.)

SISTOLĂ, perioada de contracţie a inimii în timpul ciclului cardiac. (Z.K.)

SÎNGE, ţesut lichid alcătuit din plasmă şi elemente figurate care plutesc în plasmă. **S.** circulă într-un sistem închis, de vase, inimă, şi are menirea de a transporta diferitele substanţe la locul lor de destinaţie. Astfel **s.** cedează mediului intern oxigenul pe care l-a fixat la nivelul plămînilor, cît şi substanţele nutritive, absorbite la nivelul intestinelor. În acelaşi timp **s.** îndeplineşte rol purificator: descarcă din mediul intern produsele de dezasimilaţie, rezultate din activitatea celulară şi le transportă spre organele care le elimină (bioxidul de carbon către plămîni, alte produse către rinichi) sau le transformă (ficatul). **S.** primeşte diferite substanţe rezultate din activitatea celulelor, hormonii, anticorpii, fermenţii, pe care le distribuie, după necesitate, diferitelor organe, ţesuturi şi celule. **S.** repartizează şi egalează căldura corpului, prin mişcările sale de la periferie spre centru şi invers. **S.** este compus din 45 părţi elemente globulare: globule roşii şi albe, plăcuţe sanguine şi 55 părţi plasmă. Plasma

conține 90% apă, 10% elemente solide: săruri, substanțe albuminoide, zahăr și grăsimi, precum și materii extractive ca uree, acid uric, amoniac. **S.** se reconstituie permanent, compoziția sa rămînînd invariabilă în condiții fiziologice, datorită unui echilibru funcțional (homeostază), prin dirijarea organelor hematoformatoare, aparatului respirator și organelor de excreție, supravegheat de către sistemul neuro-endocrin. Se deosebește un **s.** *arterial*, care este saturat cu oxigen, circulînd prin artere de la plămîni spre țesuturi, unde cedează oxigenul. **S.** *venos*, care circulă în vene, transportînd bioxidul de carbon de la țesuturi spre plămîni. Excepție fac artera și vena pulmonară, prima transportînd de la inimă spre plămîni sînge venos și cea de a doua de la plămîni spre inimă sînge arterial. **S.** *conservat*, recoltat de la donatori, stabilizat cu anticoagulante și conservante, păstrat în flacoane speciale. **S.** *hemolizat* obținut prin dizolvarea globulelor roșii. (A.V.)

SÎNI, două formațiuni glandulare care secretă laptele și se găsesc pe fața anterioară a toracelui; forma lor este variabilă în raport cu tipul constituțional, vîrsta și fazele fiziologice ale femeii (emisferică, conică). **S.** își încep dezvoltarea în timpul pubertății și-o continuă după naștere, involuînd la menopauză. **S.** stau sub control neuro-endocrin, în special al hormonilor ovarieni și al hipofizei. Elementul funcțional al **s.** îl formează acinii glandulari, ei se unesc în lobuli, care se deschid în canalele intralobulare. Mai multe canale intralobulare se unesc, formînd canale interlobulare, acestea din urmă, unindu-se, formează un canal galactofor, care se deschide la suprafața mamelonului. Elementul glandular al **s.** este învelit într-un țesut celulo-adipos și colagen. La femei, în afara perioadei de lactație, domină țesutul celular-adipos. Patologia **s.** cuprinde tulburări funcționale (hipo- sau agalactie) persistența secreției de lapte și în afara sarcinii (sindromul lui Chiari-Frommel), infecții (mastită), tumori (benigne sau maligne) și tulburări în dezvoltarea lor (hipo-, anastie, hipermastie), care toate intră în domeniul medicului specialist. (A.V.)

SOMN, formă particulară de odihnă, caracterizată prin absența stării de veghe. **S.** se datorește unui mecanism complex în care este angajat sistemul reticular. Astăzi cu ajutorul electroencefalografiei s-au studiat fazele și tulburările somnului. (A.S.)

SOMNAMBULISM (LUNATISM, NOCTAMBULISM), sindrom psihomotor, în cadrul căruia se găsește modificarea conștiinței asemănătoare stării crepusculare, asociată cu mișcări, executate postvoluntar (între care mersul este cel mai caracteristic). Astfel per-

Scanned with OKEN Scanner

soana în cauză poate face deplasări variabile pe locuri plane sau accidentate, cu ochii închiși sau deschiși și reușind să prevină ciocnirea cu obiectele care-i stau în cale, prin prealabila lor pipăire. Multe și deosebite forme de prezentare pot să fie grupate în acest cadru, ele avînd și o importanță variabilă, de la simple și neînsemnate accidente după o zi cu tensiune pînă la un adevărat semnal pentru o epilepsie sau isterie. De obicei trezirea este bruscă și cu amnezie asupra celor întîmplate. (A.S.)

SOMNIFER (HIPNOTIC), orice medicament capabil să producă somn. Cea mai cunoscută grupă de **s.** este reprezentată de barbiturice. Tranchilizantele minore și unele psihotrope (de stînga) au un efect hipnotic binecunoscut. (A.S.)

SOMNOLENȚĂ, tulburare particulară a stării de veghe datorită căreia bolnavul nu mai poate acționa și înțelege decît parțial realitatea din jur, răspunzînd cu greutate și lent la întrebări. **S.** survine în surmenaj, oboseală, precum și în boli infecțioase, în intoxicații acute, subacute, în traumatisme cranio-cerebrale etc. **S.** fiind un simptom cauzat de mulți și diverși factori, este necesar ca înainte de a interveni în corectarea sa, să fie elucidați factorii care au produs-o. (A.S.)

SONDĂ, instrument medical, de metal, de gumă, de materie sintetică sau mătase impregnată cu ceară, avînd cele mai variate cîmpuri de întrebuințare. **S.** de metal, simple, sau canelate, cu vîrf sau estompate, se întrebuințează în chirurgie pentru examinarea rănilor, permeabilității unor orificii, canale. **S.** uretrale sînt utilizate pentru dilatarea stricturii uretrale. Cu **s.** uterină se măsoară lungimea cavității uterine. **S.** gastrică servește la scoaterea conținutului din stomac în scop de examinare, sau introducerea de alimente bolnavilor care trebuie nutriți artificial. (A.V.)

SPASM, tulburare de tonus muscular în sensul unei exagerări, care are de obicei un debut brusc și cuprinde musculatura involuntară. Ex. **s.** *laringian:* manifestat prin tulburări de vorbire și de respirație, **s.** *esofagian,* cu consecințe asupra transitului bolului alimentar; **s.** *de torsiune,* datorită leziunilor extrapiramidale care produc modificări ale poziției corpului; **s.** *orbicularilor,* tulburări de închidere sau deschidere a pleoapelor. (A.S.)

SPASMOFILIE, sindrom ce apare la copiii sugari, rahitici, cel mai des primăvara, sub influența insolației. Copilul devine neliniștit, cu fața palidă, are spasme — contracturi musculare — ale extremităților, uneori respirație stridoroasă, de pe urma spasmului laringian, dispnee, cianoză. La

Scanned with OKEN Scanner

examenul medical se constată semne caracteristice la percuția diferitelor zone musculare. La examenul de laborator calciul din sînge scăzut, fosforul crescut. Tratamentul constă din administrarea de calciu și în același timp tratamentul rahitismului cu vitamina D_2. **S.** se poate preveni prin tratamentul rahitismului, igienă și nutriția corectă a copilului sugar. (A.V.)

SPASMOLITIC, v. ANTISPASTIC.

SPATULĂ, instrument cu care se apasă limba pentru a vedea fundul gurii și amigdalele (la nevoie se poate folosi coada de lingură). (E.P.)

SPĂLĂTURI, introducerea și scoaterea de lichide sau de soluții medicamentoase în și din cavitățile naturale sau în cele patologice ale organismului, fie pe cale naturală, fie prin puncții. Se utilizează cu scop terapeutic în afecțiunile diferitelor organe. Astfel **s.** *gastrică* se face în acele cazuri în care trebuie să se îndepărteze repede conținutul stomacului (intoxicații) sau în gastritele cronice. **S.** *căilor biliare* se face cu ajutorul sondei duodenale; clismele evacuatoare ale intestinului gros și rectului, sînt făcute în vederea unor examinări ale acestor organe (rectoscopie). **S.** *vezicale* se aplică în afecțiunile urinare, cele *vaginale* se fac cu irigatorul. Unele **s.** sînt aplicate de personalul mediu, uneori bolnavul și le aplică singur, alteori se cere participarea medicului. (A.V. + G.S.)

SPERMĂ, lichid gelatinos și ușor alcalin, produs de secreție al testiculului, al epididimului, al canalelor și glandelor anexe ale aparatului genital mascul (prostata, veziculele seminale, glandele bulbo-uretrale și uretrale). **S.** conține 90% apă și 10% materii solide, din care 8% sînt substanțe organice, iar restul săruri minerale. La examenul microscopic al **s.** se văd în primul rînd spermatozoizi mobili. Numărul lor în cei 3 1/2 cm^3 de **s.**, cît ejaculează o singură dată un bărbat matur, se află aproximativ 2—300 milioane de spermatozoizi. **S.** mai conține celule testiculare și descuamate din căile de excreție sau glandele anexe, corpusculi amiloizi, limfocite, concrețiuni de lecitine. Examenul **s.** (spermograma) ne furnizează date importante pentru punerea diagnosticului diferitelor boli testiculare. (A.V.)

SPINĂ BIFIDĂ, deschizătura canalului medular, de cele mai multe ori pe o distanță limitată, observată mai des în regiunea sacro-lombară, mai rar în regiunea cervicală sau toracică. Cauzele **s.b.** sînt puțin lămurite. S-au încriminat tulburări în dezvoltarea fetală a coloanei vertebrale, precum și meningite fetale; se datorește lipsei de sudură a arcurilor vertebrale ale uneia sau mai multor vertebre. Există

o formă de **s.b.** ocultă, unde singurul defect este deschiderea vertebrei. Dacă prin deschizătura arcului vertebral iese un sac, plin de lichid (meningele cu lichidul cefalo-rahidian), vorbim despre meningo-cistocel. Dacă sacul hernial cuprinde și elemente medulare se vorbește despre mielocistocel sau mielo-cisto-meningocel. Clinic aceste anomalii pot fi însoțite de enureză (urinare în somn) sau de lezarea funcției sexuale, dacă este interesat și centrul genital medular. Diagnosticul **s.b.** este radiologic. Tratamentul chirurgical, prognosticul rezervat. (AV.)

SPLANHNE organe interne sau viscere. (G.S.)

SPLENECTOMIE, îndepărtarea chirurgicală a splinei în scop terapeutic (anemii hemolitice, boală Hodgkin, tumori, rupturi) sau paliativ (leucemii). (G.S.)

SPLENOMEGALIE, creșterea de volum a splinei. Se întîlnește în multe boli ale sistemului hematopoietic (leucemie), sau ale ficatului (icter hemolitic, ciroză) în inflamații TBC și în unele afecțiuni, caracterizate prin depozitarea în splină a anumitor substanțe (amiloidoză, distrofii proteice și lipidice); Creșterea splinei poate fi unul din simptomele principale ale unei boli. (A.V.)

SPLINĂ, organ vascular, violaceu; se găsește în hipocondrul stîng, sub diafragmă, deasupra colonului și rinichiului stîng; are o greutate variabilă în jur de 200 g (după cantitatea de sînge pe care o conține), jucînd și un rol de rezervor sanguin, dar mai ales o funcție hematopoietică (poate distruge și forma hematii, limfocite) sau de apărare imunologică (se hipertrofiază în infecții). Poate fi extirpată fără tulburări. (E.P.)

SPONDILITĂ, inflamație a coloanei vertebrale de cele mai multe ori de natură reumatismală sau tuberculoasă (morbul lui Pott). (G.S.)

SPONDILOZĂ, formă clinică particulară a reumatismului osteoarticular cu localizare la coloana vertebrală și manifestată printr-o serie de simptome ca rezultat al tulburărilor existente. În **s.** se observă o deformare a coloanei vertebrale mai predominant într-una din regiunile sale cervicale, dorsală, lombară, sacrală, însoțită de contracturi musculare, limitarea mișcărilor, poziții vicioase, dureri etc. Consultarea medicului în vederea prescrierii unei terapii complexe medicamentoase și balneo-climaterice este necesară. (A.S.)

SPUTĂ, produs eliminat, în urma tusei, prin gură, format din secrețiile bronșice. Examenul **s.** are valoare diagnostică, indicînd natura unei suferinți bronhopulmonare: **s.** mucoasă sau mucopurulentă în bronșite și supu-

Scanned with OKEN Scanner

rații pulmonare, **s.** hemoptoică (conținînd sînge), în pneumonii, tuberculoză, cancer etc. În astmul bronșic sputa conține formațiuni filamentoase spirale (spiralele lui Curschmann), cristale aciculare și numeroase leucocite eozinofile. Din **s.** se pun în evidență bacilii tuberculoși în caz de tuberculoză și celulele canceroase în cancer bronhopulmonar. (G.S.)

STARE, funcțiune alterată sau fapte anatomice, unele leziuni sau simptome, avînd caracter static. De ex. paralizia unui membru, sau o **s.** precanceroasă, o **s.** febrilă la care legătura între cauză și efect nu o putem deduce prin simpla observație. Contrar cu **s.** sînt *procesele* patologice care reprezintă o înlănțuire, o evoluție de fenomene morbide, o succesiune a lor, în raport cu cauză la efect, o acțiune și o reacțiune. (AV.)

STARE DE IMPONDERABILITATE, situație anormală creată în urma diminuării sau încetării forței gravitaționale. Se deosebesc două tipuri de **s.**: statică și dinamică. Prima se produce prin îndepărtarea de Pămînt (sau de oricare planetă) în care caz forța gravitațională scade cu distanța în proporții logaritmice. **S.** dinamică rezultă din principiile dinamicii, cînd două forțe de sens opus se neutralizează reciproc. În timpul zborurilor cosmice forța gravitațională existentă în spațiul cosmic este contrabalansată de forța centrifugă existentă pe traiectorie și ca rezultanta acestor forțe apare imponderabilitatea, care în organismul uman poate provoca tulburări metabolice, ca și tulburări în analizatorul proprioceptiv, nemaiprimind excitații de la mușchii care nu funcționează ceea ce provoacă reacții asemănătoare cu cele de rău de mare. Într-o stare de imponderabilitate mai susținută se accentuează eliminarea sărurilor minerale (calciu din oase) și a apei, de asemenea se intensifică degradarea acizilor nucleici atrăgînd după sine slăbirea forței musculare (miastenie). Scade concentrația calciului în sînge, ca urmare a mobilizării accentuate a calciului din oase și se produc stări de hiperexcitabilitate cu iluzii spațiale etc. Se pare că nu e compatibilă cu viața normală, dacă se menține peste un anumit timp. (Z.K.)

STATOCIST, organ de simț, alcătuit dintr-o veziculă în care „joacă" o granulă solidă (de obicei cristal de carbonat de calciu) și atinge cilii interni ai celulelor, determinînd o excitație și jucînd astfel rolul unui organ de echilibru la multe animale și în însăși urechea internă a omului. (V. UTRICULĂ, URECHE) (E.P.)

STAZĂ, încetinirea vitezei de circulație a unui lichid în conductele din organism, în urma unui obstacol mecanic sau a

Scanned with OKEN Scanner

scăderii forței care determină circulația sa. Ex. **s.** *venoasă*, în insuficiență cardiacă, **s.** *gastrică*, în contracția spastică a pilorului sau atonia musculaturii gastrice; **s.** *urinară* în obstacole pe căile urinare (caliculi) etc. Se produce și o **s.** și în circulația brațelor atunci cînd se poartă mult timp o raniță care oprește circulația în membre și se grăbește o oboseală a acestora; se recomandă în excursii ca la fiecare oră să se facă o oprire cu descărcarea ranițelor, pentru ca să se restabilească circulația în mușchii brațelor, să se elimine produșii de catabolism (acid lactic). (G.S.)

STEATOZĂ, depunerea de grăsime în unele organe (miocard, ficat) ducînd la diminuarea capacității lor funcționale; se produce în infecții, intoxicații, anemii grave etc. (G.S.)

STENOZĂ, îngustarea sau strîmtarea unui orificiu natural al unui organ al corpului uman, ex. **s.** pilorică. Termenul **s.** se întrebuințează cel mai frecvent pentru strîmtarea orificiului mitral, tricuspidal sau aortic al inimii, datorită, de ex., unui proces inflamator, reumatic. (A.V.)

STEREOTIPIE, acțiune repetată cu sau fără voința persoanei în cauză. În învățarea oricărei profesiuni există un grup special de mișcări care sînt necesare și utile spre a trece de la ucenic la maestru, de la executarea lor conștientă, dar nesigură, la o execuție postvoluntară de mare precizie. Sînt cunoscute însă și multe acțiuni sau mișcări de tip **s.** caracteristice unor boli, cum ar fi epilepsia, schizofrenia, care își pierd utilitatea și posibilitatea unei supravegheri conștiente și voluntare. (A.S.)

STERILITATE, dacă după 3 ani de viață conjugală fără restricție nu apare sarcina, vorbim de **s.** care poate fi primară, dacă femeia nu a mai fost gravidă niciodată sau secundară, survenită după o prealabilă sarcină. Pentru **s.** poate fi răspunzătoare femeia (70%), bărbatul (30%) sau ambii soți. Cauzele **s.** la femei: dezvoltarea insuficientă a organelor genitale (infantilismul genital), insuficiența ovariană (lipsa de ovulație), metroanexita, cu urmările ei: astuparea trompelor, mai rar endocervicita sau îmbolnăviri ale uterului. Cauzele **s.** la bărbați: în aproape 40% din cazuri, dezvoltarea insuficientă a testiculelor, inflamația lor, în antecedente: orhită, după parotidită, gonoree, urmată de lipsa formării spermatozoizilor, epididimită: inflamații în trecut, cu urmare de obliterare a canalelor excretorii ale spermatozoizilor. În caz de **s.** se impune deci examenul ambilor parteneri. Succesul tratamentului este în funcție de cauză. (A.V.)

STERILIZARE, metodă utilizată pentru distrugerea tuturor microorganismelor (bacterii, virusuri,

Scanned with OKEN Scanner

ciuperci). În practica medicală se cunosc 3 feluri de metode pentru **s.**: fizice, chimice, mecanice. Metodele fizice: constau în căldură uscată (160°C—120 minute), folosită pentru materii, care rezistă la căldură; căldura umedă (+120°C—20—60 min.) în sterilizatoare sau autoclave, servind pentru **s.** instrumentelor medicale și a pansamentelor; razele X (mai nou se întrebuințează pentru conservarea alimentelor). Metodele chimice: cu substanțe bactericide, ca formalina (20%—1,5 ore), hipoclorură de sodiu (5%—3—40 ore). Metodele mecanice: trecerea prin filtre de porțelan, care rețin microbii (filtru Chamberlain, Berkefeld); acestea însă nu rețin virusurile. (A.V.)

STERN, os lat așezat pe linia mediană anterioară a toracelui, în opoziția coloanei vertebrale. Partea superioară este mai lățită, cea inferioară mai ascuțită. Coastele prin extremitățile anterioare se articulează cu sternul, prin intermediul cartilajului costal. (Z.K.)

STIMUL, noțiune ce se folosește pentru denumirea unui excitant, fără a preciza natura acestuia. (V. EXCITANT). (E.P.)

STOMAC, organ digestiv, cuprins între esofag și intestinul subțire. Este situat în partea superioară a cavității abdominale, sub diafragm. Exterior este acoperit de o membrană seroasă sub care se găsește pătura musculară, dispusă în trei straturi. Interiorul stomacului este cutat și căptușit de o membrană mucoasă, în peretele căreia se găsesc numeroase glande. Orificiul superior, prin care comunică cu esofagul, este prevăzut de un sfincter numit cardia, iar orificiul terminal prin care comunică cu intestinul subțire (duoden) se numește pilor. Închiderea acestuia se face de către sfincterul piloric. **S.** are forma unui cîrlig. În stare goală pereții anterior și posterior se apropie unul de altul. Marginea superioară a stomacului se numește mica curbură, spre deosebire de marginea inferioară, ce se numește marea curbură. Glandele mucoasei gastrice secretă sucul gastric. Rolul fiziologic al **s.** constă în depozitarea temporară a bolului alimentar, începerea digestiei proteinelor și a grăsimilor, coagularea laptelui. Agenții patogeni ingerați împreună cu mîncarea (mîncările nu sînt sterile) sînt distruși de acidul clorhidric secretat de glandele gastrice. Amestecarea și înaintarea bolului alimentar se face prin mișcările **s.** După ce bolul alimentar a suferit un anumit grad de digestie, se deschide pilorul, permițînd trecerea unei cantități mici de chimus gastric (bolul alimentar parțial digerat) în prima porțiune a intestinului subțire, duoden, unde se desăvîrșește digestia acestuia. Absorbția principiilor alimentare din **s.** este neînsemnată. **S.** nu este un organ vital, în anumite boli

Scanned with OKEN Scanner

se îndepărtează parțial sau total, stare la care organismul se adaptează. (V. DIGESTIE) (Z.K.)

STOMATITĂ, inflamația cavității bucale, cu evoluție acută sau cronică, urmarea ingerării de lichide fierbinți sau de substanțe iritante, ca și a unor infecții. De multe ori apare în cursul diferitelor boli infecțioase. Interesarea electivă a gingiilor constituie gingivita, inflamația limbii se numește glosită. **S.** aftoasă, catarală, eritematoasă, gangrenoasă, necrotică, ulceroasă etc. (G.S.)

STRABISM, tulburare a vederii binoculare datorită lipsei de coordonare a activității globilor oculari. **S.** este o urmare a modificării inserției mușchilor oculari extrinseci, de la unul sau de la ambii globi oculari. Forme de **s.** *convergent,* devierea axului ocular înăuntru; *divergent,* devierea axului ocular în afară; *orizontal,* devierea orizontală a axelor oculare; *vertical* devierea verticală a axelor oculare. (A.S.)

STRĂNUT, reflex de protecție cu scopul fiziologic de a îndepărta particulele străine ajunse în cavitatea nazală (praf, fum, gaze iritante etc.). Mecanismul fiziologic al **s.** cuprinde următoarele momente: inspirație adîncă cu glotă închisă, urmată de o expirație explozivă, prin care se îndepărtează particulele iritante. (Z.K.)

STREPTOCOCI, microbi de formă sferică, aranjați sub formă de șirag de mărgele, prezenți aproape pretutindeni, care pot provoca diferite infecții: faringită, erisipel, dermatită, otită medie, meningită, febră puerperală etc. Unele forme de **s.** pot produce și toxine: ca de ex., în scarlatină. Infecții cronice cu **s.** pot da naștere diferitelor complicații: febră reumatismală, miocardită, endocardită valvulară... Izvorul infecției este omul, purtător de **s.** Infecția se propagă prin atingerea de obiecte, alimente murdare, aer. Pe baza unor criterii fiziologice **s.** se împart în 4 grupe: 1) **S.** *piogeni,* care determină la om infecții purulente (abcese, flegmoane) și scarlatina. 2) **S.** *viridans,* una din cele mai severe afecțiuni determinate este endocardita lentă. 3) **S.** *lactici.* 4) **S.** *enterococi.* Din punct de vedere al hemolizei sînt: **s.** *hemolitici* și *nehemolitici.* (A.V.)

STREPTOMICINĂ, antibiotic aminoglicozidic extras din ciuperca microscopică *Streptomyces griseus.* Se utilizează sub formă de săruri (clorhidrat. fosfat, dar mai ales suflat), în combaterea tuberculozei, meningitelor, infecțiilor urinare, hepatice, a septicemiilor etc. Se administrează intramuscular sub formă de soluție apoasă preparată pe loc. Se utilizează cu precauție deoarece are acțiune toxică specifică asupra perechii a VIII-a de

Scanned with OKEN Scanner

nervi cranieni (acustico-vestibular) provocînd adesea tulburări de echilibru de obicei reversibile, precum și tulburări de auz foarte adesea ireversibile. (G.F.)

STRESS, termen anglo-saxon, desemnînd o solicitare, constrîngere. În sens biologic se folosește pentru desemnarea stării de alarmă a organismului, provocată de cei mai variați factori nocivi, îngrijorători. Pus în evidență de Cannon, savant englez, organismul se adaptează față de orice factor nociv, alarmant (indiferent de natura acestuia), prin activarea sistemului simpatico-adrenergic, fenomen numit stare de alarmă. Pe baza acestei constatări a elaborat H. Selye (savant canadian) teoria mult discutată a **s.** care se edifică pe următoarele principii: în timpul reacției de alarmă se mobilizează nu numai sistemul simpatico-adrenergic, dar intervine și hipofiza prin sporirea hormonului adrenocorticotrop (ACTH), care la rîndul său acționează asupra corticosuprarenalei, determinînd secreția accentuată a hormonilor corticosuprarenali. Conform teoriei **s.** toate stările alarmante provoacă întotdeauna aceeași reacție de apărare, indiferent de natura factorului stressant. Astfel, de ex. stările de anxietate, traumele psihice, bolile infecțioase, eforturile fizice și intelectuale, radiațiile radioactive, variațiile extreme ale temperaturii provoacă aceleași procese de protecție. Sub influența stressanților, în sistemul nervos și endocrin se desfășoară o serie de reacții protectoare într-o strînsă interdependență una cu alta. Totalitatea acestora a fost denumită sindrom general de adaptare. În desfășurarea sindromului se deosebesc trei faze: prima corespunde cu starea de alarmă semnalată de Cannon: în ea se intensifică secreția acelor hormoni prin care organismul se acomodează la starea de alarmă. Privit sub aspect metabolic se intensifică procesele catabolice (eliberarea de energie), crește concentrația glucozei în sînge (hiperglicemie), precum și concentrația tuturor substanțelor energetice. În cazul solicitărilor moderate **s.** se rezolvă în prima fază (de ex. oboseala unei excursii) fără nevoia trecerii sindromului general de adaptare, în cea de a doua fază. Prima fază se socotește un fenomen normal ce caracterizează viața și activitatea noastră cotidiană; solicitările stressante se rezolvă în timpul repausului fiziologic (odihnă). În cazul în care starea de alarmă persistă însă (de ex. bolile cronice) sindromul general de adaptare trece în cea de a doua fază, numită fază de rezistență. Ea se caracterizează prin hipertrofia corticosuprarenalei (glanda poate să-și sporească volumul cu 20%), fapt în urma căruia se accentuează și secreția hormonală. Creșterea concentrației glucocorticoizilor (cortizon,

Scanned with OKEN Scanner

hidrocortizon) întreţin hiperglicemie, exercitînd totodată faţă de procesele inflamatorii o acţiune inhibitoare. Un alt hormon al corticosuprarenalei, cum este dezoxicorticosterona, prin reglarea metabolismului hidromineral colaborează la apărarea organismului. După cum s-a mai amintit activitatea corticosuprarenalei este stimulată de hormonul adrenocorticotrop al hipofizei. În secreţia acestui hormon intervine hipotalamusul pe de o parte şi produşii metabolici ai stării de **s.** pe de altă parte. Dacă organismul nu reuşeşte să învingă nici în cea de a doua etapă a sindromului general de adaptare, rezervele metabolice se epuizează, ganglionii limfatici încep să se atrofieze, se produc ulceraţii în tubul digestiv, scade numărul leucocitelor eozinofile. Prin urmare se instalează faza a treia a sindromului general de adaptare, numită faza epuizării. În această stare, în urma încetinirii activităţii corticosuprarenalei procesele de rezistenţă scad treptat, simptomele patologice se agravează, întregul organism se atrofiază şi procesul se sfîrşeşte cu moarte (Z.K.)

STROMĂ, ţesut interstiţial, de susţinere, situat printre parenchimul unui organ; elemente mobile, de funcţiune specifică. **S.** este formată de un ţesut conjunctiv, în care se găsesc vasele şi nervii organului respectiv. Ex. ţesutul conjunctiv interlobular al diferitelor glande. După împrejurări **s.** se profilează, ocupînd locul parenchimului nobil, îmbolnăvit (ex. ciroză hepatică), alteori se inflamează (ex. nefrita interstiţială). (În sens figurat se vorbeşte şi de **s.** hematiilor, denumind astfel reticulul fin, aflat în protoplasma lor.). (A.V.)

STRONGYLOIDES, v. ANGUILLULA.

STUPOARE, formă particulară a tulburărilor de conştiinţă, asociată cu tulburări ale activităţii musculare voluntare. În **s.** bolnavul e în stare de inserţie şi completă indiferenţă faţă de mediul înconjurător; nu mai răspunde la excitaţiile uşoare, medii sau intense şi păstrează timp îndelungat o poziţie, de obicei, culcată. (A.S.)

SUBFEBRILITATE, ridicarea moderată (cu 0,5—1°C) a temperaturii corpului, produsă de cele mai multe ori de un proces infecţios uşor sau de o infecţie cronică. (G.S.)

SUBSTANŢĂ DE CONTRAST, substanţă opacă pentru razele roentgen care introdusă în cavităţile şi conductele naturale ale corpului permite punerea în evidenţă a formei lor şi a eventualelor modificări patologice. Se utilizează sulfatul de bariu pentru examenul tubului digestiv, compuşi iodaţi pentru căile biliare sau urinare, artere, vene capilare limfatice, arbore bronşic.

Scanned with OKEN Scanner

Uneori contrastul poate fi realizat prin introducerea de aer în unele cavități naturale, în special în pleură, peritoneu, ventriculi cerebrali. (G.S.)

SUBSTANȚE CANCERIGENE, substanțe care administrate în doze mici și repetate produc apariția cancerului, prin acțiunea pe care o au asupra metabolismului celular: hidrocarburi policiclice (metilcolantren, benzantracen, benzpiren), epoxizi, etilenamine, compuși organici ai sulfului, iperita, uretanul, nitrozamina, produși ai metabolismului unor ciuperci alfatoxine). **S.c.** trebuie îndepărtate din mediul de viață și de muncă, ca și din alimentație. (G.S.)

SUC, lichid intracelular și extracelular format din apă, săruri minerale, enzime, hormoni, glucide, proteine etc. Se poate obține prin triturarea și centrifugarea țesuturilor. 1) **S.** *digestiv:* este secretat din diferite compartimente ale tubului digestiv sau de glandele sale anexe; **s.** *gastric* (stomac), **s.** *intestinal* (intestin), bila (ficat), **s.** *pancreatic* (pancreasul exocrin); 2) **S.** *de fructe:* lichid vîscos obținut prin decantarea maceratului de fructe. Se utilizează în scopuri alimentare și curative. (G.S.)

SUDOARE, lichidul secretat continuu de glandele sudoripare alcătuită din 99% apă și săruri: 1% clorură de sodiu, bicarbonat de sodiu, uree; zilnic omul pierde mai mult de 100 cc apă prin **s.**; ea se evaporează pe nesimțite (perspirație insensibilă), avînd un rol important în termogeneză și în excreție. În unele cazuri este exagerată (insuficiență renală), ajungînd la 3—5 litri/zi (hiperhidroză), crește în urma excitațiilor fizice, în febră, TBC; poate fi mult diminuată în diabet (anhidroză), eczeme etc.; cînd se elimină acizi grași nesaturați prin glandele sebacee, se acuză că **s.** are miros neplăcut. Prin **s.** se elimină bromul; subsuoară poate apărea roșeață din cauza dezvoltării aici a unei ciuperci; substanțe ca pilocarpina sau plante ca *Ilex aquifolium, Lappa major, Juniperus communis, Sambucus nigra* în infuzii sînt sudorifice. Oprind complet transpirația pielii (inducere cu vernis, un impermeabil), provocăm stări de auto-intoxicație, ce pot provoca moartea). (V. PIELE). (E.P.)

SUDORAȚIE, v. TRANSPIRAȚIE.

SUDORIFIC, agent care stimulează secreția glandelor sudoripare. De ex. pilocarpina, un alcaloid parasimpaticomimetic (extras din *Pilocarpus jaborandi*), cu puternică acțiune colinergică. (G.F.)

SUFLU, zgomot anormal de variabilă durată; **s.** *cardiac.* Dacă lichidul trece printr-un tub, strîmtat la un anumit nivel, atunci,

Scanned with OKEN Scanner

deasupra strîmtorii, se poate constata, prin auscultații, apariția unui **s.** Astfel, apare și în inimă, în caz de leziuni valvulare. Din caracterul **s.** observat prin auscultație se poate deduce locul și felul leziunilor valvulare. În afară de aceste **s.** numite organice, există și **s.** funcționale, cu valvule cardiace intacte. În aceste cazuri din urmă este vorba despre leziunile miocardului (musculaturii inimii), cînd valvulele nu au posibilitatea de a închide complet orificiul din cauza contracturii insuficiente a mușchiului cardiac bolnav. (A.V.)

SUFOCARE, tulburare funcțională cauzată de lipsa parțială sau totală a oxigenului, care după 5—6 minute poate provoca moartea organismului. **S.** poate fi provocată de obturarea căilor respiratorii (înec, aspirația de corpi străini etc.), prin presiune aplicată asupra căilor respiratorii (sugrumare) sau în urma paraliziei centrului respirator sau mușchilor respiratori. Aceasta din urmă poate fi cauzată de toxine, electrocutare etc. Scăderea concentrației oxigenului în sînge de asemenea poate să producă **s.** (neatenție la mofete sau cisternele de benzină etc.). Oxidul de carbon și cianurile de asemenea au acțiune sufocantă prin suprimarea capacității oxiforice a hemoglobinei. **S.** în general se desfășoară cu simptome dramatice: înfățișarea disperată, transpirație rece, datorită inspirației forțate, contractura mușchilor intercostali, apoi pierderea conștiinței. Culoarea feței devine violacee, bătăile inimii se răresc, apoi se opresc. În toate cazurile de **s.** primul lucru este suprimarea cauzei, după care se practică respirația artificială pînă la sosirea ajutorului medical. (Z.K.)

SUGESTIE, influența psihică pe care o poate avea o persoană asupra altora și cu ajutorul căreia este în stare să transmită convingeri, stări afective, atitudini; metodă particulară de psihoterapie folosită pentru a transmite bolnavului încredere în rezolvarea suferinței sale și a crea o atmosferă de relaxare, de deconectare. (A.S.)

SUGHIȚ, spasm clonic al diafragmei manifestat printr-o inspirație bruscă însoțită de sunete caracteristice, moment urmat de închiderea spastică a glotei. Cauza **s.** poate fi un spasm sau îmbolnăvirea esofagului, stomacului, pleurelor, peritoneului etc. **S.** periodic și trecător nu poate fi considerat fenomen patologic. Pentru încetarea **s.** se aplică procedee cunoscute, ca de ex.: înghițire de apă, zahăr, reținerea respirației etc. Dacă **s.** este cauzat de boală, se folosesc calmante ca adjuvante ale tratamentului adecvat. **S.** *epidemic*, formă rară și particulară de encefalită epidemică monosimptomatică; **s.** *isteric*, manifestare ce apare la isterici, după un traumatism psihic. (Z.K.+A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

SULFAMIDĂ, categoria medicamentelor care, în structura lor, conțin grupări sulfonamidice. După felul compoziției lor chimice și modul lor de acțiune a lor se deosebesc: bacteriostatice, hipoglicemiante, diuretice ș.a. (Z.K.)

SUPINAȚIE, mișcare de rotație a antebrațului care aduce fața palmară a mîinii în sus sau ridicarea marginii interne a piciorului cu întoarcerea plantei înăuntru. (V. PRONAȚIE). (G.S.)

SUPOZITOR, preparat farmaceutic de formă conică sau cilindro-conică, care se introduce în rect. Conține diferite medicamente incorporate într-o substanță solidă care se topește după introducere (unt de cacao, glicerină). **S.** au acțiune laxativă. (G.S.)

SUPRAALIMENTAȚIE, mărirea rației alimentare ce se recomandă numai în diferite circumstanțe. Un conținut mărit de *glucide* se prescrie în hepatită, în afecțiunile cardio-vasculare și în stările de greutate scăzută (caşexie). În unele boli, care evoluează cu pierderi considerabile de *proteine* (de ex. în convalescența bolilor infecțioase, boli de rinichi, anemii), se va recurge la o alimentație mai bogată în proteine. Mărirea cantității de *lipide* se recomandă după bolile cașectizante (tuberculoză, boala ulceroasă etc.). **S.** făcută fără motive medicale duce la obezitate și diferite boli de metabolism. (A.V.)

SUPRARENALĂ, glandă pereche situată pe polul apical al fiecărui rinichi. Legătura glandei cu rinichii este numai anatomică. **S.** cuprind două părți diferite, atît din punct de vedere evolutiv, cît și structural, respectiv funcțional: partea medulară și cea corticală. *Partea medulară* poate fi considerată un ganglion simpatic transformat, al cărui produs este adrenalina și noradrenalina. Acești hormoni reglează metabolismul energetic precum și repartiția sîngelui în organism. *Partea corticală* constă din trei straturi suprapuse: stratul extern (stratul glomerular) secretă mineralocorticoizii, adică hormoni care reglează metabolismul sărurilor minerale, iar straturile interne (stratul fasciculat și reticulat) produc glucocorticoizii și hormonii sexoizi. Glanda este un organ vital. Lipsa secreției provoacă boala lui Addison, hiperfuncțiunea poate să determine mai multe sindroame (boala lui Cushing, sindromul Conn etc.). Hipersecreția hormonilor sexoizi, la copii, provoacă pubertate precoce, iar la femei adulte, apariția caracterelor sexului opus (creșterea bărbii, schimbarea comportamentului etc.). Cauzele hipersecreției în majoritatea cazurilor formează procese tumorale. Studiul glandei precum și tratamentul bolilor aparține endocrinologiei. (Z.K.)

SUPRAFAȚĂ CORPORALĂ, se exprimă în metri pătrați și la ea se raportează valoarea meta-

Scanned with OKEN Scanner

bolismului energetic (și de bază). Ea se calculează pe baza unor tabele sau grafice, în funcție de înălțime (în cm) și de greutate (kg). (G.S.)

SUPRARENINĂ v. ADRENALINĂ

SURDITATE v. HIPOACUZIE

SURDOMUTITATE, afecțiune caracterizată prin pierderea totală a auzului și imposibilitatea învățării vorbirii. Orice leziune care produce o surditate congenitală sau precoce împiedică apariția și dezvoltarea vorbirii. Deci mutia, deși în majoritatea cazurilor organul fonator este intact, este o consecință a surdității. Dacă surditatea este urmarea unei leziuni congenitale, neonatale sau se instalează în fragedă copilărie (pînă la vîrsta de 2—3 ani) înainte ca copilul să învețe actul vorbirii **s.** este totală. Dacă pierderea auzului survine după această perioadă, dar înaintea vîrstei de 6—7 ani, copilul uită să vorbească, vocabularul însuși se reduce, articulația cuvintelor este defectuoasă, formarea propozițiilor și frazelor devine deficitară — se instalează o **s.** relativă, însoțită de o retardare a intelectului. Dacă **s.** apare după vîrsta de 7 ani, nivelul intelectual se poate menține sau dezvolta în condiții normale sau aproape normale, prin diferite mijloace audio-vizuale (scris, citit etc.). Cauzele cele mai frecvente ale **s.** sînt: ereditate recesivă, factor Rh, sifilis, embriopatii virotice, meningite, meningoencefalite, malformații congenitale, leziuni auriculare și cerebrale legate de actul nașterii etc. Educația surdomuților se face în școli speciale, unde prin diferite metode sînt învățați să comunice prin semne și gesturi, apoi dacă mai au resturi auditive, să și vorbească, devenind astfel surdo-vorbitori. Lipsa auzului se completează prin labio-lectură (citirea de pe buzele vorbitorului). Mai nou prin utilizarea cît mai rațională a resturilor auditive se folosesc cu succes protezele auditive. Prin aceste metode medico-pedagogice ei devin indivizi utili societății. (D.H.)

SUSPIN (OFTAT), scurtă respirație de model sacadat, apărînd de obicei într-o stare de tristețe, de amărăciune. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

Ş

ŞANCRU, ulcerație cutanată sau mucoasă reprezentînd locul de intrare a unui microb în organism (**ş.** de inoculare). Cele mai cunoscute forme de **ş.** sînt **ş.** dur (sifilis) și **ş.** moale (ulcerație cu margini neregulate, moi, dureroase, localizată pe organele genitale și reprezentînd urmarea infecției cu microbul Hemophilus Ducrey-i și care cedează ușor la un tratament cu antibiotice). (G.S.)

ŞOC, răspuns al organismului realizat prin punerea în acțiune a resurselor generale de apărare a organismului în fața unui factor nociv puternic. Ex. **ş.** *alergic,* totalitatea tulburărilor apărute față de substanțele care sînt intolerate (alergogene) pentru organism. **Ş.** *apexian,* posibilitatea de a percepe tactil vîrful inimii în al V-lea spațiu intercostal stîng. **Ş.** *cardiazolic,* procedeu terapeutic folosit mai demult pentru producerea accesului convulsiv, prin injectarea intravenoasă de cardiazol și preconizat (de von Meduna) în tratamentul psihozelor. **Ş.** electric, (v. *electroşoc).* **Ş.** *hemoragic,* ansamblul tulburărilor apărute în hemoragiile grave (în jur de 20% din masa sanguină). **Ş.** *operator,* totalitatea tulburărilor apărute în urma unui act chirurgical. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

T

TABAGISM, intoxicație acută cu nicotină, provocată din cauza unui exces de fumat ca urmare a unor acțiuni nocive a oxidului de carbon, a cresolilor, piridinelor și bineînțeles a nicotinei asupra organismului. Intoxicațiile au în primul rînd acțiuni asupra celulelor nervoase din creier, apoi asupra respirației (laringite), digestiei (dispepsii, diaree sau constipații), vizuale (scotom), nervoase (cefalee, uitare, tremurături), cardio-vasculare (angine, sistole suplimentare, arterioscleroză), asupra pulmonilor provoacă, în peste 50% din cazuri, cancer pulmonar. (E.P.+G.S.+A.S.)

TABES, formă de manifestare a sifilisului nervos cu localizare în măduva spinării și anume în cordoanele posterioare. Cele mai obișnuite simptome întîlnite în **t.** sînt: ataxia, abolirea reflexelor osteotendinoase, dureri fulgurante, în membrele inferioare, modificări trofice și tulburări de sensibilitate profundă. Tratamentul după precizarea diagnosticului se face sub îndrumarea și controlul unui specialist (neurolog) și constă din cure repetate de antibiotice, vitamine, robosante etc.; prevenirea **t.** necesită un tratament precoce și judicios al sifilisului. (A.S.)

TAHICARDIE, accelerarea frecvenței cardiace, care depășește valoarea normală fiziologică corespunzătoare vîrstei și sexului. În mod normal, inima unui om adult se contractă și se relaxează de 70 ori pe minut. Frecvența crește sub influența efortului fizic, în stările de excitație, precum și în stările febrile. De asemenea se poate observa în anumite boli (astenie nervoasă, boli cardiace, boala lui Basedow). (Z.K.)

TAMPON: 1) porțiune mică de vată învelită sau nu în tifon care se utilizează (sterilizat în prealabil) la tamponarea cîmpului operator, la oprirea hemoragiilor sau în tratarea plăgilor. **T.** poate fi uscat sau umectat în alcool, tinc-

Scanned with OKEN Scanner

tură de iod etc. **2)** *Soluție tampon*, soluție care are proprietatea de a păstra aproximativ constantă concentrația în ioni de H^+ atunci cînd se adaugă acizi sau baze. Sînt formate dintr-un acid slab și o sare a sa sau o bază slabă și o sare a sa. În organism funcționează mai multe sisteme **t.** care mențin constant *p*H-ul sîngelui și al altor lichide biologice. (G.F.)

TARTRU DENTAR, depozit de săruri minerale (carbonați și fosfați de calciu) pe suprafața dinților, în special pe fața lor posterioară, de culoare brună. Apare în special la cei care neglijează igiena dentară putînd genera gingivite sau parodontopatii. Se îndepărtează mecanic de către medicul stomatolog. (G.S.)

TEAMĂ v. FRICĂ

TEINĂ v. CAFEINĂ

TELENCEFAL, partea anterioară a creierului primar, din care se dezvoltă lobii olfactivi, corpii striați și cortexul cerebral. (A.S.)

TEMPERAMENT, ansamblul de structuri înnăscute ale persoanei manifestate în comportament prin viteza, intensitatea și durata răspunsurilor la stimuli. Pe baza acestor însușiri s-au clasificat cele patru tipuri fundamentale cunoscute: coleric, sanguin, flegmatic și melancolic. (A.S.)

TEMPERATURĂ CORPORALĂ, valoarea căldurii corpului, ce se măsoară cu termometrul; în mod normal temperatura corpului variază între 36,5 și 37° C. Valoarea relativ constantă a **t.c.** rezultă din echilibrul dintre termogeneză și eliminarea de căldură. Principalele organe termoreglatoare sînt: pielea (glandele sudoripare), plămînii, rinichii, mușchii, ficatul. **T.c.** variază după părțile corporale, precum și în funcție de perioadele nictemerale. Temperatura maximă se poate măsura în ficat, iar cea minimă la suprafața tegumentului. Măsurarea **t.c.** se face la subsuoară, în rect, eventual în cavitatea bucală. Privind variațiile nictemerale valorile minime se pot măsura dimineața, după care crește treptat pînă în amurg, după care începe să scadă. În cazul bolilor infecțioase crește **t.c.**, stare denumită febră. Temperatura normală se socotește pînă la 37°C. Valorile cuprinse între 37 și 38°C se numesc stare subfebrilă, iar peste acestea febră. (Z.K.)

TENDON, formație de legătură dintre unii mușchi și oase, alcătuit din țesut fibros. Cel mai cunoscut **t.** este **t.** lui Achile care leagă mușchii gambei de calcaneu. Inflamația **t.** se numește tendinită sau tenosinovită. (A.S.)

TENIE, vierme din familia cestodelor, al cărui corp e format din numeroase proglote, segmente. Capul are ventuze, uneori și cîrlige, cu ajutorul cărora viermele se fixează de mucoasa intestinală.

Scanned with OKEN Scanner

Proglotele sînt cu atît mai late, cu cît sînt mai departe de cap; ele sînt turtite. La om se găsesc numeroase forme de tenii. **T.** *saginata*, de origine bovină, ce pătrunde în tubul digestiv al omului prin ingestia de carne bovină, infestată, insuficient fiartă. Are 3—8 m lungime. **T.** *solium*, vierme de origină porcină (gazda intermediară este porcul), are 2—3 m lungime. *Botriocefalul*, un vierme lat, de 9—10 m lung, pătrunde în organismul omului prin ingestia de carne de pește, infectat și insuficient fiert. **T.** *echinococcus*, este o **t.** mică de cîțiva mm, trăind mai ales în cîine. Ouăle de **t.** pot ajunge în intestinul omului, acolo se dezvoltă pînă la forma adultă. Din intestin oncosferele, dezvoltate din ouă, pot ajunge în circulația sanguină, de acolo în diferitele organe ale omului (ficat, plămîni, creier), formînd acolo chisturi (cisticercoză), uneori de dimensiuni considerabile (hidatice). Simptomele: urticarie și eozinofilie în sînge. Se evidențiază prin examen radiologic etc. Tratamentul teniazei este medicamentos, atîta vreme, cît viermele se găsește în tractusul intestinal; cisticercul, chistul hidatic trebuie extirpat prin operație. (A.V.)

TERAPEUTIC, factor de acțiune favorabilă în cursul îngrijirii și vindecării bolilor. (G.S.)

TERAPIE (TERAPEUTICĂ), domeniu al medicinii care se ocupă cu problema îngrijirii și vindecării bolilor și administrarea corectă a diferitelor categorii de medicamente și metode. După natura remediului aplicat există terapii diferite care se aplică, în funcție de natura bolii, izolat sau combinat: **t.** medicamentoasă (administrare de medicamente), fizioterapie (aplicare de factori fizici), actinoterapie (radiații), hidroterapie, (apă), balneoterapie (băi), talazoterapie (mediu marin), helioterapie (soare), **t.** chirurgicală (metode chirurgicale) etc. (G.S.)

TERATOGEN, factor care acționează asupra unui organism în dezvoltare, producînd anomalii sau malformații care pot merge pînă la apariția de monstruozități. La mamifere, inclusiv la om, factorii **t.** acționează în timpul vieții intrauterine, producînd malformațiile congenitale. Ei pot fi de natură fizică (razele roentgen, radiații provenite din explozii atomice), chimică (substanțe industriale, unele medicamente, stupefiante), biologică (infecții virale, în special rubeola). Creșterea numărului factorilor **t.** în condițiile societății dezvoltate impun stricte măsuri de protecție a femeii gravide. (G. S.)

TERMOCAUTER, instrument chirurgical cu un filament incandescent folosit în scop chirurgical, pentru a îndepărta prin ardere anumite formațiuni anormale, de ex. verucele, polipi. (Z.K.)

TERMOGENEZĂ, producția de căldură a organismului; organul

producător de căldură este în special ficatul; sîngele din vena suprahepatică are o temperatură de +38°C; dar ca sediu de **t.** sînt și mușchii care eliberează, în contracția lor, și căldura (iar în caz de frig, cînd mușchii nu produc lucru mecanic, aproape toată energia se transformă în căldură (tremurături). (E.P.)

TERMOLIZĂ, procesul complex prin care organismul pierde căldură (transpirație și evaporația, apei de pe piele; dilatarea vaselor tegumentare etc.). Din jocul dintre termogeneză și **t.** rezultă temperatura constantă a corpului, iar acest joc este reglat de sistemul nervos. (V. TERMOREGLARE). (E.P.)

TERMOMETRIE, procedeu ce se efectuează cu ajutorul termometrelor prin care se măsoară nivelul termic al diferitelor medii sau corpuri. (Z.K.)

TERMOPENETRAȚIE v. DIATERMIE

TERMOREGLARE, însușire comună a omului, animalelor mamifere și păsărilor, prin care acestea își menținn o temperatură corporală constantă (homeotermie). Acest fenomen rezultă din echilibrul dintre producerea și eliminarea căldurii produse în organism. Eliminarea căldurii se poate realiza prin conducere, radiație, convecție și evaporare. Organele principale ale eliminării căldurii sînt pielea și aparatul respirator. În reglarea temperaturii intervin factori nervoși și umorali din hipotalamus. Mecanismele **t.** la om se dezvoltă după naștere. (Z.K.)

TERMOSTAT, aparat care permite realizarea unei temepraturi constante cu ajutorul unui sistem automat de încălzire. Este larg utilizat în laboratoarele de cercetare, în pediatrie (nașteri premature), în tehnică. (Z.K.)

TEST, ansamblu de mijloace fizice, chimice, psihologie etc., pentru evaluarea variațiilor normale sau patologice de structură și funcție ale organelor sau de comportament în diferite ipostaze ale persoanei umane. De ex. **t.** *asociației de cuvinte,* **t.** *audiometric* (Bing) (conducerea osoasă a auzului); **t.** *bronhomotor* (există sau nu hipertonie bronșică); **t.** *de coagulare* (există exces sau deficit de diferiți factori ai coagulării); **t.** *„dublu orb"* (nici medicul, nici pacientul nu cunosc calitățile farmacodinamice ale medicamentului administrat — aceasta pentru a evita exagerările subiective de interpretare a rezultatelor); **t.** *psihologic,* ansamblu de operații standard care se execută de către persoane în scopul aprecierii unor procese psihice ca: memorie, atenție, perspicacitate, promptitudine etc. (G.F.)

TESTICUL, glanda genitală a bărbatului, în număr de 2, situați în scrot, avînd formă ovalară, de dimensiunile unor prune mari, la omul adult; **t.** este acoperit

Scanned with OKEN Scanner

de o învelitoare fibroasă, numită albuginea, care spre exterior este legată de peritoneu. Spre interior tunica albuginea face o îngroșare, zisă mediastinul **t.**, sau corpul lui Highmore, care se întinde în tot lungul marginii superioare a **t.** Din albuginea pătrund spre interior pereți conjunctivi, care descompun **t.** în 200—300 lobuli. În fiecare lobul se găsesc 2—3 tubi seminiferi. Un tub seminifer conține pe o membrană bazală celulele seminale, producătoare de spermatozoizi, care cad în lumenul tubului seminifer și sînt conduși, mai departe, prin canale excretoare: tubii drepți, canale eferente, epididimul, canalele ejaculatoare, uretra, penisul. În țesutul conjunctiv interstițial dintre tubii seminiferi se găsesc, pe lîngă elementele conjunctive, vase și nervi, un fel de celule mari, numite interstițiale (ale lui Leydig), dispuse în cordoane sau grămezi perivasculare. Ele sînt de natură epitelială, provenind din celulele epiteliului germinativ ale cordoanelor sexuale embrionare. Celulele interstițiale au un rol endocrin, secretă hormonul sexual masculin, numit testosteronă, care se varsă în sînge și întreține caracterele sexuale somatice și psihice ale masculului. Absența glandelor interstițiale printr-o oprire în dezvoltare înaintea epocii pubertății are drept rezultat menținerea pentru întreaga viață a caracterelor infantile. *Bolile* **t.**: lipsa unuia (monorhidie) sau a ambilor testiculi (anorhidie) dau tulburări de dezvoltare sexuală a indivizilor respectivi. Lipsa **t.** de la locul obișnuit (criptorhidie, ectopie testiculară) dă de asemenea cel puțin tulburări ale fecundității, dacă nu și ale potenței sexuale. Alteori **t.** există împreună cu ovarul (hermafroditism). În sfîrșit, există boli transmise genetic în care **t.** aparent normal sau mai mic prezintă alterări microscopice: atrofia tubilor seminiferi și hipoplazia interstițiului (boala Klinefelter). În urma unor eforturi musculare se poate produce torsiunea sau strangularea **t.**, care trebuie tratată de urgență chirurgical. Inflamațiile **t.** se numesc orhite și apar drept complicațiile diferitelor boli infecțioase în special ale blenoragiei insuficient tratată, sau a oreionului dacă bolnavul nu a respectat repausul. Se mai întîlnește orhita tuberculoasă care se transmite de la epididim și, astăzi mai rar, arhita sifilitică. Tumorile **t.** sînt benigne (adenom **t.**) sau maligne. Cele din urmă survin de multe ori la indivizi tineri și prezintă deosebită malignitate; cele mai importante sînt seminomul, teratocarcinomul, carcinomul embrionar și coriocarcinomul. Necesită intervenția chirurgicală urmată de radioterapie. (A.V.+G.S.)

TESTOSTERON, hormon sexual masculin, produs de celulele interstițiale ale testiculului. Sub influența acestui hormon se dezvoltă penisul, caracter sexual secundar masculin și are loc capa-

Scanned with OKEN Scanner

citatea activității sexuale. Hormonul se caracterizează și prin efectul anabolic proteic. Conform principiului feed-back, frînează secreția hormonului gonadotrop, în hipofiză. Ca medicament se folosește în tulburări sexuale masculine, în tratamentul tulburărilor climacterice, precum și în tratamentul cancerului mamar. (Z.K.)

TETANIE, denumirea unor forme de hiperexcitabilitate neuromusculară, contracturi spastice ale musculaturii membrelor și feței, adesea asociate cu furnicături sau amorțeli; mai rar apar spasme generalizate sau spasme viscerale esofagiene, laringiene, gastrice, intestinale și chiar crize psihice nespecifice cu caracter anxios depresiv. Nu este vorba de o boală unitară ci despre un sindrom, un complex de simptome, datorit cauzelor diferite. O cauză a **t.** este și insuficiența glandelor paratiroide care apare mai ales în urma ablației tiroidei bolnave, cînd uneori se extirpă și paratiroidele incluse în tiroidă. Forma cronică a **t.** idiopatică apare uneori congenital și durează toată viața; există o formă de **t.** latentă, cu simptomatologie redusă, și o formă ce se manifestă cu tulburări trofice (pielea uscată, hiperpigmentație, unghii friabile, decalcifierea smalțului dentar, păr subțire, rar, decolorat, cataractă). Forme de **t.** medicală apar uneori la sugari (spasmofilie) și la femei în perioada de lactație. Există o **t.** datorită unei hiperexcitabilități vegetative provocată de intoxicații (nicotină, cafeină, morfină, plumb, fosfor și infecții). Mai există o **t.** cloroprivă gastrică. Un simptom al tuturor formelor de **t.** este o tulburare a metabolismului fosfocalcic, cu scăderea calciului, cu hiperexcitabilitate și demineralizarea oaselor și cu tulburări trofice ale formațiunilor ectodermice. Diagnosticul **t.** se face pe lîngă semnele clinice prin examene de laborator ale sîngelui (hiperfosfatemie, hipocalcemie) și ale urinei (hipocalciurie). Tratamentul constă în administrare de preparate de calciu, vitamină D, parathormon. La cel mai mic semn de **t.** trebuie cerut examen medical. (A. V.)

TETANOS (FĂLCĂRIȚĂ), boală infecțioasă produsă de pătrunderea sporilor de bacili tetanici într-o rană (de obicei rănile murdărite cu pămînt); înmulțindu-se la acest nivel, bacilii tetanici produc o toxină cu acțiune asupra sistemului nervos central, determinînd contracturi tetanice). Boala debutează de obicei prin contracția maseterilor, mușchii care ridică maxilarul inferior, producînd închiderea spasmodică a cavității bucale (trismus), de unde numele de fălcăriță. Contracția musculaturii feței dă un aspect caracteristic (facies tetanic), dînd impresia că ochii plîng iar buzele zîmbesc (rîs sardonic). Contracția întregii musculaturi transformă corpul într-un arc cu convexitate anterioară (opistotonus), posteri-

Scanned with OKEN Scanner

oară (emprostonus) sau laterală (laterotonus). În lipsa unui tratament adecvat precoce, pacientul moare prin contracția spasmodică a mușchilor respiratori. Boala se previne prin vaccinare sau administrare de ser antitetanic (în cazuri de răniri la persoane nevaccinate). Se tratează cu antibiotice și doze mari de ser antitetanic, în cazuri grave administrate intrarahidian. Pătrunderea infecției prin plaga produsă de secționarea cordonului ombilical constituie **t.** noului-născut; infecția printr-o plagă chirurgicală se numește **t.** chirurgical. (G.S.)

TIC, act impulsiv, o adevărată mișcare parazită, spasmodică, stereotipă. Cu ajutorul voinței persoana reușește să blocheze apariția **t.**, pentru un timp limitat, după care însă urmează o adevărată declanșare în cascadă a **t.** De obicei în stări tensionale, emoții, **t.** se accentuează jenînd mult persoana în cauză; **t.** dispare în somn. Cele mai obișnuite **t.** sînt: ale clipitului, ale umărului, raclarea glotei, mușcarea buzei etc. Apariția **t.** este de multe ori precedată de factori stressanți sau toxi-infecțioși. Vîrsta predilectă: pubertatea. Tratamentul combinat psihoterapeutic și psihofarmacologic trebuie început cît mai repede și continuat sub supraveghere medicală. (A.S.)

TIFOS EXANTEMATIC, boală infecțioasă epidemică transmisă omului de către păduchi. Epidemiile apar în condiții de promiscuitate socială, condiționată de cataclisme naturale sau război (aglomerații umane, lipsite de condiții de igienă). Face parte din grupa *rickettsiozelor*. Boala începe brusc cu febră ridicată, cefalee cu tulburări psihice, mergînd pînă la o stare de stupoare profundă *(status tifosus)* și apariția unui exantem sub formă de mici pete hemoragice cu aspect de pișcături de purece. Aceste simptome se datoresc leziunilor produse de microbi la nivelul pereților vaselor sanguine, mai ales a arterelor mici, și capilarelor, care prin hemoragiile multiple cerebrale explică și tulburările nervoase și psihice, putînd duce la moarte. Aceste tulburări pot deveni permanente, dacă bolnavul supraviețuiește (sechele). **T.e.** se previne prin distrugerea păduchilor (problema a fost rezolvată în cea mai mare parte a globului prin introducerea în practică a insecticidelor din grupa DDT) și eventual prin vaccinare. Azi se obțin bune rezultate în tratamentul bolii prin administrare de antibiotice (cloromicetină). (G.S.)

TIMPANOPLASTIE, înglobează o serie de intervenții microchirurgicale, executate pe elementele de transmisie din urechea medie (membrana timpanică, lanțul osicular), care vizează restabilirea continuității acestor elemente distruse în parte sau total de un proces supurativ, traumatism etc. Intervenția are ca scop asigurarea transmisiei sonore din me-

Scanned with OKEN Scanner

diul extern în labirint, unde se găsesc elementele nervoase de percepție a sunetului; intervenția este o metodă curativă nouă ce s-a dezvoltat după perfecționarea aparatelor optice (microscopul de operație), cu ajutorul căreia se execută operația de o extremă finețe. (D.H.)

TIMUS, glandă plasată în cavitatea toracică între plămîni și inimă (mediastin), avînd o dezvoltare maximă pînă la pubertate, din care motiv a fost numită și „glanda copilăriei". După pubertate regresează dar nu dispare niciodată. În stările de agresiune a organismului reacționează printr-o involuție acută și reversibilă, eliberînd în sînge timocite. S-a dovedit că este organul care inițiază dezvoltarea reacțiilor de apărare imunologică și în primele etape ale vieții. Rolul său endocrin este încă discutat. În unele cazuri de hipertrofie, numite „status timico-limfatiens" poate apare moartea subită, greu explicabilă. (E.P.)

TINCTURĂ DE IOD, denumire improprie pentru soluția alcoolică de iod (5—10%), utilizată ca dezinfectant, antimicotic și revulsiv (dacă se amestecă cu gaiacol). (G.F.)

TIROIDĂ, glandă cu secreție internă (endocrină), situată pe fața anteroinferioară a gîtului, formată din 2 lobi, cel drept și stîng, uniți printr-o punte, numită istm. Mărimea **t.** variază după vîrstă și sex, în medie 24—30 gr, mai mare în perioada pubertății, sarcinei și menopauzei. Diametrul transversal al întregei **t.** 6 cm, lungimea lobilor 5—6 cm, grosimea lor 2 cm, a istmului 0,5 cm. Elementul histologic și funcțional al **t.** îl reprezintă acinii sau foliculii, cu dimensiuni, ce variază după funcțiunea glandei, de la 1 μ la mai multe sute de μ. Un acin este format dintr-un singur strat de celule, situate pe o membrană bazală. Celulele au formă cubică sau chiar turtită în stare de repaus, cilindrică în stare de funcțiune. În interiorul acinului se află o cavitate, ce conține o substanță coloidă. În jurul acinului se găsește o stromă conjunctivă, cu vase, nervi, limfatice și un fel de celule, parafoliculoase, numite C care secretă *calcitonină* (v.) Rolul fiziologic al **t.** este producția hormonului tiroidian, o iodo-tireo-globulină, ce-l varsă direct în circulație, fără canal secretor (glandă cu secreție internă = endocrină). Funcțiunea **t.** este controlată de hormonul tireotrop antehipofizar, care la rîndul său este dirijat de centri hipotalamici. Pentru sinteza hormonului tiroidian fiind absolut necesar iodul, lipsa iodului, absolută (din hrană) sau relativă (prezența în hrană a unor substanțe, ce împiedică utilizarea iodului: diferite minerale, tiocianate etc.), produce o hipertrofie reactivă a **t.** — numită *gușă* (v.). Hormonul tiroidian stimu-

Scanned with OKEN Scanner

lează procesele de metabolism organic (glucidic, protidic, lipidic) și anorganic (al apei și sărurilor) are acțiune pozitivă asupra creșterii, acțiune termoregulatoare și prin sistemul hipotalamo-hipofizar exercită acțiune asupra tuturor celorlalte glande endocrine. Funcțiunea insuficientă a **t.** se numește hipotireoză, cu simptome ce variază după epoca în care s-a instalat și după gradul ei (v. *nanism, cretinism, hipotiroidie benignă*). Hiperfuncția **t.** provoacă hipertiroidismul cu diferitele sale forme și grad (v. *boala lui Basedow*). Sinteza funcțiilor patologice ale **t.** a fost făcută de școala lui Parhon. (K.Z.)

TIROIDECTOMIE, extirparea operatorie a glandei tiroide, mai corect strumectomie, adică extirparea gușei, deoarece tiroida nemodificată ca volum nu se extirpă. Este un procedeu chirurgical, utilizat pentru tratamentul bolii lui Basedow, sau a unei gușe simple, dacă aceasta din urmă provoacă o compresiune asupra organelor vecine. **T.** sau strumectomia este indicată numai în cazul în care tratamentul conservativ nu dă rezultate. (A.V.)

TOLERANȚĂ, în sens biologic se înțelege dispoziția pe care o are un organism de a suporta anumite medicamente, precum și abaterea admisă de la o exactitate a unui indice fiziologic. (Z.K.)

TONIC, medicament cu acțiune stimulantă asupra întregului organism (**t.** general) sau a unor organe sau aparate (**t.** cardiac, muscular, nervos) crescînd rezistența organismului la boală sau favorizînd vindecarea sa. (G.S.)

TONUS CORTICAL, stare particulară de activitate psihică în care elementul caracteristic îl constituie veghea, pe baza căreia funcționează restul proceselor psihologice; **t.c.** este întreținut de substanța reticulată bulboprotuberanțială, care trimite impulsuri spre scoarță. În lipsa unor **t.c.** scoarța intră în inhibiție (somnul). (A.S.)

TONUS MUSCULAR, stare particulară de ușoară contracțiune în care se găsește mușchiul în mod normal; se datorește influxurilor nervoase motoare și elasticității musculare; el mărește puternic randamentul activității musculare. (E.P.)

TORACE ÎN CARENĂ, deformație a toracelui întîlnită în rahitism caracterizată prin proiecția sternului înainte (pectus carinatum = piept de găină). La nivelul articulațiilor dintre coaste și cartilajele costale care le leagă de stern se percep mici umflături datorate tulburărilor de osificație (mătănii costale). (G.S.)

TORACOPLASTIE, metodă chirurgicală de tratament a tuberculozei pulmonare constînd din îndepărtarea uneia sau mai mul-

Scanned with OKEN Scanner

tor coaste sau părți de coaste în vederea turtirii peretelui toracic și comprimării plămînului bolnav, act care favorizează cicatrizarea leziunii. (G.S.)

TOXICOMANIE, obișnuința de a consuma substanțe medicamentoase care dau dependență, adică obligă persoana de a crește mereu cantitatea folosită spre a obține un anumit efect (liniștire, stimulare, etc.). Cele mai grave **t.** sînt date de consumul de opiu și derivații săi (morfină, heroină, evoleină etc.). O altă categorie de substanțe folosită în **t.** este grupul barbituricelor luate la început pentru a obține redresarea tulburărilor de somn. În rîndul substanțelor cu rol activator, asupra sistemului nervos, care pot produce **t.** se înscriu amfetaminele (benzedrina). Tratamentul **t.** se face numai prin internare într-un serviciu de specialitate în vederea dezintoxicării și ulterior a recuperării socioprofesionale. (A.S.)

TOXICOZĂ, forma gravă a bolilor digestive ale sugarului, caracterizată prin diaree, vărsături, deshidratare, acidoză, mergînd pînă la colaps sau comă. (V. BOLI INFANTILE). (G.S.)

TOXINĂ (OTRAVĂ), substanță cu acțiune nocivă (vătămătoare) asupra organismului, producînd îmbolnăvirea sau chiar moartea lui (intoxicații). **T.** sînt substanțe chimice de natură și proveniență diferită: acizi, baze, săruri, alcooli, fenoli, alcaloizi (complexe chimice provenite din plante), veninuri (toxine produse de animale cum sînt șerpii, insectele sau paianjenii) și mai ales **t.** bacteriene. Acțiunea **t.** poate fi combătută prin administrare de substanțe care le neutralizează (antidot). Administrarea repetată a **t.** în doze mici crescînde duce la apariția unei anumite rezistențe a organismului (obișnuință sau mitridatism). În doze mici unele **t.,** în special alcaloizii, pot fi utilizate ca medicamente. (G.S.)

TOXOID v. ANATOXINĂ

TOXOPLASMOZĂ, boală parazitară produsă de protozoarul *Toxoplasma Gandi* care se ia probabil de la animalele domestice. De obicei evoluează asimptomatic, dar transmiterea bolii de la mamă la făt poate determina moartea și avortul fătului sau semnele unei boli infecțioase acute a nou-născutului (febră, leucocitoză, erupții cutanate, hepatosplenomegalie și semne de interesare meningoencefalică, pulmonară sau miocardică). Poate evolua și cronic producînd leziuni cerebrale complicate cu hidrocefalie și leziuni oculare sau mărirea ganglionilor simulînd o boală de sistem. Diagnosticul de precizie se stabilește prin reacții serologice. (G.S.)

TRABECUL, filamente fine care se leagă unele de altele (anastomază) și formează țesutul reticulat (în structura hematiei, în

Scanned with OKEN Scanner

ganglionii limfatici, în timus, în măduva osoasă etc.). (E.P.)

TRACTUS (TRACT), ansamblul unor organe, conducte, glande etc. care servesc o funcție definită a organismului; ex. **t.** digestiv, **t.** genital. (E.P.)

TRAHEE, organ tubular situat între laringe și bronhie cu lungimea de 12 cm și 2 cm diametru. Are schelet cartilaginos format din 15—20 elemente cu formă de potcoavă legate între ele cu țesut conjunctiv și muscular neted. Face parte din căile respiratorii fiind dispusă înaintea esofagului. Este căptușită de o membrană mucoasă formată din celule ciliate, care prin bătăile cililor îndepărtează impuritățile ajunse la acest nivel. Între celulele ciliate se găsesc celule secretoare de mucus, care contribuie la fixarea particulelor de praf. (Z.K.)

TRAHEOTOMIE, intervenție de urgență, executată în vederea salvării unui bolnav periclitat de asfixie iminentă. Uneori **t.** este o operație pregătitoare (premergătoare) unei intervenții pe laringe. Operația constă în crearea unui orificiu pe trahee, sub nivelul obstacolului ce produce asfixia (edem glotic, tumoră laringeană, pseudomembrane, spasm glotic etc.), în care se introduce un tub, denumit canulă traheală și astfel se asigură respirația bolnavului. După dispariția obstacolului respirator prin tratament sau operație, de obicei canula se îndepărtează și plaga se vindecă fără urme prea vizibile. (D.H.)

TRAHOM (CONJUNCTIVITĂ GRANULOASĂ), inflamație cronică specifică a conjunctivei oculare, produsă de virusul specific, *Rickettsia trahomatis*. Agentul patogen se transmite indirect, prin diferite obiecte infectate. **T.** este o boală a mizeriei și ignoranței, cea mai răspîndită boală de ochi de pe glob. **T.** are evoluție lungă, trecînd prin 4 stadii succesive: începe cu semne banale de conjunctivită, apoi apar foliculi trahomatoși și hipertrofii papilare. Mai tîrziu trece la cornee, care este invadată sub formă de o pernă vasculară (panus). La sfîrșit apar cicatricele conjunctivale și complicații: ulcere corneene, deformarea pleoapelor, uscarea corneei (scleroză), pînă la orbire. Tratamentul este de domeniul oftamologului (sulfamide, cloramfenicol). Profilaxia este foarte importantă: ameliorarea condițiilor de viață și igienă, precum și tratament precoce. (A.V.)

TRANCHILIZANT, orice medicament care poate aduce o sedare prin influența pe care o are asupra tensiunii psihice, precum și asupra unor emoții cu caracter negativ (frica sau anxietate). Cele mai cunoscute **t.** folosite în țara noastră sînt: diazepamul, napotonul, hidroxiziunul și carbaxinul. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

TRANSFUZIE DE SÎNGE, v. GRUPE DE SÎNGE.

TRANSPIRAȚIE (SUDORAȚIE), proces fiziologic de eliminare a apei, bioxidului de carbon și altor substanțe la nivelul formațiunilor tegumentare (glandele sudoripare). Efortul fizic accentuat și anumite boli se asociază cu o **t.** crescută. (G.F.)

TRANSPLANT, organ sau fragment de organ introdus pe cale chirurgicală într-un organism, spre a înlocui organul respectiv uzat sau distrus. Operația poartă numele de transplantare și se deosebește de grefare (v. *grefă*) prin faptul că restabilește legăturile vasculare ale organului **t.** cu organismul respectiv. Organismul din care se recoltează organul transplantat, se numește donator, cel care primește **t.** se numește receptor. După raportul genetic care există între donator și receptor, există autotransplante (cînd provin de la același individ), izotransplante (cînd provin de la indivizi foarte înrudiți: frați gemeni, părinți, indivizi cu aceeași grupă sanguină), homotransplante (cînd provin de la indivizi de aceeași specie) și hetero- sau xenotransplante (cînd provin de la alte specii). **T.** este acceptat (tolerat) de receptor numai dacă prezintă identitate sau mare asemănare genetică cu acesta. Homotransplantele și heterotransplantele (allotransplante) generează o reacție imună antitransplant, datorită acestor diferențe antigenice, care duc de obicei la eliminarea transplantului. Această reacție poate fi combătută și **t.** salvat printr-un tratament care diminuează reacția imună (imunodepresiv): raze roentgen, cortizon, citostatice, ser antilimfocitar. Cele mai utilizate transplante sînt cele de piele, oase, vase sanguine, rinichi, inimă. Transplantarea de organe reprezintă una din principalele probleme ale medicinii contemporane, punerea la punct a metodelor de supraviețuire a **t.** putînd prelungi în mod substanțial viața bolnavului. (G.S.)

TRANSSUDAT, lichid ieșit în afara vaselor sanguine în țesuturi (producînd edem), sau cavități (producînd revărsări), datorită unor modificări ale presiunii hidrostatice sau osmotice a plasmei sanguine. Apare în insuficiență cardiacă sau renală, inaniție și boli consumptive, compresiune pe anumite traiecte vasculare. Spre deosebire de exsudat (produs de inflamație), **t.** conține o cantitate redusă de substanțe proteice, așa că de obicei nu precipită cînd este picurat într-o soluție, 0,2% de acid acetic (reacția Rivalta). (G.S.)

TRANSTERMIE v. DIATERMIE

TRATAMENT, totalitatea mijloacelor prescrise sau aplicate de medic în vederea vindecării unei boli, începînd cu regimul igieno-dietetic (modul de viață și alimentație), trecînd prin **t.** me-

Scanned with OKEN Scanner

dicamentos (administrare de medicamente) și sfîrșind cu **t.** speciale (radiații, intervenție chirurgicală etc.). (G.S.)

TRAUMATISM, leziune produsă de factori mecanici. Leziunile traumatice pot fi răni lovite, impuse, tăiate, zdrobite, împușcate la care se pot adăuga răsuciri, dislocații (luxații) și fracturile. Consecințele **t.** sînt rupturi, hemoragii etc. **T.** se întîlnesc în special la organele externe, (deși nici organele interne nu sînt scutite). Tulburările produse de **t.** se împart în *locale,* legate de zona asupra căreia s-a produs **t.** și *generale,* care cuprind întregul organism; ele mai pot fi împărțite în imediate și tardive. După intensitate **t.** se împart în **t.** ușoare, medii și grave. (A.S.)

TRAUMĂ SONORĂ, efectul nociv produs de zgomotul prelungit sau exploziv asupra analizatorului acustic. Simptomul cel mai important este surditatea de diferite grade, la care se mai adaugă, oboseală, vertije etc., care au efect nefavorabil asupra randamentului în muncă, de aceea lupta împotriva sunetelor care produc **t.s.** este o problemă mondială. (V. AUZ). (E.P.)

TREMOR (TREMURĂTURĂ), mișcare fină, repetată, rapidă, involuntară, localizată cu predilecție la extremitatea membrelor superioare, dar care poate cuprinde întregul corp. **T.** este un simptom întîlnit în multe boli ex.: luesul cerebral, deliriium tremens, boala Parkinson, psihoza senilă, boala Basedow, etc. (A.S.)

TREPIDAȚIE, vibrație de frecvență mare și amplitudine mică, ce ia naștere în unele sisteme ca urmare a funcționării lor iar la altele prin transmitere de la primele. Ex., **t.** unui motor se resimt și la suportul și corpurile din jurul său. Acțiunea îndelungată asupra organismului uman a **t.** este cauza multor tulburări neuro-endocrine între care oboseala este cea mai frecventă. (G.F.)

TRIHOMONIAZĂ, boală produsă de parazitul protozoar flagelat *Trichomonas vaginalis,* caracterizată prin inflamația vaginului la femeie și mai rar a canalului urogenital la bărbat. Produce secreție muco-purulentă și prurit. Diagnosticul se stabilește prin examenul microscopic al secreției. Infestația se produce la băi comune sau la folosirea de vane nedezinfectate, mai rar prin contact (la bărbați). (G.S.)

TRIPSINĂ (TRIPTAZĂ), enzimă digestivă produsă de pancreas cu efect proteolitic. Se secretă sub formă de precursor ca tripsinogen, care sub acțiunea diastazei intestinale, numită enterochinază, se transformă în **t.** activă. Sub influența **t.** proteinele se descompun în aminoacizi. (Z.K.)

TROMB, cheag de sînge coagulat în lumenul vaselor cu sînge.

Scanned with OKEN Scanner

Poate să figureze ca o lamă lipită de peretele vaselor, care dacă se îngroașă îngreunează sau oprește circulația sîngelui în sectorul respectiv. Dezlipindu-se însă ajunge în circulație și poate să producă embolie. (Z.K.)

TROMBINĂ, diastază în sînge formată din protrombină, de origine hepatică, care în prezența calciului și a unor kinaze provoacă transformarea fibrinogenului în fibrină, cauzînd astfel coagularea sîngelui. (Z.K.)

TROMBOCITE (PLACHETE SANGUINE), elemente figurate ale sîngelui în număr de 150—300.000/mmc, avînd o formă lenticulară, sau ovală și un diametru de 2—5 microni. Se formează în măduva roșie a oaselor din citoplasma unor celule mari numite megacariocite și au un rol important în declanșarea procesului de coagulare a sîngelui, elaborînd trombochinazele care permit transformarea fibrinogenului în fibrină. Scăderea numărului **t.** (trombocitopenie) duce la apariția de boli caracterizate prin producerea de hemoragii (V. SÎNGE). (G.S.)

TROMBOZĂ, obstruarea parțială sau completă a lumenului unui vas (arteră, venă) de către un cheag. Apare în cazuri de tulburare a coagulării (leziuni ale peretelui vascular, încetinirea circulației sanguine, coagulabilitate mărită a sîngelui). Produce tulburări uneori grave (necroza teritoriului irigat de artera respectivă — infarct). **T.** *coronariană* sau infarct miocardic, noțiune clinică prin care înțelegem necroza unui teritoriu al musculaturii inimii. Cauza **t.** este suspendarea circulației de sînge în teritoriul respectiv, în majoritatea cazurilor prin obliterarea (astuparea) arterei. Mecanismul **t.** de cele mai multe ori este formarea unui tromb (cheag de sînge) într-o ramură a arterei coronare, scleroasă (arterioscleroză). Uneori este suficientă însă și un spasm vascular, fără leziuni anatomice ale arterei coronariene, precum se observă uneori la autopsie sau obliterarea coroanei de către un embol (bulă de grăsime) circulant în sînge. Extinderea necrozei este variabilă, după importanța vasului obliterat. Simptomul cardinal al **t.** este durerea, avînd caracterele anginei pectorale, cu deosebirea că durata și intensitatea durerilor este mai mare; bolnavul are în același timp dispnee (respirație dificilă) cu senzații de sufocare și a morții iminente, puls accelerat, tensiune arterială scăzută, se simte foarte slăbit, este palid, are tegumente umezi, uneori își pierde cunoștința. În astfel de cazuri bolnavul trebuie să fie în repaus, să i se administreze calmante (numai de către medic) și anticoagulante. Bolnavul suferind de **t.** în vreo 10% din cazuri moare subit, de pe urma unui șoc cardiogen. Supraviețuirea sa, dacă au trecut primele minute critice, depinde de tratamentul medical intensiv, precoce. În cen-

Scanned with OKEN Scanner

Poate să figureze ca o lamă lipită de peretele vaselor, care dacă se îngroașă îngreunează sau oprește circulația sîngelui în sectorul respectiv. Dezlipindu-se însă ajunge în circulație și poate să producă embolie. (Z.K.)

TROMBINĂ, diastază în sînge formată din protrombină, de origine hepatică, care în prezența calciului și a unor kinaze provoacă transformarea fibrinogenului în fibrină, cauzînd astfel coagularea sîngelui. (Z.K.)

TROMBOCITE (PLACHETE SANGUINE), elemente figurate ale sîngelui în număr de 150—300.000/mmc, avînd o formă lenticulară, sau ovală și un diametru de 2—5 microni. Se formează în măduva roșie a oaselor din citoplasma unor celule mari numite megacariocite și au un rol important în declanșarea procesului de coagulare a sîngelui, elaborînd trombochinazele care permit transformarea fibrinogenului în fibrină. Scăderea numărului **t.** (trombocitopenie) duce la apariția de boli caracterizate prin producerea de hemoragii (V. SÎNGE). (G.S.)

TROMBOZĂ, obstruarea parțială sau completă a lumenului unui vas (arteră, venă) de către un cheag. Apare în cazuri de tulburare a coagulării (leziuni ale peretelui vascular, încetinirea circulației sanguine, coagulabilitate mărită a sîngelui). Produce tulburări uneori grave (necroza teritoriului irigat de artera respectivă — infarct). **T.** *coronariană* sau infarct miocardic, noțiune clinică prin care înțelegem necroza unui teritoriu al musculaturii inimii. Cauza **t.** este suspendarea circulației de sînge în teritoriul respectiv, în majoritatea cazurilor prin obliterarea (astuparea) arterei. Mecanismul **t.** de cele mai multe ori este formarea unui tromb (cheag de sînge) într-o ramură a arterei coronare, scleroasă (arterioscleroză). Uneori este suficientă însă și un spasm vascular, fără leziuni anatomice ale arterei coronariene, precum se observă uneori la autopsie sau obliterarea coroanei de către un embol (bulă de grăsime) circulant în sînge. Extinderea necrozei este variabilă, după importanța vasului obliterat. Simptomul cardinal al **t.** este durerea, avînd caracterele anginei pectorale, cu deosebirea că durata și intensitatea durerilor este mai mare; bolnavul are în același timp dispnee (respirație dificilă) cu senzații de sufocare și a morții iminente, puls accelerat, tensiune arterială scăzută, se simte foarte slăbit, este palid, are tegumente umezi, uneori își pierde cunoștința. În astfel de cazuri bolnavul trebuie să fie în repaus, să i se administreze calmante (numai de către medic) și anticoagulante. Bolnavul suferind de **t.** în vreo 10% din cazuri moare subit, de pe urma unui șoc cardiogen. Supraviețuirea sa, dacă au trecut primele minute critice, depinde de tratamentul medical intensiv, precoce. În cen-

Scanned with OKEN Scanner

trele medicale mari, există echipe special amenajate, de salvare, care aplică acest tratament chiar în cursul transportului la spital, ameliorînd astfel simțitor statistica de mortalitate a **t.** (G.S.+A.V.)

TROMPĂ UTERINĂ (SALPINGE, TUBĂ, TUBA LUI FALLOPE), organ pereche sub forma unui conduct de 12—15 cm, 5 mm diametru, care face legătura între ovar și uter. Partea externă sau pavilionul se prezintă ca o pîlnie prevăzută cu franjuri sau fimbrii situate în dreptul ovarului; se continuă cu o porție ampulară, mai lungă, care prin istm pătrunde în peretele uterului și se deschide în cavitatea uterină. Este formată dintr-o mucoasă plicaturată, o musculoasă și seroasă peritoneală. Rolul **t.u.** este de a capta ovulul expulzat periodic de ovar și de a-l conduce în uter. Oprirea ovulului fecundat în **t.u.** și dezvoltarea la acest nivel a unei sarcini patologice constituie varietatea tubară, cea mai frecventă: sarcină extrauterină. Inflamațiile **t.u.** se numesc salpingite și pot transforma organul într-o pungă cu apă (hidrosalpinx) sau puroi (piosalpinx). **T.u.** reprezintă cea mai frecventă localizare a tuberculozei genitale la femeie. (V. OVAR). (G.S.)

TRUNCHI CELIAC, ansamblul de artere din regiunea subdiafragmatică; se ramifică din aortă și se distribuie la organele digestive din cavitatea abdominală; în jurul lor se găsesc numeroși ganglioni simpatici și nervi, care în lungul arterelor ajung la organele digestive; în afecțiuni ale **t.c.** se produc tulburări de absorbție și secreții digestive, mai ales a grăsimilor, care se regăsesc în cantitate mare în materiile fecale (cu un miros extrem de urît, produs și de lipsa secreției bilei în intestin). (E.P.)

TUBUL DIGESTIV, ansamblul organelor digestive, în care are loc primirea alimentelor, fărămițarea, descompunerea chimică a lor, precum și absorbția produșilor utili rezultați în urma digestiei. În **t.d.** se absorb și sărurile minerale, vitaminele, apa, de asemenea aici se formează din materialul nedigerat bolul fecal, care se elimină periodic din organism. În ansamblul **t.d.** intră: cavitatea bucală, faringele, esofagul, stomacul, intestinul subțire și gros, rectul, precum și glandele anexe, cum sînt glandele salivare, ficatul și pancreasul. În cavitatea bucală alimentele fărămițate și amestecate cu salivă se transformă în bol alimentar care avînd consistența păstoasă și fiind îmbibat cu mucus devine capabil să fie transportat spre următoarele segmente ale **t.d.,** fără să producă leziuni mecanice ale mucoasei acestora. Din faringe bolul alimentar ajunge în esofag, unde prin mișcări peristaltice este înaintat în stomac. Rolul fiziologic al stomacului este depozitarea

Scanned with OKEN Scanner

temporară a bolului alimentar, precum și sterilizarea cu acid clorhidric al acestuia, deoarece alimentele ingerate nu sînt sterile. Datorită prezenței diastazelor în stomac începe digestia proteinelor și a grăsimilor din lapte. Astfel de enzime gastrice sînt pepsina, cu rol proteolitic, labfermentul cu influență asupra coagulării laptelui și lipaza gastrică cu efect lipolitic. Trebuie amintită și secreția unui factor antianemic, care se produce în mucoasa gastrică jucînd rol în absorbția vitaminei B_{12} la nivelul intestinului gros. În activitatea digestivă a stomacului un rol important revine și mișcărilor stomacului, care ajută la amestecarea bolului alimentar cu sucul gastric și înaintarea chimusului gastric (bolul alimentar parțial digerat) spre segmentul următor. Digestia se desăvîrșește în intestinul subțire, unde sub influența sucurilor digestive secretate de pancreas, intestin și a bilei principiile alimentare se descompun în molecule simple capabile să treacă prin mucoasa intestinală, ajungînd fie în sînge, fie în limfă. Substanțele nedigerate ajung în intestinul gros, unde o parte a lor încă poate să fie absorbită. La acest nivel se absoarbe apa și sărurile minerale, unele substanțe cum este de ex. calciu pot fi excretate. Deși intestinul gros nu produce nici o diastază digestivă, datorită existenței bacteriilor intestinale (flora intestinală) îndeplinește un rol important în digestie: flora intestinală descompune o bună parte a substanțelor vegetale (celuloză) nedigerate, fie prin fermentație, fie prin putrefacție, ale căror părți utile devin accesibile organismului. Flora intestinală totodată este o sursă importantă de vitamine (complexul B, vitamina K). Părțile integrante ale funcțiilor digestive sînt mișcările **t.d.** care permit amestecarea și înaintarea conținutului intestinal de-a lungul întregului aparat digestiv. Mișcările se datoresc existenței stratului muscular neted din peretele organelor digestive, precum și a plexului nervos, care conferă un automatism acestor mișcări. La limitele diferitelor organe digestive (stomac, intestin, rect etc.) un rol însemnat revine sfincterelor (cardia, pilor, valvula iliocecală, sfincterul anal), care contribuie pe de o parte la adăugarea intermitentă a conținutului pentru segmentul următor (stomac, duoden) și opresc, pe de altă parte, reîntoarcerea conținutului intestinal în segmentul anterior (de ex. valvula iliocecală). Substanțele nedigerate se transformă treptat în bol fecal, care se depozitează temporar în colonul sigmoid, de unde se elimină periodic în rect. Activitatea **t.d.** se reglează prin mecanisme complexe nervoase și umorale. Privind reglajul nervos, sistemul vegetativ parasimpatic acționează în sens stimulator, iar sistemul simpatic cu

Scanned with OKEN Scanner

efect inhibitor. Influxurile nervoase vegetative stau în legătură cu mecanisme reflexe condiționate și necondiționate complexe, fiind subordonate în ultima instanță scoarței cerebrale. În legătură cu reglajul umoral, rolul principal revine substanțelor hormonale secretate de mucoasa gastrică și intestinală (gastrina, secretina, pancreozimina, vilichinina etc.). Glandele anexe prin secrețiile lor (saliva, bila, sucul pancreatic) joacă rol indispensabil în procesele digestive. (Z.K.)

TUBAJ, introducerea în scop explorator sau terapeutic a unui tub sau sondă într-un organ cavitar. **T.** *gastric* se utilizează în scopul obținerii sucului gastric sau pentru executarea de spălături antitoxice sau cu substanțe medicamentoase; **t.** duodenal permite recoltarea pentru analiză a sucului duodenal și a bilei. (G.S.)

TUBĂ v. TROMPĂ UTERINĂ

TUBERCUL: 1) proeminență anatomică rotundă, de obicei de dimensiuni reduse, întîlnită la nivelul diferitelor organe (**t.** osos, **t.** quadrigemen sau acustic, la nivelul trunchiului cerebral); 2) leziune elementară rotundă, compactă provenind din înlocuirea țesutului normal cu celule inflamatorii, caracteristică tuberculozei. (G.S.)

TUBERCULINĂ, vaccin preparat din bacili TBC necesar la stabilirea infecției tuberculoase. Cele mai folosite dintre acestea sînt proba cutanată (reacția Pirquet) și cea intradermică (Mantou). Pe locul aplicării **t.,** în caz de reacție pozitivă apare după 24—48 ore o papulă, înconjurată de o zonă inflamatorie, de reacție. Organismul anergic (după morbili, gripă, pertussis, 4—8 săptămîni) sau indivizi, care nu sînt infectați încă în bacilul TBC, sînt **t.** negativi. Persoanele care reacționează la **t.** sînt incontestabil infectate cu tuberculoză. (AV.)

TUBERCULOZĂ, boală infecto-contagioasă, cronică, produsă de bacilul tuberculos (bacilul lui Koch). Infecția se face pe cale respiratorie (prin inhalarea aerului conținînd bacili tuberculoși răspîndiți de un bolnav), mai rar digestivă (prin consumarea de lapte provenind de la un animal bolnav), de obicei în copilărie, constituind perioada primară: apare o leziune pulmonară sau intestinală (șancru de inoculare sau afect primar) asociată cu inflamația vaselor limfatice (limfangită) și mărirea ganglionilor sateliți (traheobronșici sau mezenterici), formînd un complex primar tuberculos. De cele mai multe ori aceste leziuni se vindecă clinic, calcifiindu-se (se pun în evidență la roentgen sub formă de umbră nodulară a afectului sau complexului primar calcifiat). Infectarea organismului cu **t.** se traduce însă prin instalarea alergiei tuberculoase ce poate fi pusă în evidență prin executarea

Scanned with OKEN Scanner

intradermoreacției la tuberculină, care devine pozitivă. La copiii subalimentați sau debilitați de boli infecțioase, ca rujeola, sau tusea convulsivă, perioada primară de infecție poate fi urmată de complicații, uneori foarte grave, numite complicații postprimare care sînt urmarea răspîndirii infecției tuberculoase pe cale sanguină. Cele mai importante complicații postprimare sînt septicemia tuberculoasă (**t.** miliară, granulia) cu producerea de leziuni în întregul organism, bronhopneumonia sau pneumonia tuberculoasă cu distrugeri extinse ale plămînului. Evoluția rapidă (în cîteva săptămîni) a acestor complicații le-a justificat numele de **t.** *galopan'e*, ele interesînd și adolescenții și adulții lipsiți de rezistență față de infecția tuberculoasă. Urmări mai puțin grave ale acestei răspîndiri a bacilului tuberculos în întregul organism sînt leziunile tuberculoase localizate în diferite organe: meningita tuberculoasă, osteoarticulară, **t.** renală, intestinală, ganglionară (scrofuloză), **t.** testiculului sau a trompelor etc. Cea mai răspîndită formă de **t.** este însă cea întîlnită la adolescenți sau tineri care s-au vindecat de infecția primară dar s-au infectat din nou (suprainfecție) în condițiile unui organism debilitat. Această formă evoluează cronic la nivelul plămînului (ftizie pulmonară). Ea începe cu apariția unui infiltrat precoce situat de obicei spre vîrful plămînilor, care netratat, se excavează dînd naștere unei caverne de unde infecția se răspîndește în restul plămînilor, cu apariția de noi leziuni (tuberculi, noduli) care se transformă în caverne putînd duce la distrugerea celei mai mari părți din plămîn. Boală socială care făcea multe victime în trecut, este astăzi pe cale de soluționare, datorită acțiunilor eficiente organizate în ultimii 30 de ani și medicamentelor noi. Infecția se previne prin evitarea contactului copiilor și adolescenților cu bolnavi de **t.** ca și prin vaccinarea antituberculoasă (BCG). Se tratează prin repaus, alimentație corespunzătoare și administrare de medicamente antituberculoase (streptomicină, rifamicină, acid paraaminosalicilic, hidrazida acidului izonicotinic etc.). În unele cazuri, rezultat foarte bun se obține prin punerea în repaus a plămînului bolnav comprimîndu-l cu ajutorul aerului introdus în cavitatea pleurală (pneumotorace terapeutic). Chirurgia rezolvă unele cazuri de **t.** pulmonară, osteoarticulară sau a altor organe. Cura heliomarină este adecvată tratamentului formelor osteoarticulare. (G.S.)

TUMOARE, umflătură sau excrescență putînd apare la nivelul oricărui țesut sau organ și fiind urmarea unei înmulțiri celulare care nu mai ține seama de necesitățile și controlul organismului. După natura lor, **t.** sînt *benigne* care seamănă cu țesuturile din

care au plecat, cresc încet, nu invadează țesuturile înconjurătoare, de care sînt separate printr-o capsulă, nu produc metastaze și nu recidivează dacă sînt îndepărtate chirurgical și *maligne*, care nu seamănă cu țesuturile din care au plecat, cresc rapid, invadînd și distrugînd țesuturile învecinate, recidivează și produc metastaze. Cele mai obișnuite **t.** benigne sînt papilomul, polipul și adenomul (plecate din țesuturi epiteliale), fibromul (țesut conjunctiv), miomul (țesut muscular), condromul (țesut cartilaginos), osteomul (țesut osos), angiomul (vase), neuromul și neurinomul (nervi). **T.** maligne sînt carcinomul și sarcomul (V. CANCER). (G.S.)

TURBARE, v. RABIE

TURGESCENȚĂ, stare de întărire prin umflare cu apă (sau ser) a celulelor sau țesuturilor ca urmare a creșterii presiunii osmotice interne. Este evidentă la plante în regim hidric normal sau abundent, precum și la om în congestia vaselor sau în urma unui proces inflamator localizat pe tegumente. (G.F.)

TUSE, act reflex, produs cel mai frecvent de o iritație a mucoasei căilor respiratorii, provocat de corpi străini sau de produse patologice: spută, secreție, sînge etc. Cu ajutorul **t.,** căile respiratorii încearcă să scape de aceste produse. Există și o **t.** de origine central-nervoasă. **T.** constă dintr-o expirație bruscă, spontană și poate fi uscată sau, dacă este însoțită de expectorație, **t.** umedă (A.V.)

TUSE CONVULSIVĂ, boală infecțioasă contagioasă epidemică, produsă de un microb *Hemophilus pertussis,* infectînd copiii preșcolari și școlari. După o incubație de 7—14 zile, apare o inflamație acută a căilor respiratorii, care produce accese de **t.c.** spasmodică, chinuitoare, ducînd de multe ori la vărsături. Accesele de **t.c.** apar în special noaptea și se numesc *„chinte"* (după considerația greșită că ar apare din 5 în 5 ore). Produce frecvent complicații (bronhopneumonie) și predispune sau activează infecția tuberculoasă. Se previne prin vaccinare și se tratează cu antibiotice. (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

Ț

ȚESUT, grupare de celule avînd aceeași formă, îndeplinind aceeași funcție și intrînd în construcția diferitelor organe. Există mai multe varietăți de **ț.**: epitelial, conjunctiv, muscular și nervos. (G.S.)

ȚESUT EPITELIAL este format din celule alăturate, unite între ele prin ciment intercelular, prelungiri digitiforme sau fibrile care trec dintr-o celulă în alta (tonofibrile sau desmosomi) așezate pe o membrană bazală care le separă de un țesut conjunctiv care le furnizează hrană și oxigen (**ț.** epiteliale nu au vase). După cum este format dintr-un singur rînd sau din mai multe rînduri de celule, **ț.** epiteliale se numesc simple sau stratificate. Forma celulelor din stratul superficial (celule turtite ca niște plăci de pavaj numite celule pavimentoase, celule cubice, celule cilindrice) dă numele **ț.e.** respectiv: epitelii pavimentoase, simple sau stratificate, epitelii cubice sau cilindrice simple sau stratificate. După funcția lor există mai multe categorii de **ț.e.**: epitelii de înveliș, care tapetează suprafața organismului sau cavitățile naturale (stratul superficial al pielii, epidermul, este un epiteliu pavimentos stratificat, a cărui parte superficială este foarte rezistentă, fiind impregnată cu o substanță cornoasă numită cheratină); epitelii glandulare care formează diferitele glande și epitelii senzoriale care iau parte la formarea organelor de simț. **Ț.** *conjunctiv*, leagă între ele diferitele țesuturi și organe și le susține. Este format din celule așezate într-o substanță fundamentală care le separă, ele nevenind în contact decît prin prelungirile lor. După consistența substanței fundamentale, **ț.c.** sînt moi, semidure și dure. **Ț.** conjunctive moi au o substanță fundamentală numită

Ț

ȚESUT, grupare de celule avînd aceeași formă, îndeplinind aceeași funcție și intrînd în construcția diferitelor organe. Există mai multe varietăți de **ț.**: epitelial, conjunctiv, muscular și nervos. (G.S.)

ȚESUT EPITELIAL este format din celule alăturate, unite între ele prin ciment intercelular, prelungiri digitiforme sau fibrile care trec dintr-o celulă în alta (tonofibrile sau desmosomi) așezate pe o membrană bazală care le separă de un țesut conjunctiv care le furnizează hrană și oxigen (**ț.** epiteliale nu au vase). După cum este format dintr-un singur rînd sau din mai multe rînduri de celule, **ț.** epiteliale se numesc simple sau stratificate. Forma celulelor din stratul superficial (celule turtite ca niște plăci de pavaj numite celule pavimentoase, celule cubice, celule cilindrice) dă numele **ț.e.** respectiv: epitelii pavimentoase, simple sau stratificate, epitelii cubice sau cilindrice simple sau stratificate. După funcția lor există mai multe categorii de **ț.e.**: epitelii de înveliș, care tapetează suprafața organismului sau cavitățile naturale (stratul superficial al pielii, epidermul, este un epiteliu pavimentos stratificat, a cărui parte superficială este foarte rezistentă, fiind impregnată cu o substanță cornoasă numită cheratină); epitelii glandulare care formează diferitele glande și epitelii senzoriale care iau parte la formarea organelor de simț. **Ț.** *conjunctiv*, leagă între ele diferitele țesuturi și organe și le susține. Este format din celule așezate într-o substanță fundamentală care le separă, ele nevenind în contact decît prin prelungirile lor. După consistența substanței fundamentale, **ț.c.** sînt moi, semidure și dure. **Ț.** conjunctive moi au o substanță fundamentală numită

colagen. Astfel este ț.c. lax, format din celule fuziforme sau stelate care se leagă prin prelungirile lor și care conține 3 categorii de fibre, reticulare, elastice (care îi conferă elasticitate) și colagene (care îi dau rezistență). Ț.c. reticular constituie baza organelor formatoare ale sîngelui (măduva hematogenă, splină, ganglioni), fiind format din celule stelate, fibre reticulare și substanță fundamentală. Ț.c. pigmentar este format din celule conținînd un pigment negru-brun, melanina; îl găsim în stratul bazal al epidermei, în ochi. Ț.c. adipos provine din ț.c. lax a cărui celule se încarcă cu grăsime și devin sferice; îl găsim sub piele, în special la persoanele grase. Ț.c. fibros este format mai ales din fibre conjunctive și formează tendoanele mușchilor sau capsulele articulațiilor. Un ț.c. semidur este ț. cartilaginos care formează cartilajele (zgîrciurile); este format din celule de formă ovală, înconjurate de o capsulă și separate de o substanță fundamentală semidură, condrina, care se poate tăia cu cuțitul. Ț.c. osos este un ț.c. *dur*, care nu se poate tăia cu cuțitul, substanța fundamentală (oseina) fiind impregnată cu săruri de calciu. El formează oasele și poate fi compact sau spongios (asemănător cu textura unui burete). Sîngele poate fi considerat și el un ț.c. la care celulele (globulele albe și roșii) sînt conținute de o substanță intercelulară lichidă (plasma). Ț.c. *muscular* este format din celule specializate care putîndu-și scurta dimensiunile (contracție) și revenind la normal, produc mișcarea. Există 3 varietăți de ț. muscular. Ț. *muscular neted* este format din celule alungite, fusiforme (fibre musculare netede), avînd un nucleu central și niște fibrile citoplasmatice contractile (miofibrile). Constituie musculatura organelor interne (vase, căile digestive, respiratorii, genito-urinare), se contractă lent și independent de voință. Ț. *muscular striat* este format din fibre musculare striate, elemente lungi conținînd numeroși nuclei situați sub membrana celulară și miofibrile formate dintr-o succesiune de discuri clare și întunecate care conferă acestor fibre un aspect striat. Formează mușchii scheletului și se contractă rapid sub impulsul voinței. Mușchiul inimii este format din fibre musculare striate, avînd însă un nucleu central și contractîndu-se independent de voință (fibre miocardice). Ț. *nervos* este cel mai diferențiat din organism, specializat în transmiterea impulsului nervos și formarea senzațiilor,

Scanned with OKEN Scanner

fiind substratul anatomic al activității conștiente a organismului uman. Este format din celule nervoase și celule de susținere. Celulele nervoase sau neuronii sînt formați dintr-un corp celular de formă piramidală, rotundă, ovală, stelată de dimensiuni diferite și 2 categorii de prelungiri dendritele (prelungiri multiple scurte și ramificate) și axonul, (prelungire unică, lungă); aceste prelungiri sînt formate din fibrile (neurofibrile) și punîndu-se în contact unele cu altele formează o rețea prin care trece impulsul nervos. Celulele de susținere sau nevroglia sînt formate și ele din corp celular și prelungiri al căror rol este să protejeze celulele nervoase. (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

U

ULCER GASTRIC, boală a stomacului, caracterizată prin apariția pe mucoasă a unei ulcerații, de obicei rotunde, cu margini regulate, cu redusă tendință de vindecare. Produce dureri, vărsături, tulburări în tranzitul alimentar, hemoragii și chiar perforarea stomacului în cavitatea peritoneală. Rareori se transformă în cancer. Se datorește unei interacțiuni a mai multor factori ca: 1) mecanici (lezarea mucoasei gastrice, prin alimente nemestecate); 2) peptici (hipersecreție de acid); 3) nervoși (spasme vasculare); 4) vasculari (ischemii-anemii circumscrise). Apare în special la persoane nervoase. Se vindecă prin regim și tratament medical sau chirurgical. (G.S.)

ULCERAȚIE, pierdere de substanță la nivelul pielii sau al mucoaselor, urmare a acțiunii unor factori inflamatori sau a unor tulburări trofice. (G.S.)

ULCIOR, inflamație acută a glandelor pilo-sebacee, a pleoapelor provocată de stafilococi. **U.** debutează printr-o jenă și durere la nivelul pleoapei, cu tumefiere și roșeață. După cîteva zile apare un punct galben în mijlocul tumefacției, în apropierea marginii libere a pleoapei, o pustulă, care se sparge și se evacuează puroi galben. După eliminarea puroiului durerea încetează, tumefacția pleoapei se retrage și ulcerația se cicatrizează. Tratamentul constă în aplicarea compresei umede calde, sau reci, instilații cu soluții antiseptice în sacul conjunctival sau antibiotice (A.V.)

ULEI DE RICINĂ, produs vegetal, obținut prin presarea sîmburilor plantei *Ricinus communis*. Este un ulei incolor, inodor, care se dizolvă bine în alcool; formula lui chimică: triglicerid al uleiului ricinolic. Se întrebuințează ca purgativ. Ajungînd în tubul digestiv o parte din el este descom-

Scanned with OKEN Scanner

pus prin fermentul lipază, și uleiul ricinolic astfel eliberat irită mucoasa intestinală, provocînd peristaltism intensiv, fără dureri, colică, sau hiperemie. Ajungînd în intestinul gros, lubrefiază mucoasa lui. Administrarea **u.r.** este indicată în gastroenteritele acute pentru eliminarea conținutului toxico-infecțios intestinal, în cazul intoxicațiilor cu carne stricată, în dizenterie, febră tifoidă etc. Poate fi prescris și copiilor și gravidelor. Nu se recomandă întrebuințarea sa cronică. Avînd un gust neplăcut, se poate da în 2 părți cafea neagră sau 2 straturi de coniac. Doza este 10—30 g (1—2 linguri). (A.V.)

ULTRAVIRUS, virusuri care trec prin filtre fine. (E.P.)

UNGHIE, formațiune cornoasă, caracteristică omului și primatelor, care acoperă partea terminală a ultimelor falange digitale. Are origine ectodermică. La baza **u.** se întîlnește matricea, a cărei proliferare asigură creșterea ei. Pe măsură ce celulele matricei se îndepărtează suferă un proces de cheratinizare și de sudare, formînd o lamă semitransparentă situată pe patul **u.** Ritmul de creștere al **u.** este cca 0,1 mm/zi. (Z.K.)

UNIPARĂ, care a născut un singur copil. (E.P.)

UNTURĂ DE PEȘTE, grăsime extrasă din ficatul peștilor (mai ales thon) cu un conținut bogat în vitamina A și D. **U. de p.**—mai ales în trecut — a fost folosită pentru prevenirea și tratarea rahitismului. (Z.K.)

URECHE, este organul auzului (care percepe sunetele). Este alcătuit din: 1) **u.** *externă* sau pavilionul urechii (colectoare); 2) **u.** *mijlocie* (transmițătoare); 3) **u.** *internă* (perceptoare de sunete). La multe animale pavilionul e mobil (cal, zebră, elefant) și poate fi îndreptat spre direcția sunetului, care astfel condus prin conductul auditiv extern (ferit prin peri, ca să nu intre corpuri solide mici și prin secreția de sebum — cerumen — care să le fixeze și să le elimine spre exterior), la timpan. Acesta e alcătuit din fibre elastice radiare și circulare care dau o membrană cu tensiune foarte variabilă, cu care orice frecvență între 20 și 20.000 Hz/sec. își găsește o zonă de vibrație. Prin ajutorul osișoarelor din **u.** *medie* (nicovală, ciocan, scăriță), lipite pe partea internă a timpanului, vibrația este transmisă la membrana ferestrei ovale, care pune în vibrație lichidul din canalul timpanic al melcului (rampa timpanică). Vibrațiile se conduc în lungul acestui canal pînă la vîrful lui (helicotremă) și apoi prin canalul (rampa) vestibular vibrațiile ajung la fereastra rotundă prin care ele se pierd în spațiul **u.** mijlocii care comunică prin trompa lui Eustache cu faringele. Dar în

canalul cochlear al **u.** interne vibrațiile determină prin rezonanță intrarea în vibrație a acelor fibre transversale din membrana bazală a organului Corti, care au o lungime și tensiune corespunzătoare cu numărul de vibrații sonore. Astfel o parte din organul lui Corti vibrează iar cilii celulelor Corti se lovesc de membrana tectoria în același ritm ca și a virbației sonore, determinînd în aceste celule o serie de excitații mecanice, care se transmit prin dendritele celulelor nervoase din ganglionul lui Corti, la nucleul acustic din bulb și de aici în zona auditivă a lobului temporal, unde se găsește proiecția corticală a auzului și unde influxurile nervoase se transformă în senzație sonoră. Dat fiind că avem două **u.** putem, prin diferență de vibrații, să determinăm direcția sunetului cît și intensitatea și complexitatea lui. Vocea omului are vibrații între 200 și 4000 Hz/sec. Intensitatea sunetului se măsoară în decibeli. Șoapta omului are o intensitate de 5—10 dB, vorba curentă de 20—40 dB, strigătul de 60 dB, o orchestră fortissimo de 80—100 dB, iar explozia unui tun de mare calibru 120 dB. Măsurînd percepția sonoră în funcție de vibrații și intensitate se obțin audiogramele. Oamenii care trăiesc în mediu foarte zgomotos (cazangii, aviatorii) au partea din melc, corespunzătoare sunetelor respective, distruse, și nu mai percep acele sunete. *Bolile* **u**: **u.** se poate îmbolnăvi în oricare din segmentele ei. Bolile **u.** *externe*, cu toate simptomele (durere marcată, surditate pronunțată) nu sînt grave și nu produc complicații. Cele mai frecvente sînt: furunculul și eczemele conductului auditiv extern, corpii străini inclavați în conduct, dop de ceară etc. Cele ale **u.** *mijlocii*, de obicei, sînt inflamații catarale sau purulente, care după un decurs pot fi acute sau cronice. Cele catarale sînt însoțite de tulburări auditive, ușoară durere și febră. În general este urmarea unei viroze a căilor respiratorii superioare. Otitele medii acute purulente sînt caracterizate prin dureri auriculare violente, surditate pronunțată, febră, iar după un timp mai mult sau mai puțin îndelungat, după perforația membranei timpanice, apare scurgere auriculară purulentă. Sînt de o gravitate deosebită otitele medii acute ce însoțesc unele boli infecțioase (scarlatina, gripa etc.). Otitele medii supurative cronice sînt acompaniate de scurgere auriculară purulentă îndelungată (uneori toată viața), unori de hipoacuzie, la care se asociază, în caz de reîncălzire, dureri și febră. Gravitatea constă în complicațiile ce le poate da (labirintită, meningită, abces, cerebral sau cerebelos, tromboflebită a sinusului lateral etc.), dintre care unele reprezintă pericol grav din punct de vedere vital. Punctul de plecare a infecției, de obicei,

Scanned with OKEN Scanner

se află în cavitatea nazală sau faringiană, la copii: hipertrofia amigdalelor palatine, vegetații adenoide; la adulți deviație de sept, polipi nazali, hipertrofia de cornete etc. de aceea este indicată asanarea lor. Bolile **u.** *interne* pot fi multiple. Simptomele constau din tulburări ale organului auditiv, aparatului vestibular (organul echilibrului). În consecință tabloul clinic este dominat de tulburări auditive, însoțite de vertije, cu caracter rotator și nistagm (bătăi ritmice ale globului ocular). Bolile de la acest nivel pot avea originea în **u.** *medie* sau pot fi infecții propagate pe cale sanguină pînă la **u.** *internă*. Alte boli de la acest nivel sînt traumatismele interne, arterioscleroza sau osteoscleroza, diferite alte surdități de origine virotică, precum și infecțiile sifilitice ale **u.** *interne*. Tumorile maligne ale **u.** sînt relativ rare. (E.P.+D.H.)

UREMIE, ultimul stadiu al insuficienței renale, caracterizat prin creșterea enormă în sînge a ureei și al altor compuși azotați (acid uric, creatinină), exprimată clinic printr-o stare foarte gravă (greață, vărsături, stupoare, convulsii, comă). Se datorește incapacității rinichilor de a epura organismul de produșii toxici ai metabolismului (acumularea ureei și a celorlalți compuși azotați fiind un indice al acestei incapacități și nu cauza fenomenelor toxice). Se tratează prin stimularea îndepărtării produșilor toxici pe căi extrarenale, prin purgație, sudație, spălături peritoneale și mai ales aplicarea rinichiului artificial (aparat cu funcție epuratoare prin care trece sîngele pacientului). În ultimul timp s-au obținut mari succese în prevenirea și tratarea **u.** prin practicarea transplantului de rinichi. Față de **u.** menționată, numită și adevărată, există o **u.** falsă sau eclamptică care se produce în lipsa insuficienței renale în urma edemului cerebral apărut în legătură cu complicații ale sarcinei (disgravidia hipertensivă) sau în hipertensiune arterială. (G.S.)

URETER, organ tubular, care conduce urina excretată de rinichi în vezica urinară. Are o lungime aproximativ de 30 cm. Urina se transportă prin **u.** prin mișcări peristaltice. (Z.K.).

URETRĂ, canal de comunicare al vezicei urinare cu exteriorul prin care se scurge urina. La bărbat este mai lung, avînd 3 porțiuni: prostatică (care trece prin această glandă), membranoasă și spongioasă (care străbate penisul deschizîndu-se la vîrful acestuia); servește și la eliminarea spermei în timpul actului sexual. La femeie este mult mai scurtă și se deschide în partea anterioară a vulvei, înaintea vaginului. Inflamațiile **u.** se numesc *uretrite*, cea mai importantă este produsă de gonococ (uretrită blenoragică). (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

URETRITĂ GONOCOCICĂ v. BLENORAGIE, GONOREE

URINĂ, lichidul format de rinichi prin filtrarea glomerulară a sîngelui, faza urmată de recuperarea în bună parte a apei precum și a substanțelor necesare organismului, menținînd în compoziția sa numai substanțele de prisos și inutile rezultate în urma catabolismului. Compoziția și proprietățile fizice ale **u.** variază în limite largi în raport cu necesitatea asigurării caracterului constant al mediului intern. Cantitatea de **u.** de asemenea poate să varieze în limite destul de largi, în funcție de ingerarea apei, sau a altor lichide; socotită în medie este de 1,5 litri pe zi, din care 2/3 se produce în cursul zilei, iar 1/3 în cursul nopții. Reacția chimică este ușor acidă, dar în funcție de alimentare poate fi și ușor alcalină. Compoziția **u.** reflectă oarecum caracterul proceselor metabolice intermediare, de asemenea și starea de funcționare a rinichilor. (Z.K.)

URONEFROZĂ v. HIDRONEFROZĂ

URTICARIE, erupție cutanată de natură alergică constînd din papule albicioase, porțelanoase, bine delimitate, pe un fond eritematos. Se însoțește de prurit și apare în urma introducerii în organism de alimente sau medicamente la care acesta este sensibil. Se tratează printr-o medicație antialergică (V. ALERGIE). (G.S.)

UTER, organ feminin, cavitar, situat între vagin și trompe. În **u.** se petrec fenomene legate de menstruație, de sarcină și de naștere. **U.** are formă de pară, se compune din col și corp. *Colul* (gîtul, cervixul) prezintă un orificiu extern, vaginal, un canal cervical și un orificiu intern. *Corpul uterin* este format dintr-o cavitate triunghiulară, cu vîrful jos, către canalul cervical și cele două unghiuri sus, în dreptul orificiilor tubare. *Peretele* **u.** este format din 3 straturi: intern — *endometru* (mucoasă uterină); mijlociu — *musculatură* (miometru), extern — *seroasă* (peritoneu). **U.** este menținut în poziția sa prin ligamente de susținere, cîte un ligament lat și rotund de o parte și de alta, ligamentul sacro-uterin, înapoi. Endometrul este format dintr-un strat de celule epiteliale, cilindrice, cu glande tubulare, supus — sub acțiunea hormonilor ovarieni — modificărilor ciclice, în vederea nidării ovulului fecundat. Dacă ovulația și nidația au loc, mucoasa uterină se cuamează și se elimină vagin, odată cu mici de sînge, provenite d subepiteliale rupte (m Dacă nidația are uterină se menți mă în decidua. ra- (A.V.)

URETRITĂ GONOCOCICĂ v. BLENORAGIE, GONOREE

URINĂ, lichidul format de rinichi prin filtrarea glomerulară a sîngelui, faza urmată de recuperarea în bună parte a apei precum și a substanțelor necesare organismului, menținînd în compoziția sa numai substanțele de prisos și inutile rezultate în urma catabolismului. Compoziția și proprietățile fizice ale **u.** variază în limite largi în raport cu necesitatea asigurării caracterului constant al mediului intern. Cantitatea de **u.** de asemenea poate să varieze în limite destul de largi, în funcție de ingerarea apei, sau a altor lichide; socotită în medie este de 1,5 litri pe zi, din care 2/3 se produce în cursul zilei, iar 1/3 în cursul nopții. Reacția chimică este ușor acidă, dar în funcție de alimentare poate fi și ușor alcalină. Compoziția **u.** reflectă oarecum caracterul proceselor metabolice intermediare, de asemenea și starea de funcționare a rinichilor. (Z.K.)

URONEFROZĂ v. HIDRONEFROZĂ

URTICARIE, erupție cutanată de natură alergică constînd din papule albicioase, porțelanoase, bine delimitate, pe un fond eritematos. Se însoțește de prurit și apare în urma introducerii în organism de alimente sau medicamente la care acesta este sensibil. Se tratează printr-o medicație antialergică (V. ALERGIE). (G.S.)

UTER, organ feminin, cavitar, situat între vagin și trompe. În **u.** se petrec fenomene legate de menstruație, de sarcină și de naștere. **U.** are formă de pară, se compune din col și corp. *Colul* (gîtul, cervixul) prezintă un orificiu extern, vaginal, un canal cervical și un orificiu intern. *Corpul uterin* este format dintr-o cavitate triunghiulară, cu vîrful jos, către canalul cervical și cele două unghiuri sus, în dreptul orificiilor tubare. *Peretele* **u.** este format din 3 straturi: intern — *endometru* (mucoasă uterină); mijlociu — *musculatură* (miometru), extern — *seroasă* (peritoneu). **U.** este menținut în poziția sa prin ligamente de susținere, cîte un ligament lat și rotund de o parte și de alta, ligamentul sacro-uterin, înapoi. Endometrul este format dintr-un strat de celule epiteliale, cilindrice, cu glande tubulare, supus — sub acțiunea hormonilor ovarieni — modificărilor ciclice, în vederea nidării ovulului fecundat. Dacă ovulația și nidația nu au loc, mucoasa uterină se descuamează și se elimină prin vagin, odată cu mici pierderi de sînge, provenite din vasele subepiteliale rupte (menstruația). Dacă nidația are loc, mucoasa uterină se menține, se transformă în decidua. Stratul muscu-

Scanned with OKEN Scanner

lar al **u.** are structură complexă, este format din fibre musculare-externe-longitudinale, interne circulare și intermediare, plexiforme. Printre fascicule și fibrele musculare sînt situate vasele și nervii. Importanța musculaturii **u.** constă în menajarea fătului în perioada sarcinii și expulzarea sa după terminarea dezvoltării sale intrauterine. Stratul extern al **u.**, cel peritoneal, ce-l acoperă, face parte din peritoneul visceral al organelor abdominale. **U.** *arcuat*, are fundul deprimat, **u.** *bicorn*, dublu unicervical, **u.** *didelf*, cu două cavități și două coluri, **u.** *infantil*, nedezvoltat, hipoplazic. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

V

VACCIN, preparat biologic din microbi sau toxinele lor atenuate (slăbite) prin diferite procedee (omorîrea, modificarea proprietăților biologice, denaturarea chimică) încît prin introducerea lor în organism nu mai produc boala respectivă dar induc imunitate față de ea. Există numeroase **v.** dintre care unele producînd imunitate permanentă au dus la dispariția aproape completă a unor boli. Cele mai cunoscute și mai larg aplicate, cu foarte bune rezultate sînt **v.** antivariolic, **v.** BCG (bacilul Calmettte Guérin) împotriva tuberculozei, **v.** antipoliomielitic Salk sau Sabin, **v.** TAB (antitifoparatific), **v.** antidifteric sau antitetanic (preparat cu anatoxina respectivă) etc. (G.S.)

VACCINARE, acțiunea de inducere a rezistenței față de o boală prin introducerea în organism a vaccinului respectiv. (V. IMUNITATE). (G.S.)

VAG (PNEUMOGASTRIC), nerv cranian (X) parasimpatic, care intervine în reglarea activității majorității organelor viscerale. (Z.K.)

VAGIN, canal musculo-membranos la femei, care unește organele genitale externe cu cele interne. În afară este delimitat la virgine de către himen, înăuntru se inseră pe colul uterin, deasupra lui este situată vezica urinară, iar înapoi rectul (interanos et urinas nascimus). Peretele **v.** este format de un strat muscular, tapisat de un strat mucos, epitelial stratificat, fără glande. **V.** nu este totuși uscat, mucoasa lui fiind acoperită de o secreție provenită din col, și de celule epiteliale descumate ale mucoasei. Examenul de laborator al secreției vaginale (ex. citovaginal) constituie un criteriu valoros al funcțiunii ovarelor, avînd în vedere că se modifică ciclic, în raport cu funcția ovariană. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

VAGINITĂ, inflamația mucoasei vaginale, acută sau cronică, *banală* (cu germeni saprofiți, care există totdeauna, însă au devenit virulenți, din cauza rezistenței scăzute a mucoasei, datorită insuficienței ovarelor), *senilă*, ce apare în menopauză, drept consecința absenței funcțiunii ovarelor, se caracterizează de o atrofie a mucoasei. (A.V.)

VAGOTONIE, tulburare neurovegetativă caracterizată prin preponderența fenomenelor de ordin parasimpatic dintre care cele mai frecvente sînt: bradicardia, respirații lente, constipație, aerofagie, colici, salivație, vărsături, moleșeală. (A.S.)

VALVULĂ, formațiile membranoase situate la orificiul unor organe cavitare, care prin deschidere permite trecerea lichidului numai într-un sens. Astfel de **v.** se întîlnesc în structura inimii și a venelor, de asemenea și în vasele limfatice etc. (Z.K.)

VAPORATOR, aparat simplu prin care se produce vaporizarea anumitor lichide, în scop terapeutic. (Z.K.)

VARIAȚIE, apariția la un individ, la o boală, a unor noi caractere, fie morfologice (structurale, biochimice), fie funcționale (fiziologice), fie genetice; **v.** este legată de condițiile de mediu (sau ereditare) și este originea tuturor transformărilor pe care le suferă organismele în evoluția lor. **V.** poate fi favorabilă sau nefavorabilă individului. (E.P.)

VARICELĂ (VĂRSAT DE VÎNT), boală infecto-contagioasă virală, caracteristică vîrstei preșcolare și școlare, produsă de un virus filtrabil. Infecția se ia prin căile respiratorii și produce febră ușoară și apariția pe suprafața pielii a mici pete roșii care se transformă în vezicule și apoi se usucă acoperindu-se cu mici cruste. Este caracteristic faptul că se întîlnesc concomitent leziuni în toate stadiile. Profilaxia: copilul îmbolnăvit trebuie izolat și obiectele sale de uz trebuie dezinfectate. (G.S.)

VARIOLĂ (VĂRSAT MARE), boală infecto-contagioasă foarte gravă, cauzată de un virus filtrabil; datorită contagiozității mari și gravității complicațiilor care duceau la un procentaj de letalitate foarte ridicat, în trecut boala a avut o importanță deosebită. Epidemiile de **v.** apărute, mai ales în timpul războaielor puteau provoca moartea populației unei regiuni întregi. Începînd cu obligativitatea vaccinărilor (la vîrsta de 3-6 luni) și revaccinărilor (la 7 ani) care asigură o imunitate îndelungată, **v.** a încetat să mai fie boala temută din trecut. Azi dor în India și cîteva țări înapoiate din Africa se întîlnește sub formă de epidemii. Contagiunea se produce prin picăturile de secreție nazo-faringiană, și indirect prin obiectele murdărite cu secreția vaziculelor și

prin crustele descuamate. După o perioadă de latență de 8—12 zile în care bolnavul este complet asimptomatic, boala începe cu un debut brusc de temperatură ridicată (39-40°) însoțită de catar oculo-nazal, dureri de cap și în șira spinării, mai ales în regiunea lombosacrală, adinamie, stare generală gravă, vomă, uneori delir. După 3-4 zile apar erupții sub formă de pete, care apoi în cîteva ore se transformă în vezicule ce conțin un lichid clar, care în decurs de 4-5 zile devin pustule cu un conținut purulent, tulbure. În această perioadă starea bolnavilor este gravă, ei devenind foarte agitați. Peste 8-10 zile pustulele încep să se usuce, apoi să se descuameze. Erupțiile apar la început pe față și cap, apoi se extind pe tot corpul și pe membre. În această perioadă a erupțiilor boala este contagioasă, deoarece veziculele, pustulele și crustele conțin virusul **v.** în număr mare. Erupțiile sînt însoțite de o mîncărime chinuitoare. Scărpinarea și cicatrizarea produsă după eliminarea crustelor lasă urme pe toată viața (ciupit de vărsat). Letalitatea ridicată se datorește complicațiilor grave ce se pot ivi. Cele mai temute complicații sînt infecțiile supraadăugate: abcese, flegmoane, bronhopneumonia, septicemia și encefalita virotică. Tratament specific nu există. Antibioticele și chemoterapeuticele se administrează în cazul infecțiilor bacteriene supraadăugate. (A.V.)

VASELINĂ, substanță vîscoasă translucidă, obținută din petrol. Se utilizează ca atare pentru acțiunea sa emolientă locală în masaje și la ungerea instrumentelor folosite în explorări endoscopice. De asemenea ca excipient în prepararea unguentelor. (G.F.)

VASOMOTRICITATE, capacitatea arteriolelor și capilarelor de a-și modifica lumenul, reglînd astfel debitul circulator în porțiunea respectivă. **V.** se realizează pe baza excitanților nervoși și umorali. (Z.K.)

VASOPRESINĂ v. ANTIDIURETICHORMON

VAL PALATIN, membrana care separă cavitatea bucală de cea nazală, prelungindu-se pînă la faringe. (Z.K.)

VĂRSĂTURĂ v. VOMĂ

VEGETARIAN, organism care se hrănește exclusiv cu vegetale. Termenul se aplică mai ales la om. Animalele sînt erbivore. Unele religii (în India, de ex.) interzic sacrificarea și consumarea oricărui fel de animal. Regimul **v.** lipsește organismul de anumiți aminoacizi esențiali sau acizi grași esențiali indispensabili în sinteza proteinelor. Ca urmare regimul **v.** exclusiv nu este compatibil cu o viață asigurată și de lungă durată. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

VEGETAȚIE v. ADENOIDITĂ

VEGHE, manifestare activă a conștiinței care perimte realizarea luării de contact (cu ajutorul aparatelor senzoriale) cu lumea din jur. Starea de **v.** permite orientarea în timp, spațiu și asupra persoanei. La realizarea stării de **v.** un rol esențial îl are substanța reticulată. (A.S.)

VENĂ, vas de sînge cuprins între sistemul capilar și atriile inimii, în care sîngele circulă spre inimă. Ca o particularitate structurală este de revelat prezența valvulelor semilunare în **v.** ascendente, care împiedică recurgerea sîngelui în direcția capilarelor, datorită forței gravitaționale. (Z.K.)

VENĂ PORTĂ, vena care culege sîngele de la toate intestinele, pancreas, splină și se îndreaptă spre ficat; aici sîngele aduce produșii de absorbție, care sînt principiile alimentare (aminoacizi, săruri minerale, vitamine, parțial grăsimi), dar și eventuale substanțe toxice absorbite o dată cu alimentele. În ficat acestea din urmă sînt în bună parte neutralizate (dacă nu depășesc anumite concentrații). Sîngele din **v.p.** străbate deci două rețele capilare: una în organele abdominale amintite, a doua în ficat: un astfel de sistem circulator cu 2 rețele capilare se numește „portal". (E.P.)

VENIN DE ȘARPE, produsul glandelor veninoase ale șerpilor de acest tip. Poate să acționeze asupra organismului pe baza următoarelor componente: neurotoxinele paralizează sistemul nervos, provocînd asfixia victimei prin blocarea centrului respirator; iar hemolizina prin acțiunea sa asupra hematiilor producînd hemoliză. În țara noastră șerpii veninoși sînt viperele. În cazul mușcăturii de șarpe veninos primul ajutor constă în împiedicarea absorbției veninului în sînge. În acest scop se recomandă arderea imediată a plăgii, sîngerării abundente a acesteia. Dacă condițiile permit, plaga trebuie spălată cu apă oxigenată sau permanganat de potasiu. Deasupra mușcăturii se aplică garou și victima trebuie transportată cu maximă urgență la medic. (Z.K.)

VENTRICUL, cele două cavități inferioare ale inimii, din care sîngele este pompat în marea și mica circulație. (Z.K.)

VENTUZĂ, 1) organ adeziv prin vid pe care îl au lipitorile (și alte animale) cu ajutorul căruia se fixează pe suport sau pe piele; 2) mic vas de sticlă (cauciuc, plastic) cu o deschidere ceva mai îngustă decît fundul, în care se produce o depresiune atmosferică prin încălzirea aerului cu un tampon de vată înmuiat în alcool. Se aplică în afecțiuni pulmonare, congestii hepatice, nefrite, nevralgii etc. **V.** se desprinde apăsînd cu degetul pe marginea pielii care s-a umflat, antrenînd în interior o cantitate de sînge. (E.P.)

Scanned with OKEN Scanner

VERMICID, substanță care omoară viermii. (G.S.)

VERMIFUG, medicament care produce eliminarea viermilor intestinali. (G.S.)

VERTEBRĂ, osul care alcătuiește elementul de bază din formarea coloanei vertebrale. Este formată dintr-un corp sferic, turtit și un arc rezultat din unirea a două lame osoase. Fiecare **v.** are 7 apofize după cum urmează: una spinoasă, două transverse și patru articulare. **V.** capătă denumirea regiunii în care se găsește și în funcție de care părțile sale componente iau o înfățișare particulară, deosebind astfel: **v.** cervicală (din regiunea gîtului), **v.** *dorsală* (din regiunea spatelui), **v.** *lombară* (din regiunea lombară), **v.** *sacrală* (din regiunea sacrală) și **v.** *coccigioană.* (A.S.)

VERTIJ v. AMEȚEALĂ

VERUCĂ (NEG), excrescență de formă rotundă sau ovală, la nivelul pielii, acoperită de un epiderm mai îngroșat, unică sau multiplă. Cînd apare la nivelul mîinilor fiind multiplă (**v.** *vulgară*) se presupune a fi produsă de un virus. O formă specială apare pe talpa piciorului (**v.** *plantară*); uneori se prezintă ca o îngroșare a pielii, puțin ridicată (**v.** *plană*). Un număr apreciabil de **v.** pot apare în jurul vulvei, anusului și pe vîrful penisului la persoane care au prezentat inflamații cronice ale acestor regiuni sau nu respectă regulile de igienă, constituind condiloame acuminate. **V.** are o evoluție benignă. Se tratează prin excizie chirurgicală, dar de multe ori se vindecă spontan. (G.S.)

VESTIGIAL, organ care rămîne în stare rudimentară în organism și care indică un proces de involuție filogenetică a acelui organ. Apendicele la om este un organ **v.** (E.P.)

VEZICANT, substanță iritantă care aplicată pe piele sau mucoase produce inflamație (hiperemie) cu apariția de vezicule. Inainte de apariția antibioticelor, substanțele **v.** se aplicau pe piele, spre a diminua congestia unor organe inflamate, în special în pneumonie (cataplasme cu muștar). (G.S.)

VEZICĂ BILIARĂ, organ cavitar cu formă de pară în care se acumulează produsul ficatului — bila. Aceasta din urmă, în timpul digestiei se varsă prin canalul cistic și coledoc, în duoden. În **v.b.** produsul acumulat suferă unele modificări: prin absorbția de apă se concentrează, îmbogățindu-se totodată în colesterol, care în cazuri patologice poate să se precipite, transformîndu-se în calculi biliari. (V. FICAT). (Z.K.)

VEZICĂ SEMINALĂ, glandă anexă (pereche) a căilor spermatice la bărbat, care se deschide în canalul deferent. Produsul lor

Scanned with OKEN Scanner

are rolul de a dilua lichidul spermatic, de a nutri spermatozoizii în timpul cît ei rămîn în vezicule şi de a creşte vitalitatea lor. (Z.K.)

VEZICĂ URINARĂ, rezervor al urinei, situată în etajul inferior al cavităţii abdominale. Peretele **v.u.** este format dinăuntru în afară de mucoasă, submucoasă, musculoasa şi adventiţia peritoneală. În **v.u.** se deschid cele două uretre, venind din rinichi, iar urina acumulată în **v.u.** este condusă la exterior prin canalul uretrei. Urinarea (micţiunea) este un act voluntar, se face cînd **v.u.** este plină. Inflamaţia ei se numeşte cistită, care poate fi acută, sau cronică, nespecifică (datorită microbilor banali, strepto-stafilogonococi, bacilul coli) sau specifică, dată de bacilul tuberculozei. Tumorile **v.u.** pot fi benigne — papiloane sau maligne — carcinomul. Prezenţa calculilor urinari poate provoca staza urinară şi cistită. Incontinenţa urinară, ce apare uneori la copii este o boală a sistemului nervos, care reglează funcţiunea sfincterului vezical. (Z.K.+ G.S.)

VEZICULĂ, mică cavitate plină cu lichid transparent (serozitate) care apare pe suprafaţa pielii din diferite cauze (substanţe iritante, muşcături de insecte, boli infecţioase, arsuri). **V.** mari se numesc bule. (G.S.)

VIAŢĂ, formă supremă a mişcării materiei organice, care apare la o anumită treaptă a dezvoltării, fiind concretizată printr-un număr infinit de indivizi, constituind mai multe milioane de specii vegetale şi animale, cu diferite grade de dezvoltare. **V.** are la bază metabolismul, excitabilitatea şi capacitatea fiinţelor vii de a se reproduce. (Z.K.)

VIBRION, bacterie de forma virgulei (corp cilindric scurt, prevăzut cu un col la o extremitate). (V. BACTERIE). (Z.K.)

VILOZITATE, ridicături în formă de deget de mănuşă care apar pe epitelii în anumite zone ale unor organe. După ce oul fecundat şi-a făcut un cuib în grosimea mucoasei uterine, el este acoperit la început de un trofoblast, care emite pe toată suprafaţa sa **v.,** epiteliile ramificate, despărţite între ele prin spaţii, ca degetele de mănuşă. Din aceste **v.** se dezvoltă partea fetală a placentei, aşa-numite **v.** *coriale,* care absorb din sîngele matern al placentei substanţele necesare pentru nutriţia şi creşterea embrionului mai tîrziu a fătului. Şi mucoasa intestinului subţire prezintă ridicături mici, văzute cu lupa, strînse unele contra altora, dînd acestei suprafeţe un aspect catifelat. Aceste ridicături se numesc şi ele **v.** *intestinale,* numărul lor este cuprins între 1000-4000 pe 1 cm^2. Rolul lor este de a mări suprafaţa de absorbţie a materiior alimentare digerate şi degradate (chimul). O altă varietate de **v.** este **v.** *sinovială,* aflată pe faţa inter-

Scanned with OKEN Scanner

nă a capsulelor articulare, care secretă lichidul sinovial. (E.P.)

VIN, băutură cu conținut diferit de alcool ce se produce prin fermentație cu drojdia *Saccharomyces* în sucul de struguri. Este un lichid transparent, cu o coloratie clară, cu un buchet specific ce variază în alcool (1-12%), cu zahăr (2-30g la litru). **V.** medical, la **v.** obișnuit se adaugă anumite extrase, vegetale sau chiar substanțe medicamentoase (se prepară sub presiune); ele au de obicei 10% alcool (Malaga, Madeira, tonic, cu digitală, cu opiu etc.). (E.P.)

VINDECARE, dispariția unei boli, spontan sau în urma tratamentului, cu revenire la starea de sănătate a organismului. (G.S.)

VIRILISM, apariția la femei a caracterelor sexuale secundare de tip masculin, pe lîngă regresiunea celor feminine, prezența de barbă, mustață, pilozitate pe membre și pe trunchi. Forma atenuată a **v.** poate deveni dintr-o predispoziție simplă, constituțională (familială sau rasială), se datorește însă arareori unei hiperfuncții sau hiperplazii simple sau tumorale a *glandei suprarenale* (sindromul lui Cushing). După extirparea tumorii **v.** regresează. **V.** *ovarian* este datorită excesului de secreție hormonală androgenă a celulelor situate în hilul ovarului, care afectează aparatul genital feminin atît funcțional, cît și organic. Pe lîngă semnele de **v.** pilar, susamintite, apar tulburări menstruale, creșterea clitorisului, paniculul adipos dispare la nivelul bazinului și coapselor, musculatura se dezvoltă excesiv, iar glandele mamare se atrofiază. Se modifică și tonalitatea vocii. Cauza este o tumoare ovariană, masculinizată, după extirparea căreia semnele regresează. (A.V.)

VIROZĂ, boala provocată de virus (poliomielită, scarlatină, gripă, febră galbenă etc.). (E.P.)

VIROZE APG. v. ADENOVIROZE

VIRULENȚĂ, capacitatea unui microb de a se înmulți în organism producînd boala (microbi virulenți). (G.S.)

VIRUS, organism foarte mic, invizibil la microscopul obișnuit, vizibil numai la microscopul electronic. Spre deosebire de bacterii, nu crește pe mediile de cultură obișnuite ci numai de țesuturi vii și traversează filtrele de porcelan (**v.** filtrabil). Este format din acid dezoxiribonucleic sau ribonucleic învelit de un strat proteic (capsidă). Uneori se poate integra în aparatul genetic al celulei infectate, reproducîndu-se împreună cu el. Produce numeroase boli ale omului, animalelor

Scanned with OKEN Scanner

și plantelor (viroze). Cele mai importante sînt gripa, variola, rujeola, rubeola, hepatita epidemică, parotidita epidemică, varicela, turbarea, febra galbenă, poliomielita, encefalitele etc.; la animale există tumori maligne și leucemii produse de **v.**, (ceea ce duce la presupunerea rolului acestora în aceste boli la om. Există și **v.** care distrug bacteriile (bacteriofagi). (G.S.)

VIS, parte componentă a somnului, caracterizat prin apariția unor reprezentări amestecate cu fantezii de o durată variabilă și cu un conținut foarte divers. **V.** este puternic influențat de tensiunea, preocupările din timpul zilei pe care le readuce sub o formă sau alta. La trezire, reconstituirea **v.** este de obicei fragmentară, inexactă. (A.S.)

VISCERE, denumire comună a organelor interne din cavitatea abdominală și cușca toracică. Aici se cuprind deci organele digestive, respiratoare, circulatoare și excretoare (stomacul, intestinele, ficatul, pancreasul, plămînii, inima, rinichii etc.) (Z.K.)

VITAMINE, denumire dată de Cazimir Funk (Polonia, 1914) unor substanțe de structură moleculară relativ simplă (majoritatea lor) avînd în constituția lor, după Funk, amino-acizi (vitamine), care în doze foarte mici (grame sau miligrame) sînt absolut necesare unor procese fiziologice ale organismului. Azi se știe că nu toate **v.** sînt compuse de amino-acizi, așa cum s-a crezut pînă acum. Organismul animalelor (și al omului) le primește odată cu alimentele, de origine vegetală sau animală, fie sub formă activă, gata făcută, fie numai inactivă, provitamine care se transformă în organismul lor în formă activă. Lipsa lor din alimente produce tulburări carențiale, numite hipo, sau avitaminoze. După sensibilitatea lor în solvenți de grăsime, sau în apă, **v.** se împart în *liposolubile* și *hidrosolubile*. Cele liposolubile se dizolvă în grăsimi și solvenți ai grăsimilor, sînt insolubile în apă. Cele hidrosolubile se dizolvă în apă și sînt insolubile în grăsimi. **V.** sînt denumite cu literele alfabetului; omul are nevoie de vreo 12 **v.** **V.** *liposolubile* sînt: *A*, *D*, *E*, *F* și *K*. **V.** *A* se găsește gata sintetizată în alimente, de origine animală, în laptele și derivatele sale, în ficatul peștilor de mare, în ouă, ficat, rinichi, creier. În plante apare numai sub formă de provitamine numite caroteni: în morcov, spanac, varză, ardei, ridichii, fasole, conopidă etc. Provitaminele *A* sînt absorbite la nivelul intestinelor, transportate pe cale limfatică spre ficat, unde sînt transformate în **v.** *A*. De fapt există două **v.** *A*: **v.** A_1 sau retinolul (**v.** antiinfecțioasă, antixeroftalmică, sau de creștere),

avînd rolul important în apărarea epiteliului, în formarea celulelor noi ale organismelor tinere și în formarea purpurului vizual (rodopsinei), necesar pentru transformarea, în ochi, a energiei luminoase în energie chimică. Fără de **v.** *A*, apar tulburări de adaptare a vederii la întuneric (hemeralopsie). **V.** A_2, numită și neovitamina *A*, intervine în metabolismul protidic, lipidic și glucidic. Nevoia zilnică a omului în **v.** *A* este de 5000 unități internaționale. **V.** *D*, **v.** antirahitice, avînd acțiune fiziologică importantă în metabolismul fosfo-calcic și în procesul de osificare. Carența în **v.** *D* determină la copii rahitism, iar la omul adult deformarea, înmuierea oaselor (osteomelaie). **V.** *D* se găsesc gata sintetizate în untura și ficatul de pește, în cantități mici, iar în cantități mari sub formă de provitamine numite ergosterol, la plante. La animale și la om provitamina *D* se află în piele, unde — sub acțiunea radiațiilor ultraviolete — sînt transfomate în **v.** *D*. Se cunosc azi vreo 10 provitamine *D*, care se pot transforma în **v.** $D_{1\text{-}2\text{-}3}$ etc. Cea mai importantă printre ele este **v.** D_2, care se mai numește și calcierol. Omul are nevoie zilnic de 15 mg. **V.** *E* (se cunosc 7 **v.** *E* cu structură analogă). Se numește și *tocoferol*, care este sintetizată numai de către plante. Industrial sînt obținute prin extracția uleiului din grîul încolțit. La animale se găsesc în cantități mici în diferite organe (ficat, rinichi, mușchi, placentă). La om nu se cunoaște cu precizie rolul acestor **v.** La animale lipsa lor produce sterilitatea. Necesitatea noastră zilnică în **v.** *E* este 20 mg. **V.** *K* (în număr de trei: K_1, K_2, K_3), se mai numesc și antihemoragice sau de coagulare, sînt complexe organice, derivate din naftochinonă. Plantele reprezintă surse exogene importante a **v.** *K* (castan, varză, conopidă, frunzele de lucernă, brad). Sursa lor endogenă o formează bacteriile intestinale. Dintre sursele animale, ficatul de porc este cel mai bogat în **v.** *K*, precum și gălbenușul de ou; sînt necesare pentru menținerea normală a coagulării sanguine, sintezei de protrombină în ficat. În lipsa **v.** *K* se produc hemoragii multiple. Carența de **v.** *K* este rară; omul are nevoie de 4 mg/zi.

V. *hidrosolubile:* **v.** *B* complex, *C*, *P*, și *PP*.

Complexul **v.** *B* cuprinde o serie de **v.** cu structură chimică diferită și rol important, deoarece intră în structura unor enzime oxidoreductoare. Astfel **v.** B_1, numită și tiamină sau aneurină. Omul și animalele nu și-o pot sintetiza, o iau din alimente: grăunțele cerealelor, carnea, drojdia de bere. Carența în **v.** B_1 determină la om o boală numită *beri-beri*, foarte răspîndită la popoarele care se hrănesc numai cu orez decorticat. Semnele acestei

boli sînt: tulburări ale sistemului nervos central și periferic: convulsii, paraliza extremităților, oboseală, tulburări gastro-intestinale, tulburări din partea aparatului respirator. Necesitatea de v. B_1, zilnică, este de circa 2 mg/oră. V. B_2 (riboflavină, lactoflavină) participă la formarea fermentului Warburg. Are în constituția ei un glucid (riboză) și un nucleu de aloxazină. Este foarte răspîndită în natură, sintetizată de către plante: fasole, mazăre verde, salată verde, spanac, pătlăgele roșii, morcovi, cartofi etc. Carența ei duce la tulburări în metabolismul glucidic, tulburări de creștere la cei tineri, apariția dermatozelor, glositei, ragadelor comisurelor bucale, tulburări trofice ale fanerelor (unghiilor, părului), precum și la opacifierea lentilei (cataracte). Cantitatea necesară, zilnică, este de 2 mg. V. B_6 (adermină, piridoxină), este necesară ca coenzimă, în catabolismul amino-acizilor. Se găsește în plante: semințele de cereale, coaja boabelor de orez, grîu, porumb, la animale în ficat, în carnea de pește. Carența îndelungată în v. B_6 duce la oprirea creșterii animalelor tinere și la tulburări nervoase. Zilnic avem nevoie de vreo 3 mg. V. B_{12} (cianocobalamină), factor antianemic, antipernicios; conține cobalt în molecula sa, care este foarte complexă, este indispensabilă la sinteza hemoglobinei. Se găsește în ficat, carne, lapte; flora intestinală o poate sintetiza, din această cauză avitaminozele cu v. B_{12} sînt rare. Lipsa v. B_{12} duce la anemie pernicioasă. Zilnic avem nevoie de circa 2 g. V. *C* (antiscorbutică), acidul ascorbic, indispensabil în toate procesele vieții celulare, fiind transportor de hidrogen în reacțiile oxido-reductoare. Lipsa ei produce scorbutul, o boală manifestată prin hemoragii la nivelul mucoaselor tubului digestiv, micșorarea rezistenței organismului față de infecții, tulburări în creștere, tulburări osoase, musculare, nervoase. V. *C* este una dintre cele mai răspîndite v. din regnul vegetal, se găsește în legumele verzi și fructe. Este puțin rezistentă la căldură și organismul nu o poate acumula, de unde și necesitatea unui aport zilnic, permanent, de vreo 60-80 mg. Prezența ei este asigurată și prin ingestia de v. C sub formă de medicamente, în caz de hipovitaminoză de v. *C*. Întărește organismul în timpul penuriilor vitaminice din primăvară. V. *P* (acid pantotenic) aparține grupei flavonilor, este un constituent al coenzimei A și are un rol de protecție a permeabilității capilare. Lipsa ei produce hemoragii (slab cunoscute la om). Se găsește în gălbenuș de ou, ficat, drojdie. Zilnic avem nevoie de circa 10 mg. V. *PP* (niacină, nicotamidă, factor antipelagros), constituent oxidoreductor al coenzimelor NAD și NADP; are rolul de a accepta și elibera hidrogenul, intervenind astfel în metabolismul glucidic, protidic și

Scanned with OKEN Scanner

lipidic, se găsește în ficat, rinichi, drojdie de bere și în cereale. Carența în **v.** *PP* produce boala numită pelagră (*pel* = piele, *agra* = aspră), caracterizată prin alterații ale tegumentelor expuse soarelui, tulburări gastrointestinale și nervoase, mergînd pînă la demență. Boala a fost răspîndită la noi în epoca burghezo-moșierească, la populația săracă, a cărei nutriție a fost exclusiv porumbul; este și azi răspîndită în țările latino-americane și africane. Avem nevoie zilnic de circa 15 mg. **V.** *H* (biotină), joacă un rol de coenzimă în transportul CO_2 de către carboxilază. În lipsa ei se produc tulburări de metabolism, paralizii și la tineri oprire în creștere. Se găsește în legume, ciuperci, arahide, drojdie, ciocolată. Omul are zilnic nevoie de circa 10 mg. **V.** *M* (acidul folic), este necesară în sinteza nucleoproteinelor (legarea timinei) și prin aceasta și în hematopoeză. Carența ei produce anemie hipercromă, denutriție și la tineri tulburări de creștere. Se găsește în ficat, ouă, legume verzi, în drojdie. Poate fi sintetizată de flora intestinală. Zilnic sînt necesare circa 150 g. (E.P. + A.V.)

VITELUS, totalitatea incluziunilor ce se găsesc în oocit și servesc ulterior la nutriția germenului (gălbenușul de ou este **v**); **v.** este elaborat fie de celule glandulare din jurul oului, fie chiar de acesta printr-un proces endocrin complex. (E.P.)

VITEZĂ DE SEDIMENTARE A HEMATIILOR (VSH), probă funcțională de laborator, bazată pe proprietatea fizică a hematiilor, prin care se pot face deducții asupra unor procese patologice latente. Principiul metodei este următorul: sîngele recoltat și tratat cu substanțe anticoagulante se aspiră în tuburi gradate de sticlă (pipete Westergreen) și se fixează într-un stativ în poziție verticală așa încît ambele orificii ale tubului să fie astupate. În această poziție hematiile încep să se depună în fundul pipetei în urma cărui fapt partea superioară a sîngelui începe să devină limpede, transparentă. În caz normal viteza de sedimentare la bărbați este de 2-4 mm/oră, iar la femei 5-10mm/ oră. Cu ajutorul metodei pot fi semnalate mai multe boli, cum sînt de ex. bolile infecțioase, reumatoide, tumorile etc. (Z.K.)

VITILIGO, porțiune circumscrisă, decolorată, pe suprafața pielii, apărută din cauze necunoscute, de obicei fără semnificație patologică. (G.S.)

VIVIPAR, organism care naște pui complet formați (viermi, moluște, artropode, batracieni, reptile, mamifere). Puii, uneori, pot trăi independent de organismul matern, alteori ei trebuie îngrijiți de mamă (părinți) un anumit timp (la om cîțiva ani). (E.P.)

VOMĂ (VĂRSĂTURĂ), eliminarea explozivă a conținutului

gastric prin cavitatea bucală. Simptom caracteristic unor boli (intoxicații alimentare, boli infecțioase, ulcer sau cancer gastric etc.). (G.S.)

VULVĂ, organele genitale externe ale femeii; este formată din regiunea pubiană, labiile mari și mici, clitorisul, himenul și regiunea perineală. Regiunea pubiană, situată înainte, este o boltitură a osului pubis acoperită de piele, cu peri. Labiile mari sînt 2 cute simetrice, aflate de o parte și de alta, acoperite pe fața lor externă de piele păroasă, iar pe fața lor internă lipsite de peri, cu multe glande sebacee și sudoripare. Labiile mari se unesc înainte, formînd comisura anterioară și înapoi: comisura posterioară. În profunzimea lor se află corpul bulbar, format din țesut erectil. Labiile mici sînt și ele cute, acoperite de mucoasă. Clitorisul este un organ erectil, acoperit de o cută mucoasă, situat înaintea orificiului uretral. Granița între organele genitale externe și interne este constituită de o membrană muco-fibro-elastică, vascularizată, numită himen. (A.V.)

VULVITĂ, inflamația vulvei; are diferite forme clinice, etiologice. **V.** gonococică, difterică, aftoasă, tricomonazică etc. **V.** *atrofiantă,* progresivă, a femeilor în menopauză, numită *cranioză vulvară,* uneori este rezistentă la tratament. *Vulvovaginită* este denumirea generică pentru inflamațiile vulvei și vaginului; apare la fetițe prin contaminare gonococică parazitară (trichomonas, oxiuris vermicularis) sau ciuperci. (A.V.)

Scanned with OKEN Scanner

X

XANTELASMĂ, pată gălbuie, cu margini regulate, ușor ridicate, apărută pe pleoape, simetric, la persoane în vîrstă mijlocie, în special la femei. Urmarea depunerii de colesterol, mai ales în arterioscleroză, diabet sau boli de ficat. (G.S.)

XEROFTALMIE (XEROMA), uscarea suprafeței corneei în urma unei conjunctivite, trahom, boli ale aparatului lacrimal sau în avitaminoza A. (G.S.)

Scanned with OKEN Scanner

Y

YOGA, sistem indian de filosofie și de exerciții fizice care au ca scop perfecționarea proceselor fiziologice și psihice ale organismului uman. Yoghiștii au descoperit pe cale empirică, experimentală, în practica lor milenară, legea biologică a efortului funcțional repetat sistematic și corect dozat care stă la baza antrenamentului și contribuie la fortificarea fizică și psihică a omului. Cracteristica fundamentală a exercițiilor yoghine este contracția izometrică a unor grupe de mușchi, alături de elongația mușchilor și tendoanelor de reacție. Datorită excitării în timpul exercițiilor a receptorilor specifici (proprioceptori) din mușchi, tendoane și articulații, impulsurile nervoase ajung și la centrii vegetativi din encefal și astfel pe cale reflexă se intensifică o activitate a organelor vegetative: inimă, plămîni, rinichi etc. O altă caracteristică a sistemului yoga este consumul relativ mic de energie și ca atare necesitatea unui aport alimentar moderat. Alimentația yoghină este astfel alcătuită, încît nu îngreuiază funcția organelor vegetative și nu duce la obezitate sau alte tulburări metabolice. În concluzie yoga folosește capacitatea organismului de automodelare în scopul perfecționării sale continui. (G.F).

Scanned with OKEN Scanner

Z

ZAHĂR v. GLUCIDE.

ZGOMOTE CARDIACE, sunetele produse de bătăile inimii, percepute cu urechea liberă sau prin intermediul unor aparate de transmisie și amplificare (stetoscoape, fonocardiografe). Fiecare bătaie sau contracție cardiacă produce două zgomote distincte, urmate de o pauză. Primul zgomot, de o durată mai lungă, mai moale, și de o tonalitate joasă coincide cu începutul contracției (sistolei) ventriculare și se datorește închiderii valvulelor atrioventriculare, contracției miocardului ventricular și pătrunderii sîngelui, în arterele aortă și pulmonară. Al doilea zgonot, mai scurt, mai aspru și de tonalitate înaltă marchează sfîrșitul sistolei ventriculare și este produs de închiderea valvulelor aortică și pulmonară. Intervalul dintre cele două zgomote măsoară durata sistolei ventriculare (0,25-0,36 secunde). Intervalul dintre al doilea și primul zgomot corespunde relaxării miocardului și umplerii inimii cu sînge sau diastolei (0,50 secunde). Împreună constituie perioada unei revoluții cardiace (umplerea și golirea de sînge a organului). Studiul lor are mare importanță practică, permițînd diagnosticarea bolilor de inimă. În leziunile endocardului, un anumit zgomot poate deveni mai accentuat, mai slab sau înlocuit printr-un suflu; în leziuni miocardice zgomotele devin mai surde. Ritmul neregulat al zgomotelor indică boli caracterizate prin tulburări de ritm sau aritmii. (G.S.)

ZGÎRIETURĂ, leziune superficială a pielii; pentru prevenirea infecțiilor se recomandă dezinfectarea (cu iod) în primele 3 minute și aplicarea unui pansament. (A.V.)

ZÎMBET, prezența unei stări particulare de bună dispoziție, manifestată printr-o destindere, mulțumire. (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

ZONĂ ZOSTER, boală infecțioasă produsă de un virus filtrabil cu acțiune asupra țesutului nervos. Pe traiectul unui nerv, în special intercostal, apar numeroase vezicule cu aspect de herpes. Leziunea este foarte dureroasă. (G.S.)

ZOOANTROPIE, stare delirantă în care bolnavul crede că este transformat într-un animal. Survine în intoxicație cu muscalină, în confuzie onirică, în parafrenie etc. (A.S.)

ZOOFILIE, atașament exagerat față de un animal (ex. cîine, pisică, papagal etc.). (A,S.)

ZOOFOBIE, frica nemotivată față de animale; **z.** se întîlnește în psihastenie, neuroză obsesivo-fobică, isterie etc. (A.S.)

ZOOPSIE, halucinație vizuală reprezentată prin vederea unor animale. **Z.** este frecvent întîlnită în stările de alcoolism cronic, în delirium tremens, precum și în confuziile onirice din toxicomaniile medicamentoase (cu cocaină etc.). (A.S.)

Scanned with OKEN Scanner

seria
DICȚIONARELE ALBATROS

Au apărut:

DICȚIONAR DE LITERATURĂ ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ de Marian Popa (1972, ediția a II-a, 1977)

DICȚIONAR DE SINONIME
sub redacția prof. univ. dr. Gh. Bulgăr (1972)

DICȚIONAR AL BUNEI-CUVIINȚE
Maxime și proverbe selectate și ordonate (1972)

DICȚIONAR DE RIME de Mihai Eminescu (1976)

MIC DICȚIONAR DE BIOLOGIE de Teofil Crăciun, Virginia Crăciun (1976)

MIC DICȚIONAR DE CUVINTE PERECHI, alcătuit de Silviu Constantinescu (1976)

DICȚIONAR DE PSIHOLOGIE de Paul Popescu-Neveanu (1978)

DICȚIONARUL VERBELOR FRANCEZE CU CONSTRUCȚIILE LOR SPECIFICE de Ovidiu Frînculescu (1978)

DICȚIONAR DE LINGVIȘTI ȘI FILOLOGI ROMÂNI de Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu (1978)

Scanned with OKEN Scanner

seria
DICȚIONARELE ALBATROS

În pregătire:

DICȚIONAR DE CUVINTE CĂLĂTOARE de acad. Al. Graur

DICȚIONAR DE ETNOLOGIE de Romulus Vulcănescu

DICȚIONAR DE MITOLOGIE GENERALĂ
de Victor Kernbach

DICȚIONAR DE ARTĂ MODERNĂ de Constantin Prut

DICȚIONAR DE TERMENI LINGVISTICI
de Gh. Constantinescu-Dobridor

DICȚIONAR DE TERMENI ȘI EXPRESII MARINĂREȘTI
de Ilie Manole și Gheorghe Ionescu

MIC DICȚIONAR DE ARHITECTURĂ de H. Radian

DICȚIONAR DE TERMINOLOGIE MODERNĂ
de Constantin Coșman

MIC DICȚIONAR SPORTIV de R. Căileanu

DICȚIONAR DE CIBERNETICĂ de Edmond Nicolau

DICȚIONAR DE CUVINTE ȘI SENSURI NOI
de Florica Dimitrescu-Niculescu

DICȚIONAR DE ASTRONAUTICĂ de D. Andreescu

DICȚIONARUL ANTICIPAȚIILOR de Ion Hobana

Scanned with OKEN Scanner

Redactor : OLGA SILVIA TURBATU
Tehnoredactor : MARIANA PUȘCAȘU

Bun de tipar 30.IX.1978. Apărut 1978.
Comanda nr. 853
Tiraj : 100.000 ex. legate.
Coli de tipar : 15.

Comanda nr. 80 202
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

Scanned with OKEN Scanner